SANCTI
EPHRAEM SYRI
OPERA OMNIA
IN SEX TOMOS DISTRIBUTA.

Rev. H. HYVERNAT, D. D.
Catholic University of America,
Washington, D. C.

I complete

H. Hyvernat.
Professeur
de S. Louis des Francais.

ܡܪܝ ܐܦܪܝܡ ܒܪ ܐܦܪܝܡ ܒܝܬ ܐܪܡܝܐ

ܡܕܝܪܐ ܕܡܪܢ ܐܦܪܝܡ ܦܪܫܝܓ ܟܢܪܐ ܕܣܘܪܝܝܐ

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

OPERA OMNIA

Quæ Exstant Græce, Syriace, Latine,

IN SEX TOMOS DISTRIBUTA

Ad MSS. Codices Vaticanos, alioſque caſtigata, multis aucta, interpretatione, præfationibus, notis, variantibus lectionibus illuſtrata

Nunc primum ſub Auſpiciis

CLEMENTIS XII.

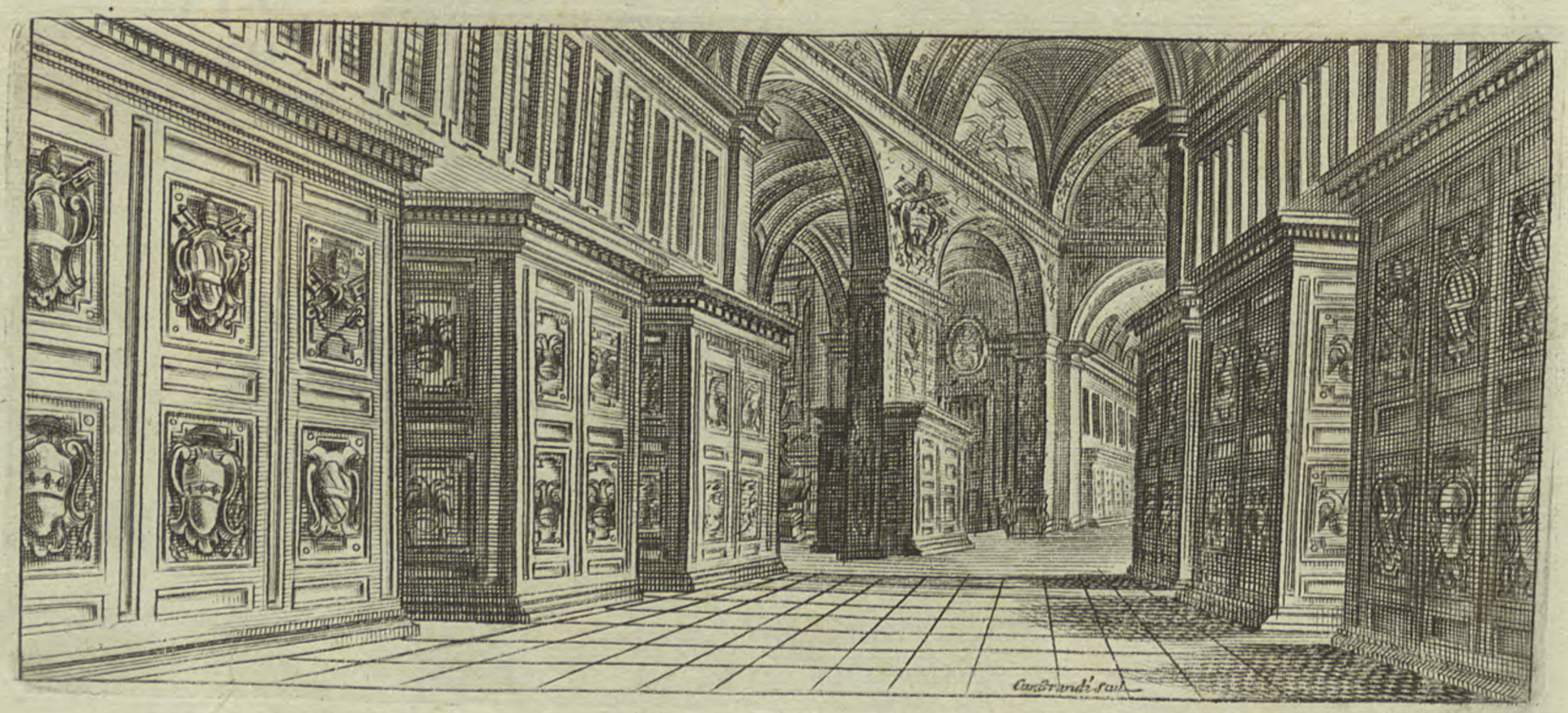
PONTIFICIS MAXIMI

E Bibliotheca Vaticana Prodeunt

Syriacum textum recenſuit PETRUS BENEDICTUS Societatis JESU, notis vocalibus animavit, latine vertit, & Variorum ſcholijs locupletavit.

TOMUS PRIMUS

SYRIACE ET LATINE

ROMAE

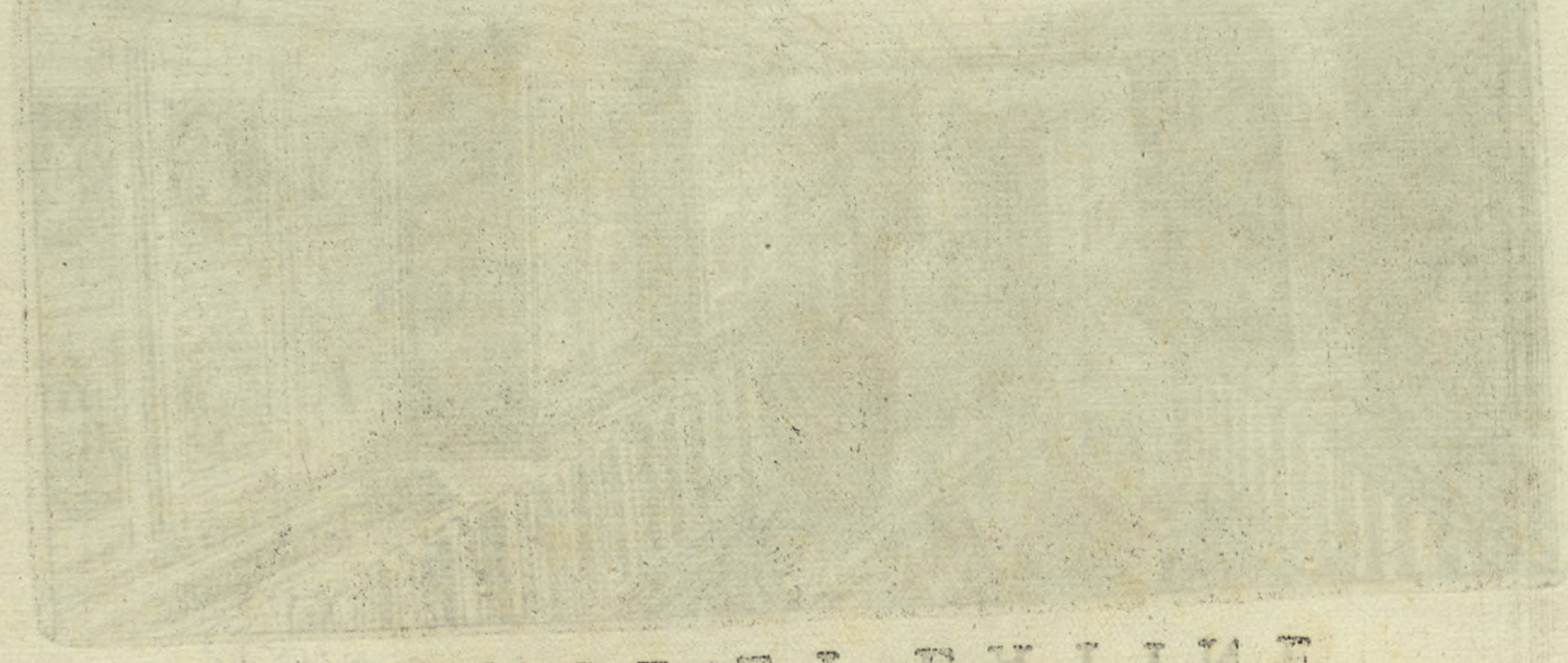
EX TYPOGRAPHIA VATICANA

JO. MARIAE HENRICI SALVIONI TYPOG.

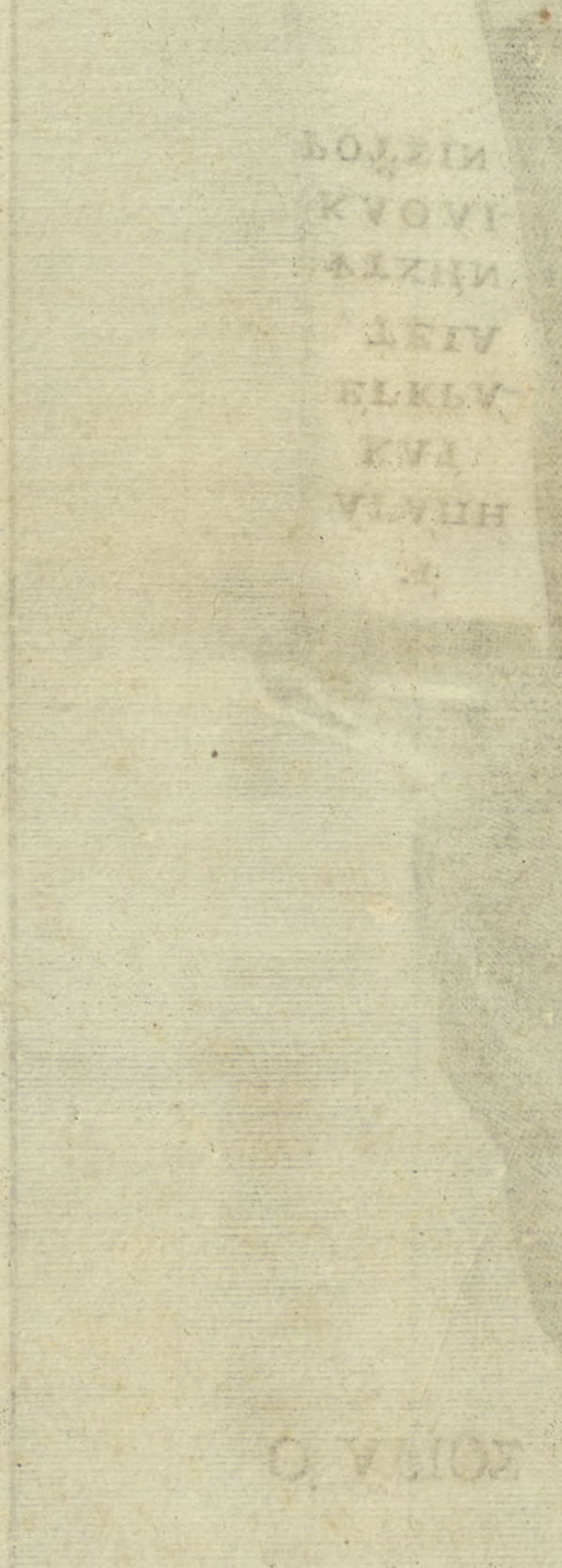
M. DCC XXXVII.

SUPERIORUM FACULTATE.

Rev. H. HYVERNAT, D. D.
Catholic University of America,
Washington, D. C.

Ο ΑΓΙΟΣ
ΕΦΡΑΙΜ Ο ΣΥΡΟΣ
Η ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΕΓΚΡΑ-ΤΕΙΑ ΨΥΧΗΝ ΚΑΘΑΙ-ΡΟΥΣΙΝ.
Hæc Veneranda Syri facies mirabilis Ephræm
Ast animi effigiem scripta diserta docent
Io: Baptista Sintes sculp. sup. perm.

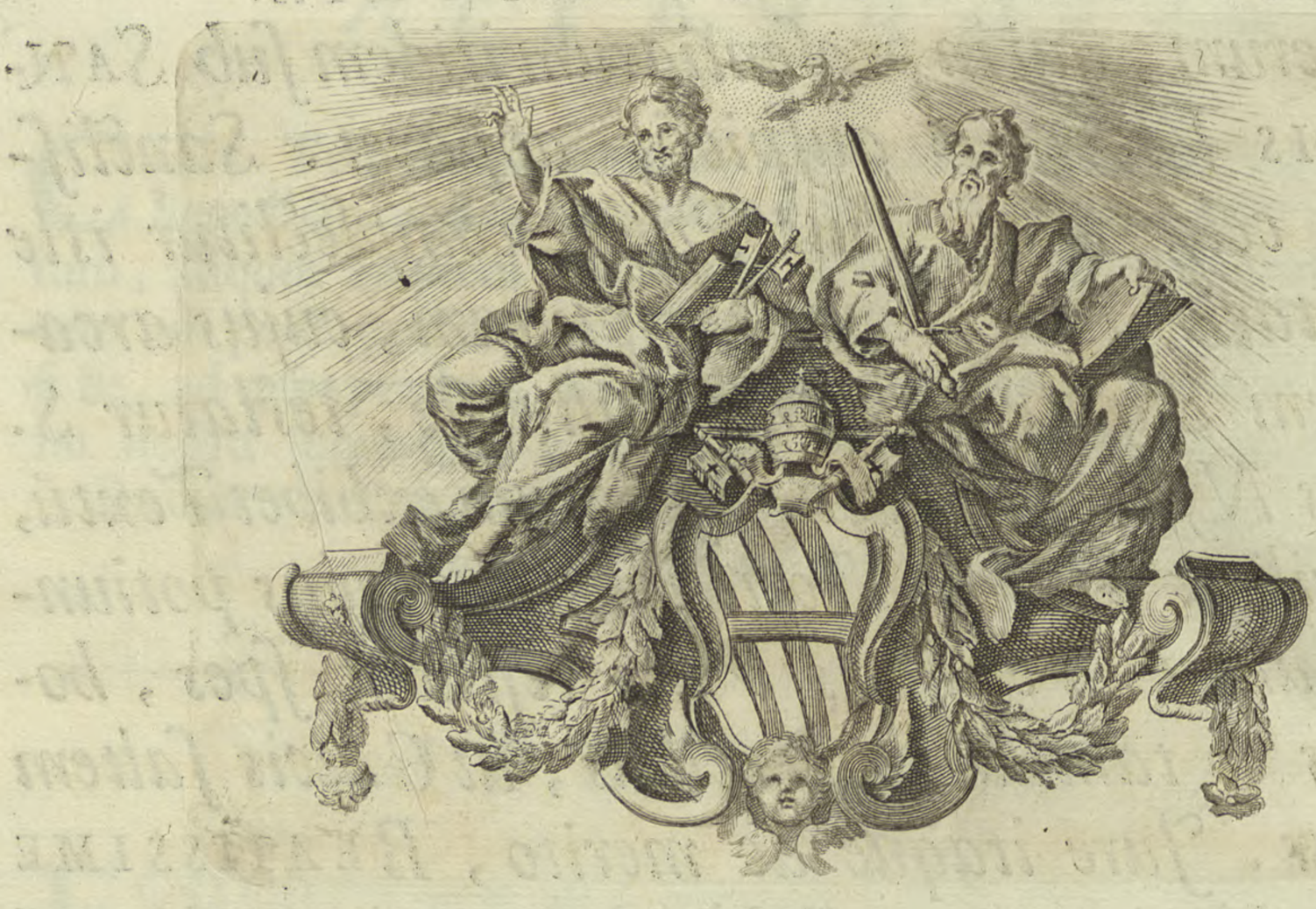

TATI VESTRAE *aperire minime omitto egregiam operam, quam in hoc Volumine adornando contulit Petrus Benedictus è Societate Jesu, quemadmodum ex Præfatione eidem præfixa manifeste omnibus liquebit; Petrus, inquam, Benedictus, publicus olim Sacrarum Literarum in Pisano Athenæo Professor, mihique vel ab eo tempore magna necessitudine conjunctus: namque dum Florentiæ Monachum indui, nulla alia re felicior mihi fuisse videor, quàm quòd Virum illum omnigena literatura, Linguarum præsertim Orientalium notitia instructissimum, in ea Benedictinorum Abbatia hospitem nactus, & per decem annos, antequam scilicet Societati nomen daret, contubernalem sortitus, saniorum ac severiorum studiorum mysteriis ab eodem fuerim initiatus, quæ ut alacrius deinceps excolerem, diuturniius adhuc meum in florentissimo illo tuo,* BEATISSIME PATER, *Natali solo domicilium effecit.*

Liceat vero mihi, antequam Nuncupatoriam hanc Epistolam concludam, Pastoralis meæ villicationis rationem reddere, de Brixianæ scilicet Cathedralis ædificio, & de Salesianarum Sanctimonialium fundatione, de quibus in prioris Tomi Epistola ad SANCTITATEM VESTRAM *referre muneri meo consentaneum duxi. Magnifici Templi illius moles eo jam perducta est, ut ibidē in proxima sollemnitate Paschali, Deo annuente, sacrum Pontificale celebraturum me fore confidam; siquidem octo Columnæ insignis elegantiæ, & magnitudinis ad concamerati*

faſtigii ſuſtentaculum jam ſurgunt, jam pleraque portio marmorei Laquearis ſculptili opere exornati omnium oculos ad ſe rapit, jamque ſua nitet in ſede Ara maxima, quam Romæ, una cum Candelabris, & Icone, faciendam curavi, ne Romanus cultus in principe Aedis parte deſideraretur, ac demum faciem Templi magnifice ornare jam incipit Brixianorum Civium pietas. Saleſianum verò in Valle Camunica Monaſterium, cui annuum proventum ceſſi atque ſacravi, quem Brixiano Epiſcopo pendit ea Regio, tantum incrementi in dies accipit, ut nobilioribus meæ Diœceſis Aſceteriis propediem accenſendum nullus dubitem; cumque ipſe ſacra Viſitatione eam Vallem paucis ab hinc menſibus perluſtrarem, valde jucundum mihi fuit ad Cœnobium illud divertere, ac ſolemniter pro nova Eccleſia ibi ædificanda primarium lapidem benedicere, & imponere. Arduis hiſce, aliiſque Paſtoralis Officii muneribus dum pro modulo meo, divina opitulante gratia, ſatisfacio, ne animo concidam, magna faciunt exempla SANCTITATIS VESTRÆ, *quæ cũ univerſalis Eccleſiæ regiminis adminiſtratione eximios Põtifices æquet, ſic in ea cura, quam exſtruendis ornandiſque ſacris Aedibus impendit, ita excellit, ut omnium judicio Deceſſores ſuos ſuperaſſe merito cenſeatur. Faxit Deus O. M. ut eoſdem quemadmodum vitæ diuturnitate, ita etiam felicitate prævertat, quod dum ex animo opto, Sanctos Pedes deoſculor.*

AP-

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

CLEMENTI PAPÆ XII.

ANGELUS MARIA TITULI SANCTI MARCI
PRESBYTER CARDINALIS QUIRINUS
Epiſcopus Brixienſis, & Apoſtolicæ Sedis Bibliothecarius.

BENIGNITAS illa ſingularis, qua SANCTITAS VESTRA *manibus meis dudum oblatum priorem Tomum novæ Editionis Operum Sancti Ephræm è Vaticanæ Bibliothecæ Lyceo prodeuntem excipere dignata eſt, eadem mihi perſuaſit, haud minus liberaliter exceptum iri To-*

mum

mum alterum, qui in præsentiarum itidem sub SANCTITATIS *VESTRÆ auspiciis apparet. Sanctissimi, ac celeberrimi illius Patris complectitur iste Commentarios in Sacram Scripturam, cujus arcana eundem Spiritus lumine illustrasse, testatur S. Gregorius Nyssenus: atque Syriacum exhibet Textū, ipsum scilicet Syri Doctoris idioma, cujus potiundi nulla unquam eruditis Viris restabat spes, horum votis eo tantum tendentibus, ut Græcis saltem fruerentur. Jure itaque ac merito,* BEATISSIME PATER, *Vaticana tua Bibliotheca, cujus mihi curā demandasti, magnopere glorietur, quòd locupletissimam modò Sancti Ephræm Editionem, Græcam scilicet, & Syriacam cum Latinis Interpretationibus proferat; quando illa, quam centum & quinquaginta circiter ab hinc annis Romæ suscepit Gerardus Vossius Præpositus Tungrensis, ac trium Romanorum Pontificum seu jussu, seu favore è Vaticana Typographia evulgavit, Sanctum Ephræm Latine solùm loquentem exhibeat, ea verò, quæ post medietatem seculi decimi septimi, mandante Clero Gallicano de more in Comitiis generalibus congregato, suscepta fuit, non ultra sexaginta folia perducta in ipso conatu defecerit; & postremo, quæ sub initium præsentis seculi prodiit in Anglia, majoribus quidem Sheldoniani Theatri typis ornetur, at Græcum tantummodo Textum, Syriacis proinde, quin ipsis Latinis destitutum repræsentet.*

Quoniam verò sua cuique laus debetur, SANCTI-

TATI

APPROBATIO

CUM Tomum primum S. EPHRAEM Syri operum à P. Petro Benedicto noſtræ Societatis è Syriaco latinè verſum, & illuſtratum, aliquot ejuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint facultatem facimus, ut typis mandetur, ſi iis, ad quos pertinet, ità videbitur, cujus rei gratia has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus.

Romæ 22. Decembris 1736.

Franciſcus Retz Præpoſitus Generalis Societatis JESU

APPROBATIO

EGO infraſcriptus juſſu Reverendiſſimi Patris Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri, accurate legi Commentaria S. EPHRAEM Syri in Teſtamentum Vetus è Syriaco in Latinum verſa à R. P. Petro Benedicto Syro Maronita è Societate JESU, omniaque ea Catholicæ Doctrinæ conſona reperi. In quorum fidem &c. hac die 12. Decembris 1735.

Joſeph Simonius Aſsemanus Bibliothecæ Vaticanæ Cuſtos alter.

APPROBATIO

EX Commiſſione Reverendiſſimi Patris Jo: Benedicti Zuanelli Sac. Apoſt. Pal. Magiſtri, S. EPHRAEM Syri in Heptateuchum Commentarios à R. P. Petro Benedicto Syro-Maronita Soc. JESU in latinum converſos accuratè perlegi, juſſuſque meum de ipſo opere ſenſum promere, primum, quæ mea atque omnium Catholicorum eſſe debet erga Sanctiſſimum Doctorem reverentia, affirmo, quod de magni Platonis Libris veteres Græci, & Latini dicere ſolebant: *mirare, & file.* quid enim? Num aliquid pro dignitate, & merito tanti Patris me dicturum ſperarem? aut illum non admirarer tacitus ſtupentique ſimilis, quem geminum Eccleſiæ Sydus Baſilius, & Hieronymus tantopere ſuſpexerunt? quod reliquum mei muneris erat, verſionem ſumma, qua licuit, diligentia examinavi, laudavique docti Interpretis in ejuſmodi ſuſcipiendo labore conſilium, & in perſequendo judicium: Conſilium quidem, quod viderem hodie ſcripturientium numerum admodum increviſſe, qui, meo judicio, rectius facerent, ſi ſtudium, & operam ſuam in veterum exploratæ fidei libris indagandis, & in lucem emittendis collocarent. Id ſi fieret, tantum profecto errorum novorumque dogma-

dogmatum procella Chriſti Eccleſiam neutiquam perturbaret: tales enimvero iſtorum quidam extiterunt, quibus illud Tullianum merito oggeratur: *Tu procella Patriæ, turbo, & tempeſtas pacis, & ocii.* Judicium verò, quod doctoris ſui ſenſa, non verba, mentem, non vocem Interpres repræſentare ſtuduerit, & ſane quum ipſe Romanæ Pater eloquentiæ in vertendis Græcis Oratoribus illud utrumque præſtare ſe poſſe diffiderit, mirum accidat, ſi quis uſpiam iſtud ſibi arroget in interpretando Syro ſcriptore, qui ut in ſuo idiomate diſertiſſimus eſt, ita à latini ſermonis elocutione multo longius, quam Græcus quivis Orator, aut Poeta declinat, quodergo in hac verſione, quum legerem ſuſpexi, quemlibet alium admiraturum puto, primum quidem interpretamenti ſinceritatem cum latini ſermonis puritate conjunctam: deinde Interpretis in aſſequendis ſui Auctoris ſententiis acumen, & parē in explicandis perſpicuitatem: quare tute pronuncio, opus tot nominibus inſigne publica luce eſſe digniſſimum.

Datum Romæ quinto Idus Novembris Anno reparatæ ſalutis 1736.

Andræas Scandar Cyprius Syro-Maronita Protonotarius Apoſtolicus in Romano Archigymnaſio Arabicarum literarum Publicus Profeſſor, & Orientalium Linguarum apud S. Sedem, ac Sac. Cong. de Propaganda Fide Interpres.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſtol.

N. Epiſc. Bojanus Viceſger.

IMPRIMATUR

Fr. Joannes Benedictus Zuanelli Sac. Pal. Ap. Magiſter Ord. Præd.

PETRI

PETRI BENEDICTI
SOCIETATIS JESU
Ad Eñum ac Rñum Dominum
D. ANGELUM MARIAM QUIRINUM
S. R. E. Cardinalem Bibliothecarium
In Novam Operum Sancti EPHRAEM Syri Editionem
PRAEFATIO

EATI EPHRÆM Syri in Heptateuchum coñentarios hortatu, jussuque tuo, Cardinalis Amplissime, in Latinum converti, summa cum animi mei voluptate, tum quia mirifice tuo delectabar imperio, tum quia res erant ejusmodi, ut ipse mecum statuerem, nihil à te imperari potuisse, quod vel supremum S. R. E. Bibliothecarium, magis deceret, ve quod universam Ecclesiam magis ornaret, ac firmius muniret. Enim verò cum inter veræ Christi Ecclesiæ notas præcipua semper habita fuerit conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua, quem hujus rei testem magis idoneum appellaremus, quam Divinum illum Ephræm Doctorem, Græcis, Latinis, Barbaris ob vitæ sanctimoniam, & sapientiæ laudem spectatissimum, eundemque in Mesopotamia scribentem, in ea nempe Provincia, quæ præter Christi nomen, & Apostolorum doctrinam nihil commune usquam, vel unquam habuit cum Græcis, aut Latinis, non mores, non ritus, non linguam, adeò ut nemo suspicari queat, ejusmodi testimonium coñerciorum consuetudini, adulationi Principum, aut affinitatum necessitudini concessum. Cæterum cum Sancti Ephræmi doctrinam proponimus, non unius Syri Scriptoris producimus judicium, sed omnium Syriaci nominis gentium suffragia recitamus. Quemadmodum enim, quando Augustinum, aut Cyprianum Christianam doctrinam explicantes audimus, non eos attendimus, quasi ex solo suo sensu loquentes, imo verò velut universæ Africæ Ecclesiarum interpretes reveremur, ità profecto, si nobis ipsi constare velimus, scripta relegentes celeberrimi Doctoris, quem Syri ipsi suum profitentur Prophetam, divinorumque oraculorum interpretem, hunc velut receptę apud omnes Syriaci ritus Ecclesias doctrinæ testem admittere debemus. Syriacus porro ritus præter utramque Syriam, Persi-

Perſidem obtinebat, & Indiam, atque ultimas Oriẽtis oras, id perſpicue teſtantur adhuc exſtantia apud Sinas antiqua monumenta, Sinicis, & Syriacis literis exarata. Sed nec tantæ auctoritatis teſtimonium licebit impoſterum reiicere quorumdam Criticorum judicio, qui ex Voſſiana, vel Oxonienſi editione audientes magnum Ephræmũ, vitio non ſuo Græce balbutientem, & humili ſtylo ad Monachos de ſua plerumque profeſſione diſſerentem, Græcum aliquem de trivio Eremicolam crediderunt; quin imó iidem illi parum æqui judices, quum audient eloquentiſſimum Doctorem ſuis verbis, & inimitabili voce, ſua promentem ſenſa, quæ ipſorum eſt ingenuitas, judicium de tanto viro mutabunt, nec eos admirari pigebit, quem duo Sapientiæ lumina Baſilius, & Hieronymus ſe vehementer ſuſpexiſſe fatentur, quem Chryſoſtomus vere maximus magnum appellat, quem Theodoretus prędicat admirandum, & Divinum. Soli dolebunt Eccleſiæ hoſtes, quos nonnimirum invidia dirumpi, cum videant augeri perpetuis incrementis Divinæ hujus Sponſæ opes, & invecto cum Syris, & ultimi orientis accolis commercio, Chriſtianæ doctrinæ, & Apoſtolicarum traditionum theſauros ejus filiis, legitimis nimirum hæredibus, reſtitui. Scilicet hoc Cardinalis Ampliſſime, ad cætera tua in Rempublicam Chriſtianam merita accedere, ratum erat, ut eam in poſſeſſionem relictæ ſibi àSS. Patribus hæreditatis immitteres. Quis enim tantæ molitionis opus aggredi tentaſſet, aut ſperaſſet, ſe unquam vel ex parte perfecturum? niſi neceſſaria ſubſidia opportunè ſuppeditaſſet tua liberalitas, Sapientia, & Auctoritas. Quidve profuiſſet codices ex Syriæ deſertis extractos ſitu, & ſqualore vindicaſſe? ſi innoſtris bibliothecis blattis, tineiſque arrodendos reſervaſſemus, non illi fata vitaſſent, ſed mutaſſent, ut in Vrbe orbis terrarum Magiſtra ſibi glorioſius interirent, nobis dedecus neglectæ Sapientiæ relinquerent. Nunc veró Te Vaticanæ bibliothecæ Præfecturam obtinente, quod Memnonis ſtatuæ ex inſueto ſolis aſpectu obtigiſſe, proditum eſt, codices ad ornatum bibliothecarum, quaſi inanima ſimulacra proſtantes, animam, vocemque accepere, Homerica tuba oppido clarius ſonante, quam nimirum non modo Græcia, & Latium, ac proinde Europa univerſa audiant, verùm etiam major Aſiæ pars, quà ab ultima noſtri maris ora orientem verſus uſque ad indos latiſſime protenditur, tantundem quippe locorum occupat, ut dixi, Syrorum ritus, & ſermo. Nec veró iſta temere ariolando pronuncio; ſed ducta ex certis illarum gentium hiſtoriis conjectura, mihi ipſe certo perſuaſi, dum cogito Neſtorii hæreſim ſola Theodori Mopſueſteni, ac Diodori Tharſenſis operum ex Græco in Syriacum verſione ad Chaldæos, & Indos propagatam; epidemicum morbum putes ſola codicum contagione vulgatum. Ea ſcilicet

eſt

eſt literarum, & literatorum in utramque partem poteſtas, ſeu errorem, ſeu veritatem promoveant. Veniet tempus quando Syrus reduces ab Urbe ſui Doctoris libros lætus reviſet, Vaticanis typis magnifice, elaboratiſſimeque recuſos, compertaque ex eorundē lectione Majorum ſuorum doctrina, intelliget, non Romanos à Sanctiſſimis Syrorum Patribus, ſed ipſoſmet Syros à Patriis inſtitutis moribuſque deſciviſſe: atque adeó Romanam Eccleſiam creditum ſibi ab Apoſtolis depoſitum nunc etiam fideliter, conſtantiſſimeque cuſtodire, ex eorum proinde diſciplina omnium mortalium ſaluti excubare, & omnes gentes etiam remotiſſimas effuſo ſinu, ad ſe venientes excipere. Quo porro diſſidentes ad ſuam communionem invitat, & hortatur, ut beati Petri Cathedræ, ſiné qua Catholicæ Eccleſiæ unitas conſtare non poteſt, ſe ſubmittant, non tam jura ſua perſequi, quàm filiorum ſuorum fœlicitati conſulere. Quod ut cæteri neſciant, Græci, Syrique profecto ignorare non debēt, quibus diuturna tot Seculorum ſervitus evidentiſſimè demonſtravit, diviſionem Eccleſiaſtici corporis non tantum capiti, quantùm membris ab eodem reciſis officere, & dolorem huic, illis etiam exitium afferre. Cæterum ut multa ſint, Cardinalis Ampliſſime, à te præclarè geſta, & ſcripta, quæ nomen tuum ad ſeros nepotes, & ætatem ultimam tranſmittent, profecto, ut quod ſentio ingenuè proferam, nec meritis parem fama illa rependet gratiam, nec maximā. Teſtabuntur Florentinæ academiæ obſervatum ſibi in adoleſcente ſublime ingenium, & mentem ad ſumma conſpirantem, qualem Alexandrinos in puero Origene admiratos fuiſſe, prodit eius Encomiaſtes ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν πρότελον φρόνημα. Prædicabunt Corcyræi in ſupremo Sacrorum Antiſtite religionis ſtudium, græcarum literarum, ac rituum peritiam. Majora adhuc dicent Brixiani, ſuſceptos pro paſtorali officio, quo nunc etiam fungeris, in ſacris viſitationibus obeundis labores, profuſam in egentes liberalitatem, excitata viris, feminiſque aſceteria, & collatas ad primarii urbis templi ædificium expenſas, & curas, eo conatu, & animi contentione, ut immanis, & penè deſperatæ molitionis ædem tibi uni perficiendam ſuſcepiſſe videreris: atque hanc laudum ampliſſimam ſegetem, ut hic ſiſtam, nec enim encomiaſtem nunc ago, Romanæ Eccleſiæ Purpuratorum faſti ex inſtituto colligent poſthuma fama, ſat ſcio, & pulchre diſpoſitam ad imitationem poſteris proponent. Sed ut graviſſima ſint hæc laudatiſſimorum virorum teſtimonia, quid? num eadem tranabunt maria vel ut multum promoveant, an Europæ fines tranſcendent? audient ne iſta Malabares, & ſubjecta Indo, & Gangi arva colentes Mogoles? aut Perſis finitimi Chaldæi, vel Aramæi Carduchorum confines montibus, *quo feſſi vix venit aura Noti*? hanc ſcicet celeberrimæ pervulgatiſſimæque famæ gratiam tibi reddiderit unus orbis terrarum magiſter Beatus

tus Ephræm, qui opera tua orienti reſtitutus, tuas pro Orientalibus ſalute curas gravis auctor teſtabitur.

Scio, te humanæ gloriæ aura, qua plurimi capiuntur, nunquam delectatum, neque tam vili merce pretioſos labores tuos licitari ſolitum: Scio, te non latere, quod patuit ethnico Poetæ canenti: Μὴ φρονῶν ἀλαζονείᾳ καὶ ψόφοις ἀλίσκεται. ſed eò iſta memorabam, quod intelligerem, illa duo in præſenti negotio diſiungi non poſſe, nec vero tantum ex hac cura tibi laudis hærere, quin oppidò major dignitas, & ſplendor Dei Eccleſiæ accedat, & Chatholicæ religioni præſidium, quæ ambo tuarum curarum eſſe ſcopum, non dubito. Sapientiſſimè Plato, Deus, inquit, extra ſe, cur agat, non habet; ſi quis ergo inter mortales Deo ſimilis eſt, actuum ſuorum rationem extra Deum habere non poteſt, quæ enim naturà ſimilia ſunt, actione ſimilia eſſe, conſequens eſt. Ego vero quod mea meorumque Orientalium plurimum intereſſe video, non committam, Eminentiſſime, & Reverendiſſime Domine, ut in magnis hiſce tuis ad Chriſti, ejuſque Eccleſiæ gloriam conatibus meam, qualis qualis ea ſit, operam deſideres, dum alterum hujus ſecundæ partis Tomum Explanationum in omnes Prophetas paro, quanquam, & hujus extrema jam perſequor, ut brevi expeditum iri Deo aſpirante confidam. Pudet enimvero morantem in domo Dei, quod Meccanus ille Antiſtes apud Almacinum ajebat, quidpiam præter Deum ſpectare, aut Divinum quodcunque negligere. Ex domo Profeſſ. V. Kal. Novembris 1736.

LECTORI.

PRodiit paucis ante annis Græce & Latine primus S. Ephræmi Operum Tomus. Editionem curabat Vir Clariſſ. Joſeph Aſſemanus, parabatque alterum, ac tertium quum à Summo Pontifice in Syriam ob Eccleſiaſtica quædam negotia navigare juſſus, cæpta interrumpere coactus eſt. Hunc ſcilicet ordinem tenere ſtatutum erat, ut Sancti Doctoris Opera, quæ ex Græca vel Latina interpretatione olim impreſſa proſtabant, in tres diſtributa Tomos, prima prodirent, reliqua deinceps ſuccederent, ignota Latinis omnia, pleraque etiam Græcis. Cæterum ne negocium tantæ molis, & improbo plurium annorum labore vix perficiendum, non neceſſaria cunctatione ſine fine protraheretur, dum unda undam trudit, & dies diem; viſum eſt præſtitutum ordinem prævertere, & quartum Tomum, eundemque primum ſecundæ partis interea præmittere: in partes namque duas, ut modo innuebam; omnia S. Doctoris Opera dividere placuit, ſic ut alteram Græcolatina obtinerent, hanc Latinoſyriaca.

Quem ergo nunc edimus, Sancti Ephræmi Operum Tomus ejuſdem commentaria in priores divinæ Scripturæ libros complectitur, e Syriaco in Latinum converſa; ſummamque repreſentat rerum geſtarum à prima Mundi origine uſque ad Hebræorum in Aſſyriam, & Chaldæam tranſmigrationem. Hanc videlicet Sacræ Hiſtoriæ partem præcipuam, eandemque nobiliſſimam exhibent Pentateuchus, & libri Judicum, & Regum. Sequetur, Deo duce, Tomus alter Explanationum in omnes Prophetas, & hunc excipiet tertius varios, & diverſos tractatus complectens: plerique autem polemici ſunt, & adverſus hæreſes pugnant, quarum noſtri Doctoris natale ſolum feraciſſimum fuiſſe, teſtatur S. Epiphanius Beato Ephræmo ferè æqualis. Hiſque adhuc ſeptimus Tomus, fortaſſe etiam, octavus, & nonus addendus fuiſſet, ſiquidem S. Doctoris in novum Teſtamentum commentariis potiri nobis licuiſſet, quos S. Gregorius Nyſſenus indicat, & alter Gregorius Tagritenſis ſæculi duodecimi auctor ſe vidiſſe teſtatur, teſtantur etiam perjochæ Catenis in Matthæum, & Marcum à Corderio noſtro editis inſertæ, & fragmenta bene multa in Vaticano Indice indicata vid. in Ruth Cod. 746. in Pſal. Cod. 752. in Euang. Cod. 665. ſequioris ævi Græcis haud quamquam ignotos fuiſſe. Hinc porrò intelliges, quam verè Moſes ille Mardenus Andreæ Maſio affirmaret S. Ephræmum πολυγραφώτατον fuiſſe, & Scriptorum copia ac varietate Chryſoſtomo, & Auguſtino comparabilem. Quæ ergo virorum illuſtrium, multa, nec ſine laude aliqua doctrinæ ſcribentium, eſt prærogativa, Divini Ephræmi ſcriptis concedendum eſt, ut ea nec Indice, nec vindice indigere arbitremur. At quoniam ea eſt quorundam ingeniis inſita diſſenſionis, & pugnæ libido, ut ubi alios in utramque partem propendere animadvertant, confeſtim in alterius patrocinium involent, non quod falli, & errare diſpliceat, ſed quia certare magis delectat, nec enim falſus canebat vates: δύο ξηλοι γάρτ' εἰμὲν ἐπὶ χθονί φυλ' ἀνθρώπων; illud in primis diſquirendum eſſe video, atque certiſſimis documentis demonſtrandum: quæ nunc edimus, S. Ephræmi commentaria titulum ſuſtinere ſuum, nec alium ab eo, quem præferunt, habere parentem. Vetus dictum eſt Syris perinde atque Arabibus familiare: ſunt res, quibus ſuus ineſt teſtis, ſunt, quæ aliunde petant: habent nimirum veterum Patrum ſcripta notas, eodem, quo exarata fuere, ſtylo impreſſas, veros auctores indicantes, quæ ſi adſint, ſupervacanei operis ſit alios indices quærere. Quorſum enim rogetur interpres, ubi hoſpes ſuo ſe vultu prodit? Contendebant Auguſtini tempore Docti quidam: Epiſtolam S. Cypriani ad Jubajanum, ejus nomini perperam fuiſſe inſcriptam, contradixit Auguſtinus *quia*, inquit *ſtylus ejus quandam propriam faciem habet, qua poſſit agnoſci*. Talem ego faciem habere ajo S. Ephræmi ſcripta, quam notæ ipſis impreſſæ, velut deſcripta docta manu lineamenta, exprimunt? Prima eſt materiarum delectus, & genus tractationum, Ephræmi inſtituto, ætatique maximè conſentanea, ſtyli æqualitas ac tenor, tametſi varius, & multiplex, ubique tamen conſonans, ſibi adeo ut alterutrum dicere cogamur; aut omnia opera, quæ hactenus Ephræmi prætulere nomen, Ephræmi calamo fuiſſe exarata, aut nulla; Hoc ſane, argumentum, quod hic tantum indicamus, uberius infra ſuis momentis expendendum, ipſa S. Doctoris autographa legentibus evi-

Odiſſ. H

Epiſt. ad Vincent.

dens,

dens, & ineluctabile videatur. Nec mirum, si syriaci sermonis imperitos, & ex versione græca aut latina rem judicantes, non convincat; quotus enim quisque est, qui interpretandi artem exactè teneat, ut Auctoris sui sensus quod plerumque difficile non est, exprimat, & stylum non mutet? quod ut per se facile non est, ita difficillimum esse, ajo, sed nec sperabile, auctorum eloquentissimorum scripta interpretantibus. Utrum vero in hac parte S. Ephræmi interpretes peccaverint nec ne? novere Syri, quos Photius hujus rei testes aut judices appellat. Postremo perpetuum cum sui sæculi moribus, & historia consensum, qui si absit, & alicubi appareat dissensus, hic se solo libri inscriptionem refellit, & manifestam arguit suppositionem. Interim ipsum Ephræmum sui operis testem audiamus. *Quamquam*, inquit in proœmio sui commentarii in priorem Pentateuchi librum, *Geneseos explanatione supersedere decreveram, ne quæ in sermonibus, & quæstionibus tractaveram, nullo fortasse operæ pretio repeterem, petentibus tamen amicis cessi &c.* Quam bene ista in S. Ephræmum conveniant, testantur sexdecim prolixi sermones, quibus universam Patriarcharum historiam S. Doctor complexus fuerat, testantur etiam plures, & variæ ejusdem quæstiones, quas ex collectaneis Severi Monachi decerptas S. Doctoris explanationi subjecimus pag. 116.

In Bibl. c. 196.

Rursus pag. 23. *Quatuor*, scribit, *fluvii sunt Phison, qui, & Danubius, Geon qui, & Nilus, Tigris, & Euphrates intra quos habitamus.* Patriam suam Auctor indicat fuisse Syriam, quam alluunt Tigris, & Euphrates, quare Mesopotamiam Græci, Syri, & Arabes Insulam appellarunt; eadem Sancti Ephræmi natale solum fuit; Nisibi namque natus, Edessæ vixit, & extremum diem clausit.

Præterea quonam Operæ pretio harum explanationum Auctor, quavis data occasione in Judæos insurgit, & crebras, atque pro instituto oppido prolixas digressiones interserit? in Mesopotamia nimirum scribebat, quo migraverant Judæi bene multi, post generale gentis excidium ob loci sermonisque affinitatem, atque Ephræmi ætate in eam jam excreverant multitudinem, ut tertiam provinciæ partem ab illis occupatam fuisse, scribat Josephus Ephræmo multo antiquior; sed, & celeberrima ibidem Judæos habuisse gymnasia, & excolendis litteris plurimum otii, passim docent dictis & factis, qui ex illis accademiis prodiere Ephræmo suppares Hæbræorũ doctores apud Bartoloccium in sua Bibliotheca Rabbinica, & eodem Ephræmo posteriores magni apud suos nominis Babylonici Thalmudistæ.

Antiq. l. 18.

Quare ex ea cum Judæis consuetudine, & frequentibus, ut fit, de Religione concertationibus factum conjicio, ut S. Doctor Hebraicam linguam didicerit, & Hebraicis traditionibus suos commentarios non uno in loco asperserit: qua in utraque parte Jacobus Edessenus illum postea est imitatus, quum & ipse in Mesopotamia scripserit.

Pag. 161. In illa Dei ad Abrahamum verba sume tibi Capram triennem, &c. ubi lampadis miræ speciei per dissecta cæsorum animalium cadavera discursum exponens, docet hanc ceremoniam ex Chaldæorum ritibus desumtam fuisse, idcirco quod Deus cum Abrahamo homine Chaldæo agens patrium ejus morem etiam extra patriam usurpare voluit. Ejusmodi animadversionem Ephræmo manifeste suggessere sui sæculi mores, eam quippe sacrorum legem apud Chaldæos, & Persas eodem tempore viguisse, docent acta Martyrum, qui in Chaldæa, & Perside passi sunt.

Pag. 496. Ubi Eliæ sacrificium describit, laudat Interpretes scribentes: Baalis Mystas aram in cameræ modum construxisse, intraque hominem collocasse, qui ad nutum suppositio igne aggestam altari lignorum struem, & superpositam victimam inflammaret, subdens: *id porro hodie quoque à quibusdam impostoribus fieri comperimus*, eadem suo tempore factitatum Ephræmo contemporaneus Chrysostomus narrat hom. de Petro, & Elia. *Vidi ipse*, inquit, *quod dicam: in idolorum altaribus foramina quædam sunt, ex inferiori parte altaris est fovea quædam obscura: descendunt autem erroris artifices in foveam illam, & ex foraminibus, quæ diximus, ignem sufflant ad sacrificium conficiendum.*

Ap. Metaphrasten.

Cæterum eam Beatus Ephræm sumpsit scribendi materiam, quam suæ professioni maxime consentaneam videbat, suisque etiam Monachis apprime utilem, & universæ Ecclesiæ plane necessariam: Monasticam quippe vitam professus, sibi suisque fratribus de communi instituto plurima scripsit, ut nemo alius vel uberius vel suavius. Ad Monachos nempe pertinent omnes fere tractatus, qui vel in Vossiana vel in Oxoniensi editione habentur. Commentarios in omnes divinæ Scripturæ libros in illorum perinde gratiam elaborasse se, ipse insinuat & ex ejus actis non obscure colligitur. Cæteras elucubrationes, quæ vel Sanctorum gesta celebrant, vel Gentilium & Hæreticorum errores revellunt, calamitosus sui temporis Ecclesiæ status Ephræmo dictavit: scilicet vir suapte acer ingenio, & tum instinctu divino concitatus ferre non poterat, nec vero tulit: nefaria sectariorum, quantumvis

tumvis inter ſe diſſidentium, conſpiratione Dei Eccleſiam peſſumdari: vel quos Nicæni Concilii decreta, & magni Conſtantini pietas, dum vixit, repreſſerat, ejus Succeſſorum favore reſumptis viribus omnia rurſus miſcere, & perturbare: ſed quo erat animi robore, & acumine ingenii acerrime ſe oppoſuit, hauſtoque à Divini Spiritus lucerna, ut loquitur S. Gregorius Nyſſenus, lumine colluſtratus, adverſus omnes ſui temporis hæreticos plurima ſcripſit, quorum pleraque ad metricæ artis numeros, & poetici ſtyli nitorem, & elegantiam de induſtria compoſuit, *quod videret*, ſcribit Sozomenus, *Syros modulationis concinnitate, & venuſtate orationis delinitos Harmonii libros libenter evoluere, eaque ratione paulatim adduci, ut idem cum illo ſentirent.* Quare ad hanc præcipue S. Ephræmi lucubrationum partem ſpectare puto, quæ de Ephræmianæ elocutionis elegantia a Syris audiſſe ſe Photius affirmat. Agedum, & omnia hujus Auctoris relege in hoc genere ſcripta, ea vel Gentilium errores refellunt, quo nullum antiquis Eccleſiæ Patribus argumentum magis familiare fuit, & Ephræmi temporibus maxime congruebat: quum ſcilicet adhuc idolorum vigeret vana religio, & profana templa ſtarent: nam non multo poſt Sancti Doctoris obitum adverſus idolomaniam non tam calamis, quàm legibus, & armis pugnari cæptum eſt, dirutaque fuere magni Theodoſii edictis celeberrima Gentilium delubra, & proſcriptus publicus idolorum cultus. Vel adverſus hæreſes dimicant, & nullã deprehendes S. Doctoris ætate recentiorem, aut quæ non ſuperet Nicænæ Synodi tempora, cui B. Ephræmum cum Sancto Magiſtro ſuo Jacobo Niſibis Epiſcopo interfuiſſe utriuſque acta teſtantur. Quocirca altum de Neſtorianis & Eutychianis ſilentium; quamquam iſtorum prima & præcipua mentio fieri oportebat, quum ambo univerſam Syriam, imo omnes Syriaci ritus populos concuſſerint, & hodie quoque perturbent. E contra Marcionitarum, Chuchitarum, & Eunomianorum ſectas perpetuo oppugnat, iſtæ nimirum Ephræmi ætate totum Orientem permiſcebant. Quodſi in Manichæos creberrime invehitur, nil mirum, in vicina namque Perſide non multo ante nati, ſub idem tempus, quo S. Doctor ſcribebat, in Meſopotamiam ſe infuderant. Quare Manichæos ſuppreſſo nomine illa perſtringere nullus dubito, quæ in Commentario Geneſis habentur p. 13. Origenem vero, vel Philonem Hebræum, quæ ſub ejuſdem Commentarii initium ſtatim occurrunt, ubi Alexandrinæ ſcholæ in interpretandis Divinis Scripturis licentiam carpit.

In Eneom.

Lib. 3. 16.

Hinc rurſus alia ducitur conjectura præcedenti affinis, quum enim horum Operum Auctor antiquiores Ephræmo Scriptores data occaſione laudet, nullum tamen ejus ævo recentiorem commemorat, & ſi id fieri non parvum Operæ pretium fuiſſet. Quid enim? num in illis Metris, in quibus de duabus Chriſti naturis, & unica perſona agebatur, Neſtorius & Eutyches prætereundi fuerunt? aut ſupprimenda duorum generalium Conciliorum decreta? quo quidem indicio non pauca veterum ſcripta vendicata ſunt, & ſuis Auctoribus aſſerta.

His accedit altera conjectura, quæ, ut ſupra innuebam, capi ſolet ex conſtanti & perpetuo in ſententiis, & doctrina conſenſu, quum non facile præſumendum ſit, hominem non prorſus ineptum, ne dum graviſſimum Eccleſiæ Doctorem, qualem horum Operum Auctorem prædicamus, a ſeipſo diſſidere, & pugnantia loqui. Sicubi ergo ejuſmodi diſſidium deprehenſum fuerit, ſuſpicari licebit alterutrum fætum ſuppoſititium eſſe & illegitimum. Hic porrò ſtatim oppones celebrem interpretationem ejus loci. *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. A S. Baſilio laudatam, atque Ephræmo ut multi docti opinantur attributam, quam tamen in priori Geneſis Commentario Ephræmus rejicere videtur, & affirmare: non in eo loco de Spiritu Sancto, ut Baſilius interpretatur, ſermonem eſſe, ſed juxta hiſtoricum ſenſum, poſt indicatam terræ, & aquarum procreationem, aerem pariter à Deo factum fuiſſe, ſignificari. Hanc porrò interpretationem ejus loci Gregorius Tagritenſis Epiſcopus in Beati Ephræmi ſcriptis verſatiſſimus, laudans ejuſdem in Geneſim Commentarios, ipſi diſertè attribuit. Sed hic animadvertendum ſecundam in Geneſim explanationem pag. 16. Catenam eſſe à Severo Monacho ex Sancti Ephræmi, & Jacobi Edeſſeni Commentariis intertextam, ſicut titulus ipſe docet, quare eam de Spiritu Sancto interpretationem exiſtimo, Jacobo Edeſſeno eſſe reſtituendam, eſto hujus nomen vel à Severo appoſitum non fuerit, vel ejus loco Ephræmi nomen ſuppoſitum. Quod vitium in ejuſmodi catenis frequentiſſimum Viri docti annotarunt. Conſequenter dicendum eſt S. Ephræmum Divo Baſilio vim vocabuli hebraici מרחפת *incubabat* quod ſuis Syris commune eſſet, tantummodo explicuiſſe, nec ſuam, ſed ſuorum Syrorum de ſenſu illius periochæ ſententiam declaraſſe, nec aliud profecto probant illa Baſilii verba. τὸ ἐπεφέρετο, φησὶν, ἐξηγῆνται, τῇ συνέθαλπε. Cæterum nemo ignorat iiſdem Di-

vinæ

vinæ Scripturæ verbis duplicem quandoque indicari ſenſum, utrumque literalem: quare dici poteſt S. Ephræmum utramque illam probaſſe expoſitionem, & alteram priori Commentario, poſteriori alteram inſeruiſſe eſto ſibi minus probabilem.

Nec tamen idem ſtatuendum, ajo ad eum locum, ubi Melchiſedechus genere Chananæus fuiſſe aſſeritur, quod in priori Commentario expreſsè refellitur: ſed omnino credendum antilogiam ex ſola confuſione nominum in margine apponendorum natam, & priorem quidem ſententiam Ephræmo, alteram Jacobo Edeſſeno eſſe attribuendam. Cætera ſibi mirificè conſtant, & quod in veterum Patrum ſcriptis non ſemper invenies cum Orthodoxæ fidei decretis perfectè conſentiunt; ut in hoc genere, nævum ne minimum quidem ipſe deprehenderim, nec puto alios deprehenſuros. Thamarem, dices, notiſſimi criminis ream Ephræmus excuſat. Excuſarunt Chryſoſtomus hom. 62. in Geneſim. Ambroſius lib. 3. in Luc. Theodoretus quæſt. 95. in Gen. Nemo tamen præter Hebræum Maimonidem, & Marſamum hæreticum, nec illi Patres Thamarem ab omni culpa liberant, aut manifeſti inceſti communi interpretum ſententia damnatam omnino abſolvunt; damnant conſilium: ſed ejuſdem ſoceri Judæ ſenſu, qui in hac cauſa Judex poſtea fuit interpellatus, Thamaris mentem non damnant, quod non libidinis æſtu, ſed ſobolis deſiderio, eo quo non licuit, abrepta fuerit. Nec alio ſenſu exponenda ſunt, quæ ad elevandum ſimile Berſabeæ crimen diſputat pag. 470.
Nimirum Beatus Ephræm, qui omnibus flagitiis ipſe ſe coopertum rebatur, & prædicabat, ſibi conſtare volebat: ſcripſerat enim tract. de Eccleſia met. 13.... difficile mihi eſt ea arguere in quibus ipſe peccavi.

ﻟﻪ ﻫﻮ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ
ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ ﻟﻪ

Sed ut hæc probabilia, & vera ſint, ego ſane non magni pendo, nec alios velim multum attendere, dicam, quod cuilibet viro probo non opinione ſolum, ſed ad veritatem etiam perſuadeat; quodve negare non poſſit improbus citra notam inſignis perverſitatis, ne dicam impudentiæ. Scripſit Ephræmus multa ſoluta oratione, plurima etiam metro. Ubique tanta apparet orationis ſtylique conſonantia, quod ſupra innuebam, ut ſi modo tibi conſtare velis, neceſſe ſit omnium ejuſmodi lucubrationum parentem eſſe Beatum Ephræmum ingenue fatearis, vel huic omnia ſuppoſita & afficta fuiſſe perfractè ſuſtineas. Atqui nemini profecto perſuaſeris non ſi iſtud contendas bonis lateribus, & magna voce, *inque auxilium tuum precioſa ſonent æra Corinthi* prolixum illum S. Ephræmi commentationum, catalogũ, quas cum verſione latina ſex magna volumina vix capient, alium habere patrem Ephræmo minorem, parem namque Syria non protulit ne dum majorem. Magnum ſcilicet illæ flumen mentis indicant, & ſicut de Meſſalæ orationibus Quintilianus affirmabat, auctoris nobilitatem præſeferunt, & opificem operæ quodammodo repræſentant. Jam vero ut tolerabilis videatur quorundam pſeudocriticorum temeritas, qui Ephræmo aſcetica abnegant, perverſitatem non ferendam ajo eſſe illorum, qui Metrica ipſi abjudicare conentur. Quid enim? Num omnes Eccleſias Syrorum, Maronitarum, Jacobitarum, Chaldæorum, Malabarium per quatuordecem ſæcula illuſas fuiſſe, aut popularibus ſuis illuſiſſe dicas magni nominis umbra? Ephræmi ſiquidem lucubrationes Clerus ille cantare ſe credidit, & populis ad ſacram hymnodiam convenientibus hoc ipſum perſuaſit. Res eſt certa, & per univerſum Orientem vulgatiſſima. Sed quia non eſt cujuslibet Corinthum appellere. Theodoretum conſulito Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 3. cap. 1. & Sozomenum lib. 3 cap. 16. Quum Ariſtotelis libri in Scepteos Urbis Crypta reperti ſunt, dubitatum, an unius & ejuſdem ut credebatur, vel plurium ſcriptorum fœtus eſſent? Ineptam riſere dubitationem omnes Europæ lycæi, imo & Africæ atque Aſiæ. Nam & Arabes Ariſtotelem magiſtrum ſequuntur, atque hebetis palati eos eſſe pronunciarunt, qui ambigerent, eadem ne vindemia vinum ut incomparabilis, ita unius ejuſdemque ſaporis fluxiſſet. Age vero quum S. Ephræmi Metrica ipſius eſſe fateri cogamur, neceſſaria conſecutione conficitur; cætera quoque ejuſdem tituli opera eum habere, quem præferunt auctorem, ob eam quam dixi orationis & ſtyli conſonantiam, & materiæ tractationiſque dignitatem. Præterea, quod in propatulo eſt, & cujuſvis oculis obvium ipſa amanuenſium fides, qui quidem cur mentirentur nullam habuere cauſam, ipſa Codicum vetuſtas convincunt, hoſce libros ante duodecim ſæcula tanquam genuina Ephræmi opera à tota retro antiquitate fuiſſe receptos: alter quippe codex omnium antiquiſſimus exaratus dicitur anno Alexandri 863. Chriſti 551. alter Commentariorum in Scripturam anno Græcorum 1172. Chriſti 861. quam majorum ſuorum perſuaſionem Scriptores poſteriores graviſſimi Syri, Joannes Damaſcenus, Moſes bar Cephas, Gregorius Bar-

Lib. 10. *c.* 1.

Bar-Hebræus Hebedieſu Epiſcop. Soben. quorum teſtimonia infra dabimus, hiſque longe antiquiores Philoxenus Hierapolita, & Oſrhoenæ Eccleſiarum Clerici Syri, qui actioni decimæ Concilii Chalcedonenſis interfuere, omnes, inquam, iſti recentiores eam veterum opinionem non quaſi temerariam, & inconſideratè præſumptam, imo vero ut certam, indubitabilem, & prudentiſſimo judicio ſuſceptam approbarunt, quare ſine ulla hæſitatione illos codices velut certos Ephræmianæ doctrinæ teſtes produxerunt, adverſariis teſtimonium tanquam Ephræmi nomine ſanctum citra exceptionem admittentibus. Enim vero quando Catholici, imò & Hæretici Monophyſitæ Neſtorianis illam celebrem Ephræmi periocham opponebant ſumptam ex metris de Nativ. Domini, metro decimo. *Laudabilis ſapiens, qui divinitatem cum humanitate conjunxit; naturas, unam de ſummis, alteram ex unis miſcuit, quaſi Pharmacum, & factus eſt perſona Deus-Homo.* Vel quando ipſis Monophyſitis Catholici Syri collecta ex hiſce libris, ſui Doctoris teſtimonia in Chalcedonenſi Synodo objectabant, quam oppido libenter, quam opportune falſam allegationem accuſaſſent, quum exceptione hujuſmodi nulla validior, nulla expeditior ipſis occurrere potuiſſet. Hæc ſanè adeo certa, perſpicua & clara ſunt, ut oculus, qui ea non videat, videatur, aut invidia livere, aut hebetudine caligare, qui porro taliter affecti ſunt, hos rationibus flectere nec votum eſt, ſed nec ſpes eſſe poteſt: pulchre Euripides in Hippolyto. Stultum, qui doceat ſapere, nullus eſt, nec qui hanc didicerit, aut invenerit artem, plurimas licet excogitaverint mortales.

Sic igitur confirmata B. Ephræmo poſſeſſione ſuarum lucubrationum: notandum, in his commentariis Syriacam ſcripturæ verſionem Syris omnium antiquiſſimam Syrum interpretem ſequi. Duas ſiquidem Syri uſurpant, alteram, quam ſimplicem appellant, quod ſimplicem & purum Hebraicæ veritatis textũ exhibeat, nulla alia interpretatione quovis modo immutatum, qua ratione Græci Græcam verſionem ſeptuaginta ſeniorum ſimplicem vocare potuiſſent. Alteram ex Græco textu expreſſam, quamquam nec adeo certum eſt, an iſta Ephræmi ætate extiterit: nec ejus antiquitas ſatis probatur ex eo, quod S. Doctor Græcum textum alicubi proferat, quum Hebraice & Græce perinde doctus fuerit, & utriuſque textus vocabula frequenter vel explicet, vel integra, ut in Codice hebraico vel græco extabant, repreſentet.

Stylus, quo in Commentariis utitur, quum Aſceticorum Syriacum textum non viderim, non humilis, non incomptus, qualis in Aſceticorum verſione apparet, ſed ſublimis, excultus, & pro ſcriptionis genere ſatis ornatus, in didaſcalicis enim ipſa negligentia laudatur. In Metricis vero, quod poetices natura poſtulat, longe ornatior & comptior incedit: in utroque ſcriptionum genere oratione libenter utitur vibrante & arguta ſuiſque contorta numeris. Hoſpitem ſane eſſe oportet in arte dicendi illum, qui ejuſmodi varietatem non laudet, aut inde contendat Ephræmo auferre Aſcetica, quæ omnes omnium temporum vel gentium Codices Græci, Latini, Syriaci, & Arabici Ephræmo inſcribunt; vel in divinarum ſcripturarum Commentarios, & Carmina, quæ omnes Syriaci nominis Eccleſiæ ex quatuordecim ſæculorum præſcriptione eidem adjudicant.

Methodum Sanctus Ephræmus ſequitur, quam Patriarchatus Antiocheni ſcholæ ſuo tempore tenebant, quave incedunt Theodorus cognomento Commentator, S. Johannes Chryſoſtomus, & Theodoretus. Eamque indicat idem Chryſoſtomus ſcribens: *Sic enim Patres docuerunt: non eſſe ad hiſtoriam cuncta torquenda, neque in Judaica ſolum litera commorandum.* Quum è contra Alexandrinæ ſcholæ alumni ex Philonis, & Origenis diſciplina ad allegoricos ſenſus plerumque divertant, & in iis exponendis diligentiſſime verſentur. Ut cuique patet legenti S. Cyrilli Alexandrini in divinam Scripturam Commentationes.

Poſtremum ne de mea ipſe verſione nihil dicam, quod pro ſuſcepto munere meum erat, illud quantum in me fuit, ſedulo curavi, ne quod verbum Syriacum, quod non latino exprimeretur, prætermitterem, quamquam ejus item rei multo nobis major eſt habita ratio, ut ſacro ſepoſito textu, in quo interpretando verbum pro verbo κατάλεξιν reddidi, voces vulgatæ editionis retinens fermè ubique, niſi ubi illam deſerere Syriacæ verſionis variantes lectiones cogebant, in cæteris non verba Lectori annumerarem, ſed tanquam appenderem. Quid enim refert, an quis pecuniæ ſummam in auro acceptam in alio metallo, modo integram tibi repreſentet, aut domum intrare volenti, clavem auream aut ferream offerat ſi ingreſſum perinde commodum tibi utraque expediat? Non equidem ignoro magnorum virorum in hac parte variare judicia, & aliis verſionem placere barbaram modo ſinceram & integram, alios contra ſentire delicatioribus auribus indulgendum eſſe, nullo enim operæ pretio, ajunt, latini ſermonis leges

violan-

violantur, & ſapor græciſmis & ſyriſmis corrumpitur. Si quis tamen latices faſtidit, quos ſcatebra primos non fuderit, huic Syriacos textus proponimus, unde arbitrio judicioque ſuo ex ipſis quaſi fontibus toto ſe proluat auro.

Quod reliquum eſt ſi meus hic pro Catholicæ Eccleſiæ utilitate & ſacrarum literarum ſtudioſorum commodo conatus haud fructu caruit ſuo, primum Chriſto Jeſu, cujus ope & ductu, hoc ipſum, quod conati ſumus, conari datum eſt, gratiæ agendæ ſunt, & habendæ; deinde Angelo Mariæ Quirino Cardinali ampliſſimo, pro cujus eximiis in Eccleſiam, univerſamque literariam rempublicam meritis, benc ſi qua eſt gratia facti, doctorum ſemper vivet in ore virûm. Poſtremum Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Archiepiſcopo Emeſeno Carolo Majellæ & Cl. Viro Joſepho Aſſemano Vaticanæ Bibliothecæ Cuſtodibus, quorum gratia Vaticanorum Codicum uſum habere nobis licuit, pluraque ex eiſdem exſcripta ad nos tranſmiſſa ad totius operis perfectionem aſſervamus. Quamquam ad hanc verſionem adornandam præter duos Codices antiquos Syrorum characterе exaratos è Vaticana Bibliotheca nobis ſubminiſtratos, alios quatuor à Reverendiſſimo Sanctorum Marcellini & Petri in Carinis Monaſterii Abbate Joſaphate Dapſi commodatos habuimus noſtro inſtituto apprime utiles. Hæc amice Lector paucis ſubtexere libuit, ne quorum beneficentiam experti ſumus benefacti memoriam interire pateremur. Tu æqui bonique omnia conſule, & vale.

ORI-

ORIENTALIUM ECCLESIARUM

DE SANCTO EPHRÆMO TESTIMONIA.

Syrorum Maronitarum & Melchitarum in Menologio sub die duodevigesima Januarii. Memoria S. Ephræmi Syri. B. Ephræmi parens Nisibis urbis civis fuit,& idolorum Sacerdos, huic simulacrum de filii sui sorte consulenti Diabolus respondit, illum quantociùs domo pellendum, quod Deorum olim futurus esset hostis. Ædibus paternis hanc ob causam excluſus Ephræmus ad S. Jacobum ejusdem urbis Episcopum profugit, ipsique aliquandiu ministravit: & ad Nicænam Synodum proficiscentem sequutus est. Post Magistri obitum duodevigesimo ætatis anno baptizatus est, & in montem juxta Edessam secedens divinæ scripturæ studio, ejusque interpretum lectione se exercuit: Inde in urbem descendit, cæpitque conciones ad populum habere. Quumque orthodoxæ fidei causam ageret intrepidè, & auditores ad eam amplectendam retinendamque perpetuo hortaretur, multorum,ut fit,odia & simultates contraxit, sectariorum præcipue, a quibus flagris aliquando concisus, & lapidibus pene obrutus dimissus est, quod mortuum crederent. Quamobrem urbe excedere compulsus solitudinem repetiit. Abstinentiam & pauperratem adeo coluit, ut præter hordeaceum panem, & aquam nullum alium cibum potumve unquam admitteret, nec amictum præter centones è sterquiliniis relectos. Statura fuit modica, aspectu gravi, ridere nunquam visus est, exporrecta, lataque fronte, barba admodum rara.

2. *Syrorum Jacobitarum. In Officio diurno, feria tertia pag.* 98. *Rom. edit.* Duo luminaria glorioſa sanctam Ecclesiam Christi Sponsam intrarunt, & in ea habitarunt, S. Ephræm venerabilis Senex, & S. Jacobus Doctor Bathnarum Sarugi pelagus scientiarum. Horum doctrina terra repleta est, & confirmata fides in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Mysterium trinum.

Eadem feria pag. 108. In choro illo Beati Petri videbimus te Pater noster sancte Ephræm. *Ejus memoriam recolunt die* 28. *Jan.* & 19. *Febr.* & 8. *Martii*, & 14. *Maji*, & 15. *Junii*.

3. *Syrorum Maronitarum in Ecclesiastico officio ad Vesperas Dominicæ, & omnium Festorum solennium.* Memoria recolatur S. Jacobi & S. Eprhæm, qui fuit sancti Spiritus, Cythara. *Et ad primam Sabbati.* In Ecclesia Catholica Apostolica prædicatur fides, quam nos docuerunt sancti Patres, Orthodoxi Doctores Johannes Chrysostomus & S. Ephræm. *In officio Diaconali in Commemoratione Doctorum.* S Ephræm columna Ecclesiæ nostræ.

4. *Syrorum Nestorianorum testimonium habes in Ecclesiastico officio feria vi. post Dominicam quintam ab Epiphania,in qua celebratur memoria omnium Doctorum Syrorum.*

5. *Armenorum in menologio sub die* 28. *Januarii.* Memoria S. Ephræm Syri. S Ephræm Syrus in urbe Edessa à puero doctus timere Deum, visus est aliquando in ore habere vitem, & pendentes ex ea botros, visæque aves advolare,& uvas carpere. Postquam severioris vitæ disciplinam adolescens in Monasterio amplexus est, vidit Monachus quidam Angelum volumen ostentantem, dicentemque audivit: unus hunc librum Ephræmus capiet, & continuo Ephræmum codicem ab Angelo acceptum devorasse, indeque cœpisse verba Spiritus fundere. Quum aliquando S. Basilii excellentiam ex oblata sublimis columnæ specie didicisset, Cæsaream profectus est, & Basilium convenit; Eoque orante Græca sonare verba divinitus edoctus est; Inde ad propria reversus scriptioni se dedit, composuitque tractatus de pœnitentia & plures libros,vitæ item Monasticæ institutiones, & sermones de Antichristo & de Judicio universali, atque de fide catholica. Quum aliquando Edessam veniſſet, & Deum oraret, ut sibi utile aliquod documentum audire concederet, fæmina illi obviam facta, fixis oculis venientem contemplabatur; quod quum Ephræmus reprehenderet, respondit mulier, ex te facta, te aspicio, tu vero de terra factus terram aspicito. Laudavit dictum Ephræmus, & Deo gratias egit, quod ad votum suum sibi talem dedisset admonitorem. Edessam ingressus domum conduxerat, quum contubernalis femina è feneſtra Ephræmum prospiciens benedictionem ab eo petiit,

tiit, cui ille : benedicat tibi Deus. Tum mulier. Eſt ne, inquit, quo indigeas Pater? Etiam, reſpondit, tribus nempe laterculis & modico calcis, quibus iſtam feneſtram obſtrui velim.

Coptorum. In Synaxario ad diem 17. *Abib.*

Memoria S. Ephræm Syri..... ſcripſit Sermones, & carmina plurima. In quodam exemplari notatum reperimus, ſummam Sermonum omnium, quos per Spiritum ſanctum edidit, eſſe quatuordecim millia.

VETERUM ALIQUOT SCRIPTORUM

De his Commentariis Teſtimonia.

ANCTUS Gregorius Nyſſenus in Encomio S. Ephræm Syri. Omnem & antiquam & novam Scripturam aſſiduo ſtudio ut quivis alius ſtudioſe verſavit, accurateque ad verbum eſt interpretatus: & ab ipſa procreatione Mundi uſque ad poſtremum gratiæ librum, quæ abdita quæque arcana ac recondita erant, Spiritus lumine colluſtratus expoſuit.

Acta Syriaca S. Ephræm in priori to. Biblioth. Clementino Vat. p. 35. Quum in ejuſmodi curas incumbit Ephræm, profectus aliquando ad eum viſendum ſupramemoratus Senex, reperit ſcribentem Commentaria in libros Moſis (ſcripſerat autem expoſitionem in Geneſim, eaque abſoluta, Exodum explicare cæperat) quæ cum accurate perlegiſſet, vehementer ſuſpexit, reſpectabatque opes divinæ gratiæ & eximios ſapientiæ cæleſtis theſauros à Domino in B. Ephræmum effuſos.

Severus Monachus in ſuis Collectaneis, quæ ſe abſolviſſe ſcribit Anno Græcorum *centeſimo ſeptuageſimo ſupra milleſimum* (Chriſti 861.) Summa verſuum expoſitionis veteris Inſtrumenti S. Ephræm quidem 5600. Sancti vero Jacobi Edeſſeni in Pentateuchum & Job una cum reliquis ſcholiis, quæ in hoc Codice ſparſim habentur 2860.

Moſes Bar Cephas decimi ſæculi Auctor in ſuo tract. de paradiſo, quem Andreas Maſius edidit, S. Ephræm Commentarios paſſim exſcribit p. 1. c. 14. Qui hanc ſententiam tuentur, Ephræm Auctorem laudant, qui in ſuis Com mentariis ſic ſcriptum reliquit &c.

Gregorius Barhebræus Ep. Tagriten. Ephræmi Commentaria in Pentateuchum frequentiſſime producit in Horreo Myſteriorum ſeu Adnotationibus ad Scripturam. Floruit ſæculo duodecimo. Item indicat ejuſdem in Euangelia Commentarios, quos etiam laudat Dionyſius Bar Salibi Amidæ Epiſcopus Gregorii contemporaneus.

Hebedieſu Ep. Soben. in Catalogo Scriptorum Syrorum n. 51. Ephræm Magnus, qui Syrorum Propheta cognominatus eſt, edidit Commentaria in libros Geneſis, Exodi, Levitici, Joſue filii Nun, Judicum, Samuelis, in librum Regum, Davidis, Iſaiæ, duodecim minorum Prophetarum, Jeremiæ, Ezechielis, & Beati Danielis &c. *ſcribebat Sæculo tertiodecimo.*

SERIES ET ORDO EORUM

Quæ in hoc tomo continentur.

Explanatio in GENESIM. pag. 1
EXODUM. pag. 116
LEVITICUM. pag. 236
NUMEROS. pag. 250
DEUTERONOMIUM. pag. 269
JOSUE. pag. 292
JUDICUM. pag. 308
REGUM PRIMUM. pag. 331
SECUNDUM. pag. 392
TERTIUM. pag. 439
QUARTUM. pag. 417

Eques Sebastian. Conca inu. Io. Baptista Sintes sculp.

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI

EXPLANATIO IN GENESIM.

QUamquam Geneſis explanatione ſuperſedere decreveram, ne, quæ in ſermonibus & quæſtionibus tractaveram, nullo fortaſſe operæ pretio repeterem: petentibus tamen Amicis ceſſi, mutataque ſententia ſic tandem ſtatui, ut quæ in illis ſcriptionibus diſperſe diffuſeque diſputata fuerant, nova ratione atque diſtributione ſimul collecta atque contracta ſub uno aſpectu ponerentur.

Moſis ſuo in hoc opere is ſcopus & finis fuit. Quod etſi Univerſi molitor Deus priſci temporis hominibus perſpicuam claramque ſui notionem impreſſerat, ut nemo Mundum à Deo factum diffiteretur; hanc tamen de Mundi origine rerumque effectione opinionem omnium, ut dixi, mortalium animis inſitam evulſit, novamque inſeruit poſterior ætas, quæ Babylonicæ Turris molitionem proxime conſecuta eſt,& uſque ad Moſis tempora duravit. Enim vero etſi apud Semi nepotes non defuere, qui veterem de Deo diſciplinam retinerent,aliiſque perſuadere niterentur; occaſione tamen Ægyptiacæ ſervitutis, humani generis communis error,Abrahæ quoque poſteritatem invaſit, adeo ut, repudiata veri Dei religione, ipſo naturæ inſtinctu repugnante, rebus non multo pridem factis æternitatem divinitatemque affingerent. Huic ergo ſuperſtitioni, per id tempus maxime graſſanti, Deus Moſen objecit; juſſitque mentes hominum, variis opinionibus confuſas, veræ religionis præceptis imbuere; vitiumque

per ſucceſſiones traditum excindere, ne in omnes ætates ac tempora proſerperet.

Propterea Moſes à Deo in Ægyptum miſſus fuit, ut redeunte veræ ſapientiæ die, ubi eruperat, error hebeſceret. Utque ejus dictis ſcriptiſque indubitabilem certamque fidem adſtrueret, per ipſum magna miracula & ſigna patravit; ejuſque mentem ſuo afflavit ſpiritu, & corpus inſolita luce colluſtravit; ut conſpicuus oris ſplendor occultum ſpiritum, in ipſo loquentem, proderet.

Ergo poſt miranda facinora apud Ægyptios geſta, & pacta in eremo fœdera, Moſes de rerum origine & creatione ſcribere orſus eſt; docuitque, Divinitatis nomen & cultum conditis rebus, niſi per ſummam inſaniam & impietatem, affingi non poſſe. Deum porrò unum eſſe, cui adſtarent millia & myriades. Inſuper myſteria Filii Dei explicuit, in rerum conſtitutione & ordinatione adumbrata; ſed & illorum imagines exhibuit, tùm quas Juſti priores ſuis moribus deſcripſerant, tùm quas ipſemet ſuis geſtis, editiſque per virgam ſignis expreſſerat. Præterea veræ pietatis præcepta, hominum vitio propemodum exoleta, reſtituit. Poſtremum populi ſui genealogiam adjecit.

Primum itaque de Mundi conſtitutione agit ſex circumſcripta diebus, quibus ſummus rerum Author omnia molitus eſt per Mediatorem, cum quo communem habet naturam atque poteſtatem. Quod autem ſubdit, *Hic eſt liber generationis Cœli & Terræ*, indicat, prætermiſſa in priori narratione ex præſenti capite eſſe ſupplenda. Pergit porrò, & de Adæ ejuſque conjugis creatione, eorumque in Paradiſo commoratione ſcribit. Narrat deinde ſerpentis ingreſſum & dolos, & protoplaſtorum circa interdictam ipſis arborem audax facinus; eiſdemque ob illud crimen Paradiſo expulſis, indictam indidem exilii pœnam.

Mox progreditur ad ſacrificia Caini & Abelis; hujuſque cædem deſcribit, & maledictiones adverſus Cainum pronunciatas. Quæ hiſtoriæ pars ad ſeptimam Cainitarum generationem perducitur, uſque ad Lamechi Caini nepotis cum uxoribus colloquium.

Subdit deinde generis humani geſta per decem ætates ab Adam uſque ad Noe: ubi utriuſque ſtirpis depravatos, ipſo Noe vivente, mores deſcribit, & per eam occaſionem Arcæ fabricam, ejuſque ope ſervata rerum ſemina. Subditque Noe ex Arca exitum & ſacrificium, & apparentem in nubibus arcum, in ſignum fœderis pacis aſſumptum. Sequuntur, quæ de vinea Noe nar-

ran-

rantur; deque ejuſdem ebrietate, & ſopore atque denudatione, de Chanaani execratione, & benedictionibus fratrum.

Inde fit tranſitus ad duos & ſeptuaginta Nepotes Noë, Turriſque molitionem, & inductam ea de cauſa linguarum confuſionem; & quæ ſecuta eſt, hominum in varias terras diſperſionem: quibus annectitur ſeries decem generationum a Sem uſque ad Abraham.

Poſtmodum Abrahæ de Ur civitate migrationem refert, ejuſque in Haran, atque deinceps in Chanaanitide moram. Sequuntur quæ de Saræ ad Pharaonis ædes raptu interſeruntur, & poſt plagas Pharaoni ejuſque familiaribus inflictas, illius reſtitutione.

Agit deinde de Lothi ab Abrahamo ſeceſſione, ejuſque cum Sodomitis captivitate & Abrahami opera liberatione: & quomodo Abraham a Melchiſedecho benedictionem acceperit, poſtquam ex præteriti belli manubiis ipſi decimas obtuliſſet.

Tranſit inde ad laudandam Abrahæ de futura ſobole fidem, referens ejuſdem quæſtionem: Qui nempe fieri poſſet, ut ipſius poſteri oppidis per id tempus frequentiſſimis potirentur? deſcribitque ejuſdem ſacrificium, & fœdus pacis eodem die a Deo acceptum.

Perſequitur cætera, quæ Abrahamo acciderunt, quomodo Saræ voluntati acquievit in negotio Hagar; quæ mater effecta heram contemnere & inſultare cœperat; & quomodo poſt fugam ab Angelo reducta fuit; ſuæque Dominæ ſe ſubdere juſſa eſt. Poſthæc memorat pactum Circumciſionis a Deo ſancitum, & quomodo Abraham Iſmaëlem, ſuoſque domeſticos circumcidit.

Succedit adventus, & apparitio Angelorum, qui Abrahamo, ad oſtium tabernaculi aſſidenti, ſub ſpecie peregrinorum ſe offerunt, & Saræ Iſaacum promittunt; quæ tamen promiſſum in corde ſuo riſit. His continuo ſubjungitur Angelorum Sodomam verſus profectio; & pro Sodomitis Abrahæ interceſſio; & illorum in Lothi domum ingreſſus, & nefaria Sodomitarum conſpiratio; Lothi ejuſque filiarum diſceſſus, & pœna de Sodomitis ſumpta ob illorum impudentiam. Subditur Lothi ebrietas a filiabus procurata: & ipſarum cum patre inceſtus. His attexitur Saræ in domum Regis Abimelech deductio: & ejuſdem evaſio, Deo protegente, regemque ab ejus conſuetudine prohibente. Sequuntur quæ de nativitate Iſaac referuntur; ejuſque circumciſione atque ablactatione, & Ancillæ ejuſque nati expulſione, quod filio liberæ protervis irriſionibus infeſtus eſſet.

Sequitur fœdus Abrahæ cum Abimelecho. Posthæc narrantur Abrahæ tentatio, & Isaaci ad sacrificium adductio, ejusdemque, Deo jubente, dimissio, & substitutio Arietis arbori hærentis in victimam sacrificii. Sequitur Saræ funus & sepultura in spelunca duplici filiorum Heth.

Hinc transitus fit ad Abrahami cum Eliezer colloquium, ejusdemque adjurationem, & profectionem; in Mesopotamiam & ad puteum orationem: atque inde Rebeccæ in domum Abrahæ, Isaaci futuræ uxoris, deductionem. Succedunt quæ de Rebeccæ sterilitate traduntur, ejusdemque Isaaco orante prægnatione; & divino ad eam responso, de duobus populis ex ipsa nascituris; & minoris supra majorem exaltatione, & imperio.

Sequitur jurium primigeniorum ad Jacobum translatio, ex contractu cum Esau fratre natu majore: & attexitur Palæstini Regis cum Isaaco, pacti olim fœderis cum ipsius parente Abrahamo, instauratio. Subditur, qua arte Jacob matris adjutus consiliis benedictiones Esau surripuerit. Posthæc memorantur Jacobi ad Labani domum profectio; & Scalæ species, eidem dormienti oblata. Postmodum Jacobi nuptiæ; & quomodo, cum unam sibi uxorem desponsasset, tres alias ducere coactus fuerit. Subjiciuntur deinde reversio Jacob in paternam domum; & Labani eam ob causam indignatio, & quomodo divina ope Jacob ab eodem protectus est; & fœdus pacis in monte Galaad utrinque jurejurando sancitum. Continuo subditur plurium Angelorum venienti Jacobo occursus, & legatio, muneraque Jacob ad captandam Esau benevolentiam & gratiam missa. Simulque describitur ejusdem lucta cum Angelo, & quomodo ad attactum Angeli ejus coxa loco dimota fuit. Sequitur lætus Esau adventus, & amicum colloquium. Subditur Jacob in Sichem civitate mora, & quomodo ejus filii fororis raptu & injuria commoti, direptum oppidum vastarint; patre factum ægerrime ferente. Succedit Rachelis apud Ephratam obitus; & Jacobi ad patrem reditus; & Isaaci mors & funus.

Attexitur catalogus nepotum Esau & Regum Idumæorum, antequam Israelitæ Regem haberent. Succedunt somnia Joseph; & Thamaris conjugia, ejusque maritorum acerba mors: & quomodo Judas ab illa deceptus, eandem flammis

mis primum adjudicavit; poſtmodum mutata ſententia, abſolvit; & ſeipſo juſtiorem prædicavit.

Reſumitur hiſtoria Joſeph: quomodo ad fratres miſſus, ab iis in ciſternam conjectus, deinde Arabibus mercatoribus venditus fuit; atque ea via in Ægyptum intravit: ubi dominam fugiens, carcerem invenit: atque ibidem ſervorum Pharaonis primum, mox ipſius Regis ſomnia expoſuit; quamobrem ſummum apud Regem locum conſecutus eſt; publicæ rei adminiſtrationi præfectus, frumenta per ſeptennium fertilitatis ad horrea comportari, recondique juſſit; atque per eam induſtriam ampliſſimas opes, ſuccedentibus annis ſæviſſimæ famis, collegit. Subtexitur fratrum ad Joſeph adventus, & quomodo primum perſonam ſimulavit, eoſque torſit: poſtmodum ſe prodidit, eoſque complexus eſt. Inde Jacob de Joſephi incolumitate certior factus, cum ſeptuaginta viris in Ægyptum migrat, cui Joſeph occurrit, & ab eodem ad Pharaonem introducitur, cui etiam benedixit, eodemque contextu ſubdit, quomodo Joſeph in feliciſſima Ægypti regione fratres collocavit: quave arte omnes Ægyptiorum agros, exceptis Sacerdotum prædiis, coëmit.

Poſtmodum narrat extremam Jacob ægritudinem, & benedictiones filiis Joſeph ab eodem impertitas, & quomodo minorem Ephraim Manaſſi natu majori prætulit. Succedunt benedictiones filiorum Jacob, & quomodo iis completis idem extendens in lectulo pedes ad populum ſuum collectus eſt. Inde Jacob exequias & ſolemne funus perſequitur, & qua pompa Joſeph patrem extulerit, & in ſepulcro Abrahæ & Iſaaci tumulaverit. Claditur liber obitu Joſeph, qui e vivis deceſſurus, fratres admonet, ut ipſius oſſa, redituri ad terram hæreditatis ſuæ, ſecum auferant.

Hæc nimirum primo libro, qui Geneſis dicitur, Moſes complexus eſt, hoc uſus exordio.

CAP. I. IN *principio creavit Deus ſubſtantiam Cœli, & ſubſtantiam Terræ*: hoc eſt Cœli, & Terræ naturas vere exiſtentes. Nemo ergo in opificio ſex dierum allegoricas interpretationes quærendas eſſe, contendat; ſed neque fas eſt, ea quæ diſcretis dierum ſpatiis condita dicuntur, uno temporis momento facta fuiſſe, affirmare: neque rurſus exiſtimare, ea eſſe nomina ſine rebus, aut non ipſas res, quas illa propriè ſignificant, deſignare, ſed alias. Imo vero, ſicut Cœlum & Terram in principio creata fuiſſe legentes, intelligimus eadem fuiſſe verum Cœlum & veram Terram, nec aliud quidpiam hiſce vocabulis ſignificari: ita reliquas etiam rerum ordinationes & opera quæ ſecuta ſunt, adeo vanas appellationes non eſſe credamus oportet; ut rerum naturas nominum proprietati planiſſimè conſentire fateamur.

In principio creavit Deus Cœlum & Terram. Hic ſiſtito, quia cum Cœlo Terraque nihil aliud conditum fuit. Ipſæ quoque naturæ hac die productæ, nec dum prodierant; ſi enim Cœlo Terræque contemporaneæ fuiſſent; utique id minime Moſes reticuiſſet. Sed nec antequam conderentur, illas nominavit, ne nomina rebus antiquiora faceret. Hinc porrò planum fit, Cœlum & Terram ex nihilo educta fuiſſe; quia nec dum erant aquæ, aut ſpiritus, ignis, aut lux, aut nox: cœlo quippe terraque recentiora ſunt: Creaturæ ergo ſunt; quia illis poſteriora ſunt: neque ſempiterna ſunt; quia ante illa non fuerunt.

Indicata cœli terræque creatione, Moſes tranſit ad ea, quæ inter firmamentum terræque orbem velut in medio poſita ſunt: quæ vero ſupra firmamentum ſumma obtinent, ſilentio præterit. Nec enim ubi illa deſcripſit, ad cognoſcendas ſpirituales ſubſtantias, quonam ſcilicet die conſtitutæ fuerint, ullum aditum nobis aut patefecit, aut innuit. Subdit itaque, terram fuiſſe tohu, & bohu, hoc eſt deſertam, & vacuam, docens, vacuum & inane rerum ſubſtantiis antiquius eſſe; non quod vacuum rem eſſe credamus; ſed ut inde nobis conſtet, ſolam terram extitiſſe; præterea nihil.

His præmiſſis de creatione Cœli & Terræ, & Vacuo; (temporaneas quippe naturas tempori ſuccedere, neceſſe eſt:) progreditur Moſes ad ipſas rerum ſubſtantias. *Et tenebræ*, inquit, *erant ſuper faciem Abyſſi*. Et quidem aquas eodem tem-

tempore conditas fuisse ista convincunt: qua autem ratione, quove ordine id factum fuerit, Scriptura reticuit: cui proinde affirmanti, aquas procreatas fuisse, fidem habere interim sit satis; placeatque, tantisper expectare Mosen, qui doceat modum, quo illæ, Deo jubente, esse cœperunt. Nec porrò defuere, qui tenebras, aquarum abyssum operientes, corporum cœlestium umbram fuisse tradiderint: & sane, si firmamentum primo die constitutum fuisset, istud nec putide, nec inepte dictum videretur. Cæterum si summi illi orbes firmamento similes essent, crassæ utique tenebræ spatia intermedia occuparent: nec enim lux, quæ postmodum producta fuit, cœlestibus orbibus communicata scribitur, ut offusam noctem inde dispelleret. At si interposita illa spatia proprio lumine non carent, sicut Ezechiel, Paulus & Stephanus innuere videntur; quomodo cœlestes orbes, qui ingenita luce tenebras dissipant, noctem aquis offunderent?

Et quoniam statutum est, omnes conditas res sex dierum opificio comprehendi, etsi nulla de earum constitutione fiat mentio, sequitur nubes etiam primo die aliqua ratione esse cœpisse: quemadmodum etsi de ignis creatione nihil proditum sit, eum nihilominus una cum aëre conditum fuisse credimus, quamquam hoc Scriptura non memoret: ita aquis nubes sociatas fuisse dicendum est, etsi hoc Scriptura reticuit, cum pariter, ut modo ajebam, de igne tacuerit. Ergo cum omnem naturam ab opificio sex dierum suam originem cœpisse fateamur, prætereaque videamus perpetuo ab aquis nubes generari, easdem una cum illis constitutas fuisse colligimus. Porro ex aquis nubes sublimari, testantur Elias, qui nubeculam è mari ascendentem spectavit, & Salomon, cum ait *Sapiencia illius scissæ sunt abyssi, & nubes stillarunt rorem*. Sed neque sola natura nubium suadet, ut illas primo die creatas fuisse dicamus; imo & earum effectus: existimamus enim primam mundi noctem ex nubium coitione accidisse. Enimvero sicut noctem illam, quæ per triduum Ægyptum tenuit, ex conglobatis nubibus creatam fuisse verisimile est: ita vero proximum est, primo illo mundi die, crassis spissisque nubibus obducto cœlo, natam fuisse noctem. Nam si nubes illæ raræ & perspicuæ fuissent, prima illa dies luminoso corpore haudquaquam indiguisset, cum lucem eodem die conditam splendor corporum cœlestium supplere potuerit.

3.Reg.8.44

Prov.3.20.

Post

Poſt noctem diemqne primum, ſecunda ineunte nocte firmamentum conditum eſt, cujus umbra ſecutas noctes conſtituit. Ergo ſub initium primæ noctis cœlum & terra atque abyſſus aquarum conſtituræ ſunt; quibus mox ſuperinductæ nubes illam aſcititiam noctem attulere. Poſtquam autem nubium umbra duodecim horas implevit, primæ nocti ſucceſſit lux, quæ pridem offuſas aquis ab incumbentibus nubibus tenebras diſſipavit.

Dixerat: *tenebræ erant ſuper faciem* abyſſi. Nunc ſubdit: *& ſpiritus Domini incubabat aquis*. Etſi Interpretes nonnulli his verbis Spiritum Sanctum indicari crediderint, atque hinc colligant, eidem communem eſſe cum reliquis divinis perſonis naturam & virtutem rerum creatricem; nihilominus pii homines non ex iis, quæ conſentanea non ſunt, Spiritui Sancto divinitatem aſſerunt, ſed ex iis dumtaxat, quæ de illo dicta fuiſſe, ipſis plane conſtiterit. Legimus enim ſpiritum Dei malum invaſiſſe Saulem. Sed nec ad Spiritum Sanctum pertinere conſtat, quod de ejus incubatione hoc loco ſubjicitur. Quid enim ab ea incubatione primo die ex aquis factum eſt? Si autem eo die, quo aquis incubabat, nihil ex aquis factum eſt, die vero quinta, qua ex aquis piſces & volucres prodiere, ſpiritus aquis incubaſſe non dicitur; quis creatricem virtutem illi attribuat? qui quamvis aquis incubaſſe dicatur, nihil tamen ex illis produxiſſe dicitur eo die, quo incubabat. Ergo quemadmodum ex nubium effectu, qui umbra fuit, earundem creationem primo diei affigendam eſſe colligimus; ita ex effectu aëris, qui ſpiritus, ſeu ventus eſt, Moſen ejuſdem creationem inſinuare voluiſſe exiſtimamus. Nam ſicut nubem umbra, ita aërem ſpiritus ſeu ventus conſequitur. Sunt nempe bene multa, quæ per ſe ignota, ſuis ſe effectis produnt, atque per eadem ſignificantur. Cæterum quia aëri innatum eſt in ſpiritum ſeu ventum fluere, idcirco hic dicitur incubuiſſe aquis, hoc eſt, flaſſe. Spiritus ergo ille flabat ſuper aquas, ſuamque a divino Opifice originem prædicabat. Poſt paulo, eodem nempe die, ſpirare deſiit; quod pariter nubibus accidit, continuo atque die eodem evaneſcentibus.

Hactenus de rebus ſub initium noctis primæ conſtitutis, cœlo nempe, terra, tenebris, aquis, & aëre Moſes egit. Nunc ad corpus luminoſum primo die procreatum progreditur. Exactis itaque duodecim horis nocturnis, lux apparuit media inter

1. Reg. 8. 10.

inter nubes, & aquas: umbramque, & atram caliginem ex nubium coitione aquis offusam, continuo dispulit. Nisan primus mensium tunc agebatur, quo lucis & umbræ spatia æquantur: quare lucem per duodecim horas perseverasse necesse est; ut tantundem spatii, quantum tenebræ, lux occupasse dicatur. Nam etsi lux, & nubes momento temporis productæ sunt; attamen spatia lucis, & umbræ, primæ diei, singula per duodecim horas mundum tenuerunt.

Lux ergo, quæ superficiem terræ tenere cœpit, vel splendentis nebulæ speciem referebat; vel solem orientem, aut columnam populi in eremo ducem, imitabatur: qualis qualis fuerit, planum est, noctem Universo incumbentem, ab ea dissipari nequivisse; nisi vel seipsa, vel emissis radiis, orientis solis adinstar, omnia late loca compleviſſet. Erat quippe vagum lumen, longe lateque diffusum, nulli proinde certo loco affixum, noctem undique dispellens, motuque carens, præter eum, quem ferebat subitus ortus, & occasus, quibus noctis distinguebatur initium, & finis. Hunc in modum, diei noctisque spatia dirimente luce, dies fluxere tres: quibus evolutis, ne lux in nihilum, unde prodierat, rediret, a Deo laudata fuit. *Vidit*, inquit Scriptura, *Deus lucem, quod esset bona*: & rursus: *Ecce*, ait, *erat valde bona*: quibus verbis una cum luce, reliqua etiam Dei opera, ipsa luce antiquiora, commendantur. Nam etsi ab initio quum nuda e nihilo educta fuissent, Deus nihil dixisse legitur: attamen postquam ex illis cætera coagmentata, & comparata sunt, etiam ipsa laudavit. Omnia enim quæ vel creata vel genita fuere, intra illud sex dierum spatium, illis verbis, quæ sub finem sextæ diei Scriptura refert, comprehenduntur. *Vidit*, inquit, *Deus cuncta quæ fecerat, & ecce erant valde bona*.

Hæc igitur primæva lux sua præsentia triduum confecit: quo intervallo conceptionem & productionem rerum tertio die ex terra procreatarum mirifice juvit, quas scilicet sol postero die in firmamento collocandus ad perfectionem maturitatemque erat perducturus. Interpretes nonnulli existimant, ea, quam dixi, vaga luce, atque igne prima mundi die constitutis, postmodum solem fuisse conflatum, atque perfectum: sed & eandem lucem in lunam & astra itidem coaluisse. Porrò quemadmodum sol, diurnis horis præfectus, non modo terram illuminat, sed ejus etiam genimi-

na perficit; ita præses nocturni temporis luna, præterquam quod noctis æstum sua luce temperat, terram mirum in modum ad gignendum provocat: quod Moses innuisse visus est in suis benedictionibus: *De fructu*, inquit, *quem profert luna*. Deut. 33. 14.

Cæterum etsi multa sint in creatione lucis annotanda, in primis observant Interpretes tempus: & prima die creatam fuisse docent, ut supra indicatum est, propter terræ genimina. Interim quum die tertio cuncta, quæ e terra oriuntur, in lucem prodiisse audis, omnia in Trinitate facta fuisse intellige. Lux postmodum in plura corpora distributa fuit, adeo ut a luna, quemadmodum pridem a luce, originem deinceps ducerent omnes fructuum proventus; & a sole incrementum, & perfectionem acciperent.

Terra itaque aquarum, & lucis subsidio omnia produxit. Nam etsi Deus ad procreanda terræ genimina illorum ope minime indigeret, ita tamen ipsi placuit, ut ostenderet, rerum in terra conditarum nullam esse homini inutilem, sed omnes ad ejusdem utilitatem, usumque accommodatissime fuisse constitutas.

Porrò quæ terram primo die alluebant, aquæ salsæ non fuerunt. Nam etsi aquarum abyssus ejus superficiem obtineret, nec dum tamen in maria defluxerat; ex eo enim affluxu aquæ pridem dulces salsedinem contraxerunt. Quum enim ad terram irrigandam per totum ejus ambitum latissime oberrarent, dulces utique erant. Quum autem tertia die in maria coaluissent, sale eas condiri necesse fuit, ne stagnantes simul corrumperentur: præterea ne mare, confluentibus undique a terra aquis, auctum exundaret, ipsamque vicissim submergeret. Amnes quippe in mare devolvi necesse erat, ut eidem velut nutrimentum subministrarent, quo deficiente mare paulatim calore solis siccaretur. Ne porrò inde, ut modo ajebam, præter modum increscceret, terramque obrueret, provisum est, ut ejusdem salsedine fluvialium aquarum copia absumeretur, atque evanescceret.

Quid? quod, etsi daremus maria in prima illa rerum constitutione sub abysso aquarum quodammodo delituisse; non recte inde colliges, superas aquas eadem salsedine affectas fuisse. Nam in cataclysmo maria utique mansere; sed affluentibus aliunde aquis quodammodo occulebantur, nec tamen externas, quibus operiebantur, aquas nativa salsedine inficere potuerunt.

Si

ܐܢܐ ܡܠܐ ܥܒܕܝܢ ܗܕܐ ܡܢ ܐܪܥܐ ܐܝܟ ܐܝܬ ܒܗ ܡܘ ܕܡ ܘܐܝܟ ܐܝܬ ܒܗ ܢܦܫ ܘܢܒܥ ܡܝ

fiant; neque aër iſte in illo ſummo agit, ut piſces aliave hujuſmodi progignant; neque externarum aquarum ſupplemento egent, quum extra omnem ſolaris æſtus injuriam poſitæ ſint; utpote quæ in uſum divinæ beneficentiæ atque vindictæ ibidem recondi aſſervarique credantur.

Rurſum eas, quæ ſummum Firmamentum tenent, aquas oberrare vagarique, veriſimile non eſt; nec enim credibile eſt, ea quæ ordinata & rata ſunt, ab ordine & ratione unquam diſcedere; vel quæ extant per non extantia moveri. Sed nec dubium eſt, quin ea quæ in aliqua re præextante creantur, ab ipſa ſua conditione habeant quæcumque ſibi naturali jure debentur, puta motum, aſcenſum, & deſcenſum, intra ipſam rem, in qua primum condita, & perpetuo conſtituta ſunt. Poſtremum quum cœleſtes aquæ nullo ambiantur corpore, ſequitur eas nec extra propria conceptacula efluere aut errare poſſe, quum nullus fluxui errorique proſtet, aut pateat locus.

Hoc ergo tenendum eſt, cœlum, terram, ignem, aërem, & aquam ex nihilo educta fuiſse; hoc enim Scriptura docet. Lucem vero, & quæ lucem ſecuta ſunt, ex rebus præextantibus concreata fuiſse. Quum autem Moſes, quæ ex nihilo conflata ſunt, indicat, utitur verbo *creavit*: *creavit*, inquit, *Deus cœlum & terram*. Porro etſi ignem, & aquam, atque aërem creata fuiſse Moſes non dicit; at neque dicit, ex præextantibus rebus comparata fuiſse: maneat ergo, illa ex nihilo, perinde ac cœlum & terram, Deo jubente, prodiiſse. Quum autem Deus ex rebus, quas pridem e nihilo eduxerat, cæteras univerſi partes componere moliretur; Scriptura ſubdit: *Dixit Deus*: *fiat lux &c.* Quum autem legis, Deum creaſse cete grandia, repete quæ Scriptura præmiſerat: *Producant*, inquit, *aquæ reptile*. Ex nihilo igitur educta ſunt illa, quæ ſupra recenſui, cœlum nempe, terra, ignis, aër, & aqua; reliqua ex his præextantibus ſunt coagmentata.

Nam ignem etiam primo die creatum fuiſse probabile eſt, etſi id Scriptura reticuit: alteri quippe rei ineſt. Qui autem nec a ſe, nec ſibi eſt, cum illa utique re, cui ineſt, creatus eſt: nec enim antecedere potuit, qui ſibi non eſt, rem, quæ cauſa fuit, ut eſſet. Ignem porro terræ ineſſe, natura teſtatur: at una cum terra fuiſſe conditum, Scriptura non definit: ait enim: *In principio creavit Deus cœlum & terram*. Manet nunc etiam ignis a terra

a terra discretus; etsi huic datum sit, ut nubium, aquarum, atque ventorum subsidio ignem perpetuo conciperet, atque generaret.

Tenebræ etiam nec sempiternæ sunt, nec aliquando cœperunt; sed umbra sunt; sicut Scriptura insinuat. Nec enim ante cœlum, nec post nubes, sed una cum nubibus, & ex nubibus natæ sunt; atque alteri substantiæ hærent; quia propriam non habent; eaque deficiente, continuo deficiunt. Quod autem, altero desinente, pariter desinit, non extantibus æquiparatur: aliud quippe causa est, ut sit quod est. Tenebras ergo, quæ nubes & Firmamentum sequuntur, primamque illam lucem, & solem fugiunt, quomodo sempiternas & a seipsis esse dicamus? nimirum alterum, quum panditur, illas parit, alterum, quum oritur, perimit. Si enim hoc producit, efficitque ut sint, & illud facit, ut non sint; quomodo sempiternæ sint? Animadvertite, ut nubes & Firmamentum sub ipsam mundi constitutionem tenebras pepererunt, utque lux eodem die exorta continuo illas dissolvit. Si autem tenebras altera creatura condidit, & altera extinxit (altera quippe tenebras eadem hora perpetuo repræsentat, & altera, quo momento accidit illas evanescere, easdem discutit) affirmare cogimur, alteram tenebris initium, alteram finem dare. Si autem creaturæ tenebras creant, & destruunt, sequitur ipsas esse creaturarum creaturam: quia pandente se umbra Firmamenti, tenebræ simul oppanduntur; sole autem exoriente, occidunt & evanescunt. Hoc tamen, quod perpetuo creaturis subditum cernimus, dogmata quædam inimicum creaturarum constituunt: & quod nec propriam habet substantiam, sempiternum, & ex semetipso suspensum faciunt.

Taxat. Manichæos v. 1. Aug. l. 21. contra Faustum.

Hactenus de opificio primæ diei Moses egit: nunc opera insequentis diei persequitur in hæc verba. *Et dixit Deus: fiat Firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas, quæ sub Firmamento sunt, ab aquis, quæ super Firmamentum sunt.* Firmamentum aquis interjectum, ex aquis firmatum est, protensumque supra terræ superficiem, in eam amplitudinem & modum, quibus Abyssus aquarum pridem pandebatur. Divisis eum in modum aquis, pars altera summa petens, Firmamentum texit, altera pars loca terræ & igni constituta retinens, laxato sinu illud complexa est. Quamobrem Firmamentum superis inferisque aquis interceptum, speciem infan-

infantis intra materni uteri ſeptum poſiti repræſentat. Quidam Interpretes Firmamentum, utpote in meditullio ſitum, Univerſi umbilicum eſſe ſtatuunt.

Atenim ſi Firmamentum in medio Univerſi conſtitutum fuit, lux utique, & tenebræ, & ſpiritus, quæ tunc ſupra firmamentum erant, in eodem loco ſubſtiterunt. Sive autem de nocte Firmamentum conditum fuerit, tenebræ utique, & ſpiritus ibidem ſuberant: ſive de die, & præter ſpiritum & aquas, lucem etiam ibidem fuiſſe dicendum eſt. Sed ſi hoc verum ſit, iſta ergo hic poſita, alia & diverſa ſunt: & cedo quandonam condita fuerint? Quod ſi ibi nequaquam ſubſtitere, quomodo naturæ, quæ quum Firmamentum conderetur, eidem ſuperſtabant, mutatis ſedibus ſubeſſe cœperunt?

Firmamentum autem, ſecunda jam incumbente nocte, conditum fuit, quo aſſurgente, nubes, quæ in modum tentorii conformatæ, noctes hactenus conſtituerant, protinus evanuere: & quoniam Firmamentum inter lucem, ac tenebras poſitum fuerat, tenebræ ejus ſumma tenuerunt; umbra quippe nubium, diſcuſſis nubibus, ſimul evanuit. Sed nec lux eo in loco manſit, quia horarum ſpatium ſibi definitum emenſa, aquis Firmamento ſubjectis ſe merſit. Neque ſpiritus ibi conſiſtere potuit, quia ibi non erat. Legimus enim prima nocte ventum ſpiraſſe; non item ſecunda. Sique prima nocte, flante jam vento, Firmamentum conditum fuiſſet, quæſtioni locus foret. Si autem in creatione Firmamenti ventum ſpiraſſe non proditur, quis ſpiritum illic extitiſſe, tacente Scriptura, aſſeveret?

Quum itaque ventus prima mundi die ſpiraſſet; ita demum velut ſuo jam munere defunctus, conticuit: apparuitque continuo Firmamentum. Quare ventus nec ſupra ſubſtitit, nec infra deſcendit. Enimvero fruſtra quæritur extra actionem locus rei, cujus eſſe eſt agere, adeo ut actione ceſſante, ipſam ceſſare ac interire neceſſe ſit. Talis eſt ventus, cui proinde die ſuæ creationis tria accidiſſe obſervo, quod ſcilicet e nihilo eductus eſt: quodve in rebus, & intra ipſas res ſpiravit; poſtremum, quod refluens ſuo ſe ſilentio abdidit. Tria hæc ſpiritus peregerat; quum ineunte nocte diei ſecundæ creatum eſt Firmamentum. Nihil igitur cum Firmamento in ſummo locatum eſt, nihil illi ſuperſtat. Siquidem aquas ab aquis, non item lucem a ſpiritu, vel tenebris, interpoſito

to Firmamento, ſecerni dividique juſſit Deus.

Lux ergo prima Mundi nocte non fuit; ſecunda vero, ac tertia diffuſis ſub Firmamento aquis immergebatur, ut dictum eſt, indeque ſtatutis horis rurſus erumpebat. Quarta enim nocte, qua aquæ in unum locum confluxere, exiſtimant Interpretes, lucem perfecte demum conſtitutam ordinatamque fuiſſe. Tum vero ex luce ſimul & igne ſolem, & lunam, & aſtra fuiſſe conflata. Sedes pariter luminaribus fuiſſe diſtributas, & lunam quidem in occaſu locatam fuiſſe, in ortu ſolem, reliqua ſidera per totum Firmamentum diſſeminata, atque elegantiſſima ratione diſpoſita fuiſſe.

Etſi porro Deus lucem primo die conditam laudaſſet; Firmamentum tamen poſtera die conſtitutum ſine laude dimiſit; & recte: quia necdum perfectum fuerat, nec ordinem ornatumque ſibi convenientem acceperat. Reſtitit tantiſper conditor, & expectavit, dum fierent luminaria, & ſolis, ac lunæ, atque ſiderum luce tenebræ Firmamento offuſæ diſſiparentur; atque hiſce optime conſtitutis, tum demum Deus Firmamentum eiſdem, quibus reliqua opera ſua laudaverat, verbis valde bonum eſſe pronunciavit.

Poſtquam Firmamentum, ſecundam nempe divini opificii partem, Moſes deſcripſit; tranſit ad narrandam aquarum ordinationem, earumque in unum locum coitionem, indeque ſecutam die tertia plantarum, ac ſtirpium productionem. *Et dixit Deus congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum unum, & appareat arida.* Hinc planum fit, a terra aquas ſuſtineri: nec enim infra terræ globum poſitæ ſunt, ut ſeipſas ſuſtentare dicamus. Divino itaque imperio concitæ illico in unum locum confluxere aquæ. Terræque ſuperficies eadem nocte, atque momento eodem, quo præparatos gurgites petebant aquæ, ſiccata eſt.

His ita de nocte compoſitis, Deus, aperiente ſe die, juſſit terram herbas & gramina omnis generis, pomiferarum item arborum varias ſpecies proferre. Et gramina quidem & herbæ, etſi reputanti exactum ab ortu tempus, momentum vix excederent; at earundem ſubitum incrementum, & abſolutionem intuenti, plurium menſium id opus eſſe videbatur. Arbores ſimiliter, etſi nec unum a ſua procreatione diem numerabant, contemplantibus tamen ipſarum perfectionem, & fructuum ex earum ramis pendentium copiam, & præſtan-

ſtantiam, multorum annorum ætatem præ-
ſeferebant. Interim terra fœnum animan-
tibus, duos poſt dies in lucem prodituris
parabat; & poma ferebant arbores Adæ, &
ejus Conjugi quarto abhinc die e Paradiſo
ejiciendis, futuram annonam.

Ab aquarum conſtitutione, atque
progerminatione plantarum ad Aſtrorum
fabricationem Moſes aſſurgit, ſubditque:
Et dixit Deus fiant luminaria in Firmamento Cœli, & dividant diem, ac noctem; ita ſcilicet, ut alterum luminare horas diei, noctis alterum diſpenſet. *Et ſint in ſigna*, utique horarum, *& in tempora*, hoc eſt tempeſtatum anni, puta hiemis & æſtatis, *& in dies*, ut ſcilicet dies definiant, quod ortu ſuo, & occaſu ſol perficit, *& in annos*. Anni quippe ex diebus ſolis, lunæque menſibus componuntur.

Subditur: *Fecit Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præeſſet diei: & luminare minus, ut præeſſet nocti: & ſtellas*. Quamvis initium operum, quæ facta ſunt ante quartum diem, a veſpera deſumendum ſit; opus tamen quarti diei a mane inchoatum fuiſſe, ratio ipſa convincit. Quum enim tertius dies completus eſſe intelligatur poſt illa verba: *Factum eſt veſpere, & factum eſt mane dies tertius*; Deus duo illa luminaria horis veſpertinis non condidit: alioquin umbræ, luciſque ordo turbatus fuiſſet, tempuſque matutinum veſpertino antiſtetiſſet.

Quia vero primi diei ordinem reliqui ſecuturi erant, quarti diei nox eadem, qua præcedentes, periodo lucem antegreſſa eſt. Jam ſi veſpera mane ejuſdem diei antevertit, ergo non veſpere, ſed mane condita fuere luminaria. Affirmare autem alterum veſpere, alterum mane creatum fuiſſe, id profecto facile concedendum non eſt, attenta vi, & proprietate illorum verborum: *Fiant luminaria, fecitque Deus duo luminaria magna*. Jam ſi magna fuerunt tunc, quando condita ſunt, & mane condita ſunt, ſequitur Solem in Oriente, Lunam vero Soli oppoſitam in Occaſu fulſiſſe; tametſi ſol quidem humilior, & Horizonti contiguus conſpectus eſt: in eo quippe loco, in quo oriri ſolet, conſtitutus fuit. Luna vero excelſior, & plane conſpicua; quia in ea ab Horizonte diſtantia locata fuit, quam a ſole digreſſa, tenere ſolet, die ab ejuſdem congreſſu quintadecima. Quum igitur ſol terræ primum illuxit, ambo luminaria ſe ſe mutuo reſpectabant. Luna deinde recedens, interpoſitu interjectuque maris occultata, &

& velut ſubmerſa videri deſiit. Quamobrem tum ex loco, in quo luna poſita fuit, tum ex ejuſdem ſpecie, & forma, ſequitur illam creatam fuiſſe in eo ſtatu, qualem habere ſolet die a coitu ſolis quintadecima.

Cæterum perinde ut arbores, plantæ, terreſtres & volucres beſtiæ, atque ipſe homo adulti ſimul, & novelli dici poterant; adulti quidem, illorum ſpeciem, ſtaturam, & robur contemplanti; novelli vero, eorumdem ætatem ſupputanti: ita luna ſeneſcens, & creſcens eadem die dici potuit: creſcens quidem, quia eodem nata momento; ſeneſcens vero, quia plenum ſinuata in orbem apparuit, qualis quinto decimo die prænitet. Nam ſi talis luna fulſiſſet, qualis micat poſt unum, aut alterum diem; lucem utique in terras mittere non poterat; hoc enim fieri nequit, quando luna cum ſole congreditur; imo nec ſpectari potuiſſet. Si autem luna tantum ſolummodo lucis incrementum accepiſſet, quantum quatriduo ipſi accedere ſolet; videri quidem, non tamen lucere ſuper terram potuiſſet; unde neutrum verum eſſet: & quod quarto die Deus duo luminaria magna fabricatus fuiſſet; & quod ambo ſuper terram luxiſſent. Sicut autem luna, qualis quintodecimo die prænitet, orbe pleno creata eſt; ita & ſol quatriduum numerabat, quaſi primo mundi die conditus fuiſſet; quia ſcilicet dierum numerus, & ordo, non ab alio, quam a ſole petendus fuit.

Undecim porro dies, quibus luna ſolem præcurrit, ſuppleti ſunt primo ipſius anno; iidemque ſunt, quos hodieque lunari periodo adjicere ſolent, quicumque ex annuo lunæ curſu tempora ſupputare conſueverunt. Ille namque annus Adæ traditus imperfectus utique non fuit; quum omnis defectus ſub ipſam lunæ conſtitutionem ſuppletus fuerit. Ab illo autem anno Adæ poſteri undecim dies lunari periodo deinceps adjicere didicerunt. Non enim Chaldæi temporum ordinem rationemve invenerunt, quum ipſo Adamo antiquior ſit.

A ſiderum deſcriptione ad aquarum elementum Moſes deſcendit; piſciumque atque volucrum inde quinto die productorum creationem narrat. *Dixitque Deus producant aquæ reptile animæ viventis, & volucres volantes ſuper terram. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem, quam produxerunt aquæ in genere ſuo.* Quoniam ſecundo mundi die, refluentibus ſuos in gurgites marinis aquis, con-

contractiſque in proprios alveos fluviis, fontes quoque ſuis emicuere locis, & ſtagna lacuſque apparuerunt; continuo, Deo jubente, diſtributæ per univerſum terræ globum aquæ, piſces & minora reptilia procrearunt. Nam Cetos & Dracones maria protulerunt. Ex eodem ſimul elemento prodiere aves; turmatimque in vicinum aërem involarunt. Inter cæteras Draconum ſpecies Leviathan, & Behemoth Prophetæ meminerunt; & primum quidem in mari vivere ajunt, alterum Behemoth animal terreſtre eſſe innuit Job; & David Behemoth in montibus mille paſtum quærere & ſtabulari ait. Fortaſſe ambo ex aquis primum editi ſunt, & Leviathan in mari perſtitit, Behemoth in terram invaſit.

Job. 40. 10. *Pſal.* 49. 10.

Ab opificio quinti diei, quo aves, ſerpentes, & ceti editi ſunt, Moſes ad ſextum diem procedit; & creationem cæterorum reptilium, beſtiarum & pecorum deſcribit: *Dixitque Deus producat terra animam viventem in genere ſuo*. Pecora ſcilicet, & reptilia, atque beſtias. Et quamvis totum terræ elementum reptilia continuo fuderit: at beſtiæ & pecora juxta Paradiſum conſtituta fuere, juſſaque Adæ adventum expectare. Terra itaque divino excita præcepto protulit extemplo ſerpentes, beſtias agreſtes, & feras & pecora, quotquot exigebat commodum & uſus illius, qui eodemmet die Domini ſui mandatum tranſgreſſus eſt. Adam hic fuit, cujus formationem hoc ipſo die Moſes poſtremo loco narrare aggreditur.

Dixitque Deus. Cui? quemve alloquebatur Deus hic & alibi, quando Univerſum moliebatur? Patet Filio Patrem locutum fuiſſe, quum Evangeliſta ſcribat: *Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo nihil factum eſt*: & quum Paulus de illo definiat, & dicat: *In ipſo condita ſunt univerſa in cœlis, & in terra, viſibilia, & inviſibilia*.

Jo. 1. 3. Coloſſ. 1. 16.

Et ait Deus. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram*: ea ſcilicet poteſtate præditum uſque modo, ut nihil impediat, quo minus, ſi ipſi placeat, nobis parere poſſit, ſui arbitrii juriſque. Qua autem in re Dei imago ſimus, Moſes indicat ſubdens: *ut præſit piſcibus maris & volucribus ac beſtiis atque univerſæ terræ*: poteſtate ergo & imperio, quod in terram reſque terreno orbe comprehenſas, homo accepit, imago Dei eſt, qui ſuperis inferiſque dominatur.

Quod ſubdit: *maſculum & fœminam fecit eos*: oſtendit in viro mulierem comprehenſam, in coſta ſcilicet eidem mox detrahen-

trahenda. Etsi in Adamo Eva secundum mentem & animum non fuerit, sed secundum corpus & carnem, nihilominus non corpore dumtaxat in viro fuit, quia etiam anima & spiritu in ipso fuit; Nec enim Deus quidpiam costæ, quam ad formandam Evam decerpsit, præter ornatum & structuram adjecit. Quod si ex ipsa, & in ipsa costa suppletum est quidquid ad Evæ formationem utile erat; non immerito dictum est: *Masculum & fœminam creavit eos.*

Benedixitque eis Deus & dixit: crescite & multiplicamini; & replete terram, & subjicite eam; & dominamini piscibus maris & volatilibus, & omni bestiæ, quæ movetur super terram. In hoc ergo terreno orbe protoplastæ benedictionem accepere. Hunc nempe locum ipsis, antequam peccarent, habitandum destinaverat Deus; quia antequam peccarent, peccaturos præsciebat.

Crescite & multiplicamini, & replete terram, non Paradisum, ait, sed terram, & dominamini piscibus maris, & volatilibus, & omni bestiæ. Quomodo autem imperium in pisces exercerent, si remotissimis a mari locis protoplastæ addicendi fuissent? aut quomodo sibi subjicere juberentur aves, per aërem vagantes, si futurum non fuisset, ut illorum posteri per omnes se mundi partes circumfunderent? & quomodo omnes bestias terræ iidem sub jugum mitterent, si universam terram non fuissent occupaturi?

Sed enimvero quamquam Adam conditus, & benedictus fuerit, ut terræ & bestiis in ea positis dominaretur; nihilominus illi Deus in Paradiso domicilium fixit: sic suam ostendens præscientiam, quum homini benediceret; bonitatem, quum illi beatissimam sedem destinaret. In Paradisum namque Adamum transtulit, & in amœnissimo loco collocavit; ne illum deliciarum hortum non in gratiam hominis condidisse diceretur; & rursus ne ejus peccatum minime præsciviisse crederetur, in hoc terreno orbe ei benedixit. Benedictionibus autem transgressionem antevertit; ne culpa hominis Dei benedictiones in cassum reciderent, atque universum in nihilum redigeret hominis stultitia, propter quem omnia pridem e nihilo Deo jubente prodierant. In Paradiso itaque hominem Deus non benedixit; quia tum locus, tum res ibidem positæ susceperant benedictionem: benedixit autem Adæ in hoc terreno orbe, ut benedictio, quam gratia anteferebat, maledictionem, a justitia

ſtitia poſt paulo ferendam dilueret. Et quamquam Dei benedictio promiſſio fuerit, quæ ante Adæ e Paradiſo exitum impleta non fuit; gratia tamen res fuit: eodem namque die in paradiſum hominem tranſtulit, gloria & honore coronavit, & ſuper ejus loci arbores conſtituit.

Hactenus de ſerpentibus, quadrupedibus & quibuſvis animantibus, præcipueque de homine, eorumque benedictionibus, ſexto die tranſactis Moſes egit. Nunc pergit porro, Deique die ſeptimo ceſſationem, & requiem deſcribit. *Perfecti ſunt*, inquit, *cæli & terra & omnis virtus eorum, & quievit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus, quæ patrarat*. Jam quæres, quonam a labore quievit Deus? Nam ſi creaturas primi diei nutu condidit præter lucem, quæ verbo producta fuiſſe perhibetur; & quæcumque poſtmodum molitus eſt, verbo itidem creavit: num inde putes Deum labore delaſſatum, requiem optaſſe? quum nec hominem defatigatum dixeris, quod unum verbum per ſolidum diem protulerit. Sique Moſes quum mare virga verboque divideret, & Joſue filius Nun imperio ſidera cohiberet, fatigati non fuerunt; quis Deum laboraſſe dicat, quum maria & aſtra jubendo crearet?

Non ergo Deus diei ſeptimo benedixit, & ſanctificavit illum, quaſi requiem ſibi quæreret; non enim laſſitudini fatigationique obnoxius eſt. Neque eam dumtaxat ob cauſam Sabbatum ſecrevit, ut ſimile otium Iſraëlitis, eorumque famulis ſerviſque daret. Quando enim a ſervitute exemti fuerunt, dies diſtinguere necdum ſciebant; ut ſibi ſuoque ſervitio aliquam a labore vacationem indulgerent. Diſtinxit itaque Deus ſeptimum diem, ut hero etiam invito, ſervus quieſceret: idemque ad otium fuit inſtitutus, datuſque Iſraelitis, ut diſcerent in Sabbato deficiente, defecturis hominibus indulto, Sacramentum veri Sabbati, quod mundo ſine fine manſuro concedendum præſignabatur. Præterea quoniam hebdomas dierum inſtituenda erat, diem ſeptimum Deus benedictione exornavit, quem operibus minime decoraverat, ut hujuſmodi prælatione ſuis comparibus Sabbatum coæquaret; & ſeptenarius dierum numerus, utpote mundo neceſſarius, compleretur.

A Sabbati otio, & ſanctificatione Moſes iterum ad primam rerum originem & creationem ſtylum reducit; ut iis quæ narraverat ſummatim perſtrictis, ad cætera quæ fuſius exponenda ſupererant, progrediatur. Cœptam ergo de Mundi origine narrationem retexens: *Iſtæ*, inquit, *ſunt generationes cœli & terræ, quando creata ſunt, in die, qua fecit Deus cœlum & terram: & omne virgultum agri nondum erat,* B *nec herba germinaverat: non enim pluerat ſuper terram: nec erat homo qui coleret terram: ſed fons aſcendebat de terra & irrigabat univerſam ſuperficiem terræ.* Animadvertin' quicumque iſta audis; quomodo, etſi Scriptura creationis dies Sabbatumque peculiari benedictione conſecratum hactenus deſcripſerit; nihilominus divini opificii hiſtoriam ab ipſo exordio repetat: *Hæ ſunt*, inquit, *generationes cœli & terræ:* C ideſt, hæc eſt chronotaxis creationis cœli & terræ, *in die quo fecit Deus cœlum & terram. Nullas adhuc terra ſtirpes aut herbas protulerat &c.* Quamquam iſta primo die reipſa condita non fuerint; tertio enim die in lucem prodiere: attamen nec temere aut præter ſcopum opificio primi diei attexta fuere.

Subdit mox cauſam, cur nec arbores nec gramina terra hucuſque produxiſſet; D Quia nec Deus hactenus imbribus agros madefecerat; ſed fons ex ipſa terra proſiliens, ejus ſuperficiem rigabat. Quandoquidem quæcumque ex terra oriuntur, ex aquarum terræque commiſtione olim, hodieque procreantur; Moſes indicare voluit, nec plantas nec reliqua terræ genimina cum ipſa terra primum conſtituta fuiſſe; quia necdum cœlum depluerat. Quum vero poſtmodum ex abyſſo magna E magnus fons ſaliens terræ ſumma adaquare cœpiſſet; tum vero contractis in propria conceptacula aquis, terra genimina ſua tertio die fudit. Illas porro aquas, quibus primo die tenebræ incubuerant, eaſdem eſſe reor, quæ ex iſta ſcaturigine proſilientes, univerſam terram mox operuere. Et hunc eſſe fontem, qui ſub Noë tempora apertus, omnium montium cacumina texit: nec enim ex aliquo infra terram loco proſiliiſſe Scriptura dicit, ſed ex F ipſamet terra. Aquas proinde hujuſmodi terra antiquiores non fuiſſe, ipſa terra, quæ illas velut in ſuo utero portabat, teſtatur. Fons ergo aſcendebat de terra, ipſamque irrigabat: unde fœcunditatem adepta, ſtirpes, frutices & herbas continuo profudit. Nec id factum putes quaſi

Deus

Deus illa fine aquarum ſubſidio ex terra procreare nequiret: ſed quia terræ feracitatem aquis alligare, ipſi placuit; & hunc quidem ordinem a principio ita inſtituit, ut per annos recurrentes traductus, ad finem uſque temporum conſtans, ratuſque perſeveret.

In hoc itaque capite ſuppletis quæ primo die attexenda fuerant, Moſes ad formationem Adæ calamum promovet, ſubdens: *Homo non erat, qui operaretur terram*. Et quidem nullus extitit ante ſextum diem, quo Adam creatus fuit. *Formavit itaque Dominus ſexto die hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ; & factus eſt homo in animam viventem*. Et quamvis beſtiæ, pecora & volucres animam ſimul & corpus in ipſa ſua creatione ſimiliter accepiſſent; hominem tamen Deus ſupra illorum conditionem multo altius extulit. Imprimis ipſe hominis corpus ſuis manibus finxit, ſuoque ſpiritu animavit, ut hic Scriptura loquitur. Rurſus homini poteſtatem, imperiumque dedit in res omnes, quas intra, vel extra Paradiſum condiderat: dignitatem inſuper adjecit, & majeſtatem, rationem & intelligentiam, atque Numinis divini ſenſum.

Hæc de hominis magnifica formatione præfatus Moſes, Paradiſi deſcriptionem & Adæ in eundem translationem perſequens: *Plantaverat*, inquit, *Dominus Paradiſum Eden a principio, in quo poſuit hominem, quem formaverat*. Eden eſt ipſe Paradiſi locus. *A principio*: quia Deus tertio die Paradiſum plantaverat; quod Scriptura indicat illis verbis: *& produxit Deus de humo omne lignum aſpectu deſiderabile & pulchrum ad veſcendum*. Utque innueret de Paradiſo illa narrari, ſubdit: *& lignum vitæ in medio Paradiſi, & lignum ſcientiæ boni & mali*.

Hæc de Paradiſo prætexens, fluvium inde ſcaturientem indicat, quem extra primæ ſcaturiginis locum in quatuor findi flumina ſcribit: *Fluvius*, inquit, *egrediebatur de Eden ad irrigandum Paradiſum*. Hic rurſus beatiſſimam illam deliciarum ſedem, in qua Paradiſus ſitus erat, *Eden* appellat. Fluvius autem niſi Paradiſum rigaret, non utique Paradiſum tranſvectus, aquas in quatuor alveos dividere diceretur. Fortaſſe flumen illud deliciarum ortum rigare dictum eſt ex abuſione vocabuli: nam ſi Paradiſi arbores ſpirituales erant, adaquatione utique non egebant. Sin autem dicas illas quum ſpirituales eſſent, fontem pari-

pariter ſpiritualem & benedictum bibiſſe: de hoc nolim equidem contendere: ajo tamen aquas in quatuor, ut dixi, alveos diſpenſatas, non eum ſervaſſe ſaporem, quem ex ipſo fonte hauſerant: ſi enim in hac humo, quæ maledictionis ſententiæ ſuppoſita fuit, aquas variare videmus; conſequens eſt Paradiſi aquas inter ſe pro locorum diverſitate tantum variaſſe, quantum guſtus terræ benedictæ Eden diſtabat a ſapore hujus loci, qui, propter Adæ tranſgreſſionem, ſubeſt execrationi juſtiſſimi Dei.

Quatuor porro fluvii ſunt, Phiſon, qui & Danubius: Geon qui & Nilus: Tigris, & Euphrates, intra quos habitamus. Et quamvis loca, unde erumpunt, nota ſint, alius tamen fons eſt, unde primum ſcaturiunt. Paradiſus enim procul in editiſſimo loco poſitus eſt. Inde ergo delapſi, circa ipſum Paradiſum cuniculis recepti, ſe condunt, continuoque curſu, velut è ſublimi ſcatebra mare ſubeuntes, perque ejus fundum tranſvecti, diſtinctis fontibus tandem proſiliunt; Phiſon primus ad occaſum; alter Geon ad auſtrum; & Boream verſus Euphrates ac Tigris.

Proſequitur Moſes, & Adæ in Paradiſum migrationem, atque præceptum ipſi impoſitum narrat; *Et adduxit*, inquit, *Dominus Deus Adam & dimiſit in Paradiſo Eden, ut operaretur, & cuſtodiret illum*. At quomodo agrum Paradiſi excoleret homo omni agriculturæ inſtrumento deſtitutus? aut quomodo tot terræ jugera exerceret, quum tanto labori vires neutiquam pares afferret? Sed nec Paradiſus ejus opera indigebat; quum nec inutili gramine, nec vepribus infeſtaretur. Rurſus quomodo Paradiſum cuſtodiret, quum illum nec munimentis nec præſidiis ſepire poſſet? Sed & a quo cuſtodiret, quum nec fures eſſent nec latrones, quos cavere aut repellere oporteret? Profecto cuſtodia poſt mandati tranſgreſſionem appoſita teſtatur neceſſarium non fuiſſe cuſtodem, dum ipſum mandatum cuſtodiretur. Nec ergo alia, quam divini præcepti cuſtodia Adæ imperata fuit: nec aliud opus injunctum, quam ut impoſitam ſibi legem obſervaret. Si quis autem inſiſtat, Adamum cum hoc onere, gemino illo præcepto fuiſſe gravatum; non abnuo, nec contradico.

Hactenus ingreſſum Adæ in Paradiſum ejuſque cauſas Moſes retexuit: ſubdit nunc præceptum eidem impoſitum. *Et præcepit*, inquit, *Deus Adæ dicens: ex omnibus lignis Paradiſi comedes: ex ligno autem ſcien-*

ſcientiæ boni, & mali ne comedas; quacumque enim die ex eo comederis, morte morieris. Hoc ſane præceptum grave non fuit; quandoquidem Deus protoplaſtis totum Paradiſum conceſſerat, & unam dumtaxat arborem interdixerat. Si enim una ſufficiente victum arbore, reliquis abſtinere juſſi fuiſſent; profecto quæ eſurientibus cibum præbebat, eadem peccantibus elevandi criminis rationes ſuppeditaſſet. Quum autem pro una arbore, qua data, ſatis datum fuiſſet, Deus plurimas obtulerit, prævaricationem non neceſſitas fecit, ſed contemtus. Unam igitur arborem vetuit Deus, pœnæque capitalis ſepſit formidine; ut ſi forte ad parendum mandato mandantis amor minus impelleret, frænaret excubans circa arborem metus, contineretque, ne limitem a lege poſitum temere tranſilirent.

Hinc porro progeditur Moſes ad nomenclationem beſtiarum ab Adamo inſtitutam. *Formavit*, inquit, *Deus de terra cuncta animantia agri, & volatilia cœli; adduxitque ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea*. Animantes autem, & volucres divini utique Opificis manus non finxit; ſed terra beſtias, & aqua volucres protulerunt: nec aliud Scriptura ſignificat; quum illud verbum *formavit* hoc loco uſurpat; conſtat enim omnes ſerpentes, quadrupeda, & aves ex aqua terrave decerpta & generata fuiſſe.

Quæ mox ſubdit: *Et adduxit ea ad Adam*, indicant tum protoplaſtæ ſapientiam, tum pacem, quæ ante mandati prævaricationem hominem cum reliquis animantibus mutuo amore ſociabat. Convenere itaque ad Adam velut ad paſtorem gregem ſuum complexari paratum, atque ſingulæ in turmas & ſpecies proprias ordinatiſſime diſtributæ plane ſine metu, coram illo tranſibant, quum nec ipſum nec ſe invicem timerent: præcedebant turmæ beſtiarum noxiarum, impavidæ ſequebantur innoxiæ. Hoc ergo die Adam ſupremam poteſtatem principatumque univerſi auſpicatus eſt, Deo, quod promiſerat & impertita benedictione ſanciverat, opere ſine mora complente: adeo ut eodem die, quo hominem condiderat, ſimul ad imperium mundi provexerit: etſi ille in officio non manſerit, ſed mutata mente celerrime a ſuo Conditore defecerit. Neque vero, quod pollicitus fuerat, imperium ſolummodo dedit, ſed & nomenclationem, quam non ſpoponderat, adjecit. Quodſi Deus homini majora promiſſis præſtitit; quo-

quomodo promissa negasset; nisi ille proprio scelere Dei mentem avertisset?

Jam, supra hominem quidem non est, non multa nomina excogitare, vel eadem memoria tenere; at profecto communem humanæ mentis capacitatem superat, uno tempore plurima diversissimorum nominum millia invenire, singulisque rebus accommodare; ut ultima cum primis minime confundas. Quod ergo Adam nomina pluribus speciebus serpentum, reptilium, quadrupedum, ferarum, & avium imposuerit, non hoc admodum difficile fuit; sed quod singulas proprio nomine citra omnem errorem distinxerit; hoc Dei est; sique hominis, illud ex Dei munere fuit. Nunc age: quum Deus Adæ mundi imperium, & potestatem in omnes animantes ipsa nomenclatione communicavisset, eundemque coronasset gloria, & horto deliciarum donasset; quid amplius eum decebat homini præstare, ut de præcepti observantia sollicitum haberet?

Jam vero de Adæ sopore, & conjugis ex ejus costa formatione acturus Moses, *Adæ*, inquit, *non inveniebatur adjutor similis ejus*. Evam designat, quia etsi plures adjutores in bestiis & pecoribus haberet, attamen impendio magis consentaneum erat, habere cognatum, suoque e genere sodalem. Eva quippe præter rei familiaris administrationem, operam valde utilem viro præstitura erat, tum in cura gregum omnique re pecuaria, tum in opificiis, & fabricis, aliisque hujusmodi operibus, quantum fæmineæ vires ferre valuissent. Nam etsi bestiæ Adamo parebant ad nutum; at profecto in ea, quam dixi, cura, vix ullo auxilio esse potuissent: proptereaque illi Deus adjutricem dedit mulierem, quæ rerum ejus satageret, & laboranti in pluribus adesset.

Immisitque Deus soporem in Adam: quumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & pro ea carnem obduxit, & præparavit Dominus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Ergo qui hactenus insomnis pervigilaverat, & claræ lucis usura mirifice delectatus nunquam se ad quietem composuerat, repente procubuit humi nudus, & obdormiit. Verisimile est, Adamo somnianti per visum fuisse objectum, quod tunc in ipso gerebatur. Quum autem costa momento exerta fuisset, parique celeritate ejus locus carne fuisset suppletus, nudatam eum in modum costam ad pulcherrimam mulieris formam speciemque suis numeris

meris abſolutiſſimam refinxit Deus, Adæque continuo præſentavit. Adam ergo unus fuit, idemque duo: unus ſane, quia unus Adam: idem duo, quia ab ipſa ſua conditione fuit ita comparatus, ut vir in fæminam geminaretur.

Hæc Adami dormientis acta: ſequuntur ejuſdem evigilantis dicta. *Dixitque Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quia de viro ſumta eſt. Hoc nunc*, ideſt, hæc, quæ poſt cæteras animantes ultima nunc paruit, iis utique comparanda non eſt: ex humo quippe illæ decerptæ ſunt; hæc vero non ita, ſed *os eſt ex oſſibus meis, & caro de carne mea*. Porro vel prophetico ſpiritu afflatus hæc locutus eſt; vel per objectum in ſomnis viſum intellexit, ſicut ſuperius indicatum fuit. Et quoniam eodem die cunctis animantibus propria nomina Adam fecerat; coſtam pariter ædificatam in fœminam non proprio nomine Hevam, ſed mulierem communi appellatione nominavit. Verba, quæ tunc Adam ſubjecit, *Relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ*: deſignant conjugum ſocietatem, & indiſſolubilem conjunctionem, qualis in primo illo conjugio fuit.

Pergit: *erant ambo nudi, & non erubeſcebant*: Pudore utique non ſuffundebantur, non quod hanc affectionem non caperent, & pueri eſſent: nam ſi tales fuiſſent, ſicut externi quidam dixerunt, ſcriptura non diceret, illos nudos fuiſſe, & nihilominus non erubuiſſe: neque rurſus illum modum loquendi uſurparet, *Adam & uxor ejus*, niſi pubertatis annos attigiſſent: ſed & nomina, quæ Adam animantibus impoſuit, ſatis ſuperque nobis ejus prudentiam ſapientiamque perſuadent. Præterea illa verba, *ut operaretur & cuſtodiret illum*, Adæ corpus robuſtum validumque fuiſſe, atque laboris apprime patiens oſtendunt: & præceptum utrique conjugi indictum, ambos puberes & adultos fuiſſe convincit: Poſtremum mandati prævaricatio ſuperbiam utriuſque & contumaciam accuſat. Cauſam itaque cur erubeſcerent, ſuſtulerat ſtola gloriæ, quam induerant; qua quum poſt inobedientiam exuti fuiſſent, merito erubuerunt, puduitque eſſe nudos, ut ambo ad carpenda vicinæ arboris folia feſtinarent; quibus tamen non corpora, ſed propriæ ignominiæ membra contegerent.

Hæc Moſes de nuditate protoplaſtarum prodidit, quæ vitioſum pudorem uſque adeo excluſit, donec glorioſam ſtolam, cœle-

cœleſte munus ipſis geſtare libuit. Subditque ſtatim callidum ſerpentis conſilium, ſcribens: *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus agri, quæ fecerat Dominus.* Etſi ſerpens mutas animantes calliditate ſuperaſſe dicitur, non inde arguitur, illum callidiorem fuiſſe homine cunctorum animalium ſummo Rectore. Neque enim quia naturali ſagacitate modum beſtiarum excederet, inde ſequitur illum hominis perſpicacitatem intelligentiamque ullo pacto adæquaſſe. Mutis ergo dumtaxat animantibus ſerpens callidior fuit, & pecudibus ratione carentibus. Serpentem enim, qui hominis ſapientiam ſenſumque non habuit, planum eſt nec ejus prudentiam habuiſſe. Præterea quum Adam mente, & ratione, ſingulari etiam formationis ſuæ ordine atque domicilii amplitudine & excellentia ſerpente longe nobilior eſſet; certum & indubitabile fit, etiam conſilio & prudentia infinito propemodum exceſſu fuiſſe illo præſtantiorem. Cunctas ergo animantes ſapientia antegreſſus eſt Adam, qui Dominus, & Rector animantibus datus fuerat, & omnes ſimiliter ſolertia & ſagacitate antecelluit: qui etiam nomina ſingulis daturus tanta in majeſtate fulſit, ut ſicut Iſraëlitæ in Moſis faciem oculos intendere ſine velo non poterant, ita nec beſtiæ Adæ vultum intueri oculis ad inuſitatæ lucis fulgorem ſubito conniventibus: quare quum nomen accepturæ ad eundem accedere cogerentur, ſubmiſſa fronte, illo coram aſſidente, tranſibant. Conſtat ergo ſerpentem, quum hoc loco animantibus callidior prædicatur, cum Adam & Heva animantium Dominis minime comparari, cum quibus ſi conferendus eſſet, ſtolidum mutumque animal veriſſime diceretur. 2.Cor.3.7.

Subdit Scriptura ſerpentis fraudulentum cum Heva congreſſum. *Dixit autem ſerpens ad mulierem: Etiam ne dixit Deus, ne comederetis ex omni ligno Paradiſi?* Serpentis ſermo aut ejuſdem proprius fuit, Adæ cæteroqui notus: aut diabolus per ſerpentem locutus fuit: aut ipſe ſerpens proprio inſtinctu loquelam optavit, & obtinuit: aut diabolus petiit, ut ad horam loquendi facultas ſerpenti communicaretur. Ut ut res ſe habuerit, profecto ſermo tentatoris tentatos nunquam in culpam & ruinam impuliſſet, niſi ipſorum intemperantia tentatori operam ſuam contuliſſet. Quid, quod etſi tentator nunquam veniſſet, ipſa arbor ſua ſpecie bellum illorum gulæ periculoſiſſimum conflaſſet. Et ſerpentis quidem illi ſuggeſtionem cauſati ſunt; etſi ſerpentis tentatione longe gravius

vius ipsis propria offecit incontinentia. *Et vidit mulier quod bonum esset lignum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructibus illius, & comedit.* Si ergo arboris pulchritudine ejusque pomorum gustu mulier victa fuit, non ergo consilium ab extrinseco auribus immissum illam perdidit, sed emissa ab intrinseco intemperantia prostravit. Et quoniam tentatione probandi fuerunt, præceptum intimari, & ad horam adesse tentatorem, consentaneum fuit.

Enimvero quum Deus quæcumque extra vel intra Paradisum molitus fuerat, protoplastis pro mera liberalitate donasset; adeo ut nec ab eis minimum quidpiam propterea repetere voluerit, sive propter naturam, quam dederat; sive propter gloriam & dignitatem, qua amplissime ornaverat; planum fit, unam solummodo excepisse arborem, nec iniquum, nec grave esse potuisse iis, quorum, ut dixi, obsequio, & commodis Deus admirabili beneficentia addixerat, quæcumque Paradisus, aut extra illum immensa terrarum aerisque spatia, & diversa maris freta copiosissime suppeditabant.

Cæterum Deus hominem condens nec morti subjecit, nec exemit; ut per obedientiam vel inobedientiam ex alterutra arbore, quod sibi ipse statuisset, decerperet. Et arborem quidem vitæ Deus Adæ ejusque familiæ comparavit; occultavit tamen, ne propria pulchritudine ipsis novum bellum crearet, pugnamque geminaret. Rursus quia minus consentaneum erat, ut aspectabilis parentisque mercedis amore de observantia mandati, mandante nec parente nec aspectabili, admonerentur. Nam etsi Deus liberalissime ex mera gratia protoplastis universa largitus fuit, immortalitatis tamen dotem ligno vitæ affixam, statuit promerentibus dare ex justitia. Quamobrem præceptum edixit, non magnum tamen, nec amplissimo quod proposuerat præmio, æquale. Sed quum unam, ut dixi, dumtaxat arborem vetuisset, ut imperium pati assuescerent, totum Paradisum concessit, ne illos ad defectionem annonæ penuria sollicitasse videretur.

Et quoniam, ut mox ajebam, Protoplastorum fides aliquo experimento exploranda fuit; non idcirco ex diaboli voto ad istud examen missus est aliquis ex Vigilum numero, aut alius ex ordine Seraphim, aut Cherubim; sed nec ipsi diabolo permissum fuit, ut divina aut humana,

A na ſub ſpecie, ſicut Domino poſtmodum in monte comparuit, Adamum in Paradiſo aggrederetur. Neque animalia grandiora & nobiliora, puta Leviathan & Behemoth, ad hoc negotium adhiberi placuit; aut alias animantes, pecudeſque mundas; ne forte ſpecies dignitaſve tentantis tentatis violandi præcepti qualemcumque occaſionem afferret. Sed ita Deo diſponente, reliquis amotis, ſucceſſit ſerpens, ani-
B mal callidum quidem, deſpectiſſimum tamen, idemque fœdiſſimum. Iſtuc ergo animal protoplaſtas adoritur, nec vera miracula faciens, nec ficta ſpecie præſtigiatorum more oculorum aciem perſtringens. Prorepitque ſerpens ſolus, humi projectus, oculis ad fulgorem mulieris, quam tentaturus erat, conniventibus; neque virum, prohibente metu, adire eſt auſus, ſed fœminam Hevam aggreditur:
C quin etiam importuna feſtinatione tempus tentationis antevertit; mulieri perſuadere, ut vetitum pomum ante decerperet, aggreſſus, quam unam vel alteram arborem ex tot millibus ſibi liberaliſſime oblatis, guſtu explorare potuiſſet.

Neque vero hanc abſtinentiam ſibi Heva indixerat, quod jejunium amaret, ſed appetitio cibi necdum illam ſollicitabat, quandoquidem ea ipſa hora vitam
D hauſerat. Cauſa porro, cur ſerpenti tentationem properare permiſſum eſt, ea ſola fuit, quia præpoſtera illa feſtinatio ejus conatibus adverſabatur. Heva namque per id tempus primam agebat a ſua formatione horam: quamobrem nec cibum appetebat, nec blanda arboris ſpecies ejus ſenſus hactenus ſollicitaverat. Quum ergo mulier nec eſurienti ventri ſuccurrere, nec adverſus vetitæ arboris blandimenta
E pugnare, eo loci cogeretur; licuit ſerpenti eſſe tentatorem, ut ſi horaria illa & fere momentanea pugna a muliere ſuperatus fuiſſet, pœnas tum ipſe, tum qui illum obſederat, darent eaſdem, quas poſtmodum dederunt; mulier contra, ejuſque maritus, arboris vitæ fructibus paſti, vitam ſibi compararent immortalem, quam, attenta præcedente Dei promiſſione, ex juſto & æquo deinceps obtinerent; adeo
F ut quæcumque primum, donante gratia, conſecuti fuerant, in poſterum juſtitia ſanciente retinerent.

Adproperavit ergo intempeſtiva feſtinatione ſuum tentator opus; & quidem nemine obſiſtente, idcirco ut tentati tentatorem eſſe cognoſcerent, qui inter præceptum, præceptique violationem nullam moram eſſe ponen-

ponendam contenderet ; atque proinde intelligerent, ab ejus fraude ſibi eſſe cavendum. Tentator itaque eos adortus, promittit magnam rem, qui parvum ſibi nomen facere nequiverat. Sic enim per ſerpentem, qui ſerpentem obſidebat, mulierem interpellavit : *etiamne præcepit Deus, ne comederetis ex omnibus lignis Paradiſi?* Conſiderandum hic eſt, quod ſicut grave fuiſſet præceptum, ſi, ut ajebat ſerpens, a cunctis Paradiſi arboribus abſtinentia protoplaſtis imperata fuiſſet: ita quia plane contrarium actum fuerat, præceptum reipſa indictum, vix præceptum dicendum fuit, quia leviſſimum fuit, & ad horam, donec tentator ab ipſis diſceſſiſſet, impoſitum fuerat.

Reſpondens autem mulier ſerpenti dixit. *De fructibus arborum Paradiſi comedimus: & de fructibus arboris, quæ eſt in medio Paradiſi, dixit; non comedetis ex ea, neque contingetis illam, ne moriamini.* Quo audito, in toto ſcilicet Paradiſi nemore unam arborem ſolummodo exceptam fuiſſe, Diabolus ratus, protoplaſtas promiſſis fruſtra ſollicitari, ſibique proinde ex præſenti negotio vix quidquam præter dedecus & ignominiam proventurum, alteram præcepti partem arripuit, in qua Adæ ejuſque conjugi vetabatur, præter eſum interdicti fructus, etiam ad ejus arborem acceſſus: planeque intelligens, Deum arboris aſpectum idcirco illis caviſſe, ne ejus pulchritudine caperentur; in hoc totus incubuit, ut Hevam ad viſendam arborem impelleret. Quare: *nequaquam*, ajebat, *moriemini; ſcit enim Deus, quod, in quocumque die comederitis ex ea, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Deus, ſcientes bonum, & malum.* Et ſi quidem Heva ſerpentis dicta accuratius expendiſſet, intellexiſſet utique, tentatorem divino oraculo, ſibique contraria affirmare; ſuiſque Diabolum urgere verbis potuiſſet hunc in modum. Spondes oculos meos apertum iri, at clauſi non ſunt. Addis, eſu vetiti fructus boni & mali notitiam me aſſecuturam: at habeo. Hæc tamen, quibus ſerpentem confutare debuerat, oblita, tentatori obſecuta eſt; oculiſque a ſerpente ad arborem converſis, toto animo illuc incubuit, quo nec accedere fas erat.

Hic tacuit ſerpens: ſenſerat quippe animum mulieris interdicti fructus præſentia victum captumque. Enimvero ſuggeſta auribus promiſſa, ad guſtandum vetitam eſcam minus jam titillabant, quam oculis ſubjecta arboris ſpecies. Rurſum

Heva

A Heva ſerpentem aliis argumentis repellere potuiſſet, hac vel ſimili ratiocinatione arguens. Equidem cæcam me eſſe crederem, ſi quæcumque aſpectabilia ſunt, non cernerem: ſed & ſi boni malique diſcrimina ignorarem, iſta quæ promittis, bona ſint nec ne, quomodo internoſcerem? & Deum fieri, bonum eſſe, & oculos expeditos ac perſpicaces habere, pulchrum: contra vero malum, deſinere, & mori,
B quo indice quove ſenſu intelligerem? Jam ſi nec ſenſum nec intelligentiam haberem, utique non fuit, cur tu mihi huc proſilires. Teſtaris ergo quo prorepſiſti, ſubeſſe, quæ negas bona; ſenſuque cernendi diſcernendique bonum & malum, me utique non carere, quæ tua modo conſilia exploro: Quum ergo teneam, quæ tu polliceris, me adepturam; dic age, ubi excidit illa tua calliditas, qui tuam nequi-
C tiam nec ſuſtinere, nec tegere potueris? Hæc & hujuſmodi diſſimulavit mulier, ne vinceret: defixitque oculos in arborem, ut citius vinceretur.

Heva igitur ambulans poſt concupiſcentiam oculorum ſuorum, & ambiens, quam ſerpens obtulerat, divinitatem, vetitos fructus decerpſit, & clam marito manducavit: poſtmodum illi etiam attu-
D lit, ſimulque ambo comederunt. Quoniam Heva ſerpentem vera dicere credidit, comedit prima, ſperans ſe divinitate veſtitam ad eum redituram, a quo fæmina nuda & ſimplex diſceſſerat. Rurſum ambiens capitis ſui caput fieri, & imperium exercere potius, quam pati, viroque a divina natura majorem evadere, quo ab humana conditione minor erat. At poſtquam cibo vetito paſta,
E ſenſit, nullam quidem ſe ſui imminutionem inde paſſam fuiſſe, ſed nec ullum accepiſſe incrementum, neque oculorum aciem vegetiorem acutioremque eſſe factam: neque enim divinum numen hauſerat, quod ſperabat; neque oculos futuros ad Paradiſum duces nacta fuerat; poma ex interdicta arbore decerpta marito obtulit; precibuſque ſollicitare cœpit, perſuaſitque, ut comederet, quamquam Scriptura precum nuſquam meminerit.

F Cæterum Heva, violato præcepto, neque mortua eſt, quod Deus interminatus fuerat, neque divinitatem adepta eſt, quod ſerpens promiſerat. Nam ſi Heva quidpiam paſſa fuiſſet, aut cæleſti amictu nudata; Adam utique ejus infortunio exterritus, ab eſu vetiti fructus abſtinuiſſet. Et quidem ut reus damnandus non fuiſſet

fuiſſet, quia non comediſſet; at nec ut victor laudandus, ſi nec tentatus fuiſſet: pœna quippe uxoris a violatione præcepti virum cohibuiſſet, non amor metuſve præcipientis Dei. Quia ergo Adæ fides Hevæ blandimentis ad horæ ſpatium exploranda erat, ſicut ipſa ſerpentis pollicitationibus tentata fuerat: ideo mulier, violato præcepto, non illico ſtola gloriæ exuta fuit. Quum autem virum ſuis blanditiis ad comedendum induxiſſet, ſubdit Scriptura, amborum oculos apertos fuiſſe, ſeque nudos eſſe agnoviſſe. Aperti ſunt ergo oculi eorum; non ut Deo ſimiles eſſent, ſicut ſerpens promiſerat; ſed ut probroſam nuditatem ſuam cernerent, quod inimicus moliebatur.

Protoplaſtorum itaque oculi erant aperti, ut omnia cernerent; clauſi tamen erant, ut lignum vitæ eos lateret, nec puderet propriæ nuditatis. Interim diaboli invidiam vehementer incitabat, quod & rebus omnibus terra marique conditis poteſtate & intelligentia prælati fuiſſent; ipſiſque ſolis immortalitas uſu ligni vitæ comparanda promiſſa fuiſſet. Ex his itaque, & amplioribus donis, quæ illos adepturos conjectabat, quum inimicus invidia diſrumperetur, artem eos perdendi excogitavit. Sic horaria pugna ipſis bona abſtulit, quorum jactura diuturno etiam atrocis belli labore redimenda fuiſſet. Et ſi quidem protoplaſtæ ſerpentem viciſſent, paſti deinceps ligno vitæ, & guſtatis arboris ſcientiæ fructibus, ex altera ſcientiam non errantem adepti fuiſſent, & ex altera vitam immortalem hauſiſſent, divinamque perinde dignitatem cum humana conditione junxiſſent.

At ſi protoplaſtæ per eum modum ſcientiam minime fallacem, & perennem vitam in proprio corpore conſecuti fuiſſent; viden', ut ſerpens illis deſtinata dudum beneficia promittendo, abſtulerit, & ſuadendo, ut per præcepti violationem ad ea aſpirarent, hoc ipſo effecerit; ne per ejuſdem obſervantiam illa aſſequerentur. Divinitatem ergo pollicendo, ipſos a divinitate excluſit: obſtititque, ne arboris vitæ uſu, oculos infuſo lumine vegetiores reciperent, quorum obtuſitatem ligno ſcientiæ curaturum ſe ſpoponderat.

Nihilominus ſi protoplaſtæ a violato præcepto ſtatim reſipuiſſent; etſi, quæ ante mandati prævaricationem poſſidebant, neutiquam retinuiſſent, evaſiſſent tamen maledictiones, quibus terra, ipſique

A que poſtmodum ſubjecti fuere. Propterea-
que Deus ſuum deſcenſum diſtulit : ſa-
tagebat enim , ut ambo rei ſe invicem
redarguerent , atque mox ad judicem ad-
ducendi , ad petendam veniam ſe mutuo
adhortarentur . At contra ſerpentis op-
pugnatio dilata non fuit ; ne , auctis ex
arboris aſpectu viribus , fieret periculo-
ſior . Diſtulit contra judex acceſſum , ut
ſontibus locum ad pœnam precibus de-
B clinandam daret . At nec tentationis ad-
properatio illis profuit , & ſi ad eorum
ſalutem componeretur ; neque judicis cun-
ctatio , etſi ad eorum correctionem præ-
tenderetur .

*Et audierunt vocem Domini deambu-
lantis in Paradiſo ſub declinationem diei : &
abſconderunt ſe a facie Domini in medio
arborum Paradiſi* . Quare nec ſola pa-
tientia Deus reis ſuccurrere conatus eſt;
C quin etiam in Paradiſo deambulans , edito
pedibus ſtrepitu illis prodeſſe cogitavit .
Mutos ergo paſſus vocales fecit , ut ea
voce excitati , ſe præpararent ad propitian-
dum ſibi judicem , qui idcirco vocem
illam mittebat . Quum autem neque judi-
cis cunctatione , neque præſenti voce
commoti fontes , pœnam deprecaturi , ſe
ſiſterent ; poſt pedum ſtrepitum Deus oris
clamorem adjunxit , reumque accerſens :
D *Adam* , inquit , *ubi es* ? Nihilominus Adam
quum criminis confeſſione , & humili ob-
ſecratione ſententiam judicis antevertere
debuiſſet : *Vocem tuam* , reſpondit , *audivi
in Paradiſo , & timui , quia vidi , me eſſe
nudum , & abſcondi me* . Pedum ſtrepitus
judicis Dei adventum antevertens , præ-
nuncianſque impendentem Adæ , poſteriſ-
que damnationis ſententiam , Joannem
expreſſit præcurſurum filio Dei ; quum ad
E purgandas ventilabro areas ſuas ventu-
rus eſſet , paleas utique flammis daturus ,
& mundum triticum in horrea ſua condi-
turus .

Vocem tuam audivi & abſcondi me .
Sed heus tu , Dei vocem necdum audi-
ſtin' ? Vel quando te de luto finxit , fi-
ctumque in Paradiſum tranſtulit : vel
quando dormienti coſtam detraxit , inde-
que ædificatam uxorem tradidit ? Quid ni
F inquam , toties Deum te alloquentem au-
dires ? At quoniam nova tuis allabitur
auribus Dei vox , etſi ſero , vel nunc di-
ſcito , pedum ſtrepitum uſurpare Deum ,
ad eliciendam tui criminis confeſſionem .
Ergo age , fatere , nec rogatus , ſerpen-
tis adventum , tuamque & Hevæ tranſ-
greſſionem . Oris fortaſſe confeſſio expia-
bit

bit crimen, quod manus carpendo fructum admisit. Piguit tamen, quod ipsi fecerant, confiteri; quæ autem in ipsis facta fuerant, scienti omnia narrabant.

Adam ubi es? Num in sinu Divinitatis, quam tibi serpens pollicebatur? Imo intra mortis fauces, quam tibi, si pomum invasisses, fueram comminatus. At at quid Adame tibi venit in mentem, istuc cogitare? Scilicet vel si pro serpente vilissima bestia Angelus aut etiam alius Deus te interpellasset; tune illius mandatum, qui ista omnia tibi præstiterat, parvi penderes? Idque auderes, fretus promissis ignoti capitis, a quo nec dum ullum beneficium acceperas? Atque adeo inertem ineptumque haberes, qui te de nihilo finxerat, & quasi alterum Deum Vniverso præfecerat? Benignum autem & beneficum judicares, qui tibi præter bona verba, nihil dederat? Quid, quod si alius Deus te miraculis solicitasset, ut sibi pollicenti crederes, nihilominus ei credendum non fuit: quanto magis fides neganda serpenti, nullo sua dicta signo probanti, instantique ut ex nuda ipsius assertione, vel Deo tuo contradicente, fidem adhiberes? Mendacem existimares, qui tam eximiis te ornaverat beneficiis, & Vniversi creaverat Regem? Veracem contra prædicares proditorem, qui, ut tuum tibi principatum eriperet, nihil non moliebatur?

Inter hæc castiganda est hominum quorumdam malignitas, & protervia: nam si Deus serpentem cohibuisset, ne Adamum tentaret, illi ipsi, qui hodie conqueruntur, quod non cohibuerit, adhuc obmurmurarent, dicerentque, Deum ex invidia serpentem ab Adamo coercuisse, ne conflictu horario probatus, vitam immortalem promereretur. Jam pari audacia, qui modo confidenter prædicant, Adamum nunquam lapsurum fuisse, nisi serpentis impulsione labefactatus fuisset; alias asseverare non dubitassent, Adamum, vel si a serpente tentatus fuisset, nulla tamen arte, aut vi perfringendum fuisse. Similiter qui modo arbitrantur, se nec temere, nec inepte loqui, docentes nec Adamum, nec Hevam quidpiam a ratione alienum fuisse admissuros, nisi id serpens suasisset; fidentius utique affirmassent, ante casum illos, vel impellente serpente, nunquam casuros fuisse: quis enim istuc eventurum fuisse credidisset, nisi jam eveniisse constaret, ut Adam serpenti aures accommodaret, & Heva reptanti bestiæ daret manus?

Vo-

Vocem tuam audivi, & timui, & abscondi me. Cur ita? Quia quod dicendum erat, reticuit, & quod reticendum fuit, dixit. Quæ ipse fecerat, fateri debuerat; quod oppido quantum illi profuisset! quæ in ipso facta fuerant, narrat; quod utique vanum, & inutile fuit. Idcirco Deus illum redarguens: *quis*, inquit, *indicavit tibi, quod nudus esses; nisi quod de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti?* ideo nuditatem tuam vidisti, ea scilicet cernendi potentia, quam tibi contulit arbor: illa nimirum arbor, a qua serpens oculos tibi divinis similes pollicebatur. Interea Adam proprium crimen dissimulans, uxorem sui similem accusabat: *Mulier*, ait, *quam dedisti mihi sociam, ipsa dedit mihi de ligno, & comedi*. Non ego ad arborem accessi, neque vetitis fructibus admovi manus. Et in hunc sensum exponendus est Apostolus scribens, Adamum non deliquisse, sed Hevam prævaricatam fuisse mandatum. Jam quid tu ais, o Adam? Scilicet quum Deus tibi uxorem daret, adjutricem utique esse voluit, non perturbatricem, imperata facientem, non imperantem. *Tim. 2. 14.*

Quum autem Adamum culpam fateri puderet, Deus ad Hevam conversus; *quare*, inquit, *hoc fecisti?* At illa, quum proprium crimen accusare, pœnamque lacrymis deprecari debuisset, ne scilicet sibi, & marito veniam exoraret, non dixit: serpens promissis, aut blanditiis me huc impulit; sed libere, confidenterque respondit: *Serpens decepit me, & comedi*. Postquam vero, facta quæstione, patuit, reos malefactum nec excusare posse, nec velle pœnitentia corrigere; tum vero Deus serpentem aggreditur, non quærendo factum, sed irrogando supplicium. Nam ubi pœnitentiæ locus, spesque fuit, quæstionem adhibuit; in eum autem, qui a pœnitentia plane alienus erat, continuo sententiam dixit. Ut autem discas serpentem pœnitentiam non capere, attende, ut Deo dicenti, *Quia fecisti &c.* serpens non quidem negavit factum, quia Deo mentiri non est ausus, sed neque confessus est; quia nimirum est opus alienum ab eo pœnitentia.

Maledictus eris præ omnibus animantibus, quia quos omnibus animantibus præfeceram, decepisti: & quia cunctis animantibus callidior es, maledictus eris præ cunctis animantibus. *Super ventrem tuum gradieris*, quia fœminarum sexum partus doloribus obnoxium effecisti. *Terramque*

ramque comedes cunctis diebus, quia Adamum, ejusque posteros proventuro ex arbore vitæ mortis remedio privasti. *Et inimicitias ponam inter te, & mulierem, & inter semen ejus, & semen tuum*, quia ficta charitate circumventam una cum sobole morti subjecisti. Futuram autem designans inter eos inimicitiam, subdit: *Ipsum*, idest semen mulieris, *conteret caput tuum*, cujus servitutem evadere cogitasti. *Tuque* non illius aurem, sed *calcaneum* petes.

Cæterum etsi recto justitiæ ordine serpenti primum pœna irroganda fuit; attamen nec deerat causa, cur ab isto viliſſimo capite judicium inchoaretur: ut nimirum, dum ira judicis in serpentem incumbit, Adam ejusque socia ad pœnitentiam profugerent; eoque patefieret via divinæ misericordiæ, ad liberandos resipiscentes a maledicto justitiæ. Quum vero Deus in serpentem inveheretur, nec inde proficerent Adam, & conjux, sententiam in eos quoque dicturus, Hevam primam adoritur, quia per eam peccatum ad Adam traductum fuerat. Sic autem in eam animadvertit. *Multiplicans multiplicabo ærumnas, & conceptus tuos, & in doloribus paries filios*. Nam etsi ex benedictione, quam una cum cæteris animantibus Heva acceperat, fæcunditatem hausisset; attamen non tanta sobole, ut postmodum factum est, exuberasset; quia nec mortalem genuisset. Præterea exemta fuisset doloribus, quum proles nasceretur; ignominia, quum educaretur, & crescceret: & luctu, quum demum moreretur. *Ad virum tuum erit conversio tua*; non ut imperium exerceas, sed ut patiaris, & servias; quia speraſti vetiti pomi esu te dominationem in virum adepturam.

Jam vero postquam Deus Hevam severe multasset, nec interim Adam ulla pœnitentiæ signa proderet; ipsum quoque dare pœnas jussit. *Et quia*, inquit, *audisti vocem uxoris tuæ*, ejusque blandimentis delinitus, *comedisti ex ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes*; *maledicta erit terra propter te*. Nam licet terra, Adamo peccante, nullam inde noxiam contraxerit, nihilominus ex culpa non sua maledicto subjecta fuit: ut Adam, qui pati poterat ex impatibilis elementi execratione proprii criminis pœnam contraheret. Ex quo enim terra maledictioni succubuit, maledictus etiam fuit idem, qui maledictus non est. Reipsa nec Adamum a maledictione terræ immunem evasisse, patuit ex

ex ſententia, quam ſtatim audivit. *In doloribus*, ſubdit Deus, *comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*, ideſt poſt mandati violationem, quod ſi fuiſſet ſervatum, terra hominibus citra laborem alimenta ſubminiſtratura fuiſſet. *Spinas, & tribulos germinabit tibi*; ideſt, poſt peccatum, quod niſi admiſſum fuiſſet, terra mala iſthæc genimina haudquaquam fuiſſet prolatura. *Comedes herbam agri*, quia ob futile uxoris invitamentum ſuaviſſima Paradiſi poma contemnenda putaſti: *Et in ſudore vultus tui veſceris pane*: quia minime placuit, deliciis horti ſine labore frui. Hic porro rerum tuarum ſtatus eſto, *Donec revertaris in terram, de qua ſumptus es*; quia ſpreviſti mandatum, quod immortalem tibi vitam comparaſſet uſu ligni vitæ, quo veſci tibi perpetuo licuiſſet; & quia de limo fictus, terrenæ originis oblitus es, in terram tuam reverteris, quo te tuo ex luto noſcas.

Diabolus, quem intra hoc dierum ſpatium conditum fuiſſe certum eſt, perinde atque organum, quod invaſerat; quemque ante ſextum mundi diem a propria dignitate excidiſſe non conſtat (quemadmodum neque protoplaſtis ante lapſum quidquam de ſtatu ſuo imminutum eſt) hoc ipſo die Satanas, ideſt Apoſtata, jam erat; jamque defecerat, occulta, & hominibus ignota defectione: quare occulto etiam judicio condemnatus eſt. Neque enim Deus, latam in eum ſententiam, notam eſſe voluit iis, qui ejus dolos, & fraudes aliunde præſentiſcere debuerunt. *Serpens*, inquit mulier, is fuit, qui *me decepit*, non Satanas.

Diabolus itaque inviſibili judicio damnatus, cauſa cecidit, proprioque caſu ſuorum ſatellitum agmina obruit. Magni quippe criminis parva viſa eſt pœna, quæ unum, vel alterum nocentem premeret: ſed quemadmodum Hevæ noxa omnes ejus filias generatim involvit: & incommoda ærumnæque vitæ, ejuſque finis mors, ita primum illum generis humani parentem invaſere, ut in poſteros ejuſdem pœna manaret: & ſicut ſerpentis multa univerſam ſpeciem afflixit: ita ille qui ſerpentem obſederat, ſibi cum ſuis ſatellitibus communi ſententia flammis tartareis addictus fuit. Hoc arcanum in veteri lege minus notum Dominus per novum teſtamentum patefecit; quum mundum a Spiritu Sancto arguendum de judicio prædicens, ſubdidit: *Quia Princeps hujus mundi jam judicatus eſt*, ideſt condemnatus. *Joh. 16. 11.*

Hacte-

Hactenus de pœna tum tentanti, tum tentatis irrogata Moſes egit. Subjicit Deum tunicas pelliceas Adamo, & uxori confeciſſe, eoſdemque induiſſe. Hæ porro tunicæ ſi ex pellibus animalium conſutæ fuerunt, ſique vera creatione de nihilo factæ; nam a Deo factas fuiſſe Moſes diſerte affirmat; mundi utique opificium ſecutæ ſunt eadem via, qua tribuli, & rumices. Cæterum haud inveriſimile videtur, protoplaſtas folia ſua attrectantes, ſe tunicis pelliceis jam indutos animadvertiſſe. Fortaſſe, ipſis etiam præſentibus, animalia cæſa fuerunt, ut eorum carnibus ſuſtentarent vitam, & pellibus pudori conſulerent; &, quod in primis propoſitum fuerat, in illorum morte ſuorum corporum fatum intuerentur. Subdit: *Ecce Adam factus eſt quaſi unus ex nobis, ad ſciendum bonum, & malum*. His verbis, etſi Deum Trinitatis myſterium inſinuare voluiſſe, dubitandum non eſt; primus tamen loquentis ſcopus fuit, protoplaſtas ejuſmodi ſarcaſmo perſtringere cum acerba opprobratione futilis promiſſi: *Eritis, ſicut Dii ſcientes bonum, & malum*.

Enimvero quamquam Adam, & uxor bonum, & malum ab eſu vetiti fructus intellexerint; fatendum tamen, eos ante lapſum, bona quidem proprio experimento, mala vero ex auditu noviſſe: peccatum autem poſtmodum omnia ſuſque deque permiſcuiſſe; adeo ut bona quidem ex fama, mala vero ab experto deinceps didicerint: ex quo enim eximius ille decor, quo ornati fuerant, extinctus eſt, dolores & ærumnæ illos continuo invaſerunt, de quibus antehac divino beneficio exemti fuerant.

Nunc ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum &c. quaſi dicat: Si Adam arborem ſevere ſibi interdictam violare veritus non eſt, quin iſtam ipſi hactenus conceſſam continuo invadat? Sed quoniam ſtatutum fuerat, vitam illos imposterum exigere ærumnoſam & miſeram, laboribus & doloribus gravem, atque moleſtiſſimam; ne arboris vitæ fructibus paſti perpetuo miſeri forent; cavit Deus, ne arborem illam accederent, maledicto dudum affecti, quam eiſdem a maledicto liberis, gloriæque ſtola amictis concedere propoſuerat. Cavit, inquam, ne gratia ſupplicium perpetuaret, & graviora pati cogerentur ab arbore vitæ, quam ab arbore ſcientiæ perpeſſi fuerant. Illa quippe ærumnas invexerat, intra certum

tum temporis ſpatium deſituras ; iſta vero temporarias miſerias ſempiternas feciſſet . Illa mortem intulerat , quæ ipſos eximeret . Iſta ſepeliſſet viventes , vitamque ſepultis ad perpetuum dolorem conſervaſſet . Quamobrem Deus ab arbore vitæ protoplaſtas arcendos cenſuit . Sed nec conſentaneum erat , ut in terra maledictionis beata vita ageretur , & in ſæculo labente daretur vita manens .

Cæterum ſi arboris vitæ fructus protoplaſtæ comediſſent , alterutrum contingere neceſſe erat ; ut vel mortis ſententia irrita fieret , vel arbor vitæ vanum & futile nomen haberetur . Ne ergo mortis ſententia ſolveretur , neve vitalis arboris virtus in dubium vocaretur , Adam arcendus inde fuit . Neve præterea , ut ſupra dictum eſt , ab arbore vitæ detrimentum caperet , quale ab arbore ſcientiæ pertulerat , ad excolendam terram , ex qua aſſumtus fuerat , relegatus fuit : ut agrorum cultura revaleſceret , qui ex Paradiſi otio morbum contraxerat . Ob eas , quas dixi , cauſas protoplaſtis è Paradiſo ejectis , ſubdit Moſes , Deum collocaſſe ad orientem Paradiſi Eden , Cherubim , & aciem gladii verſatilis ad cuſtodiendam viam arboris vitæ . Paradiſi cuſtodia non omnino inanimis fuit : propria namque virtute ſeſe huc & illuc verſabat ad impediendum aditum arboris vitæ , ſi quis forte aliquid contra moliretur , aut ad fructus ejus prorepere tentaret . Cherubim hic erat , qui mortalibus , immortalem vitam ſibi decerpere conantibus , nudata verſatilis gladii cuſpide mortem intentabat .

CAP. III.

HInc Moſes ad Caini , & Abelis ortum , eorumque ſacrificia progreditur , ſubdens . *Cognovit Adam Hevam , & peperit Cain , dicens : poſſedi virum* . Non hoc Adamo , a quo cognita fuerat , ſed Deo dixit , qui fætum in utero ejus formaverat . *Rurſumque peperit Abel . Et fuit Abel paſtor ovium , & Cain agricola . Factumque eſt poſt dies* : annos pueritiæ deſignat , ſive tempus , quo alter rei pecuariæ , alter agriculturæ operam dare jam cœperant . *Factumque eſt* , inquit , *ut Cain de fructibus terræ offerret munera Domino . Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui , & de pinguibus eorum* . Et Abel quidem obtulit cum delectu , Cain non item : ille pecoris ſui primogenita , eaque pinguiora Domino immolavit ; iſte ſi ſpicas ſolummodo , aut ſi præter illas fructus eodem tempore naſcentes obtulit , planum eſt

eſt, ipſum a fratre hoſtiarum qualitate, & delectu fuiſſe ſuperatum. Attamen, niſi ſacrificium ſacrificantis negligentia corrupiſſet, vota utriuſque Deus ſuſcepiſſet. Sed quoniam, quum ambo ſimul offerrent, & alter lætus gregis agnos, alter agrorum proventus immolarent; Cain Deum vilem habuiſſe deprehenſus eſt ab ipſo ſuarum oblationum initio: idcirco Deus, illius munera ſibi minime grata fuiſſe ſignificavit, ſimulque docuit, quomodo in posterum ſacra conficere illum oporteret. Tauros utique habebat, & vitulos, nec deerant quadrupeda, nec volatilia, quibus Deo commode litaret: ſed iſta eo die, quo primitias proventuum agrorum ſuorum Deo libare mens fuit, ſacrificare non placuit. Quid inde? Etiam ne tanti fuiſſet nitidiores ſpicas, aut pulchriora poma in rem divinam conferre? Sed nec manipulos uberiores, aut præſtantiores fructus admodum curabat Cain. Nil ergo ſacrificanti defuit, præterquam numinis amor, & reverentia: meritoque deſpectum eſt, quod non ſine deſpectu offerebatur; ne forte Cain putaret, vel Deum contemtum ſui non animadverſiſſe, vel oblationes quærere, & non magis offerentes. Abjecit ergo Deus Caini ſacrificium propter ea, quæ faciebat; oppidoque magis propter cætera, quæ facere parabat. Nam & adverſus parentes contumax erat, & in fratrem aſper, & erga Deum minime pius.

Suſceptum eſt itaque Abelis ſacrificium propter offerentis in deligenda hoſtia ſolicitudinem: deſpecta ſunt Caini munera ob impium rei divinæ neglectum: quod Cain ægerrime tulit: non quod ipſius ſacrificium a Deo contemtum fuiſſet; poterat enim opimiore victima illum placare, quem ob muneris vilitatem ſibi infenſum eſſe ſciebat: neque concidit vultus ejus, quod ipſe deſpectus fuiſſet: facile namque erat Deum exorare, pacemque ab eodem impetrare. Cæterùm Cain, ſive majoribus hoſtiis Deum placaſſet, ſive non, voluntatem ſuam aperuit. Item ſive Deus ejus petitioni acquieviſſet, ſive non, ille quid ſibi petendum eſſet clare perſpexit. Sed quum pro vilibus hoſtiis a Deo rejectis pretioſas non attulerit, neque negligentiam, qua Deum offenderat, excuſaverit, non obſcure oſtendit, ſe non ob aliam cauſam fuiſſe commotum, quam quod fratris ſacrificium ſuſceptum fuiſſet: vehementer enim exacerbatus eſt, quod delapſus cœlo ignis hoſtiam ab hoſtia diſcre-

A ſcreviſſet : conciditque vultus ejus , quod evidenti judicio a Deo repulſus deſpectuſque , fabulam ſe parentibus atque ſororibus factum fuiſſe putaret : viderant enim ejus munera ambientibus flammis minime arſiſſe .

Dixitque Deus ad illum . Quare iratus es , & contractus eſt vultus tuus ? Plenus es iracundia : at peccati tui dolore plenus eſſe deberes . Concidit mœrore vultus tuus : at magis decebat oculos tuos lacrymis diffluere . *Verumtamen ſi bene egeris , tuliſti* . Viden' cauſam , cur Cain fuerit repulſus , non fuiſſe oblati muneris tenuitatem , ſed offerentis improbitatem , mentemque a pietate averſam . *Verumtamen ſi bene egeris , tuliſti* . Ideſt : ſi bene inpoſterum egeris , crede te mihi munera obtuliſſe , etſi nihil obtuleris ; & cum fratris ſacrificio tuum pariter ſuſceptum fuiſſe , etſi ſuſceptum non fuerit . Sin autem male agere perrexeris , *in veſtibulo peccatum cubat* . *Et Abel quidem ſe ad te convertet* , tibi ad planitiem vocanti obſequendo , & obtemperando : *Peccatum autem in tua erit poteſtate* , ideſt peccato adhæreſcere . Sed etſi Deus Caini ſacrificium alias rejectum pro accepto habendum decreviſſet ea conditione , ut inpoſterum pie ſe gereret ; nihilominus ille non ſolum hoc minime præſtitit , ſed novo ſcelere victimam ex parricidio ei immolare cogitavit , cui hoſtiam ex contemtu obtulerat .

Dixitque Cain ad Abel : eamus in planitiem . Quum planitiem deſignat , indicat , ambos fratres per eos dies devexa Paradiſi incoluiſſe ; atque inde in ſubjectos campos deſcendiſſe : vel Abelem eo tempore pecora ad vicinos colles egiſſe ; indeque a Caino provocatum fuiſſe ad planitiem ſibi accommodam propter ſpicarum , limique copiam : Abelem enim inter adultam ſegetem interemtum fuiſſe , ubi cadaver aggeſta humo condere pronum fuit , ſcriptura innuere videtur illis verbis . *Et quum eſſent in agro , conſurrexit Cain adverſus fratrem ſuum Abel , & interfecit eum* .

Cain , fratre interfecto , ut parentes falleret , commentus eſt , Abelem utpote hominem Deo charum ab eodem in Paradiſum fuiſſe translatum ; hujuſque rei certam fidem facere oblati pridem ſacrificii acceptationem . Divinæ legis , ajebat , obſervantia ad Paradiſum provehit pios , perinde atque ejuſdem violatio vos dudum inde deturbavit . Ratus itaque , eam

fabulam parentibus se plane persuasisse, nec occisi fratris alium adesse vindicem, repente Dei præsentis numen sensit, & voces; ubi est, ait, Abel frater tuus? Apparuit autem Deus blandienti magis, quam irato similis, ut si reum malefacti pœnituisset, parricidium impia manu peractum, pia oris confessione deleretur; sin autem restitisset, acerbissimam pœnam suo scelere dignam daret. Sed Cain adeo factum non doluit, ut inde ferocior effectus, scienti omnia, & ipsum, ut sibi amicum faceret, de fratre interpellanti, stomachanti similis responderit: *Nescio: num custos fratris mei sum?* Cui Deus: *quid*, ait, *fecisti?* Etsi enim ubi sit Abel, ignorare te dicis, quandoquidem custos illius non es; fatere tamen Deo quid feceris, qui te interrogat, ne de te alium interroget: quique nisi sciret, quid feceris, tua ex te facta non utique scisciteretur.

Quum ergo Cain nec id quod fecerat, vellet dicere; interpellavit reum Dei sapientia, planeque prodidit. *Sanguis*, inquit, *fratris tui clamat ad me de terra*. Quid ais Cain? Num justus Judex sanguinem ad se clamantem inultum relinquet? Nonne distulit pœnam, ut tibi locum pœnitentiæ faceret? Nonne notitiam facti dissimulavit, & quasi sceleris tui ignarus sollicitavit, ut ipse crimen sponte fatereris? Quia ergo bene agere, sicut ille suadebat, nec bonum, nec utile tibi est visum; eoque temere progressus es, quo ne accederes, caverat: *Ideo maledictus esto ab universa terra*; quoniam contristasti Adam & Hevam parentes universæ terræ. Iterum esto maledictus ab universa terra; quoniam occlusas inferni fores primus aperuisti universæ terræ. Quum terram colueris, suos tibi inposterum proventus negabit; quia communes redditus tibi uni arrogare cogitasti. Pavens, tremens, & exul errabis per eam; quia ambulasti super ea in superbia & elatione cordis.

Et quia Dei dictum factum sine mora consequutum est, Cain qui ante judicium contumacia superbiaque plenus, jactabat, se fratris custodem non esse; postquam Deum iratum sensit, & ex ejus maledictione se subito pavore ac tremore perculsum, concidit, pœna premente, iracundiæ æstu, animique ferocia. Tum vero, *Major*, inquit, *est stultitia mea, quam ut dimittas*. Nihilominus hæc in argumentum pœnitentiæ accepta non sunt, quia nec talia Deo primum interroganti responderat; & nunc quasi pœna cogente di-

dixit, quia pavore, ac tremore concuſſus dixit. Quare nec Dei longanimitatem oravit; ne ſcilicet precibus juſtitiam flecteret: ſed vel ex feſtinatione, vel ex arte reſpondit: *Ecce ejeciſti me a facie terræ*: quoniam a facie terræ mihi maledixiſti: quin ergo ſimul conſpectum tuum fugiam? Vultum quippe tuum ſuſtinere quis audeam? Poſtquam tibi proterve, impudenterque reſpondi, me mei fratris cuſtodem non eſſe. Jam vero quum factus ſim vagus & profugus in terra, fiet, ut quicumque invenerit me, interficiat me. Oh Cain, mortem ut optes, utve metuas, cogita, te rebus humanis ſublato, conſtare non poſſe, quæ Deus poſt damnationis tuæ judicium rata ac certa eſſe decrevit. Cæterum ſi tibi dulce eſt vivere, tot licet te obſideant premantque dolores, quanto jucundiorem futuram fuiſſe putas Abeli vitam, hiſce, quæ pateris, exemtam malis!

Quamvis nonnulli interpretes exiſtiment, Cainum his verbis a ſe deprecari voluiſſe pœnam, & mortem, alii tamen cenſuerunt, eum potius vitam ſibi quantocyus abrumpi popoſciſſe; & idcirco a Deo confeſtim audiviſſe, nequaquam ita fiet. Non enim tecum tranſigendum eſt eadem lege, qua contra futuros poſt te parricidas agi volo: nam iſti quidem ſimul ac deprehenſi fuerint, admiſſam cædem capite luent; Cain vero in ſeptuplum punietur: & quoniam mortem expetiit, ne ſibi ob præſentem calamitatem homines inſultarent, idcirco ſeptem generationes venient, & videbunt ignominiam ejus, atque ita demum morietur.

Quod autem inde colligunt nonnulli, Caino pereunte ſeptem ex ejus ſtirpe generationes ſimul cum ipſo periiſſe, ſuſtineri non poteſt. Ut enim demus, poſtremam Caini ſobolem communi Cataclyſmo fuiſſe deletam, iſtud profecto ſeptimæ dumtaxat generationi accidiſſe oportuit. Si ergo hæc ſola, Caino pereunte, periit, quomodo conſtare poteſt, ſeptenas generationes eodem tempore cum illo periiſſe? Quid? quod nec demonſtrare poſſunt, ſeptimam Caini generationem diluvium attigiſſe: nam ſcriptura Cainitarum genealogiam retexens: Cain, inquit, genuit Henoch: porro Henoch genuit Arad, & Arad genuit Maviael, & Maviael genuit Mathuſael, & Mathuſael genuit Lamech, & Lamech genuit Jubal: ipſe fuit pater habitantium in tentoriis, & poſſidentium

poſſeſſiones. Qui autem & tentoria fixerant, & peculia quærebant, non utique cœlibatum in ſuis mapalibus colebant; præſertim quum ſcriptura diſerte affirmet, omnem carnem corrupiſſe viam ſuam. Si ergo a Caino uſque ad iſtos habitantes in tentoriis, & poſſidentes peculia, novem ætates jam fluxerant, nec etiamtum Cataclyſmus advenerat, quomodo aſſentiemur affirmantibus, ſeptem generationes cum Caino ſimul interiiſſe? Quum plane conſtet novem generationes diluvii tempora anteceſſiſſe. Recte igitur dictum eſt ad ſeptem generationes productam fuiſſe Caini ignominiam, etſi a primo perpetratæ cædis die ea pœna liberari poſtularat. Cainum autem ad ſeptimam uſque generationem in vivis fuiſſe, conficitur tum ex decreto divino, tum ex longa priſci illius temporis hominum ætate. Nam ſi Adam Caini pater nonam generationem a Lamecho inchoatam attigit, ut qui anno ejuſdem quinquageſimo ſexto rebus humanis exceſſerit; magnum certe non fuit, ad ſeptimam generationem Cainum adhuc ſuperſtitem fuiſſe.

Cain itaque etſi eam ignominiam deprecatus fuerat, ab ea tamen abſolutus non eſt, imo, quod minime cogitabat, infami ſupplicio ſignum adjectum eſt: ſubdit enim ſcriptura: *Poſuit Deus ſignum Cain, ne interficeret eum omnis qui inveniſſet eum*. Caini porro perſecutores, Sethi nepotes erant, quos ad vindicandam Abelis patrui ſui cædem, ſanguinis affinitas exſtimulabat. Quæ cauſa fuit, ut etiam connubia cum ejus ſtirpe deinceps vitaverint: cui & altera poſtmodum addita eſt ex Caini probroſo tremore, & publica infamia: ab ejus nihilominus cæde abſtinuere, ſignum a Deo poſitum reveriti.

Poſtquam ea, quam diximus, pœna affectus eſt Cain, certoque ſigno notatus fuit, cujus cauſam, quoniam ſcire intererat, paucis indicavimus: quale autem iſtuc fuerit, quærere nec vacat, nec noſſe refert: ſuddit ſcriptura: *Egreſſus eſt Cain a facie Domini, & habitavit in terra Nod ad orientalem plagam Eden*. Seceſſit ergo Cain a paterna domo, atque adeo a fratrum conſuetudine & convictu, certior factus ſtatutum illis jam eſſe, deinceps nulla cum ipſius ſobole inire conjugia. Terra autem Nod, quam hic ſcriptura memorat, hoc eſt regio tremoris & commotionis, ſub Caino habitatore cœpit ſimul ſuccuſſari, ac tremere. Sed & eadem, rurſum alteram ex ea Dei maledictione

ne

ne plagam accepit, agris a divina execratione ſterileſcentibus: *Quum colueris eam*, ait Deus, *non dabit amplius tibi fructus ſuos*.

Cum autem Cain cognoviſſet uxorem ſuam, & illa concepiſſet, & peperiſſet Henoc, ædificavit civitatem, vocavitque eam nomine filii ſui Henoc. Quod a Caino factum veriſimile eſt, ne civitati ex ipſius probroſo tremore nomen adhæreret, & civitas Nod, hoc eſt, tremoris & ſuccuſſionis diceretur. Ex Henoc natus eſt Arad, qui genuit Maviael, & iſte Mathuſael, ex quo Lamech, qui duas uxores duxit, quarum prima Adda peperit Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, & poſſidentium peculia: cujus frater Jubal fuit pater canentium fidibus, & cithara. Altera Sella mater fuit Tubalcain, qui fuit faber in cuncta opera æris, & ferri: ejuſque ſoror Noema dicta fuit.

Dixitque Lamech uxoribus ſuis: audite voces meas; quoniam occidi virum in vulneribus meis, & puerum in fractionibus meis. Idcirco Cain quidem ſeptuplam retributionem accipiet, Lamech vero in ſeptuagies ſepties. Quidam interpretes, ut hoc Lamechi cum uxoribus colloquium exponerent, præſumpſere, ambas haſce mulieres Sethi nepotes fuiſſe: Quumque maritum identidem hortarentur, ut honeſtius vitam inſtitueret, hoc ab illo reſponſum tuliſſe. Quid iſtuc? Num forte meis in moribus huc uſque deprehendiſtis facinus aliquod turpe, mihique meo cum parente Caino commune? Hujuſmodi, fateor ipſe, crimen fuit, quod virum pluribus confoſſum vulneribus necavi, quod utique Cainum feciſſe ſcitis, perinde ut illud, quod Abelis fratris maxillas alapis contudit, ut pueris fieri ſolet, mox etiam eundem interfecit. Neque hoc inficior a me commiſſum nefas: puero ſiquidem os pugnis fregi, vitamque ſimul eripui. Nunc vero quoniam Caini mores ſum imitatus, & ille facinorum ſuorum ſeptuplam retributionem accepit; ego ſane pœnam adeo non deprecor, ut ipſe mihi ſtatuam ſeptuplo ſeptuagies graviorem.

Alii vero, quia cenſent, productam Caini pœnam ad ſeptimam ſtirpis ſuæ generationem; ajunt, Lamech impium fuiſſe: idque arguunt ex illis Scripturæ verbis: *Omnis caro corruperat viam ſuam*. Uxores itaque Lamech, inquiunt, quum viderent gentis ſuæ propagationem interrumpi, eo quod excluſa marium procreatione fœminæ naſcerentur; quod pariter ex

ex illis Scripturæ verbis conjiciunt. *Quumque multiplicati fuissent filii hominum super terram, & filias procreassent*: Quum, inquam, uxores Lamech viderent sobolem suam infringi, nec ultra procedere; vehementer sibi metuere cœperunt, ratæ pœnam Caino, ejusque septenis generationibus decretam jam imminere. Ut ergo Lamech fœminas eo metu afflictas erigeret, his verbis fallere cogitavit. Ut fatear, me virum inflicto vulnere necasse, quin & puero os fregisse, mortemque adproperasse: quid inde metuendum mali est? Nam si Deus Caini postremum supplicium usque adeo prorogavit, donec una cum pessimo parente nepotum septenæ ætates interirent; probabili utique consecutione credendum est, ad septuagesimam septimam progeniem pœnam meam dilatum iri; quippe qui geminato scelere duos homines sustulerim; adeoque septenas illam supra septuaginta meorum posterorum successiones haudquaquam præventuram. Interea dum isthæc exigitur tam longa dies; nostrum nos fatum abripiet: atque adeo supplicium in septem ætates differendum, hausto calice communis mortalitatis, effugiemus.

Alii aliter hunc locum exponunt, & ajunt Lamech hominem fuisse vafrum, & callidum; qui, quum videret propriam stirpem declinare, & ad interitum vergere; Sethique sobolem nullam cum Cainitis affinitatem societatemque admittere; atque hujus inimicitiæ causam esse Caini adhuc superstitis crimen, & infame supplicium; timere cœperit, negliscente inter utramque stirpem discordia, imminuto agricolarum numero, terra silvesceret, & Cainitarum populus, ademta conjugiorum communione, omnino deficeret: publicæ salutis studium prætexens, Cainum de medio sustulerit. Cujus cæde quum populi sui honori nec dum satis provisum existimaret, quendam Caini filium necaverit, suspicatus, ne ob conspicuam cum Caino similitudinem, infamiæ notam universæ stirpi inustam, filius perpetuaret. Hoc peracto scelere, perinde ac si illis sublatis maceries corruisset, quæ mutuam amborum populorum societatem & conjunctionem dirimebat, Lamech cum uxoribus secreto deliberantem, de stabilienda inter ambas stirpes pace hæc verba feciisse. Hem, inquit, virum, & puerum sustuli: agite nunc, & vestris virginibus munditias, mundumque muliebrem quærite, atque adeo elegantissime ornatas, filiis Seth prostituite. Spero namque illos

illos comperta duorum, quos dixi, cæde, & virginum ſpecie illectos, ſepoſitis illico odiis, pacem optaturos: atque adeo interruptam ſex ætatibus connubiorum communionem redintegraturos.

Quum ergo matres filiarum formam ornatuque Sethi filios provocarent; ipſiſque pro ſua parte Jabel ex altilium carnibus convivia inſtrueret; atque ſimili arte Jubal organorum muſicorum concentu illorum aures titillaret; fraudi ſuccubuere filii Seth; captique ejuſmodi illecebris, parentis ſui optimum ſapientiſſimumque monitum oblivioni dedere: continuo ex editis locis, in quibus a Cainitis ſegregati conſederant, in ſubjectos campos deſcenderunt. His artibus Lamech familias commiſcuit, confidens, Deum utrique genti propitium fore in gratiam Sethianæ ſtirpis, ſi quidem cum Cainitis confuſa fuiſſet. Sic pœnam, ajebat, parricidii effugiemus propter cognatos, ejus noxæ minime reos.

A rebus Cainitarum, & eorum genealogia, atque Lamechi cum uxoribus colloquio tranſit Moſes ad Sethianæ ſtirpis hiſtoriam, ejuſdemque origines ab Adam repetit. *Vixit*, inquit, *Adam centum & triginta annos, & genuit Seth ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*. Seth imaginem Adæ patris perfectiſſime repræſentans, divini Filii cum Patre ſimilitudinem, & in eodem inſeſſionem expreſſit, perinde atque Seth in parente ſuo Adamo fuiſſe intelligitur. Quum autem Seth genuiſſet Enos, Scriptura ſubdit, *tunc cæpit vocare in nomine Domini*. Quum enim Seth a Cainitis ſeceſſiſſet, ipſe & filii ejus nomine Domini cognominati ſunt, ideſt, populus juſtus Domini.

CAP. IV.

INterea Adam genuit Seth, & iſte Enos, & Enos Cainan, & Cainan Malalael, & Malalael Jared, & Jared Enoch. *Qui placuit Deo, & non fuit*. Ajunt a Deo in Paradiſum, Adamo præſente & ſpectante, translatum fuiſſe; ne ſuſpicatus, eum ſimili, qua olim Abel, morte ſublatum, dolore contabeſceret. Rurſum ut de filio juſto, qui ipſi obtigerat, ſibi gratularetur, ſimulque diſceret, omnes poſteros ſuos Enocho ſimiles, vel ante obitum, vel poſt reſurrectionem, ad eum locum eſſe venturos. *Genuitque Enoch Mathuſalam, & Mathuſala genuit Lamech, & Lamech genuit Noë*. Et prophetavit Lamech de filio ſuo dicens: *Iſte conſolabitur nos* in ſacrificio, quo Deum placaturus eſt, *ab operibus noſtris, & labore manuum noſtrarum, & a*

& a terra , cui maledixit Dominus . Quoniam propter peccata habitantium in ea, ædificia , quæ extruximus , & plantaria, in quibus laboraverunt manus noſtræ, aquis iracundiæ perdet Deus .

CAP. V. AB Adam uſque ad Noë decem generationes interfluxerunt , quibus recenſitis Moſes de Noë hæc ſcribit . *Noë quum quingentorum eſſet annorum, genuit Sem, Cham, & Japhet* . Tam longo ſcilicet temporum decurſu Noë cœlebs , ſuæ ætatis hominibus pudicitiæ & continentiæ exemplum manſit . Per quinque ergo ſæcula virginitatem cuſtodivit in medio eorum , de quibus dictum eſt : *Omnis caro corruperat viam ſuam* . Sic laudata Noë modeſtia, Moſes cæterorum ejuſdem ſæculi hominum profuſam libidinem notat . *Et factum eſt* , inquit, *quum multiplicarentur filii hominum , & filias procreaſſent* . Filios hominum Cainitas dicit ; & filias procreaſſe ait , inſinuans , Cainiticæ ſtirpis propagationem interceptam fuiſſe ex ea, quam ſuperius expoſuimus, cauſa.

Et videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ , acceperunt ſibi uxores ex omnibus , quas elegerant . Filios Dei etiam filios Seth appellavit , qui utpote filii juſti Seth , populus Dei dicti ſunt. Filiæ autem hominum pulchræ , quæ populi Dei oculos rapuerunt , Caini ſoboles erant , quæ per cultum ornatumque ſui ſexus Sethianæ juventuti laqueum fecerunt . Quod autem ſubdit : *Et acceperunt ſibi uxores ex omnibus , quas elegerant* : ſignificat filios Seth erga filias Cain cum quadam arrogantia faſtuque ſe geſſiſſe : ita ut nec temere, nec ſine delectu, quas ſors obtuliſſet, uxores ducerent; ſed quas ex certa ratione , aut propria libidine elegerant . Tenues itaque , & egentes ſupra locupletes , & opulentas ſeſe inſolenter efferebant ; florenti ætate virgines a ſenibus capularibus , atque adeo formoſiſſimæ a turpiſſimis cum faſtu deſpicabantur. Cainitæ contra nec opes , nec formam quærebant , in eam curam unice intenti , ut ſilveſcentia arva colonos inpoſterum haberent. Hanc utriuſque ſtirpis confuſionem invexere primi juvenes ſalaces, effreniſque libidinis, tum pauperes, & infimæ ſortis homines . Illi nempe formæ venuſtate ducebantur ; iſti opibus inhiabant: hiſque ad Cainitas nulla non die transfugientibus , univerſa Sethi proſapia commota demum ſedes , & mores mutavit. Nam quum filii Seth , novarum videlicet nupta-

nuptarum amoribus impliciti, primas uxores non magni facere cœpiſſent, adeo ut earum curam abjeciſſe viderentur: abjecere illæ pudorem; & pudicitiam, quam hactenus propter conjuges, & cum conjugibus inviolatam ſervarant, confeſtim proſtituerunt. Hanc libidinum peſtem, quæ ſexum utrumque per eam occaſionem invaſit, ſcriptura notavit illis verbis: *Omnis caro corruperat viam ſuam.*

Dixitque Dominus: non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt; eruntque dies illius centum & viginti anni. Quaſi dicat: non hæc ad novem ſæcula vitam producet ætas, quod præteritorum temporum hominibus conceſſum fuit; *quia caro eſt*, ideſt in carnis laſciviam, luxuriamque diffluxit. Sed *erunt dies illius centum, & viginti anni*, quo temporis intervallo, ſi quidem homines reſipuerint, pœnam ipſis impendentem avertent; ſin contra obſtinati in ſuo ſcelere obduraverint, ſuis ſibi operibus illam accerſent. Ad agendam ergo pœnitentiam centum & viginti annorum ſpatium gratia indulſit illis, quos juſtitia ea indulgentia noverat eſſe indigniſſimos.

Mox prolem ex ejuſmodi conjugiis natam Moſes deſcribit ſubdens: *fuerunt gigantes in diebus illis*; & continuo cauſam ſubjicit. *Quia Judices ingreſſi ad filias hominum, ex illis genueruut gigantes a ſæculo, viros famoſos.* Porro viri iſti non Sethianæ ſtirpi validæ & robuſtæ, ſed Cainitarum populo nati accenſebantur, hominibus humilis ſtaturæ, corporiſque conſtitutionis infirmæ. Iſtuc vero Cainitis veriſimile eſt accidiſſe ex eo, quod eorundem natale ſolum Dei maledictione affectum nativam feracitatem amiſerat: quare nec copioſa nec ſucculenta alimenta præbebat. Videmus enim ſemina, poma, olera, & reliqua hujuſmodi qualitatem, & quantitatem alimenti ex aliquo accidente variare. Ea quippe ætate Cainitæ maledicti, & parentum maledictorum ſoboles, terram maledictionum incolebant: ex qua quum præter fructus non multi ſucci nullos alios proventus colligerent, factum eſt, ut ex tenuitate vitioque alimentorum, corporum etiam conſtitutiones, & habitus magnopere detererentur.

Non is poſterorum Seth ſtatus erat, ſed multo felicior. Nam quum filii benedictionis eſſent, & arva poſita juxta Paradiſi clauſum colerent, alimentis optimi ſucci affluebant; ex quorum uſu corporum optimus habitus, valetudo, & firmitas ſe-

quebantur. Quum ergo ejus roboris, & valetudinis viri, Sethi progenies, ingressi fuissent ad filias Cain, hominis videlicet ex perpetua corporis concussione afflictæ valetudinis, viros nihilominus fortissimos, & proceræ staturæ, & hoc nomine famosos Cainitis progenuerunt. Quod additur, *a seculo*, significat, prolem ex prædicto concubitu susceptam viribus atque staturæ proceritate gigantes priscæ ætatis, puta Sethum, & Enos æquasse.

Hæc Moses de Gigantibus narrat natis apud Cainitas, quorum feminæ etsi forma præstarent, nec viribus tamen, nec statura Sethianis mulieribus pares erant: mox subdit: *Vidit Dominus quod multiplicata esset hominum malitia in terra, & omnis cogitatio cordis eorum intenta esset ad malum omni die*. Annis itaque ad agendam pœnitentiam indultis, ad multiplicanda peccata abutebantur. Multiplicata est ergo malitia hominum in terra, idest crevit & propagata est morum corruptela, & depravatio, invasitque ambas stirpes. *Et cogitatio cordis eorum intenta ad malum omni die*. Quia ad flagitia, quibus se in dies singulos polluebant, accedebat perpetua peccandi voluntas, nec ipsa lucis, & umbræ vicissitudine interrupta; quum homines nequissimi nec de die, nec de nocte animum, aut cogitationem pravam deponerent.

Quum itaque homines in ejusmodi flagitia perpetuo agerentur, dixit Dominus: *Delebo ab homine usque ad pecudes & reptilia & volucres, quia pœnituit me fecisse eos*. Pœnituisse dicitur, non quia minime præsciisset, homines ad ea scelera deventuros; sed immensam eorum nequitiam futuris ætatibus prodere voluit, ut intelligerent posteri, eo provectam hominum hujus temporis intemperantiam, ut Deum, qui pœnitentiam non capit, ad pœnitentiam compulisse viderentur. Præterea Spiritus Sanctus æquissimam Dei justitiam tueri voluit, indicando causam, cur perditissimos homines aquis suffocasset. Pœnitentiæ igitur incapax natura sese abjecisse visa est, ut diceret, *Pœnituit me*; ut homines audaciissimi ea doloris significatione commoverentur, & pœnitentiæ semina susciperent, quorum animus adversus pœnitentiam sese pertinacissime obfirmaverat. Profecto si in divino opificio aliqua labes fuisset, Deus novum mundum condidisset: neque opus, quod feciisse pœnitebat, servandi causa, fieri arcam jussisset. Sed attende, quomodo Deus in eo,

A eo, quod dixit, se dolere, ostendit se minime doluisse. Si enim homines peccatores creasse se doluit, quomodo pœnitere se dixit pecudum, reptilium & volucrum, quæ utique non peccaverant? Quod si pro illis non doluit, qua ratione dixit se doluisse, quum non doluerit? Pœnitentia ergo, quæ propter fontes ad insontes excesserat, ipsa Dei sermonem defendit, & explicat, hæc dicta fuisse non ex defectu præscientiæ, sed ex amoris excessu, quo peccatores complectebatur: dolebat namque Dei clementia, suis sibi flagitiis & sceleribus exitium accersivisse eos, quos fecerat: nec tamen servandos judicavit, ne præsentium impunitas futuris occasio fieret ruinæ.

Quum ergo nec præsentibus vitæ ærumnis admoniti, nec Dei voce protestantis pœnitentiam excitati, ipsi potius pœnitentiam quærerent; tum Deus Noë: Hem, ait, *finis universæ carnis venit coram me: fac ergo tibi Arcam de ligno proceræ arboris: trecentorum cubitorum erit longitudo Arcæ, & latitudo ejus quinquaginta cubitorum, & altitudo triginta cubitorum: in cubito summitatem ejus consummabis; & tres mansiones in ea facies & bitumine linies eam extrinsecus.* Ad hunc operosum molestumque laborem Deus adduxit justum, ne super peccatores diluvium adduceret. Unde enim Noë ingentes arbores cæderet? unde ferrum, bitumen & cannabem colligeret? rursus unde fabros accerseret, qui ex arte illa componerent, vel istorum subsidio operarios pararet? postremum quis jubentem attenderet ea ætate, qua omnis caro corruperat viam suam? Jam si ipse cum suis familiaribus & vernaculis tantæ molis opus suscepisset, quis hominis ausum conspicatus, non continuo insaniam risisset? Hæc tamen Noë adeo non pertimuit, ut primo statim anno ejus sæculi, quod ad pœnitentiam peccatoribus oblatum fuerat, operi manus admoverit, quod tamen non nisi postremo ejusdem sæculi anno ad tectum fastigiumque perduxit.

Quum porro Noë vitæ innocentia sui temporis hominibus virtutis & probitatis documenta daret; & pro sua justitia centum per annos impendentis Diluvii metu ad bonam frugem eosdem revocare niteretur; illi nihilominus ejus consiliis, operave minime profecerunt; quin & quum aliquando prædicantem audirent, omnes animantes perfugium in Arca apud ipsum quæsituras, hominem insanire putarunt. Nec

enim fieri posse ajebant, ut aves & feræ, immensis terrarum spatiis ab invicem disjunctæ, in unum locum velut ex condicto convenirent. Rursum dixit ad eum Dominus: *Ingredere tu & omnis domus tua in Arcam. Te enim vidi justum coram me in generatione hac. Ex omnibus animantibus mundis tolles septena paria; de animantibus vero immundis duo paria.* Mundas animantes appellavit, quas mansuetas & cicures dicimus; immundas vero dixit, quæ homini noxiæ & infestæ sunt. Sub ipsum quippe earum exordium Deus animantium mansuetarum numerum ampliarat:

CAP. VI. FRangent facta mentes, quas non fregere dicta. Ait Deus: *Adhuc & post septem dies adducam pluviam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & delebo omnia quæ feci.* Hoc ergo ipso die videre erat, elephantes ab Oriente procurrere, ab Austro simias, & pavones, alias rursus ab Occasu venire bestias, atque alias a Septentrione: leones deseruere silvas, & spelæa immanes feræ; cervi & onagri ex saltibus prosilierunt, & quæ montes amant, animalia facto agmine ad Noë confluxere. Confluxere simul homines rei novitate exciti; nec tamen de agenda pœnitentia deliberabant; sed jucundum otium & voluptatem ab insueto spectaculo aucupabantur. Videbant leones Arcam subire, sequi sine metu boves, & utrosque idem tectum quærere. Lupos cum agnis incedere: accipitres aviculis immistos, columbas aquilis, atque in unam coëuntes turmam ad Arcam convolare.

Hæc ad impiorum correctionem agebantur. Quamobrem quum nec tot bestiarum admirabilis concursus, nec earumdem inter se consensus illis profuisset: *Dixit Deus ad Noë: adhuc & post septem dies delebo omnem carnem quam feci.* Interea Deus illis ipsis, quibus sæculum, dum Arca strueretur, indulserat, nec ideo pœnitentiam egerant, quibusve ignotarum ferarum spectaculum exhibuerat, & admirando pacis fœdere junctas cum cicuribus animantibus immanes bestias, nec inde timere didicerant; hoc etiam patientiæ suæ documentum adjecit, ut post ingressum Noë, coitionemque omnium animantium in Arcam, ejusdem januam apertam manere juberet. Qua in re illud maxime admirandum accidit, ut nec leones suos saltus requirerent, nec genus ullum bestiarum & volucrum mores suos repeteret. Sed nec minus obstupescenda fuit hominum pertinacia;

nacia; quibus, etsi omnia spectarent, quæ extra intrave Arcam gerebantur, a suis tamen moribus ut discederent, persuasum non est.

Cæterum Deus improborum hominum pœnam ad centum & viginti annos patienter distulit, primum, ut interim de pœnitentia deliberarent: rursum, ut justi qui cum illis usque adeo versati fuissent, eorum nequitiæ testes, & accusatores fierent: postremum, ut illi ipsi viri boni vitam concesso eo spatio continuarent, donec definito sibi annorum cursu expleto, ex humanis decederent, suoque decessu occasionem interciperent impiis obtrectandi divinæ providentiæ, perinde ac si pios & insontes sontium & impiorum pœna involvisset. Et quoniam sceleratæ gentis crimen diuturna centum annorum examinatione satis probatum videbatur, Deus quod reliquum erat, viginti annorum spatium detraxit: septem enim dies, quos post animantium ingressum hominibus indulserat, viginti annos, quos subtrahebat, signorum magnitudine & numero superabant. Enim vero si per septem dies cientibus ad pœnitentiam miraculis impii & scelerati homines contumaciſſime restitere, liquet, nec eos ad cor fuisse redituros, etiamsi ad reliquos viginti annos, nullo tamen signo saniora consilia suadente, ipsis vivere licuisset. Peccatum ergo diminuit, qui tempus contraxit; & multis criminibus puros servavit, qui reos ante viginti annos ad supplicium duci jussit.

Quumque transissent septem dies, *anno sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo septimodecimo die, rupti sunt fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt. Et inclusit Dominus Noë a foris*: ne scilicet invalescente diluvio impia gens portas Arcæ oppugnare tentaret. *Et factum est Diluvium, consumtaque est omnis caro: remansit autem in Arca Noë, & qui cum eo erant.* Fontes autem Abyssi & Cataractæ cœli ad quadraginta dies ac totidem noctes apertæ manserunt, & Arca centum quinquaginta dies inter undas fluctuavit: *Post centum quinquaginta dies cœperunt aquæ minui. Requievitque Arca super montes Cardoos. Mense vero decimo apparuerunt cacumina montium. Anno sexcentesimo primo mense primo prima die imminutæ sunt aquæ super terram. Mense secundo*, ipse est Jar, *septimo & vigesimo die mensis arefacta est terra.* Noë itaque & qui cum eo erant, trecentos & sexagintaquinque dies in Arca manserunt. Supputatione autem facta a

septi-

septima die secundi mensis Jar usque ad vigesimum septimum diem ejusdem mensis sequentis anni, habemus dies lunares trecentos & sexaginta quinque. Animadverte ab ipsa Noë ætate diebus trecentis sexaginta quinque definitum fuisse annum; ne forte dicas, Chaldæos aut Ægyptios temporum rationem computationemque aut invenisse, aut coordinasse.

CAP. VII. *Dixitque Deus ad Noë: egredere tu & uxor tua & filii tui & uxores filiorum tuorum.* Quos enim ab invicem separatos introduxerat, sine voce monens integre casteque in Arca esse vivendum, nunc simul congregatos eduxit, præcipiens ut liberis operam darent, & orbem incolis vacuatum nova sobole implerent. Sed & ipsas feras continentiam servasse Moses insinuat eodem circuitu verborum usus: *Animantia*, inquit, *ex omni carne educ tecum, & soboleſcant & creſcant & multiplicentur in terra.*

Noë cum suis ex Arca egressus, altare statim excitavit, & ex omnibus animantibus mundis holocaustum obtulit: omnes quippe volucres & quadrupedia munda ipsi obsequebantur. Eodem ergo die, quo ipso præeunte illa ex Arca secuta sunt, ex omni munda carne acceptabilem hostiam Deo mactavit, quæ Diluvio finem simul imposuit. *Odoratusque est Dominus &c.* non utique nidore crematarum carnium delectatus, aut lignorum odoratorum suffitu, sed offerentis pietate ac religione: intuebatur enim puram Noë mentem & devotum animum, quo ex omnibus & pro omnibus hostiam sancte immolabat, & ait, illud utique, quod eum velle audire noverat: Dudum, ait, ob tuam justitiam mundi reliquiæ a communi naufragio servatæ sunt, nec aquis mersa perierunt omnia: sed & inposterum propter holocaustum quod ex omni carne pro omni carne modo obtulisti, *non adducam ultra Diluvium super terram.* Sic Deo placuit, se suis verbis obstringere, & homines metu Diluvii absolvere; etsi intelligeret cogitationem cordis nostri perpetuo ad malum intentam fore.

Et quoniam sementis, & messis anno Diluvii interruptæ fuerant, & perturbatus ordo rerum ac tempestatum, Deus placatus terræ restituit, quidquid iratus abstulerat. *Omnibus*, inquit, *diebus terræ sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hiems, dies & nox non requiescent.* Imbres enim quadraginta dierum noctem induxerant.

A ...ﻟﻜﺎ ﻫﻮﻝ ﺩﻫﻮﻩ . ﻣﻘﻠﻪ ﻫﺪﻫﺎ ﺣﺒﻮﺩﺍ
ﻭﺑﻴﺤﺪﻩ ﺭﻭﻗﺪﺍ : ﻫﺪﻫﻮﻝ ﻭﻻ ﻫﺪﻫﺎ ﻫﻮﻝ
ﺩﻛﺪﻫﻮﻩ .

ﺩﺒﺮ ﻭﻡ ﺩﻫﻮ ﻣﻠﺪﻫﻮﻩ
ﻭﺑﻨﻮﻫﻮ ﻣﻨﻬﻴﻢ ﻣﻮﺍﻣﺪﻫﻮﻩ ﻟﻌﻼ
ﺗﻠﻼ ﻓﻼ ﺩﻫﻮ ﻭﺩﻣﻮﻫﺎ ﻣﺪﻣﺪﻫﺎ .
ﺩﻛﺸﻮ ﻟﻜﻢ ﺩﻫﻮﻫﺎ ﻭﻧﻬﻮﻫﻮ ﺩﻫﻮ ﻟﻼ
B ﻟﻌﺒﻜﻢ . ﻫﻮﻩ ﻭﻡ ﻭﺩﻫﻮﻫﺎ ﻭﻟﻼ
ﻟﻌﺪﻫﻢ ﻣﻮﻭﺍ ﻭﻣﻮ ﻭﻫﻮ ﻟﻬﻮﻫﻮ ﻟﻼ ﻟﻌﻜﻢ .
ﻟﻜﻬﺎ ﻫﻮﻫﻮ ﻣﻮﻫﻮ ﻭﻡ ﻟﻬﻮﻫﻮ ﻟﻼ
ﻟﻜﻢ ﺛﻮﻫﻮ . ﻫﻮ ﻭﻟﻼ ﻟﻌﻌﻜﻢ ﻭﻣﻮﻫﻮ
ﻡﻮ ﻫﻮﻫﻮ ﻭﻣﻮ ﻟﻌﻌﻜﻢ ﻟﻼ .
ﻭﻣﻮﻫﻮ ﻡﻮ ﻫﻮﻫﻮ ﻟﻌﻌﻜﻢ ﻟﻼ
ﻟﻌﻌﻜﻢ ﻭﻣﻮ ﻫﻮﻫﻮ ﻟﻌﻌﻜﻢ ﻟﻼ .
ﻟﻌﻌﻜﻢ ﻭﻣ

nec pereuntibus, ut illud in Arcam conveherent, mandare potuit. Unde conſequitur, nec anno poſt diluvium altero Noë vinum bibiſſe, quo tempore nec vineam plantaverat; ſeptimo quippe die ſupra vigeſimum ſecundi menſis, nec uvas quidem acerbas reperire fuit, nec aptum ſerendis vitibus tempus: hinc porro conjectare licet, anno ab alluvione tertio vineam ſatam fuiſſe ex acinis uvæ paſſæ, quæ pridem in arcam condita fuerat; atque proinde ante tertium, vel quartum a ſatione annum uvas minime protuliſſe: facta autem ſupputatione, ſexennium interfluxiſſe reperiés, quo intervallo oſtenſum eſt, juſtum vino prorſus abſtinuiſſe.

Eam ſane abſtinentiam, quam temulentiæ cauſam fuiſſe dixi, brevem non fuiſſe arguitur vel ex loco, ubi dicitur Chamus rem fratribus nunciaſſe, ſcilicet in foro: nam ubi forum, ſi nulla urbs fuit? Dices, illam pridem a filiis Noë conditam fuiſſe: at incredibile eſt parvam hominum manum tantæ molis ædificium intra breve temporis ſpatium ad conſummationem faſtigiumque perduxiſſe. Quamobrem & urbis ædificatio, & ædium, atque viarum, forique dimenſio & conſtitutio, ſancti Senis abſtinentiam utique diuturnam fuiſſe teſtantur: inde vino paulatim deſuefactus, ut primum ejus uſum reſumſit, in mentis hebetudinem confeſtim dilapſus eſt.

Sed fratres, quibus communis parentis modeſtia, gravitas, & caſtimonia perſpecta erat, noverantque Angelos, (quod poſtmodum Jacob patriarchæ conceſſum eſt) eidem dormienti, vigilantique adeſſe, nudatum ejuſdem corpus contegere, putarunt ſui officii eſſe; oculis vero ſuis permittere, nefas.

Evigilans Noë quum didiciſſet, quæ ſibi fecerat filius ſuus minor &c. Ergo dormiebat, & vigilabat: nec enim ſuam nuditatem ignorare potuiſſet, niſi dormiſſet; neque ſcire petulantiam filii, niſi vigilaſſet. *Maledixit ergo ei dicens: maledictus Chanaan: ſervus ſervorum ſit fratribus ſuis.* At qui fieri potuit reus Chanaan, etiamſi in lumbis Cham extitiſſe diceretur, quum illum patris nuditatem ſpectare non puduit? Ajunt nonnulli: Cham in propria perſona maledicendum non fuiſſe; quia olim fuerat benedictus cum cæteris, qui arcam intrarunt, & cum nova benedictione inde emiſſi fuerant: etſi filii maledictionem in patrem quoque redundaſſe affirment.

Alii

Alii negant, hunc minorem filium fuiſſe Cham, idque ex Scriptura deduci putant: *Quum didiciſſet*, inquit, *Noë omnia, quæ fecerat ei filius ejus minor*. Cham enim nec minor inter fratres, nec ultimus, ſed medius ſemper numeratur: hunc proinde minorem filium, ajunt, fuiſſe reipſa Chanaan, qui puerili levitate nuditati ſenis inſultaverit; quam poſtmodum Cham, in forum proſiliens, fratribus non ſine riſu publicaverit. Quamobrem etſi Chanaan neutiquam maledicendus fuiſſe videretur, ætate excuſante factum; attamen nec immerito maledictioni ſubjectus fuit, nec alia de cauſa, quam ex præſcientia, per quam ſancto ſeni innotuit, nunquam perducturum fuiſſe ſuam puerum ætatem ad facinus per ſe execrabile, niſi eumdem provectior ætas maledictione digniſſimum factura foret.

Nec ſine cauſa Cham benedictione, perinde atque maledictione caruit: ſi tamen maledictus fuiſſet, vel eo dumtaxat nomine, quod puero ſenem ridenti arriſiſſet; non utique immeritus pœnam illam tuliſſet; evaſit tamen, ne a primo gentis authore Cham Chananæi omnes participarent pœnam, cum quo non participaverant culpam. Idcirco Chanaan ſolus maledicitur, quia avum ſuum Noë riſit: Cham benedictione privatur, quia ridenti arriſit.

Poſtquam ergo Cham filii maledictione ipſe quoque multatus eſt, Noë ad Sem, & Japhet converſus, ampliſſimas utrique benedictiones impertiit: *Multiplicet*, ait, *Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem. Sit Chanaan ſervus eorum*. Et Japhet quidem ſobolis numero, & potentia auctus fuit ad Septentrionem, & Occaſum, quæ ambæ mundi plagæ in paternæ hæreditatis diviſione illi obtigerunt. Sed & in tabernaculo Abrahæ nepotis Sem habitavit Deus: & Cham factus eſt amborum ſervus: Joſue enim duce Semi nepotes Chananæorum terras vaſtarunt, & ejuſdem gentis non modo vulgus, & abjectæ ſortis homines, verum etiam optimates & proceres infimis ſervitiis mancIparunt.

CAP. IX.

His genealogiam Noë Scriptura ſubnectit, & in familia Japhet numerat generationes quindecim, & totidem cum ipſo ſtipite capita. In familia Cham triginta generationes, & capita totidem cum ipſo Cham, excepta gente Philiſthæorum, & Cappadocum, qui poſtea ex prædictis familiis propagati fuerunt. In familia Sem

Sem cum ipſo pariter ſtipite novem & viginti : ſummatim conficiunt capita ſeptuaginta duo. Singulæ iſtæ familiæ proprium ſibi populum, & linguam fecerunt, & proprias unaquæque ſedes poſt generalem ſeceſſionem occupavit. *Et fuit Nemrod robuſtus venator coram Domino.* Quia nimirum Deo obſecutus, prædictas familias vi & armis compulit, ut ad conſtitutas ſibi ſedes ſingulæ commigrarent. *Idcirco dicitur, ſicut Nemrod robuſtus bellator coram Domino.* Ideſt, inde natum eſt, ut viro quiſpiam principi benedicturus eam formulam uſurpet: eſto ſicut Nemrod robuſtus venator, & bellis Domini clarus. Regnavit autem Nemrod in Arach, quæ Edeſſa, & in Achar, quæ Niſibis, & in Chalana, quæ Cteſiphon, & in Rahabot, quæ & Hadiab, & in Calaja, quæ Hethra, & in Raſa, alio nomine Riſ-Haina, quæ ea ætate urbs ampliſſima fuit.

CAP. X. *Erat autem univerſa terra unius ſermonis: & dixerunt: ædificemus urbem, & turrim, cujus ſummitas cœlum pertingat: & faciamus nobis nomen, ne forte diſpergamur ſuper faciem terræ.* Urbem condunt: at quorſum hæc muris, turribuſque munitur, quum nullum ab hoſte inſtaret bellum? Item quorſum turrim altiſſimam moliuntur, cujus faſtigium cœlo inſerendum eſſe jactant, quum certiſſimum a Deo promiſſum tenerent, quo ab aquarum alluvione ſecuri reddebantur? Et ſubdunt: *Ne forte diſpergamur ſuper faciem terræ.* Dicant, a quonam diſpergendi fuiſſent, quum præter ipſos, nullos terra haberet accolas? Quæ autem annectuntur: *Faciamus nobis nomen*, oſtendunt ipſorum ſuperbiam, & ſceleratam conſpirationem, urbem & turrim ædificaſſe. Utriuſque tamen ſtructuram ſtatim diſcuſſit mox ſecuta artificum, & fabrorum diſcordia, atque inde nata in varias terras ſeceſſio.

Deſcenditque Dominus ad videndam urbem, ideſt, vidit Deus fabricam, quam inſani homines moliebantur. Et dixit: *Sic facere cogitaverunt, unde nihil minuetur ab eis ex iis, quæ cogitaverunt*: ideſt, quam præſenſerunt, timueruntque, diſperſionis pœnam non effugient. Et quoniam non diſpergemur, ajebant, contrarium planis votis malum ferent. *Venite deſcendamus, & confundamus linguas eorum.* Qui hoc loco loquitur, non unum alloquitur: inconſonum enim foret dicere, *venite deſcendamus &c.* ſi verba ad unum dumtaxat

xat fierent: Filium ergo, & Spiritum Sanctum Pater alloquitur, ut discas, neque primo, neque noviſſimo tempore linguarum notitiam ſine Filio, & Spiritu Sancto hominibus fuiſſe communicatam.

Confundamus ibi linguas eorum, ut non audiat vir linguam proximi Jui. Propria lingua infuſa ſingulis antiquam omnibus communem è memoria diſcuſſiſſe videtur: niſi enim linguam, quam hactenus uſurparant, obliti fuiſſent, nec opus quod ſuſceperant, intermiſiſſent: ſola quippe oblivio primævi ſermonis (qui apud unam dumtaxat familiam remanſit) conſilium ædificandæ urbis diſſolvit: linguarum namque novitas omnem inter eos communicationem, & neceſſitudinem diremit, ſublata mutui congreſſus, & colloquii conſuetudine. Ea linguarum ſciſſura animos pariter in ſtudia contraria diſcidit; & paulo poſt bellum etiam civile, & inteſtinum accendit inter eos, qui externi belli metu munitiſſimam arcem moliebantur. Dum ergo alius alium impellit, faceſſitque; omnes varia exilia, & diverſas terras quærere coacti ſunt: quod ferme malum a principio vel maxime expaverant, & præcavere ſtuduerant. Præcipuus tamen mutandæ ſedis illis author & impulſor Nemrod extitit; qui etiam Babelem tandem invaſit, atque in ea primus regnavit: neque enim communem hominum patriam ſolus obtinuiſſet, niſi cæteros inde deturbaſſet.

Hinc rurſus ad Noë ſobolem Moſes redit, & Abrahæ genealogiam ab ipſa ultima origine deducit hoc ordine. *Noë*, inquit, *genuit Sem, & fratres ejus: Sem genuit Arphaxad: Arphaxad genuit Sale: Sale genuit Heber: Heber genuit Phaleg: Phaleg genuit Reu: Reu genuit Sarug: Sarug genuit Nachor: Nachor genuit Thare: Thare genuit Abram, & Nachor, & Aran: Aran genuit Lot & Melcham, & Jeſcam, quæ Sara*, cui hoc nomen egregia forma fecit. Ambæ ſorores ſuis fratribus patruelibus poſtea nupſerunt. Interea Thare natalis ſoli pertæſus, ex Ur Chaldæorum migrare conſtituit. Suſtulit ergo Abram filium ſuum, & Lot nepotem ſuum, & Sarai nurum ſuam, & venit, & habitavit in Haran.

CAP. XI. ET *apparuit Deus Abram, & dixit ad eum. Egredere de domo patris tui, & vade in terram, quam monſtrabo tibi, & faciam te in gentem magnam.* Parentes ergo ſuos & affines reliquit, quotquot ab-

euntem ſequi noluerunt : abduxit autem Lot , qui promiſſionem Abrahæ factam audierat , & pie probaverat ; quamvis Deus eundem hæreditatis Abramo promiſſæ conſortem eſſe nolebat : quemadmodum ab hæreditariis ipſius Lot terris Abrahæ nepotes poſtea excluſit . Sic Abraham Sarai & Lot ſecum deducens, Chanaanitidem intravit.

Facta eſt autem fames in terra ; deſcenditque Abram in Ægyptum , & dixit Sarai : quum viderint te Ægyptii , & dixerint : uxor ipſius eſt ; dic quod ſoror mea ſis : & vivet anima mea ob gratiam tui . Tametſi ſanctum Abram hac occaſione velut hominem humano more atque ſenſu locutum fuiſſe exiſtimandum ſit; Saram tamen in ædes Regis abductam fuiſſe ſecreto Dei conſilio credimus , primum quia quum ſterilitatis probrum in maritum conjiceret , præſenti caſu docenda fuit , vanam fuiſſe præſumtam de conjuge ſuſpicionem ; neque illum , ſed ipſammet ſterilem eſſe . Alterum , ut magno experimento probaretur ejuſdem erga maritum amor ; dum in ditione & poteſtate Regis poſita , delatum ab ipſo thori regnique conſortium conſtantiſſime recuſat. Poſtremum ut in matre futuri filiorum caſus, velut in propria effigie deſcriberentur , indeque monerentur poſteri , ut quemadmodum mater Ægyptiacum regnum recuſaverat, ita Ægyptiorum idola , & cepas, & allia ſibi contemnenda intelligerent : præterea diſcerent, ipſorum libertatem ab Ægypti Rege multis plagis extorquendam fore : nam & mater ex domo Pharaonis nunquam dimittenda fuiſſet , niſi multiplici caſtigatione correctus impurus Rex , abeundi licentiam feciſſet . Et merito pœna ad Pharaonis familiares ampliata eſt, quandoquidem feminæ formam Regi laudaverant , eaque commendatione ad illam abducendam ſtimulos injecerant . Et ipſe Rex juſtiſſime caſtigatus fuit , ut qui feminam in matrimonium conſentire , coëgiſſet , non utique conſenſuram , niſi certum marito , ſibique , nuptias ſi abnueret , exitium imminere præſenſiſſet .

CAP. XII. *ET facta eſt rixa inter paſtores Abram , & paſtores Lot* . Rixoſos ſervos Lot Sodomitis ſimili vitio infectis divina juſtitia ſociaſſe videtur , ut eadem pœna utroſque ſimul involveret : quam tamen juſtus Lot evaſit , divina ope ex medio impiorum abſtractus . Cæterum etſi terra Chananæorum Abrahæ promiſſa fuiſſet , at-

A attamen nepoti ſuo Lot optionem permiſit, ut quam mallet ex ea portionem, ſibi haberet. Optavit ille campos Jordani fluvio adjacentes, univerſam ſcilicet Sodomorum terram, quam Jordanes ea tempeſtate alluebat.

Jamque abierat Lot, quum rurſus apparuit Dominus Abram, dixitque ad eum: *Surge perambula terram in longitudinem, & latitudinem, quia illam tibi daturus ſum.*

B Hic deſignatur Crucis figura: tametſi terra, quæ in myſterio Crucis promiſſa fuerat Patribus, propter ipſam Crucem ad externos hæredes translata, illorum filios extorres egenteſque reliquerit.

CAP. XIII.

HIc incidit bellum, quod Cadarlahomor Elamitarum Rex cum tribus aliis Regibus intulit Regi Sodomorum, ejuſque fœderatis Regibus quatuor, victor, Sodomorum urbem diripuit, & incolas captivos abduxit: quæ calamitas Lot etiam oppreſſit. Re comperta Abram vernaculos ſuos trecentos decem & octo armatos eduxit, conjunctiſque copiis cum Hanir, & duobus aliis ejus loci dynaſtis, antiqua neceſſitudine ſibi obſtrictis, Elamitas hoſtes inſequitur, commiſſoque prælio fugat; captivos, & prædam, quam extuleraut, recipit: Lot nepotem ſuum cum ſuis rebus liberat, & ſalvum Sodomam remittit. Cæterum quum ad dividendas manubias ventum eſt, Abram, quod videret res Sodomitarum a ſpoliis hoſtium ſecerni non poſſe, ſed omnia fuiſſe permixta, atque confuſa, omnia pariter recuſavit.

Et Melchiſedech Rex Salem protulit panem, & vinum, & ipſe ſacerdos fuit Dei altiſſimi, & benedixit ei dicens: Benedictus Dominus, qui tradidit hoſtes tuos in manus tuas; & dedit ei decimas ex omnibus. Iſte Melchiſedech Sem fuit, qui regia dignitate fulſit; magnamque authoritatem adeptus eſt, poſtquam quatuordecim Tribuum pater evaſit. Pontificatum quoque geſſit, a Noë parente ſuo per legitimam ſucceſſionem acceptum. Is porro non ſolum Abrahæ æqualis fuit, ſicut Scriptura narrat, ſed ad tempora etiam Jacob, & Eſau Abrahæ nepotum pervenit: eundemque Rebecca conſuluit, & ab eo audiit geminos populos in utero ipſius geſtari, & majorem minori fore ſubdendum. Nec enim credibile eſt, Rebeccam marito relicto, quem a cæde mirabiliter ereptum fuiſſe noverat, aut ſocero inconſulto, quem

quem frequentissimis visionibus doctum a Deo sciebat, ad alium quempiam, aut ad istum Melchisedech festinasse, nisi ab ipso Abrahamo, atque Abrahami filio summam ejus amplitudinem, & dignitatem didicisset.

Sed nec Abraham Melchisedecho decimas obtulisset, nisi immenso excessu superiorem esse intellexisset. Præterea nec suspicari quidem fas est, Rebeccam alicui Chananæo, aut Sodomitæ animi sui arcana aperire voluisse; sive Abrahamum cuipiam istorum decimas offerendas esse, credidisse. Et quia Melchisedechum usque ad tempora Jacob, & Esau vitam protulisse probabile est, verisimiliter dictum est, ipsum esse Sem. Habitabat Noë pater ejus ad orientalem plagam; ipse vero inter duas tribus, suam nempe, & Chami familiam, consederat: inde velut maceries in medio posita, mutuam utrisque inter se consuetudinem congressumque prohibebat: verebatur nempe pater, ne filii occasione commeatuum & commerciorum, in idololatriam prolaberentur.

CAP. XIV. *His itaque transactis apparuit Deus Abrahæ in visione, dixitque ad eum. Merces tua erit magna nimis.* Utique propter eximiæ virtutis actus, tum vel maxime propter vindicatam non ita pridem captivis libertatem. Et dixit Abram: *Quid dabis mihi, quoniam absque liberis ego vadam? Et ecce vernaculus meus hæres meus erit. Eduxitque eum Deus foras, & ait illi: Suspice cœlum, & numera stellas ejus, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. Credidit Abram Deo, & reputatum est hoc illi ad justitiam*: Et vero maximam: credidit enim Deo affirmanti rem factu difficillimam, & hominum vulgo incredibilem. Porro laudata Abrami fide Scriptura subdit: *Rursumque dixit ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldæorrum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille ait: Unde scire potero, quod possessurus sim eam.* Non defuere, qui dicerent Deum offensum fuisse ea responsione, velut hominis, qui divino auxilio minus confideret, & idcirco cum aliqua acerbitate Abramo respondisse: *Sciens scito, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua.* Sed talia opinantes cogitent Abramum eodem tempore credidisse, posteritatem suam hominum multitudine arenæ maris parem fore: si autem hoc maximum credidit, ut ex uno homine, & femina sterili, deve-

xæ-

xæque ſoboles naſceretur, arenam maris numero æquatura, ſi hoc, inquam, Abram credidit; mirum eſt, ſi hæſitaverit in re minima, qui de re maxima non dubitavit. Non dubitavit profecto, qui juſſus eſt mactare vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, & turturem, & columbam: quod præceptum, noctu illi ſignificatum, die ſequente implevit: & a mane uſque ad veſperam involantes in expoſita cadavera alites abigere perrexit, donec ſub veſperam immiſſus è cœlo ignis, acceptabile ſacrificium conſumſit. Tum demum Deus illi apparuit, & quæ ſupra lecta ſunt, locutus eſt. Jam ſi Deus Abrahæ incredulitate offenſus illa dicebat, profecto nec ipſius ſacrificium gratum ſibi fuiſſe, illapſu ignis ſignificaſſet; nec ſuum cum illo pactum hoc ipſo die nova amoris ſignificatione confirmaſſet; nec promiſiſſet ejuſdem nepotibus decem nationum imperium; ipſique poſt exactam cum ſumma atque diuturna proſperitate vitam, haud diſſimilem exitum. Omnia iſta præcipui amoris argumenta Deus Abrahæ eodem die exhibuit, eam dumtaxat ob cauſam, quia credidit, ejuſque fides reputata eſt ei ad juſtitiam. Quorſum ergo iſti ajunt, hominem, qui fidei merito ampliſſima præmia eſt conſecutus, ob fidei defectum pœnam poſteris ſuis duriſſimam accerſiviſſe? Et quidem eodem die, quo fides ejus laudata fuit.

Abram ergo credidit opus ſupra omnem vim, ordinemque naturæ patrandum, quale profecto eſſe ſciebat, ut emortua vulva Saræ tanta ſobole exuberaret, quæ per ſe ſola terrarum orbi implendo ſufficeret. Deinde quum Deum ſibi Chananæorum terras pollicentem audiret, dicentem interpellavit; non quod de promiſſi fide, conſtantiaque ambigeret, ſed quia rationem, qua iſtuc conficiendum eſſet, a Deo doceri volebat. Videbat univerſam Chananitidem a ſuis Regibus rectam & gubernatam, opibus & armis inſtructam, & incolis refertam: audiebat illud negotium, nec ſecum, nec ſua ætate tranſigendum fore; ſed terram in præſentia promiſſam, longo poſt tempore poſteris ſuis fore tradendam. Ergo diſcere cupiebat, quid tandem futurum eſſet, quando ipſius nepotes promiſſam hæreditatem adirent. Credibile eſt Abramum accepto Dei promiſſo cogitare cœpiſſe, utrum Deus eo rem perducturus eſſet, ut Chananæi ſe inteſtinis bellis mutuo conficerent:

rent : vel contra externis armis profligati, terram incolis vacuam relinquerent; vel ipsius Abrahæ posteri opibus & armis divites facti, terram invaderent, & cæsis indigenis eam sibi deinceps haberent : vel terra ipsa impiam & sceleratam gentem non patiens, habitatores suos subito hiatu absorberet: aut ipsi vel fame adacti, vel nova spe, metuve exciti, aut alia quavis incidente causa in alienas terras commigrarent . Stat igitur, Abramum non de promissi constantia dubitasse ; sed ignarum, qua via istuc ad effectum perducendum foret, Deo pollicenti ea verba regessisse.

Interea Deus, quid sanctus Patriarcha rogaret, intelligens, illi non modo ea, quæ scire avebat, exposuit, verum etiam arcana ipsi penitus ignota patefecit. Et in hostia quidem, a qua obscœnas volucres abigebat, legere docuit futura suorum nepotum peccata, & meritas pœnas, quas tamen justorum inter eos degentium precibus avertendas ostendit : typoque ignis è cœlo labentis illi manifestavit, salutem tunc è cœlo mittendam fore, quum in ipsius posteritate justi defeciissent. Vacca porro trima, & aries, & capra triennes præsagiisse videntur, vel Israelitas post tres generationes libertatem recepturos; vel triplicem hominum ordinem in eodem populo futurum, Regum scilicet, Sacerdotum, & Prophetarum : membra vero dissecta cæsarum bestiarum, Israelitarum gentem in Tribus scindendam præmonstrasse; & aves, quæ secandæ non erant, earumdem Tribuum concordiam summopere procurandam, docuisse.

Tum vero Deus, post ostensas eventuum futurorum imagines, Abramo illa subjecit : quæ dudum scire avebas, nunc discito : *Peregrinum futurum est semen tuum in terra non sua* . Nec enim posteri tui bello capti in terram non suam abducentur ; sed commodatis ultro jumentis, & curribus vecti illuc migraturi sunt: ibique miseri miserrimam servitutem servient : scilicet nec unquam animum inducent, ut exitum, & libertatem reposcant, nisi postquam cœperint iniquam sævamque dominationem sustinere, & servitutem durissimam pati. *Populum autem, qui eos in servitutem redacturus est, ego judicabo. Et post hæc egredientur cum magna substantia. Tu vero colligeris ad patres tuos in senectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc* . Illud autem, *nondum completæ sunt iniquitates Amorrhæorum*, significat, nec dum

dum peccata Chananæorum ad eum exceſſiſſe modum, ut in præſentia bello internecino conſumti commeritas pœnas darent.

Subdit Scriptura, interea obdormiſſe Abramum ſubito ſopore obrutum, quem ſimilem credo ſtupori, qui Abimelechum alias invaſit. Eo itaque ſomno oppreſſus eſt Abram, quum Deus dormienti adfuit, interpoſitoque pacto ſpopondit, decem gentes ejus poſteritati ſe olim ſubditurum, & omnem terrarum tractum, qui a flumine Ægypti uſque ad Euphratem porrigitur, ejuſdem nepotibus hæreditario jure obtinendum ceſſurum.

CAP. XV.

EOdem anno Sara propriam ſterilitatem ingenue faſſa, viro ancillam obtulit: *Ecce*, inquit, *Deus impedivit me, ne pariam: ingredere ad ancillam meam, ſi forte conſolationem accipiam ab ea*. Rem primum improbavit Sanctus Patriarcha, uxorem hortatus, ut iſtuc qualecumque malum æquo animo ferret, ſuſtineretque pauliſper, & expectaret; ſed quum Sara minime acquieſceret, Abram mulieris importunitati ceſſit, duxitque, eadem tradente, Hagarem Ægyptiam, quam, veriſimile eſt, Saræ donatam cum aliis ancillis a Pharaone, eandem Saram tunc ſibi in uxorem deſtinante.

Hagar porro mater effecta, heram faſtidire & deſpectui habere cœpit, ſperans ſobolem ſuam terræ promiſſæ dominam fore. Et quamvis Sara jure ſuo illam ſibi repetere poſſet, vel ejus arrogantiam faſtumque fuſte compeſcere; cogitans tamen illam in præſentiarum Abrami conjugem eſſe, quæ dudum ancilla fuerat, abſtinuit. Ne ergo dum mariti concubinam minus honorifice tractat, illum parvi pendere videretur, continuit manum, verbis nihilominus Abramum aliquando perſtringens, quæcumque, ait, nunc contra jus, faſque patior, tibi culpam imputo. Et ego quidem te nec cum Rege, nuptiarum optione data, commutavi; tu vero hodie mihi ancillam antetuliſti. Equidem ſperabam fore, ut Hagar quum ſe gravidam ſentiret, mihi ſibique gratularetur, plane eveniſſe, quod precabamur; ſublevandi quippe doloris mei cauſa tibi illam tradideram; at illa pro beneficio injuriam retulit: & quod ægerrime fero, me cum ſuis ſodalibus ſuperbe traducit, ut jam omnes vernæ, velut familiæ probrum me habeant.

Hagar, quæ Abrami favore ſeſe hactenus ſuſtentaverat, ut vidit ſe ab eo-

dem derelictam, & heræ, quam pridem offenderat, deditam, rata se certissime, quod intulerat, laturam, fugit. Sed fugienti Angelus occurrit, & sic affatus est. *Revertere ad dominam tuam, & subdere illi: multiplicabitur semen tuum, & non numerabitur præ multitudine; eo quod audierit Deus afflictionem tuam*; eo quod tradideris animam tuam, ut redires, & servires dominæ tuæ. *Paries enim filium, vocabisque nomen ejus Ismael. Hic erit onager*; quia in eremo habitabit, & quasi onager cum cæteris hominibus non inibit pacem. *Manus ejus contra omnes*, ut ab omnibus aliquid rapiat, *& manus omnium contra eum*; & quia omnes populos concutiet, idcirco ab omnibus populis injuriam, quam intulit, referet. *E regione omnium fratrum suorum*, ideſt, filiorum Saræ, & Ceturæ, *figet tabernacula*. Divisæ quippe jam fuerant filiis Sem paternæ hæreditatis regiones.

Ex eo Angeli oraculo facile intellexit Hagar, Abramum plurimos filios laturum, nec tamen ex ipsa: videbat enim illum a communi thoro abstinere: noverat etiam Abramum eatenus ab ipsa liberos quæsivisse, donec eam gravidam factam sensit, quo comperto, ab ejus consuetudine se deinceps continuisse; nam ut Saræ solummodo morem gereret, ancillam duxerat: sperabat enim ejus dolorem tantisper ex Hagar fœcunditate interea remissurum, dum ex fructu proprii ventris plenum gaudium a Deo præstolatur. Dixitque Hagar: *Tu es Deus visionis*, qui pro tua benignitate appares eis, qui adorant te. Quod autem adjecit, dicens: *Visionem vidi, quia vidisti me*, in eo sensu accipiendum est, ut dicamus Angelum apparuisse primum Hagari, nec tamen locutum fuisse, ne fœminam præsenti specie perculsam novo metu concuteret. Quum vero ex ea animi trepidatione illa parumper se collegisset, verba quæ lecta sunt audivisse; postremum *vidisse visionem in visione*, ideſt Deum in Angelo: idcirco *appellavit puteum illum, puteum viventis, qui vidit me*. Hagar itaque domum Abrahæ postliminio reversa, heram adiit, & culpæ dimissionem exoravit, quam facile impetravit; postquam utrique visionem narrasset, dictaque Angeli retulisset, quibus significabatur filium ex ipsa nasciturum, separatas a fratrum ditione sedes occupaturum, eidem tamen confines. Sic Hagar nuncio, quem Saræ attulit, mœrorem, quo eam asperserat: detersit. *Peperitque Hagar*,

A *Hagar* ; *& Abram vocavit filium ſuum Iſmael*, ſicut a matre doctus fuerat.

CAP. XVI. JAmque Abraham annum nonum & nonageſimum inierat, quum ei apparuit Dominus, dicens : *Eſto procul ab omni noxa in fœdere, quod tecum icturus ſum, & multiplicabo te, daboque in populos*, ideſt Tribus : quod etiam refertur ad filios Eſau, & Ceturæ, qui in populos B excreverunt : & *Reges ex te egredientur* : Reges innuit Juda, & Ephraim ſtirpe fatos, necnon Idumæorum principes. *Et hoc eſt pactum meum, ut circumcidat omnis maſculus carnem præputii ſui.*

Dixitque Deus Abrahæ : *Dabo tibi filium ex Sara, & benedicam ei, & erit in populos. Et cecidit in faciem ſuam, & riſit, dixitque in corde ſuo : Centenario naſcetur filius? Aut Sara nonagenaria pariet? Et dixit : utinam Iſmael vivat coram te.* Non C fuit dubitantis ille riſus. Quæ autem ſubjecit, ipſius amorem in Iſmaelem ſignificant. Quumque Deus Abrahamum ad annos quinque ſupra viginti ſpe futuræ prolis ſuſpenſum habuiſſet, ipſe viciſſim Deo fidem ſuam in omnibus revelationibus de eo negotio factis mirifice approbavit. Adeo ut tot fidei triumphos extuliſſe videatur, quot occaſione ſterilitatis D Saræ ſubiit certamina. Interea quoniam ſterilis naturæ vitium ſenectute auctum, ſummeque exaggeratum Abraham videbat, quum audiſſet Deum nihilominus ſuum de prole utrique naſcitura promiſſum confirmantem, dicitur riſiſſe in corde ſuo, quia lætus mirabatur Deum poſſe datam utrique fidem exſolvere. Talia cogitanti, mirantique Deus occurrit : & non eſt, ait, cur in hoc negotio hæreas ; quin E certo certius habeto tibi filium Saram parituram. Nec iſtuc putes a me dictum, quaſi velim tuam explorare fidem, utrum didiceris mihi aſſentiri pollicenti, quæ differam, & in tempus præſens omittam. *Super Iſmaele quoque exaudivi te : ecce benedicam ei, & multiplicabo eum.* Cæterum ſi Abraham in hoc facto de oraculo dubitaſſet, Deus profecto fidem ſuam jurejurando neutiquam obligaſſet : neque pro Iſmaele eundem orantem exaudiſſet : neque F filium ei recurrente anno naſciturum prænunciaſſet ; ſed illum contra reprehendiſſet, & culpa notaſſet. Quod autem ſubdidit, duodecim principes ex Iſmaele naſcituros, totidem gentes deſignat. Similiter Jacob duodecim Tribuum pater fuit. Hac ipſa die Abraham ſe, & filium ſuum Iſ-

mael, & omnes vernaculos ſuos circumcidit.

CAP. XVII.

ET quoniam promiſſæ prolis largitor Deus condixerat Abrahamo annum proxime ſequentem ad reddendum, quod promiſerat; credibile eſt, inde hæſiſſe ſeni dubium, utrum determinatus dies, quo clauſus Saræ uterus benedicendus & aperiendus foret, nova aliqua apparitione plene diſtincteque ſibi declarandus eſſet. Hæc ille fortaſſe animo volutabat, quum Dominus aſſidenti foribus Tabernaculi, æſtuante jam ſole, ſe ſpectabilem obtulit: dumque Abraham dato ſpectaculo totus inhiat, conſpectuque ſibi jucundiſſimo oculos explere cupit avidiſſime, Dominus extemplo videri deſiit. Interea dum Abraham viſa miratur, dumque ſecum ipſe cauſam requirit, cur Deus ne uno quidem ipſum verbo dignatus, ſuis ſe oculis ſubduxiſſet, in conſpectum venere viri tres, quibus, ea ſepoſita cura, è tabernaculi oſtio concitus occurrit: qua quidem feſtinatione ille uſus eſt ex amore, quo in omnes promiſcue hoſpites & peregrinos ferebatur.

Quum ergo Abraham ea ſolicitudine, qua hoſpitibus occurrerat, ſuam in peregrinos caritatem Deo plene approbaſſet; Dominus, qui paulo ante illi ad oſtium tabernaculi apparuerat, rurſus in uno ex tribus prædictis viris ſuam præſentiam prodidit. Quamobrem Abraham procidit in genua, præſentemque Deum adorans, oravit Angelum, in quo Divina Majeſtas ſe prodebat, ut domum ſuo ingreſſu ſacrare dignaretur: *Si inveni*, inquit, *gratiam in oculis tuis, ne quæſo tranſeas a ſervo tuo*. Nec Angelus difficilem ſe præbuit: reſpondit enim: *Sic facies, ſicut dixiſti*. Feſtinavit ergo Abraham ad Saram, præcepitque, ut tria ſata ſimilæ ſubigeret: ipſe vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum pinguem. Tantam porro panum, & carnium copiam ideo obtulit, non ut Angelorum famem expleret; ſed ut ex ſuperantibus reliquiis univerſæ familiæ benedictiones diſpenſaret.

Laverunt, conſederunt ſub arbore: Abraham, quæ paraverat, attulit; nec tamen ipſis aſſidere eſt auſus; ſed illis ſedentibus adſtitit famulantis in morem. In fine prandii hoſpitibus de Sara percontantibus, illa ex interiori thalamo tantiſper progreſſa, poſt oſtium tabernaculi conſtitit. Tanta illi cura pudoris, & modeſtiæ etiam in ſenectute fuit. Cæterum ex

Abrahæ

Abrahæ ſolicitudine, indictoque præſentibus domeſticis ſilentio intellexere omnes, non eſſe homines eos, qui homini Dei pedes lavandos porrexerant. Mox Dominus ad Saram verba faciens, Abrahamum alloquitur: *Hoc*, inquit, *tempore ad te revertar, & erit Saræ filius*. Hæc vero etſi a marito præſente in ſpe futuræ prolis confirmaretur, riſit in corde ſuo, dicens: *Poſtquam vetula facta ſum, juvenis fiam? Sed & Dominus meus conſenuit.*

Et ſane ſi forte Sara ſignum propterea petiiſſet, illi utique dandum fuit, tum quia noverat naturæ defectu ſe ſterilem eſſe, & vires ætatis vitio labefactatas concidiſſe: tum quia nullum hactenus ſimile factum aut viderat, aut audierat, quo in fidem ſpemque tanti miraculi erigeretur. Verumtamen, vel illa non petente, ex ipſa, & in ipſa datum eſt ei ſignum. Continuo occurrit Angelus ridenti: *Quare*, ait, *riſiſti Sara, dicens, ego ne vetula pariam?* At illa quum præſens ſignum affirmare, atque approbare debuiſſet, impudente mendacio texit; ſed & ſi ſe riſiſſe illa negavit, quia timuit; Angelus tamen, ut eam admoneret, mendacem excuſationem fruſtra ſibi obtendi: *Non ita eſt*, reſpondit, *ſed riſiſti in corde tuo*. Ita cor tuum oris tui refellit nugas.

Hæc Angeli ad affirmandam Saræ futuræ prolis ſpem prolocuti, Sodomam cogitare cœperunt: Saræ tamen eam expeditionem latere voluerunt, ne lætitiam ex nuncio futuræ prolis conceptam diluerent, nunciato pariter fratris præſenti diſcrimine, ob proximam ruinam Sodomitis eorumque ſociis impendentem. Saræ itaque rem occultarunt, ne non quieſceret a fletu; aperuerunt Abrahamo, ut ne quieſceret ab oratione; indeque nobis innoteſceret, Sodomæ nec unum repertum fuiſſe Juſtum, cujus gratia ea ſervanda foret.

Clamor Sodomæ, & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccata eorum aggravata ſunt nimis. Clamor ille quinam fuerit, ſatis exponitur per peccata iſta, quæ infrà dicuntur fuiſſe graviſſima. *Deſcendi ut videam, an clamorem, qui aſcendit ad me, fecerint, & compleverint. Etſi non, ut ſciam.* Peccata Sodomitarum Deum utique non latebant; dixerat enim eadem eſſe atrociſſima: ſed voluit inſigni facto Judices monere, ſuſpendendam eſſe omnem aſſenſionem, ne præcipitet, ſi forte præceſſerit: nec niſi poſt plenam, perfectamque

que cauſarum notitiam ſententias eſſe ferendas. Si enim ille, cui omnia patent, homines judicaturus, eorum crimina nec dum ſibi ſatis comperta eſſe præſeferebat; oppido quantum ipſos decet homines, ut ſimili officio functuri propriam inſcitiam fateantur; ne videantur judicii ordinem velle pervertere, cauſæque diſceptationi ſententiam præponere.

CAP. XVIII. INterea duo Angeli loco digreſſi, viam Sodomam verſus ingrediuntur. Quo quum perveniſſent, in ipſo urbis introitu Loth invenere in limine aſſidentem. Sic enim ſolebat, ut advenientibus peregrinis in ipſo veſtibulo occurreret. Quare novis hoſpitibus de more obviam progreſſus, cuncta caritatis officia, quæ omnibus promiſcue peregrinis præſtare conſueverat, effuſo ſinu exhibuit, cum luculentioribus etiam amoris, & obſervantiæ argumentis, quod divino lumine illuſtratus, intellexit, in altero Angelo illum latere, quem Abraham dudum in tertio agnoverat. Quamobrem humi provolutus, pronuſque, præſens numen adoravit. Nec porro diſtat a vero, Angelos Sodomitis ſub pulchra, & eleganti ſpecie ſpectandos ſe obtuliſſe. Dixerat enim Deus: *Deſcendi, ut videam*: ideſt deſcendi, ut tentem illos. Quod ſi ea Angelorum apparitione Sodomitæ ad exaggerandum execrabile vitium abuſi non fuiſſent, credibile eſt, eos, etſi ſcelerum hactenus admiſſorum veniam conſecuti non fuiſſent, ruinam tamen, quæ ipſos paulo poſt oppreſſit, fuiſſe evaſuros.

Inſtabat itaque Loth, ſollicitabatque hoſpites, ut quantocyus domum ſe reciperent, veritus, ne occurrentes Sodomitæ in eis ſcandalum paterentur. At illi contra nectebant moras; videri enim ab oppidanis ſtudebant. Et apud Abraham quidem cunctandum non fuit, quia non venerant mores ejus probaturi, ſed probatos remuneraturi: nec vero apud Loth in præſenti feſtinandum, ad quem miſſi fuerant, ut Sodomitarum animos explorarent. Quare quum inſtaret Loth, ut ocyus in ſuas ædes diverterent, reſponderunt: *minime, ſed in platea pernoctabimus*. Nihilominus quum Loth hoſpites ſuos vehementius adhuc urgeret, tandem induxit, ut è publico foro domum ſuam ſuccederent.

Cœnatum eſt: jamque ad quietem ſe componebant, quum audiunt, Sodomitas facto agmine obſediſſe ædes: & ſolici-

citare Loth, ut hospites, quos sub noctem receperat, prodat. *Dixeruntque*, subdit Scriptura, *ubi sunt viri, qui introiverunt ad te nocte: educ illos, ut cognoscamus eos*. Hic observa Dei dispensationem. Non enim permisit, ut domum Loth accederent interdiu, quando Sodomitæ Angelorum pulchritudinem spectare, eademque decipi facile potuissent; sed jussit expectare noctem; quando incumbentibus jam tenebris occultata hospitum forma oppidanis laqueum vix facere poterat; ut sublato hoc incitamento tentatio fieret levior. At illi præsente Dei providentia nihil profecerunt, sibique damnum atra in nocte intulerunt, quod claro die passuri fuissent. Quum ergo Sodomitæ sanctum Loth orantem, obsecrantemque audire non sustinerent; neque acquiescerent deprecanti injuriam hospitum, filiarum oblata pudicitia: quin insolentius insisterent, minitantes se in illum acerbius, quam in hospites, sævituros; jamque foribus infesto agmine incumberent: *Miserunt manum*, subdit Scriptura, *viri, & introduxerunt ad se Loth, clauseruntque ostium: & eos, qui foris erant, percusserunt cæcitate*. Nec tamen sceleratorum hominum petulantiam compescere potuerunt, quin ostium domus quæritare pergerent. Tum vero Angeli ad Loth conversi: *Generos tuos*, ajunt, *& filios, & filias tuas, & quæcumque habes, educ de loco isto, quia vastaturi sumus locum istum*. Generos sub filiorum vocabulo designat, quia ipsius filias ducturi erant. Interea Loth ab Angelis digressus generos convenit; nec tamen ejus exitum reditumve adverterunt Sodomitæ eodem loco congregati. Sed quum illi discessum minime probarent, arbitrati senem insanire; Angeli *apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, & eduxerunt eum*. Quodque mirandum accidit, quum eos conspicuo agmine palam deducerent, a Sodomitis tamen circumstantibus, aut occurrentibus nec visi, nec agniti fuerunt.

Et quoniam quidem fœminarum sexus Sodomæ tentatus non fuerat, quæ postmodum inde fugerunt, præcepto probandæ fuerunt, quod & factum est. In ea fuga, quum Loth in vicina urbe Segor perfugium quæreret, atque proinde salvam esse optaret, respondit Angelus: *In hoc quoque verbo suscepi faciem tuam, ut non subvertam urbem Segor*. Futurum est enim, ut tibi propter filiarum ignominiam tra-

tradatur. Jamque Loth urbem Segor intraverat, *quum Dominus pluit super Sodomam sulphur, & ignem a Domino de cœlo*, ideſt Angelus, in quo Dominus ſuam prodebat præſentiam, pluit a Domino, qui in cœlis eſt, ſulphur, & ignem ſuper Sodomam. Per eam occaſionem uxor Loth prævaricata præceptum, quod ad ipſius probationem ad breve tempus indictum fuerat, *verſa eſt in ſtatuam ſalis*. Stetit, ſuaque ſtatione tentationem geminavit conjugi, & natis ſuis. At illi, nec eo caſu victi ſunt, ut a præcepto Angeli deſciſcerent.

In ea porro rerum perturbatione puellæ ſtationem in deſerta urbe Segor ſibi minime tutam arbitratæ, patrem, ut ad proximum montem duceret, orarunt. Hic quum minime dubitarent, quin orbis præterito incendio totus deflagraſſet, eum prope in modum, quo ætate Noë aquis ſubmerſus fuerat; dixit ſoror natu major ad minorem: *Ecce pater noſter ſenex eſt, neque vir ſupereſt in terra, ut ad nos ingrediatur: inebriemus ergo patrem noſtrum vino, ut ſervare poſſimus ab eo ſemen*. Sic tertius a nobis inchoabitur mundus, perinde atque ſecundus a Noë, & primus a primis generis noſtri parentibus Adamo & Heva. Nec apud oppidum Segor vinum deerat: hoc enim affatim ſuppeditabant ejus ſuburbana, juſto Loth, & ejus poſteris poſtmodum conceſſa: ſed incolis virilis ſexus interea extinctis, ſpes omnis propagandæ ſobolis ſimul excidiſſe videbatur. Eodem quippe die, quo Angelus Lotho condixerat, ſe civitatem Segor haudquaquam ſubverſurum, ejuſdem oppidi ſolum repente ſubſidens, patefacto vaſtiſſimo hiatu, hauſit habitatores ſuos, fundos intactos reliquit: ut nimirum judicem Deum, quem incolæ ſuis flagitiis exaſperaverant, eorundem interitu placaret; & ſervatis prædiis compenſaret juſto Loth damnum Sodomæ eo incendio acceptum, mœroremque ex præterita jactura conceptum utcumque dilueret.

Interea puellæ cauſari ſpectra, quorum proinde infeſtationem, ut fugerent, noctem, ajebant, inſomnem ſibi eſſe ducendam. Perpetuo quippe matrem in ſtatuam ſalis pridem converſam ob oculos verſari, hic occurrere Sodomitas populante incendio circumventos, illic fœminarum ſequaces flammas fugitantium clamorem, & puerorum miſerabilem ploratum pulſare aures. Quin ergo vigilas, pater? Quin filias alloquio ſublevas? Quin omnes

omnes mœrorem mero depellimus, & horrendæ noctis horas compotando fallimus? Ut ergo, ſenem vino, ſomnoque gravatum profunde ſtertere, virgines animadverterunt, ſenior adrepſit clam, & colono dormienti ſuffuratur ſemen: nec ille furem, furtumve advertit, aut ſenſit. Ergo fraudem, quam ipſamet excogitaverat, lepide proceſſiſſe cernens, juniorem facile perſuaſit, ut ipſa perinde nupta ad horam fieret, celebs perpetuum manſura. Fecit quod rogabatur: caute tamen, adeo ut pater nec ipſius congreſſum intellexerit, neque digreſſum.

Poſt dies quum ambæ ſe gravidas ſentirent, natu minor majorem incuſare cœpit, & factum dolere. Atqui, ajebat, multo ſatius erat, ſterilitatem pati, quam probroſæ mortis ignominiam ſuſtinere: fuitque oppido magis optandum, filias ſine prole cum patre vivere, quam ſine illis patrem. Jam vero quamnam facto excuſationem obtendemus? Aut qua via, patrem reas perſequentem, & ad ſupplicium depoſcentem effugiemus? Siccine, dicet, quæ pudicitiam Sodomis vindicaverant, in monte prodiderunt? Quid amodo ſtatuendum, quidve conſilii capiendum ſupereſt? Nec enim vento gravidas nos eſſe mentiri poſſumus, quum prope partus immineat. Hæc ſorores inter ſe ancipiti cura verſabant; quum re comperta, pater utramque ſic interpellat: vos utique prægnantes dudum animadverti; dum furtim ventres obſervo tumidos; ſtuprum ſuſpicor: agitedum prodite auctorem, tempus, & modum. Cui filia natu major: juvenes, inquit, quos generos tibi deſignaveras, matrem exoraverant, ut domum noſtram furtim ventitare, noſque identidem alloqui, te abſente, ipſa præſens, & audiens permitteret. Annuit illa: nam etſi natura nobis illos ſponſos faciebat, fratres tamen effecerat caſus, quum nullos, pater, præter illos haberes filios. Poſt dies accidit, ut ſubito nuncio incitata mater, domo excederet: arripuere occaſionem juvenes: & qui eatenus nos ſororum loco habuerant, hac, quam vides, injuria invitas, reluctanteſque affecerunt. Quod quum reſciviſſet mater, impuros adoleſcentes cum probro, & ignominia expulit, eiſdemque domum noſtram perpetuo interdixit. Nos contra illatum ſtuprum dolentes ſolabatur. At utique mœchi non ſunt, ajebat, imo futuri propediem conjuges: terra proinde a propriis colonis ſemen accepit, etſi pudicitia veſtra vi oppugnata, expugnata fuerit.

rit. Fabulam admisit pater, filiasque absolvit, conscius memorque salacitatis Sodomitarum. Si enim, ajebat, alter in alterum scelerata libidine insaniebant, neque ipsos Angelos reveriti sunt, nil miror, ut juvenes sponsatas sibi puellas violaverint.

Peperitque major filium, & vocavit nomen ejus Moab, qui parentis Loth merito in populum postmodum excrevit. *Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon*, hoc est filius populi mei, seu patris mei: numerus itaque filiorum criminum numero respondit. Et quoniam duobus Angelis a patre posthabitæ fuerant, recte duo illis peccata remittuntur. Nec tamen deinceps aut patri, aut alteri viro sui corporis copiam fecere: non inquam patri, quia pater: nec alteri, quia vir pubertatis suæ necdum obierat: nec si obiisset, aliis; Cogitabant enim honesto etiam conjugio sibi esse abstinendum, quæ antea se illegitimis nuptiis polluissent. Sic exercitas festinato & præcipiti judicio libidines subsequens continentia purgavit.

CAP. XIX. POst hæc Abraham ad Palæstinos profectus est. Quum vero incolarum nequitiam veritus, Saram esse sororem suam dictitaret, dicenti fidem habuit Abimelech Rex Geraræ, & illam nuptiarum obtentu in regiam deduci jussit. Sed quia Sara in Pharaone tentata fuerat; tum præcipue quia Isaac in ventr gestabat, & Abraham precibus instabat, concessum est, ut è Palæstini Regis thalamo inviolata rediret. Abimelech siquidem feminam opprimere dum parat, subito sopore oppressus, non secus, ac Adam in Paradiso, audiit Deum dicentem: *En morieris propter mulierem, quam tulisti: habet enim virum*. Cui Abimelech: *Num*, respondit, *gentem justam interficies? In simplicitate cordis mei, & munditie manuum mearum feci hoc*. Tum Deus: *Ideo cohibui te, ne eam tangeres; quominus peccares in me*.

Postridie summo mane Rex Abrahamum ad se accitum præposteræ simulationis arguit, cujus causa parum abfuerat, quin in gravissimum scelus imprudens ipse prolaberetur. Cui Abraham: metus, ait, hunc dolum suasit. Sororem dixi, ne ejus causa perirem. Nec tamen dictum distat a vero: vere enim soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ. Filiam dixit patris sui, quæ erat germani fratris filia: negavit autem esse

A

B

C

D

E

F

esse sororem ex matre ; quia Aran filius Tharæ non duxerat Abrahæ sororem, sed aliam, quæ posthabita prole, apud suos consanguineos, Thare migrante, remansit, nec filios secuta est abeuntes, Loth, & geminas filias Saram, & Melcham. Tum vero Rex ad Saram conversus : *Ecce*, ait, *mille argenteos dedi fratri tuo*; teque muneribus donatam eidem restituo; *quia operuisti oculos omnium meorum, & coram omnibus me arguisti*. Quasi dicat. Domesticos, & familiares meos pudore suffudisti, quando me ipsis audientibus objurgasti. Credibile est, Saram, quum Deum sibi propitium intelligeret, & soporem Regi repente immissum vidisset, haud veritam fuisse, Regem ipsum alta voce, palamque arguere his vel ejuscemodi verbis : iniquus es, Rex, qui uxorem tuam injuria provocas, alienam beneficio, speque nuptiarum : neutrum enim justum est. Cæterum, nisi dicamus, Saræ juvenile robur, & formam post Isaac conceptionem rediisse, incredibile est, Regem Abimelech, vetulam nonagenariam deperisse. Extemplo orante Abraham sanavit Deus Abimelech, & uxorem, ancillasque ejus, & pepererunt. Ab ea quippe hora, qua Abimelech Saram sibi abducere statuerat, usque ad ejusdem restitutionem, prægnantes mulieres, quotquot in Regia Abimelech morabantur, festinato partus dolore excruciari cœperant, nec tamen fœtum edere, levarique potuerant.

CAP. XX.

IMpletum est Saræ tempus pariendi, & peperit Isaac, & lactescente mirabiliter effæto corpore mater aluit ; stato postmodum die circumcidit. Quumque adultus a lacte amovendus esset, Abraham eodem die solemne epulum instituit, cujus occasione Ismael cum Isaac ludens deprehensus, Saram vehementer offendit : animadvertit enim pueri mores ad matris ingenium formatos ; eademque arrogantia Ismaelem supra Isaac sese efferre, qua mater heram despicari solebat. Secum proinde deliberans : si in vivis agente me, ajebat, hunc in modum Ismael filium meum accipit; utique verendum est, ne, me summum obeunte diem, hæreditatem cum filio meo dividat ; & forte duas etiam partes, quasi primogenitorum jure sibi addictas, occupet. Hæc mente revolvens, filii jura tueri statuit quæ propria neglexerat, concessa pridem marito citra omnem animi ægritudinem ancilla Hagar. Ne ergo ancillæ filius filii

liberæ hæreditatem per fas nefasve sibi præriperet, Sara Abrahamum accepta occasione compellans : *Ejice*, ait, *ancillam istam, & filium ejus* : nec enim justum & æquum est, ut concubinæ filius filio promissionis in paterna hæreditate societur. Neque tibi fas est, Deo contraria statuere, ut quem ille ab hæreditate repulit, tu hæredem instituas. Hæc oratio quum Abrahamum non parum turbasset; ut qui nec fratres ab invicem dividere vellet, nec Ismaelem exhæredare; pro Sara tamen intercessit Deus, & Abrahamum ea de re deliberantem interpellans : *Omnia*, inquit, *quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen, sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Surrexit itaque Abraham diluculo, & tulit panem, & aquam, & puerum, deditque Hagar : quæ quum abiisset, errabat in solitudine. Vocavitque Angelus Hagar de cœlo, dicens : exaudivit Deus vocem pueri : porro manus tuas obfirma in eo, quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos ejus, quæ videns puteum aquæ, implevit utrem, deditque puero bibere.*

Interea Abimelech, ejusque militiæ Dux Phicol Abrahami potentiam suspectam habere cœperant : videbant quippe, Deum peculiari providentia res ejus curare : nam & olim pugnanti contra Reges victoriam concesserat, & nuper Chananæorum terras desponderat, inde metus suspicantibus, ne Abraham, Chananitide in potestatem redacta, res etiam Palæstinorum turbaret. Quocirca minime cunctandum rati, confestim ad amicitiam secum jungendam eundem invitarunt.

CAP. XXI. TEntavit *etiam Deus Abraham, & dixit ad eum : tolle filium tuum, & vade in terram Amorrhæorum, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi.* Hujus tamen præcepti executio in tertium diem sapienter prolata fuit, ne inconsulta ratione ex fortuito mentis stupore suscepta videretur. Summo itaque mane Abraham ligna composuit, filiumque secum deducens viam ingressus est; jussi simul duo juvenes sequi. Saræ autem profectionis causas minime aperuit; nec enim istud a Deo mandatum fuerat : tametsi credibile sit, matrem, filii immolationem sibi cum patre communem fieri optasse; sicut utrique commune fuerat de illius nativitate oraculum. Quid quod & Abraham merito suspi-

A ſuſpicari poterat, ne domeſtici, re comperta, in ipſum inſurgerent, ejuſque conſilium diſturbarent, aut certe quæſtubus tabernaculum implerent. Nec forte minor ab indigenis in vicinia commorantibus metus erat, ne puerum ad necem rapi indigne ferentes, factam vim vi repellerent, & inſontem ab interitu vindicarent; aut ſi id minime ſuccederet, ejus immolationem in dies protraherent. Et ſane

B ſi Abraham geminos adoleſcentes, quos viæ ſocios habuit, conſilii tamen conſcios eſſe noluit, quanto magis illum caviſſe oportuit, ne ejus rei notitia in vulgus efflueret? Jamque montis clivum ſubierant, quum Iſaac patrem interrogat, ubi eſſet victima ſacrificii; cui Abraham futura præſagiens: *Dominus*, reſpondit, *ſibi providebit*: idemque innuerat paulo ante ſervis, quos ad radicem montis relin-

C quebat.

Quumque alligaſſet Iſaac, poſuit eum in altari ſuper ſtruem lignorum; & arripuit gladium, ut immolaret eum: & utique feciſſet, niſi Angelus Domini prohibuiſſet. Ne autem ſuſpicaretur Abraham, ſacrificium ob aliquod vitium Deo non placere, ſubjecit ſtatim Angelus: hic enimvero manifeſtam feciſti tuam in Deum pietatem: teſtatur puer, quo tibi nulla charior res eſt, quo erga rerum omnium

D Dominum animo ſis. Duo autem Abrahamum in hoc ſacrificio commendant: primum quod filium mactaverit, etſi hoc minime perfecerit: alterum, quod crediderit, puerum mortuum revicturum, Deo extinctum ad vitam mirabiliter revocante: non enim de divini illius oraculi veritate dubitavit: *Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen*.

E *Viditque Abraham arietem arbori hærentem, quem aſſumens, obtulit holocauſtum pro filio ſuo*. Arietem quidem illic antea non fuiſſe, Iſaaci interrogatio oſtendit: ſed nec arborem extitiſſe, ligna teſtantur Iſaaci importata humeris. Mons ergo arborem protulit, fudit illa arietem, ut aries arbori hærens, & pro Iſaaco poſtmodum mactatus, diem præſignaret illius, qui ligno ſuſpenſus eſt quaſi agnus, &

F pro toto mundo mortem guſtavit. *Dixitque ad eum ſecundo: per memetipſum juravi, dicit Dominus, quia multiplicabo ſemen tuum; & benedicentur in ſemine tuo* (qui eſt Chriſtus) *omnes gentes terræ*.

CAP. XXII.

POſt hæc Sara è vita migravit in urbe Hebron, annum agens vigeſimum ſepti-

ſeptimum ſupra centeſimum, ejuſque cadaver humatum fuit in ſpelunca emta a filiis Het.

CAP. XXIII.

JAmque inierat annus ab obitu Saræ tertius, quando *dixit Abraham ad ſervum ſuum ſeniorem : pone manum tuam ſuper femur meum, & adjurabo te, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chanaan*. Per pactum Circumciſionis adjuratur ſervus, quia Deus illam noſtri corporis partem pacti fœderis ſigno notaverat, ut eo abundantiorem cæteris membris honorem haberet, quo illam homines ſub ipſa pene mundi utriuſque crepundia ante poſtque diluvium infandis flagitiis turpius dehoneſtaverant: tanto, inquam, honore partem illam circumdedit, ut homines per ipſam ſacramentum peterent, atque dicerent. Eo, quem Herus volebat, more quum ſervus juraſſet, ſe, quæ jubebatur, integerrima fide executurum, *abiit ex omnibus bonis ejus portans ſecum*. *Profectuſque perrexit in Meſopotamiam ad urbem Nachor*. Ut eo ventum eſt; quum feſſus ad fontem extra oppidum conſediſſet, Deum precabatur, ut quod reliquum erat, ipſe uxorem hero deſtinatam certo ſigno monſtraret: quod quum impetraſſet; inſtitit tamen quæritans, utrum puella ejus eſſet familiæ, ex qua herus uxorem filio deligi juſſerat. Quum autem intellexiſſet, virginem filiam eſſe Bathuelis filii Nachor, actis Deo ſummis gratiis, in parentum ejus ædes invitatus ſucceſſit. Cæterum Bathuel & Laban quum didiciſſent, ſervo narrante, ipſius cum Abrahamo pacta conventa, ſimulque intuerentur, votis ab illo ſecus fontem conceptis Deum annuiſſe, nullum jam deliberationi ſupereſſe locum cenſuerunt; quare ad ſervum converſi: *A Domino*, inquiunt, *egreſſus eſt ſermo tuus*, & ſermo Domini tui. *En Rebecca coram te eſt: tolle eam, & proficiſcere*. Hic, quod unum reſtabat, virginis animum explorant. At illa, tum quod intellexerat, ſervi fidem Abrahamo obligatam, tum quod ipſamet præſens teſtabatur, ejuſdem preces Deum ratas effeciſſe, exhibito protinus, quod ille optaverat, ſigno, contradicere non eſt auſa: adeo perſuaſum habebat, ſuum diſceſſum Dei conſilio fuiſſe definitum. Hunc in modum Rebecca paterna domo abſtracta in Chananitidem migravit, nupſitque Iſaaco anno a matris deceſſu tertio: & quidem eo ſucceſſu, ut gaudium ex illo conjugio ſuſceptum mariti dolorem, quem ex

ex matris obitu per triennium ſuſtinuerat, continuo diſpulerit.

ET quoniam celibatus, & virginitatis propoſitum nulla peculiari lege ſancitum fuerat; & Abrahamo prædixerat Deus, Reges & populos ex ejus ſtirpe naſcituros, monitumque adjecerat: ſcio, inquit, quod Abraham præcepturus ſit filiis ſuis, & filiis filiorum ſuorum, ut cuſtodiant præcepta mea: tum ne concupiſcentia anteactæ vitæ innocentiam minima quantumvis labe inficeret; Abraham poſt Saræ obitum duxit concubinam; eo ſcilicet conſilio, ut proles ex eo conjugio ſuſcepta, & paulatim, ut fit, ſoboleſcens, per orbem longe lateque ſe funderet, unaque veri Dei religionem, & cultum propagaret. Quamobrem liberos, quos ex Cetura tulit, muneribus donatos orientem verſus concedere juſſit, eaſque regiones ſibi ſubigere. Per hunc vitæ curſum rebus humanis functus Abraham, vivere deſiit ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo quinto ſupra centeſimum, & in commune cum Sara uxore ſepulcrum illatus eſt.

CAP. XXIV.

Benedixit autem Deus Iſaac, deprecatuſque eſt Dominum pro uxore ſua, eo quod eſſet ſterilis, qui exaudivit eum: poſt annos nimirum viginti, *& dedit conceptum Rebeccæ; ſed collidebantur in utero ejus parvuli: perrexitque, ut conſuleret Dominum, qui reſpondens ait: duæ gentes ſunt in utero tuo*, Hebræa, & Idumæa. Quemnam autem Prophetarum conſuluerit, diximus ſupra, ubi de Melchiſedecho egimus. Continuo ingruentibus partus doloribus, adproperare reditum coacta fuit; peperitque Eſau, & Jacob.

Adoleverant ambo, quum Jacob animadvertens fratrem primogenitum propria jura parvipendere, divinis fretus promiſſis, eadem ſibi vendicare ſtatuit. Dixerat enim Deus: *Major ſerviet minori*. Coxerat die quadam Jacob lentes: ſimul accidit, ut Eſau domum a venatione reverſus, fatigatuſque prope aſſideret: inde conſpicatus pulmentum, dixit fratri: *Da mihi rufum hoc de rufis*, ideſt lentem de lentibus tuis. *Cui dixit Jacob: da mihi primogenita tua, tibique omnia accipito*. Dedit quod rogabatur Eſau, firmataque jurejurando venditione, oblatum a fratre obſonium comedit, & abiit. Ut vero conſtaret, Eſau non adactum fame, jura primigenia vendidiſſe; Scriptura adjecit, eadem non magni ab eo habita fuiſſe. Non igitur, fame impellente, illa pro-

prodegit ; ſed quia eadem parvi pendens, credidit ſe nihil accipere, nihil dare.

CAP. XXV.

ORta autem fame ſuper terram abiit Iſaac ad Abimelech Regem Palæſtinorum in Gerara. Sevit autem in terra illa, & meſſuit in ipſo anno centuplum : benedixitque ei Dominus, & locupletatus eſt homo, & ibat proficiens, atque ſuccreſcens vehementer. Ea res terruit Abimelech, qui ex præſenti novi advenæ felicitate futuram Regni ſui ruinam conjectabat. Venit itaque cum Phicol duce militum ad Iſaac, *dixitque ad eum. Vidimus tecum eſſe Dominum ; ſicut fuit cum Abraham patre tuo* : teſtantur iſtuc, præter alia argumenta bene multa, aucti in centuplum agrorum tuorum proventus : *& idcirco diximus : Sit fœdus inter nos, & te, ut non facias nobis quidquam mali*, quum opibus, & ſobole auctus fueris ; *ſicut nec nos fecimus, quod te læderet*, quum abjectus in egeſtate vitam duceres. *Juraverunt ergo ſibi mutuo, & abierunt in pace.*

CAP. XXVI.

SEnuit autem Iſaac, & caligaverunt oculi ejus, dixitque ad Eſau : venare mihi venationem ; & para mihi pulmentum, ut comedam, & benedicat tibi anima mea, antequam moriar. Eſau venatum abierat; quum Rebecca, ne is primogenitus inſtitueretur contra Dei ſententiam ; dixerat enim Deus : *Major ſerviet minori* ; ſuggeſſit filio Jacob, ut Primogenituræ jura, fratri a patre promiſſa, ſibi ipſe vendicaret. Quumque ille præſens periculum objiceret ; ne patre factum indignante, ipſe maledictionem pro benedictione reportaret ; pulſare nihilominus illa juvenem inſtitit ; ut quam metuebat maledictionem in ipſius caput rejiceret, modo imperata faceret. Fecit Jacob ; & coctum pulmentum, ut a matre doctus fuerat, intulit patri, & dixit : *Pater mi. At ille reſpondit : Quis es tu ? Dixitque Jacob : Ego ſum Eſau ; feci, ſicut præcepiſti mihi*. Hæſit ad hæc Iſaac dubius : vox enim Jacobum prodebat. Quare veritus, ne una cum benedictione primigenia jura ab altero in alterum fratrem imprudens transferret ; *accede*, ait, *ad me, ut tangam te*. Ita dubiis manus tangentis indiciis ſyncero vocis teſtimonio præſcribentibus, Jacob benedictionem obtinuit, eaque accepta ſtatim exceſſit. Venit poſt hæc Eſau, coctoſque cibos intulit ; patrem ut comederet, rogavit. Expavit ad hæc Iſaac, me-

memor tamen, alium Eſau nomine benedictionum theſaurum exhauſiſſe, reſpondit: quis igitur ille fuit, qui dudum captam venationem attulit mihi, *benedixique ei, & erit benedictus*? Suas nihilominus benedictiones Iſaac revocare noluit: primum, quia intellexit, eo errore impletam fuiſſe Domini voluntatem, Rebeccæ oraculum conſulenti ſignificatam: iterum, quia ipſemet præter cætera, quum benediceret Jacob, illud adjecerat: qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus. Timuit itaque ne, ſi malediceret Jacob, cui ante benedixerat, ea maledictio non illum afficeret, ſed in proprium caput recideret. *Quibus Eſau auditis ululavit ululatu magno*: non quod ſpirituales benedictiones amiſiſſet; ſed quia terræ benedictæ ubertate & feracitate ſe fuiſſe privatum intellexit: neque quia juſtificari amplius non poſſet; ſed quia amiſſum in fratres dominium ſe recuperaturum deſperaret. Nec demum, quia vitam immortalem non eſſet conſequuturus, ſed quia ſpe Chananitidis obtinendæ exciderat. *ad Hcb.* 12. 17.

Odit ergo Eſau Jacob, eo quod ipſi benedictionem ſurripuiſſet, eumque interficere cogitabat. Quo comperto Rebecca, ne fratres inter ſe dimicantes mutuo ſe conficerent, ipſaque uno die duobus filiis orbaretur, ſuaſit Jacob, ut ad Laban quantocyus profugeret. Conſilium probavit Iſaac, qui præſente matre, Jacobo benedicens præcepit, ut Haran profectus, inde ſibi uxorem quæreret.

CAP. XXVIII.

HIs cum mandatis Jacob Haran contendit: jamque aliquod viæ ſpatium emenſus fuerat, quum obtendentibus jam tenebris ſub dio pernoctare coactus eſt. Subſtitit ergo in loco, in quo illum nox oppreſſerat, ubi culcitram & pulvinarium humus & lapis præbuerunt, cui mater in tabernaculo molli lectulo cubitum perſtruebat. Ibidem dormienti ſcala repræſentatur uſque in cœlum ſublimis, viſique per eam deſcendere, & aſcendere Angeli, & Dominus ſtare ſuper illam. Scalarum ſpecies ideo oblata eſt, ut Angelorum aſcenſus & deſcenſus explicaretur. Angelorum autem per ſcalas diſcurſus, & occurſus, dormienti monſtrabat, quæ providentia rebus ejus excubaret, quantave ſolicitudine Angeli, quibus de illo mandatum fuerat, ejus ſalutem, non modo quum ipſe ſibi vigilaret, ſed etiam eo nihil cogitante atque ſtertente, curarent, & quidem ſummo ſtudio & contentione, adeo

ut in ea cura unice verſari, & velut perpetuo aſcenſu deſcenſuque diſtineri viderentur. Sic Deus ſuam erga Jacob providentiam occultam latentemque manifeſta ſcalarum viſione patefecit. Is autem, qui quum dormiret Dei præſentiam non ſenſerat, experrectus viſum recogitans, contuenſque curam, quæ in ea præſertim ſolitudine rerum ſuarum gerebatur, admirabundus: quaſi in domo Dei dormiebam, ajebat, & quaſi ante fores cœli cubabam. Nihilominus Deus, ut Jacobo clarius oſtenderet, ad ipſius unice cuſtodiam Angelos diſcurrere, atque proinde in ipſius ſolummodo gratiam, quas viderat, ire redire vias, rem diſertis verbis declaravit, ſubdens: *Ecce tecum ſum, quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc, nec dimittam te, niſi complevero univerſa, quæ dixi.*

Dixitque Jacob: *Vere Dominus adeſt in loco iſto*, cuſtos meus, *& ego neſciebam*. Oleum autem, quod lapidi Jacob ſuperfudiſſe legitur, ſeu ſecum ipſe attulerit, ſeu ex vicinia comparaverit, ſacramentum venturi Chriſti, ideſt, Uncti manifeſte adumbravit. Appellavitque nomen loci Bethel, ideſt, domus Dei, ſicut paulo ante nominarat. *Votum autem vovit* ſuper lapide, dicens: *Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem, & veſtimentum, lapis iſte erit mihi Domus Dei: cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*. Hoc ſcilicet ſacramento Eccleſia præſignabatur in lapide, ipſique promittebantur gentium ad eam converſarum oblationes.

CAP. XXVIII. POſtridie Jacob cæptum repetens iter, quum iterum fatigatus ad puteum conſediſſet, occurrit Rachel pecora agens, paupere cultu, pede nudo, vultuque titionem referens; adeo nativum colorem ferventiſſimi ſolis æſtus aduſſerat, atque fuſcaverat. Intellexit Jacob, ab eo ſibi præparatam ad puteum Rachelem pauperem, qui pulchram Rebeccam Iſaaco ad fontem obtulerat. Mox ipſa præſente, quo ſpecimen quoddam ætatis & roboris daret, prægrandem lapidem, putei nimirum operculum, quod plures viri robuſtiſſimi vix efficere valuiſſent, amovit ſolus, vires ſubminiſtrante nepote, quem in lumbis gerebat. Quumque puellam hoc ſigno adjunxiſſet Deo, ſibi etiam oſculo deſpondit.

Hanc ut haberet, ad ſeptennium Labano operam ſuam locavit, quo expleto pater Liam pro Rachele fraudulenter genero ſubſtituit: & quamquam hoc ille quæ-

quæsiverit, ut Liæ consuleret, quæ ob formæ defectum toto eo spatio sponsum invenire nequiverat; præcipua tamen causa, cur ea arte sibi utendum putaret, fuit proprius quæstus, reique familiaris augendæ studium. Expertus enim præterito septennio, quo Jacob pro Rachele servierat, admodum utilem sibi ejus operam, sperabat utique, magno rei suæ emolumento futurum, si altero septennio pro Lia servire, cogeretur. Quare etsi genero injuriam sibi factam objectanti patrium morem primo loco obtendit: *Non est*, ajebat, *in loco nostro consuetudinis, ut minorem ante majorem tradamus ad nuptias*: postmodum tamen veram causam aperuit: *Imple*, inquit, *convivium hujus, & dabo tibi etiam Rachel pro opere, quo serviturus es mihi aliis septem annis*. Quæ Labani dicta quum incolæ loci, testes ab illo rogati, affirmarent, Jacob tandem cessit, factumque ratum habuit. Accedebat præterea metus, ne repudiata Lia in paterna domo maneret; & proles apud Idololatras educata, patrio errore imbueretur. Ne ergo uxorem offenderet, prolemque perderet, Liam retinuit: sed & Rachelem duxit, ne datam illi nuptiarum fidem mutaret: sponsa enim viri, ipsius uxor est. Sed enimvero si Laban post traditam genero Rachelem cum eodem egisset, ut pro Lia septem adhuc annos serviret, existimo eum nec ad septem dierum laborem illius gratia inducendum fuisse: Liam enim Jacob non quærebat, non quod displiceret puellæ forma, sed quia duarum uxorum maritum esse non placebat.

CAP. XXIX.

Peperit autem Lia Ruben, & Simeon, & Levi, & Judam, cessavitque parere. Rachel autem sterilis erat. Sed quia intellexerat a marito, Abrahamo orante pro Sara, & Isaaco pro Rebecca, utramque præter naturæ modum fecunditatem impetrasse, propriam sterilitatem marito velut rem ipsius minus curanti attribuens, cum lacrymis nec sine indignatione aliquando illum aggressa est: *Da mihi*, ajebat, *liberos, alioquin moriar*. Cui subiratus Jacob, eo quod dixisset: Da mihi liberos, quando minus inepte dixisset: ora ut dentur mihi liberi, respondit: Patres & majores suos istuc qualecumque malum pia religione tulisse, nec a Deo medelam impetrasse, nisi post magna vota & preces ad plurimos annos productas; Abraham quidem post centesimum annum, Isaac vero post vigesimum.

Quamobrem Rachel cogitans, eo in negotio patientiam sibi esse apprime ne-

ceſſariam atque conſtantiam; nec enim tempus fixum certumque deſignabatur, marito reſpondit. *Ingredere ad ancillam meam, ut pariat ſuper genua mea & conſolationem ex illa accipiam*. Reſtitit ille. At quum mulier inſtaret, perpetuoque virum pulſaret, Abrahæ exemplum etiam objiceret, qui Saræ uxoris amore precibuſque inductus ancillam Hagar duxerat; & inde quereretur, ſe ab eo minus amari, qui ancillæ ſuæ nuptias reſpueret; Jacob uxoris importunitatem moleſtiſſimam non ferens, Balam externam fœminam duxit, qui Labani filiam ducturus venerat; utque ancillarum filii cum filiis liberarum ex æqua portione hæreditatem paternam participarent, ancillas cum liberis ſociavit.

Quum autem Bala Dan, & Nephtali peperiſſet; Lia, quæ parere deſierat, maritum flagitare cœpit, ut ſuam pariter ancillam ſibi matrimonio copularet: Repulſa a Jacob quod plurium filiorum jam mater effecta eſſet, nullatenus acquievit. Nec enim ſibi ferendum eſſe ajebat, ancillam ſuam Rachelis ancillæ ſubeſſe: nec ſibi Rachelis ſervam comparem fieri, niſi perinde ancilla ſua ſorori conjuga fieret. Jacob, ne Liam contriſtaret, utve diſcordiarum ſemina extingueret, pacemque domeſticam firmaret, Zelpham duxit, ex qua Gad & Aſer ſuſcepit.

Accidit interea,ut Ruben mandragoras ex agro matri Liæ deferret. Mandragora fruticis genus eſt, poma malis ſimilia ferens, odorata, & eſculenta. Hoc munere illa ſibi Jacob ad noctem conduxit, lætitiam fide condiens. *Et exaudivit*, ſubdit ſcriptura, *Deus preces ejus, concepitque & peperit Iſſachar, & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo*. Si porro Deus Jacobi cum Zelpha conjugium non probaſſet, nullum utique præmium Liæ pro Zelpha reddidiſſet. Concepit itaque Lia, & peperit eo anno Iſſachar, deinceps Zabulon, ac Dinam. *Recordatus quoque eſt Deus Rachel, & peperit Joſeph: dixitque. Didici, quia Deus, & non vir meus incrementum dabit mihi*.

Poſt hæc Jacob a Labano petere inſtitit, ut ſibi liberos, & uxores, pro quibus operam ſuam illi præſtiterat, redderet, & abeundi poteſtatem faceret. Laban non quod generum amaret, imo quia ſuis ipſe commodis, rebus aliorum neglectis, impenſe ſtuderet, reſpondit: *Experimento didici, quod Deus benedixerit mihi propter te*. Ergo quamcumque pro ſervitio tuo mercedem ipſe taxaveris, libenter

ter reddam. Labano assensus est Jacob, quia necdum a Deo illi abeundi venia concessa fuerat. Sed enimvero Deus, qui Jacobo affirmaverat, *ego descendam tecum, & reducam te*, prospiciens, mercedem a Labano minime solutum iri, ejusdem pecoribus Jacob locupletavit, excogitato consilio, quo Laban jure offendi minime posset. Dum enim ipse varios aditus ad suum compendium tentat, fiebat, ut ipsomet disponente, res genero bene cederet, Deo mox multiplicante oves varias, & maculosas, si quidem ille pretium hujusmodi pecoris Jacobo statuisset. Quo etiam admonebatur huic Deum impense favere, atque adeo velle, ut ab ejusdem injustissima vexatione desisteret.

CAP. XXX

Sed postquam filii Laban patris imbuti nequitia, contra Jacob insurrexere, affirmantes, illum, a quo ipsos magnis divitiis auctos fuisse plane constabat, ex paterna substantia luculentum sibi patrimonium comparasse; & ipse Laban, qui pridem ingenue fassus fuerat, se ab experto nosse, Deum rebus suis in gratiam Jacob benedixisse; erga eundem cum animo vultum quoque mutavit, totusque desiit esse, qui fuerat. Tum vero Deus Jacobo apparuit, & reditum quantocyus maturare jussit. *Revertere*, inquit, *ad terram patrum tuorum*. Quamobrem accitis ad se uxoribus Lia, & Rachele, factas sibi a Labano injurias ipsis expositit, recessum suasit. Vester, ajebat, pater, cui cum omni contentione, summaque fide hactenus inservii, meam mercedem mutavit decies: Quod tamen mihi minime obfuit, ipsius consilia dissipante Deo, qnodque mihi moliebatur, malum in caput ejus revolvente: nam quando mihi pro mea mercede pecora varia, & maculosa se daturum pacisebatur, sperans pecoris ejusmodi proventum exiguum fore, tum vero mihi idem copiosissimus obveniebat: sique, mutato consilio, pecora alba, aut nigra mihi anteponebat, ratus, fœturam plerumque non eum colorem laturam, tunc contrarium accidebat; plurimique pacti coloris agni nascebantur. Tum Rachel, & Lia: *non est*, ajunt, *pars nobis in domo patris nostri*. Omnia quippe bona sua inter mares divisit; nos autem fœminas vendidit, pretium ipse consumpsit in usus suos, tuas interim vires attrivit assiduo quatuordecim annorum labore, quanto nimirum nostras tibi nuptias pactus fuerat. Qnæcumque igitur tibi

tibi a Deo præcepta ſunt, exequere; paratiſſimas nos habeto; ſequemur, quando te Dominus in patriam redire juſſerit.

Diſceſſere, rapuitque Jacob cor Laban, Rachel Deos. Jamque Galaaditidis juga tenebant, quum Laban magnis itineribus eadem via eos inſequutus, in conſpectum venit. *Apparuit autem Dominus Laban in ſomnis dicens: cave ne quid aſperum loquaris adverſus Jacob, ſive magnum, ſive modicum.* Animi tamen ille ſui acerbitatem omnino diſſimulare non potuit: Sed, *valet manus mea*, ait, *reddere vobis malum*: ſed Deus patrum veſtrorum mihi, ne hoc auderem, heri veſpere cavit. Tu vero filias meas furatus, atque furum in morem repente dilapſus, cur Deos quoque meos abſtuliſti? Hic porro patuit, Rachelem haud immerito a Jacob adamatam fuiſſe, & cæteris uxoribus antelatam; ſiquidem & illa Deum, quem ipſe colebat, patriis Diis antehabuit, eique unice adhæſit: illos porro dum furatur, violat, teſtaturque vanas eſſe imagines, & inutile paternæ domus impedimentum. Sed & quum a patre eo loci quærerentur, illos in ſellam ſibi compoſuit, inſeditque, eo etiam die, quo menſtruo profluvio laborabat.

At non eadem mens Labano fuit, cui etſi Deus verus heſterno veſpere ſe ſpectabilem præbuiſſet, poſtero nihilominus mane falſos Deos, quos hactenus coluerat, repopoſcit: quære antea palam faſſus fuerat negavit, beneficia ſibi in gratiam Jacob a Deo collata, auctamque ejuſdem intuitu rem familiarem: jactavitque, ſua eſſe pecora, & omnia, quæcumque in proprio cenſu Jacob in præſenti numerabat. *Nihilominus*, ait, *Veni, & ineamus fœdus, ut ſit in teſtimonium inter te, & me.* Novo fœdere concordia firmanda erat poſt natum diſſidium, & plurimam altercationem. Et Jacob quidem in Labanum invectus acerbiſſime, demum adjecit: *afflictionem meam, & laborem manuum mearum reſpexit Deus*, qui heſterno veſpere apparuit tibi. Laban contra, pecora, ajebat, mea ſunt, & quodcumque vides, meum eſt. Lis tandem dirempta eſt, decretumque, ut præteriti temporis acta omnia caſſa, miſſaque fierent. Tum vero Jacob ſublatum, quem fors obtulit, lapidem in medio ſtatuit; illico ſocii, ſuo quiſque aggeſto lapide, ingentem tumulum excitarunt. Ut agger ille a pluribus excitatus plures item teſtes repræſentaret, qui una voce arguerent

rent eos, qui pactum, præsente tanta testium multitudine, firmatum violasset. Quare Jacob subjecit: *Ecce testis erit tumulus iste*. Quasi diceret: accipe totidem testes, quot hunc lapidum acervum collegere: isti nimirum reum redarguent, qui pactis conventis non steterit, aut quovis insultu eadem violaverit. Ut autem planius constaret, aggerem illum ad sanciendam pactorum fidem constructum fuisse, utque fidem illam sibi inposterum sancte servandam esse ambo intelligerent, jurarunt pariter ambo, Jacob quidem timorem patris sui Isaac; Laban autem: *Deus*, inquit, *Abraham, & Deus Nachor judicent inter nos*.

CAP. XXXI.

JAcob a Labano relictus, ab Angelis exceptus est: quo signo Deus Jacob docebat suam circa ipsum providentiam, ac si diceret: si Laban mihi ad vesperam monenti nequaquam auscultasset, ab Angelis, quos ad tuam custodiam excubare vides, ipse cum universo suo comitatu postero mane trucidatus fuisset. Jacob itaque sicut quum Mesopotamiam peteret, Angelos sibi præsentes aspexit; ita inde recedens, eosdem sibi adesse, manifesta visione doctus est, ut disceret, quam oppido verum esset, quod Deus illi olim prædixerat: *Ego descendam tecum, & reducam te*. Præterea ne Jacob Esau fratris occursu consternaretur, Angelorum castra ipsi ostensa sunt, ut intelligeret, plures stare pro ipso, quam pro Esau contra ipsum. Suos nihilominus ad illum nuncios misit, qui moram suam excusarent. At quum postmodum nunciatum est, fratrem cum quadringentis viris prope esse venturum, expavit Jacob; & quamquam ad Deum continuo profugisset, orans, ut memor pacti, quod petenti Mesopotamiam dixerat, sibi in præsenti discrimine adesset; nihilominus munera ad Esau præmisit, quasi injuriam deprecaturus, quod jura primigenia olim fratri abstulisset.

Sub ejus diei noctem apparuit Jacobo Angelus, & luctabatur cum eo. Vicit autem Angelum, & ab Angelo victus est, ut infirmitatem suam hinc disceret, illinc vires & robur; fortis enim simul & infirmus in hoc facto visus est: infirmus quidem, quia ad Angeli attactum illius coxa sua sede disjecta est: fortis, quia Angelus missionem ab illo petiit. Utque Jacob sciret, quantum temporis ambos ea luctа tenuisset, subdidit Angelus: *Jam ascendit aurora*. Popolcit Jacob benedictionem, ut ostenderet, pugnam non ex odio,

ſed ex amore natam: dedit Angelus, ut declararet ſe minime eo offenſum, quod ſecum certare Jacob auſus fuiſſet, ex argilla & luto fictus homo.

Præſtitit ergo Deus omnia quæ Jacobo pollicitus fuerat. Nam & illum ad opulentiam non mediocrem provexit, & domo abeuntem comitatus eſt, & redeunti adfuit, viam munivit, viaticum ſubminiſtravit, & a Labani furore & ab Eſau inſidiis eundem eripuit. Quod tamen Dei beneficium minus expendiſſe viſus eſt Jacob, quando decimas, quas extorris & profugus Deo deſponderat, & modo ſolvere voti religione cogebatur, ſubito metu perturbatus collegit, & Eſau obviam venienti tranſmiſit. Quamobrem eo, quem dixi, conflictu, immutatum ſenſit femur ſuum, qui ſuum verbum mutavit. Adeo ut victor ille Angeli, qui totus ignis eſt, modo claudus debilitatuſque, citra dolorem tamen, coram Eſau vix conſiſteret.

CAP. XXXIV. HAc via Jacob Chananitidem ingreſſus eſt, habitavitque juxta oppidum Sichem. Inibi accidit, ut Dinam ipſius filiam deperiret Sichem filius Hemor, factaque manu raptam virginem opprimeret. Quumque inde puellæ conjugium optaret ac peteret, rogati fratres, diſſimulato ſororis probro, callide reſponderunt, eas ſibi nuptias placere, ſi modo Sichimitæ Circumciſionis ritum ſuſciperent: quod quum illi feciſſent, fratres eo die, quo acerbiſſimus vulneris dolor eſſe ſolet, patre ignaro, nec opinante, & inſcio, oppidum invadunt, cæſiſque maribus, feminas abducunt, cætera diripiunt.

CAP. XXXV. *POſt hæc locutus eſt Deus ad Jacob: ſurge & aſcende Bethel, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrem tuum. Jacob vero dixit ad filios ſuos abjicite Deos alienos*, quos tuliſtis de Sichem. *dederunt ei ſculplilia, & inaures aureas, quæ erant in auribus ſimulacrorum ſuorum, eaque ſubter Terebinthum infoderunt*, ne poſteris ſuis fierent in ſcandalum. *Venit etiam Jacob ad Iſaac patrem ſuum in Hebron*. Et poſt tres & viginti annos *mortuus eſt Iſaac centum octoginta annorum, & ſepelierunt eum Jacob, & Eſau filii ſui*.

CAP. XXXVII. INter hæc Joſeph cum filiis concubinarum, pecorum curam ſuſcepit, quorum perverſos mores quum ferre non poſſet, detulit

tulit patri: nec mirum si illorum odium contraxit, quorum crimina propalavit. In ejusmodi curam dum incumbit, vidit somnia duo, alterum manipulorum, alterum solis & lunæ atque undecim stellarum: visusque sibi est videre ad pedes suos illa accidere adorantium in morem: quæ duo insomnia fratrum invidiam vehementius concitarunt. Non defuere tamen, qui illa riderent: scilicet Rachel, ajebant, quæ jamdudum rebus humanis decessit, recuperata vitæ usura, filium adorabit. Sed quum dictum sit, virum & uxorem unum corpus esse; quandoquidem Jacob, qui per solem designabatur, Josephi sceptrum adoravit, Rachel, quam luna significabat, eundem adorasse recte dicitur, in suo scilicet conjuge; etsi per se ipsam hoc minime præstare potuerit.

Eo adhuc vigente odio fratrum adversus Joseph, a patre missus est ad greges, ut de illorum salute nuncium referret: remisere fratres tunicam cruore infectam, quæ Josephi casum patri nunciaret. Jam ut facti atrocitatem indignitatemque occultarent, fratrem, quem cisterna clausum tenebant in deserto, extinctum lugebant domi; quem seminudum Arabibus vendere cogitabant, Chananæis discerptum a feris simulata tristitia vultus, menticbantur; quem ferreis catenis vinctum pedes manusque, negociatoribus tandem dediderant, in alienas terras procul abducendum, in domestico otio lugubri lamentatione prosequebantur. Sic Joseph fratrum astu circumventus, a paterna domo raptus est, & in Ægyptum deportatus, ibique iterum venditus, paucos intra dies dominum bis mutavit.

CAP. XXXVIII.

SUb idem tempus Judas tres suscepit filios, Her, Onan & Selam: Her Thamarem uxorem sibi adjunxit. *Fuitque Her nequam in conspectu Domini*, ideſt, a cultu Dei & pura religione remotus: quam ob causam acerba morte a Deo sublatus est. Viduam duxit Onan, quia amabat: quod tamen priorem ejus maritum odisset, semen eidem suscitare nolebat, detestabili etiam ad id usus artificio: & quoniam hunc similis perinde pœna sustulerat, inde patri injecta suspicio est, ne forte ob crimen uxoris conjuges ambo periissent. Idcirco Thamar in paternam domum secedere jussa est, & futuras cum Sela, tunc temporis impubere, nuptias sperare. Sed quum, eo adulto, conjugioque jam maturo, Judas nurum revocare domum, detre-

ctaret, Thamar factum ægerrime tulit. Non ego quidem, ajebat, nuptarum oblectamenta consector, sed vero benedictionem cupio Israëlitis insitam. Jam quid agam, ut hæc duo ipsis persuadeam? & continentiam quidem me amare in promptu est ostendere, recusato cum Sela conjugio; non ita fidem. Quin igitur nuptias cum illius parente pertentem? quando istæ quidem thesaurum mihi, ut spero, dabunt, præsentis inopiæ damna reparaturum; subsequens vero celibatus me in ejusmodi connubio voluptatem neutiquam aucupatam fuisse, monstrabit. Ista cogitantem subiit metus, ne si socer fraudem deprehendisset, ipsa meditati criminis pœnam daret: præsertim quum non ignoraret, illum occasionem quoquo versu captare, vindicandæ mortis duorum filiorum, quos ab ipsa interfectos suspicabatur. Interim venit in mentem antiqui illius Eliezeris consilium; arripuit illico, Deumque rogare instituit, ut exitum sibi ab iis tricis expediret, exhibito quod petebat, signo: Summe Deus, ait, equidem credo me in hoc negotio nullo carnalis desiderii crimine sapientiæ tuæ judicio damnari. Te siquidem testem appello me in Hebræorum populo nihil appetere, præter sacramentum ipsis creditum. Dum istuc persequor, viam inivi, quam tum vero majestati tuæ placere intelligam, si, quod supplex oro, in proximo congressu socero meo alia videar, tantum ne peream; sique rursum in ore ejus inveniatur verbum fornicationis. Hoc nempe signo doceri rogo, tuo consilio definitum esse, ut per filiam incircumcisorum, concessus populo circumciso thesaurus posteritati transmittatur. Sic igitur precor socero meo, ut simul videat me, simul mei corporis sibi copiam fieri petat.

Sic precata, locum rei gerendæ opportunum petiit; quo quum Judas venisset, meretricem ibidem sedere ratus, præter morem ad eam divertit, (Thamaris scilicet oratio hominem eo deflexit.) Femina subito soceri occursu exterrita, obduxit ori velum; reduxit tamen, simul ut audiit dicentem verba signi, quod ipsa paulo ante poposcerat, agnovitque Deum velle quod agitabat. Quid enim? etiam pretium a domino thesauri audacter expetiit. Dedit ille baculum, anulum, & velum. Sustulit mulier, domumque a congressu reversa, in arca reposuit, tres olim habitura testes Tertii (Mediatoris) qui per eam a progenie in progeniem traducebatur. Tri-

Tribus poſt menſibus nunciatur Judæ, Thamarem ex ſtupro uterum geſtare. Is porro quum habita inquiſitione, nulla ratione factum excuſari poſſe crederet, nurum flammis adjudicavit. Hæc in urbe Hebron agebantur: re comperta, convenere cives, euntem ad rogum proſequuturi. Interim Thamar certos facti indices protulit, cognatos rogavit, ut ſocero repræſentarent, ſuoque nomine hæc verba referrent: *De viro, cujus hæc ſunt, concepi.* Judas arrhas, quas dederat, contemplatus, mulieris fidem demiratus eſt: porrexit nempe ſimul manum, ut pretium, quod pro inceſto ſolverat, reciperet, ſimul animum ad ſolutionis tempus provocavit; victuſque conſcientia facti, ait: *juſtior illa me eſt*: quaſi diceret: Nurus mea eo juſtior me eſt, quo nequiores fuere ambo filii mei, atque egomet, qui poſt promiſſas viduæ tertias cum altero filio Sela nuptias, ob ſuſpicionem temere & injurioſe ſuſceptam, datam fefelli fidem. Sic nimirum Judas, qui nurum debitas nuptias petentem injuſte repulerat, poſtmodum meretricantem abſolvit. Poſt hæc etiam revocavit: ſcilicet, quam poſt initas cum duobus filiis nuptias viduam ejecerat, poſtquam geminam prolem ab eadem tulit, domum recepit; thalamo tamen excluſit, quæ ex duplici conjugio nurus erat: neque porro alteram illi ſuperinduxit, quia duos ex illa liberos ſuſceperat.

CAP. XXXIX.

Joſeph ductus eſt in Ægyptum a Madianitis. Emitque eum Putiphar Eunuchus princeps ſatellitum Pharaonis. Emtus emtorem continuo ditavit, aucta mirum in modum re ejus familiari; ejuſmodi ſcilicet gratiam Joſephi pater hoſpiti ſuo Labano olim retulerat. Hic hera adoleſcentis amore inſanire cœpit. Poſtquam igitur illecebras & lenocinia minus procedere ſenſit, nec ullo artificio expugnari poſſe juvenem, ut in ſtuprum conſentiret; data occaſione in thalamum fraudulenter induxit, ut cogeret. Eluſit tamen adoleſcens aſtum celeri fuga, relicto pallio in manu prenſantis feminæ. Tum vero illa ſimul præſente exaſperata contemtu, ſimul verita, ne, ſi hoc factum brevi efflueret, ſervorum ipſa ludibrium & fabula fieret; continuo vociferari cœpit. Accurrere domeſtici, teſtes futuri, non eorum, quæ impudica mulier facere volebat, ſed quæ dicere cogitabat.

Cæterum Joſeph, etſi per eam occaſionem fugere, & in paternam domum ſe recipere forte potuiſſet; fugam tamen non

non probavit, qua imminentem calamitatem facile avertiſſet; ſed jactationem illam patienter ferre ſtatuit, inſpecturus, quem tandem exitum habitura forent ſomnia, quæ viderat. Herus domum reverſus, uxoris adverſus Joſeph querimonias audiit: aderant teſtes, domeſtici omnes, quin & Joſephi veſtis, in interiore thalamo reperta, eundem delati criminis reum clamare videbatur. Sic innocens Joſeph ficta cauſa oppreſſus, confeſtim ad carcerem rapitur ſine pallio, qui ſine tunica in ciſternam alias detruſus fuerat in deſerto.

CAP. XL. AT enimvero qui quum in Putipharis domo ſerviret, ſervorum delicium fuerat, in publicam cuſtodiam deportatus, magnum ſociis calamitatis levamentum attulit. Ibidem duobus Pharaonis ſervis ſomnia expoſuit, prædicens, alterum quidem e carcere ad crucem brevi ducendum; alterum contra palatio officioque ſuo reſtituendum, & Pharaoni calicem pro more porrecturum. Pincernarum princeps hic erat, quem proinde rogare inſtitit, ut interpretis ſui olim memor, ejuſdem negotium, ea qua valebat apud regem gratia, tranſigeret. Quas quidem preces potiſſimam cauſam fuiſſe reor, ut apud Pincernam beneficii & benefactoris memoria interciderit ad biennium.

CAP. XLI. *ET factum eſt poſt duos annos, & Pharao vidit ſomnium*. Duo fuere Pharaonis ſomnia, primum ſpicarum, alterum vaccarum: & in ſingulis duplex ſpecies: & eorum quidem interpretamentum non fuiſſet difficile, ſi in gratiam Joſephi Ægyptiis ſapientibus Dei nutu occultum non fuiſſet. Cæteris itaque in hac aqua hærentibus, pincerna Pharaoni poſt biennium ſuggeſſit, ut Joſephum e carcere educeret. Per hunc modum vinculis exemtus Joſeph, conditionem habitumque mutavit. Capillum, quem mœror ſummiſerat, totondit lætitia, & ſordidum amictum, quem luctus induxerat, gaudium decuſſit.

Confeſtim ad Pharaonem deducitur. Hic Regem ſua ſomnia narrantem audiit, eorundem præſagitionem edocuit, metuque futuræ famis trepidum opportuno conſilio juvit. *Provideat*, ait, *Pharao virum ſapientem, & præficiat univerſæ terræ Ægypti, ut frumenta fertilitatis tempore proventura pro annis ſterilitatis mox ſequuturis recondat, ne conſumatur Ægyptus fame*. Illud autem *provideat Pharao virum*, de ſe dicebat, nomen tamen modeſte reticuit. Nec tamen alium

A alium, cui officium committeretur, deſignavit, ut qui bene noverat, alterum fruſtra quæſitum iri, cui vires ad avertendam tantam calamitatem ſufficerent pares.

Magnam Joſeph ex hoc facto ſapientiæ exiſtimationem apud Regem adeptus eſt, tum propter inſomniorum interpretationem, tum propter conſilii opportunitatem. Idcirco nec Pharao dubitavit, ut Interpretem univerſæ ditioni ſuæ præficeret;
B & anulum inſuper, quo regias gazas obſignari mos erat, eidem crederet. Anulus igitur, quem nulli Ægyptio geſtare hactenus permiſſum fuerat, toto inſpectante populo, Rex Joſepho ceſſit, ejuſque digito inſeruit: ſummamque poteſtatem ſimul cum his inſignibus illi conceſſam declaravit. *Ego Pharao*, inquit, *præcepi: abſque tuo imperio non movebit quiſquam manum, aut pedem in tota terra Ægypti*. Nec dubium,
C quin Rex, qui generali lege univerſos Joſepho parere volebat, militiæ etiam duces, & regni proceres ejuſdem imperio ſubjectos eſſe voluerit.

Aderat Joſephi herus, rerum, quæ gerebantur, teſtis, ſtupuitque, ſervum repente provectum ad dignitatem regali quidem ſolii majeſtate minorem, auctoritate tamen & poteſtate parem. Illico tantæ rei nuncius domum ad uxorem revolat, ea ſcili-
D cet feſtinatione, qua uxor ad ipſum alias procurrerat innoxium juvenem delatura: ingreſſuſque domum, & recta conjugem petens: Joſeph, ait, ille tuus quondam ſervus, noſter nunc factus eſt dominus: ille, inquam, quem pridem nos pallio exuimus, a Pharaone purpura decoratus eſt: quique noſtris ædibus ejectus hactenus in carcere jacuit, regio jam curru vehitur: & quem catena ſtrinxit ferrea, aureus ornat tor-
E ques. Quid jam? Ego ne Joſepho apparam, ad quem nec oculos quidem attollere auſim? Sine cauſa times, reſpondit illa, quem non læſeris. Infamiæ notam, quam Joſeph domo noſtra rejectus, ſuſtinuit, jure ne, an injuria inuſta ſibi fuerit, ipſemet novit optime, ſed & qualis qualis ea fuerit, hanc a me ſola profectam. Perge modo: diſſimulatoque metu Joſephi currum aſſequere; ovantemque deducito cum
F cæteris ſatrapis; ne abſens de ejus fortuna triſtari videaris. Interim diſce, Joſeph non eum eſſe, quem reris, ſceleſtum & improbum ſervum. Vera narro, etſi dictis contraria meis. Joſephum ipſa amabam; accuſavi tamen, quum amarem: quumque ſuo fulgore me cœcaſſet, oculis capta meis, in ejus pallium invaſi. Juſtus ille eſt: non ergo

tibi

tibi, quam non feciſti, injuriam referet, ſed mihi. Quin imo nec mihi quidem, ſi modo recogitet, eam quam narrabas felicitatem, nunquam ſibi obventuram fuiſſe, ſi in carcerem conjectus non fuiſſet, ficta cauſa oppreſſus: inde enim Pharaoni innotuit, & vocatus in aulam, ejus ſomnia eſt interpretatus. Nos igitur ut ut Joſepho nil profuerimus, aditum certe ad hanc gloriæ & fortunæ altitudinem patefecimus; quandoquidem acceptæ injuriæ occaſione adeptus eſt ſummam poteſtatem, & ſecundum a Rege locum.

Putiphar uxoris probavit conſilium: & licet longe aliud animo agitaret, gratulantis vultu ad Joſephi currum ſe adjunxit: nec idcirco ullam a Joſeph moleſtiam uſquam tulit. Quum enim Joſeph rerum ſuarum curſus & exitus perpetuo circumſpiceret, facile intellexerat a Deo diſpoſitum fuiſſe, ut ab hero in carcerem detruderetur, quo ex humili loco mox eductum in throno Pharaonis collocaret: quemadmodum olim permiſerat fratribus in deſerto, ut fratrem in ciſternam mitterent, indeque catenatum abigerent in Ægyptum.

Jamque inierant fertilitatis anni, & futuræ famis præſcius Joſeph frumenta pro ratione annui proventus ſingularum urbium ad publica horrea undique comportari curaverat; quum evoluto fertilitatis ſeptennio, ſubiit prævisa famis tempeſtas. Apparuit per eam occaſionem Joſephi in orphanos & viduas miſericordia, quæ ſane omnes Ægypti pauperes ſollicitudine curaque quotidiani victus exemit. Et ſi quidem ea fames in ſolam Ægyptum incubuiſſet, timenda utique non fuiſſet, proſtante annona, quam Joſeph large & copioſe comparaverat. Verum quia ſimilis calamitas finitimas terras pariter invaſerat, cogebatque ab Ægypto alimenta petere; idcirco frumenta ipſis etiam indigenis cariore pretio direndanda fuerunt. Generalem autem ubique famem fuiſſe, indicant illa verba: *Omnis quoque terra veniebat in Ægyptum, ut emerent a Joſeph: invaluerat enim fames per univerſam terram.*

CAP. XLII.

QUum igitur eadem annonæ difficultas Jacobi etiam familiam premeret, convocatos ad ſe filios hortabatur, ut poſito metu frumenta ſibi ex Ægypto proſpicerent. *Audivi*, inquit, *quod triticum venundetur in terra Ægypti: deſcendite & emite nobis, ut vivamus & non moriamur*. Et hæc quidem patris adhortatio indicat filiorum in

in præſenti diſcrimine trepidationem. Illud vero: *audivi, quod triticum venundetur in Ægypto*, innuit nullam alibi extra Ægyptum tritici copiam fuiſſe: & quod ſequitur: *Emite nobis, ut vivamus & non moriamur*, Jacobi familiam, & reliquos Chananæos magna annonæ penuria laboraſſe oſtendit, adeo ut de ſalute propemodum cuncti deſperarent.

Ea cauſa filios Jacob impulit, ut profectionem in Ægyptum maturarent. Quo quum veniſſent, & ad Joſephi conſpectum fuiſſent admiſſi, proſtrato humi corpore, fratrem venerabundi adorarunt. Agnovit ille ſuos, eoſque tandem advcniſſe gaviſus eſt: vehementer enim diuque ſollicitum ejus animum tenuerat eorumdem periculum; quum nullus dubitaret, quin Iſraëlitæ, perinde ut cæteri Chananæi, velut in ſartagine poſiti, fame torrerentur. Hoc interim perſonam diſſimulans, atroci oratione fratres aggreditur. *Exploratores*, inquit, *vos eſtis*. Cui fratres: Atqui nec Ægyptiorum linguam callemus: proinde nec poſſumus eorum conſilia ex inſidiis clepere, aut eadem coram confabulando, ut fit, per ambages & verborum tormenta exprimere; nec noſtram ſortem patriamve fictis fabulis ementiri: præſertim quando vel ipſæ, quas adveximus merces, teſtantur, Chananitidis accolas nos eſſe, & inde veniſſe. Quid? nec credibile eſt, tot capita, nam fratres ſumus duodecim, in hanc conſpiraſſe nequitiam, nec vero ulli noſtrum diſplicuiſſe notam, & nomen exploratoris. Jam nec huc clanculum adrepſimus; aut latibula ſtatim invaſimus; recta ſcilicet ad aulam venimus; admiſſi, vultu ſereno animi ſecuritatem indicante, coram te conſtitimus. Quid igitur nos tibi exploratores finxit homines lingua, moribus, cultuque corporis ad concipiendam hujuſmodi fraudem ineptiſſimos? Quamquam generis noſtri nobilitas ubique notos & claros fecit, facit & numerus, etſi hic non omnes adſumus: alterum namque fratrem domi apud communem parentem reliquimus, alter deceſſit.

Joſeph nihilominus in eodem gradu conſtantiæ perſtitit, maluitque ſuorum ſomniorum exitum opperiri. Nec enim hucuſque impleta fuerant. Undecim namque ſtellas proſterni ad ſuos pedes alias ſomniarat, videbatque ex præſenti numero, eventum præſagio minime reſpondere. Proinde adhuc diſſimulandum exiſtimavit, ne forte ſi fratribus intempeſtive ſe proderet, ipſe ſuorum ſomniorum exitum pervertere velle, vide-

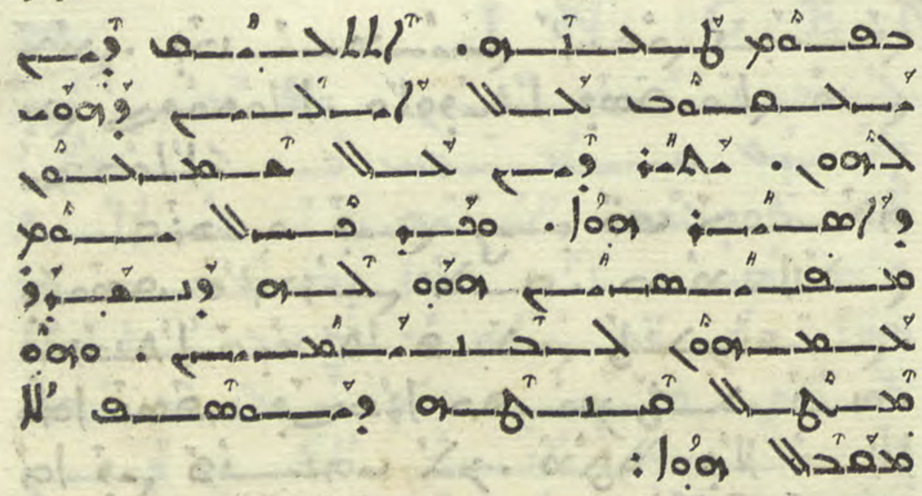
deretur. Quare iterum fratres severe interpellat: At vos, ait, esse fratres, ita demum persuadebitis, si fratrem natu minimum mihi adduxeritis. Continuo omnes in carcerem duci jubet, & sub custodia detineri ad triduum, ut nimirum vel primoribus labiis gustarent dolorem illius, qui ejusmodi incommodum plures per annos toleraverat, & quidem ipsorummet culpa.

Interea Joseph dum visa somnia secum ipse expendit, animadvertit, somniasse se bis solummodo a fratribus adoratum, semel sub specie manipulorum, & iterum sub imagine stellarum; indeque conjectabat, post secundam adorationem instare tempus, quo fratribus se ipsum manifestare oporteret. Hæc secum animo volutans, interim, dimissis reliquis, Simeonem in vinculis retineri jussit; tum quia ab eo rescire volebat, qua tandem ratione fratres Jacobo in causa Joseph satisfecissent; tum quia prospiciebat plurimum parenti negotii facturos Simeonis filios, & uxorem; ut quantocyus Beniaminum fratrem ad se mitteret. Fortasse etiam Simeon asperius quam cæteri, in Joseph invectus fuerat, quum a fratribus vinciretur, & postmodum Ismaëlitis venderetur.

Nec tamen inde suspicari fas est, Joseph acceptam injuriam referre voluisse, quem certum est, post sui manifestationem singulos fratres cum magna amoris significatione deosculatum fuisse. Sed credendum est, Joseph, præcipuo sceleris auctore in ea, quæ alteri procuraverat, vincula, conjecto, fratres admonere voluisse, justam utique nunc pœnam ipsis pro inexcusabili crimine reponi. Quod & ipsi agnovere, & fassi sunt: *Merito hæc patimur*, ajebant: *videntes enim angustias fratris nostri, dum deprecaretur nos, & non miserti sumus ipsius.*

Audiit Joseph Ruben ista submurmurantem cum fratribus, ipsisque acerbe retexentem, quæ ipsemet egerat pro Joseph, ne is in cisternam mitteretur; nec oppido lacrymas tenere potuit, non quod doleret præteriti temporis ærumnas, sed quia cogitabat, ex quali statu, quam miserabili, quam dolendo, ad qualem felicitatem Dei beneficio provectus fuisset.

Fratres, promisso vadimonio, nec tamen sine viatico dimissi, rediere domum, patrique præteriti itineris exitum exposuerunt, & adversos casus: quomodo ab Ægyptiis male accepti fuerant, & infami exploratorum nota inusti, extremum supplicium vix effugerant: concessum quidem reditum fuisse, sed non nisi

A nisi post facta pro Benjamino comparendi sistendique se apud præsidem sponsione. Hæc quidam narrabant: reliqui onera excutere aggressi, stupent singulis repositam in summo sacco pecuniam, Ægyptiis frumentariis dudum numeratam. Indoluit pater filiorum infortunio, magisque Simeonis periculo, quem in vinculis relictum fratres nunciabant. Flagitantibus tamen filiis & quotidie urgentibus, ut Ben-
B jaminum dimitteret, constanter negavit se facturum, veritus, ne, qui fratrem sustulerat casus, hunc etiam opprimeret.

SEd enimvero quum absumto omni commeatu, fame universi premerentur, iterum patrem solicitare cœperunt, ut Benjaminum abire permitteret. Miserere, ajebant, Simeonis, quem filii & uxor perinde atque extinctum miserabi-
C liter lugent. Næ tua tanti non est, filii natu minimi conspectu ad paucos dies privari, quin pluris æstimandum sit, filios parente, conjugem marito perpetuo orbari. Precibus tandem fatigatus senex, imo fame compulsus, Benjaminum ægre quidem, dimisit tamen, & fratres sequi jussit. Et quamvis abeuntibus cum paterno affectu bona precaretur, se tamen in eas angustias ab ipsis redactum conquestus
D est. Rachelem, ajebat, jamdiu mors sustulit; sublata matre, nunc filiis culpa vestra carere cogor. Attamen justum patris dolorem lenire conatus est Judas, Benjamini dimissionem sua fide jubens: *Nisi reduxero*, inquit, *Benjamin*, *& reddidero eum tibi*, *ero peccati reus in te omni tempore*.

CAP. XLIII.

In Ægyptum profecturi, dona ferenda præfecto compararunt, stacten, terebinthum, & alias regionis rariores mer-
E ces. Mox viam ingressi, Ægyptum post dies tenuerunt, & ex constituto vadimonio apud Josephum comparuere. Tum ille œconomo mandat, ut hospites domum cum honore introducat. Extemplo servi jumenta exonerare, oneraque & sarcinas comportare cœperunt. Ea novitate exterriti fratres, periimus, ajunt, periitque Benjamin patri, nec reditus nobis spes ulla supereſt,
F aut paternam revisendi domum. Patuit modo fraus, pecuniis in summo sacco repositis occultata. Hoc nempe agebatur, ut si forte intentatam de exploratione calumniam depulissemus, succederet alterum ex capite furti crimen, ob quod perpetuæ servituti adjudicandi essemus. Quod reliquum est, œconomus præoccupandus est, ipsique recepta pecunia rependenda, antequam furto

furto ablatam a nobis fuiſſe criminetur. Sic fiet, ut ab explorationis ſuſpicione Benjamin, præſtito vadimonio, nos liberet, & ſpontanea pecuniæ delatio a furti crimine abſolvat.

Ergo œconomum petunt, &, Hem, ajunt, adſumus, qui pridem huc appulimus, frumenta mercaturi; quo in negotio quum pecunia a nobis numerata imprudenti errore in noſtris ſaccis repoſita fuerit, eandem tibi integra fide redhibemus: non enim juſtum eſt, merces ſibi habere, ſimul & pretium. At œconomus hoſpites ſuos metu tantum non exanimatos animadvertens, meliora ſperare juſſit. *Pax*, inquit, *vobiſcum*, *nolite timere*: nec enim ob pecuniam, quam numeratam habeo, vos huc duximus, ſed veſtra comperta fide, veſtra etiam conſuetudine frui optamus. Non ergo furti, quod non feciſtis, cauſam dicturi, has ædes intratis, ſed Præfecti hoſpites hodie futuri, & convivæ: Herum ſcilicet habemus integerrimum, & ſuum cuique jus tribuere ſolitum: ſuo igitur more utitur, quum factarum vobis altera vice injuriarum memoriam abolendi cauſa, hunc in præſenti honorem rependit.

Interim advenit Joſeph: continuo fratres, quæ advexerant, dona proferunt: ſimul venerabundi procumbunt ad pedes pavidi, trementeſque: quo tamen pavore tantiſper eos relevavit Joſeph, dum clementer reſalutat; mox etiam plane liberavit, dum comiter alloquitur, ſciſcitatur de patris ſalute, rogans an ſoſpes, an bene habeat: mox Benjaminum intuitus, percontatur, num ipſorum is quoque frater? Continuo illi benedixit: *Deus*, inquit, *miſereatur tui fili mi*. Hæc & hujuſmodi verba Joſeph ad fratres faciebat Ægyptiaco ſermone, quæ per interpretem ipſis ſignificata, omnem, ut dixi, metum ſuſtulerunt.

Commota ſunt autem viſcera Joſeph ſuper fratre ſuo, & cubiculum ingreſſus flevit, quum lætiſſimum convivium cunctis inſtrueret. Aderat hora prandii; accubuere, Joſeph ſolus, Ægyptii ſuis ſinguli locis, ſeorſim ab utriſque fratres, quibus Joſeph, perinde ac ſi per ſcyphum ex arte divinaret, ſingulorum ætatem, locum diſtinxit, accubitum ordinatim diſtribuit, ut natu minores majoribus gradatim ſuccederent.

Interim mirari ſubit, quomodo Joſeph a fratribus agnitus non fuerit, neque ex eo, quod & viaticum abeuntibus ſubminiſtraverat, & ſoluta frumenti pretia redhibuerat; neque ex eo, quod Simeonem vinciri, & Benjaminum adduci mandaverat; nec

nec quum de salute senis parentis sui tanta cum solicitudine quæritaret: neque occasione judicii, in quo apud ipsum Joseph impactum sibi crimen purgare compulsi fuerant: neque quum postmodum eos in proprias ædes honorifice exciperet, & Benjamino suaviſſime blandiretur: nec postremum, quum illorum nomina, velut vocabula sibi notissima, libere recitaret. Nam etsi ad summum illud honoris fastigium evectus, statum mutaverat, & habitum, & acerba fere oratione, quasi indignabundus, & irato similis, ad eos utebatur; aspectus tamen & oris species, & lineamenta; somniorum præterea præsentem fortunam portendentium recens memoria, ad ejusdem agnitionem facile eos perduxissent, nisi Deus fratrem fratribus occultasset, ut ejus somnia in ipsismet impleret; qui idcirco fratrem vendiderant, ut divinarum prædictionum eventum disturbarent.

CAP. XLIV.

HUnc in modum fratres a Joseph excepti, & lauto convivio recreati, quum se ad reditum accingerent, præcepit Joseph, ut pecunia pro frumenti pretio a fratribus numerata, singulis redhiberetur; occulte tamen, & in saccos clam ipsis illata: in sacco autem Benjamin scyphus etiam conderetur. Hujusce technæ plane ignari, omnes abiere; quum œconomus citatis equis eos insequutus, inopinos occupat; vehementerque in eos invectus, omnia, quæ herus dictaverat, maledicta in eorum aures refudit.

Ea res perculit omnes ad stuporem usque; propria tamen innocentia freti: apud quemcumque, respondent, scyphus repertus fuerit, dispereat, quisquis ille est: nosque universos tum vero servos habeto. Extemplo jumenta exonerant, expediunt saccos, & excutiendos œconomo offerunt. Involat is primum in saccum Ruben, deinceps reliquos majorum fratrum explorat, labore sibi illisque molestissimo, perindeque inutili: quamobrem anxius mœstusque secum identidem obmurmurabat, certum eam ob causam sibi imminere exitium. Afflictum utique sublevare satagabant fratres: quare scyphum, ajunt, quem hic frustra quæras, domi conditum fortasse reperies: inde igitur repetito. Nunc quod supereſt, juniorum saccos, si placet, excutito. Oeconomus quasi hominem pigeret istud petentibus negare, alterum adhuc saccum pertentat; statueratque, postremum, in quo scyphus positus fuerat, præterire, nisi Benjamin illum obtestari cœpisset, ut suum

etiam ſaccum excuteret. Eo itaque manum perfunctorie quidem atque incurioſe intulit, ſcyphumque haud dubie ipſum, quem quærebat, confeſtim extulit.

Attonitis hæſere viri animis, incerti quid in ancipiti negotio ſtatuerent: & Benjaminum quidem crimine furti abſolvi non poſſe videbant: ſcyphus enim in ejus ſacco repertus, indidem palam extractus fuerat: ſed nec eum damnari fas eſſe, clamabat pecunia, quam ignota manu in ſuis ſaccis ſemel & iterum repoſitam ipſimet repererant. Ergo inopinato ſubitoque caſu perculſi, diſciſſis veſtibus, obortis lacrymis, conciti procurrunt ad ædes, unde ſumma cum animi lætitia dudum diſceſſerant. Quos tamen Joſeph intuitus, ſimul Ægyptiacam iram induit, trucique oratione magis perculit. Quid iſtuc, ait, quod a vobis factum? Hoccine eſt, quod dudum jactabatis, vobis nullum in præſenti negociatione culpæ hærere crimen? Et veſtram quidem nos etiam innocentiam prædicavimus, quum amice honorificeque acceptos ad epulas etiam ſocios haberemus: nunc illud eſt, quod omnes Ægyptii vos ſannis petent: non enim ignorant, furatos vos fuiſſe ſcyphum, ex quo auguria capere ſolent; nec utique vos latebat, virum in hac ſumma dignitate conſtitutum augurali ſcientia præditum eſſe. Hoc autem unde noverant, niſi ex eo, quod Joſeph ipſis ſpectantibus egerat, quando ex pulſu ſcyphi locum ſingulorum ætati convenientem ordinatiſſime diſtribuit.

Hæc Joſeph. Cui Judas: *Deus*, reſpondit, *invenit iniquitatem ſervorum tuorum*. Non hanc, ajo, cujus accuſamur, ſed aliam, cujus pœnas, utique non immeriti, rependimus. De reliquo quid ego tibi dicam? non ille modo, in cujus ſacco inventus eſt ſcyphus, duro premendus erit ſervitio; ſed omnes quotquot adſumus, dominio tuo in poſterum ſubjectos puta. Apage, reſpondit Joſeph, procul iſtuc ab Ægyptiorum moribus, qui jus juſtumque colunt, quibuſque tanta munditiæ nitoriſque eſt cura, ut communem vobiſcum, qui Hebræi eſtis, menſam habere nolint, ne forte veſtra quali quali conſuetudine polluantur. Quare ſicut jus & æquitas vetant lædere, a quibus læſi non fuimus; ita provocant, ut illatas injurias juſta animadverſione vindicemus. Qui ergo ſcyphum abſtulit, hunc ſervituti addictum volo: quæ, opinor, illi proderit oppido magis, quam libertas: hæc enim avaritiæ fecit mancipium: faciet illa, ne in poſterum furari libeat.

Hæc

CAP. XLV.

HÆc Joseph : quem tamen Judas mox vehementi & graviſſima oratione ita commovit & flexit, ut non modo fratrem, quod ſperabant, ipſis redderet, ſed &, quod minime cogitabant, illis ſe manifeſtaret : remotis tamen arbitris, dimiſſiſque qui aderant Ægyptiis. Nam etſi de ficto crimine eos judicaturus, arbitros minime excluſerat, nunc tamen verum crimen proditurus, nullum teſtem admittendum eſſe cenſuit. Externis itaque tantiſper ſecedere juſſis, illud enimvero ſecretum mirantibus, remotoque interprete, alia jam lingua, ſua ſcilicet, hebraica, ſua voce, ſuiſque verbis, fratres blando vultu intuens : *Ego ſum*, ait, *Joſeph frater veſter. Non poterant reſpondere fratres nimio terrore perterriti*. Metuebant ſcilicet, ne poſt criminis declarationem eos ad ſupplicium duci juberet. Quum igitur attoniti hærerent, veritus, ne ſi ſe quoque ab ipſis venditum memoraſſet, hoc ad Ægyptios, qui in veſtibulo hæſerant, perflueret, compertaque eorum impietate, exiſtimationi detraherent, ſubdidit : *Accedite ad me*. Tum vero moderata ſummiſſaque voce eos affari cœpit. *Ego ſum*, inquit, *Joſeph, quem vendidiſtis in Ægyptum:* contuenſque eos his verbis perturbatos & pudore ſuffuſos, necdum audere oculos in ejus vultum intendere, ea perturbatione illos relevare ſatagit. *Neque vobis*, ait, *durum eſſe videatur, quod vendidiſtis me : pro ſuſtentatione enim univerſæ terræ miſit me Deus ante vos : adhuc enim reſtant quinque anni famis, quibus nec ſeri poterit nec meti* : Quia præteritum fertilitatis ſeptennium, ſatis oſtendit me vera præſagiiſſe. *Feſtinate ergo, & aſcendite ad patrem meum, & dicetis ei. Deus fecit me Dominum non meorum ſolummodo fratrum, ſicut mea mihi ſomnia portendebant ; verum etiam Ægypti principem : quod illa utique haud quaquam pollicebantur ; & nunciate illi univerſam gloriam meam in Ægypto*, ut pro me Deo gratias agat pro omnibus quæ mihi acciderunt in Ægypto. Hæc proloquutus ruit in amplexus, primum fratris ſui Benjamin ; flevere ambo, & alter alterius cervicem complexus, perfudit lacrymis : mox reliquis fratribus diſpenſat oſcula amoris plena. Ea benevolentiæ ſynceriſſima teſtificatione, velut obliterata veterum ſimultatum memoria, reſpirarunt fratres, & animis confirmati cum fratre fidentius agere cœperunt.

Tum vero patefactis Prætorii foribus continuo intrarunt Ægyptii proceres, & militiæ principes, fauſtiſſimum diem Joſepho gratulaturi. Audiit factum Pharao, & ſumma

ma quidem cum animi voluptate; mirifice quippe Regem delectabat, quod non vernam sibi in patrem cooptasset, præsidemve regno, nobilitati atque magistratibus dedisset vile mancipium, immo virum nobilissimum ex Abrahæ genitum stirpe divinis benedictionibus veneranda.

Joseph itaque fratres reditum in Chananitidem maturare jussit, indeque patrem in Ægyptum quantocyus deducere: atque eam ob rem vestes, & currus suppeditari mandavit, adjecitque pro munere parenti ferendos optimos Ægypti fructus, monens ne contenderent in via. Jurgium autem quod cavere monebantur, erat, ne alter alterum incusaret, puta dicendo: Tuis, improbe, consiliis actum est, ut Joseph in cisternam mitteretur: & alius in alium insurgeret: Tua certe, inquiens, obstinatione & pertinacia tandem evictum est, ut Joseph ferrea catena vinctus, nudusque Ismaëlitis venderetur. Si ego, ajebat Joseph, quum haberem contra vos multa, omnia condonavi, justum utique & æquum est, ut vos, posita omni simultate, alteri alter jus suum remittat, ne forte dum invicem jurgiis probrisque incessitis, hodiernum diem vobis utique lætissimum, infaustum reddatis.

Læti igitur fratres, quod Josephum reperissent, solicite cogitabant, quomodo apud patrem de illius venditione se purgarent. Quum ergo ad Jacob venissent, & quæ in Ægypto gesta fuerant, eidem renunciassent, senex currus & munera contemplatus, eos vera nunciare non dubitavit: quare tam læto nuncio mirum in modum exhilaratus: *Sufficit mihi*, ajebat, *si Joseph filius meus adhuc vivit*. Quumque illi Josephi gloriam, & in administranda republica prudentiam prædicare pergerent, pluraque etiam interfererent de severitate, qua ipsos tractaverat, quantave mala in prima, & graviora etiam in secunda in Ægyptum expeditione tulissent: intercessit Jacob, interpellavitque. Ita ne vero, inquit, nusquam vobis venit in mentem, ut ab eo disceretis, quam ob causam in Ægyptum migrasset? At illi se mutuo respectantes, quum non occurreret, quid reponerent, hæsere tantisper, donec Judas sic dicere orsus est. Culpam nostram patri nostro hodie confitemur. Audierant mei fratres sua insomnia narrantem Josephum: illico homines rudes, & imperiti conjectarunt, inde maximam domui nostræ portendi calamitatem: quasi vero nobis sub jugum missis, tu etiam pater Josephi potestati subjicien-

A ﬓﬔﬕ ﬖﬗ﬘ ﬙﬚﬛ ﬜יִﬞײַ ﬠﬡﬢ ﬣﬤﬥ ﬦﬧﬨ ﬩שׁשׂ שּׁשּׂאַ אָאּבּ גּדּהּ וּזּ﬷ טּיּךּ כּלּ﬽ מּ﬿נּ סּ﭂ףּ פּ﭅צּ קּרּשּ תּוֹבֿ כֿפֿﭏ ﭐﭑﭒ ﭓﭔﭕ ﭖﭗﭘ ﭙﭚﭛ ﭜﭝﭞ ﭟﭠﭡ ﭢﭣﭤ ﭥﭦﭧ ﭨﭩﭪ ﭫﭬﭭ ﭮﭯﭰ ﭱﭲﭳ ﭴﭵﭶ ﭷﭸﭹ ﭺﭻﭼ ﭽﭾﭿ ﮀﮁﮂ ﮃﮄﮅ ﮆﮇﮈ ﮉﮊﮋ ﮌﮍﮎ ﮏﮐﮑ ﮒﮓﮔ ﮕﮖﮗ ﮘﮙﮚ ﮛﮜﮝ ﮞﮟﮠ ﮡﮢﮣ ﮤﮥﮦ ﮧﮨﮩ ﮪﮫﮬ ﮭﮮﮯ ﮰﮱﯓ ﯔﯕﯖ ﯗﯘﯙ ﯚﯛﯜ ﯝﯞﯟ ﯠﯡﯢ ﯣﯤﯥ ﯦﯧﯨ ﯩﯪﯫ ﯬﯭﯮ ﯯﯰﯱ ﯲﯳﯴ ﯵﯶﯷ ﯸﯹﯺ ﯻﯼﯽ ﯾﯿﰀ ﰁﰂﰃ ﰄﰅﰆ ﰇﰈﰉ ﰊﰋﰌ ﰍﰎﰏ ﰐﰑﰒ ﰓﰔﰕ ﰖﰗﰘ ﰙﰚﰛ ﰜﰝﰞ ﰟﰠﰡ ﰢﰣﰤ ﰥﰦﰧ ﰨﰩﰪ ﰫﰬﰭ ﰮﰯﰰ ﰱﰲﰳ ﰴﰵﰶ ﰷﰸﰹ ﰺﰻﰼ ﰽﰾﰿ ﱀﱁﱂ ﱃﱄﱅ ﱆﱇﱈ ﱉﱊﱋ ﱌﱍﱎ ﱏﱐﱑ ﱒﱓﱔ ﱕﱖﱗ ﱘﱙﱚ ﱛﱜﱝ ﱞﱟﱠ ﱡﱢﱣ ﱤﱥﱦ ﱧﱨﱩ ﱪﱫﱬ ﱭﱮﱯ ﱰﱱﱲ ﱳﱴﱵ ﱶﱷﱸ ﱹﱺﱻ ﱼﱽﱾ ﱿﲀﲁ ﲂﲃﲄ ﲅﲆﲇ ﲈﲉﲊ ﲋﲌﲍ ﲎﲏﲐ ﲑﲒﲓ ﲔﲕﲖ ﲗﲘﲙ ﲚﲛﲜ ﲝﲞﲟ ﲠﲡﲢ ﲣﲤﲥ ﲦﲧﲨ ﲩﲪﲫ ﲬﲭﲮ ﲯﲰﲱ ﲲﲳﲴ ﲵﲶﲷ ﲸﲹﲺ ﲻﲼﲽ ﲾﲿﳀ ﳁﳂﳃ ﳄﳅﳆ ﳇﳈﳉ ﳊﳋﳌ ﳍﳎﳏ ﳐﳑﳒ ﳓﳔﳕ ﳖﳗﳘ ﳙﳚﳛ ﳜﳝﳞ ﳟﳠﳡ ﳢﳣﳤ ﳥﳦﳧ ﳨﳩﳪ ﳫﳬﳭ ﳮﳯﳰ ﳱﳲﳳ ﳴﳵﳶ ﳷﳸﳹ ﳺﳻﳼ ﳽﳾﳿ ﴀﴁﴂ ﴃﴄﴅ ﴆﴇﴈ ﴉﴊﴋ ﴌﴍﴎ ﴏﴐﴑ ﴒﴓﴔ ﴕﴖﴗ ﴘﴙﴚ ﴛﴜﴝ ﴞﴟﴠ ﴡﴢﴣ ﴤﴥﴦ ﴧﴨﴩ ﴪﴫﴬ ﴭﴮﴯ ﴰﴱﴲ ﴳﴴﴵ ﴶﴷﴸ ﴹﴺﴻ ﴼﴽ﴾ ﴿﵀﵁ ﵂﵃﵄ ﵅﵆﵇ ﵈﵉﵊ ﵋﵌﵍ ﵎﵏

jiciendus fores. Quare deliberaturi convenimus, visumque, unius servitute communem libertatem esse redimendam. Quæcumque ergo contra Joseph acta fuerunt non ea certe adscribenda invidiæ sunt, quasi vero ægre ferremus, illum cæteris anteferri, imo pietati tribuenda, qua admonebamur, tuæ atque Benjamini libertati quovis impendio consulere. Hem Benjaminum præ omnibus a te amari cer-
B nimus, nec tamen ipsi illum odimus, quia nimirum nunquam audivimus jactantem, se nostrum quandoque dominum fore. Quare remitte, quæso, injurias, quibus Joseph hucusque a nobis affectus est; præsertim quum inde factum sit, ut ad tanti honoris fastigium dudum provectus fuerit. Hæc pro elevando fratrum crimine Judas loquutus, patri satisfeciisse visus est:
C cui proinde senex: omnem, respondit, præteritarum injuriarum memoriam extinctam putate gaudio, quod, nunciata salute Joseph, mihi modo attulistis.

CAP. XLVI.

JAmque Chananitidem relinquere, atque Ægyptum petere Jacob decreverat, quum apparuit illi Deus; & quoniam filiis suis ab Ægyptiorum maleficiis, moribusque vehementer metuebat, ea cogitatione anxium confirmavit, jubens omnem
D metum deponere. *Ne metuas*, ait, *descendere in Ægyptum*. Et quum contra suspicaretur, ne nepotes Ægypti deliciis & feracitate illecti, perpetuum ibidem domicilium sibi statuerent, promissasque patribus terras postmitterent, subdit Deus: *Ego descendam tecum, & reducam te*. Postremum, quia timebat, ne interim Joseph moreretur, adjecit: *Et Joseph filius tuus ponet manus suas super oculos tuos*. His oraculis confirmatus, in Ægyptum Jacob
E migravit: sequutæ sunt eum animæ septuaginta: quo numero Joseph, & ambo ejus filii computandi sunt. Occurrit autem ei Joseph magno cum comitatu, & apparatu rhedarum, & curruum, *irruensque super collum ejus, flevit*, collacrymante pariter Jacob.

CAP. XLVII.

F INterim Joseph convocatis fratribus suggessit, ut Pharaoni suam conditionem haudquaquam dissimularent, sed libere faterentur, rem utique pecuariam se facere more majorum; sic enim facile impetratum iri a Rege terram Gessen. Satagebat quippe Joseph fratres a consuetudine illorum, qui boves & oves adorabant, seducere. Cui Pharao: in uberrima, respon-

pondit , regni parte patrem & fratres tuos ſedem domiciliumque ſeligere jubeto . *Poſt hæc introduxit Joſeph patrem ſuum ad Pharaonem , benedixitque Jacob Pharaoni , & egreſſus eſt foras .*

Gliſcente interim fame , Ægyptii primum , numerata pecunia , frumenta a Joſeph mercabantur ; poſtmodum vero , ea conſumta , annonæ pretium obtulere pecora , & armenta : poſtremum fame premente ſuos agros Joſepho addixere . Emit ille univerſos , excepta terra Sacerdotum , quibus conſtitutum erat a Pharaone pro quotidiano victu certum annonæ demenſum . Anno famis ſeptimo Joſeph Ægyptiis frumentum ad ſementem ſuppeditavit , pactus pro regio ærario quintam reddituum partem ; pactumque tranſiit in legem . *Quumque appropinquarent dies mortis Jacob , dixit ad Joſeph , pone manum tuam ſub femore meo .* More ſcilicet majorum : ſic enim Abraham ſervum ſuum Eliezer juraturum hanc cæremoniam adhibere voluit , velut pacti in Circumciſione fœderis proteſtationem : eodem ritu uſus nunc Joſeph promiſit quod petebatur , ſe facturum ; petebat autem Jacob , ut poſt obitum in ſepulcro majorum ſuorum Abraham & Iſaac conderetur : juravit Joſeph , id ſe curaturum ; eoque jurante *Jacob adoravit ad ſummitatem ſceptri ipſius .*

CAP. XLVIII. *Quum autem audiſſet Joſeph , quod ægrotaret pater ſuus , aſſumpſit duos filios ſuos , ut benedictionem ab eo acciperent , antequam moreretur . Dixitque Jacob : Deus Omnipotens apparuit mihi in Luza ,* quum reclinato ſupra lapidem capite obdormiſſem , *benedixitque mihi , & ait . Faciam te in populos ,* hoc eſt in Tribus . *Ephraim ergo , & Manaſſes , ſicut Ruben & Simeon , mei erunt . Reliqui autem , qui naſcentur tibi , filii tribuum Ephraim , & Manaſſis vocabuntur . Adduc eos ad me , ut benedicam illis . Commutans autem manus , poſuit dexteram ſuper caput Ephraim minoris fratris , ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſis , qui major natu erat .* Crucis nempe ſignum expreſſit , ut myſterium illius repræſentaret , a quo primogenitus Iſrael in Manaſſe deſignatus , diminuendus erat . Populus autem gentium , cujus Ephraim natu minor perſonam gerebat , erat amplificandus . *Benedicens itaque illis , dixit : Deus benedicat pueris iſtis , & invocetur ſuper eos nomen meum , nomina quoque patrum meorum .* Hoc eſt : appellentur filii Abraham , Iſaac , & Jacob . Quum autem Jo-

A Joseph id ægre ferret ; patrisque dexteram transferre conaretur super caput Manasse ; restitit Jacob, & ait : nec tamen hic benedictione carebit : *Erit enim in populum , & magnificabitur : sed frater ejus major erit illo* . Utque certam, ratamque esse prælationem minoris supra majorem ostenderet, subjecit: *In te benedicetur Israel, & dicetur : faciat te Deus, sicut Ephraim, & sicut Manassen.*

B Et ait ad Joseph : *Dedi tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhei in clypeo, & arcu meo.* Ideſt, quam emi centum ovibus , mea industria , & labore quæsitis . Porro Jacob Rachelis in partu extinctæ acerbum fatum idcirco hoc loco commemorat , quia filiorum ejus incrementa dicere parabat .

C

Benedictiones Jacob.

CAP. XLIX.

V*Ocavit autem Jacob filios suos , & ait ad eos : Congregamini , ut annunciem vobis , quæ eventura sint vobis in diebus novissimis* . Confestim convenere omnes, tum in gratiam Joseph , qui cæteros prævenerat , tum ob debitam parenti, eidemque proxime decessuro reverentiam: ædibus namque , & contuberniis divisi
D habitabant. Ægro assidebat Joseph , circumstabant ex ordine fratres . Expectabant omnes non benedictionem, aut maledictionem ; sed suæ quisque sortis præsagium, quidve sibi, suisque posteris ætas futura allatura esset , intenti captabant .

Tunc aperuit Jacob os suum , & dixit : *Ruben tu primogenitus meus , mea virtus , & principium roboris mei* . Hinc conjectare licet Jacobum illibatam vir-
E ginitatem ad octogesimum quartum ætatis annum pertulisse , quando Liam uxorem sibi adjunxit . *Mea virtus , & principium roboris mei* . Ideſt , tu prima soboles, fratres tui subsecundaria germina sunt virtutis, & fortitudinis meæ . Sive, tu quidem genitus es integris juventutis meæ viribus : cæteri hebescente, mutatoque vigore ætatis nati . Vel , si a meis moribus non exorbitasses , primam &
F potiorem partem primigenio jure tibi debitam consequutus fuisses . *Diffluxisti velut aqua*, quæ irriguum suum deserens, agros non suos rigatura oberrat . Quibus verbis verisimile fit Rubenum tunc cælibem non fuisse , quum patris thalamum violavit; eoque reprehensibiliorem fuisse ejus intemperantiam ; ut qui propria uxore non

non contentus, aquas furtivas appetiviſſet, nulla ad bibendum extimulante ſiti. *Non ſtabis*. Ideſt, non permanſurus es in numero Tribuum: ad quæ reſpexiſſe videtur Moſes, quum Rubeniticæ Tribui
Deut. 33. 6. benedicens: *Vivat*, ait, *Ruben, & non moriatur, & ſit in numero fratrum ſuorum*. *Aſcendiſti cubile patris tui*: probabile eſt, Rubenum Balam oppreſſiſſe dormientem, certe invitam, & idcirco illam a Jacobo maledictam non fuiſſe. *Vere maculaſti ſtratum meum*, ſive quia turpi opere patris thorum polluerat, ſive ipſam fœminam eo nomine deſignat. Hæc ad Ruben. Ad ejus fratres, quæ ſequuntur.

Simeon, & Levi fratres, vaſa furoris a natura ſua. Ideſt, ſuo, non meo ſenſu, aut voluntate immanem illam conſpirationem inierunt, ut Sichimitas ad Circumciſionem primum inducerent, deinde necarent. *In Congregatione eorum*. Ideſt, in conjuratione illorum ad perdendos Sichimitas, & conſequuta eorumdem in oppidum Sichem irruptione, *non eſt imminuta gloria mea*: quia Deus populos circum in vicinia habitantes immiſſo pavore frenanavit, ne me ignominia afficerent, acceptamque injuriam vindicarent, etſi non deerat poteſtas, nec voluntas. *In furore ſuo occiderunt viros*: Non utique in juſtitia & ex æquitate: nam jus & juſtum ſceleris dumtaxat auctorem Sichemum depoſcebat ad pœnam; ipſi contra in omnes ſæviere cives, & integrum oppidum everterunt. *In voluntate ſua ſuffoderunt murum*: ideſt, urbis ædificia diruerunt. *Maledictus furor eorum*; quia in Sichimitas immaniter exarſit: *Et indignatio eorum, quia pertinax*: plures enim interceſſere dies, ex quo Sichimitæ filios Jacob de nuptiis ſororis interpellaverant, atque ex pactis conventis ritum Circumciſionis admiſerant, & a ſubſequuta inciſione dolorem eo tempore acerrimum patiebantur: ea tamen mora Simeonis, & Levi iracundiam mitigare non potuit. *Dividam eos in Jacob*, ideſt, alterum ab altero ſeparabo. Quæ maledictio ſummæ conjunctionis vincula laxavit; quibus hactenus arctiſſime aſtricti fuerant, adeo ut ea, quæ ſecreto inter ſe deliberaverant adverſus Dinæ ſtupratores, cæteris ejuſdem fratribus communicare noluerint. *Dividam eos in Jacob*, ideſt, inter filios Jacob, & *diſpergam eos in Iſrael*, ideſt, inter filios Iſrael. Hic recole jurgium, poſtea natum inter amborum nepotes, Phineen nempe Levitam, & Zamri ex Tribu

A bu Simeon. Enimvero ſicut Levi, & Simeon conſpiraverant ad cædem Sichimitarum propter feminam: ita Phinees propter feminam una cum ipſa femina Zamri confodit. Nec modo Simeonis, & Levi nepotes animis & ſenſibus ab invicem diſceſſere, adeoque nihil eis vetus neceſſitudo profuit: ſed etiam per agros reliquarum Tribuum diſpertiti, diſperſique fuerunt. Et Levitæ quidem propriam, &
B diſtinctam ſedem, qualis cæteris Tribubus aſſignata fuerat, nullam habuere: Simeonitæ vero quum anguſtiores, quam ferret numerus, ſedes ſorte accepiſſent, indeque in alias terras ſeſe explicare cogerentur, loca quædam in confiniis hæreditatum fratrum ſuorum occuparunt.

Juda, te laudabunt fratres tui: eo vel maxime, quod illos a cæde fratris ſui Joſeph inhibueris: quod ni feciſſes, Joſeph
C utique duarum Tribuum pater factus non fuiſſet; imo vero, eo pereunte, ſimul periiſſent reliquæ Tribus. Quum igitur fratres tuos a parricidio prohibueris, & fame laborantes Joſephi opera ſublevaveris; merito laudabunt te propter duo bona, qui tua induſtria, & virtute duo mala fugerunt. *Manus tua ſuper cervicem inimicorum tuorum*. Hæc porro ad effectum perducta ſunt, quando nepos Judæ David
D inimicas nationes, quæ a mari magno uſque ad Euphratem longe lateque ſe fuderant, ſubjugavit. *A cæde fili mi aſcendiſti*, vel quia Judas cogitationem occidendi Thamar, & geminam ejus prolem abjecit; vel quia fratribus, cædem Joſeph deliberantibus, minime conſenſit. *Curvavit ſe, & accubuit*: ſubintellige, in ſua hæreditate: ut Leo accubuit, ait: at nequaquam ut defectus annis, &
E tus viribus Leo, imo vero quaſi catulus Leonis, ætate integra, atque firmiſſima. Et hæc quidem ſic habeto, ſi ea verba, *accubuiſti*, *ut Leo*, ad hæreditatem Judæ obventuram referas, ut ſenſus ſit, illam nulla vi, nullo caſu poſteris Judæ auferendam fore. Sed Jacob de regno loqui videtur, quo Judæi ſpoliari nunquam potuerunt, eo etiam tempore, quo vehementer vexati, afflictique fue-
F runt: idcirco, quod ſempiternum iſtuc imperium proprio domino interim in ea gente condebatur, atque reſervabatur: utque nobis conſtaret, Patriarcham Jacob loquutum fuiſſe de regno per Judæ ſtirpem ad Chriſtum tranſmittendo, non vero de ipſius Judæ Tribu; Scriptura ejuſdem Jacob verba ſubjecit: *Non deficiet ſceptrum*, ideſt

ideſt Rex, *neque ſcrutator*, ideſt Propheta futurorum præſcius, *donec veniat*, non utique David, qui quum antea ignobilis, & pauper eſſet, a regno dignitatem & opes accepit; ſed Jeſus filius David regni conditor, & verus dominus. Horum ergo verborum hic ſenſus. Non deficiet Rex, neque Propheta de ſtirpe Juda, *donec veniat is, cujus eſt regnum*. Quibus hoc non placet, oſtendant, ante Davidem alios regnaſſe ex proſapia Judæ genitos, qui regnum Davidi tradendum ipſi interea tenuerint. Si autem ante Davidem nullus ex Tribu Juda Rex fuit, planum fit, per Davidem, ejuſque nepotes condendum traducendunque fore regnum ad filium, & dominum David, cujus eſt poteſtas, & imperium. Licet ergo ab illis verbis, *Juda te laudabunt fratres tui*, uſque ad ultimam periocham, *Non deficiet ſceptrum, neque ſcrutator*, ad Judam, ejuſque poſteros referenda ſint, deque Davidis, ejuſque ſtirpis regno dicta intelligantur: quæ tamen ſequuntur, *donec veniat ille, cujus eſt*, de filio Dei certiſſime exponenda ſunt; neque ullo modo referri poſſunt ad Davidem, aut Davidis poſteros. Quin imo prædicta verba: *Donec veniat &c.* innuunt, Jeſu Chriſti deceſſores, non Reges, ſed proreges extitiſſe, qui interea temporis venturi Regis vicem obtinerent. *Ipſum autem expectabunt gentes*: ideſt, Eccleſia ex gentibus collecta. *Ligabit ad vitem pullum ſuum, & ad palmitem filium aſinæ ſuæ*. Synagogam, vitem appellat, quo etiam tropo prædicatur a Davide. Prædicit autem Chriſtum pullum ſuum ad vitem ligaturum, quatenus Synagogæ annexum erat ejus regnum, & per eandem traducebatur. Idque pariter inſinuant illa verba: *Non deficiet ſceptrum de Juda, donec veniat, cujus eſt regnum*. Quum autem Dominus noſter adveniſſet, ad veram etiam vitem pullum ligavit. Ut, quemadmodum alia vaticinia abſolute perfecteque compleverat, hoc etiam myſterium, quod Judæis olim per ſpeciem fuerat præmonſtratum, ac traditum, reipſa exhiberet. Porro qui id Chriſtum præſtitiſſe ajunt, cogitant in aditu templi aſſurrexiſſe vitem, ad quam Dominus templum ingreſſurus, pullum aſinæ, quo vectus fuerat, alligaverit; vel autumant jumentum illud viti illigatum fuiſſe in Caſtello, unde fuit a diſcipulis abductum: idque ex illis Chriſti verbis conjectant: *Invenietis pullum ligatum: ſolvite illum, & adducite: & ſiquis vobis dixe-*

Pſal. 79.

Marc. 11. 2.

A ܘܠܚܙܐ ܡܢ ܫܬܝܬܐ . ܫܦܘ ܠܡܪ ܕܣܒܘܢ
ܠܚܡܗ . ܘܒܪܘܒܐ ܕܚܡܪ ܟܣܐ ܕܒܘܗ .
ܡܚܝܐ ܘܒܬܐ ܠܚܡܗ . ܠܚܡ ܘܒܐ
ܘܒܘܗ ܡܢ ܚܡܪ ܕܒܘ ܘܠܒܢ
ܠܚܡ ܘܠܐ . ܐܠܝܢ ܠܡܪ
ܒܬܪܐ ܡܢ ܣܒܘܢ . ܘܚܠܝ ܡܢ
ܚܠܒ ܘܡܫܚܪ ܡܢ ܣܒܘܢ ܡܪܥܝ .
ܡܫܘ ܒܢܐ ܡܢ ܫܠܡ . ܠܐ ܘܒܐ
B ܡܢ ܐܝܠ ܡܪܥܝ ܘܥܩܪ .

ܐܫܟܪ ܓܒܐ ܚܫܐ ܒܡܪܥ ܬܪܥ
ܡܫܪܬܐ . ܗܘ ܓܕܥܘܢ ܕܐܬܐ ܒܥܡܐ
ܘܐܠܐ ܟܕ ܡܢ ܡܕܝܢ ܘܥܡ ܐܠܦ
ܓܒܪ ܡܚܐ ܡܢ ܓܝܫ ܡܕܝܢ ܘܣܒ
ܠܡ ܡܫܟܢ ܗܘ ܘܐܚܘܗܝ ܘܟܠ
ܒܝܬ ܐܒܘܗ ܫܠܡ ܘܐܬܩܛ
ܒܐ . ܘܚܙܐ ܡܢܘܚܐ ܕܛܒ ܗܘ
ܘܫܟܢ ܐܪܥܐ ܕܛܒܬ ܘܚܨܐ
C ܘܚܠܒ ܘܕܒܫ ܡܬܢܚ . ܘܐܦ ܐܝ
ܚܠܩ ܕܝܪܬܐ ܕܐܚܘܗܝ ܠܐ ܛܒ
ܐܝ ܐܦ ܒܥܝܢ ܕܡܫܟܝܬ ܗܘ ܒܥܝ
ܬܗ ܒܪܫܘܬ ܡܢ ܐܚܘܗܝ ܕܢܣܒ
ܗ ܝܥܩܒ ܡܢ ܒܢܝ ܢܫܐ ܘܫܪܐ
ܠܗ ܠܐ ܡܢ ܓܢܬܐ ܐܠܐ ܡܢ ܐܠ
ܗܐ ܕܡܢ ܠܗ ܐܬܪ ܘܡܫܟܢ
ܗ ܒܐ ܘܚܙܐ ܕܛܒ ܡܢܘܚ
ܐ ܘܐܪܥܐ ܕܡܪܘܝܐ ܗܝ ܠܡ
ܫܪܐ ܠܡܣܒ ܒܗ ܘܠܒܢܝܗ
ܕܢܫܩܘܢ ܡܢ ܚܠܒ ܥܢܐ ܘܡ
ܫܟ ܕܒܫ ܡܢ ܕܒܫ ܕܡܝ ܥܢ
ܐ ܘܚܠܒ ܥܢܐ ܡܢ ܚܠܒ ܐܪ
ܡܐ ܘܣܒ ܠܗ ܒܪ ܐܬܢ ܥܣ
ܪܝܢ ܫܢܝܢ ܒܡܕܒܪܐ ܕܣܝ
ܢܝ ܘܐܬܐ ܠܘܬ ܐܒܘܗ ܘܠ
ܘܬ ܐܒܘܗ ܘܐܡܗ ܘܐܚܘ
ܗ ܘܐܚܘܗ ܕܐܒܘܗ ܘܐܬ
ܐ ܠܘܬ ܐܒܘܗ ܘܐܡܗ ܘ
ܐܚܘܗ ܘܐܚܘܗ ܕܐܒ
ܘܗ ܘܐ
ܕ
D ܘ
ܠ
ܘ
ܗ
ܡ
ܘ
ܐ
ܗ
ܘ
ܐ
ܘ
ܐ
ܗ
ܘ
ܐ
ܘ
ܐ
ܗ
ܘ
ܐ

flixit , quum immiſſis in agros incendiariis vulpibus , ſegetes jam maturas inflammavit : quo incendio incolæ annui proventus ſpe deturbati , perinde atque miles equo dejectus , ad terram afflicti dicuntur . *Salutare tuum expectabo Domine* . Hæc vel ad Philiſtæos pertinent , ſi quidem ea , quam dixi , clade affecti expectarunt ſalutare Dei , quod utique fecerunt , quando ab Arca Dei , quam apud ſe detinebant , ſeveriſſime caſtigati fuerunt : ſive Jacob loquitur in perſona Danitarum , vel potius generatim omnium Tribuum , oſtenditque , ſalutem illam eſſe expectandam , quam Jeſus verus Salvator cunctis gentibus allaturus erat : cæteros proinde ſalvatores illius eſſe meras umbras .

Gad per turmas egredietur : deſignat Gaditarum auxilia fratribus ſuis ſubminiſtrata , quando comparato exercitu quadraginta millium armatorum , viam in terram promiſſionis primi ingreſſi ſunt , ſequente turba ſexcentorum millium peditum , cum promiſcuo vulgo puerorum , & mulierum , & pecorum gregibus . *Et ipſe trahet calcaneum* : ideſt , eadem Gaditarum Tribus in prima acie pugnabit. Sequentur aliæ Tribus , velut infima pars corporis , caput .

Aſer terra ejus bona , quod Moſes aliis verbis expreſſit : *Aſer tingat oleo pedem ſuum* . Videtur eadem uberrima , & feraciſſima fuiſſe . *Et præbebit cibos Regibus* : deſignat puriſſimum oleum , & vina varia , quibus Aſeritarum regio abundat . Deut. 33. 29.

Nephtali nuncius velox , non qui audita referat , ſed qui *pulchra promat eloquia* . Hæc recte accomodantur Duci Barach , qui Iſraelitas Siſaræ adventu conſternatos rei bene geſtæ nuncio erexit .

Filius educationis Joſeph : ideſt , a pueritia optime educatus , & inſtitutus . *Fons ſaliens* , ad dexteram , lævamque in geminam prolem diffuſus . *Ædificium ſuis ſubnixum fulcimentis* : primum fulcimentum erat Dei adjutorium , in quo Joſeph ſpem ſuam poſuerat . Accedebant primogenituræ jura , poteſtas propemodum regalis , & valida fratrum corona . *Aſcendit murum* : ideſt , ad perfectæ virtutis faſtigium evaſit . *Contenderunt , oderuntque eum agminum Ductores* , ideſt Tribuum patres . Alii legunt : *Viri partitionis , ſeu diviſionis* , ſed idem eſt ſenſus : nam fratres hæreditatem inter ſe partiuntur , & dividunt : iidemque Joſephum oderunt , & vendide-

runt

runt Ægyptiis . *Converſus eſt arcus ejus in fortitudine* , quia factus eſt fratrum ſuorum dominus , ipſiſque præfectus fuit . *Et diſſoluta ſunt brachia manuum ejus* . Quia ſicut inutilis eſt arcus fortis , ſi brachium perinde forte non ſit; ſic, etſi Joſepho ad perdendos fratres nec vires , nec poteſtas deeſſent ; deerat tamen voluntas , & appetitio vindictæ , quam hoc loco brachiorum robur deſignat : fraterna enim caritate diſſoluta ſunt brachia manuum ejus *a manu fortis Jacob*: Ideſt, ne in fratres ſæviret , illum cohibuit metus Dei, quem noverat patris ſui Jacob potentiſſimum adjutorem fuiſſe , & futurum omnium Hebræorum paſtorem , in deſerto cibum illis è cœlo , potum ex petra ſubminiſtrando . *Deus patris tui auxiliabitur tibi* , adverſus hoſtes prælianti , qui , ne fratribus injurias acceptas referres , cohibuit . *Et Deus Elſaddai benedicat tibi benedictionibus cæli deſuper* : Imbribus, & copioſo rore arva perfundens , & annuos proventus multiplicans benignis cœleſtium corporum influxibus . *Benedictionibus Abyſſi infra jacentis* . Res quidem omnes è nihilo primum eductæ fuerunt ; nubes vero ex marinis aquis concreſcunt , quas divina ſapientia ſale condivit , ne perpetuo ſtagnantes corrumperentur : tum juſſit in nubes ſublimari , & per hunc modum dulceſcere : indeque diffundi in rorem , & pluviam ad potum animantium , atque ad vegetationem plantarum , & omnium fere terræ geniminum . Benedictiones itaque cœli , rorem & imbres important . Benedictiones autem Abyſſi , ſunt fluvii & fontes , è terra proſilientes ; quos proinde Jacob optat copioſe affluere terris Joſeph . *Benedictiones uberum , atque viſcerum* , ſignificant matrum pro cariſſimis infantibus vota ; quum ab ubere pendent , fervenſque ex mammis lac ſugunt . *Et viſcerum* : hic patrum benedictiones adjungit , eaſdemque amoris plenas , quas ſcilicet parentes natis , quos ferunt in corde , ex corde precantur . *Benedictiones Patris tui confortatæ ſunt ſuper benedictiones Patrum meorum* : ideſt , benedictiones , quas ego tibi hodie impertior , benedictiones ſuperant , quas a patribus accepi : nam tu quidem a patre viſus & agnitus , benedictionem ex fide ſuſcipis : ego vero non ita , ſed mutuata perſona , & nomine mutato , etſi ex fide , benedictionem tamen clepſiſſe viſus ſum . Pater enim pro ſua parte me meo fratri ſervum addicebat eo die , quo illum dice-

cebat dominum fratrum ſuorum . Excellunt ergo meæ mei patris benedictiones, ſi non virtute, certe benevolentia & amore: *Uſque ad ſpem collium æternorum*: ideſt: uſque ad illas benedictiones , quas Iſaac conſequutus eſt in collibus , ubi immolandus ſtetit, mihique poſtmodum participavit . *Fiant ſuper caput Joſeph* , ut ſicut hodie decus eſt, & gloria fratrum ſuorum apud Ægyptios , ita corona illorum in poſterum fiat , & in ipſorum hæreditate regnet .

Benjamin lupus rapax excubans ad prædam in medio hæreditatis ſuæ : mane comedet prædam : ſignificat manubias , quas Benjamitica Tribus captura erat ab Indis, & ab Aſſyriorum Rege Sennacherib, atque a populo Gog. *Et veſpere dividet, quas ceperat opes* , atque bello partas in otio pacis dividet cum Tribu Juda , utpote in eadem urbe Jeroſolymis commorante , ſpolia ſcilicet ex prædictarum gentium caſtris directa.

Jam nunc, quoniam liter alem ſenſum benedictionum Jacob dedimus , myſticum etiam tradere conabimur : etſi nec literalem ſenſum hactenus pro dignitate tractavimus , nec myſticum nos perfecte aſſequuturos confidimus . Quare ſi earum benedictionum proſtantem in verbis ſenſum pro noſtra tenuitate exili ſtylo perſequuti ſumus, nec profecto copioſius , neque luculentius myſteria ſub illis latentia exponemus .

Ruben virtus mea, & principium fortitudinis meæ, diffluxiſti ſicut aqua, non permanebis . Quemadmodum Ruben filiorum Jacob natu maximus juſta cum execratione abjectus eſt, ea tamen maledictio poſtmodum a Moſe Jacobi filio abolita fuit: ita Deus contra Adamum propter mandati prævaricationem mortis ſententiam tulit; ſed advenit poſtmodum Dei filius, & hominem proſtratum, oblata reſurrectionis ſpe, erexit; atque ſententiam, quæ illum è paradiſo ejectum ſequebatur, caſſavit.

Simeon , & Levi fratres , vaſa furoris : ambo diaboli , mortiſque figuram prætulerunt . Quemadmodum enim atroci iracundia acti , oppidum diruerunt, & ex avaritia Sichimitarum bona diripuerunt: ita diabolus , extimulante invidia , quod illi aperta vi Sichimitis exitium intulere, ipſe occulta molitione hominibus attulit. Mors vero eorumdem corpora invaſit & rapuit, ea plane licentia , qua illi Sichimitarum fortunas depopulati fuere . Attamen, quos diabolus per peccatum occulte peremerat,

Do-

Domini Euangelium ſuſcitavit ; & quos mortis imperium premebat, benedicta Filii Dei promiſſio erexit . *Zabulon* oræ maritimæ habitator populos repræſentat Prophetarum contubernio & conſuetudine nobiles : & ſicut illorum finibus adjacet Sidon , ſic iſtorum confinia obſidet peccatum : huc ſpectat , quod legitur : *Quid vero cenſemini Tyre , & Sidon ?* *Joel. 3. 4.*

Iſſachar vir fortis , accubans inter ſemitas , juſtitiæ homines prævaricatores , at errata ſua pœnitentia corrigentes venatus eſt ad vitam . *Vidit habitaculum ſuum bonum eſſe , terramque ſuam eſſe bonam* , ideſt vidit Eccleſiam ſuam bonam fore , & habitationem ſanctam ; humerumque crucis ligno ſubmittens , debita noſtra diſſolvit .

Dan judicabit populum ſuum , ſicut & quædam ex Tribubus . Si ergo Danitis dare jura populo ſuo conceſſum eſt ; quam oppido potiori jure natus ex ſtirpe Juda , cujus eſt regnum , judicaturus eſt omnes gentes ? Hic nempe factus eſt coluber contra antiquum ſerpentem , & aſpis contra diabolum , quemadmodum æneus ſerpens olim erectus fuerat contra ſerpentes . Et quia parva eſt ſalus hominis ; ut magna eſſe videatur , Jacob in ſpiritu de communi omnium hominum ſalute ſubdidit : *Salutare tuum expectabo Domine* . *Num. 22. 8.*

Gad per turmas egredietur : turmas dicit illa quadraginta millia pugnatorum , qui filios Iſrael præcedebant . Hæc umbra : veritas patuit in duodenario Apoſtolorum cœtu , quando cunctis gentibus præire juſſi ſunt , eoſdemque deducere ad agnitionem veritatis . Egreſſi ergo per turmas ſuas , commiſſis pluribus cum latrone præliis , libertatem humano generi aſſeruere , quam ille ſuis latrociniis oppreſſerat . *Jos. 4. 13.*

Aſer , bona eſt terra ejus , & præbebit cibum Regibus . Eccleſia hæc eſt , quæ peccatorum remiſſionem & vitæ pharmacum parat non Regibus modo , ſed etiam militibus regum populiſque ſubjectis :

Nephtali nuncius velox dans eloquia pulchra . Quum enim Dominus in partibus Zabulon , & Nephtali doceret , auditores inde digreſſi bona nuncia circumtulerunt , & eloquia pulchra repetentes , ecce , ajebant , quem expectabamus , adeſt .

Filius educationis Joſeph . Quemadmodum Jacob primogenito ſuo Ruben ſubſtituit Joſephum , ipſumque præcipue amavit , eidemque totus adhæſit : ita Adamo primogenito , qui Deum ad amaritudinem

provocaverat, alter ſuffectus eſt filius in ſenectute natus, ideſt, in fine mundi, univerſum mundum labantem ſuſtentaturus; cui proinde velut columnæ totus orbis inniteretur, & in eo omnium hominum ſpes ſaluſque conſiſteret. *Fons ſaliens, ædificium ſuffultum*: ideſt, filiorum & fratrum corona munitum. Intuere hic genus humanum, cujus ruinas Prophetæ & Apoſtoli Chriſti virtute fulſerunt. Fuit etiam Joſeph fratribus murus, ad arcendam in ſumma annonæ caritate famem: ſimili providentia Chriſtus, genus humanum ſanctis mœnibus cinxit, & adverſus errores munivit. Joſephum odere principes Tribuum, & Dominum ſeniores populi. *Manſit in fortitudine arcus ejus*: quia ambo inimicos fregere ſuos, ſuoque imperio ſubegerunt. *Diſſoluta ſunt brachia manuum ejus*: quia neuter pharetram ſagittis implevit, aut telum contra fratres ſuos intorſit. *Propter fortem*, ideſt propter ipſum Filii nomen, qui ab Apoſtolo, Petra ſequens Iſraëlem in ſolitudine, appellatus eſt.

Benjamin lupus rapax: Paulus hic eſt, qui contra lupos lupus fuit, & animas diabolo eripuit. *Veſpere dividet ſpolia*, ideſt in ſupremo die mundi, ipſe quoque ampliſſimam pro ſuis laboribus mercedem accipiet.

Poſtquam Jacob hunc in modum filiis ſuis benedixiſſet, deceſſit, annum agens quadrageſimum ſeptimum ſupra centeſimum. Cadaver Joſeph ſolemni cum pompa extulit, exequias proſequentibus Ægypti proceribus, & univerſa Iſraelitarum familia, illudque in ſepulcrum patrum intulit. Inde, peracto funere, in Ægyptum revertit. Interea fratres Joſephum ſibi adhuc infenſum ſuſpicati placare ſatagebant. *Pater tuus*, ajebant, *præcepit nobis, antequam moreretur, ut diceremus tibi. Dimitte quæſo iniquitatem fratrum tuorum, atque peccatum, & malitiam, quam exercuerunt in te*. Eam fratrum trepidationem, metumque ingemuit Joſeph, mox etiam depulit, blandiſſime eoſdem ſic affatus: *Nolite timere fratres mei*: nam etſi pater veſter mortuus eſt, veſtri tamen patris Deus profecto vivit; eoque vivente ratum atque certiſſimum mihi eſt, nulla vos unquam moleſtia afficere. Eo maxime, quod ille optimus malum a vobis meditatum, mihi in bonum verterit, ut ſimul potentiſſimi populi, regnique ampliſſimi præfecturam contulerit. Enimvero non committam, ut pereant, quorum opera factum eſt, ut plurimi non perirent. Quod reliquum eſt, oro vos, ut

ſicut

ﻟﻠﻠﻪ ﻣﻦ ﻗﺒﻞ ﻣﺎ ﺍﺳﺘﻮﻯ ﺍﻟﻌﺎﻟﻢ ﻭﻛﻞ ﻣﺎ ﻓﻴﻪ ﻓﻠﻢ ﻳﻜﺘﺒﻪ ﻷﻥ ﺁﺩﻡ ﻛﺎﻥ ﻳﺴﺘﻐﻨﻲ ﻋﻦ ﺍﻟﻜﺘﺎﺏ ﻷﻥ ﻋﻠﻢ ﺍﻷﺷﻴﺎﺀ ﻛﺎﻥ ﻣﻮﺟﻮﺩﺍ ﻋﻨﺪﻩ ﻭﻋﻨﺪ ﻧﺴﻠﻪ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻛﺎﻧﻮﺍ ﻳﺘﻮﺍﺭﺛﻮﻥ ﻫﺬﻩ ﺍﻟﻤﻌﺮﻓﺔ ﻣﻦ ﺁﺑﺎﺋﻬﻢ ﺇﻟﻰ ﺃﻥ ﺍﻧﺤﺮﻑ ﺍﻟﺠﻨﺲ ﺍﻟﺒﺸﺮﻱ ﻛﻠﻪ ﺑﺴﺒﺐ ﺍﻟﻌﺼﻴﺎﻥ ﻋﻦ ﻣﻌﺮﻓﺔ ﺍﻟﺨﺎﻟﻖ ﻭﺍﻟﺘﺒﺎﻋﺪ ﻋﻦ ﺍﻟﻨﻮﺭ ﺍﻟﺤﻘﻴﻘﻲ ﻓﺎﺳﺘﻮﻟﻰ ﻋﻠﻴﻬﻢ ﺍﻟﻈﻼﻡ ﻭﺍﻟﺠﻬﻞ ﻓﺎﺣﺘﺎﺝ ﺍﻟﻠﻪ ﺣﻴﻨﺌﺬ ﺇﻟﻰ ﺍﻟﻜﺘﺎﺏ ﻟﻴﺤﻔﻆ ﺑﻪ ﻣﺎ ﻛﺎﻥ ﻳﻌﻠﻤﻪ ﺁﺩﻡ ﻭﻧﺴﻠﻪ ﻣﻦ ﺍﻟﻌﻠﻢ ﺑﺎﻟﻠﻪ ﻭﺑﺎﻟﺨﻠﻴﻘﺔ ﻭﺑﺎﻟﺸﺮﻳﻌﺔ ﻭﺑﺎﻟﻨﺎﻣﻮﺱ ﻭﺑﺎﻟﻤﻠﻜﻮﺕ ﻭﺑﺎﻟﺠﺰﺍﺀ ﻭﺑﺎﻟﻘﻴﺎﻣﺔ ﻭﺑﺎﻟﺪﻳﻦ ﻭﺑﺎﻟﺘﻮﺑﺔ ﻭﺑﺎﻟﻔﺪﻳﺔ ﻭﺑﺎﻟﺘﺒﺮﻳﺮ ﻭﺑﺎﻟﺘﻘﺪﻳﺲ ﻭﺑﺎﻟﺘﺠﺴﺪ ﻭﺑﺎﻟﺼﻠﻴﺐ ﻭﺑﺎﻟﻘﻴﺎﻣﺔ ﻭﺑﺎﻟﺼﻌﻮﺩ ﻭﺑﺎﻟﻤﺠﻲﺀ ﺍﻟﺜﺎﻧﻲ ﻭﺑﺎﻟﺪﻳﻦ ﻭﺑﺎﻟﺘﻮﺑﺔ ﻭﺑﺎﻟﻔﺪﻳﺔ ﻭﺑﺎﻟﺘﺒﺮﻳﺮ ﻭﺑﺎﻟﺘﻘﺪﻳﺲ ﻭﺑﺎﻟﺘﺠﺴﺪ ﻭﺑﺎﻟﺼﻠﻴﺐ ﻭﺑﺎﻟﻘﻴﺎﻣﺔ ﻭﺑﺎﻟﺼﻌﻮﺩ ﻭﺑﺎﻟﻤﺠﻲﺀ ﺍﻟﺜﺎﻧﻲ ﻭﺑﺎﻟﺪﻳﻦ ﻭﺑﺎﻟﺘﻮﺑﺔ ﻭﺑﺎﻟﻔﺪﻳﺔ ﻭﺑﺎﻟﺘﺒﺮﻳﺮ ﻭﺑﺎﻟﺘﻘﺪﻳﺲ ﻭﺑﺎﻟﺘﺠﺴﺪ ﻭﺑﺎﻟﺼﻠﻴﺐ ﻭﺑﺎﻟﻘﻴﺎﻣﺔ ﻭﺑﺎﻟﺼﻌﻮﺩ ﻭﺑﺎﻟﻤﺠﻲﺀ ﺍﻟﺜﺎﻧﻲ ﻭﺑﺎﻟﺪﻳﻦ ﻭﺑﺎﻟﺘﻮﺑﺔ ﻭﺑﺎﻟﻔﺪﻳﺔ ﻭﺑﺎﻟﺘﺒﺮﻳﺮ ﻭﺑﺎﻟﺘﻘﺪﻳﺲ ﻭﺑﺎﻟﺘﺠﺴﺪ ﻭﺑﺎﻟﺼﻠﻴﺐ ﻭﺑﺎﻟﻘﻴﺎﻣﺔ ﻭﺑﺎﻟﺼﻌﻮﺩ ﻭﺑﺎﻟﻤﺠﻲﺀ ﺍﻟﺜﺎﻧﻲ

A sicut ego rerum vestrarum in Ægypto curam hactenus gessi, ita meum vos corpus post obitum meum curetis, ut illud apud Ægyptios perpetuo manere neutiquam patiamini. *Et adjuravit eos, dicens: Recordabitur vestri Deus, & ascendere vos faciet in terram, quam juravit Abraham: asportate ossa mea ex hoc loco.* Vehementer equidem semper optavi, ut si illa terra potiri vobiscum non liceret, liceret tamen ex eadem supremo mundi die vobiscum

B resurgere. Sic demum Joseph exactis annis centum & decem vivere desiit, ejusque cadaver in loculo conditum in Ægypto mansit.

Hæc porro Deus, qui per Filium suum de nihilo cuncta creavit, sub mundi primordia non scripsit: idcirco, quod nec scripto indigebat Adam, cui aliunde rerum principium compertum erat; nec

C ejus posteri, qui eandem notitiam a majoribus acceptam, & per successionem patrum traditam retinebant. At enimvero postquam omne genus humanum generali quadam defectione a Deo descivit, & rationis lumine hebescente divini etiam opificii memoria intercidit, Deus clarissimis verissimisque monumentis populo Hebræorum scripto traditis constare voluit iis, qui mutaverant naturam, naturæ origines. Deo

D itaque dictante, Moses scripsit in deserto, quæ in Paradiso Deus ipse Adamum docuerat.

Deum, & Christum, ejusque Spiritum Sanctum laudent semper & celebrent priorum mundi sæculorum homines, qui hæc sacramenta sine scripto didicerunt: atque mediæ ætatis populus, qui eadem literis consignata legit, audivit, & credidit: extremi item temporis

E gentes, quæ ejusdem populi scripturas susceperunt: jam nunc mirentur & isti, qui victimarum suarum nidore delectati, illas contumaciter repudiarunt. Amen.

F

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI, ET JACOBI EPISCOPI EDESSENI INTERPRETATIONUM IN GENESIM COLLECTANEA

Excerpta ex Catena Syriaca Severi Monachi Edeſſeni.

MOSIS GENUS, ET PROPHETIÆ TEMPUS.

MOſes Propheta in Ægypto ex Levitica Tribu natus eſt: a filia Pharaonis adoptatus, educatuſque, omnibus Ægyptiorum diſciplinis eruditus fuit. Poſtmodum a Deo ad familiare colloquium de medio Rubi vocatus, virgam & poteſtatem accepit; juſſuſque eſt populum ſuum ab Ægypto educere, & a tyrannide Pharaonis vindicare. Obiit in monte Nebo, anno ante Dei in carne adventum milleſimo quadringenteſimo octogeſimo quinto, quum annos quadraginta prophetaſſet.

CAP. I. IN *principio creavit Deus cœlum, & terram*: hoc eſt primum omnium rerum aſpectabilium, condidit Deus cœlum, & terram. Interjecta particula, את, quæ in hebraico textu hoc loco legitur, idem valet, quod syriacus articulus ܐ: nec enim legendum ܐܬ *Joth*, aut exponendum eſt, ut ſubſtantiam, ſeu naturam ſignificet cœli & terræ. Senſus hujus exordii eſt. Quoniam homines, priſcarum gentium ſuperſtitione imbuti, creaturas, & quæcumque metuebant, Deos eſſe arbitrabantur, puta ſolem, lunam, ignem, cœlum, & sydera, eaque proinde ſemper fuiſſe, nec ulla Conditoris opera indiguiſſe: Moſes divini Spiritus afflatu doctus, illud in primis agendum ſibi intellexit, ut in ipſo ſui operis veſtibulo homines diſcerent, Univerſum fuiſſe conditum, ejuſque opificem unum eſſe Deum, non plures, ſicut Ethnici hac in re delirabant.

Terra autem erat Tuh-buh: hoc eſt, deſerta, & vacua. In alio codice legitur: *Terra erat inviſibilis, & incompoſita*: inviſibilem dixit, propter aquarum alluvionem, quæ terram a ſenis lateribus undique operiebant, & in modum epidermidis fœtum in utero obvolventis, circumſidebant. *Et incompoſita*: quia necdum aquis emerſerat, ac proinde nec hominibus

bus, aut animantibus excipiendis accommodata, nec apta ferendis ſtirpibus, herbis, plantiſve. *Tenebras* autem, quas dicit aquis incubuiſſe, ſpiſſum denſumque vaporem intelligo, qui ex abyſſo aquarum emiſſus, atque in modum obſcuræ & atræ nubi addenſatus, primam illam noctem attulit: quare eadem nubium fuit: quia necdum conditum fuerat firmamentum, quod noctem efficeret, & univerſum obumbraret. Nam quum hoc poſtmodum factum fuiſſet, infimas mundi partes, ad inſtar cujuſdam velaminis, obnupſit, & illis claram cœleſtemque lucem eripuit. Diſce porro, tenebras non fuiſſe naturam aliquam, aut rem factam, ſicut reliquas univerſi partes, ſed meram corporum umbram, quæ ſcilicet ex interpoſitione corporis cœleſtis, videlicet firmamenti, circumfundebatur, & ſuperficiem abyſſi occupabat. Ex humiditate ergo aquarum, ut ajebam, illa primæva nox coaluit, quum lux iſta, diſpultrix tenebrarum, necdum erupiſſet. Quod autem dixi tenebras non eſſe ſubſtantiam, aut naturam, aut rem factam, pronum eſt tibi proprio experimento cognoſcere: nam & ipſe tibi noctem pro libito ſub ipſum meridiem creare potes: ſi nimirum tentorium ex ſpiſſo panno figas, obſtructiſque diligenter rimis omnem lucis fulgorem excludas; ſi deinde iſtud conclave ſubeas, atram noctem tibi ipſi feciſſe comperies. Lucem vero non ita tibi parare poteris aliam ab ea, quæ a Deo creata fuit, & quædam res, & natura eſt.

Spiritus Dei incubabat ſuper faciem aquarum. *Spiritus Dei*, hic eſt Spiritus Sanctus Dei Patris, qui ab eo ſine nota temporis procedens, eidem ejuſque Unigenito Filio æqualis eſt in eſſentia, efficientiaque: cuique proprium, ſingulare & verum nomen Scriptura diſtinguens, Spiritum Dei appellat: iſque dicitur incubaſſe aquis; ut nimirum illis virtutem prolificam inderet, & univerſim aquas, terraſque ad arbores, beſtias, & volucres procreandas excitaret. Indicandum autem fuit Spiritum Sanctum incubaſſe, ut opus creationis illi cum Patre & Filio fuiſſe commune, ſciremus. Dixit Pater, fecitque Filius: conſentaneum ergo fuit, ut ſubderetur, Spiritum Sanctum ſuam interpoſuiſſe operam, quod per incubationem ſatis oſtenditur. Inde docemur, omnia per Trinitatem conſummari, perficique. Tene ergo, quod jam dictum eſt, Scripturam, dum opificium Dei deſcribit, non

hunc Spiritum creatum , & liquidum ſignificaſſe , ac ſi cum ipſo Deo aquarum ſuperficiem afflaret ; ſed proprie Spiritum Sanctum deſignaſſe , ut nimirum hinc diſceremus , Spiritum Sanctum aquas vitali quodam calore foviſſe , imo velut infuſo ardore ad ebullitionem concitaſſe, & per hunc modum ipſis impertiiſſe fœcunditatem . Habes in gallina quoddam hujus rei ſpecimen : incubat enim ova ſua , excitatoque per ipſam incubationem calore fœcundat . Interea Spiritus Sanctus noſtri baptiſmi ſacramentum adumbrabat , præſignabatque , fore aliquando , ut ejuſdem divini Spiritus illapſu fœcundatæ aquæ filios Dei procrearent .

Dixitque Deus fiat lux , & dividat a nocte diem : vocavitque Deus lucem diem , & tenebras noctem . Hic rurſus animadverte , tenebras non eſſe rem aliquam , aut naturam : quare nec earum creationem memorat, nec locum in ordine rerum deſignat , ſed eas aëri accidere, quum, exoriente die, ſolis luce colluſtratus, & cum ea permixtus varios induit colores ; ea vero abeunte opacatur, & incumbit nox , non aliunde quam ex occaſu lucis : ita vides ignem ardere, mox extingui , & aquas modo in grandinem, modo in glaciem, & nivem concreſcere, & vinum variare , & ex atro perſpicuum, & clarum fieri .

Die autem ſecundo *dixit Deus: fiat firmamontum , & dividat aquas , quæ ſuper cœlum ſunt , ab aquis , quæ ſunt ſub cœlo* . Firmamentum appellat aërem hunc capiti noſtro impendentem , qui a ſua diſtantia, & elevatione ſolidi corporis ſpeciem induit: ſitum autem fuit, clauſumque intra totum ſpatium, quod a terra ad illam ſupremam , & ardentem regionem panditur . Firmamentum porro nomen illi hæſit ex duplici capite : tum quia ſolidi corporis ſpeciem præfert : tum quia in ſpiſſam denſamque ſubſtantiam comprimitur . *Diviſitque Deus aquas ſuperas ab inferis* , illas nimirum ſuper cœlum , hoc eſt, firmamentum extulit , eum in modum, quo atræ nebulæ globos ſublimari videmus : atque in aëre ſuſpendi , & immobiles manere juſſit .

S. Jacob. Edeſs. Quidam docuerunt , firmamentum eſſe corpus quoddam a ſummo Opifice ex ſubſtantia aquæ expreſſum : & quemadmodum ſi aër intra utrem cogatur , eundem comprimi denſarique videmus , & ſoliditatem quandam induere ipſis ſenſibus obviam : Sic , ajunt , Deus in ortu re-

rerum ex aquarum elemento iſtud, quod firmamentum dicimus, decerpſit: corpus ſcilicet ſpiſſum, ſubtile & defæcatum; atque ita diſtribuit, ut aquas quidem terræ ſuperfuſas ſuperet, & circumquaque obſideat; cæterum ſuppoſuit aquis, quæ ſumma tenent, & cum illa aëris parte miſcentur, quæ humida eſt, & nubes generat; atque ad ſui Artificis nutum perpetuo diffundit pruinas, imbres, grandines, & nives. Idem ſuperiorum corporum calorem temperat, tutaturque homines, animantes & plantas ab æthere illo calidiſſimo, qui ſub ſole funditur, & ab ipſomet ſole, qui totus ignis eſt. Hoc inquam firmamentum eſt, quod cernimus, & modo opacatur, & nigreſcit, modo ſerenatur, & nitet. Coloris iſtud quidem expers eſt; coloris tamen ſpeciem nobis parit ejuſdem altitudo & diſtantia: quod etiam in alto mari cernere eſt: indeque fit, ut ab altitudine, perinde atque immenſa latitudine, deficiente oculorum acie, ejus ſubſtantiam explorare nequeamus, nedum evadere ad ſuperiorem ejuſdem regionem, atque intueri aërem illum aqueum ipſi impoſitum. Jam quod tute affirmare licet, ajo, ex altitudine utriuſque conſtare colorem, quem cernimus, modo obſcurum & atrum, modo clarum, & nitidum, qualem, ut ſupra notavi, exhibet altum mare: hoc eſt, quod cœlum perinde dicimus, appellatione omnibus gentibus & linguis communi: idemque eſt firmamentum, quod Deus medium locavit inter aquas terram obſidentes, & aërem illum aqueum ipſi firmamento ſuperpoſitum, quem propter naturalem humiditatem & mollitiem, aquam Scriptura paſſim appellat.

Eſt ergo aëris definitio: corpus quoddam medium inter ignem, & aquam, affectionum utriuſque capax, ab aqua participans humiditatem, calorem ab igne: ſubtile per ſe & agile, & coloris expers: aqua levius, minus igne. Affectiones ergo hujuſmodi illi aliunde ſunt: quare nec per omne ſpatium ſui ſimile eſt: facillime enim, aptiſſimeque ſuſcipit ignis & aquæ ſubſtantiam, ſeu naturam; & cum utroque miſcetur, & confunditur, ut in eorum naturam migrare videatur. Quocirca tres patitur affectiones, ſive mutationes. Ima quippe pars & vicina terris, atque procul ab ea, quam ſupra dixi, aquea regione, clarior, ac ficcior eſt, quamvis terrenas receptet exhalationes, & ſubtili tenuique pulveri admiſceatur.

Sti-

Stipatur autem, & comprimitur a proprio A
ſitu : in medio quippe locatus eſt, clau-
ſus & cinctus, idemque per modum zo-
næ claudens, & cingens duo elementa,
terram ſcilicet & aquam : adeo ut extra
hos limites excurrere nequeat, propria
conſtitutione coërcitus, quominus aut ipſe
extra illa vagetur, aut iſta ſupra illum
aſcendant, aut extra oberrent : adeo ut
ſemper velut certo limite illa duo conti-
neat, & exitum prohibeat, in modum, ſi B
placet, corporis ſolidi atque firmiſſimi.
Talem enim operi ſuo Artifex indidit na-
turam, & ſedem conſtituit. Hanc dico
cauſam, cur cœlum, & firmamentum in
divinis Scripturis frequenter appelletur.
Altera pas aëris media dicitur, & naturæ
aquæ magis affinis, quacum etiam admiſce-
tur, & quoddam corpus componit media-
criter frigidum & humidum : cæterum ple-
nius & craſſius, magiſque ſpiſſum, ſi imis, C
ſummiſque conferas. Huic ſcilicet ſucce-
dit tertia, & ſumma regio aëris, quam
credimus admiſto igne perpetuo fervere :
eademque maximæ eſt tenuitatis, & ſicci-
tatis, omniſque prorſus humoris expers :
indeque a Græcis Αἰθὴρ, *Æther* appellatur,
aër videlicet ardens, qui niſi fixo limi-
te, eoque ſane maxime neceſſario, ab Opi-
fice contineretur, vicina corpora crema-
ret, ſimulque omnem humorem abſume-
ret. Idcirco inventæ ſunt aëriæ aquæ ex D
coitione vaporum, humidarumque exha-
lationum, quas perpetuo ſurſum impel-
lunt flumina, ſtagna, lacus, fontes, & ma-
xime maria. Sic ætheris vis coërcita eſt,
quominus omnia plane corpora inflamma-
ret, & corrumperet.

In hexaëmer. *Et dixit Deus : congregentur aquæ in lo-*
cum ſuum, & appareat arida. Id factum ter-
tio die. Voluit quippe Deus terram emer-
gere ex abyſſo aquarum, quibus hactenus E
operta & obſeſſa fuerat, quo fieret uti-
lis fovendis ſeminibus, progignendis her-
bis, & ſtirpibus, hoſpitaliſque hominibus
& reliquis animantibus : neque vero talis
fieri poterat, niſi primum humor ille ſic-
caretur, quem neceſſe erat ab incum-
bentibus aquis continuo terram pervade-
re, atque corrumpere : & quidem humi-
ditatis exceſſum nunc etiam frugibus ob-
eſſe videmus. Diviſis eum in modum
aquis, mox Deo jubente terra nativam fi-
guram ſphœricam, planamque reliquit,
foriſque in tumulos protuberavit, & in-
tus in cavernas receſſit : aſſurrexere mon-
tes, & valles ſubſidere. Tunc, aquis ab
ejus ſuperficie defluentibus, & in pro-
prium

prium locum coëuntibus, terra cum montibus imas quoque valles prodidit. Loca ergo, quæ aquis prominere cœperunt, excipiendis hominibus & cæteris animantibus deſtinata fuere, ſationique aptata. Aquæ vero ſic in maria congregatæ fuerunt, ut nihilominus terram ſubirent, ſimulque pervaderent, & alicubi etiam ſuperarent. Aperuitque Deus intra terræ viſcera meatus, & venas, & alveos, viamque dedit aquis, & ventis; præcepitque, ut per eoſdem poros frigidi, calidique vapores in ſubſidium ſtirpium, ſeminum, animantium, & volucrum, pro temporum varietate redderentur: tum præcipue, quum brumali tempore, ſole ad auſtrum declinante, frigidiſſimi venti flare incipiunt, & nix, glacies, procellæ, & turbines terram quatiunt, ſolariſque caloris vis obtunditur: neve hiemis frigus arbores, ſemina, & plantas torreret, atque homines & beſtias necaret; ſubterranei ignes excitati fuere in iis, quos dixi, meatibus. Præterea quoniam per hiemem calor ad intimos terræ ſinus contrahitur, huic etiam via inventa eſt, quo per poros & diverſa terræ ſpiracula ad ſumma remearet; diffuſuſque per venas arborum, vim frigoris mitigaret. Rurſus calidi vaporis æſtu, quem è terræ viſceribus diffundi diximus, fontes calorem concipere videmus, atque præter morem calidos halitus mittere: indeque patet, calorem ex intimo terræ ſinu erumpere, & uſquequaque diffuſum, frigoris vehementiam temperare. Huic additum aliud etiam ad arcendum frigus remedium pecori, ex proprio ſtercore in magna copia ſtabulis ingeſto. Aves quoque deprehenſæ ſunt ſuper fluminum alveos, ac fontium ſcaturigines, & ſtagna pernoctare, calidoſque inde vapores captare. Ferunt eos, qui Arctoas regiones incolunt, ultra montes, quos Septentrionis papillas vocant, frigidioribus hiemis menſibus ad ripas fluvii, quem Ignis amnem appellant, confluere; geminos autem eſſe montes, in quibus glacies in lapidum duritiem concreſcat. Cæterum ultra iſtorum montium fines habitatores nullos eſſe, quum trans fluvium Ignis occurrat Oceanus, mare illud ingens, quod univerſam terram circumambit, & reptilium atque volucrum impatiens eſt, ſicut quidam Græci ſcriptores prodidere, opinati, velut mœnibus urbes, ita terræ orbem Oceano muniri.

Jac. Edeſs. *Vocavitque terram, aridam, congregationeſque aquarum vocavit maria.* Maria in plurali numero effert. Quocirca animadvertendum eſt, quod a viris doctis proditum eſt, aquas in maria quatuor diſtributas fuiſſe, neque omnes in unum confluxiſſe alveum, neque ad unam mundi partem fuiſſe contractas; ſed in plura, ut ajebam, maria, lacus quoque, & ſtagna, fluvioſque fuiſſe diſpertitas. Jam primum notatur mare, quod Adriam vocant, quod ex Occaſu diffunditur ab ultimo terræ habitabilis limite, quem Græci Oceanum appellant, & ad ortum ſolis per mediam terram habitabilem latiſſimo ſinu procurrit. Ejus longitudinem ad quinque circiter mille milliaria excedere ajunt; latitudinem ad quadringenta: terminaturque Amano monte, cui adjacet Antiochia, alluitque oras Ciliciæ, Syriæ, Phœniciæ, atque Palæſtinæ. Alterum mare Pontum Euxinum dicunt, quod ab ortu ad occaſum protenditur uſque ad Myſiæ regiones Thraciæ finitimas: habetque longitudinem ad milliaria mille trecenta, latitudinem ad trecenta. Tertium eſt mare Hyrcanum, ſeu Caſpium, a reliquis ſeparatum, quod ab occaſu in ortum porrigitur ab extremis Armeniæ, Albaniæque partibus uſque ad fines Sogdianorum: ejuſque longitudo cenſetur ad octingenta ſupra milliaria pertingere, patetque in latitudinem ſexcentorum milliariorum. In hoc mare exonerant ſeſe ingentia flumina a locis Borealibus Sarmatarum, Scytharum, & Turcorum, magnam humoris copiam ipſa regionum natura ſubminiſtrante. Nullas habet inſulas ob aquarum altitudinem, ex eo, quem dixi, fluminum affluxu maximopere auctam. Quartum Erythræum: ex quo derivatur ſinus Arabicus; per quem tranſiere Iſraëlitæ, cujus longitudo ad quadringenta & mille milliaria producitur, latitudo ad quadringenta. Huic ſuccedit ſinus Elamitarum, ſeu Perſicus, qui ex Boreali parte Erythræi panditur, & procurrit occaſum verſus uſque ad Babyloniorum oras. In hunc ſinum devolvuntur Tigris, & Euphrates; ejuſque longitudinem procedere ajunt ad mille & quadringenta milliaria, ad ſeptingenta latitudinem. Erythræum ergo mare cum ſuis appendicibus univerſim obtinet centum & octoginta gradus longitudinis terræ habitabilis ab Oriente ad Occaſum, latitudinis duos ſupra centum; a terris ſcilicet Chuſæorum, ſeu Æthiopum uſque ad Sinas ultimi Orientis

A tis populos; ab ortu ad occasum, mille & octoginta circiter milliaria in longum, in latum quasi bis mille & septingenta. Quare dimidium fere terræ habitabilis occupat.

Postquam ergo die tertio ad summi Opificis nutum in sua conceptacula defluxere aquæ, tellus emicuit, simulque arida fuit, & appellata est: aptata etiam ad generationem suorum geniminum, puB ta frugum & stirpium; hominumque atque animantium habitationi accommodata. Eodem die, aquis è terræ superficie depulsis, arbores, & poma simul prodierunt. *Producat*, dixit Deus, *terra omne lignum* &c. Dixit, dictoque vim genitivam, & formatricem terræ indidit perpetuo duraturam. Idem semen fuit, quo terra gravidata peperit omnia.

C

D

CREATIO LUMINARIUM SOLIS, ET LUNÆ.

E QUarto die, subdit Scriptura, *fecit Deus duo luminaria magna, ut lucerent super terram: luminare majus*, solem, *ut præesset diei, & luminare minus*, lunam, *ut præesset nocti: & stellas*. In his porro luminaribus contraxit, & circumscripsit Deus totam lucem, quæ tribus ante diebus per universum latissime diffusa, vagabatur. Illos namque dies priores luce utique distinctos fuisse oportuit: at illa nec discretis horarum terminis definiebatur, neque diem in certa F spatia dividebat; sed in modum lucidæ nubis suspensa, nec horarum numerum designabat, nec ortum, nec occasum proprio motu afferebat, neque ullam ab orbe cœlesti impressionem patiebatur; sed repente sub diluculum fundebatur, eadem-

S. Ephraim.

demque celeritate ſub veſperam occidebat ad illius nutum, qui ſcitiſſimo, pulcherrimoque ordine opificium ſuum moliebatur, & dirigebat. Dixit ergo Deus primo die: *Fiat lux*: magno ſcilicet operæ pretio, ut univerſum circumluſtrans, tenebras diſſiparet, quas humidi vapores, ut ſupra dixi, ab aquis terram adhuc obtinentibus emiſſi, in vicino aëre fecerant. Sed nec ipſa lucidi illius corporis ſubſtantia ab humidi aëris contagione immunis fuit, ipſo calore humidas exhalationes ad ipſum trahente; nec prædicti ignis lux poterat perrumpere aërem illum craſſum, humidumque, atque tenebroſum, nec tenebras ſuperficiem aquarum obtinentes diſpellere. Hæc porro ab igne ſupero fundebatur, qui nec hactenus collectus fuerat, nec incluſus alligatuſque uni orbi, quem ſolem dicimus. Quum ergo Conditori placuit, circumfuſam lucem in unum vas coadunare, & certo loco alligare, ut regulari motu nobis mane a meridie, & primas a ſecundis veſperis exactiſſime deſignaret, excogitavit orbem iſtum clarum, & defœcatum, & in firmamento cœli collocavit: nam lux, quæ Deo jubente prodiit primo die, ex cœleſti igne profluxit: omnis quippe lux ignis filia eſt. Hic eſt ſol, qui quarto die conditus fuit: tantum autem inter ignem, & ſolem intereſt, quantum inter ignem longe poſitum, & lucernam in medio thalami locatam, copioſo lumine coruſcantem: alius nempe eſt ignis ſplendor domum maligna luce illuminans, atque alius fulgor facis, aut lucernæ continens ignem, ſeu potius ipſam naturam ſplendidam ignis. Primæva ergo illa lux per univerſum propagata, radius & ſplendor coruſcantis ignis dumtaxat fuit; ſol autem conditus quarto die, eſt velut ipſa natura ſplendida ignis, poteſtatis maximæ, & plurimarum rerum effectrix.

IN ILLUD, ET SINT IN SIGNA ET TEMPORA.

Jac. Edeſſ. DIxerat: *Fiant luminaria in firmamento cœli*, deſignans locum, partemque univerſi illis conſtitutam. *Ut dividant diem & noctem*. Tametſi de utroque luminari loquitur, quum dicit: *Dividant &c.* iſtuc ta-

tamen illius luminaris proprium, cujus est efficere diem; hunc enim sol parit, quum oritur; noctem, quum occidit. Minoris autem luminaris alia ratio, quum nec luceat semper, nec unquam de die: diem ergo noctemque luminare majus se solo efficit, & dividit. *Et stellas*: stellarum idcirco meminit, quo sciremus, has in supplementum majorum luminarium repertas fuisse. Hic subdit: *Et sint in signa*, significat, cœlestia ea corpora etiam in hunc scopum constituta fuisse, ut extraordinariis signis salutarem metum injicerent hominibus, atque admirationem: cujusmodi esse solent luminarium eclypses, seu defectus: hi porro soli accidunt a luna in synodo, seu congressu, quum in eadem cœli regione morantur ambo: & luna soli opposita radios ejus, & lumen obscurat. Tum ipsa incidens in umbram terræ, quum est è regione solis, repente deficit: idque contingit, quum luna a sole in spatium dimidiæ sphœræ longissime digreditur. Sunt & alia a sole phænomena; puta Iris, & quæ hastæ dicuntur, & fatui ignes, cometis similes, & quæ vulgus appellat, fel solis; similiter a luna, quum in humentem aërem incidens, circulos varios & rotas describit, præter ea quæ in ipso corpore lunæ spectantur; seu quum curvatur in cornua modo obtusa, modo acuta; seu quum crescit, & deinde paulatim senescit. Hæc & hujusmodi signa plerumque formantur in regione humida, & eorumdem siderum aspectui propiore, magisque exposita, & ipsis subjecta. *In tempora & dies & annos*. Hæc, inquit, sidera facta sunt, ut certa rataque per orbem cœlestem conversione tempora metirentur, & annos diesque distinguerent.

A

DE CONSTRUCTIONE ET FIGURA LUMINARIUM.

ܒܪܝܬܐ ܘܨܘܪܬܗ ܕܢܗܝܪܐ ܘܣܗܪܐ

Jac. Edeſs.

COrpus, ſeu ſubſtantia ſolis ignis eſt defœcatus ac purus, luce & efficacitate maxima præditus, atque a cæteris elementis plane ſecretus. Arguitur autem ſolis naturam igneam eſſe ex eo, quod in regionibus Æthiopum, & aliarum gentium, quæ ad auſtrum propius declinant, perpetuoque ſolem capiti impendentem habent, terra a ſolo ejus calore, velut præſente igne, torretur, & ſane longe acrius, quam a clibano & fornace, quantumvis ſuccenſa. Quod etiam ſolis immenſam propemodum magnitudinem indicat: nam etiamſi ſol totus ignis eſſet, terram utique calefacere non poſſet, niſi ad caliditatem magnitudo accederet. Lunam vero conſtare dicunt ex quatuor elementis: & quidem frigiditas, indeque refrigeratio terræ, quam exoriente luna, experimur, indicat, eam de terræ concretione aliquid participare: ſed & lunam cum aquæ natura commune quidpiam habere, conjectare licet ex humefactione herbarum, ſeminum & ſtirpium. Ex aëris item ſubſtantia aliquid lunæ decerptum, arguit ejuſdem levitas & nitor. Poſtremum, nec igne prorſus carere, docet flammeus color, & corpus terſum ac politum. Hæc, inquam, ſuadent ex quatuor elementis lunam eſſe comparatam. Figura autem ſolis nec plana, nec in modum laminæ attenuata, ſed ubique ſphœrica, & rotunda eſt, ad inſtar margaritæ nitidæ, & rotundæ, ut omnes ſimul mundi partes ſuo lumine colluſtraret. Hæc porro omnibus cœli luminaribus figura communis eſt.

Apparent in globo lunæ maculæ, velut atrum quoddam, de quibus docti diſputant; ajuntque, lunam proprio carere lumine, illudque a ſole mutuari, quod planum fit, inquiunt, ex ejus incrementis & decrementis: nam quum ſub radios ſolis intrat, nobis obſcuratur & latet; quum autem incipit a ſole diſcedere, illuminatur, & poſt diem paret tenuiſſima, ad inſtar ſubtilis fili; & quo longius a ſole digreditur, eo plenior nitet uſque ad quintum decimum diem, qui plenilunii dicitur, quum ex adverſo opponitur ſoli. Tum denique incipit retrocedere, ejuſque lumen ſimul minui, donec in initia recurrat, & lineam ſeu viam, quam perege-

ܐܝܟ ܕܦܠܣ ܐܪܥܐ ܘܫܡܫܐ ܒܟܠ ܥܡܡܐ ܘܐܘܡܬܐ ܕܒܪ ܡܢ ܐܬܪ ܕܪܡܐ ܘܡܢ ܐܬܪ ܕܡܛܠ ܗܢܘ ܒܪ

egerat, emensa, soli subsidat, tum vero penitus occultatur. Præterea, ajunt, nullum elementum, aut corpus, excepto igne, proprio micare lumine; proinde lunam ex quatuor elementis compositam, lumine expertem esse. Gemina porro elementa aër & aqua, quia polita sunt, & perspicua, accipiunt lumen & transmittunt, quum a sole irradiantur. Terra autem, quia prorsus opaca est, nec per eam lumini transitus patet, obscura manet: quare terram esse putant eam lunæ partem, quam atro colore infectam videmus. Siderum corpora ex ignis elemento decerpta fuisse, minime credendum est, quia nec calefaciunt, nec siccant terram, quod a sole fit; etsi per totum dispersa sint firmamentum, omnemque ferme numerum excedant. Neque ex elemento aquæ constare ea, credibile est, quia nihil humoris infundunt herbis, & stirpibus, quod luna facit. Neque rursus dicendum est, sidera ex hoc obscuro crassoque terræ elemento coaluisse. Restat igitur, ut dicamus, ea ex puro levique aëre esse concreta. Et hæc de luminaribus quarto die a Deo conditis dicta sunto.

Quinto autem die ex aquis eductæ fuere aves & pisces. Quare sicut Deus terram floribus & plantis decoraverat, cœlumque luminaribus, ita ex aquis volucrum & belluarum immensam propemodum copiam formavit: indeque aërem instruxit, locupletavitque copiosissima, pulcherrimaque familia, quæ pennarum vario multiplicique colore, florum speciem, & amœnitatem repræsentaret. Ita utrique elemento provisum fuit, ut in aquis natarent pisces, & aves in firmamento cœli volitarent.

Sexto die, postquam reliquæ omnes creaturæ conditæ atque ordinatæ fuerunt, præstoque fuit quidquid honor & majestas hominis postulabat, quem Deus universi Regem destinaverat; Adamum condidit, qui velut sponsus, paratum sibi thalamum intraret, & huic rerum universitati sese componeret, quæ, velut sponsa, cultu ornatuque suo perfecte absoluteque instructa, illum opperiri videbatur. Quod Scriptura insinuat, subdens: *Non erat homo, qui operaretur terram*: quia scilicet creatio Adæ ad finem divini opificii prorogabatur. Hoc autem factum fuisse illa etiam ex causa credimus, ut videlicet homo rerum omnium postremus conderetur, ne mundi creationem

nem impudentiſſimo errore ſibi ipſe arrogaret.

S. Ephr. *Et dixit Deus : faciamus hominem ad imaginem , & ſimilitudinem noſtram* . Patet hæc verba ad Filium , & Spiritum Sanctum dirigi a Patre , hominis creationem moliente. Prologus autem , hominis opificio præmiſſus , futuri operis dignitatem inſinuat , & omnium rerum aſpectabilium antea creatarum naturam hominis fore præſtantiſſimam . Illa namque ſolo imperio producta memorantur : *Fiat lux* : *producat terra* : *producant aquæ reptile* . Quum autem ad creationem hominis ventum eſt , inducitur Deus verba faciens , qualia homines facere ſolent , quum de rebus magni momenti inter ſe deliberant : multa nempe cogitant ; quæque cogitarunt , ſibi invicem communicant . Spiritu autem dictante , ſcriptum eſt , plurali numero Deum loquutum fuiſſe , *ad noſtram imaginem & ſimilitudinem* , non in ſingulari , *ad imaginem & ſimilitudinem meam* : ut nimirum doceremur , Deum illum inviſibilem & rerum omnium principium ad Verbum Factorem , & ſuum Spiritum Sanctum , eſſentia , poteſtate , virtute , & efficientia ſibi æquales , hæc verba feciſſe : *Faciamus hominem ad imaginem noſtram* .

Adamum porro ad imaginem , & ſimilitudinem Dei creatum fuiſſe , ex triplici capite intelligimus . At nec Adæ ſpeciem extimam , imaginem Dei appellari credas , ſed animum , libero arbitrio præditum , & in reliquas creatas res poteſtate & imperio inſtructum : ſcilicet , quemadmodum in Dei manu , & ditione cuncta ſunt poſita , ſic Mundus Adamo ſubjectus fuit . Sed & purum , integrumque animum accepit , omnium proinde virtutum & divinorum chariſmatum capacem . Intelligentiam denique & rationem , qua res omnes comprehendit , digerit & componit : ita ſeſe explicat in omnes partes , & cujuslibet rei imaginem effingit , ut omnia ipſe in ſe uno continere videatur . Adam itaque creatus fuit nec vivus , qui non poſſet mori , neque mortalis , qui non poſſet vivere . Nec enim fruſtra impoſitum fuit præceptum : & libera optio data , ut ſi quidem pareret , viveret ; ſin reſiſteret , moreretur . At ille elegit mortem , & vitam contemſit .

ܕܒܪܐ ܘܢܟܬܐ ܒܪܝܟ ܐܠܗܝܡ ܐܝܟ ܕܡܠܠ ܠܐ ܒܚܕ ܐܠܐ ܒܬܪܝܢ ܒܫܡܗ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܐܢܫ ܘܐܢܬܬܐ ܒܪܐ ܐܠܗܝܡ ܐܢܘܢ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܐܢܫ ܘܐܢܬܬܐ ܒܪܐ ܐܢܘܢ ܐܠܗܝܡ

ergo malum non est, sed malis fit: quo-
Luc. 2. 34. circa audies dictum: *Positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum*. Multorum hominum atque omnium temporum hoc vitium est: arborem scientiæ boni & mali plerique audacter invadunt; quodque Adamo malum accidit, inde fructus mortis decerpunt: illos dico, qui vel Dei naturam non ex fidei disciplina, sed ex temeraria curiositate scrutantur; vel qui ejus mandata contemnunt.

Rursus in arbore scientiæ boni & mali, in ligno vitæ, Dei præceptum Adæ impositum agnoscimus: cujus observantia illum a morte vindicasset, & ad vitam immortalem perpetuo vegetasset. Quia vero illud contemsit, pœna mortis affectus, intellexit a bono se discessisse, & inveniisse malum; quandoquidem a bono, quod vita est, excidit, & in mortem, quæ malum est, præcipitavit. Cæteroquin Adæ corpus, ante præcepti transgressionem morti subjectum non fuerat, quia nec illud culpa labefactarat: nec enim mors sine illa Adamum invadere potuisset, quemadmodum nec ferrum domare fabri, sibique subjicere valent, nisi postquam ignis vi solutum fuit: sicut ergo ferrum ductile efficit calor, ita corpus mortale peccatum.

Jac. Edess. *Faciamus hominem ad imaginem nostram &c.* Quum ad Verbum & Spiritum Sanctum hæc a Deo Patre verba facta fuisse credantur, & ambo in Patre sint, & ipse in utroque, profecto non erat, cur alterutrum, vel utrumque Pater de creatione hominis interpellaret: nec enim hac interpellatione divinæ personæ indigebant, nec porro aliunde, nec usquam necessaria fuisset. Jam ut solide & dilucide sensum hujus loci exponam, existimo, tuteque affirmo, Deum neutiquam hæc verba feciisse; quum illa allocutione, ut recte dictum est, opus non esset personis divinis: sed Spiritum Sanctum divinæ Scripturæ auctorem verba ad captum nostrum hunc in modum composuisse; quo nos ad cognoscenda mysteria in divinis operibus latentia manuduceret, quo scilicet nobis innotescerent unius sempiternæ Divinitatis Creatricis tres hypostases; simulque nostram ipsi dignitatem agnosceremus, honorisque prærogativam, qua Deus hominem oppido extulit supra omnes creaturas, quæ sensu cernuntur, jamque pridem conditæ fuerant. *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem nostram*: subditque: *Et præsint piscibus maris*

ris & volatilibus cœli. Ergo non unum hominem creavit Deus, imo universum in illo uno homine humanum genus. Non enim dixit: *Faciamus hominem, & præsit*: sed, *faciamus hominem & præsint*. In Hebraico textu non legimus *filium hominis*, ut in nostro syriaco, sed absolute אדם Adam, hominem, quæ vox Hebræis non est singularis cujuspiam personæ proprium nomen, sed universim omnes homines appellat: ex quo videlicet rursus intelligeremus, universum genus humanum a Deo conditum fuisse in illis duobus hominibus Adamo & Eva, quos ab initio fecit & formavit. Quid? quod & alterum primi illius hominis nomen ܐܕܡ Adam attenta ejus etymologia ad unam personam minus recte contrahitur, quum ex ipsa sua notione generis nomen sit, quod Scriptura etiam innuit illis verbis: *Et vocavit* C.5.2. *Deus nomen eorum Adam in die, quo creati sunt*. Discimus itaque tum ex gemina hominis appellatione, quam supra expendimus; tum ex illo verbo *præsint* numeri pluralis, quod supra affirmabam, universum genus humanum simul a Deo creatum fuisse in duabus illis personis Adamo & Eva, quos ab initio condidit, jussitque præesse piscibus maris & volatilibus cœli.

Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. Quid istuc? Quæ verborum istæ ambages arcana premunt? Aut unde fluit istud summæ sapientiæ dictum? Ut quum Auctor præfatus sit, hominem a Deo conditum fuisse, formatumque in utroque sexu ad imaginem Opificis sui, atque una cum ejusdem benedictione potestatem in omnes res conditas simul accepisse; hic subjiciat: *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*. Quorsum, cedo, ista dicuntur? Prima quidem, illa scilicet: *plasmavit hominem, & masculum & fœminam creavit eos*; ut ostendat, hominem fictum fuisse ex eodem luto, ex quo reliquæ animantes ratione carentes, stirpes & plantæ, & cætera hujusmodi: mente quidem sensuque præditum, mortalem tamen, & obnoxium omnibus affectionibus, quas corpus, materia concretum, aut exigit, aut suscipit; brevi, reliquis similem viventibus, quæ nec mentem habent, nec sui Artificis imaginem repræsentant. At enimvero quum hominem mox Dei imaginem dicit, mundique præsidem, satis declarat illum mente & ratione instructum fuisse, at-

Idem in schol.

atque a cæteris animantibus longe diversum. *Formavit*, ait, *hominem & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*. Animadvertin', quam oppido hæc a primis diversa? Nec enim obscure demonstrant, alium ab antecedente ordinem, ad conciliandum homini ampliorem honorem, ab ejus Artifice fuisse excogitatum. Talis sane erat, in quo corpus immortale habere cœpit, quibusvis contrariis affectionibus exemtum: quamvis istuc non a natura insitum, sed a sola Dei beneficentia datum, ea etiam conditione, ut novus iste status vi atque potestate liberi arbitrii ab homine custodiretur. *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*, vitam scilicet infudit veram, atque spiritum vere viventem, Angelis cognatum, beatissimis scilicet illis mentibus æqualem; quibus nec fames accidit, nec sitis, nec algor, nec æstus, nec labor, nec somnus, neque aliud quodcumque corporeæ naturæ proprium malum. Hoc nempe bonum afferebat posterior iste status & præcellentissima hominis conditio, cujus prærogativa datum est homini Angelorum vivere vitam, a materia quodammodo abstractam, atque beatissimam; utpote cujusvis laboris, molestiæ & ægritudinis immunem: adeo ut, etsi corpore constaret, nullas tamen corporis noxias affectiones sustineret: imo nec iis egeret, sine quibus corpus vivere non potest. Hujusmodi status Adamo, imo vero universæ ejus posteritati, concessus fuit; mansissetque, si quidem ille parere voluisset sui Opificis præcepto mox ipsi imponendo; quo observato veram manentemque sibi vitam certissime comparasset.

Idem in hexaëmer.

Habet & alium sensum hic locus. Quemadmodum si quis alteri aspiret, proprio utique, non alieno ore id facit, nec alienum, sed suum spiritum mittit: sic naturæ Opificem cogita in faciem hominis inspirantem. Hominem nempe creavit, & spiritum illi vitæ de suo spiritu infudit. Sic nempe fieri oportuit, ut existeret vivens a vivente, intelligens ab intelligente, & immortalis ab immortali prodiret. Enimvero etsi Doctores Ecclesiæ non pauci, divinarum Scripturarum interpretes, hunc textum de hominis anima intellexerint, attendentes, quæ sequuntur: *Et factus est homo in animam viventem*; nihilominus ille, qui ampliorem spiritum a Deo accepit, ille, inquam, ma-

magnus doctor, & sermonum Spiritus Sancti thesaurus Beatissimus Cyrillus, de communicatione Spiritus Sancti hanc sententiam exposuit, ubi sic scribit. Impressa est in illo (homine) divinæ imago naturæ, inspirato Spiritu Sancto: ipse namque est spiritus ille vitæ, quandoquidem Deus natura sua vita est..... & sane oppido stultum & absurdum est putare, Sanctum Spiritum in animam esse conversum, & in hominis transisse naturam. Sed formata illa massa, ineffabili virtute animata & constituta fuit, & è vestigio Spiritus Sancti munere decorata: neque enim alia ratione divina imagine ditari poteramus.

Libr. 1. de Adoratione in Spiritu.

HEVA COMMUNE CUM ADAMO PRÆCEPTUM ACCEPIT.

CAP. III.

SI de corpore Adæ Heva decerpta est, & lex totum Adamum ligabat, consequens est, Hevam quoque, utpote in ipso Adam contentam, eodem præcepto fuisse obligatam: & vero si Heva quum in Adamo lateret, benedictionem accepit illis verbis: *Crescite, & multiplicamini*: consequenter dicendum est, cum ipso, in ipso existentem, mandatum pariter accepisse.

S. Ephr.

CUR HEVA COMEDIT, DEINDE CONJUGI EANDEM ESCAM OBTULIT.

QUia diaboli seducta promissis, credidit per eam escam apotheosim se esse consequuturam. Comedit autem, antequam conjugi porrigeret, quia primatum ambiebat; postea autem obtulit, quia sibi virum eo beneficio obnoxium volebat. Propterea fœminam principatum tenere non decet, sed imperio subesse, quod plane sequitur ex sententia adversus mulierem lata: *quia comedisti*, utique prima, & primatum supra conjugem affectans; *idcirco ad eum erit conversio tua, & ipse dominabitur tui*: & quia credidisti divinam prolem ex te nascituram, *in doloribus paries filios*.

S. Ephr.

A

QUA CAUSA FACTUM EST, UT SERPENS LOQUERETUR.

S. *Ephr.*

QUandoquidem ſerpens, animal ſuapte natura mutum, ſermonem aliunde commodatum accepit, videtur diabolus illi loquendi facultatem eo animo optaſſe, quo beato Job divitias afB fluere cupiebat, quas ipſe poſtmodum in argumentum tentationis converteret. Ita, inquam, loquelam ſerpenti quæſiviſſe, qua ipſe ad tentandos Adamum & Hevam abuti poſſet. Credidit enim, audientibus loquentem mutam animantem, facilius mendacio fucum ſe facturum. Serpenti autem linguæ uſus idem, qui poſtmodum aſinæ datus fuit. Cæterum ſi beatum Job optimus ejus Dominus opibus ideo inſtruxit, ut in ipſo triumpharet; C eodem utique animo Adamum locupletavit & auxit, amplioribus etiam donis muneraturus, niſi ille præpoſtera feſtinatione cauſam ſuam præcipitaſſet, & mandatum prævaricatus obligatam Conditori fidem fefelliſſet.

QUOMODO DECLINANTE DIE ADAM AUDIIT VOCEM DEI DEAMBULANTIS IN PARADISO?

D

S. *Ephr.*

QUum ergo Adam fines divino præcepto ſibi præſcriptos tranſgreſſus fuiſſet, ambo conjuges nudi apparuere; & priori gloria ſpoliati, bonum unde exciderant, & malum quod incurrerant, intellexerunt. Tum vero, declinante jam die, vocem Domini deambuE lantis in paradiſo audierunt: præſentem enim ſpectare non merebantur: nec vero ſuſtinebant; oculos ſcilicet, quos divina pridem lux vegetabat, hebetaverat culpa. Nihilominus ex oraculo, & declinatione diei de ſe male conjectabant, præſagiebantque rerum converſionem inſtare. Item, indicatum hoc loco pomeridianum tempus, extremæ videlicet diei horæ, innuit ſerius, quam oportuit, illos ad Deum reſpexiſſe.

F *Adam ubi es?* Timore ſtupentem excitat, ut præſentem ignominiam agnoſcat: quaſi dicat: oblitus es Creatoris tui, ejuſque mandata contemſiſti: quamquam Divinitatem invadere conantem, dedecus oppreſſit: hunc ſcilicet ex hac tua ne-

negotiatione quæſtum es conſequutus, ut caderes; ſequetur mors: interim conceſſis honoris inſignibus exutus, nudus jaces: Heus Adam ubi es?

Ecce Adam factus eſt tamquam unus ex nobis, ut ſciat bonum & malum. Sarcaſmus eſt, in quo Deus Adamum cum opprobratione admiſſi criminis irridet. *Ecce*, inquit, *Adam*, juxta ac meditabatur, *factus eſt unus ex nobis, ſciens bonum & malum*. Atenim qui domino ſervus æqualis fiat? Certe, ſi ejus imperium detrectat, illi ſe fecit parem. *Sciens bonum & malum*. Hem Adam, inquit, ſervilem conditionem faſtidiens, ad naturam divinam tranſcendere cogitavit: & vero quam affectavit, ſortem conſequutus eſt; quando proprio experimento doctus intellexit, diſcrevitque a bono malum. At ſane haudquaquam ipſi expediebat, cum tanto diſpendio diſcrimina boni & mali diſcere: quemadmodum nec nobis utile eſt, ſerpentum & ſcorpionum venena noſtro periculo explorare. Ambo ergo rei capitalem ſententiam accepere; multa tamen clementia, & commiſeratione temperatam. Judicii autem telam Dei juſtitia a ſerpente exorſa eſt, ut mox ad Adam deventura, ſeveritatis virgam, ea interpoſita mora, leniret.

QUARE SERPENS PUNITUS FUIT CAPITE, PEDIBUS ET VENTRE.

S. Ephr.

IN ventre quidem & pedibus: quippe qui humi ſerpere coactus eſt: pedibus merito multatus, qui pedibus ad nequitiam feſtinaverat, ambiitque fieri omnium beſtiarum princeps. *Super ventrem tuum gradieris*, qui ventri impoſuiſti, & *terram comedes*, qui hominem è ſublimi cœleſtium ſpirituum ſtatu dejectum, atque ad terram afflictum cogis in terram redire. Ergo qui tibi mentienti fidem adhibuit, idem eſca fiat. *Et inimicitiam ponam inter te & illum*: quandoquidem amicum ipſi te ſimulans, inimicum feciſti Deo, atque ſibi ſuiſque, tibi quoque, perinde atque illi tu ipſe. *Et ipſum*, hominis ſemen, *conteret caput tuum*. Tuum, ajo, caput, unde iſtud omne malum fluxit, paratumque tibi, ad componenda effutiendaque mendacia inſtrumentum. Reſtat, ut poſtquam Adam tuis dolis captus ad arborem progreſſus eſt, mandatique tranſgreſſor factus, deſiit eſſe ca-

caput, ejus tu calcaneum in posterum petas. Quoniam vero Adam calcaneo suo, suæ scilicet uxori obsequutus, ipsaque impellente, a propria hæreditate statuque exciderat, idcirco bonus Deus hæc duo conjunxit: videlicet: homo conteret tuum, serpens, caput; tuque calcaneum ejus petes; quo scilicet diabolum coërceret: adeo ut, quamquam ille homini nusquam parcere velit, quæ est summa ejus improbitas & nequitia; judiciali tamen sententia frænaretur, quæ unum dumtaxat, idemque infimum hominis membrum, nocere volenti, subjiciebat. Quamobrem hæc altiore sensu referenda sunt ad diabolum, serpentem illum intelligibilem. Hic enimvero calcaneo nostro perpetuo imminet; nos vero oportet ipsius observare caput, initium scilicet tentationum, quibus ad peccandum praviſque affectionibus obsequendum nostram voluntatem sollicitat. Diabolus vero calcaneo nostro incumbit, ideſt facta, dictave nostra explorat, atque hinc occultas animi affectiones propensionesque assequi nititur, quibus deprehensis, insilit statim, & instat, ut si quidem id assequi possit, nos loco præcipitatos prosternat, & miserabiliter perdat.

QUAM OB CAUSAM SERPENTI POENA INFLICTA FUIT.

S. Ephr. SI quis objiciat, diabolo dumtaxat peccante, serpentem immerito punitum fuisse minime nocentem: primum cogitet, diabolum non una fuisse multatum pœna. Nam antehac a feliciſſimo nobiliſſimoque statu, in quo conditus fuerat, deturbatus, eo projectus est, ut tenebris & reptilibus sit comparatus, & *2. Petr. 3. 7.* similis factus sit illis. Et posthac pœnam ignis etiam feret ipsi reservatam in noviſſimo die. Serpentem porro eadem sententia comprehendi, justum fuit, quasi participem ejus delicti, quod omnes homines perdidit: nec vero ipsis inutile, si qui serpenti paruerant, sancitam ejusdem pœna divini timoris disciplinam spectare & cognoscere voluiſſent: intellexiſſent utique, quanta foret severitate punienda voluntas libera, arbitraque suorum actuum, quando animal sui minime potens, alieni criminis pœnas luebat. Rursum: quemadmodum sancte statutum fuit, ut si quis cum bestia coiviſſe deprehensus fuisset, una cum ipso simul ani-

animal plecteretur : non quod huic placuisse crimen suspicari quis posset ; sed quia peccandi materiam peccanti subjiciens, simul exitium procurasse videretur. Ita in præsenti judicio maledictioni non immerito subjicitur serpens, visus simili modo in hominis perniciem conspirasse. Sed agesis, quid cedo peccarunt bestiæ, aut aves, quas Cataclysmus perdidit ? Aut Jobi greges, quos subitum incendium absumsit ? Aut pro peccatis populi vituli jugulati, agni & turtures ? Sunt adhuc aliæ causæ, cur serpens Dei maledictione plecteretur : prima, ut perspecto ejus supplicio, nec Diabolum culpam impune tulisse crederemus. Rursum, si venena non solum fugimus, verum etiam frangere vasa solemus, in quibus posita fuere ; utique adversus serpentem simili ratione agere incongruum non fuit. Item sicut viso externo corporis morbo, internam etiam animi ægritudinem nos vidisse arbitramur : sic irrogata serpenti pœna, plagam diabolo occulte inflictam manifestam & aspectabilem fecit. Demum, quemadmodum si contingat filium Regis a sicario occidi, pater & illum crudeli morte mactat, & telum peractæ cædis diffringi mandat : sic simili uti severitate Deo visum fuit.

CUR ADAM EODEM DIE, QUO DE LIGNO COMEDIT, JUXTA DEI SENTENTIAM MORTUUS NON EST.

S. Ephr.

DUo genera mortis indicat Divina Scriptura : alterum, quod non sensu, sed mente cernitur, animæque accidit, ex transgressione legis divinæ : alterum oculis manifestum, quo anima a corpore separatur ; ut interim omittam tertium, quo mori mundo ejusque concupiscentiis dicuntur, qui assentiuntur monenti : *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*. Jam etsi Deus primi generis mortem, quæ culpam semper assequitur, Adamo statim a transgressione intulerit ; distulit tamen alteram corporis propriam, induciasque ad tempus indulsit, idcirco, quod mortis comminationem antecesserat benedictio Dei dicentis : *Crescite & multiplicamini*. Adamo proinde vivere usque adeo concedendum fuit, donec Deus quæ dixerat, reipsa præstaret : ne scilicet, illo post diem moriente, alterum Dei decretum omnem

Coloss. 3. 5.

nem ſuum effectum haberet ; & alterum omnino fruſtra & ſine cauſa factum videretur.

CUR ADAMO PECCANTI CAUTUM EST, NE IN POSTERUM COMEDERET DE LIGNO VITÆ.

S. Ephr. POſtquam Adamum paradiſo ejicere, Deo viſum fuit, cavit ſimul, ne ille *extenderet manum ſuam, & comederet de ligno vitæ*. Non quod Deus homini immortalitatem invideret, ſed ne ille laudaret ſerpentis promiſſa, quaſi jam cerneret expleta. Rurſum, quum Deus Adamo certiſſimam mortem interminatus fuiſſet, eodem ſubeundam die, quo interdictum arboris fructum comediſſet; merito ab ejuſdem acceſſu prohibendus fuit, ne ſcilicet alterutrum inconveniens ſequeretur, ut, vel ſi comediſſet, & mortem nihilominus evaſiſſet, dicta in eum a Deo ſententia inanis & futilis redderetur : vel ſi eo etiam cibo utentem vita defeciſſet, videretur lignum vitæ arcendæ mortis virtute caruiſſe. Sed enimvero lignum vitæ illud ipſum fuit, ex quo tranſgreſſoribus deciſa eſt mors ; adeo ut ab ipſamet tranſgreſſione ad proferendam mortem comparatum fuiſſe, videri poſſit. Similis quippe præcepti contemtus Mannæ naturam mutaſſe viſus eſt. Certe putrefecit. Porro imputribile fuiſſe Manna natura ſua, arguitur ex eo, quod repoſitum in Arca ad futuram rei memoriam in multa ſæcula incorruptum permanſit. Item ne Adam in fructibus terræ ſpem ſuam collocaret : aut vitæ lignum Deum eſſe putaret. Poſtremum ne inerti otio ſe dederet, quin potius per pœnitentiam præterita damna reparare ſtuderet.

Quorſum hominibus veſtis data ? Veſtis homini data eſt dignitatis & honoris cauſa, velut quoddam inter illum & mutas animantes diſcrimen. Iterum ad contegendam ejus nuditatem, arcendumque inde ſequuturum pudicitiæ periculum : objecta ſiquidem nudi corporis ſpecies, concupiſcentiæ lenocinium præſentaneum & vehementiſſimum eſt. Tunc etiam terra maledicta fuit, quia Adæ limum ſubminiſtravit ; imaginis tamen ſuæ honorem ſartum tectumque Deus voluit, eandemque a maledictione liberam. Sed hominem, quem ſuam dixerat imaginem, quum conderetur; poſtmodum, quum cecidiſſet, pulverem appellavit. *Et circumſta-*

A *ſtare juſſit a plaga orientali paradiſi Edem Cherubim, & aciem gladii verſatilis ad cuſtodiendum lignum vitæ.* Videbatur gladii acies: ſpectrum erat. Hoc & ægris in æſtu ſitis contingit: aquarum imagine luduntur, & fontes, fluvioſque ſomniant. Hoc & Adam patiebatur, quum paradiſum ardentiſſime cuperet, illumque ſibi interdictum ferret ægerrime: hebraicum namque vocabulum Cherubim, ſpectra & monſtra quoque ſignificat.

Cæterum, quum Scriptura narrat, ſex dierum ſpatio mundum conditum fuiſſe, non negat, Deum potuiſſe uno momento ſimul omnia creare, ſed docet, Conditorem inventa ſua ordine & judicio accommodatiſſime diſpoſuiſſe; ne mundum putares cæco caſu & improviſa partium commiſtione conſtare. Quum autem legis ſeptimo die Deum requieviſſe, cogita, otium labore parari, & actionem viam eſſe ad requiem. Interim obſerva, quam oppido conſentaneum fuit, ut dies ſeptimus, quem nullum decorabat opus, verborum encomio non careret, quum ſacramentum ſit futuri ſabbati, in quo res omnes primævæ conditioni reſtituentur.

De omnibus lignis paradiſi comedes. Quibusvis, ait, ſpeculationibus, quæ circa creaturas verſantur, operam dare liberum erit, atque inde, meditando diſputandoque capere voluptatem, qualem indidem hauriunt Angeli proximæ tibi cognatione conjuncti. At divinam & increatam naturam ſpeculari ſcrutarive numquam licebit: nec enim ſufficis, quandiu puer eris parvæ ætatis & inſcitiæ oppido ridiculæ: ne forte ex ea ſpeculatione tibi arceſſas ſcientiam, non ad bonum, ſed ad malum, & exitium perducturam. *Jac. Edeſſ. in ſchol.*

Et aperti ſunt oculi eorum, & cognoverunt ſe eſſe nudos: ſignificat, eos poſt mandati tranſgreſſionem extemplo viſum naturæ intelligentis, atque Angelorum proprium perdidiſſe: indeque factum, ut tota videndi cernendique facultas ad res corporeas & ſenſiles contracta fuerit. Tunc propria corpora nuda viderunt, ſpoliata illa gratia, quam hactenus habuerant. Id porro ipſis accidit, non a contemplatione rerum divinarum, ſed a tranſgreſſione legis divinæ, quando temere affectarunt, quod ipſis fuerat interdictum. *Idem in exaëmer.*

Et conſuerunt ficus, feceruntque ſibi peri-

perizomata. Non tegumenta dixit, vel tunicas, ſed perizomata, ideſt ſubligacula, quibus ad velanda dumtaxat pudenda, uti mos eſt. Suis, ait, manibus decerpſere folia ficus, ideſt, quæ ſpeciem & ſimilitudinem hujuſmodi foliorum gerebant, ſuiſque pudendis circumpoſuerunt.

Et audierunt vocem Dei deambulantis in paradiſo circa converſionem diei, & abſcondit ſe Adam a facie Domini. Audierunt vocem, inquit, quo ſignificet, illos ſero tandem reſipuiſſe atque recogitaſſe Deum præcipientem, ne arborem contingerent. Inde pavor & ſtupor inceſſit ambos: quumque animo perturbati, multa ſecum, ut fit, agitarent, in ſuis ſe cogitationibus velut in ſylvam abdidere. Igitur diei declinantis converſio indicat protoplaſtas pœnitentiam in ſerum diſtuliſſe. Dum porro Scriptura narrat, in medio arborum paradiſi ſeſe occuluiſſe, in eadem metaphora perſiſtens, ſignificat eos in ſuas ſe conjeciſſe cogitationes.

Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei: Adam ubi es? Hæc divina Scriptura compoſuit, ut intelligeremus cogitationes & curas, quibus torqueri ſolet mala conſcientia, dum præterita malefacta dolet, atque pœnam formidat mox ſequuturam. *Et dixit Adam: vocem tuam audivi, & abſcondi me*. Ideſt, poſtquam intellexi, me ab illo feliciſſimo ſtatu, in quo poſitus fueram, excidiſſe, meamque nuditatem animadverti, latebras invaſi. Nudum porro ſe dicit, tum quod corporis amictu carere ſe deprehendit, & doluit; tum quod gratiam, qua ornatus fuerat, ſpoliatus fuiſſet. *Et abſcondi me*: Quaſi dicat: ut reſipui, ut me collegi, continuo expavi. *Cui dixit Dominus. Quis enim indicavit tibi, quod eſſes nudus, niſi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? Et dixit Adam: mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: quid feciſti? Et dixit mulier: ſerpens decepit me, & comedi*. Hæc omnia dicenda fuerunt, quo diſceremus illorum, qui delinquunt, morem. Solent enim quicumque peccant, ſicut ſcriptum eſt, prætextus quærere, ad excuſandas excuſationes in peccatis, dum inſtantem a tergo accuſatorem fugere conantur.

Et ait Dominus Deus ad ſerpentem: Maledictus es præ omnibus animantibus, & beſtiis agri. Non hæc in eo ſo-

A

B

C

D

E

F

solo sensu dicta putes, quem verba sonant; sed in his occultam intellige Dei adversus diabolum sententiam. *Maledictus*, inquit, *esto præ cunctis animantibus, & bestiis agri*. Nam etsi ea cura neutiquam destitueris, qua reliquas terræ bestias complector, quæ me expectant, ut dem illis escam ipsorum: attamen tu super ventrem tuum gradieris: nec enim tibi agendi & quolibet vagandi libertas conceditur. *Et terram comedes cunctis diebus tuis*: tibi inde parandus victus, unde hominibus exitium: horum siquidem malis tua pascenda erit invidia. Hanc porro inimicitiam adversus homines modo susceptam, tibi tuoque semini, sociis videlicet tuis malis spiritibus, perpetuam manere decerno. Illi porro *caput tuum conterent*, tuas scilicet technas elident nascentes; tu vero illos morientes perdere satages. Post hæc Deus adversus Adam & Hevam sententiam pronunciavit, & in illis universum genus humanum condemnavit, terræque propter eos maledixit.

Et fecit Deus Adamo & Hevæ tunicas pelliceas, & induit eos. Sensus est, quod etsi ante transgressionem ambo conjuges corpus nacti fuissent a Deo, ut dictum est, formatum, subtile, & spirituale, adeo ut nec fami sitive, nec labori aut dolori obnoxium esset, nec perinde æstum aut algorem sentiret, nec somno indigeret, sed immortalitate frueretur, quæ quidem primum Dei munere concessa, in naturam aliquando tandem versa fuissent, si quidem ille voluntati divinæ obsequutus fuisset: attamen postquam Adam ejus mandatum fregit, subtilitas illa corporis crassitiem quandam ex transgressione contraxit: & inde continuo factum est, ut in posterum æstuaret, & algeret, esuriem & sitim sustineret: brevi, omnibus noxiis affectionibus obnoxius fieret, quibus hodie humana corpora infestari videmus. Tum vero Deus miseratus illorum nuditatem, & perpetuam inde a passionibus aëris molestiam, salutares eis cogitationes ingessit, viamque monstravit, qua sibi vestes ex pellibus ovium, caprarum, aliorumque animalium conficerent, iisque sua corpora contegerent. Hunc nimirum esse puto arcanum sensum illorum verborum: *Et induit eos &c.* Cæterum si in propria germanaque vocum significatione sistamus, nec Adam, neque Heva in præsenti judicio Deum plane viderunt, nec vero ipse lo-

loquutus eſt, aut tunicas fecit, & minus impendio illos ſua manu veſtivit. Talis quippe divinæ Scripturæ mos eſt, ut quæ ſenſu minime cernuntur, nec ſermone explicari poſſunt, per ea, quæ ſub ſenſum cadunt, & verbis exponuntur, nobis repræſentet.

Et ait Deus: Ecce Adam factus eſt quaſi unus ex nobis, ad ſciendum bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & vivat etiam in æternum &c. Hæc verba mutationem, quam paſſi fuerunt, deſignant; quando ab illo ſtatu feliciſſimo & Angelorum proprio, in hunc, quem videmus, venere ſtatum cæteris corporibus terrenæ concretionis communem. Quæ ſequuntur: *Ne forte mittat manum, & ſumat de ligno vitæ*: ſignificant, homines, ex quo ab illo feliciſſimo ſtatu exciderunt, nec meruiſſe, nec vero potuiſſe mentem attollere ad intelligendum arcanum ligni vitæ, Deum ſcilicet tres eſſe hypoſtaſes. Iſtud myſterium nullus hominum attingere aut aſſequi potuit, donec deletum eſt malum, in quod humana natura aſtu adverſarii ſui ſerpentis inciderat.

Et ejecit Dominus Deus illum de paradiſo: & circumſtare fecit a facie paradiſi Eden Cherubim, & aciem gladii verſatilis atque terrifici, ad cuſtodiendum lignum vitæ. Ejecit eum, inquit, ideſt a ſtatu illo, in quo vitam hactenus duxerat beatiſſimam; divinæque contemplationis deliciis, quibus affluebat, privavit. Cæterum quominus in poſterum ad eum felicitatis locum accederent, pro foribus excubare juſſit Deus terribili ſpecie Cherubim, objecitque igneam haſtam horrendis flammis omnia circum ambientem. Dum Cherubim ad cuſtodiam ligni excubaſſe dicit, ex noſtro more loquitur: nempe ſolemus ad cuſtodiam rerum adhibere hominem armatum, ſolertem, & prudentem. Vocabulum quippe *Cherubim* connotat ſcientiam & cognitionem. Haſta ignea ſignificat cogitationum recurrentium moleſtiam, & inde exagitatæ mentis perturbationem, & velut torrentibus flammis cruciatum; adeo grave fuit homini a rerum divinarum contemplatione, intelligentiaque defeciſſe. Hæc puto latere myſteria in hiſtoria creationis hominis.

A

ET *dixit Dominus ad Cain : Ecce ſi bene egeris ſuſcipiam : ſin contra , pro foribus peccatum cubat* : quaſi dicat : Tu quidem ſi fratrem odiſſe deſieris , & cœptam parricidii cogitationem excuſſeris , ego te viciſſim ſuſcipiam , neque inofficioſi ſacrificii tibi imputabo crimen . Sin contra non recte egeris , pro foribus cordis tui peccatum jacet . Quæ verba clare demonſtrant Deum non modo pœnitentiam hominis quærere , utque demum reſipiſcat expectare ; ſed & eidem inſtare , & argumentis urgere , ut ad bonam frugem redire feſtinet . Hic præterea locus convincit ſui potentem eſſe hominem & arbitrii libertate prædituм . Subdit : ſin contra non recte egeris , pro foribus animi tui peccatum cubat . Fera eſt , fores obſidet ; ſi illam acceſſeris , invadet te & ſubmittet . Verumtamen Cain divinum monitum nec attendit , nec inde correctus eſt : ſed contra ſuæ libidini indulgens , voluntate ſua peccato fores aperuit , ejuſque dominationi ſeſe ultro ſubjecit . Alii interpretes aliter hunc locum exponunt , & cum textu ſequenti connectunt : *Ad te erit converſio ejus , & tu dominaberis illius* : ajuntque Deum Caino in hanc ſententiam loquutum fuiſſe . Etſi ſacrificium Abel ſuſceperim , & hoſtiam immiſſo igne conſumſerim , tuam vero oblationem nequaquam probaverim , neque flammas ſuper eam deſcendere juſſerim ; primatum nihilominus tibi adjudico , & Abelem tibi ſubmitto , iubeboque deinceps parere & ſubeſſe : hoc tantum volo , ut ſuſceptam perpetrandæ cædis mentem dimittas .

CAP. IV. S. Ephraim.

B

C

D

Quia in ſeptulum punietur Cain , Lamech vero ſeptuagies ſepties . Circa hæc Lamechi ad uxores verba quidam tradunt , ambas ex Sethi ſtirpe fuiſſe genitas : quumque identidem conjugem hortarentur , ut Dei gratiam quæreret , eumque ſibi propitium habere ſtuderet : tum vero Lamechum reſpondiſſe : at vos dicite , ſiquid in meis moribus reprehenſione , pœnave dignum hactenus animadvertiſtis ? At enim puerum pugnis oneratum etiam necavi . Non inficior , & iſtuc flagitium ſimili modo a parente quoque meo fuiſſe perpetratum . At at , ut in ſcelere pares ſimus ambo , ille tamen in ſeptuplum punietur ; ego vero ipſe mihi pœnam ſtatuo ſeptuagies ſepties graviorem . Ferunt Lamechum quum Caini mores ferre non poſſet , eidem mortem intuliſſe ; ſimulque ne-

E

F

necaſſe ejus filium, puerum parenti perquam ſimilem : ne ſcilicet, ea oris ſimilitudo memoriam Caini, ejus nepotibus probroſam, refricaret.

Cain in ſeptulum punietur. Prædictionem exitus comprobavit. Cain ſiquidem ſeptemplici pœna multatus fuit. Nam etſi unum hominem occiderit, primus tamen parricida fuit, ſuoque exemplo omnibus nocuit. Eo etiam adjecta eſt ignominia, quod ad ſeptem generationes poſteris ſuis infame ſpectaculum fuit, perpetuo pavens tremenſque. Succeſſit tandem ineunte ſeptima generatione univerſæ poſteritatis ejus excidium. Idcirco Lamech parricidio generationum ſeriem intercidere callide tentavit. Quamobrem ejus progenies ob geminum ipſius parricidium ſuperveniente paulo poſt cataclyſmo penitus acciſa eſt. Interim obſerva Chriſtum poſt generationes ſeptuaginta ſeptem juxta ſupputationem Lucæ adveniſſe, qui Lamechi, ejuſque nepotum crimina expiavit, imo vero omnium hominum, qui communis reparatoris adventum anteceſſere.

Jac. Edeſs. Quæcumque hoc loco de Caino narrantur, ad ſenſum moremque noſtrum traducta fuiſſe, videntur, & per proſopopœjam deſcripta, adeo ut nec Deus more noſtro talia Caino loquutus fuiſſe, dicatur, aut Cainus talia reſponſa Deo loquenti dediſſe; ſed hæc compoſita fuiſſe, ad exponendas peſſimas Caini cogitationes, & ſententiam in eum propter graviſſima ipſius flagitia pronunciatam. Quæcumque ergo Cain animo ſum machinatus fuit, & callide exequi ſtatuit, Scriptura prodidiſſe videtur, & per proſopopœiam, ſeu fictam inductionem perſonarum repræſentaſſe Dei interrogantis & Caini reſpondentis. Quod vero indubitabile eſt, multa Cain in hoc facto peccavit. Quamobrem Scripturæ ſermo ait, ſeptena crimina vindicaturum illum, qui Cainum interemiſſet. Primum quidem, quod hoſtiam Deo abſque ullo delectu obtulit, Numinis, cui ea ſacra litabantur, majeſtatem viſus contemnere. Secundum, quod quum ejus ſacrificium approbatum non fuiſſet, quaſi vero ipſe a Deo injuriam accepiſſet immeritus, in eundem excanduit. Tertium, quod fratris ſortem inique tulit. Quartum, quod dolo malo eundem circumvenit. Quintum: quod interfecit. Sextum, quod interrogatus, ubinam loci ageret frater? reſpondit: id vero eſſe ſibi prorſus

A ſus incompertum . Septimum , quod in deſperationem delapſus affirmavit , majorem eſſe ſuam iniquitatem , quam ut veniam mereretur . Ergo propter ſeptem ejuſmodi crimina maledictus condemnatuſque fuit , & ad ſeptennium per incertas ſedes perpetuo errare , juſta Dei ſententia juſſus eſt , pavens ac tremens , extorris & profugus . Proptereaque Deus negavit Cainum occiſum iri ; ideſt eo
B mortis genere , quo ipſe fratrem ſuſtulerat , interiturum ; quando iſtuc cuilibet parricidæ edictum eſt , eodem , quo alium perdidit , perire letho : non hac , inquit Deus , lege cum Caino agendum erit ; imo vero *ſepties multabitur*, ut qui omnium mortalium primus terram humano cruore polluerit.

CAP VI.

Fili Seth cur dicti ſunt Angeli & Filii Dei?

C Æterum, qui nomen Angelorum & Filiorum Dei Sethianæ ſtirpi hæſiſſe putant , plerique , ajunt , ex ſtirpe Seth , & Enos homines religioſi , quoniam aſpirabant ad ſtatum illum , quem amiſerat communis parens Adamus paradiſo pulſus , & in terram maledictionum relegatus , ſedem ſibi in jugis Hermon montis delegerunt , a turba remotam : ubi Angelorum vivendi morem , quantum homini fas eſt , imitati , contemplationis &
D orationis ſtudium , & Factoris ſui cultum ex inſtituto profeſſi ſunt : ſemet interim ea quali quali ſpe felicitatis perpetuo lactantes , quam parentis culpa periiſſe ſibi , oppido quam ægre ferebant . Sic ambæ Adami ſtirpes moribus ſedibuſque ab invicem diſceſſere . Ergo poſtquam Sethiani a vulgo ſegregati , propria domicilia habere cœperunt , & omne ſibi ſuiſque cum impia Caini ſtirpe commercium interdixere , quaſi præcipui pietatis &
E juſtitiæ cultores honorabantur; magnamque apud omnes exiſtimationem adepti ſunt , tum a parentum ſuorum Seth & juſti Enos auctoritate & meritis , tum a propria pietate & moribus . At Cainitæ terram Nod occuparunt , in quam ſui generis princeps Cain , divino decreto , exul relegatus fuerat , unde terra illa etiam nomen invenit . Igitur quum lapſu temporis Sethi progenies vitæ probitate , & celebritate nominis mentes hominum oraque impleviſſet ; atque in primis Enos magna virtutis & ſanctimoniæ fama tantum excelleret , ut de illo dictum ſcriptumque fuerit , *ſperavit Enos invocare nomen Domini* , cœpit apud omnes paſſim audire , *Deus* . Inde nomen manavit ad filios , qui , ut dictum eſt , devexa mon-
F tis

tis Hermon habitabant, & orationi Deique laudibus se totos dediderant; adeo ut, qui sanctæ conversationis merito Angeli nuncupari meruerant, filii Dei simul dicerentur a vulgato nomine parentis sui Enos; quamvis progressu temporum illustris ea appellatio, non ad auctorem gentis Enosum jam referretur, sed ad patrem omnium hominum Deum.

CAP. VII. *S. Ephr.*

CÆterum etsi filii Seth & Enos, Caino in vivis agente, nefariæ & sceleroſæ stirpis contagione afflari non potuerunt, nec eo sæculorum intervallo, quo Cainitæ in populum jam excreverant, ullam ex eorum consuetudine in suis moribus labem contraxere: Caino tamen è vivis sublato, quum ejus nepotes Sethi sobolem ad ineundam vitæ rerumque omnium societatem induxissent, ejus pariter mores corruperunt. Objecta siquidem feminarum specie, & mollis vitæ oblato otio, excogitato insuper musico instrumento, tandem effecerunt, ut ducenti viri Sethi nepotes, loca, quæ olim insederant, desererent, & facta cum Cainitis societate, ex eorum stirpe feminas sibi copularent. Ex hac porro nefaria coitione, prodit Hebræorum historia, natam fuisse sobolem famosam: sed, divina reos premente vindicta, eam conspirationem in mutua odia bellumque intestinum tandem erupisse. Postremum reliquos etiam Sethi posteros, qui in montibus Hermon consederant, inde a Cainitis deturbatos in campos descendere compulsos fuisse.

Non habitabit spiritus meus in hominibus istis in æternum: quoniam creati fuerant æternum victuri, spiritus utique ipsis infusus in eisdem perpetuo fuisset habitaturus: sed quum illi inhabitantem spiritum suis flagitiis ad iracundiam perpetuo provocarent, Deus ea contumacia proterviaque commotus ait: *Non habitabit in eis spiritus meus in æternum, quia caro sunt*. Carnem corruptos illorum mores appellat: spiritum dicit suum divinum Spiritum, tum ipsis infusum vitale spiraculum, denunciatque ejus temporis hominibus vivendi spatium ad centum & viginti annos contractum iri: proinde nec avorum suorum, puta Adæ, Seth & Enos nongentorum annorum ætatem eos esse victuros. Is porro annorum numerus supputandus est ab initio susceptæ constructionis Arcæ usque ad ejusdem consummationem.

Quia

ܕܐܡܪ ܐܝܟ ܕܛܒ ܠܒܪ ܐܢܫܐ ܡܢ ܥܠܡܐ ܕܝܠܗ ܗܘ ܒܣܝܒ ܒܝܫ ܠܒܘ ܟܠ ܝܘܡ ܐܠܐ

A

QUAM OB CAUSAM NOE PLURA MUNDORUM ANIMANTIUM PARIA IN ARCAM INDUXERIT.

CAP IX. S. Ephr.

EX *animantibus*, inquit, *mundis tolles septena & septena; de animantibus vero immundis duo & duo, masculum & fœminam, sed & de volatilibus cœli septena & septena*: duo scilicet paria de immundis, & septem de mundis. Munda appellat, quæ plerumque minime noxia; immunda, quæ carnivora; pacem autem inter utraque firmavit, & immunda ad paria duo contraxit, ne præter modum suboleſcerent. Et subdit: *Septem paria ex mundis*. Plura indixit duas ob causas: prima, ut Noë sub suum ex arca exitum hostias inde deligeret, quibus Deo litaret, quem morem Christi Ecclesia probavit, adeo ut nisi munda & lectissima Deo non offerat. Secunda, quia animalia munda, ideſt mitia & innoxia, eadem sunt utiliſſima, puta, boves & oves, quæ homini victum cultumque suppeditant.

Fac. Edeſs.

Sub initium narrationis opificii mundi, ait Scriptura: *Terra autem erat invisibilis & incomposita, & tenebræ erant super faciem abyssi*. Abyssum appellat illud inane, quo continebatur elementum aquarum, terram undique a senis lateribus circumambientium. Hanc porro abyssum tum scidit Deus, quum terræ abstulit formam, quam a prima conditione dederat, in rotunditatem sphœræ figuratam, jussitque extare tumulos, & cavernas recedere, subsidere valles, monteſque eminere, & aquas summa terræ deferere, atque ad ima decurrere. Continuo aquæ in præparata conceptacula coëuntes, in maria coaluerunt, & aquis expedita terræ superficies in usum hominum & animantium ceſſit, atque alendis plantis, ac stirpibus aptata est. Præceptum hiſce verbis expreſſum fuerat: *Congregentur aquæ, & appareat arida*: istuc solvit Deus, imo in contrarium mutavit, quando universum Cataclysmo perdere decrevit. Jussit itaque terram priſtinam formam resumere, & montes subsidere, æquari valles, omniaque locum in conditione datum repetere, ibique interea manere, dum terreno orbe superiores effectæ omnem ejus superficiem submitterent, atque universi ornatum & pulchritudinem corrumpe-

perent. Sic *aperti ſunt fontes abyſſi, & factum eſt diluvium ſuper terram*, quum maria, quæ illam olim texerant, iterum ut antea operuerunt, perdideruntque univerſa. Illud autem: *Apertæ ſunt cataractæ cœli*, ex vulgari hominum ſermone dictum accipe, ut ſignificet inſolitam, ingentem, & pene immenſam imbrium copiam: ſic enim hodie quoque vulgus dicere ſolet: jamdiu cataractæ cœli apertæ ſunt.

Prævaluerunt aquæ ad quindecim cubitos. Non hoc ſcriptum eſt quaſi res ita tunc, ut verba ſonant, ſe habuerit: ſed hoc intelligendum eſt ex more nautarum, qui aquarum altitudinem jacta bolide explorant, & ſi quidem fretum infra quindecim cubitos eſſe deprehenderint, illud nec ſatis altum, nec magna navigia pati poſſe pronunciant, ſimulque ad profundiorem aquam navim deflectere nituntur, ne ſirtibus, ſaxiſve impacta frangatur. Similiter quum Scriptura ait: *Aquas diluvii altiores fuiſſe cunctis montibus*, deſignat loca eminentia, & montana, quæ fuerant ante aquarum alluvionem: imminente namque diluvio, eadem coæquata, atque in planitudinem redacta fuere, etſi poſtmodum eo ceſſante eadem divina virtute, per quam ſubſederant, ad priſtinam eminentiam ſtatumque redierint, aquis confeſtim in mare refluentibus. S. Ephr.

CUR TERRA PER DIES QUADRAGINTA DIVINÆ CORRECTIONI SUBJECTA EST, COELO SINE CESSATIONE PLUENTE.

ETſi fœtus in ipſa conceptione animetur ſtatim ab initio ſuæ formationis, ſpatium nihilominus quadraginta dierum natura exigit, ut humani corporis figuram, & conſtitutionem abſolvat: & quoniam Noë temporibus homines in propaganda ſobole ab officio declinaverant; ſic multandi fuerunt; ut quod diebus quadraginta coagmentatum fuerat, æquali dierum numero ſolveretur. CAP X. S. Ephr.

DE COLUMBA EX ARCA DIMISSA EJUSQUE ALLEGORIA.

COlumba a Noë dimiſſa Spiritus Sancti symbolum fuit: ergo, quod in prima miſſione requiem nullibi reperit, indicat corruptos hominum mores, quos proinde ut ſibi minime conſentaneos Spiritus CAP. XI. S. Ephr.

ritus Sanctus merito fugeret. Isthæc porro morum depravatio genus humanum invasit per eos maxime annos, qui diluvium proxime antecesserunt: ejus enim ævi homines Deus illis verbis perstrinxit: *Non habitabit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt*: quippe qui ad omnem sensuum libidinem profluxerant. Quæ sequuntur de postrema columbæ emissione, & aquarum imminutione, adumbrasse videntur Christi a Patre missionem, & post ejusdem in Jordane baptismum peccata imminutum iri, adeoque Spiritum Sanctum inventurum ubi requiescat pes ejus. Ramus olivæ futuram unctionem, & generis humani cum Deo Patre reconciliationem adumbrabat. Corvi exitus, diaboli casum repræsentat.

De ingressu Noe in arcam cum liberis et uxoribus et inde exitu.

Cap. XII. *S. Ephr.* Noë arcam mox subiturum Deus sic alloquitur: *Ingredere tu & filii tui, & uxor tua & uxores filiorum tuorum*. Discrevit mares a fœminis, quo intelligerent, toto eo spatio, quo in arca commoraturi erant, cælibem vitam agere eos oportere & continentiam servare. Quum vero exitum inde pararent, audierunt Deum alio verborum ordine loquentem. *Egredere*, inquit, *tu & uxor tua, & filii tui & uxores eorum*: indeque etiam colligere potuerunt, permissum sibi in posterum communem cum uxoribus thorum, & conjugii usum.

Cap. XIII. *Jacob. Edes.* *Arcum meum ponam in nubibus*. Hoc signum, quod Iridem dicimus, efficit sol, quem Deus plurimorum fecit operum effectorem & causam. Iris fit, quando solis radii per aërem, rorantibus nubibus humentem, transmissi, in nubes exadversum soli oppositas recipiuntur: ubi repercussi emicuerunt, signum istud deducto in arcum fulgore repræsentant. Videmus in eo aliquid coloris flammei, aliquid cærulei, & his commistos alios colores, in modum splendentis Zonæ, subtilibus ductos lineis. Hæc colorum mistura indicat, ex aqua, igne, & aëre ista constare. Et quoniam imperfecto gyro arcuatur fornicis in modum, arcus ei nomen etiam apud imperitum vulgus adhæsit. Causa igitur Iridis, ut dixi, in sole est, is, quum in altera parte Orizontis, puta orientali, nitet, & radios in ad-

adversam Orizontis partem directa linea transfundit, continuo dimidiam circuli formam describit, nobis supra Orizontem existentibus conspicuam, parte altera circuli infra Orizontem imperfecta: inde formatur arcus. Id porro quisque naturæ operum curiosus investigator, spectare poterit, non a sole dumtaxat factum; imo vero a quovis etiam lumine passim fieri; si modo in aërem humidum incurrerit: adeo ut ipsa lucernæ, & ignis flamma, fulgore in adversum aërem incidente, idem efficiat. Sic etiam luna rotam in subjecto sibi aëre humido, & crassiore nebula obducto, suis radiis describit, quam vulgus passim lunæ circulum appellat.

Hoc signum fœderis mei pono inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum: ac si diceret: arcum videtis, quem ab ipsis mundi primordiis in nubibus fieri jussi, perpetuoque deinceps per statas vices redire, quemque vos arcum meum appellare soletis; hunc statuo futurum vobis signum monumentumque præsentis pacti, in quo vos securos facio, me nunquam diluvio terram submersurum. Et subdit: *Eritque quum obduxero nubibus cœlum, recordabor fœderis mei vobiscum*. More nostro nobiscum loquitur: dumque infantes alloquitur, ipse quoque balbutit, hoc inquiens: *Erit mihi memorativum signum, & videbo illud, & recordabor pacti, quod pepigi vobiscum, ut non inducam ultra diluvium*: Quum ex proprio & simplici usu loquendi dicendum fuisset; quotiescumque videris Noë arcum, memento datæ securitatis, atque metum pone, tuteque confide, nunquam fore, ut ego cataclysmum inducam: non hoc dixit: sed sua ad homines verba composuit in eum modum, quo homines loqui solent, quum inter se paciscuntur. Si quis contradicat, contendatque, alium esse horum verborum sensum, neque ut dictum est, divinam Scripturam hoc loco nobiscum balbucinari; cogitet, in Deum oblivionem non cadere, nec ejus memoria quidquam excidere; neque proinde indiguisse signo memoratore, ad repetendam pacti conventi notitiam. Scripturæ ergo sensus est, quem supra exposuimus: arcum, qui a mundi constitutione ex transfusione radiorum solis in nubibus perpetuo fiebat, cessante diluvio, in signum pacti cum Noë fœderis, a Deo fuisse assumtum.

Et

S. Ephr.

Et factum est, in mense septimo requievit Arca super montes cardoos. Quare supputatione facta, Noë trecentos sexaginta quinque dies in arca mansit, a die scilicet septima decima lunæ Junii usque ad septimam & vigesimam ejusdem lunæ anni recurrentis. *Cœpitque Noë exercere terram, & plantavit vineam, bibensque vinum inebriatus est: & nudatus in tabernaculo suo*. Etsi Noë ex temulentia aliquam mentis alienationem passus fuisse dicatur, minime tamen inde sequitur, ebrietatem ex immoderato meri potu ipsi accidisse: quum longe propius vero sit, id ex eo profectum, quod vir justus plures annos abstemius egisset. Nam in arca, ut reor, vinum non bibit, nec enim erat copia. Anno autem tertio ex acinis uvæ passæ, quam in arcam attulerat, vineam plantavit: & quum hæc ante triennium ad statum incrementum venire non potuerit, sexennium intercessisse consequens est, antequam Noë vini copiam haberet. Nec propterea dicendum est vitibus, vel aliis plantis terram caruisse: a primordiis namque rerum simul ac terra aquas, quibus hactenus mersa fuerat, excussit, mandatum a Deo accepit producendi, alendique omnis generis plantas & stirpes. Seminis itaque vicem, supplente Dei verbo, terra gravidata est, & ad omnia gignenda, perque stata incrementa ad perfectionem perducenda, vegetata fuit. Ad omnia ergo mundi tempora inditam divino imperio feracitatem servat, nusquam deficiente operatione actuque producendi, alendique quæcumque primo imperata fuere. Cessante igitur diluvio, quod universa corruperat, Dei præceptum insitam terræ virtutem excitavit, ut pergeret more suo fata excipere & germina emittere. Nec objicias: olivam a columba allatam aquis etiam terram operientibus; sed Scripturæ textum relege: *Postquam*, inquit, *imminutæ sunt aquæ super terram, misit columbam &c. & attulit &c.* Est autem plane credibile, undequaque refluentibus aquis, alluvionem adeo imminutam fuisse, ut terra in pristinum statum restituta, perinde oleas, ut cætera germina, reparare potuerit.

CAP. XIV.

S. Ephr.

AQuis in eum, quem a principio acceperant locum, restitutis, tria Deus cum Noë transegit. Primum, perpetuam a sanguine abstinentiam imperavit. Secundum, humani sanguinis curam ad se recepit, spondens, se hunc requisiturum de

de manu omnium beſtiarum. Quod quidem plene integreque præſtabit ſupremo mundi die in illa generali omnium humanorum corporum reſtitutione. Poſtremum edixit, ut quiſquis alteri vitam eripuiſſet, ipſe ſuam amitteret. Inter hæc Chriſtum contemplare in juſto Noë expreſſum, qui dum in catalogo patrum undecimo loco numeratur, præſignat Deum in fine temporum, velut hora undecima in carne venturum, indeque incepturum diſpenſationis ſuæ ſacramentum. Rurſus conſidera divinæ juſtitiæ ſeveritatem. *Corruperat*, inquit Scriptura, *omnis caro viam ſuam*, continuo ſequutum eſt diluvium. Scilicet ubicumque revixit culpa, continuo etiam pœna revixit. *Benedixitque Noë filiis ſuis, dicens: dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem.* Eductus ex arca Noë, cum tota familia a Deo benedicitur illis verbis: *Creſcite & multiplicamini*. Noë ſimiliter liberis ſuis benedixit, dicens: *Dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem*. Hoc quidem impletum fuiſſe videtur, quando Angeli de via ad Abrahami tabernaculum diverterunt, & Deus eidem ſe una præſentem oſtendit: de ſtirpe enim Sem Abraham natus eſt. Illud vero, *Dilatet &c.* Japhet merito audiit, quia pallium proprios ſuper humeros explicuit, nudatum parentem tecturus. Poſt hæc Noë liberis orbem terrarum ſorte diviſit: contigitque Semo univerſa terra benedicta ab Euphrate uſque ad oras maris, adjectæque Raſan, Ninive, & reliquæ Orientis provinciæ. Obvenere Chamo torridæ regiones Æthiopum, & Indorum: Japhet terras Romanorum, oraſque boreales univerſas accepit.

CAP. XV. XVI. XVII.

S. Ephr.

Filiorum Noë ſoboles. Sem genuit Hilam, Aſſur, Arphaxad, Lud, Aram, & Cainan. Poſteri Japhet, Gomer, Magog, Thogorma, Madai. Javan, Eliſa, Tubil, Moſech, & Thiras, Javan Jonum pater fuit. Filii Javan, Eliſa, Tharſis, Cethim, & Rhodanim. Cethim pater Romæorum: pater Rhodiorum Rhodanim, qui poſtmodum Rhodum inſulam occuparunt. Soboles Cham, Chus, Meſraim, Phut, Chanaan. Meſraim Meſren, quæ *Memphis*, condidit. Chuſi filius Nemrod, dictus robuſtus venator coram Domino. *Nahſcirtana* ſiquidem venatorem Perſis ſignificat. Nomen ex facto inditum: ajunt enim, Nemrodum, quum turris ædificaretur, artificibus operiſque cibos ex venatione quærere cœpiſſe. Inde ad imperium aſſumtus, regni caput Babylonem con-

constituit, & finitimas urbes nempe Aracem, quæ & Edessa; Acharem, quæ Nisibis; Chalanem, quæ & Ctesiphon. *Sicut Nemrod robustus venator coram Domino*. Nemrodum Scriptura laudat eo nomine, quod divinæ voluntati obsequutus, contra reliquas Tribus statim a linguarum confusione bellum suscepit, coëgitque terras divinitus sibi destinatas quærere. Exactis itaque cæteris familiis, & per orbem dispersis, quum tantam multitudinem locus non caperet, solus Babylone regnavit, Regum primus.

Invenimus quosdam Expositores, qui tradunt, duos & septuaginta viros ad construendam turrim conspirasse. Heberum autem patrem Phaleg illorum consilium nequaquam probasse; quamobrem in proprio idiomate nullam passum fuisse mutationem; istud porro fuisse Hebraicum, Adæ proprium, mundique primævam linguam. Nemrodum pariter ab ea multa abiisse immunem, ut qui eo die venatione distractus inde abesset. Heber pater Hebræorum fuit. Interim rogabis, cur Chanaan filius Cham, peccante patre, ab avo Noë maledictus fuerit? Causa fuit, altera manifesta, quia ejus nuditatem risit & publicavit: altera occulta, quia prævidebatur impie defecturus Deum, & pacta conventa, legesque sibi præscriptas transgressurus. Fratres ab ea execratione merito liberi fuere. Quare terram a Chananæis occupatam Abrahami posteritas hæreditario jure sibi postea vindicavit: hæc autem a Semo originem ducebat, cujus Abraham nepos fuit.

Fac. defs. Quæret sapiens & curiosus rerum investigator. Cur, peccante Chamo, plectitur innocens Chanaan? Cham enim parentem indecore nudatum vidit, nec texit; quando Chanaan necdum infantiam excesserat. Hujus ergo facti ratio investiganda hic est, & exponenda. Existimo, Chanaan, quum ista agerentur, infantem fuisse, & parvulorum more huc illuc reptare solitum; nec enim incedere aut pedibus consistere adhuc valebat. Age nunc, quum puer ad avum crebro proreperet, senemque, ut fit, amplexaretur, & frequenter ab illo sublatus in ulnas, ejusdem in genibus assidere assuevisset, inde factum ut Noë dormienti, & turpiter nudato, more suo puer adrepperet, eoque manus injiceret, quo minime licuit. Ajunt itaque Chamum, etsi natum ab eo actu protinus abstraxerit, patris tamen ignominiam adeo non sensisse, ut

ut rem, quasi vero oppido ridiculam fratribus ostentarit: quamquam illi Chami impudentiam execrati, ea, qua decuit, reverentia, parentis verenda texerunt. Post hæc Noë ebrietate somnoque solutum, re cognita, Chanaanis petulantia commotum, illi maledixisse. Quod si insistas, contendasque, nec, si etiam id feciſſet, illum maledictione fuisse plectendum; quippe qui non impudentis animi vitio, sed ætatis defectu istuc perpetrasset. Cui ergo defuit boni malique discretio, culpa utique hærere non potuit. Quare mihi videtur, Noë Patriarcha sanctissimus in hoc negotio Prophetam egisse magis quam judicem: nec præsens nepotis facinus spectasse, sed futurum ejusdem crimen punire voluisse, vel potius puniendum prædixisse. Quid istuc crimen? Produnt, Noë filiis orbem universum trifariam divisisse: limites singulis præscripsisse atque indixisse transgressoribus maledictionis pœnam. In ea porro divisione obtigere Semo, natu maximo, regiones Libani, Phœniciæ, oræque maris hujus occidentalis. Singuli Noë hæredes, suam quisque partem deinceps in posteros transcripsere, coërcitique eadem maledictionis multa quicumque fratrum ditiones invasissent. Obvenere etiam in hac secunda partitione filiis Sem provinciæ circa Libanum & Antilibanum, & Phœnicum atque Syrorum regiones, cis Euphratem positæ occasum versus; Aramo videlicet filio Semi ejusque posteris, Us & Ul. Continuo suam singuli hæreditatem adiere, uno Chanaano excepto, qui Noë patrumque decreto audacter intercessit: factaque cum suis manu prædictas regiones Libano adjacentes, oraſque maritimas scelesto & nefario facinore occupavit: quippe quas suis terris longe feraciores videbat, ac pecorum hominumque habitationi commodiores. Sic Chanaan suorum jam actuum dominus & arbiter factus, sua se voluntate, Noë, ejusque filiorum maledictioni suppositit. Sed enimvero Deus, qui nec peccata inulta relinquit, nec peccantes in sempiternum tempus sustinet; posteaquam filii iniquitatem patris compleverunt, Abramum Semi nepotem ex terris Chaldæorum rato tempore adduxit, paternamque hæreditatem se illi restituturum promisit; promissumque constituto tempore præstitit. Postquam enim impleta fuit mensura iniquitatum Amorrhæorum filiorum Chanaan, universam Chananæorum gentem

Israëlitarum opera afflixit & perdidit. Sic Chanaan pœnas, quibus ex maledictione patrum obnoxius factus fuerat, præfinito tempore dependit.

De Abrahamo ejusque stirpe.

CAP. XVIII. *S. Ephr.*

ABramus in generationum serie a generali cataclysmo deducta nonum obtinet locum. Ab anno itaque diluvii usque ad Abraham fluxerunt anni quadraginta duo supra nongentos: & ab Adamo usque ad Abraham, generationes viginti numerantur, & anni ter mille: quare vigesimum annum agebat Thare, quum Noë decessit, & septuagesimum quintum, quum natus est Abram.

Quomodo quave de causa Aran parenti suo Thare præmortuus? Abrami vocatio, quave via Dei cognitionem sit assequutus?

TRes Thare Patriarchæ liberos Scriptura recenset, Abramum, Nachorem, ac tertium, qui Aran dictus est, fuitque pater Lothi, ejusque sororum Melchæ & Jeschæ, quæ & Sara. Hæc Abramo postea nupsit, illa Nachori. Ea tempestate, qua Thare in Chaldæa adhuc agebat, indigenæ, amissa, quam a majoribus acceperant, Dei veri notitia, fictum quoddam numen adorabant, cui nomen Cainan fecerant, & fanum excitaverant amplissimum, idemque celeberrimum. Dum sic delirant incolæ, interim locustæ, ad vindicandam utique religionis injuriam, divinitus immissæ agros depopulari cœperunt. Ajunt, per eam occasionem Abramum adhuc impuberem ad abigendas noxias bestiolas in suburbanum prædium a patre missum fuisse. Sed quum puer illas se posse exigere, quamquam id sæpe conatus, desperaret, impetu quodam concitatus: cœli, inclamat, terræque conditor, me, quæso, adjuva, & infesta isthæc infecta abigito. Cui Deus: Hem adsum, respondit, exoratus, & locustas actutum hinc abscedere jubeo. Dixerat: illæ continuo evanuere. Inopinato successu obstupefactus Abram domum revolat, quæve sibi in agro acciderant, dictaque fuerant, patri retexuit. Tum instat, ut ejurata impia Cainani superstitione, Deum cœli terræque opificem & rectorem in po-

A posterum colere decernat. At enimvero postquam animadvertit, ista senem in præsenti minime curare, vehementer excanduit, zeloque divini honoris incitatus, ad incendendum idoli delubrum simul procurrit: jamque suppositus ignis flammam extulerat, prodebatque se se in momenta incendium; quum Aran Abrami factum ægerrime ferens, concitus ad templum accurrit, ut, si quidem flammam
B restinguere nequiret, salvum sibi certe simulacrum haberet. Ista agitantem, ignis inopinum repente corripuit & absumsit. Hæc visa causa fuit, cur Scriptura acerbam Arani mortem indicaret. Inde quippe conflata est adversus Thare Chaldæorum conspiratio, auctorem incendii ad pœnam deposcentium: quare solum mutare compulsus est. Continuo ex urbe Ur, ubi hactenus habitaverat, Charan
C cum liberis & universa familia commigravit, ibique decessit.

ABRAM ÆGYPTUM PETIT: SARA, QUAM ILLE SOROREM VOCABAT, RAPITUR: ET CUR DEUS PERMISIT, UT A PHARAONE DUCERETUR.

D QUum loca, in quibus Abram sibi domicilium delegerat, tamen laborare cœpissent, & ipse eadem annonæ caritate vehementer premeretur, Ægyptum petere cogitavit. At quum ab uxoris forma sibi ingens periculum parari intelligeret, non ignarus incolarum salacitatis & intemperantiæ, conjugem monuit, ut Ægyptiis ea de re percontantibus responderet, sororem se esse suam,
E ratus se hac dissimulatione præsens discrimen evasurum. Neque dictum a veritate aberat: erat enim Sara Abrahæ nepos ex fratre: quare idem nepotem suum Loth alloquens: *Viri*, inquit, *fratres sumus*. Moses item: *Viri fratres estis*: & Jacob Labanum sic interpellabat: *In conspectu fratrum meorum atque tuorum, quæ tua sunt scrutare*. Idque fert usus, ut non
F eos solum, qui ex communi parente nati sunt, fratres appellemus; sed illos quoque, qui nobis cognatione, aut necessitudine conjuncti sunt. In hunc pariter sensum exponenda sunt, quæ idem Abraham Abimelecho Regi Palæstinorum dixit: *Soror mea est patris mei filia, non matris meæ*; ubi nepotem Tharæ, ipsius filiam esse asseruit, quum Regem certum

CAP. XIX.

S. Ephr.

Int. 13. 8.
Exod. 2. 11.
Int. 31. 32. 37.

Int. 20. 5.

facere vellet, se omnino non fuisse mentitum. Rapitur itaque Sara in domum Pharaonis, & in tentatione relinquitur: ut Abraham per omnia probaretur. Præterea, quia Sara conjugem, non ita se ipsam, sterilem arbitrabatur, inde credibile fit permissum fuisse, ut a Pharaone raperetur, quo se infœcundam esse
Int. 16. 2. discceret, quod postmodum ingenue fassa est: *Nunc*, inquit, *cognovi*, *quoniam concluſit me Dominus*, *ne parerem*.

UNDE SUPPUTANDI SINT ANNI QUADRINGENTI, QUIBUS ABRAHÆ POSTERITATEM SERVITUTI SUBJICIENDAM DEUS PRÆDIXIT?

S. Ephr. Int. 15. 13. AGe vero, expositionem illorum verborum: *Quadringentis annis servituti subjicientur filii tui in terra non sua*, unde petemus? Existimo, istam annorum summam, cui etiam addendi sunt anni triginta, non Abrahæ posteros dumtaxat comprehendere, sed & ipsum Abraham. Quare in hunc censum venire oportet annos quindecim Abrahami, Isaaci sexaginta, & Jacobi triginta supra centum, quo temporum spatio in terra sua habitarunt, hoc est, in locis hæreditario jure sibi obvenientibus. Facta autem supputatione ab ingressu Israëlitarum in Ægyptum, inveniemus in quarta generatione Calebum & Josue, pueros autem duodennes, qui terram promissionis intrarunt, in quinta. Abrahæ ergo Deus Chananitidem addixit, ut ex Scriptura colligitur, quum annum octogesimum quintum ageret, & hinc epocha Ægyptiacæ servitutis ducenda est, sicut
Act. 13. 20. *Galat.* 3. 17. divinus Apostolus Paulus innuit. Supputa nunc Abrahæ annos quindecim, sexaginta Isaac, Jacob unum & octoginta, Levi quadraginta, Cahati octo & sexaginta, Amrami octoginta, totidem Mosis: & in summa annos triginta supra quadringentos invenies.

Sup. 10. 11. *De terra illa*, a Chaldea, *egressus est Assur*, *qui Rachabot urbem condidit*, *& Niniven*, *Chalanem*, *& Ressen apud Niniven*. Ajunt Rachabot esse, quæ nunc Hadiab; Chalanem & Ressen, quæ Chatra & Risaina. Semi genealogia cum suo stipite generationes viginti complectitur, Japhet quindecim, Cham triginta.

Et

A

ET egressus est Abraham, ut iret in terram Chanaan, & pertransivit terram usque ad Sichem. Loth vero habitavit in civitatibus Cacar, quæ & Sodomorum. Quum omnes Chananæorum terræ ad Abraamum ex Dei designatione pertinerent, eo jure usus, nepoti Loth cessit regiones, quas Jordanes alluit, terras scilicet Sodomorum. CAP. XX.

B

C

MElchisedec Rex Salem protulit panem, & vinum: & ipse sacerdos fuit Dei altissimi: & benedixit ei dicens: Benedictus Abram a Deo excelso, qui possedit cœlum & terram. Hæc solummodo de Melchisedeco Scriptura memorat: genus & gentem, & cætera omnino reticuit. Quamobrem disputant viri docti, & quærunt quæ sacra historia consulte prætermisit, idcirco, quod Melchisedec ad Israëlitarum populum, cujus origines & gesta narranda susceperat, nullatenus pertineret. Perinde nec operæ pretium putavit, externi hominis genealogiam retexere, aut nativitatis & obitus tempora indicare. Illud itaque nobis tantummodo compertum est, Melchisedecum in oppido Salem habitasse, in provincia Amorrhæis filiis Chanaan subjecta: unde conjectare licet, illum etiam gente Chananæum fuisse. Similiter liquet, eundem urbis Salem Regem extitisse, simulque Sacerdotem Dei Altissimi: & Deum verum cœli terræque conditorem adorasse: proptereaque Deo gratiosum, & a suis gentilibus, quibuscum morabatur, magno in honore habitum. Nam etsi Amorrhæi, communi gentium superstitione imbuti, Deos inanes colerent, Melchisedecum nihilominus magnopere suspiciebat, velut ministrum præstantissimæ cujusdam naturæ, quam ab oculis suis remotam cœlum habitare credebant. Hanc porro gloriam Melchisedec consequutus est, ut ex ipso nomine colligitur, a regia dignitate, quam inter suos obtinebat, tum vel maxime ab insigni probitate & sanctimonia: *Melchisedec* namque utrumque significat, *Regem* scilicet, & *justum*, qua nominis prærogativa manifeste præsignabat Jesum Christum, quem Prophetæ Regem justum passim prædicant. Rursus quum idem in urbe Salem, idest pacis, regnasse dicitur, Christi pariter, regnum adumbrasse visus est, qui princeps CAP. XXI. *Jacob. Edes.*

D

E

F

ceps pacis appellatus est, & Rex mansuetus & mitis, pacemque attulit, & bellum extinxit. Præterea quum audis, Melchisedecum nec habere patrem, aut matrem, nec vitæ initium aut finem, nec in patrum genealogia locum; mente assurge, & cogita Christum in carne sine patre natum, Deum sempiternum, & immortali ævo fruentem. Et hæc quidem ab expositoribus traduntur. Singulare illud, quod mihi, hunc locum attentius conderanti occurrit, puto Melchisedecum peculiari Dei providentia inter dæmonum cultores immunem servatum fuisse, non ea dumtaxat de causa, quam Apostolus exposuit, ut expressam scilicet nobis imaginem Christi suo nomine suisque gestis describeret; verum etiam istud divino beneficio dispositum fuisse, quo Abram Dei amicus, inter barbaras nationes constitutus, in Melchisedeco consolatorem inveniret: atque simul etiam intelligeret, adesse quoque inter gentes a pietate remotas pios veri Dei cultores. Et hanc existimo fuisse causam, nec forte postremam, cur Abramo designatum fuerit domicilium in ea provincia, in qua Melchisedeco quasi hospite & sodali frueretur. Iterum observa, Melchisedecum Abramo benedicentem, quum *Deum excelsum* nominasset, adjecisse: *Qui possedit cœlum & terram*. Quo nimirum Abram certior fieret, a Melchisedeco Deum, quem ipse colebat, adorari, ac proinde communem utrique esse religionem. Tum vero certus Melchisedecum non modo esse Regem, sed etiam Dei altissimi Sacerdotem, benedictionem ab eo toto pectore accepit, eique vicissim decimas tota voluntate dependit. Demum ex testimoniis Sanctorum discimus, Melchisedecum in sacris faciendis a recepto gentium more discessisse: nec enim in sacrificio pecudum carnibus aut cruore utebatur, pane dumtaxat vinoque Deo vero litare solitus: quo quidem ritu mirifice expressit typum hostiæ spiritualis, ac rationabilis, & incruentæ Corporis & Sanguinis Christi. Mihi vero eximium in primis & insigne Christi symbolum visum est, quod Melchisedec nec regnum, nec sacerdotium ab alio quopiam accepisse proditur, vel alteri tradidisse: qua in re Christi regnum & sacerdotium perfecte absoluteque expressit. Unum enim est & singulare Christi regnum, & sacerdotium, quod utique nec unquam cœpit, nec unquam finietur; quoniam Christus est *Sacerdos in æternum*; sem-

Isa. 9. 6. *Zachar.* 9. 9.

Ad Hebr. 7.

ܘܐܡܪ ܐܒܪܡ ܠܐܠܗܐ ܡܐ ܗܒ ܠܝ ܐܢܐ ܗܠܟ ܥܩܪ ܒܠܐ ܒܢܝܢ ܘܐܠܝܥܙܪ ܕܡܫܩ ܒܪ ܒܝܬܝ ܗܘ ܐܪܬ ܠܝ ܗܢ ܐܡܪ ܐܒܪܡ ܗܐ ܠܝ ܙܪܥ ܘܗܐ ܒܪ ܒܝܬܝ ܝܪܬ ܠܝ ܘܗܐ ܕܒܪ ܡܢ ܡܥܝܗ ܗܘ ܢܗܘܐ ܝܪܬ ܠܟ ܘܗܐ ܕܢܦܩ ܡܢ ܡܥܝܟ ܗܘ ܢܗܘܐ ܝܪܬ ܠܟ ܘܦܪܩ ܠܗ ܒܐܪ ܠܐ ܠܒܪ ܐܠܐ ܠܟ

hoſtiarum membra tranſitus, qualis nempe Deum decebat, Chriſti venturi myſteria adumbrabat. Quum igitur ea, quæ dixi, beſtiarum corpora diſsecta diſtributaque fuiſsent, ſubdit Scriptura, infeſtas avium turmas in illa involaſſe: quas Abram abigere oppido nitebatur, quum nefas eſse duceret, ſacras Deo hoſtias, & ad juramenti ſolemnitatem de more poſitas immundis alitibus permittere.

Quumque ſol occubuiſſet, irruit ſuper Abram timor & tremor. Quæres, quæ metus hujus cauſa? Ediſseram quantum vires ferent. Exiſtimo hoc pariter repetendum a moribus Chaldæorum. Solebat gens auguriis dedita, avium volatum explorare, & qua verſus tenderet obſervare. Hunc Deus Chaldæorum eſse morem ſciens, ſimile quidpiam tunc fieri indulſit. Quum ergo volucres turmatim circa ſubjecta cadavera volitarent, Abram vetere, ſibique a puero inolita conſuetudine ductus, intentis oculis circumſpectabat, quid aves illæ demum agere, quave verſus vellent tendere. Exiſtimabant enim Chaldæi nefaſtum dirumque eſse, ſi carnivoræ alites victimis inſiſterent. Præterea veriſimile eſt Abramum proprio etiam capiti periculum ab illis metuiſse. Sed utroque metu illum Deus ocyus liberavit. Nec enim, ait, volucres iſtæ te petunt, ſed tuos: qua de re hoc habeto, nepotes tuos in terra non ſua peregrinos fore, ibique plurimum vexandos a pluribus. Ægyptios innuit; atque ea immanitate lacerandos, qua vidiſti diſsectas carnes a feris alitibus diſcerpi. Sed & illud certum tene, poſterorum tuorum perſecutionem brevi finiendam, & perſecutores pœnam celerrime ſecuturam.

Quum autem ſol occubuiſſet, facta eſt caligo tenebroſa: & ecce clibanus fumans, & lampades ignis tranſeuntes inter diviſiones. Ignis notum lætitiæ ſymbolum Deum ſignificabat. Clibani fumantis, & ardentis lampadis tranſitus confirmat, quod ſupra notatum eſt, Deum in præſenti actu Chaldæorum moribus ſeſe accommodare voluiſse. Chaldæis nempe iſtud quoque ſolemne fuit, ut lampadem manu geſtantes, inter diſsecta hoſtiarum corpora, & certo utrinque ordine diſpoſita tranſeuntes, factas pactiones ſancirent. Nos vero ſic iſta cogitemus, ut hinc ad ſublimiorem ſenſum mentem ſublevemus: & in duodecim ſectionibus beſtiarum ſimul & volu-

lucrum, duodecim Iſraëliticas Tribus expreſsas contemplemur, atque in his Apoſtolos duodecim: utrique enim Abramum patrem habuerunt. Quod autem ſubtexitur, apparuiſse inter diſsecta animalium membra fornacem fumantem & ardentem lampadem, Chriſtum illuminatorem hominum adumbrabat: qui enim credentibus lux eſt, idem non credentibus ignis erit in die iræ.

Offertur vitula triennis cum cæteris animantibus perfectæ ætatis, quia perfectus eſt Chriſtus in divinitate unicitatis ſuæ. Cur autem doceat Scriptura animalia quidem diviſa fuiſse, volucres non item; diſce myſterium. Quia poſtquam Deus Verbum carnem aſsumſit, non uno eodemque modo ipſum contemplamur: aliud enim intelligimus, quum per æternam generationem ex Patre natum fuiſſe dicimus: atque aliud, quum per diſpenſationem carnis, carnem pro ſalute noſtra de Virgine induiſse prædicamus. Nihilominus, etſi in Chriſti contemplatione duos tenere modos loquendi oporteat; at unus atque idem eſt verus Chriſtus indiviſus: cujus rei expreſsa figura eſt volucris, quæ diviſa non fuit. Comparatur item turturi & columbæ Chriſtus, quia ipſe eſt turtur ſapiens & mitis, diſertus præ filiis hominum, qui ſancte pieque vivendi præcepta nobis tradidit; cujus vocem, Euangelio circumquaque perſonante, orbis univerſus audivit. Intelligitur autem quaſi terrenus, propter ſuam humanitatem: tales enim ſunt taurus, capra & aries. Sed quia Deus eſt, idem ſublimis & cœleſtis eſt, talis nempe eſt avis; & quamquam pro nobis fuit occiſus, verumtamen caro ejus non vidit corruptionem.

CAP. XXIII. *S. Ephr.*

Tulitque Abraham butyrum & vitulum, & poſuit ante eos. Quod tantam panis & carnium copiam Abram Angelis obtulerit, non hoc feciſse credendum eſt, ut eos ſaturaret, ſed ut ex ſuperantibus inde reliquiis, Angelorum benedictiones cum domeſticis participaret. Subdit, *& poſuit ante eos*: indicat neutiquam auſum fuiſse Abraham, quum Angelis menſæ accumbere, ſed famulorum in morem illis accumbentibus adſtitiſse. Sara vero retro, & a tergo conjugis conſtiterat; quumque ab eo in ſpem prolis erigeretur, riſit in corde ſuo.

In tempore hoc revertar: & erit Sa-

ræ filius. Patet his verbis ſobolem Saræ promitti : promiſſionem autem idcirco poſt prandium diſtulit, ne forte putaret Abram eam ſibi ab hoſpite promitti ad aucupandum epuli lautioris honorem. Cur autem Angeli Sodoma profecturi, id Saram latere voluerunt ? Conſulto hoc factum, ne illa fratri Loth interitum inſtare ſuſpicata, lamentationibus & fœmineo clamore oppleret omnia. Abrahæ contra manifeſtandam eſſe profectionis cauſam Angeli cenſuerunt, ut ſuas preces interponeret. *Dixit Deus: non abſcondam ſervo meo Abram quod facturus ſum*. Porro ſi Abram pro Sodomitis orans, infra numerum decem juſtorum deſcendere noluit, credo eum intra hunc limitem ſe ideo continuiſſe, ne videretur de Lothi dumtaxat ſalute ſollicitus: præſertim quando illum a Deo minime deſertum iri, credere debebat; nec certe ſuam erga nepotem caritatem eſſe divina majorem. Interea conſidera, Deum Sodomitarum neutiquam miſertum fuiſſe, Abramo nequicquam pro illis orante. Attamen, ne in eo negotio ſe a Deo contemtum putaret, confeſtim ab illo intellexit, Sodomitarum inſaniam in tantum auctam, atque pervulgatam fuiſſe. ut habito cenſu, ne juſti quidem quinque in ea hominum frequentia reperti fuerint. Et vero credibile eſt, Deum Abrami precibus commotum, ſceleratæ gentis miſerturum fuiſſe, quamque promeruerant, cladem averſurum, ſi non plures, quinque ſaltem juſtos inveniſſet. Inde porro factum eſt, ut Abram certior factus, ne paucos quidem pios inter Sodomitas inventos fuiſſe, non modo æquiſſimo animo ferret, interceſſionem ſuam admiſſam non fuiſſe; ſed & ipſe ſecum ſtatueret, illos haud immeritos periiſſe. Aliam adhuc ob cauſam Deus Sodomitarum miſertus non eſt: ne ſcilicet, ſi ruinam evaſiſſent, vicinos populos ſuis moribus inficerent. Sed in hoc ipſo, quod Sodomitis pœnam irrogavit, dupliciter profuit: primum, quia flagitia eorum, ne in immenſum excreſcerent, opportuna caſtigatione coërcuit. Secundum, quod propter infamem crudamque necem Dominus in futuro judicio cum ipſis mitius agere ſtatuerat, etſi non omnem, quam meruerant, pœnam illis remittere: id enim Chriſtus innuiſſe videtur, quum dicit: Sodomam & Gomorrham majorem remiſſionem in judicio inventuras, quam civi-

Matth. 11.

vitates, quæ Apoſtolorum prædicationem reſpuiſſent. Poſtremum, illorum ſupplicio cæteros populos abſterrere, ſimiliſque pœnæ metu emendare volebat. *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham ignem, & ſulphur a conſpectu Domini*. Quod ait, *Dominum a conſpectu Domini ignem depluiſſe*, Sodomamque conſumſiſſe, Filium connotat, per quem omnia facta ſunt, & quod *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio*. Simile in Zacharia occurrit: *Dixit Dominus*, inquit, *ad Satan: increpet Dominus in te Satan*. Jo: 5. 22. 3. 2.

Superiori capite Dei cum Abramo colloquium Scriptura retexens, nuſquam meminit, illum Abramo ſe aliqua ſub imagine videndum obtuliſſe: ſed, *factus eſt*, ait, *ſermo Domini per viſionem ad Abram &c.* Mox quum Abram divino inſtinctu concitus dixiſſet: *Filius domus meæ erit hæres meus*: Deus illi filium naſciturum pollicitus, adjecit: *Ego ſum, qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram iſtam*. Quumque inſtaret Abram, ac diceret: *Unde ſciam, quod poſſeſſurus ſum eam*? Deus illi diſerte prædixit futuram nepotum ſervitutem, & celerem ſervitutis finem, & utrumque in lampadibus repræſentavit, & in victimis, quas ad ſanciendum pactum cum Abramo fœdus ab eodem mactari præceperat. Paulo poſt etiam Iſmaelem ex ancilla dedit. Cæterum in ea allocutione Deum ea quidem verba feciſſe ad Abramum Scriptura refert. Utrum autem ſeſe illi videndum exhibuerit, non indicat. Quod tamen non ſiluit hoc capite, & ſequentibus, ubi diſertis verbis narrat Deum Abramo loquutum fuiſſe, ſimul etiam ſe conſpicuum & ſpectabilem præbuiſſe, puta quando dixit: *Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus*, promiſitque multarum gentium patrem ſe illum facturum, nomenque mutare juſſit, & circumciſionis ritum ſuſcipere. Et quando mutato ſimiliter nomine Saræ, liberos ex eadem ſe illi daturum reſpondit. In præſenti capite aliam apparitionem Scriptura narrat a ſuperioribus in eo diſſimilem, quod in illis ſignificat Deum apparuiſſe & loquutum fuiſſe, nec vero indicat utrum ſub aliqua corporea ſpecie videndum ſe obtulerit: quod quidem hoc loco late fuſeque explicuit, pluribus retexens, quomodo ſimul Deus ſe Abramo ſpectabilem fecerit, ſimul ab Abramo claro die conſpectus

Jac. Edeſs. Sup. 15. 3. Sup. 15. 8. Sup. 17. 9.

ctus fuerit . *Quumque , inquit , elevaſſet Abram oculos , apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum* . At quidnam id eſt? Unus loquitur : *Dixit Dominus* , ait , *ad Abram &c.* idemque in numero plurium enunciatur , & ſub multiplici imagine paret . Quid ? num quiſpiam in hoc vado hæſitabit , ut argutando poſt multa concludat , inepte veram hic Dei apparitionem obtrudi ? Quum Scriptura contrarium affirmet , ſubdens : *Vidit tres viros , & cucurrit , & adoravit pronus in terram* . Hæc ſane verba veram fuiſſe apparitionem manifeſte convincunt , nec niſi vero temere & imperite , ad ſignificandum merum phantaſma & inane ſpectrum diſtrahuntur . Jam quum & vera fuerit apparitio , & unus apparuerit, unuſque conſpectus fuerit , idemque in tribus fuerit adoratus , quemnam hunc fuiſſe putemus ? Illum certe , quem arbor vitæ in medio paradiſi locata repræſentabat , Patrem , inquam , Filium & Spiritum : unum Deum , unam eſſentiam, regnum , dominationem atque virtutem unam . Quod etiam Abram intellexit , & facto & dicto teſtatus eſt , quando tres perſonas haud aliter , quam unam & alloquutus eſt , & adoravit : *Domine* , inquit , *ſi inveni gratiam in oculis tuis , ne tranſeas ſervum tuum* . Mox mutato verborum ambitu ſubdit in numero plurium. *Tollite pauxillum aquæ , & lavate pedes veſtros , & recumbite ſub arbore &c.* Omnia audis in numero plurali; talia vero , qualia bonos hoſpites in amica domo audire oportebat . Cæterum , etſi horum geſtorum narratio per multas ambages ac tormenta verborum ducta ſit , nec oppido in multis ſibi conſtet , quin ſingularem numerum cum plurali in eodem contextu ſæpe confundat ; nemo tamen talia relegens contra mutire audeat , ut dicat, tres, non unum fuiſſe Deum . Tres utique fuere perſonis & proprietatibus diſtincti , non unus : adeo ut ſi pure & vere de illis loquimur , ita ſtatuamus: eſt hoc unum tres : hi tres unum ſunt. Scilicet, nec qui alterum adſtruit dicens: eſt hoc unum tres , deſtruit alterum : hi tres unum ſunt.

Poſt hæc ſubdit Scriptura, Hoſpites , qui Abramo apparuere , comediſſe . Viſi nimirum comedere , cum reipſa non comederint. Deum enim nec manducare , neque cibo egere manifeſtum eſt . Quod ſi eos comediſſe dicas , cedo , quo modo? Sin autem negas , qua ratione Scriptura affir-

affirmat, eos comediſſe? Ita quidam diſputant, & quæſtionem urgent. Quo modo id fieri potuerit, vel factum fuerit? Quibus primum dicimus: ubi de Deo ſermo eſt, illud *quomodo* otioſum eſſe, quum omnia Deo poſſibilia ſint: etſi bene multa, quæ ab eo fieri poſſunt, non perinde a nobis poſſunt comprehendi. Modus ergo, quo Abrami hoſpites comederint, præpoſtere ac perperam a nobis quæritur. Nec vero immerito reprehenduntur, qui temere & nimis curioſe talia ſcrutantur. Interim ad legentium utilitatem, qui bono modo iſta ſcire deſiderant, hoc habeto. Quemadmodum Deus pro ea poteſtate, cui cuncta parent, Abramum alloquuturus, corpoream imaginem aſſumſit, quoniam alia ratione ab homine videri non potuit natura ab omni materiæ concretione ſejuncta: ita congruenter dicimus, Deum in præſenti apparitione ſpeciem corpoream vere exhibuiſſe, & in vera imagine comeſtionem: quandoquidem verba Scripturæ iſtuc proprie ſignificant, quamquam vero verius ſit, Deum neutiquam corpus habere, aut, quod corporum proprium eſt, comediſſe. Illud tamen pro certo habendum eſt, qualis qualis ea comeſtio fuerit, cibos utique eodem tempore ad Dei nutum evanuiſſe. Si quæras, quo modo id factum? cogita Deum id feciſſe, cui omnia obediunt.

Quæ porro ab Angelis, Sodomam petentibus, interim acta leguntur, mirifice declarant admirabilem Dei clementiam & benignitatem, qui neminem vult perire, paratus pœnam etiam peccantibus remittere, modo inter eos inveniat aliquos, etſi nec magnos, nec multos, quorum incolumitati & ſaluti ex jure & juſto cavendum ſit. Hic ſimul obſerva, eos, qui Sodomam profecti dicuntur, homines idcirco appellari, quod ſub humana ſpecie ab Abramo ſuſcepti ſunt. Eoſdem etiam Angelos quandoque nominari, quia duas divinas perſonas repræſentabant, Deum Verbum, & Spiritum Sanctum, qui magnæ mentis Dei Patris Angeli dicuntur. Quod autem Scriptura duos dumtaxat Sodomam profectos indicat, & tertium, quem Dominum appellat, præterit, myſterium eſt, quo intelligas Patrem per Filium, & Spiritum Sanctum omnia agere: rurſus, quod, ut Chriſtus ait, *Pater non judicat quemquam*. Alioquin, qui factum, aut fieri potuiſſe dicas, ut, relicto Patre, Filius diſce- Jo: 5. 22.

discederet, qui perinde ac Pater implet omnia, quique dicit, *Pater in me est, & ego in Patre?* Hic vero locus maxime confirmat, quod frequenter superius adnotavimus, hujus libri authorem Spiritum Sanctum sæpe stylum ad captum nostrum, qui pueri sumus, attemperasse, ut in sequentibus etiam manifestius apparet, dum Angelos hunc in modum Lothum alloquentes inducit: *Non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Ubi duos præter usitatum loquendi morem singularem numerum usurpare audis. Loth similiter in eodem insistens numero illos interpellat: *Ecce*, ait, *inveni gratiam coram te: & magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut salvares animam meam.* Cui illi, in numero itidem & pronomine singulari sistentes, respondent. *Ecce ego suscepi faciem tuam, etiam in verbo isto, ut non subvertam urbem, pro qua loquutus es.* Quemadmodum itaque ista manifeste convincunt, Angelorum hic vocabulum ex quadam dispensatione usurpari, nec vero Angelum fuisse, imo verum Deum, qui dicebat: *Non possum facere quidquam*: ita perspicue probant, Deum hujuscemodi loquendi modos ex usu nostro mutuatum fuisse, quum, sententiam adversus Sodomitas dictam, statim exequi nollet, moraque interim captaret, donec Loth perfugii locum, quem petebat, iniret.

Jo: 10. 38.

De filiabus Loth.

S. Ephr. De filiabus Loth, quæ seipsas temulento parenti prostituerunt in Segor urbe refugii, hæc discito. Primum, quod filiæ Loth in eo loco invenere vinum, præsignabat, prædia opesque Segor ad earum hæredes quandoque transituras. Quod autem duplicem ignominiam quæsierunt singulæ propriam, connotabat, sobolem in duas gentes divisum iri. Credibile tamen est illas mores correxisse suos, & posteriore continentia priorem intemperantiam purgasse. Peperit ergo major, natumque appellavit Moab, qui ob meritum patris in gentem postmodum excrevit: peperitque minor, nomenque filio dedit, *Bar Ammi*, Filius populi mei: fuitque pater filiorum Ammon.

De

A

De Abimelecho Saræ nuptias ambiente.

QUoniam Sara acceptum de futura prole oraculum opere complendum vix credebat : imo recogitans rei magnitudinem , & difficultatem perinde atque impoſſibilem , ſecum ipſa riſiſſe dicitur . Propterea ut miraculum miraculo fidem præſtrueret , continuo vetula anus ad priſtinam juventutem revocatur , eo utique numine , quo Naamanis *Caro reſtituta eſt ſicut caro pueri* , & arida Aaronis virga refloruit . Quamobrem nec mirum fuit , ſi Abimelech ejus nuptias ambiverit , quas tamen adeptus non eſt, quia Sara Iſaacum in ventre portabat . Rurſus quia Abrahæ oratio interceſſit, ne uxor ejuſmodi probrum ſuſtineret . Ne porro Abimelech Saram contingeret, Deus hominem ſubito ſopore oppreſſit . Divinitus ergo prohibitus eſt a Saræ concubitu , ne poſt naſciturus Iſaac non Abrahæ , ſed Abimelechi filius crederetur : quæ eſt tertia cauſa , cur tanti filii mater Regis libidini permiſſa non fuit. Correptus a Domino Abimelech , quod Saram etſi citra vim & injuriam abduxiſſet : *Domine* , ait , *num etiam gentem juſtam interficies* ? Quo oſtendit , ſe ex inculpabili ignorantia talia auſum fuiſſe . Atenim Pharaoni , Deo permittente , patuit ad Saram acceſſus , quia eadem conjugem ex præſumta opinione ſterilem eſſe credebat , ipſique palam iſtud exprobrare ſolebat . Abimelechum rurſus vehementer terruit pœna mulieribus inflicta , *quarum vulvas* , ut Scriptura ait, *Dominus concluſit* . Tradunt nimirum , Rege Saram ad proprias ædes traducere cogitante , fœminas ad ipſum quoquo nexu attinentes , vehementiſſimos dolores continuo ſentire cœpiſſe , quales parturientium eſſe ſolent ; nec tamen quotquot gravidæ erant , emiſſo fœtu iis relevari potuerunt uſque adeo , donec Sara marito reſtituta fuit .

4. *Reg.* 4. 14.

Dixitque Abimelech ad Saram : Eo quod velaveris oculos omnium , qui mecum ſunt &c. Abimelech cum Sara conqueritur injuriam , ſibi ſuiſque domeſticis factam : quandoquidem Regem palam objurgaverat, & quidem acerbiſſime , ut diceret : Iniquus es Rex , ſi legitimæ uxori ſcortum ſuperinducere paras . Jam , ſi , quod ſupra animadverſum eſt , Sara ad an-

annos primæ juventutis reducta non fuit, adeo ut repubescens deperditam oris speciem reparaverit ; quis credat Abimelechum anum capularem & nonagenariam deperisse? Cæterum Abram non est mentitus Abimelecho affirmans Saram sororem esse suam ex eodem patre natam , non item ex eadem matre . Soror enim ejus ex patre fuit , quia filia fratris ; non etiam ex matre , quia Aran Saræ pater Abrami sororem non duxit , sed uxorem ex alia stirpe sibi quæsivit . Postremum hic subjicio , quod supra notandum fuit, Abramum, quando dixit: ego vadam absque liberis: ita loquutum, non quod existimaret se vitio ætatis jam devexæ filios procreare non posse . Constat enim eundem postmodum ex Cetura plures liberos sustulisse ; sed quia operis magnitudo, de quo Abram cum Deo tunc agebat , talibus verbis indicanda fuit . Sic David septuagenarius virginem duxit in remedium frigoris oblatam; ab ea tamen abstinuit, non quo defectus annis, liberis operam dare non posse se crederet , sed quia ob factam Uriæ injuriam castigatus, concupiscentiam frænare didicerat ; sive quia , ut alii senserunt , sic Deum oraverat: *Proba me Domine , & tenta me* : nunc rursus tentandus fuit , qui alias in Bethsabea tentatus , turpiter labi permissus fuerat , ne in superbiam laberetur .

Psal. 25.

De immolatione Isaac.

CAP. XXIV.

S. Ephr.

Post verba hujusmodi dixit Deus ad Abraham : surge tolle filium tuum unigenitum , quem diligis Isaac ; & vade offer illum mihi in holocaustum super unum montium , quem dixero tibi . Accepto Dei oraculo Abraham continuo ad imperata facienda se accinxit , nec invitus , nec trepidus , nec anxius . Non enim præcipientem interpellavit , aut secum de præcepto obmurmuravit : huccine , inquiens , reciderunt ingentia illa promissa : *In semine tuo benedicentur gentes : tuque multarum gentium futurus es pater : & filius tuus , qui egredietur de lumbis tuis , ipse tuus hæres erit* . Contraria dictis omnino sunt facta : hunc scilicet hæredem jubet modo mactari sibi , imo cremari . Nil minus Abraam cogitabat , imo tutissime credidit Deo dicenti : nec dubitavit fore ut ille , qui ex utero sterili prolem concesserat , hominem sibi amicum eo carere solatio minime esset passurus ; quin etiam posset pue-

puerum jugulatum & extinctum, vivum ſanumque parentibus reſtituere. Magna profecto fuit Abrahæ fides, ut omnia, quæ Deus pollicitus fuerat, citra omnem inquiſitionem crediderit fore implenda.

Tertio die elevavit Abraham oculos ſuos, & vidit locum a longe. Quo indice agnovit? Quum hoc cœleſti voce Abrahamo ſignificatum fuiſſe Scriptura non referat, exiſtimo, ſi quidem Deus Abrahamo locum ſenſibili ſigno declaravit, id verbis, aut nutibus præſtitiſſe, puta digito montem monſtrando. Sed & credibile eſt, Abrahamum, quum magno Sacerdoti Melchiſedecho in eo monte ſacra facienti frequenter adſtaret, ab eodem didiciſſe, ſacramentum ſalutis humanæ eo in loco fore complendum. Perinde probabile eſt Melchiſedechum divinitus admonitum, ob reverentiam futuri myſterii ibidem ſæpe ſacrificaſſe, & oraſſe. Iſtuc pariter in cauſa fuiſſe ajunt, ut Adami cadaver ejus filii illic humaverint; indeque, diluvio imminente, in arcam a poſteris translatum, iterum, illo ceſſante, in eodem monte fuerit repoſitum. Hunc ergo montem condixit Abrahamo Deus, mandavitque, ut filium ſuum Iſaac eodem in loco immolaret, in quo ipſe filium ſuum tradere in mortem decreverat. Porro arietem ibi non fuiſſe, indicat Iſaaci interrogatio: & ligna ejus humeris impoſita teſtantur, nec inibi arborem extitiſſe. Mons ergo arborem, arbor arietem protulit: ejus proinde ramis hærebat: inde extractus pro Iſaaco immolatur.

Dei conſilium in præcipienda Abrahamo filii immolatione fuit, primum, ut illius fides & caritas, ea data occaſione, magis innoteſceret, eoque clarior & illuſtrior virtutis ejus notitia ad poſteros propagaretur. Rurſus ut in ſacrificio Iſaaci, quod tamen perfectum non fuit, perfectam immolationem, & veram mortem Unigeniti Filii Dei, velut in propria & viva imagine intueremur. In ea ſcilicet actione Iſaac Chriſti perſonam geſſit. Pueri eidem adjuncti, viæ quidem comites, myſterii tamen ignari, Judæos ignorantes & divini conſilii minime conſcios ſignificabant; perinde atque aſinus, quo cum expectare rediturum juſſi ſunt, eorundem Judæorum ſtolidam cæcitatem. Aries Iſaaco ſubſtitutus agnum Dei figuravit, qui abſtulit peccatum mundi. Neceſſe quippe fuit ſacrificium conſummari, etſi

Jacob. Edeſ.

ab Isaaci immolatione salus mundo fieri non potuit. Postremum ne si Deus Abrahamo filium immolare concessisset, istud parentibus exemplum fieret proprios filios necandi: propterea aries pro Isaaco mactatur. Quum vero audis, illum cornibus hæsisse arbori, quam hebraicus textus hic סבך *Sebac* appellat, nec istud abesse a mysterio Crucis discito; nec hostiam a sacramento sancti altaris.

CAP. XXV. *S. Ephr.*

Dixitque Abraham ad servum suum seniorem domus suæ: pone manum tuam super femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli & terræ. Id-est: per Jesum Christum Deum cœli & terræ. In hoc scilicet sensu eum loquutum fuisse credibile est, qui ad cognoscenda divinæ mentis arcana admissus, ipso Deo docente didicerat futurum in novissimis diebus, ut Christus susceptæ ex ipsius sobole carni communicaret, ductaque a Davide origine ex Salomone, & Nathano, velut ex naturæ legisque utero nasceretur. Alium etiam sensum capiunt illa verba: *Pone manum tuam &c.* ut intelligatur Abraham adjurasse servum per pactum Circumcisionis: eodem ritu Jacob, quum mortifere ægrotaret, Josephum adjurasse dicitur.

CAP. XXVI. *S. Ephr.*

Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam, quæ peperit ei Zamran, & Jecsan &c. Etsi Abraham plures ex Cetura liberos sustuliisset, eos tamen domi retinere noluit; quin plurimis affectos donis Orientem versus secedere jussit, aliasque sibi sedes quærere, & Isaaci posteris tributa pendere.

ABRAHAMI TENTATIONES.

Decem tentationes Abrahamo acciderunt. Prima, jussus natale solum relinquere, statim paruit, & Deo vocanti obsequutus est. Secunda, sublata est Sara in domum Pharaonis; & Abraham de Deo conquestus non est. Tertia, pastorum Loth jurgium, cujus causa nepoti optionem detulit, ut, quas vellet, terras sibi haberet, & ipse ab eodem secessit. Quarta, quando delatas a Sodomitis manubias ultro recusavit, etsi ob restitutam eisdem proprio periculo libertatem sibi obvenientes. Quinta, quum Deo pollicenti copiosam posteritatem, & stellarum numerum multitudine æquaturam,

ram, credidit : *Et reputatum est ei ad justitiam*. Sexta, quum Hagarem supra Saram sese insolentius efferentem, ejusdem potestati iterum subjicere compulsus est, mox etiam relegare, Deo dicente : *Ejice ancillam* : nec Saræ restitit, ut, eadem invita, ancillam retineret. Septima, quum Circumcisionis signum suscepit, & nomen mutavit. Octava, Saræ raptus, Abimelecho ejus nuptias optante. Nona, quum audiit Deum præcipientem : *Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, & offer illum mihi in holocaustum*. Decima, quum servum Isaaco uxorem quærere jussit, dicens : *Pone manum tuam subter femur meum &c.*

Et egressus est Isaac ad deambulandum sub vesperam, idest, *ad orandum*, sicut in Hebræo legitur. *Perrexitque Rebecca, ut consuleret Dominum*. Responditque Melchisedec : *Duæ gentes ex ventre tuo dividentur, & gens gentem superabit*. Tradunt Rebeccam Deum consulturam, ad Melchisedechum sacerdotem jam senem ideo profectam fuisse, quod confideret, eo orante, viscerum tormento se fore relevandam : quod & factum est, ingruentibus illico partus doloribus, ut domum festinato redire cogeretur. Duæ gentes & duo populi, Idumæos manifeste designant, & Hebræos. Et egressus est primus capillorum habens anulos, seu cincinnos, pro quo in Hebræo, stolam hispidam.

Perrexitque Rebecca, ut consuleret Dominum &c. Hæc primum ad sensum historicum exponenda sunt. Locus igitur, quo Rebecca profecta est, indicandus, & persona, per quam Dominum consuluit. Dicimus Rebeccam ad sanctum senem Melchisedechum accessisse, sacerdotem Dei altissimi, & expressam Christi venturi imaginem. Quare per eundem mulieri Dominum respondisse in hæc verba : geminos in utero geris, futuros duarum diversarum gentium principes. Quamquam ex præcedente Dei electione, qui natu major, dignitate minor erit, & fratri serviet : & hic illum superabit, & subiget. Quæ quidem ex subjecto argumento, & mente dicentis, significant Idumæorum gentem, cujus auctor Esau, potentia & opibus minorem futuram populo Israëlitico, Jacobi minoris fratris sobole. Eadem ad sensum allegoricum traducta repræsentant, velut in propria & perfecta imagine, futuros Judæorum & gentium casus. Judæorum namque natio omnium quondam nobilissima, & in Dei cultu prima, ab

Jac. Edess.

eo-

eodem tandem filii natu maximi prærogativa, & juribus ſpoliata fuit, domoque ejecta. Populus vero gentium alias deſpectus, & a ſua conditione minimus, a Deo electus eſt, arctaque eidem affinitate adjunctus: quemadmodum vaticinatus fuerat Daniel Propheta, & affirmat divinus Apoſtolus Paulus, hæc de Rebeccæ filiis ſcribens: *quum nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent, aut mali, innotuit præcedens electio Dei, ut eſſet non ex operibus, ſed ex vocante: dictum eſt enim, quia major ſerviet minori, ſicut ſcriptum eſt: Jacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

CAP. XXVII.

S. Ephr.

ET *aſcendit inde in Beer Seba*. Iſtud puteo nomen hæſit ex juramento, quo Iſaac, data pace, Abimelecho ſuam in eo loco fidem obligaverat. Aqua ſcilicet, quæ præteritæ contentionis & rixæ cauſa fuerat, eadem inimicitiæ diſcordiæque ſymbolum ac monumentum evaſerat. Et quoniam, quid poſt eas rixas alter in alterum animo interim coqueret, neutri patebat; indeque alteri alter ſuſpectus erat: recte viſum utrique fuit, concordiam & mutuam caritatem jure jurando firmari. Juramentum, hebraice Seba, æquivocum eſt, ut ſeptenarium etiam numerum ſignificet. Credibile eſt in utraque ſignificatione nomen puteo factum fuiſſe, id eſt, tum ex ſeptenario numero ovium eo in loco ab Abimelecho accepturum, tum ex dicto ibidem, pace confecta, ſacramento.

Jac. Edeſs. Unde nomen puteo inditum fuerit, qui paſſim Berſabea appellatur, non ſatis liquet; Divina Scriptura plures cauſas, & ab invicem longe remotas indicante. Conſtat tamen eam appellationem natam fuiſſe; vel ex ſeptem agnis, quos pro pretio putei Abraham Abimelecho conſtituit, vel ex jurejurando, quo mutuam ſibi invicem fidem ambo ſanxerunt. Juramentum quippe Hebræis eſt Seba, adeo ut Berſabea idem ſit, ac puteus juramenti. Aliam adhuc innuit Scriptura ejus nominis cauſam illis verbis: *Venerunt ſervi Iſaac annunciantes ei de puteo, quem foderant, atque dicentes: invenimus aquam: unde appellavit eum Seba, ideſt abundantiam; & nomen urbi impoſitum eſt Berſabea uſque in hodiernum diem*. Inde puteo etiam nomen hæſiſſe videtur.

S. Ephr. *Eſau quadragenarius duxit uxores Judith filiam Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon Hevæi*. Filia Iſmaelis Iſaaci filio Eſau nupta, primum dicta fuit Mahalath,

lath: deinde nomen mutavit, & *Baſemath* appellari annuit, obſequuta marito, iſtuc flagitanti in gratiam filiæ Elon *Baſemath* defunctæ, uxoris ſibi quondam cariſſimæ.

Eſau quadragenarius duxit uxores Judith filiam Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon Hevæi, quæ ambæ offenderant animum Iſaac & Rebeccæ. Viri docti bene multi opinati ſunt, has Eſau uxores eaſdem omnino eſſe, quas infra Scriptura aliis nominibus recenſet: eas ſcilicet nomen mutaſſe putant, & poſt nuptias ea nomina ſibi aſciviſſe, quæ Scriptura infra commemorat. Alii nihilominus aliter ſentiunt, & has ab illis diverſas fuiſſe affirmant; & hanc ego opinionem ſequor. Ex prioribus namque uxoribus Eſau liberos ſuſtuliſſe non conſtat, quippe quæ ſanctorum animum offenderant. At iſtæ ab eodem poſtmodum ductæ, Hada videlicet filia Elon Hethæi, & Ooliba filia Anæ filiæ Sebeon, & Baſemath filia Iſmaelis, plurium filiorum fuere matres, quos Scriptura diſtincte enumerat. Invemus pariter ſanctum Job ex Eſau ſtirpe ſatum, ab Abrahamo generationum ordine quintum. Abraham ſcilicet genuit Iſaac, hic geminos Jacob & Eſau, Eſau ex Mahalath filia Iſmaelis ſuſcepit Rahuelem, & hic genuit Zare, cujus filius Jobab, qui & Job. Ex eodem Scripturæ loco ſimul diſcimus duos Amalech: Primus fuit, quem Scriptura commemorat, ubi narrat Reges Chodorlahomoris ſocios veniſſe ad fontem Dina, ipſa eſt Racam, & omnes Amalecitarum principes percuſſiſſe. Alter fuit ex ſtirpe Eſau filius Thamnathæ, concubinæ Eliphaz filiæ Seir: Fuere autem duo populi ejuſdem nominis, genere tamen diſtincti. Qui autem cum Iſraëlitis pugnaſſe dicitur, exiſtimo fuiſſe primum illum natione Amorrhæum.

Jac. Edeſs.

Infr. c. 36. 2. 3.

Sup. 14. 7.

Exod. 17. 8. Nu. 14. 43.

A

UTRUM IDEM ABIMELECH FUERIT, QUI PRIMUM CUM ABRAHAMO, DEINDE CUM ISAACO FOEDUS ET AMICITIAM INIIT.

Jac. Edcſs. NArrat Scriptura, Abimelechum, Geraræ in Palæſtina Regem, cum Abramo ſocietatis & amicitiæ fœdus jurejurando ſanxiſſe. Hinc inter hujus libri expoſitores quæſtio, magna utrinque contentione, diſceptatur: dum alii affirmant, hunc Abimelechum, ejuſque militiæ principem Phicol eoſdem eſſe, quos Scriptura refert cum alio interprete Iſaacum poſt annos centum conveniſſe. Alii contra diverſos fuiſſe contendunt. Mihi ſane videtur, attenta temporis diſtantia, incredibile, eoſdem ipſos eſſe potuiſſe: qui enim ad Abrahamum venere, cum eodem pactionem feciſſe dicuntur anno ætatis Abrahami nonageſimo nono, quando nondum Iſaac natus fuerat. Qui autem poſtmodum cum Iſaaco congreſſi ſunt, convenerunt anno quadrageſimo ætatis Jacob & Eſau; & videntur, alium pacis & amicitiæ conciliatorem adhibuiſſe, communem forte utriuſque partis amicum, quem hic Ochozath Scriptura appellat. Ex hac longiſſimi temporis differentia plane conſtare videtur, multo probabilius eſſe, iſtos ab illis alios fuiſſe, atque omnino diverſos. Quare exiſtimo eos, qui Iſaaci amicitiam ambierunt, nepotes fuiſſe illorum, qui de pace parentem ejus Abrahamum interpellarunt. Hunc nempe morem hominum eſse conſtat, ut defunctorum parentum nomina filiis, ac nepotibus imponant.

SENSUS ALLEGORICUS BENEDICTIONUM ISAAC: UBI DE JACOB ET ESAU.

CAP. XXVIII. *S. Ephr.* JAcob populum ex gentibus collectum deſignat, qui quidem, antequam in Chriſtum crederet, Judaico minor fuit; Chriſti vero ſuſcepta fide, primogeniti prærogativam adeptus eſt, & per ſpiritualem regenerationem, & rerum divinarum ſcientiam non humano, ſed divino conſilio crevit in millia ſine numero, & in myriadas ſine fine. Eſau ſimiliter Iſraëliticum populum figurabat, qui primus in di-

A Dei familiam ascitus fuit, & ab eodem audiit: *Filius meus primogenitus Israel*. Sed quoniam Deum, a quo mirabiliter & magnifice fuerat liberatus, deseruit, & ab illo per Prophetas sæpe reprehensus, minime resipuit, quin imo Dei Filium novissimo tempore ad se venientem indignis modis excepit, conviciisque & contumeliis affectum egit in crucem; justo utique judicio exhæres factus est & domo ejectus. Mox ingrato Judæorum populo substituta fuit ecclesia gentium, populus simplex dolique expers, & Jacobo admodum similis. Hanc Deus suis benedictionibus dignam putavit & magnifice auxit. Sic Deus ad effectum perduxit, quod ab omni æternitate decreverat futurum rato tempore, ut *fierent novissimi primi, & primi novissimi*. Perinde Rebecca, quæ prudenti consilio benedictionem Jacobo comparavit, Ecclesiæ, quæ domus Dei est, personam gessit. Ecclesiæ namque filius populus gentilis per Jacobum figuratus, piæ matris opera benedictionem consequutus est: & quidem duplicem, alteram sublimem & cœlestem, humilem alteram ac terrenam: utramque per Christum, Rebeccæ nepotem, *qui factus est nobis a Deo justitia & sanctificatio*. Ita demum Abrahæ facta promissa Deus perfecte absoluteque complevit. Dixerat enim: *Benedicentur omnes gentes in semine tuo*: Gemina utique benedictione, ut dixi, sublimi, & humili. Unus enim est Christus ex humanitate humili, & ex divinitate sublimi. Idemque *benedictio uberum & vulvæ* factus est nobis, qui pro nobis ab uberibus sanctæ Virginis lac suxit, quando *per viscera misericordiæ suæ* etiam *pro nobis homo factus est*. *Exod.* 4.23. 1. *Cor.* 1. 3.

B

C

D

Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Plenus ager, cui Isaac filium suum similem dicit, Paradisus fuit, idemque benedictæ Mariæ figura est: Maria nimirum cœlestem illam spicam nobis protulit Christum nova secundum carnem generatione natum, ex qua panis vitæ confectus est nobis. Eadem virgo fuit ager, cui benedixit Dominus, nobisque dedit spicam cœlestem pro campo, cui idem Dominus maledixit: terra quippe maledicta Heva fuit, illa mater viventium. *S. Ephr.*

E

F

CAP. XXIX.

ET ait Esau ad Isaac: *num unam tantum benedictionem habes pater?* Unam utique benedictionem habuit Deus: unus enim est Christus, *qui factus est nobis* *S. Ephr.*

Z

juſtitia , & ſanctificatio a Deo : & hanc benedictionem populus gentilis ad Chriſtum converſus ſuſtulit , ille , inquam , populus , qui per fidem factus eſt filius Abrahæ , & benedictionem perinde ut Abraham accepit ab illo , quem Abrahæ filia Virgo Maria peperit ſecundum carnem . Myſterium igitur attende , nec putes Iſaaco benedictiones defeciſſe . Sed quum prævideret unum Chriſtum eſſe venturum , & hunc ab Eccleſia gentium recipiendum fore , prænunciavit Judæos ſine benedictione manſuros . Quod autem poſtmodum Eſau benedictionem accepiſſe legis , id porro ſignificabat , Eſau poſteros Chriſtum Judæis promiſſum poſtea ſuſcepturos .

CAP. XXX. *S. Ephr.*

Vidit Jacob in ſomnis ſcalam &c. Sic arcano ſermone vocat viam , per quam Chriſtus de cœlo in terram patribus promiſſam venit , & inde ad inferos deſcendit . Quum vero Patriarchæ apparuiſſe audis quoſdam ſcalam aſcendentes , atque alios deſcendentes , homines & Angelos cogita , illos quidem cœlo invectos , hos vero in terram delapſos , poſtquam Chriſtus in terram è cœlo deſcendit , ſuoque deſcenſu *maceriam inimicitiarum ſolvit* . Tum enimvero ſumma imis conjunxit , & ſupremos infimis ſociavit . *Et Dominus ſtabat ſuper eam* . Necdum enim Verbum Caro factum deſcenderat : ſed quod rato tempore futurum in præſenti parabatur , Jacobo in viſione monſtrabatur . Idcirco autem ſcalæ ſpeciem induxit , ut ſuæ de cœlo deſcenſionis myſterium explicaret . Perge porro atque in eodem ſymbolo Crucem Chriſti agnoſce . Dominus enim in ſummitate ſcalæ viſus , Chriſtus eſt Cruci ſuffixus : ſimul Angeli deſcendere viſi ſunt , quia ad ejuſdem ſepulcrum conſtat Angelos deſcendiſſe . Sic porro a Chriſti morte homines per Crucem ejus aſcenderunt , & deſcenderunt Angeli . Hi quidem , quum noſtræ ſalutis in Chriſto adminiſtratores a Deo miſſi , terram deinceps frequentare cœperunt . Nos vero cœlum conſcendimus , poſtquam Chriſti ope Dei mandata complere , & legem obſervare didicimus .

Ephr. 2. 14.

Et tulit lapidem , quem ſuppoſuerat capiti ſuo : & erexit in titulum , appellavitque nomen loci illius Bethel , ideſt , *domum Dei* . Hæc agebat Jacob præſentia contuens , & futura præſagiens . Simul lapidem unxit , ſimul votum nuncupavit , & la-

ܠܥܘ . ܐܦ ܗܘ ܡܫܝܚܐ ܕܥܒܕ ܠܗ ܐܘܡܬܐ ܕܟܠ ܥܡܡܐ ܘܠܫܘܢܐ ܘܒܢܝ ܐܢܫܐ ܘܗܘ ܡܫܝܚܐ ܕܥܒܕ ܠܗ ܐܘܡܬܐ ܕܟܠ ܥܡܡܐ ܘܠܫܘܢܐ ܘܒܢܝ ܐܢܫܐ ܘܗܘ ܡܫܝܚܐ ܕܥܒܕ ܠܗ ܐܘܡܬܐ ܕܟܠ ܥܡܡܐ ܘܠܫܘܢܐ ܘܒܢܝ ܐܢܫܐ ܘܗܘ ܡܫܝܚܐ ܕܥܒܕ ܠܗ ܐܘܡܬܐ ܕܟܠ ܥܡܡܐ ܘܠܫܘܢܐ ܘܒܢܝ ܐܢܫܐ

A lapis quidem Ecclesiam Christi manifeste figurabat : conceptum autem juxta lapidem votum , vota omnium gentium & dona signabat, ad Christi Ecclesiam affluxura : quam quidem ex variis gentibus coalituram , idem Jacob prænunciavit ; quum virgas versicolores secus profluentem pecori potaturo suppossuit : colorum enim varietas multiplicitatem & diversitatem gentium , ex baptismo renascentium

B adumbravit.

QUARE JACOB , QUI GEMINAS SORORES DUXIT , A SCRIPTURA REPREHENSUS NON EST.

C JAcob Rachelem sibi desponderat : Racheli Liam fraudulentus Laban suppossuit : utramque demum Jacob ducere compulsus est . Liam quidem , utpote quam a corporum commistione suam carnem fecerat : sique repudiasset , stupro infamem in posterum feciisset . Rachelem vero , ne fidem falleret . Egit itaque Jacob , quod justum & æquum fuit : culpa proinde omnis in Labano hæsit . At , qui factum dices , ut Jacob Liam cum Rachele confunderet ? Videtur enim incredibile , contubernales fœminas , post diuturnam in eadem domo moram , ignotas illi esse potuisse . Hic enimvero mirare eximiam Jacobi verecundiam & pudorem , qui tam longa consuetudine victus non est , ut alterutram sororem curiosius aspiceret; adeo ut Liam dignoscere, nisi post nuptias , non potuerit .

CAP. XXXI.

S. Ephr.

D *Dixit Rachel ad Jacob : da mihi liberos , alioquin moriar* . Hæc Rachel, verita , ne , si liberis orba maneret , mariti odium incurreret ; hunc ergo urget , ut uxoris orbitati prospiciat : quippe quæ bene noverat Abrahamum orando conjugis sterilitatem curasse : Rebeccam similiter Isaaci precibus magna progenie auctam : inde conjectabat Jacobo orante se pariter aliqua a Deo prole beandam , præsertim postquam animadvertit , ad illius votum agnos in ventre matrum colorem , quem ipse optaverat , induisse ; credidit eadem illum potestate præditum in mulierum conceptiones . At Jacob talia petenti stomachatus , ut qui Deo se æquiparari cerneret : quid ? respondit : *Num pro Deo ego sum , qui privavi te fructu ventris* ? Ostenditque , cujus esset potestas rerum , quemve credere oportet

CAP. XXXII.

S. Ephr.

ret dominum ventris, & in ventre formandi fœtus opificem. Sic Rachel, conjuge monente, didicit sterilitatis curationem a Deo esse quærendam.

CAP. XXXIII. ET XXXIV.

Jac. Edess.

ET reversus est Laban in locum suum: Jacob quoque abiit itinere, quo cœperat, fueruntque ei obviam Angeli Dei, quos quum vidisset, ait: castra Dei est locus iste: & appellavit nomen loci illius Mahanim, & misit Jacob nuncios ante se ad Esau fratrem suum &c. Merito & jure rogabis, quæ causa fuerit, cur sancto Jacobo Angelorum agmina id temporis ostensa fuerint? Istuc divino consilio gestum & provisum fuisse, certum est. Periculum quippe imminebat, cujus apprehensio Jacobum in eam trepidationem metumque conjecerat, ut prope de salute desperaret. Afflictum itaque Deus atque trepidantem Angelorum conspectu recreat & confirmat. Idem illi paulo ante præstiterat, quum Laban adversus eum infestus veniret: nam & dilecto suo Jacob comitem se individuum dedit, & Labanum severa increpatione compescuit, cavitque, ne genero negotium facesseret. Quare oppido consentanee factum est, ut quoniam Deus illum fratris adventu consternatum videbat, propterea que donis illum placare satagentem, isto etiam metu liberaret, doceretque, timentibus Deum Angelos perpetuo adesse ipsorum salutis & incolumitatis procuratores & custodes: quod Psalmista

Psal. 33. 8. quoque testatur: *Castrametati sunt*, inquit, *Angelorum Domini castra in circuitu timentium eum, & eripient eos.*

S. Ephr. Jacob septuagesimo septimo ætatis anno profectus est in Phadan (Mesopotamiam) Syriæ. Idem octogesimo quarto duxit Liam & Rachelem, octogesimo quinto ex Lia suscepit Rubenum, sexto Simeonem, septimo Levi, octavo Judam. Nonagesimo primo Jacobi anno Rachel peperit Joseph, & annum nonagesimum septimum agens Jacob ex Phadan Syriæ in Chananitidem revertit: & Rachel alterum Filium enixa est Benjaminum, in Ramatha juxta Ephratam in tractu Jerosolymitano.

Et apparuit Angelus, & cum eo luctabatur, & tetigit coxam ejus, & recessit, hoc est, contracta est. Luctatur Jacob cum Angelo, Angelum superat, idemque ab Angelo superatur: Docendus fuit, quid propriæ vires ferre possent, quid minime: & propriam quidem infirmitatem didicit, dum ad simplicem Angeli at-

attactum obriguisse sibi femur sensit : sed quantum roboris ad hanc imbecillitatem aliunde accederet, intellexit, quando Angelum validis amplexus lacertis, dimissionem petere coëgit, & petenti negavit usque adeo, donec benedictionem amoris testem ab eo vicissim acciperet : hoc enim contendit, ut pugna ex amore suscepta videretur. Dedit Angelus, ne si non dedisset, ille sibi Angelum infensum suspicaretur, quod homo ipse luto & argilla concretus cum illo certare ausus fuisset. Cæterum hujusmodi pugnam ab Angelo compositam fuisse credo, vel quod Jacob decimas, quas Deo pridem addixerat, fratri modo transmittere cogitabat, vel potius ut eundem Esau adventu consternatum erigeret, oblata fortissimi luctatoris specie : & Angelum quidem, se vidisse Jacob paulo post fratri affirmavit : *Faciem tuam*, inquit, *vidi sicut Angeli*. Porro femoris stupor, & inde sublata facultas genitiva grande mysterium portendebat. Quid istuc ? Jacobi scilicet soboles Israëlitarum gens sterilis & ægra jacet : fructus honoris, quibus olim exuberare solebat, jam nullos habet, ex quo cum Christo pugnavit. Angelus luctator is plane fuit, qui magnæ mentis Angelus dicitur, Dei Filius, idem dum Jacobum debilitato femore claudicantem reliquit, futura simul adumbravit. Sic enim postmodum actum est, ut Deus homo fieret, & factus homo a Judæis acerbam luctam sustineret, qua tamen illi miserandum in modum debilitati, a semita fidei in posterum claudicarent.

Contemplare quicumque diligis disciplinam, qua charitate Deus multifariam multisque modis iis, qui diligunt eum, prospiciat, subsidia & solatia opportune submittens, quibus confirmati, discant ipsius promissis citra omnem hæsitationem tutissime confidere. Enimvero providens, quale malum Jacobo a socero pararetur, Angelos illi corporis custodes exhibuit. Iterum quum idem fratris metu perturbatus, fugam meditari cœpisset, & opportuna in deserto Jaboc perfugia circumspiceret, cavernas & spelæa atque inaccessas rupes, familiamque interim in duas turmas dividere cogitaret, ut dum altera pugnando hostem detinet, alteri parandæ salutis viam muniret : bonus Deus, etsi cerneret Jacobum facta sibi promissa oblitum, præcipue quod dudum ipsi diserte affirmaverat, dicens : *Revertere in terram patrum tuorum, eroque tecum* : ni-

Jac. Edess. in schol.

nihilominus famulum ſuum nequaquam deſeruit ; quin potius ejus animum a divina providentia ſuſpenſum attendens, & quamquam humana conſilia minime negligeret, in divino tamen auxilio ſpem ſalutis ſuæ illum poſuiſſe, alterum ei ſolatium in ea cura præbuit, illudque ſane maximum. Ergo ſicut pater parvulum filium ad pugnam erudire cupiens, cum illo certare ſe velle ſimulat, conſertiſque manibus patitur ſe ab illo ſuperari, poſtremum fingens ſeſe neutiquam pares nato habere vires, ad ejus pedes proſternitur, quaſi vero tanti adverſarii impetum ſuſtinere non poſſit : quamquam mox aſſurgens ejus ignaviam ac timiditatem ſerio increpat, & admonet, ut data occaſione quoslibet adverſarios, etſi viribus ipſe minor, adoriri non dubitet : nec aliam arbitror fuiſſe præſentem Dei cum Jacobo pugnam. Interim cogita, quomodo Deus, rem ordinaverit : nempe diſpoſuit, ut Jacob ad hanc luctam tum demum deſcenderet, quum jam nox incubuiſſet, & ipſe præſentis periculi metu conſternatus, ſolus in deſerto ageret, vallibus obſeptus & montibus, uxorumque & liberorum, atque armentorum cura fatigatus. Has inter anguſtias deprehenſum divinus luctator aggreditur, conſertaque pugna, demum per quandam utique diſpenſationem ſic verba componit ; quaſi vero de manibus ejus elabi non poſſit. *Et manſit*, inquit Scriptura, *Jacob ſolus : & ecce vir luctabatur cum eo uſque mane &c. Dixitque ad eum : dimitte me, quum videret, quod ejus virtutem ſuperare non poſſet.* Ageſis, quis hac in aqua non hæreat ? Audiens a Deo non potuiſſe ſuperari hominem, & eum hominem, ſuapte videlicet indole timidum, cuive, ex accidente tunc metu, palpitabat cor & genua tremebant ? Quid igitur ? Patet utique Deum cum parvulo ſuo Jacob luſiſſe : ea ſcilicet erat vis amoris, quo Dei Filius in eum hominem ferebatur, qui ſuus futurus erat in carne pater : carnem quippe Verbum induere, præfinitum erat, & in terris videri. Et ſane quando ajebat : *Dimitte me, quia aſcendit aurora* : quis ejus auctor moræ fuit ? Amor utique : iſta namque agebantur, ut Jacob aſſueſceret, Deum habere ſibi præſentem, eodemque præſente nullum timere. Credibile eſt, per eam occaſionem Deum Jacobo præterita etiam beneficia repræſentaſſe. Memento, ajebat, te pridem mea ope protectum, quum Laban odio iraque efferа-

A

B

C

D

E

F

ratus adversus te procurreret. Meo scilicet nutu factum est, ut nocturna visione deterritus, ab omni vi & injuria abstineret. Et nunc quid est, quod trepidas? Fratrem times, qui Angelum superasti? Censen' te vinci posse ab illo, qui a me victus non es? Talia ad patrem patrum velut in signo loquebatur in ea lucta Deus Verbum, Angelus ille magnæ mentis sempiterni Patris, quo ejus animum vicino fratris adventu tremefactum trepidantemque confirmaret.

Et emarcuit coxa Jacob, quum luctaretur cum eo. Magnum his verbis mysterium latere video. Quid istuc? Deus Verbum ejus femoris contactum tunc desideravit, de quo postea carnem assumsit; quam tamen in infirmitate & timore usque adeo continere voluit, donec veniret tempus, quo ejusdem gloria manifestata est. Interim dum concupiscente animo femur illud palpat, simul sacrat & format in mysterium, cujus comestio, hoc est comprehensio filiis Israël interdicitur. *Emarcuit femur ejus, quam ob causam non comedunt nervum filii Israël, qui emarcuit in femore Jacob, usque in præsentem diem*. Spiritus enim hodie quoque dicit, Judæos usque in præsentem diem non comedere, hoc est, non comprehendere Verbum, *Christum* videlicet *in infirmitate Crucifixum*, atque, quum Deus esset, ex illorum patre carnem assumsisse. Jstud mysterim condunt illa verba: *Filii Israël non comedunt nervum contractionis*, ideſt, nervum, qui emarcuit: hoc enim significat Nervus siquidem a lucta debilitatus obriguit in femore Jacob. 2.Cor. 13.4.

Dixitque ad Jacob dimitte me, quia ascendit aurora. Emicat lux, & aperit se dies, nocturnæque fugere tenebræ, postquam tibi cœlestis illuxit sapientia. *Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergo: quod nomen est tibi? Respondit: Jacob. At ille: nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel: quia obfirmatns es &c.* Ideſt fortiter & constanter pugnam aggressus es cum Angelo & homine, & in potestate habuisti virtutem ejus. Quamobrem non dicetur tibi nomen Jacob, illud scilicet nomen, quod tibi præteritæ vitæ acta fecerunt, vel quum fratrem in utero matris supplantasti, vel quum benedictione & primogeniti prærogativa spoliasti. Sed, ex quo Deum vidisti, ejusque conspectum, homo quum sis, ferre potuisti, Israel vocaberis, ideſt, vir videns Deum: hoc

hoc enim plane reddunt totidem hebraicæ voces, quibus illud nomen componitur. Deum ergo vidit Jacob, non Angelum, etsi Angelum Scriptura dicere maluit propter Judæos, gentem oppido rudem & hebetem. *Et vocavit Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.* Phanuel, ideſt, viſio Dei. Si ergo locum Dei viſionem appellavit Jacob, & indigenæ hoc etiam tempore eo nomine appellant: ergo Deum vidit, & ab eodem mutato nomine Iſrael vocatus eſt, ideſt, vir videns Deum.

Ortuſque eſt ſol, poſtquam tranſgreſſus eſt Phanuel. In veritate oritur ſol juſtitiæ Chriſtus illis, quibus aditus patuit ad Phanuel, ideſt, ad contemplationem divinorum. Conſtat itaque ex dictis, Deum in ſpecie Angeli hominis juſto Jacob apparuiſſe, tum ut adventu fratris exterritum confirmaret; tum vel maxime, ut futuram divini Verbi in carne manifeſtationem hiſce figuris, quaſi rudiore manu expreſſam nobis traderet. Hoc ergo ejus myſterii myſterium fuit.

CAP. XXXV. S. Ephr.

Filii Sebeon Aja & Ana. Iſte eſt Ana, qui invenit aquas in ſolitudine, quum paſceret aſinas Sebeon patris ſui. In Hebræo legitur: *Invenit fortes in ſolitudine.* Nota. In utroque teſtamento occurrit frequenter vocabulum Hemre חֲמֹר pro quo imperiti quidam legerunt Hmore, idemque ſignificat, quod Atone אָתוֹן nomen aſinis & equis commune, etſi aliquando etiam ad ſignificanda quævis genimina uſurpetur.

Et hi ſunt Reges, qui regnaverunt in terra Edom, Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba, & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Boſra: ipſe eſt Job.

וּבְנֵי חֲמֹר

A

QUORSUM DEUS ISRAELITAS IN ÆGYPTUM MIGRARE JUSSIT.

JAm illud in quæstionem merito vocatur, cur Deus Jacobum de Chananitide in Ægyptum discedere voluerit? Quæve hujus transmigrationis causa? qui B Deo propositus finis? ut Jacobo Ægyptum cogitanti diceret: *Noli timere: descende in Ægyptum. Ego descendam illuc tecum, & ego inde reducam te.* An ut, fame Chananæos premente, Israëlitæ victum in Ægypto quærerent? At palam est, Deum, qui alias se illis ubique adfuturum spoponderat, aliunde eisdem annonam parare potuisse, & sicut Psalmista ait: *Alere eos in fame.* Quare non erat, C cur ad Ægyptios profugerent. An rursus, quia Deus statuerat, Hebræos ingentem magnam facere & multiplicare vehementer, ipsos solum mutare, & in Ægyptum ad habitandum ire necesse fuit? Hæc opinio, etsi minime probanda, suos habet auctores, qui ajunt Israëlitas, ideo in Ægyptum traductos fuisse, quo frequentius, magisque suboleſcerent. Tradunt enim, qui de rerum natura disputant, Nili aquam ad fœminarum etiam D fœcunditatem plurimum conferre. Sed ut hoc verum sit, in comperto est, Deum ad propositum sibi finem, eo modo haudquaquam indiguisse. Vera itaque divinæ ordinationis ratio ex ipso eventu videtur esse petenda. Quare autumo, idcirco Israëlitas in Ægyptum abductos fuisse, ut temporis processu in gentem excrescerent, indeque Ægyptiis merito suspecti, E in servitutem redigerenrur; ex qua in eas difficultates & angustias inciderent, ut nullum inde sibi exitum patere conspicati, ad Deum Patrum suorum animum mentemque converterent, ejusque clementiam toto pectore exorarent, ut idem ferret opem, qui spem dedisset. Interea Deus ea accepta occasione simul eos ab injusta vexatione liberaret, simul de fornace ferrea ægyptiacæ servitutis F per signa & portenta magnifice & mirabiliter eductos, maximisque etiam beneficiis affectos, sibi tandem in populum peculiarem, in partem & hæreditatem suam assumeret. Sic enim scriptum est: *Pars Domini populus ejus Jacob, funiculus hæreditatis ejus Israel.* Hanc fuisse puto verisimiliorem causam, cur Ja-

Jacob. Edes.

Psal. 32. 19.

Deut. 32. 22.

cob cum filiis in Ægyptum migrare juberetur.

Jac. Edeſs. Interim & hoc adnotandum, veriſimile eſſe, non eos tantum, quos Scriptura indicat, Jacobum Chananitide decedentem ſequutos fuiſſe, imo vero plurimos ejuſdem provinciæ, ſeu indigenas, ſeu advenas Iſraëlitis Ægyptum petentibus, qui forte ad multa millia exceſſerunt, ſe ſocios adjunxiſſe. Nam etſi Jacobi eo tranſmigrantis comitatum animabus ſeptuaginta conſtitiſſe Scriptura tradat, hunc tamen numerum ad ſolam illius ſobolem referendum eſſe, ex ipſo hiſtoriæ contextu perſpicue colligitur. Neque enim in eum cenſum venire certum eſt, uxores filiorum Jacob; has vero quis dubitet, maritos fuiſſe ſequutas? Ipſiſque proinde dediſſe ſe viæ comites pleroſque earundem affines, cognatos; fratres præſertim & parentes, in ea ſcilicet temporum acerbitate, quando famem, in Chananitide adhuc graſſantem, incolæ qualibet opera impenſaque fugere cupiebant. Perinde nec ambigendum eſt, ut dominos abeuntes ſervorum ancillarumque turba affectata fuerit: niſi dicas Jacob & filios ejus proprio ſervitio caruiſſe. Rurſus quoniam nec hactenus lex illa lata fuerat, populo Dei vetans promiſcua ex quavis gente conjugia; fere certum eſt, filios Jacob id temporis fœminas alienigenas bene multas familiares habuiſſe. Præterea poſtquam apud Chananæos percrebuit fama, Joſephum Ægypto præfectum fuiſſe, omniaque regni negotia pro arbitrio moderari, credibile fit, quamplurimos ſpe melioris ſortis excitos, una cum Iſraëlitis contubernalibus ſuis in Ægyptum migraſſe. Quemadmodum quum iidem Hebræi ab Ægypto Moſe duce redirent, Scriptura narrat, plures externos convenas & promiſcuam Ægyptiorum indigenarum turbam, abeuntibus ſeſe aſſociaſſe, patratis a Moſe prodigiis & ſignis invitatos.

COMPARATIO BENEDICTIONUM JACOB, ET MOSIS.

S. Ephr. JAcob Rubeno violati paterni thalami injuriam exprobrat, & pœnam ſtatuit. *Erraſti*, inquit, *ſicut aqua, & non ſubſiſtes*: ideſt, diffluxiſti velut aqua, rupto, quo cohibebatur, aggere, quando in officio continere te ipſum oportebat. Quamobrem, ſicut quæ ſtagnum non patiun-

tiuntur, aquæ præterfluunt, & diſpereunt: ſic nec tibi in tua hæreditate diuturna dabitur mora, neque in catalogo benedictionum locus. Moſes Rubeni tribum, paterno ſcelere contaminatam, ſuis benedictionibus expiat, & in ordine & numero fratrum reponit. Ruben enim fratribus Joſephi necem deliberantibus reſtitit, & ſaniora conſilia ſuggeſſit.

Exinde Jacob in Simeonem & Levi inſurgit, præteritæ vitæ acta utrique cum acerba opprobratione regerens: etſi, quam ſontibus comminatur, pœna poſtmodum in eorundem verſa fuerit compendium. *Simeon*, ait, *& Levi vaſa furoris: quia in iracundia ſua occiderunt viros, & in furore ſuo enervaverunt vitulum*. Vitulus ſaginatus pro nobis mactatus Chriſtus eſt: idcirco ambobus triſtia vaticinatur pater, aliud verbis, aliud in myſterio ſignificans. *Diſpergam*, inquit, *eos in Jacob, & dividam eos in Iſrael*. Quod & factum eſt. Nam Simeonis, Levique poſteri diſperſi ſunt in populum gentium, qui eſt Jacob & Iſrael Dei. Quamquam alii aliam præter eam, quam verba præferunt, aſſignant cauſam, cur Jacob tam acerba oratione in Simeonitas, & Levitas uteretur. Conſtat enim, ajunt, eos, qui Chriſti necem maxime procurarunt, Levitas fuiſſe, quibuſcum Simeonis poſteros conſpiraſſe, probabile eſt. Moſes in actis Horeb Jacobi oraculum declaravit & ex parte implevit. Nam illa vaticinii pars: *Dividam eos &c.* juxta hiſtoricum ſenſum completa eſt, quando in diviſione terræ promiſſæ, tribui Leviticæ propria nuſquam fuit conſtituta ſedes, aut fixis circumſcripta finibus provincia. Simeonis vero tribus, quod parva eſſet, intra fines hæreditatis fratrum ſuorum recepta fuit. *Exod.* 32. *Num.* 15. *Joſ.* 19. 9.

Jacob. *Juda catulus leonis: a cæde aſcendiſti, fili mi*. Hæc ſpectant Judæ acta in cauſa Thamar & Joſeph. Thamarem namque ad ſupplicium prope ducendam abſolvit, & indemnem cum prole ſervavit: & poſtmodum fratribus Joſephi necem conſultantibus interceſſit. Moſes: *Audi Domine vocem Judæ, & ad populum ſuum duc eum*. Babylonicam captivitatem innuit, indeque Judæorum reditum. *Manus ejus judicabunt ei*. Ideſt: ipſe ſuis ſibi viribus, & armis dominationem & regnum vindicabit.

Jacob, Zabuloni & Iſſachari hæreditatem ipſis obventuram deſcribit: promittitque Zabuloni navalia, portus & oras ma-

maris, hisque confines montes: Issachari pingues hortos & opulenta arva. Moses: *Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis: populos ad montes vocabunt.*

Jacob: *Dan judicabit populum suum*: quod in Samsone impletum est. Moses: *Dan Catulus leonis, lac suget de Mathnin.*

Jacob: *Gad aget turmas & trahet agmen*. Exitu comprobata prædictio est, quando Moses Gaditis, quibus proprias sedes & agrum dudum assignaverat, præcepit, ut reliquis tribubus armati præirent. Sic sequentium respublica, præeuntium virtute & armis constituta fuit. Moses: *Benedictus, qui in latitudine posuit Gad. Quasi leo requievit: fregitque brachium & verticem.*

Jacob: *Aser bona est terra ejus, & præbebit Regibus cibos*. Moses: *Aser oleo tinget pedem suum*. Ambo tribui Aser pollicentur agros uberrimos & feraciissimos.

Jacob: *Nephtali legatus celer dans pulchra eloquia*. Moses: *Nephtali abundantia perfruetur, & replebitur benedictione Domini.*

Jacob Josepho benedicturus commemorat primum exercita alias a fratribus in eum odia; exinde suam in eundem benevolentiam declaraturus, amplissimas a cœlo, terra, marique benedictiones precatur, easdemque prædicit usque *ad spem collium æternorum* duraturas: idest, paradisi deliciis continuandas. Moses Jacobi benedictiones explicat, & ampliat, dum Josephi posteris principatum vaticinatur. *Cornua rhinocerotis*, ait, *cornua ejus: Hæ sunt myriades Ephraim &c.* Quæ verba supremam Ephraimitis potestatem & imperium pollicentur.

Jud. 19.22. Jacob: *Benjamin lupus rapax*. Alludit, vel ad raptum uxoris Levitæ, vel ad prædam, quam Saul Benjamita devictis Amalecitis extulit. Moses: *Benjamin amantissimus* *1. Reg. 15.9.* *Domini, inter humeros illius habitabit*. Locum situm inter humeros Domini dicit Jerosolymam, quam Benjamitæ habitarunt. Jerosolyma nimirum media inter confinia duarum tribuum posita est. Quamobrem Rachel eo *Sup. 35.11. & 48.7.* in loco extincta, in ditione Benjamiticæ tribus mortua dicitur & sepulta.

Jac. Edess. *Juda te laudabunt fratres tui &c.* Quid? Ista ne quispiam Judæ dicta, putet, ut ad Christum neutiquam pertineant? Imo & maxime: quem enim confitemur sempiterni Patris Verbum, hunc credimus in novissimis diebus de stirpe David filii Judæ in carne genitum, & ex Maria semper Virgine, Deique Genitrice natum. Illum perinde merito appellamus Ju-

ܐܝܕܘܬܐ ܕܝܗܘܕܐ ܗܘ ܡܫܒܚܐ ܠܐܠܗܐ ܠܐܝܟ ܐܦ ܒܫܘܠܡܗ ܕܒܣܪܐ ܘܕܒܪܘܙܐ ܕܝܠܢ ܩܕܡ ܠܡܐ ܐܬܐ ܘܐܘܪܚܐ ܚܕܬܐ ܐܦ ܠܢ ܐܘܕܐ ܗܘ ܕܐܝܟ ܕܐܡܪ ܐܘܕܝ ܐܒܐ ܕܫܡܝܐ ܘܐܪܥܐ ܕܟܣܝܬ ܗܠܝܢ ܡܢ ܚܟܝܡܐ ܘܣܒܪܝܐ ܘܓܠܝܬ ܠܛܠܝܐ ܗܟܢܐ ܐܒܐ ܕܗܟܢܐ ܗܘ ܪܥܝܢܗ ܩܕܡܝܬ

finitum, rato tempore effectum dedit.

Ligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem asinam suam. Palmitem & vitem appellat Judæorum Synagogam in Sodomitico & Ægyptiaco agro subolescentes. Cætera diserte prænunciat etiam
9.9. Zacharias, dum civitatem Jerusalem hunc in modum alloquitur: *Ecce Rex tuus veniet tibi, justus, mansuetus, humilis & Salvator, sedens super asinam & super pullum asinæ.* Venit utique Christus, & asinæ pullo vectus Jerusalem intravit. Et sicut alius Propheta prædixerat, ab infantibus & lactentibus laudatus est, atque a promiscua turba cum ramis palmarum & olivarum exceptus fuit.

Dealbabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Ille videlicet, qui per Esaiam dicebat: *Torcular calcavi solus.* Solus enim torcular calcavit, qui solus pro nobis passus est: *Cujus vestimenta aspersa sunt, & rubrum factum est indumentum ejus sanguine gentium, quum ascenderet de Edom pulcher, & decorus in stola sua.* Qui Angelis percontantibus: *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?* (Hæc nempe dicebant, clavis terebratas manus & pedes ejus intuen-
Zachar. 23. 6. tes.) Respondit: *His plagatus sum in domo mea dilecta.*

Oculi ejus splendidiores sunt vino, & dentes ejus lacte candidiores. Non alius, imo idem est, cujus in judiciis æquitatem laudavit Esaias: *Non enim*, inquit, *juxta visionem oculorum suorum judicabit, neque juxta auditum oculorum suorum arguet: sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro egenis terræ: & percutiet terram virga oris sui; & in spiritu labiorum suorum interficiet impium.* Eodem
11.3. utique afflatus spiritu David, dentium Christi candorem, sermonum scilicet puritatem significaturus: *Eloquia Domini*, ait, *eloquia munda, argentum electum probatum in terra.* Constat itaque, Jesum Christum esse verum Judam, cujus laudes Jacob suus in carne pater hisce oraculis circumscripsit, inquiens: *A tæde, fili mi ascendisti*: instinctu afflatuque divino præsentiens ejus passionem, & obitam in Cruce mortem, ejusdemque ad inferos descensum, atque mirabilem a mortuis resurrectionem.

PA-

A

PATRIARCHÆ JACOB DE ANTICHRISTO IN BENEDICTIONE DAN VATICINIUM.

Jac. Edeſs.

D*An judicabit populum ſuum, ſicut una de tribubus Iſrael*. Etſi hæc ad Dan illum Patriarchæ Jacob filium juxta hiſtoricum ſenſum pertineant; ſi tamen myſticam intelligentiam petas, Antichriſto, & quidem aptiſſime, accommodantur. *Judicabit*, inquit, *populum ſuum*, ideſt, impios homines, quotquot illi obſequentur & ejus ſe dominationi ſubjicient. Idque faciet ea auctoritate, qua Principes ſubditis ſibi populis jura dare ac dicere conſueverunt. *Sicut una de tribubus Iſrael*. Tribus Iſrael vocat populos in Chriſtum credentes, qui Iſraëlis ſecundum ſpiritum cenſentur filii. Significat igitur, gentes Antichriſto mancipatas, ab illo ſcilicet lethifero ſerpente ſeductas ejuſdem inſtitutis ac legibus victuras, ea regiminis forma, qua fideles Epiſcoporum Eccleſiæ Chriſti imperio reguntur & juriſdictioni parent. *Fiat Dan coluber in via & aſpis in ſemitis*. Colubri ſymbolum Antichriſti proprium eſt & antiquum: talem enim appellavit Eſaias: *In die illa*, inquit, *adducet Dominus gladium illum durum, & grandem, & fortem ſuper draconem, ſerpentem fugacem, ſuper ſerpentem tortuoſum: & interficiet draconem in illa die*. Quod etiam indicat Apoſtolus ſcribens: *Et cum revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui*. *In via*, ideſt, quemadmodum coluber inſidioſos tranſitus obſidet, unde in prætereuntes improviſus inſiliat & perimat; ſic Antichriſtus in hominum perniciem perpetuo incumbens occupabit vias, quas viderit ab illis frequentari, ut illuc tranſeuntes pro libidine opprimat. *Aſpidem in ſemitis* item appellavit, ut ſignificaret ingentem Antichriſti malitiam: iſtud quippe genus ſerpentum omnium terræ reptilium peſſimum eſſe produnt; ajunt tamen non in viis publicis, ſed in callibus anguſtioribus, minimeque tritis, paluſtribus, & graminoſis occultum immotumque manere, indeque tranſeuntibus inſidias tendere. Eſt & alia cauſa, cur Antichriſtus colubro & aſpidi ſimilis diceretur: quippe qui dum in omnem occaſionem nocendi perdendique homines incumbit, pro eorundem opificiis, actibus, nutibus, motibuſque ſeu manifeſtis, ſeu occultis perpetuo excubabit.

27. 1.

2. Theſſal. 2. 8.

Qui

Qui mordet equum in ungula, ut dejiciat retrorsum aſcenſorem. Locus admodum obſcurus: conſtat tamen, hiſce ænigmatis iniquitatis myſterium circumſcribi. Jam quum symbola equi & equitis poteſtatis indicativa ſint, quærendum eſt, quænam ſit iſta poteſtas, & quemnam equitem coluber ille dejiciat, & interimat? Et poteſtatem quidem ſeu dominationem eam eſſe puto, de qua loquitur unus de choro ſanctorum vir a Deo doctus: *Vidi*, inquit, *mulierem circumdatam auro, ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam verbis blasphemiæ, habentem capita ſeptem & cornua decem, & poculum in manu ſua plenum abominatione & immunditia fornicationis ejus, & in fronte ejus ſcriptum myſterium: Babylon magna, mater abominationum terræ. Et vidi mulierem illam ebriam de ſanguine Martyrum Jeſu.* Hanc porro *mulierem*, ideſt, gentem rerum dominam, *vectam beſtia*, ideſt orbis imperium obtinentem, invadet *coluber* Antichriſtus, ſeducet & perdet. Jam illud imperium ad eos pertinere, qui Latini dicuntur, Spiritus in ſanctis viris inhabitans declaravit, & docuit per Hippolytum Epiſcopum & Martyrem in eo libro, quo Joannis Theologi Apocalypſim interpretatur. Ergo ageſis & hauſtam ab illo lucem regeramus. *Coluber* Antichriſtus Danitica matre naſcetur, patre Latino, qui clam, nec amore legitimo, quaſi lubricus anguis ad ejus fæminæ concubitum prorepet. Ex hoc nefario commercio ille filius peccati conceptus, ſtato tempore edetur in lucem, victurus in communem perniciem & depravationem hominum, quotquot veritati mendacium antevertent. Venturi nepotis typum in ipſius avo Dan expreſſum agnoſces: hic enim de patre libero natus eſt, & ex matre ſerva, ex Bala, videlicet, Rachelis ancilla, quæ, hera eas nuptias ex zelotypia invidiaque procurante, a Jacobo ducta, marito fidem minime ſervavit: quin a diabolo ſeducta, cum Rubeno privigno ſuo inceſtum commiſit; ut ſi modo licuiſſet, prima ſemina Hebrææ gentis nefario concubitu corrumperet. Antichriſtus itaque genus ducet ex duobus populis omnium maximis & celeberrimis, maternum quidem, ut dixi, ab Hebræis, a Romanis paternum. Adultus *in equum & aſcenſorem* inſiliet, ideſt, Romanum populum & imperium invadet, capiet & perdet. Id nempe deſignat ille equitis in tergum caſus: *Invadet*, inquam, *morſibus*, ideſt, fraudibus

Apocal. 17. 3.

bus & veſtigiis. *In ungula*, ideſt, poſtrema Romani imperii mundique ætate. Quocirca Daniticæ Tribui congruenter accommodatur, propter Antichriſtum ex eadem naſciturum, illud Prophetæ oraculum: *Ab Aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ*. Quemadmodum pari jure ad Tribum Juda, propter Chriſtum de eadem natum, quidam referenda putant illa alterius Prophetæ verba: *Deus ab Auſtro veniet*: attenta nimirum utriuſque Tribus ſorte: Danitæ quippe in diviſione terræ promiſſæ partem Aquilonarem obtinuerunt, Judæi Auſtralem. Quæ quum futura Jacob proſpiceret, & immenſam Danitici colubri perverſitatem, & ab eadem ſequuturam univerſi orbis cladem ſecum penſitaret, divino impetu concitatus illas voces pietatis & religionis plenas effudit: *Salutare tuum expectabo Domine*.

Jer. 1. 3.

Habac. 3. 3.

Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere dividet ſpolia. Hæc de Apoſtolo Paulo Benjamini nepote Jacob vaticinabatur: quem lupum rapacem merito dixit, rapacitatem interpretatus ſummam ejuſdem in addiſcendis Moſaicæ legis inſtitutis contentionem, & inſatiabile ſtudium. Ejus porro adoleſcentiam *mane* vocat, quando ad pedes Gamalielis *comedebat prædam*, divinarum Scripturarum ſcientiam hauriebat, qua eſca ſaturatus, exinde Chriſti diſcipulos ferox & infeſtus invaſit, niſuſque eſt fugare atque diſpergere. Poſtquam vero illum Chriſtus cepit, & in vas electum refinxit, lupumque in canem gregis cuſtodem transformatum juſſit ſuam Eccleſiam tueri, & inſomnem ad ejuſdem cuſtodiam excubare; tum vero illum *ad dividenda ſpolia miſit veſpere*, ideſt, exactis adoleſcentiæ annis, *illa* utique *ſpolia*, quæ ex lectione & ſtudio legis collegerat: quod Paulus ſumma cum fide, & conſtantiſſima animi contentione exequutus eſt in omnibus Judæorum ſynagogis, & gentilium civitatibus, docens ex Lege & Prophetis, eum, quem Jacob omnium gentium ſpem & expectationem fore prædicaverat, non alium eſſe præter Jeſum Chriſtum Nazarenum. Benjamin ergo Paulus eſt, qui lupus rapax hic a Patriarcha vocatur.

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

IN EXODUM.

EXPLANATIO.

CAP. I. IN libro Pentateuchi ſecundo, quem Exodum dicimus, hæc narrantur. Jacobi cum ſeptuaginta liberis in Ægyptum adventus: Joſephi, & fratrum, coætanæorumque Ægyptiorum obitus: novus Rex creatur, qui Hebræorum infantes necat. Moſes per arcam ſervatur, & adoptatur a filia Pharaonis: ad fratres regreditur jam adultus, ſiqua liberandi populi occaſio ſe daret, proviſurus. Ægyptium Hebræo inſultantem interimit: Hebræum populari ſuo injuriam facientem increpat: capitis accuſatus profugit in Madianitidem: ad puteum conſidet, & ſorores ab injuria vindicat: in domum Jethri introducitur, & Sephoram ejus filiam ducit. Interea Pharao moritur, & ingemiſcentes filii Iſrael ob duriſſimam ſervitutem, orant & exaudiuntur. Apparet Deus Moſi in Rubo: virga in colubrum vertitur: manus lepra inficitur & ſanatur: Moſes in Ægyptum proficiſcitur: occurrit in diverſorio Angelus, illique necem intentat: Aaron, Ægyptum introeunti fratri fit obviam: Moſes populi ſenioribus ſuam miſſionem ſignis approbat: Pharaonem alloquitur, qui dimiſſionem populi negat, & Hebræos duplo gravioribus oneribus fatigat: paleas ſubminiſtrari vetat: virga in ſerpentem tranſit, & fluvius in ſanguinem: Ranarum plaga, deinde peſtilentia: rurſus pediculorum illuvies, & beſtiolarum noxiarum mixta colluvies: ignis, & grandinis procella, & locuſtarum turmæ & atra nox, primogenitorum denique ſtrages. Agnus mactatur, & manducatur. Iſraëlitarum poſt hæc feſtinatus ex Ægypto exitus: armati viam ineunt: profecturis viaticum providetur ex auro, argento, veſtibus & ſpoliis Ægyptiorum. Mare finditur: Hebræi trajiciunt: Ægyptii, refluente pelago, fluctibus obruuntur: Maria diviſi maris prodigium hymnis celebrat. Jſraëlitæ per triduum aquarum penuria laborant: ſalſæ, quas reperere in Marath, ligno immiſſo dulceſcunt: depluit manna: coturnix involat in caſtra: aquæ in monte Oreb de petra a Moſe percuſſa fluunt: ab Amalecitis Iſraëlitæ bel-

bello petuntur : Jethron Moſis ſocer generum inviſit : lex in monte Sinai populo traditur : Deus ſuper montem deſcendit : leges & præcepta ibidem tradita : Moſes aſcendit in montem , atque tabulas inde reportat : Tabernaculi conſtruendi forma & materies præſcribitur : populus , Moſe in monte moras nectente vitulum fabricatur : Moſes revertit , & populi flagitium atroci pœna vindicat : iterum in montem ſubit : novas tabulas accipit : Deum orat , ut cum filiis Iſrael aſcendat , & ait : *Oſtende mihi faciem tuam , ut cognoſcam te* : poſtulationi indulget Deus , ſimulque commendat leges poſt adorationem vituli traditas : deſcribitur conſtructio Tabernaculi , ejuſque inſtrumentum , & ſacræ menſæ die prima menſis primi erectio : nubes interdiu Tabernaculum perpetuo inumbrat : ad ejus motum Iſraëlitæ pariter caſtra movent . Hæc in libro Exodi ſcribit Moſes , narrationem his verbis exordiens .

Et hæc ſunt nomina filiorum Iſrael , qui ingreſſi ſunt in Ægyptum , ſeptuaginta animæ . Hoc dicit , ut oſtendat operæ completam Dei ad Abraham promiſſionem . Qui enim ſupputatis etiam parvulis, quando Ægyptum intrarunt, ſeptuaginta animarum ſummam vix implebant , ſpatio ducentorum & viginti quinque annorum , quibus ibi manſerunt , in ſexcenta millia armatorum increverunt , præteritis iis , qui vigeſimum annum necdum expleverant . Poſtquam mortuus eſt Joſeph , defecitque ipſi coæva progenies , rerum potitus Rex novus , novum conſilium perdendi infantes Hebræorum inivit . Atrox facinus , nec tamen ſine cauſa : diabolus enim non ignarus , fluxiſſe jam annos ſervitutis , Abrahæ olim prænunciatos , indicta puerorum generali internecione , eorundem Salvatorem involvere & extinguere moliebatur . Pharaonem perinde angebat , quod animadverteret Hebræorum ſobolem ampliſſime propagari , atque in dies incrementa maxima capere , adeo ut tota Ægyptus Iſraëlitis , non ſecus ac vermiculis profuſo perpetuoque proventu ſcatentibus , æſtuaret ; inviditque Hebræorum felicitati , præſertim , quod mali dæmones Iſraëlitarum ex Ægypto exitum propediem imminere nunciarent . Hanc porro notitiam , quam ex epocha annorum , quibus ejus gentis in Ægypto mora definita fuerat , facile colligebant , prædicare atque in vulgus diſſipare fatagebant , ut futura præſagire , & ex certo divinare crederentur . Pharao itaque infan-

tes diſperdere, parentes labore vexare decrevit, cæteroqui minime neceſſario; horrea ſiquidem conſtruere juſſit. Enimvero ſi Ægyptiis & Chananæis, atque Amorrhæis annonam per ſeptennium famis Joſephi horrea affatim ſuppeditarunt; incredibile omnino eſt eadem ad ſolam Ægyptum alendam minime ſuffeciſſe. Atenim quo vehementior cura Pharaonem agitabat, ut Iſraëlitarum gentem extingueret, eo majori & frequentiori proventu ſuboleſcebat; & quo acriori contentione eos affligere conabatur, eo acerbiore dolore Rex ipſe diſcruciabatur. Quin & Ægyptiorum vulgus Hebræorum præſentiam conſpectumque ægre ferre jam cœperat.

Interea Pharao veritus, ne ſi parvulorum corpora in profluentem mitterentur, fluminis aquæ tot cadaverum tabe infectæ putreſcerent; obſtetrices accerſit, ut faceret interfectrices, curamque officio contrariam injungens, proprium nomen mentiri cogebat: nec enim parentibus opem, ſed fœtui necem afferre jubebat. Sed illæ Regis mandata nedum exequutæ non ſunt, ut quæ juſſæ fuerant, infantibus vitam eripere, ipſæ ſuam pro illorum ſalute prodigere, non dubitarent. Deo autem ſecus diſponente factum eſt, ut die, quo piæ obſtetrices confeſſionis coronam ſe accepturas ſperabant; divino afflatu edoctæ, ſapienti reſponſo vitam, reſque ſuas in tuto planiſſime collocarent. *Et bene illis fuit*: Ideſt opibus filiiſque auctæ ſunt multis, jure merito quod multos infantes ſervaſſent propriæ familiæ periculo, quam a Pharaone ob detrectatum ejus imperium penitus exciſum iri, nec temere, nec inepte ſuſpicabantur.

Quum itaque Rex a fœminis illuſus, ſibi tamen illudi minime intelligeret, mutato conſilio, ſtatuit, aquas puerorum ſanguine inficere, & piſces ſuos humanis carnibus ſaginare. Quocirca, tametſi luderet operam, perpetuo ſuccreſcente Iſraëlitarum ſobole, infantibus flumen opplevit, ut volebat: ſed & Ægyptus Hebræis ſimul oppleta eſt, quod nolebat. Fluvium putrefactis cadaveribus corruptum ſibi plaudebat, ſed reſpectans Ægyptum ejuſdem generis vermibus nil minus, quam antea ſcatere, vehementer angebatur. Adeo Regis votum & curam non carnificum opus fruſtrabat, ſed exitus; quando etſi rejecta a profluente cadavera, non ſecus ac locuſtarum acervi, ripis Nili aggerarentur, infantium nihilominus vagitibus vocibuſque omnia Ægypti compita via-

viæquæ perſonabant, quo Regis animus acerbiore dolore tabeſceret.

In hæc tempora Iſraëlitis triſtiſſima incidit ortus Moſis, quem, pulcherrimam oris ſpeciem admirata mater, ſui capitis periculo diu occuluit; donec permiſit magiſtratuum metus, qui ſi factum ſuboleviſſent, puero interfecto, univerſam familiam exciſuri prævidebantur. Hinc porro colliges, quam ſolicite, quamque ſevere perſecutores latebras omnes pertentare perſcrutarique ſolerent, adeo ut mater Moſen celare ſe poſſe deſperaverit. Sed & animo etiam ſedulo perpende, quanta cura providentiaque divina gratia Iſraëlitas tueretur, atque ſuſtineret: quum ex Ægypto deceſſuri ſexcenta armatorum millia ſub ſignis habuerint. Re itaque fere deſperata, mater quum infantem in arcula compoſuiſſet, intimum ingreſſa conclave, humique provoluta, mox ſubortis lacrymis, alta ducens ſuſpiria, Abrahami Deum contra Pharaonem appellabat. Tu Domine, ajebat, benedixiſti populo noſtro, ut in gentem magnam creſceret, & ecce factum eſt, quod dixiſti. Tuis nihilominus dictis contraria agitat Pharao, & inſtat, ut intercepta generis noſtri propagatione, ſemen, cui benedixiſti, extinguat, & deficientibus colonis, terræ noſtræ regiones deſertas & incultas efficiat. Aſſederat juxta ripam fluminis Maria ſoror Moſis, viſura exitum, quem puer arcæ incluſus, & in aquas miſſus, habiturus eſſet. Lactabant parentum ſpem Dei providentia, necnon infantis ſpecies pulcherrima, ſibique pollicebantur fore, ut qui primus arculam pertentaret, pueri elegantia caperetur, ereptumque fluctibus ſibi aſervaret. Commodum accidit, ut, flagrante ſole, Pharaonis filia vehementius eo die æſtuaret; eam ut moleſtiam declinaret, ad flumen venit lavatum. Nec dubium, quin fervor diei reginam domo pepulerit; ſua tamen voluntate prodivit; quia vero horam anticipare coacta eſt, exitum non ex voluntate fuiſſe, dici poteſt: ſua ergo voluntate ducebatur etiam invita, ut nimirum è fluvio extraheret puerum, qui toto pelago ulturus erat fluvio merſos infantes. Regina jubente, undis capſa elata fuit, prodiditque puerum formoſiſſimum, quem intuens Regina, id temporis prole deſtituta, filium credidit ſibi a patriis diis è media profluente delatum, idemque affirmabant circumſtantes ancillæ: puerum itaque perinde atque oblatum a ſuperis munus accepit: hoc

hoc amplius, quod ſperabat, fore, ut idem ejus opprobrium auferret, dolorem leniret, atque paternum etiam imperium perpetuaret. Interea infantis ſoror Maria, quæ hactenus in ejuſmodi occaſionem incubuerat, Reginæ occurrit, non quidem triſtis, nec tamen læta: nam utrumque cavendum erat, ne frons, oculi, animum proderent; perſonam ergo negotio accommodatam induit: re autem ex ſententia procedente, ſuggeſſit, ex Hebræorum gente nutricem infanti eſſe quærendam, operamque ſe daturam ajebat, ut talem haberet, quæ lactis ſimul & animi candorem ſinceritatemque ipſi afferret. His quippe moribus habituque corporis præditam eſſe oportere fœminam, Reginæ obſequio mox admittendam. Ea ultro annuente extemplo advolat illa domum, puerique matrem adducit, habitu indutam cultiore, & dona ferentem pro ſua conditione præſtantia. Flagitanti Reginæ, ut puerum caperet, ægre annuere videri voluit, cogendaque fuit, ut nutrix fieret infantis mater, quæ cunctas domeſticas opes prodigere voluiſſet, modo Moſen naufragio eriperet, & ſalvum habere liceret. Quum autem gratis habere licuit, hæret, moratur; accipit tamen, & capſulam puerumque aſportat. At enimvero, quem cum lacrymis extulerat, incredibili cum gaudio recepit; quemque ad flumen intempeſta nocte deportaverat, reportavit prælatis per viam funalibus & facibus domi flagrantibus. Nempe matri licuit videre natum, qui, ne videretur, per trimeſtre tempus latuerat. Sic lucem hauſit ex aquis, puer miſſus in aquas, ut lucem amitteret.

Hunc in modum eductus, educatuſque Moſes, poſt exactam in paterna domo infantiam, ad Pharaonis regiam delatus eſt. Et vero tametſi parentes ex illius pulchritudine eximiam capiebant voluptatem, non parum tamen circa linguæ impedimentum laborabant. Interea Moſes tum ex ſigno Circumciſionis, tum ex proprio nomine, ac præcipue ex ſecreta relatione matris & ſororis intellexit, ſe Jochabed genitrice natum: intellexit ſimul quadringentorum annorum inſtare finem: quamobrem meditari cœpit, atque pertentare, ſiqua via ſalutis daretur. Incidit in hoc tempus Ægyptii cædes. Præfectus hic erat, quem Moſes occidit, hominem nempe omnium Pharaonis procerum crudeliſſimum, qui a Moſe ſæpe ſæpius admonitus, increpituſque, ſapere nunquam di-

didicerat . Cadaver infodit arenæ: arenæ quippe infodiendus fuit , qui ſobolem ex benedictione Dei ultra numerum arenæ maris propagandam vexabat ; & iſte quidem ſepulcrum juxta flumen in arena invenit: nam ſociorum cadavera maris fluctibus hauſta, mox rejecta alias arenas impletura erant. Die altero Moſes domo egreſſus, Hebræos offendit inter ſe jurgantes; & licet ſontes fuſtibus caſtigare, vel etiam ultimo ſupplicio afficere poſſet, conceſſa tamen ſibi filio Regis poteſtate minime uti voluit, ſperans iniquum aggreſſorem æqua admonitione correctum iri . At homo audaciſſimus non modo monitorem non audivit, ſed etiam parricidii publice palamque poſtulavit : *Quis*, ait, *te conſtituit principem ſuper nos* ? Vitiligator impudentiſſime, hæccine in filium Regis blatis, & ais : *Quis te conſtituit ſuper nos principem* ? Quin & ſuper Præfectos, quibus ipſe ſubes, hic conſtitutus eſt princeps. Qui ergo præſidi præeſt tuo, hunc enimvero tibi præeſſe negas ? Expavit nihilominus Moſes, quum ſecus atque ipſe ſperaverat, rem diffamatam divulgatamque animadvertit. Cæterum Hebræus, qui Moſi cædem exprobravit, non videtur is fuiſſe, qui a vexatione crudelis Ægyptii Moſis opera vindicatus fuerat; ſi enim iſte probus, & innocens non fuiſſet, utique reprehenſus a Moſe, neque pro illo Ægyptius vita privandus fuiſſet . Quare Hebræus ille, qui vindice Moſe Ægyptii manus evaſit, contra jus faſque ab eodem exercitus fuiſſe videtur, quemadmodum virgines juxta puteum poſtmodum ab eodem Moſe defenſæ. Porro Moſes voluit Ægyptii cæde Hebræos ab illo iniquiſſime oppreſſos ſublevare : & Hebræus quidem, qui beneficium acceperat, Ægyptii cædem populari ſuo amice & ſecreto, ut fit, patefecerat : at hic ex malignitate ſummaque voluntatis perverſitate ſecretum ſuæ fidei commiſſum publicavit. Hinc protinus ad Pharaonem res delata eſt, indeque data occaſio , & materies calumniarum Satrapis, & Præfectis Moſi ubique infenſis & inimicis , ut qui illos crebro objurgaret, quod injuſto ſævoque imperio Iſraëlitas premerent. Horum itaque delationibus, & impulſu citatus Pharao in tantam iram exarſit, ut Moyſen poſthabita ejuſdem adoptione, extremo ſupplicio afficere deliberaverit. Quod ſubodoratus Moſes, ſimul veritus, ne a parentibus, quos adoptio dederat, parentes, quos a natura acceperat, ſui ſupplicii cauſa pœnam ſuſtinerent, in Madianitidem profugit.

Ibidem accidit aliquando , ut dum ad puteum aſſidet , & fallit horas , cerne-

neret hauſtas a quibuſdam puellis aquas, ab ignavis paſtoribus, eo ſupervenientibus, in proprium uſum derivari. Id enimvero Moſes juſtitiæ & æquitatis perpetuus vindex, minime tulit, repulſiſque iniquis paſtoribus, virgines ab eorum inſolentia liberavit. Quin commiſeratione ſexus permotus, etiam aquam ipſe hauſit, earundem gregibus ſuffecturam. Miranti autem patri celerem filiarum reditum, cauſamque percontanti, puellæ Moſis æquitatem, & miſericordiam magnopere laudarunt; adeo ut pater hominem domum accerſiri, introducique juſſerit; venienti hoſpitaliter occurrit, & menſam apparat, gratiam, acceptam juxta puteum, domi repenſurus. Hic Moſes anceps, quo ſe verteret, quove ſe colligeret, ſimul atque a ſacerdote ſibi propriam domum oblatam audivit, intellexit a Deo, qui ipſum olim in flumen miſſum ab interitu vindicarat opera filiæ Pharaonis, atque dudum Ægyptii Regis manus fugientem protexerat, hanc modo ſacerdoti mentem injectam fuiſſe, ut ſe externum hominem ſibi familiarem, & generum aſciſceret. Sic, aſpirante Deo, Moyſes Ægyptiorum Magorum inſidias evaſit, & amicum ſacerdotem invenit; & ſicut huic res ſuas committere non dubitavit, ita nec Magos extimuit, a quibus etſi pro beneficio nullam gratiam retulit, damnum certe nullum accepit. Interea dum fratrem extorrem & profugum lugent Aaron ac Maria, & quotquot ante præſens infortunium Moyſen ſuum eſſe jactare & prædicare ſolebant, ſacerdos Madianita omneſque ejus domeſtici & affines, præſtantis formæ dignitatem & fidem hoſpitis admirati, imo verius Dei rebus Moyſis perpetuo aſpirantis, inſtinctu impulſi, eidem Sephoræ nuptias offerebant, inſtabantque, ut acciperet: ſperabant nimirum generum cura gregum, moleſtiſſimo ſcilicet negotio, uxorem ejuſque ſorores levaturum, ſicut olim Jacob Labani filias a ſimili labore atque ſordibus exemerat. Sacerdoti & hoſpiti annuit Moſes, ejuſque filiam duxit, ex qua quum duos filios ſuſcepiſſet, alterum de more circumcidit, alterum ne circumciſionem ſubiret, audacter defendit mater, patris fratrumque confiſa favore, atque præſentia. Nam etſi ſummopere ambiverat communem cum Moſe thorum, nullam tamen in religione communionem conſortiumve hactenus admiſerat; ſacerdotis nempe proles, carnibus profanarum hoſtiarum paſta, plurium Deorum cultum a pueritia imbiberat. Nec tamen

A men idcirco natum utrumque ſibi retinuit: ſed nec utrumque marito negavit: alterum conceſſit, ut in eo Abrahami circumciſionem repoſcentibus exhiberet; alterum recuſavit, ut in eo præputium, propriæ gentis ſignum propagaret. Contra Moyſes filiis nomen impoſiturus, nec parentem, nec ſocerum attendit; nam primogenito, ab exilio, quod Dei cauſa tolerabat, atque alteri a divina providentia, cujus ope Pharaonis minas eluſerat, mutuatum nomen impoſuit. Hunc vitæ
B curſum Moyſes ad annos quadraginta tenuit in Madianitide. Interim Iſraëlitæ ab obitu Pharaonis ſæviſſimi hoſtis perſecutione defervеſcente, tantiſper reſpirare cœperant. Dum ergo Dei pacta cum Abrahamo fœdera memoria repetunt, dumque ſupputant ſervitutis ſpatia, eaque ultra definitum tempus ad annos triginta excurriſſe reperiunt, Deum obteſtari, precarique cœperunt, fi-
C nemque captivitati expoſcere, & exauditi ſunt; reſpexitque Deus filios Iſrael, iniquo ſævoque imperio oppreſſos, & mala, atque ærumnas, quibus miſerrime conflictabantur, recenſuit, opportunaque remedia providit.

CAP. III.

INterea dum hæc in Ægypto geruntur, Moſes circa montem Oreb agens gregem, Angelum vidit in medio ardentis
D Rubi ſtantem; rem itaque cominus exploraturus acceſſit ſtupens, & ſecum diſputans, qui fieret, ut Rubus, qui flammam tamdiu aluerat, eo tamen incendio neutiquam deflagraſſet. Et hactenus quidem Angelum dumtaxat videre licuerat, donec propior factus audiit è Rubo vocantem, non Angelum, qui apparuerat, ſed Deum, qui, quum hactenus in Angelo occultus latuiſſet, mox terribili ſub ſpecie
E Moyſi ſe prodidit, acceſſumque prohibuit: *Ne appropies*, ait, *huc*, ratus fortaſſe locum eſſe profanum: *locus enim ſanctus eſt*: nec minus horrendus, quam qui dormientem olim Jacob excepit, illum ſcilicet Angeli per ſcalam deſcendentes & aſcendentes conſecrarunt, hunc Deus in Rubo ardente manifeſtus. *Solve ergo calceamenta tua*, nudoque pede, i, calca Ægyptios; quandoquidem a triginta jam annis
F tempus Ægyptiacæ vindemiæ defluxit. Hic Moſes, qui hucuſque ſine pavore progreſſus fuerat, oblata repente ſpecie oculis ſuis majore, faciem continuo obnupſit. Qui enim Angelos intentis luminibus aſpexerat, oculos perinde in Deum intendere vehementer expavit. Recte Rubus ad repræſentanda myſteria Dei vi-

vi deligitur; arbor nimirum est effingendis Deorum mortuorum simulacris prorsus inepta. Tu vero Moses, ex quo vidisti Deum in igne morantem, discito, oportere vos item per ignem servire Deo ignem inhabitanti.

Dixitque ei Dominus: *Respiciens respexi servitutem populi mei* in Ægypto ab annis octoginta: & descendi, ut liberem eum, operaque tua traducam in terram Chananæorum Patribus promissam. *Respondit*que *Moyses*: *Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem*; qui etiam quando Regni hæres audiebam, ipsi non placui? Nunc quando ad pastoralis curæ sordes abjectus sum, arbitror, Pharaonem nec meum quidem conspectum laturum fore. Ut vero hoc futurum non sit, quin etiam loquendi copiam faciat, ecquam tamen in me dignitatem, auctoritatemve suspiciat, ut dictis habeat fidem meis? *Et dixit ad eum Dominus*: *Congrega seniores, quorum clamor ascendit coram me, & dices ad eos: visitans visitavi vos, & dixi, ut educam vos ad terram Chananæorum*. Cæterum si forte ea te angit cura, quod vix speras populares tuos tibi ista pollicenti auscultaturos, hanc porro in me totam rejicere te jubeo, certoque confidere, tibi eos neutiquam restituros. Senioribus itaque deducentibus Pharaonem adito, missionemque postulato: *Ibimus*, inquies, *itinere trium dierum, ut immolemus Deo nostro*. Nec ignoro Pharaonem petitioni minime assensurum. Quamobrem & ipse, & exercitus tridui itinere ante fatigati, postremum feris alitibusque præda fient: ratum namque est impios pelagi fluctibus obruere, rejectisque inde cadaveribus littora opplere. Tene itaque, quod monebam, filios quidem populi tui tibi plane obsequuturos, Pharaonem contra tibi pertinacissime restiturum. Disce tamen neque illum istuc ausurum, fretum opum copiarumue magnitudine, aut Ægyptiacorum numinum tutela, sed ex sola superbia, quam ob audaciam *Ægyptios percutiam in cunctis portentis, quæ facturus sum in medio eorum, & postea dimittent vos*. Quin etiam, ne de exitu penitus addubites, procerto polliceor me filiis populi mei, eam apud Ægyptios gratiam præstiturum, ut dominis res suas sponte cedentibus, ingentes inde opes colligant, perinde ac si Ægyptum diripuissent, sic faciam, ut promissa Abrahæ appareant. Ita sane, ut ægyptiacarum opum direptio extortusque horrendis cladibus exitus spem reditus omnem penitus intercludant.

Ni-

A

NIhilominus Moſes non ignarus, quam difficilis moroſique ingenii eſſent populares ſui, ſigna poſtulabat, quibus eorum pervicaciam infringeret, adigeretque ad habendam divinis oraculis fidem. Alioquin, ait, *non audient vocem meam, ſed dicent: non apparuit tibi Dominus*. Tum Deus Moſen ſigna deſiderare intelligens, quo certo credant, reſpondit, te a me miſſum: B *Projice virgam tuam in terram. Quam quum projeciſſet, verſa eſt in colubrum, adeo ut fugeret Moſes*. Cæterum, etſi ea ſigna Deus adhiberi jubebat ad flectendos Iſraëlitarum animos, eadem tamen ipſi Moſi exhibebat, quo de exitu commiſſæ legationis anxium confirmaret, quaſi diceret: ut viſa modo colubri ſpecie exhorruiſti; ita profecto futurum eſt, ut conſpecto Pharaone trepides: at confidito, ſcitoque C certo futurum, ut Ægyptii Regis potentiam pluribus debilitatam plagis proſternas, haud ſecus quam in præſenti colubrum in virgam coactum apprehendiſti, qui ad virgam in colubrum ſolutam expaveras. Rurſum Deus: *Infer*, ait, *manum tuam in ſinum tuum*. Quod quum feciſſet Moſes, deformi ſuffectam lepra deprehendit, quumque mox indidem extuliſſet, protinus priſtino nitori reſtitutam vidit. Juſſit porro D Deus populo exhiberi ſignum colubri, & manum lepra repente obductam, mox ſine medicamine ſanatam, ut hujus negotii exitum adumbraret. Nec enim, ait, Pharao, aut populus ejus colubris duriores ſunt, ut perinde mihi pronum non ſit eos quovis verſare pro meo arbitratu & voluntate, ipſorumque mentes, ut tuam modo manum, repente mutare. Sin autem hiſce duobus ſignis, quæ ſpectantibus ſimul E Iſraëlitis & Ægyptiis exhibenda erunt, minime flectantur, hauſtam è flumine aquam in campos fundito: ſi feceris, ea protinus in ſanguinem tranſmutabitur. Moſes etſi quæ optaverat, ſigna jam haberet, adhuc Deum orare perrexit, ut balbutienti, iſtuc linguæ impedimentum auferret. *Non enim*, ajebat, *ſum vir ſermonum ab heri & nudius tertius: ſed neque, ex quo loquutus es mecum, facta eſt mutatio in mea balbutie*. Cui F Deus: hoc ipſo reſpondit, quo parvus videris, magnus fies, quando tibi, quaſi Deo taciturno, addetur interpres Propheta. Sed & *ego ero in ore tuo*: non quo lingua tibi expeditior fiat, aut ſermo diſertior; ſed ut anxia verba magna facta ſequantur.

CAP. IV.

Moſes poſt hæc in Madianitidem domum reverſus, ſocerum rogavit, ut liceret fra-

fratres in Ægypto relictos revisere. Concessit ille, nam etsi Mosis discessus universam Jethri domum mœrore complebat, nemo tamen illum remorari ausus est, Deo negotium istud administrante, rebusque amborum alta providentia consulente. Et quoniam Moses verebatur, ne Regni proceres, quos olim, dum populum ab eorum vexatione defendit, graviter offenderat, novum etiam Pharaonem contra ipsum incitarent; ab eo metu Deus illum liberat, dicens: *Defuncti sunt omnes viri, qui quærebant animam tuam*. Moses itaque vi cœlesti & divino numine animatus Ægyptum petebat, uxorem & filios secum ducens, & virgam ferens, quum rursus illum interpellat Deus, monetque, ut Pharaoni hæc suis verbis denunciet. *Dimitte filium meum primogenitum, ut serviat mihi*, ne propter primogenitum meum, quem etsi exitu prohibere velis, utique non poteris, ego, quod possum, interficiam tuum. Sic Deus primogenitorum cædem, quæ quidem omnium plagarum maxima fuit, primam interminatus est, postremam est exequutus, plagisque signum serpentis, omnium minimum, anteposuit.

Jamque Moses aliquod viæ spatium Ægyptum petens emensus fuerat, quum in diversorio hospitanti occurrit Deus, mortisque pœnam intentat ob neglectam circumcisionem filii, qui in Madianitide natus, nec dum hactenus fuerat circumcisus. Nec enim Moses a die, quo factus est sermo Domini ad eum in Oreb, uxorem revisserat. Porro hæc vehementer angi animo cœperat, utpote quæ plane sibi persuadere nequiret, vera esse, quæ de se magnifice maritus narrabat, quæ quidem ex hoc capite peccabat, nec ipse Moses culpa vacabat, ut qui fœminæ circumcisionis observantiam detrectanti conniveret. Interim dum ista inter se versant, incubuit nox, & ecce Angelus utriusque errorem correcturus occurrit, & docet causam adventus sui aliam non esse, quam de neglecta circumcisione amborum culpam. Id porro factum eo consilio, ne Moses ad Israëlitas in Ægypto servientes profecturus, ab eisdem merito rideretur, ut qui extra omnem teli jactum positus, circumcisionis ritum negle-xisset, quem tamen ipsi ab interitu filiorum continuo acerbissimoque mœrore affecti sanctissime coluerant. Apparet autem Mosi Angelus irato similis, ut ille nimirum disceret, quem timere eum oporteret, utrum Deum circumcisionis autorem, an costam circumcisionis disturbatricem. Illo itaque An-

ﬠ Angeli conſpectu, atque mariti periculo perterrita mulier, circumciſionis ritum, de quo pridie veſpere cum Moſe litigaverat, perficere feſtinavit, & quoniam aliud non occurrebat, acuto ſilice filii præputium circumcidit. Dumque ille ſuo ſanguine cruentus, ſe humi volutat, mater Angeli pedes complexa: *Sponſus*, inclamat, *ſanguinis eſt mihi*, quaſi diceret, ne quæſo facias luctum in die convivii. Notum quippe erat ב Abrahamum in circumciſione filii ſui Iſaac, diem ingenti cum lætitia tranſegiſſe. Idcirco Sephora, *Sponſus*, ait, *ſanguinis eſt quoque mihi*, quaſi diceret, ſi quidem nec mei gratia, quæ tamen filium meum mea manu circumcidi, neque ob conjugis merita, ſimile domui meæ gaudium præſtare placet, qualecumque certe concedendum eſt ob reverentiam mandati, quod hoc facto atque hoc die firmatum eſt. Angelo ג mox abeunte, Moſes nata ex re præſenti occaſione Sephoram ſic interpellat: te quidem tanto terrore concuſſit Angeli ad momentum horæ conſpectus, quantum porro me metum ſuſtinere putas a præſente Deo? Quave puritate præparandus animus illum advenientem excepturus, præſertim quum ſub qualibet fere hora is mihi ſeſe repræſentet? Quid? quod & opera uti mea velit ad patranda facinora admiranda? etſi ad vindicanda ד in libertatem ſexcenta hominum millia miſſum non alio me viatico, præter hanc, quam geſto, virgam, inſtruxerit. Hæc præfatus, uxorem domum remiſit: duas ſcilicet ob cauſas, primum pueri modo circumciſi gratia, ne longi itineris labore atque fatigatione recens vulnus exaſperaretur. Rurſus, quia Sephoræ & filiorum in Ægyptum ingreſſus importunus videbatur eo tempore, quo generalis inde exitus Hebræorum ה imminebat. Interea Dominus apparuit Aaroni, præcepitque, ut venienti fratri occurreret. Voluit Deus Aaronis mentem ad fidem futurorum eventuum præparare, ut quoniam opere compleri videbat, quod de adventu fratris prædictum audierat, neutiquam dubitaret, quin cætera pariter ad exitum perducenda forent, quæ non ab alio, immo ab eodem auctore Deo nunciabantur futura.

CAP. V.

DIvina itaque auctoritate inſtructi fratres, populi ſeniores convocarunt, & quæ Deus præſcripſerat, ſigna exhibuerunt. Dedere manus univerſi, ut de Moyſis miſſione nemo dubitaret. Quare facto agmine Pharaonem adeunt, Deique nomine interpellant. *Hæc dicit Dominus: Dimitte po-*

populum meum, *ut feſtum agat mihi in deſerto*. Pharao, ſive quod Iſraëlitarum ſenatum revereretur, ſive quod ſigna a Moyſe & Aarone exhibita accepiſſet, tantiſper cum ipſis diſſimulavit, & ad Moſen atque Aaronem converſus: *Quare*, inquit, *ceſſare facitis populum ab opere ſuo?* Sed quum illi nihilominus inſtarent, dimiſſionemque flagitarent, Rex quam texerat iram, mox patefecit. Enimvero quum ſigna divinæ miſſionis quærere oporteret, illiſque exhibitis acquieſcere, & populum dimittere, in eas voces erupit, ut diceret: *Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus?* Verumtamen quoniam, quis eſſet Dominus, impie ſciſcitatur, neceſſe fuit, ut qui in propria ſpecie Deum non viderat, in ſignis atque portentis agnoſceret. Nec enim dubium eſt, Pharaonem ſibi ingentes illas, quæ poſtea ſupervenerunt, calamitates impiis hiſce dictis accerſiviſſe. Neque ſatis viſum eſt homini ferociſſimo illa dicere, ſed factis dicta exaggeravit, populoque paleas ſubminiſtrari vetuit. Hinc fiet, (ſic enim cogitabat) ut perpetuo labore occupatis, abſtractiſque, nec otiari vacet, perinde nec exitum cogitare. *Quam ob cauſam diſperſus eſt populus ad colligendas paleas*, quas vix, nec ſine magno diſcurſu invenire erat; menſis quippe Niſan agebatur, tempus nempe florum, non Thamuz aut Ab, quando areæ paleis abundant. Quamobrem Scribæ populi a regiis exactoribus miſerrime flagellati Pharaonem triſti cum vociferatione appellarunt: flectere tamen non potuere atrocem animum; quominus etiam deſidiæ inertiæque ipſos accuſaret. *Vacatis*, inquit, *ideoque quæritis abire, & ſacrificare Domino*. Quum ergo Scribæ ſuorum Iſraëlitarum calamitatem in dies ingraveſcere cernerent, in præſentia & ante oculos Moyſis adverſus ipſum & ſocios Deum obteſtabantur.

CAP. VII. DIxitque Moſes ad Dominum; ex quo Pharaonem tuo nomine conveni, quam populus tuus ſperaverat, ſalus ipſi facta non eſt, ſed aucta calamitas. *Cui Dominus: perge porro*, ait, *& quum quæſierit Pharao ſignum, projice coram eo virgam, ac vertetur in colubrum. Vocavit autem Pharao incantatores, & fecerunt incantationibus ſuis ſimiliter*. Ideſt, viſi ſunt feciſſe: quæ enim hoc loco dicuntur ſuis maleficiis præſtitiſſe, hæc non utique præter morem perfecerunt; quia ſuam ſuo more artem exercuerunt: quare inexpiabili ſcelere ſe obſtrinxere, ſi ſe ſuis præſtigiis Moſen ſuperaſ-

rasse jactarunt. *Devoravit autem virga Mosis virgas magorum*, ut qui nequissima præsumtione rerum naturas immutare se posse credebant, nec virgas quidem suas a virga Mosis servare se posse, intelligerent. Rursus virgas virga voravit, ne mors Ægyptiorum primogenitos perinde voraret. Ex virgis enim, quæ haustæ fuerant, Ægyptii præsagire debuerunt, filiis quoque suis simile exitium imminere, si quidem futuræ calamitati præsentem pœnitentiam interponere, neglexissent. Eo nimirum consilio Deus plagas bene multas præmisit, ut Ægyptios ad pœnitentiam provocaret, atque adeo horrendam illam suorum natorum stragem effugerent: quam idcirco, utpote omnium gravissimam acerbissimamque, decreverat, etiam fore postremam.

Dixitque Dominus ad Mosen. *Roboratum est cor Pharaonis*. Non dixit: *Ego roboravi cor Pharaonis*; sed, *Cor Pharaonis roboratum est, & non vult dimittere populum. Rursus dixit Dominus ad Moysen: Egredere ad eum, & sta juxta ripam fluminis.* Fortasse illuc venire destinaverat Pharao, fluvio sacrificaturus; vel quod soleret, ad captandam molliorem auram, eo alias ventitare. Et quidem verisimile est Regem Ægypti patrio flumini statum & solenne sacrificium frequenter factitasse juxta decreta magorum, quibus plurimum deferebat. Hic Pharao, quum a Moyse Dei nomine interpellatus, Hebræos se dimissurum negaret, Moyses percussit flumen, quod antiquus ille Pharao polluerat; ut aquæ infantium sanguine fædatæ in sanguinem verterentur, & pisces hominum mortuorum carnibus saginati, & ipsi morerentur. Et isthæc quidem plaga, ad injiciendum dumtaxat metum componi videbatur, in ea quippe primogenitis Ægyptiorum subrogati pisces immerentes pœnam sustinebant. Quare postquam piscium strage, quod petebatur, obtinere non licuit, id porro filiorum cæde ab Ægyptiis extortum est. *Fecerunt autem incantatores incantationibus suis similiter*. Neque facientibus obstitit Moses, quia nec adversus eum faciebant: quum cæteroquin promtum esset eos nunc malefício inhibere, quos paulopost ulceribus confectos fugavit. Quum itaque Moses pro se magos stare cerneret, & contra suos populares pugnare, noluit prohibere, quin una cum ipso Ægyptum quaterent. Adeo malus, pravusque animus, qui a Deo dissentit, nec secum ipse consentit. Si enim malefici sibi constare potuissent, utique oppugnan-

gnantibus repugnare, atque percutientes repercutere debuiſſent: at illi contra Moſi Ægyptios obſidenti, cædentique, ſuppetias ferre videbantur: idcirco Moſes illos nec inhibere, nec morari è re ſua eſſe putavit, qui quum ruinas Ægypti ſuis artibus reſtaurare videri vellent, majores & luculentiores faciebant. Interea Magi monebantur, rerum naturas mutari non poſſe, vel quum ipſas mutare videbantur. Quandoquidem aquam in ſanguinem tranſiiſſe cernebant, quod Ægyptiis incommodum, idemque factu difficillimum fuit, ut autem Sanguis in aquam rediret, quod Moyſi maxime moleſtum, maleficis contra facillimum fore credebatur, id porro factum non eſt. Nec incantatores facere potuerunt; quæcumque enim ex arte facere ſolebant, hoc ſolummodo faciebant. Poſt hæc non ait Scriptura: *Dominus induravit cor Pharaonis*, ſed *induratum eſt cor ejus*, & addit: *Et non audivit eos, ſicut præceperat Dominus: Et avertit ſe & ingreſſus eſt domum ſuam, nec appoſuit cor ſuum ſuper hoc.*

CAP. VIII. QUum igitur Pharao poſt hoc ſignum in ſententia perſiſteret, Aaron virgam extulit. Virga crucis figuram expreſſit: ab illa cœpta ſunt adverſus Ægyptios ſigna, quando integros ſerpentes hauſit, prænuncians Deorum inanium & idolorum interitum & ruinam; & ab eadem pariter completa ſunt, quando mare interſcidit, & refluentibus fluctibus Ægyptios ſubmerſit, quo prodigio Iſraëlitis vicinum Chananæorum excidium etiam præmonſtravit. *Aſcendit autem rana, & operuit terram Ægypti. Et fecerunt incantatores ſuis incantationibus ſimiliter.* Si malefici Ægyptios amabant, utique ranas diſſipare debebant, nec fictas veris ranis Ægyptum jam obſidentibus adjungere. Non ergo ſanabant, quia ranas diſperdere non valebant: ſed neque percutiebant, quia ranarum ſpectra exhibebant. Ergo neque ſanabant, neque percutiebant, quando oculos per fictas imagines ludificabant. Perierant piſces, ſubſiliere ranæ, alterum natantium genus, ut ſcilicet de vivis ranis graviſſime laborarent, qui de piſcibus mortuis nihil laboraverant, adeo ut Pharao eas conſtituta die auferri flagitaret. Quod & impetravit, ita tamen, ut earum cadavera in tumulos aggerarentur, ne ſcilicet Ægyptii vana fuiſſe ranarum ſpectra putarent, & meras præſtigias. Sed Pharao, impetratis induciis, in flagitio obſtinatus obduruit, nec Hebræis de dimiſſione inſtantibus ceſſit.

Quam-

Qamobrem Aaron virgam iterum adhibere compulsus est, percussoque pulvere, pediculos repente excussit, bestiolarum infestissimum genus, quod per universam Ægyptum propagatum, homines promiscue atque bestias invasit. Hic malefici artem rursus pertentarunt, non ut plagam plagæ adderent, sicut antea solebant, sed ut oberrantia circumquaque insecta extinguerent; irrito tamen conatu, quare quum artem suam eo eventu vehementer depressam, ejusque vanitatem patefactam fuisse cernerent, palam confessi sunt: *Digitus Dei est hic*: quamquam Pharao nec his cessit. *Sed induratum est cor ejus*. Non dixit: *Deus induravit cor ejus*; *& non audivit eos, sicut dixerat Dominus*. Et quoniam aquarum plaga, atque ranarum, & pediculorum loca Gessen, in quibus Israëlitæ habitabant, occupaverat, perinde atque Ægyptiorum regiones, Deus mox adducturus plagam noxiarum bestiolarum mixti generis, utramque gentem ita discrevit, ut Ægyptios quidem plecteret, simul Hebræos illæsos servaret. Hac plaga vehementer exterritus Pharao Mosen & socios compellans: ite, inquit, & in nostra ditione locum deligite, ibique ture Deo vestro sacrificate. Cui Moyses: Boves, respondit, & oves Deo nostro immolare solemus, patrios nempe Deos Ægypti: quamobrem merito nobis metuendum est, ne ab Ægyptiis religionem suam violari contuentibus, & minime ferentibus, lapidibus obruamur. Locum idcirco tridui itinere ab Ægypto remotum quæremus, præsertim, quum istuc a Deo, qui hæc sibi sacra fieri jussit, præscriptum fuerit.

CAP. IX.

Dixitque Pharao, ego dimittam vos, tantummodo ne longius abeatis, & orate etiam pro me. Verum cessante culicum plaga, Pharao fidem datam fefellit, nec populum dimisit. Quamobrem Deus in jumenta pestem immisit, ita tamen ut Ægyptios dumtaxat affligeret, & Hebræorum armenta intacta relinqueret; sed nec ejusmodi calamitate a sententia dimoveri Rex flectique potuit; altera proinde plaga urgendus fuit, ulceribus per corpora hominum atque pecudum promiscue serpentibus, quæ Moses, ipso Pharaone præsente, jactato cinere, induxit. Hic malefici Mosis conspectum ferre non potuerunt, eo minus, quia arti suæ non erat locus. Nec enim in corporibus Hebræorum spectra ulcerum exhibere ipsis licebat, nec sua, veris ulceribus sauciata, fictam ulcerum imaginem recipiebant.

Rurſus Deus peſtem ſe immiſſurum Pharaonis domui populoque graviſſimam comminatus, ſubdit : *Idcirco ſtatui te in contentionem*. Ideſt, propterea præteritis te plagis non interfeci; ut ex calamitatibus, quibus afflicturus ſum ditionem tuam, meam potentiam intelligas. Hoc interim accipito, quod craſtino die ſæviſſimam grandinis procellam immittam. Quocirca ſatagito, ut jumenta ad ſua ſtabula redeant, ne quum peſtem evaſerint, ſuperveniente grandine, abſumantur. Hic animadvertito, quomodo Deus neutiquam delectabatur in tribulatione Ægyptiorum, proptereaque malum comminabatur, antequam inferret, ut peccatores pœnitentiam agerent, & ipſe pœnitentibus pœnam remitteret. Ægyptios monuit, ut imminenti procellæ armenta ſubducerent, & ſi quidem Deo monenti obſequuti pecora contraxiſſent, non erat, cur grando deplueret. Porro, quandoquidem monita contemnunt, ſæva cadat grando, & divinæ animadverſionis mirabilem diſcretionem impiæ genti ſuorum pecorum ſtrages teſtetur. Cogatur etiam in ſtabula armentum, ut ſuperventura grando piorum reſipiſcentium pecora, Deo ducente, præteriiſſe videatur. Ruit itaque præceps grandinis nimbus, intermicantibus fulgetris miſtus: adeo nec grando ignem extinxit, nec ignis grandinem tabefecit; quin ea adjuncta, velut aggeſtis vepribus; flammam extulit luculentiorem. Simili miraculo grando, velut in fornace ferrum, ſic igne torrente excandeſcere viſa eſt, & quod etiam mirabile fuit, ignis grandinem inflammavit, ligna minime aduſſit: quare etſi ſæviente procella annoſæ arbores fractæ diſſiliere, attamen nec hortos, nec vineas, ſed nec ſepes flamma corripuit.

Dixitque Pharao ad Moyſen : peccavi hac vice. An non ille antea peccavit, quoties obſtinatus in ſua pertinacia perſtitit? Ita ſane, ſed etſi antea peccavit, hac quantumvice non peccavit. Monitus enim, ut armenta congregaret, monita contemſit: perinde graviorem præteritis noxam contraxit, ſuamque ſtultitiam magis exaggeravit. His dictis dimiſſus a Pharaone Moſes, manus in cœlum levavit; ſimul conticuere nubium voces, pluviaque remiſit, ſive quod in auram evaneſceret, ſive quod in nubibus quodammodo ſtagnaret, aut ab eiſdem reſorberetur. Nec enim credendum eſt adeo celerem fuiſſe ejus è nubibus caſum, ut ad eaſdem reditus velocior eſſe nequiverit. Nec tamen Pharao,

A
ܐܡܪ ܠܗ̇ ܡܪܝ̈ܐ ܕܥܡ̈ܡܐ ܘܐܡ̈ܗ̈ܬܐ ܕܐ̈ܪ̈ܥܐ
ܠܐ ܡ̈ܛ̈ܠ ܕܐ̈ܢ ܩ̈ܛ̈ܠ̈ܢ ܐ̈ܢ̈ܫ̈ܐ ܠ̈ܐ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ.
ܐ̈ܪ̈ܥ̈ܐ ܗ̇ܝ ܕ̈ܥ̈ܠ̈ ܘ̈ܐ̈ܡ̈ܪ̈ ܠ̈ܗ̇ ܐ̈ܝ̈ܟ̈ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ
ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܠ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܐ̈ܝ̈ܟ̈ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ
ܐ̈ܪ̈ܥ̈ܐ ܗ̇ܝ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܐ̈ܝ̈ܟ̈ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ.
ܘ̈ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܠ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܐ̈ܝ̈ܟ̈ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ
ܐ̈ܪ̈ܥ̈ܐ ܗ̇ܝ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ ܐ̈ܝ̈ܟ̈ ܕ̈ܐ̈ܢ̈ ܐ̈ܫ̈ܬ̈ܐ.

rao, aut ſervi ejus ab inſtituto deſcivere, aut de populi dimiſſione conſilium ſu-ſceperunt.

CAP. X. *Dixitque Deus ad Moyſen: vade ad Pharaonem*, illiuſque fortunæ, gloriæve altitudinem ne paveto. Et mea quidem patientia cor ejus egomet obduravi, dum ejus obedientiam prætento plagis tua manu incuſſis; ejus namque pœnitentiam mihi perpetuo propoſitam fixamque habui: etſi ejuſdem verſutiam, & ſtrophas ſimul perſpectas haberem: tibimet enim prædixeram Pharaonem voluntati veſtræ nunquam obſequuturum. Nihilominus ita cum illo agendum fuit, ut ſigna fierent ſeris uſque nepotibus narranda. Dixit itaque Moſes ad Pharaonem: ſi populo exitum adhuc inhibere pergas, locuſtas accerſam, ſata, quæcumque grandinis procellam evaſere, voraturas. Dixeruntque Pharaoni ſervi ejus. Quandiu populus iſte in noſtram perniciem & ſcandalum retinebitur? Abeant, & ſacrificent Domino Deo ſuo, ne forte noſmet involvat peſtis, quæ dudum agros, pecoraque noſtra abſumſit: aut adhuc ignoras univerſam propemodum Ægyptum concidiſſe? Quamobrem Pharao Moyſen accerſit, &: abite, inquit, vaſa quoque, & ſarcinas veſtras advehite, ſed vereor ne a Regibus locorum, qua iter facturi eſtis, grande aliquod paretur malum. At ſi bona quidem fide populi hujus incolumitati cautum velles, in tua utique ditione morantem æquius tractaſſes. Sique ex ſincera etiam charitate illum retinere cuperes, profecto paleas laboranti non negares, nec novo onere gravares jugo preſſum duriſſimo. Diſce tamen, populum, cui adeſt admirandorum facinorum molitor Deus, cum homine pugnam non timere. Induxitque Moſes adhuc locuſtas, quæ herbas, & quæcumque a grandinis tempeſtate ſuperaverant, abſumſerunt: adeo ut Pharao conterritus, ſe peccaſſe confeſſus fuerit, & peccati pœnam deprecaretur. *Peccavi*, inquit, *Domino, & vobis, & nunc ignoſcite mihi peccatum meum*. Porro ſi Pharao obduratus fuiſſet, iſta non diceret, quia cor obduratum a pœnitentia alienum eſt: ſi ergo flagellatus orat, atque dimiſſus mox rebellat, huic utique liberum arbitrium fuit, iſta quippe duo ejus in ſeipſum poteſtatem atteſtantur.

Mox edicente Moſe diſperiere locuſtæ, poſtquam Pharaonem facti pœnitere cœpit. At quum a propoſito poſtmodum reſiliiſſet, continuo incubuit atra nox, univerſamque Ægyptum ad triduum tenuit.

nuit . Hebræis interim lucis uſura frui conceſſum fuit, tum ut aliquam ab aſſiduo labore remiſſionem caperent , tum ut ad vicinum exitum vaſa ſarcinaſque colligerent . Dixitque Pharao ad Moyſen : agite dum, abite , & Domino Deo veſtro ſervite: uxores natique ſequantur ; ſolummodo pecora ſatiſdabitis , vos ad nos omnino redituros . Non tot ſunt nobis, reſpondit Moyſes , pecora, ut ad magna ſacrificia Deo noſtro offerenda ſufficiant: quamobrem ex tuo te armento oporteret Deo noſtro hoſtias ſupplere , ſi quid tamen de tuis tibi gregibus ſuperavit : quamquam nec ipſi ſcimus , quibus illi litandum ſit victimis , donec Deus ipſe nos doceat , quas ſibi decreverit hoſtias . *Et induravit Dominus cor Pharaonis , noluitque dimittere populum* . Si Deus obduraverat cor Pharaonis , cor utique divinitus obduratum nec flectitur , nec mutationem patitur . Si ergo Pharao correptus ajebat , dimittam , impetrata poſt remiſſione , reſiſtebat , nec jam dimittere volebat , iſtud profecto non ab induratione cordis a Deo immiſſa fiebat , ſed ab interno dictamine operantis , qui , pœna premente , ad cuſtodiendum mandatum ipſe ſe flectebat , at quoties a dolore metuve reſpirabat , proculcabat leges .

CAP. XI. PRæcepitque Deus populo , ut a ſuo quiſque ſodali aurea argenteaque vaſa poſtularet . Nocte quippe dimidia perituros prædixit Ægyptiorum primogenitos , necnon primos animalium fœtus . Quam ob cauſam per univerſam Ægyptum , talem complorationem futuram , qualis olim fuerat in domibus Hebræorum , quando ipſorum infantes in profluentem mittebantur . Et ait Moyſes . *Hæc dicit Dominus : media nocte egrediar in Ægyptum , & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum &c. Et deſcendent ad me ſervi tui , & dicent mihi : egredere tu , & populus iſte , & tunc egrediar* . Scilicet , quoniam qualem populus meus plagam olim accepit , ea Pharaoni a principio inflicta non fuit , idcirco in hac pertinaciſſima contentione adhuc obſtinatus obdurat .

CAP. XII. *MEnſis iſte erit primus menſium anni, ejuſque die decimo tollant ſinguli agnum per domos , & ſervabitur uſque ad quartam decimam diem: immolabuntque eum ad occaſum ſolis, & aſpergent ſanguinem ejus ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedent illum* . Agnus eſt typus Domini, qui de-

decimo die menſis Niſan deſcendit in Virginis uterum. A die quippe decimo menſis ſeptimi, quo Zachariæ Joannis nativitas prænunciata fuit, uſque ad decimum primi menſis, in quo Mariæ Angelus divini Verbi incarnationem nunciavit, ſex menſes interfluxerunt: quocirca ab Angelo Mariæ dictum fuit: *Hic ſextus eſt menſis illi, quæ vocatur ſterilis*. Die itaque decimo Agnus incluſus eſt, & Dominus conceptus eſt, & quarto decimo Agnus occiſus repræſentat Dominum in cruce mortuum. Azyma porro cum ſuccis amaris comedenda ejuſdem novum Sacramentum adumbrabant, atque triſtes ac mœrentes ex eo participaturos. *Comedetis Agnum ſuccincti lumbos veſtros, & baculi in manibus veſtris & calceamenta in pedibus veſtris*. Hæc novum Chriſti diſcipulorum cœtum præſignabant velut accinctum, paratamque ad Euangelium promulgandum viam mox ingreſſurum. *Baculi in manibus veſtris*, cruces ſunt Apoſtolorum humeris impoſitæ. *Et ſtantes ſuper pedibus veſtris*: quia nefas eſt, ſedentes accipere Corpus vivum. *Et omnis advena non comedet ex eo*: qui enim baptizatus non eſt, non manducat ex Corpore: *Et os non confringetis in eo*. Nam etſi clavis perforatæ fuere manus & pedes Domini, latuſque lancea tranſverberatū, os tamen in illo nullum comminutum fuit.

CAP. XIII.

NOcte media divinitus immiſſa lues omnes Ægyptiorum primogenitos ſuſtulit. Qui caſus univerſam Ægyptum, ſupra quam dici poteſt, perculit, cunctaſque per loca domos queſtubus, & ejulatibus implevit: ingens malum, non tamen ſine cauſa: Ægypti namque ſepulcra matrum Ægyptiarum primogenitis oppleri æquum fuit, poſtquam Ægyptiis viſum eſt, Hebræorum infantibus fluvium implere. Ea demum clade fractus Pharao, extemplo Moſen & ſocios accerſit, jubetque Ægypto confeſtim excedere. *Surgite*, inquit, *& egredimini a populo meo, pecoraque ſimul veſtra hinc abigite. Abeuntes benedicite mihi*. Profatus fuerat Moſes, Pharaonis ſervos de exitu ipſum aliquando interpellaturos: profecto amplius, quam optaverat, conſequutus eſt; quando non modo Ægyptiorum vulgus, ſed ipſemet Pharao rogabat, imo vero urgebat, ut nec expectata luce per tenebras noctis ex Ægypto ſeſe proriperet. Quorſum iſtuc? Nimirum quum Ægyptii cernerent natos ſuos ſubita morte ſublatos, ſimilem ſibi exitum inde conjectabant; etſi malefacta per veram pœnitentiam corrigere nolebant. *Profectique ſunt filii Iſrael de Rameſſe*

meſſe viri ſexcentum mille, & in Socoth caſtrametati ſunt. Illorum porro in Ægypto exilium ad quadringentos triginta ſex annos productum fuit; qui tamen annorum numerus non ab ingreſſu Jacob ſupputandus eſt, ſed a die, quo Deus cum Abrahamo fœdus inivit. Sic Hebræorum populus ex Ægypto evaſit, ſpoliis Ægyptiorum onuſtus, & inſtructus armis, Deo protegente, obtenſa per diem nube, noctuque viam monſtrante flammea columna. Eodem tempore Moſes oſſa Joſeph extulit, ſecumque aſportavit.

CAP. XIV. INterea Pharao populuſque Ægyptius factam Hebræis abeundi veniam damnare, multa, ut fit, inter ſe agitare. Quid iſtuc factum, ajebant, ut tantis affecti malis, Hebræos pateremur, impune decedere terris noſtris? quin & communes opes, & gazas diripere, & auferre ſibi? At præſtat ſane perire, quam Ægyptiacum imperium Hebræorum ludibrio permittere. Hac inflammati cogitatione procurrunt, rati ſe, cæſis Iſraëlitis, non modo direptas opes recepturos, ſed multas etiam ab hoſte manubias facturos. In hanc profecto ſpem Pharao Hebræos inſequebatur: *At illi egreſſi erant in manu excelſa*; divites auro & argento, veſtibus & armentis, *nec erat in eis infirmus*: quemadmodum Deus Abrahamo promiſerat. Porro Iſraëlitæ, conſpecto Ægyptiorum agmine, trepidare, fugamque circumſpicere cœperunt. At quid, num is erat Ægyptiorum exercitus, ut ſexcenta millia armatorum in eam trepidationem, metumque conjiceret? Haud ſane, ſed Hebræi uxorum filiorumque, atque pecorum animadverſo periculo, illico perturbati, vix mente oculiſve conſtabant. Ecquis, ajebant, imbelles fœminas a militari licentia vindicet, aut armenta tot prædonum rapacitati ſubducat? Dominus, cito reſpondit Moſes, ipſe cœptum in Ægypto bellum hic abſolvet, vobis in ipſo conflictu ceſſantibus, atque tacentibus.

Dixitque Dominus ad Moyſen: *Quorſum rogas*, quæ etiam non rogatus populo tuo præſtare conſtitui? Quin, in figuram crucis vibrata virga, feris mare? Protinus diffiſſum pelagus cedet loco: *Et ecce indurabo cor Pharaonis*, ideſt, non cohibebo audaciam Ægyptiorum. Quare diviſi quidem maris ſpectabunt miraculum, nec tamen, tanto prodigio moniti, errorem ſuum damnabunt. Hinc meritos ſequetur pœna, & ego glorificabor a ruina,

na, quæ meo numine atque nutu conflata, Pharaonem opprimet & exercitum ejus universum : *Scientque Ægyptii*, prius quam pereant, *quia ego Dominus*. Istuc illi professi sunt, quando mutuo se ad fugam adhortabantur. *Fugiamus a facie filiorum Israel : Deus enim pugnat pro eis contra Ægyptios. Et sustulit Angelus columnam nubis a facie filiorum Israel, statuitque mediam inter castra Ægyptiorum, atque Israëlitarum* ; effecitque, ut nubes, quæ per diem Hebræos inumbrabat, per noctem utrisque castris interposita, Ægyptiis quidem tenebras affunderet, quales passi jam fuerant in terris suis per tres dies, ac totidem noctes ; eadem è contra Israëlitarum castra luce clarissima collustraret. Idque divino consilio fiebat, ut Ægyptiorum cohiberetur audacia, Hebræi vero animos interim viresque repararent. Et sane si Ægyptii, quid illæ tenebræ portenderent, attendissent, nunquam pelago se temere credidissent. Enimvero istuc spectabat producta ad multas noctis horas maris divisio, nam minimo temporis momento a Deo findi potuisse liquet : diu tamen dilatum est, inductusque interim ventus urens, qui multo labore aquas siccaret, fretumque verteret in continentem. Hæc tamen Ægyptios haudquaquam inhibuere, ne cœco impetu Hæbræis fugientibus instarent : scilicet nec tenebras utrique agmini interjectas exhorruerunt, nec horrendo maris hiatu perturbati sunt, quin nocturno tempore, per cœcos aditus, semitamque impendentibus utrinque fluctibus obseptam, populum insequerentur, cui è sublimi excubans columna viam præibat ; imo vero etiam ad arma pugnamque illum provocarent.

Jamque advenerat vigilia matutina, & ecce revelatus est Dominus super Ægyptios, & turbavit eos fixitque rotas curruum eorum : seu ne populo fugienti instarent, seu ne fugerent refluentis maris undas. At illi nec præsens Dei numen reveriti sunt, nec divina virtute, rotarum cohibente motum, absterriti, resipuere & male cœpta damnarunt ; sed implicitos cœno currus omni vi impellere proximoque naufragio eripere conabantur. Quum autem Scriptura dicat, Moysen elevasse manum super mare, quum aquas divideret, è contra eisdem refluentibus demisisse, credibile est, Mosen erectas in sublime manus continuisse, donec universus populus mare transmitteret : quemadmodum postea fecisse legitur, Hebræis contra Amalecitas

tas præliantibus. *Involvitque Dominus Ægyptios, nec unus qnidem ſuperfuit ex eis*. Atque adeo Hebræi Ægyptios fluctibus prius obrutos, mox rejectante pelago in littus projectos aſpectarunt, ſicut olim placuerat Ægyptiis, cadavera Hebræorum infantium ad ripas fluminis aggeſta contemplari. Hæc in Ægypto, & in mari geſta ſunt, ob quæ *filii Iſrael crediderunt Domino & Moyſi ſervo ejus*.

CAP. XV. *CEcinerunt autem Moyſes, & filii Iſrael canticum iſtud Domino*: Moyſe ſcilicet præcinente, cæteris carmen recantantibus. *Cantate Domino magnifico*: ideſt, Domino, qui equos, & equites juſta animadverſione dejecit in mare. Idem *fortis & laudabilis eſt*: fortis, dum Ægyptios fluctibus obruit, idemque laudabilis, dum Hebræorum ſaluti libertatique conſulit. *Jah Dominus*. Videlicet: *Qui eſt, ipſe eſt Dominus, idem factus eſt nobis Salvator*, idem ajo, non vitulorum ſimulacra, quæ dudum artificis manus effinxit. Quamobrem *iſte eſt Deus meus & glorificabo eum, Deus patris mei* Abrahæ, *& exaltabo eum. Dominus potentiſſimus eſt, & bellator*, qui, nobis ocioſe ſpectantibus, contra Ægyptios dimicavit, pelagoque dedit Pharaonem, & quem oſtentabat, exercitum; ſed & procerum ſuorum florem ab ipſo lectum & in aciem eductum eódem naufragio involvit, rubrique maris fluctibus demerſit. *Deſcenderunt in profundum*, & imos receſſus ſubiere maris: proprioque depreſſa pondere corpora, quaſi lapides, quas non hauſerant, hauſerunt aquæ. *Dextera tua Domine glorificata eſt in virtute*, ideſt nec quum Ægyptios profligare decreviſſes, dexteræ tuæ defuere vires. *Miſiſti iram tuam, & devoravit eos, ſicut ſtipulam*, in Ægypto, & in mari. *Et in ſpiritu tuo intumeſcentes coiere aquæ*. Ideſt, vel in ſpiritu tuo, hoc eſt, concitis ex adverſo ventis mox ſcindendæ confluxere aquæ, vel oris tui præcepto didicit ſalum vagas undas ſubſiſtere & velut utre clauſas tandiu ſuſtinere, donec ſexcenta Iſraëlitarum millia littus tenerent. *Denſatæ ſunt Abyſſi in corde maris* ad perdendos Ægyptios. Crimen naufragii cauſam indicat ſubdens: *Dixit inimicus: Comprehendam eos, dividam ſpolia, deglutiet eos anima mea &c. Flavit ſpiritus tuus, & operuit eos mare*, ipſiſque occidentibus ſuperbæ ſimul molitiones eorum conciderunt. *Quis ſimilis tibi Domine in Diis nominatis? Quis ſimilis tibi, magnificus in ſancto tuo?* Videlicet in habitaculo ſancto

ڐڡڬڡڕڐڡڬڡڕڐڡڬڡڕ

ſtravit, quod quum ille in aquas miſiſſet, continuo dulces effecit . Lignum iſtuc Crucem Domini adumbrabat , cujus attactu gentium amaritudo medicanda præſignabatur . Quumque Deus eo, quem dixi, medicamine aquarum ſaporem immutaſſet , mox condidit leges , ut nimirum virga naturam corrigeret , & libertati lex blandiretur , & ſuaderet . Ea tentatione defuncti , è locis Morath progreſſi ſunt ad regiones Elim, & inde ad deſertum Sinai . Hic deſiderium carnium novarum turbarum occaſionem præbuit ; & Deus annonam populo è cœlo ſuppeditavit, adjecitque præceptum, ut diurno victu contenti , craſtini diei curam non præoccuparent. Et quia non defuere , qui ex cibi aviditate præſcriptum dimenſum excederent , quive è contra ex ſegnitie, & ſocordia ab eodem deficerent, ſupplevit defectum, & exceſſum ſuſtulit de ſuo vas ipſum, quod ad explorandam quantitatem mannæ adhibendum erat . Cæterum labor colligendi manna non ſine cauſa injungitur , qui ſegnitiem & deſidiam arceret . Sabbati nihilominus otium ſancitum eſt in gratiam ſervorum & mercenariorum, boum quoque, atque jumentorum; ſed nec ſabbatum homines impii obſervarunt, qui eo die palabundi per agros manna quæſivere ; incaſſum tamen , nec enim invenerunt . Subdit Scriptura : manna ſpecie quidem coriandrum, mel autem guſtu repræſentaſſe, ut inde intelligeremus, manna ad omnem ſaporem compoſitum fuiſſe. Eoque phialam impleri mandatum fuit , atque perpetuo aſſervari : quod & factum eſt , adeo ut nec plurium ſæculorum decurſu computruerit , aut vitium ſenſerit . Nihilominus idem privatis in ædibus in poſterum diem repoſitum continuo vermibus ſcatebat . Iſtud opſonii genus Iſraelitis victum diurnum ſuffecit ad quadraginta annos, nec cœlo depluere deſiit uſque adeo , donec terræ promiſſæ fines tenuerunt .

CAP. XVII.

VEntum tandem in loca Raphidim, ubi denuo adverſus Moyſen populus , nata ex aquarum defectu ſeditione, non ut ante ſolebat , ſecum commurmurare & demiſſe fremere , imo vero aperto jurgio contendere , & rixari cœpit . *Clamavit autem ad Dominum Moyſes*, orans & dicens : *Quid faciam ? populus iſte me lapidabit* ; nec profecto manus ejus effugiam , niſi aquam dedero , qua modo accepta adverſum me tumultuari deſinet . Hic

A Hic Moſes præſentibus ſenioribus ex cautibus montis Oreb fontem elicuit: & quoniam dixerant: quomodo Deus adeſt nobis, quibus nec ad reſtinguendam ſitim, aquæ ſuppetunt? Idcirco proceribus populi præſentibus & aſpectantibus erupit fons, certam fidem facturus, Deum a caſtris minime abeſſe. Uſque adeo populus ille pervicaciſſimus, præteriri temporis miracula oblitus, nova quærebat, & quamvis
B perpetuo oculis obverſarentur manna, nubes, & columna, ſed & conturnices in caſtra involarent; nihilominus, quia eadem in longum tempus producebantur, illa protervi homines mirari deſierant, nec miracula eſſe putabant; proptereaque nova ſigna petebant, dubitantes, hæſitantes, circumſpectantes, nec Dei præſentiam ſentientes.

Hic bellum cum Amalecitis cœptum
C eſt, duce Joſue. Moſes interim ſubiit in montem, virgam manu ferens, quam cæteroqui nunquam geſtare ſolebat, niſi quum patrandorum miraculorum neceſſitas inſtaret. Ut diſcas ſceptrum illud ſacramentum Crucis adumbraſſe, cujus proinde divina virtute admiranda illa, quæ narrantur ſigna Moſes ediderit. Moyſen ſequuti ſunt Aaron & Hur, quem utriuſque cognatum fuiſſe ajunt. Quamdiu er-
D go Moyſes in ſublime erectas manus ſuſtentabat, Iſraëlitæ perpetuo victores fuere, adeo ut populorum, qui in eorum perniciem plurimi conſpiraverunt, nemo tamen impetum, impreſſionemque tulerit. Moſe contra demittente manus, Hebræi victi, cæſique fuere, & merito, ut qui Dominum & Moyſen perpetuis obtrectationibus & jurgiis inceſſerent. Moſes porro protenſis manibus, ſimulque virgam
E pectori applicitam gerens, Crucis expreſſam imaginem repræſentavit. Accidit itaque, ut tempore eodem Joſue in acie præliando, Moſes orando in monte rem gererent; populus vero modo ſtrenue hoſtes fugaret, modo trepidus fugeret, ut manus Moſes protenderet, ut laxaret. *Et dixit Dominus Moyſi: ſcribe monimentum iſtud in libro, & Joſue tradito, quoniam delendo delebo memoriam Amalec.* Iſtuc por-
F ro publicis tabulis inſcribi mandavit, tum ut vicinæ gentes, ſeveræ animadverſionis comminatione deterritæ Iſraëlitas laceſſere deſinerent: tum ut Amalecitæ reſipiſcerent, illiſque ad ſanam mentem ſe revocantibus, ipſe latam contra eos ſententiam pariter revocaret. *Et ædificavit Moyſes altare, & vocavit nomen ejus, Dominus*

experimentum dedit : ideſt, tale Deus potentiæ ſuæ ſpecimen in Amalec populo bellicoſiſſimo exhibuit, ut ex illo reliquæ nationes Amalecitis nec numero, nec opibus comparabiles, facile conjectarent ſimili ſe clade repellendos, ſi quidem contra Iſraëlitas bellum reparare, auſæ fuiſſent. Jam vero, etſi Chananæi optime perſpicerent, ea, quæ gerebantur, Dei geri conſilio & numine, atque proinde ab ejuſdem voluntate pendere ſuam ſalutem, perinde atque perniciem, dexteram tamen neutiquam petierunt. Præceperat nempe Deus Iſraëlitis, ut civitatibus Chananæorum ante bellum dexteram traderent. *Et ecce manus Domini in ſolio*: ideſt, in ſede judicii, in qua Moyſen collocavit. *Et bellum a Domino contra Amalec a generatione in generationem* durabit, dum Amalec perget iſtam tenere viam, Deumque contemnere.

CAP. XVIII.

Et venit Jethron ſocer Moyſis, & egreſſus eſt Moyſes in occurſum ejus, & adoravit eum. Morem ſcilicet, quem, quum apud eum hoſpes ageret, tenuerat, retinuit etiam poſtquam omnia, quæ retulimus, admiranda facinora perpetrarat. Mox eidem miracula, quæ Deus per ipſum ediderat, narravit. Ut nimirum, quod ſimplici ſermone doctus per quadraginta annos necdum didicerat, ſignorum evidentia convictus fateretur. Nunc enimvero credo, ajebat, Deum tot, tantorumque bonorum inceptorem ac perfectorem eſſe oppido ſuſpiciendum admirandumque præ cunctis gentium Diis; quippe qui talia profecto ſuis cultoribus præſtare non poſſint. Hæc Jethron, reputans Ægyptiorum adverſus Hebræos molitiones, ſeu quum natos illorum interficerent, rati, interrupta ea arte propagatione & ſobole, gentem univerſam brevi interituram; ſive quum palearum dimenſum laborantibus negarent, ut contra Moyſen commoverent; ſive quum per deſerta loca palantes opprimere cogitarent, ingentem inde prædam ſibi pollicentes; quaſi ſua recepturi, ſuiſque confuſas non ſuas opes tute direpturi. *Tulitque Jethron hoſtias Domino*. Ideſt, vel per Moyſen obtulit, vel ſepoſuit, in eo, quem Deus deſignaſſet, loco litaturus. Eodem auctore, Moſes tribunos creavit, & centuriones, quinquagenarios, & decuriones, qui populo jus dicerent, & communicato labore ipſum Moſen utcumque relevarent. Ita demum Jethron in patriam remigravit.

Men-

A

MEnſe tertio, exactis ſcilicet ab exi- CAP. XIX.
tu quinque & quadraginta diebus, *aſcendit Moyſes in montem ad Deum. Et dixit ei Deus: Vos ipſi vidiſtis, quæ fecerim Ægyptiis*, plagas, videlicet, quibus cæcidi eos terra, marique, & *aſſumpſerim vos velut ſuper alas aquilarum*, nube vobis monſtrante viam. *Et adduxerim vos ad montem iſtum. Et nunc ſi audieritis vocem*
B *meam, mihi eritis dilecti, pluſquam omnes gentes, eo, quod vos ſolos elegerim mihi ex univerſis gentibus, ut ſitis mihi regnum, & ſacerdotes, & populus ſanctus*: quandoquidem ex ipſis deligendi erant Reges & Sacerdotes: ſed & illi ſancti erant, & puri ab omnibus immunditiis externarum gentium. Et conſtituit eis præcepta dicens. *Ego ſum Dominus, retribuens peccata patrum in filios in tertiam & quartam*
C *generationem eorum, qui oderunt me*. Nam etſi Deus hominem peccantem pro ſua longanimitate & patientia ſuſtineat, nec ipſum aut filium, aut nepotem ſtatim puniat; niſi tamen pœnitentiam egerint, pœnam devolvet in caput quarti, ſi forte paternæ nequitiæ imitatorem inveniat. *Et faciens juſtitiam in mille generationes iis, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea*:
D ſicut hodie feci tibi, & populo tuo propter patres veſtros Abraham & Iſaac. Cæterum omnia mandata Iſraëlitis tradita, comprehenſa cenſentur illa naturæ lege: quod tibi non vis, alteri ne feceris. *Non ergo occides*, ne quod nolis, alter te. *Non mœchaberis*, ne uxori tuæ referatur injuria, quam proximi tui uxori intuliſti. *Non furaberis* rem alienam, ne alii tuam. *Non dices falſum teſtimonium adverſus proximum tuum*, ne ille adverſus te. *Non concupiſces*
E *res proximi tui*, ne ille tuas. Ut hinc intelligas vere ac merito a Domino dictum: *In his duobus mandatis* de dilectione Dei & proximi, *univerſa lex pendet & Prophetæ*. Naturæ ſcilicet jus a lege, & a Prophetis explicatum. Huic nihilominus aliæ leges, certis de cauſis noviter incidentibus merito poſtmodum adjectæ fuerunt. *Altare de terra ædificabis; & non levabis ſuper lapides ferrum, ne polluantur*. Pertinent hæc ad illud: *Vidiſtis quod de cœlo*
F *loquutus ſum vobis. Non facietis mecum Deos aureos, vel cujuſvis generis. Neque aſcendes per gradus ad altare meum*. Cavet itaque ne ad ſtructuram altaris lapides politi adhibeantur, ne forte quum poliunt lapides altaris, altare Deum ſibi faciant.

Luc. 6. 31.

Inf. 20. 23.

CAP. XXI. EOdem tempore Deus officium hominis erga proximum ſuum certis legibus explicuit & ſancivit. *Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, illaque diſplicuerit oculis domini ſui, ut eam ducere nolit, ſicut ei ſpoponderat, quando illam concupivit: populo autem alieno non venumdabit eam, quia mentitus eſt ei, poſtquam illam accepit. Si quis hominem percuſſerit, iſque mortuus fuerit, occidatur. Qui autem non eſt inſidiatus illi, ſed ipſum tradidit Deus in manu ejus*: quia nimirum definitus vitæ terminus advenerat, qui illum interfecit, imprudens & invitus, divinæ voluntatis cenſendus eſt exequutor. *Huic locum refugii conſtituito*. Nec ille, qui præter voluntatem interfectoris cecidit, Deo nolente vitam amiſit, quandoquidem ipſe interfectum interfectori objecit, ne limites divino decreto ſtatutos prætergrederetur, ſed homo mortalis vivere quandoque deſineret.

Si rixati fuerint duo, & percuſſerint mulierem prægnantem, & non fuit exitium, quia fœtus necdum plene formatus fuerat, nec ſuis compactus membris, *multam ſolvet. Sin autem fœtus perfectus fuerat, reddet animam pro anima.*

Non immolabis ſuper fermento ſanguinem victimæ. Hoc referendum eſt vel ad illud: *Non invenietur vobis fermentum in mactatione agni*. Vel cavet ne confundantur ſacrificia, & ſanguis ultimæ victimæ componatur cum prima, quæ jam mactata fuerat, & altari impoſita. Sup. 12. 19.

Neque remanebit adeps ſolemnitatis uſque mane. Eadem quippe die ignis altaris conſummabit illum. Adipis cura, curam victimæ præſtantioris inſinuat.

Ecce ego mitto Angelum meum ante te. Obſerva eum, quia nomen meum eſt in illo. Quia vices Dei gerebat, Dei nomen in illo fuiſſe dictum eſt.

Et ædificavit Moyſes altare, & miſit juvenes filios Iſrael, ideſt filios Aaron ad præparandos vitulos in holocauſtum. Nec enim hactenus uncti fuerant ad ſacerdotii officia rite obeunda.

Et poſtquam legit volumen fœderis coram eis, illique dixerunt, omnia, quæ dixit Deus, faciemus, aſperſit ſanguine populum, dicens: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigiſtis dicentes: Omnia quæcumque dixerit Dominus, audiemus & faciemus. In ſanguine fœderis, Euangelii ſacramentum per Chriſti mortem & ſanguinem gentibus inferendum præſignabatur.

Et

A

ET *ascendit Moyses cum suis, & senio-* CAP.
res septuaginta, videruntque Deum. XXIV.
Eratque sub pedibus ejus, quasi opus lateris
Sapphirini, & quasi color cœli quum serenum
est. Later populo ægyptiacam servitutem
in mentem revocabat; & aspectus cœli,
quum clarum est, eosdem admonebat,
quod etiam alibi præceptum est, meretri-
cium fucum esse fugiendum. Et super se-
B niores non protendit manum suam, quip-
pe qui ad visionem vocati fuerant, non
item ad prophetiam, quamquam & hanc
postmodum acceperunt. *Et dabo tibi lapi-*
des &c. Moyses itaque legem tabulis la-
pideis insculptam Israëlitis tradidit, ean-
demque digito Dei fuisse exaratam signifi-
cavit, quo ipsis augustiorem ac venera-
biliorem redderet, reputantibus illam
Dei manu descriptam, ejusdemque aucto-
C ritate sibi impositam fuisse. *Et ascendit*
Moyses & Josue in montem, & vocavit
Dominus Moysen die septimo de medio nubis,
& vidit gloriam Domini omnis domus Israel.
Eodem tempore Deus tabernaculi formam
& materiam, universumque instrumentum
Moysi exposuit. Sacri præterea unguenti
atque thymiamatis compositionem tradi-
dit, & sacrificiorum cæremonias & ritus.
Quum autem Deus Moysen ita alloquitur:
D *Omnem, quam ostendo tibi similitudinem*
Tabernaculi, sic facies: videtur veteris
testamenti Tabernaculum appellasse
similitudinem seu typum, & tabernacu-
lum temporarium, quo insinuaret, idem
ad tempus duraturum, eoque demum sub-
lato, substituendam Christi ecclesiam, &
hanc, utpote perfectum consummatumque
cœlestis Tabernaculi exemplar, in sempi-
ternum mansuram. Rursus Tabernaculum
E similitudinem, seu imaginem cœlestis Ta-
bernaculi dixit, ut Israëlitæ ex archetypi
excellentia exemplaris dignitatem conjice-
rent: idcirco etiam subdidit: *Et veniam*
& loquar ad te supra propitiatorium: adeoque
Dei voces, quasi supra alas duorum Che-
rubim arcam ambientium insidentis, defe-
rebantur ad Pontificem, cui intimum illud
adytum semel in anno fas erat intrare.

F

VIdens autem populus, *quod moram fa-* CAP.
ceret descendendi de monte Moyses, XXXII.
dixit ad Aaron: fac nobis Deos, qui nos
præcedant; Moysi enim huic viro, qui nos
eduxit de terra Ægypti, ignoramus, quid ac-
ciderit. Itane vero Moyses ignotus, quem
superato monte, nubem intrasse nuper vi-
distis? Quin ergo mittitis exploratum?

quin

quin potius ipſimet ad cacumen montis ad-
itis ? & ſi quidem eo venientibus nec
Moyſes, nec ejus famulus Joſue appareat,
tum vero deliberate. At enimvero dum
manent quæcumque vobis ille compara-
vit, manna & coturnices, columna & nu-
bes, itane contemnitur a vobis Moyſes,
ut perinde ac ſi nunquam fuerit, eſſe
deſiiſſe videatur ? Attamen Aaron inſanam
turbam ab eo conſilio avertere conatus,
adeo non perſuaſit, ut nihil propius fa-
ctum fuerit, quam ut lapidibus obruere-
tur ; quo mortis genere Moſis cognatus
Hur ex eadem cauſa ſublatus fuerat ; quem
eodem tempore in montem ſubiturus præ-
ſentibus ſenioribus populi judicem deſi-
gnaverat. Quum ergo ejuſdem nulla poſt-
modum mentio in ſacra hiſtoria recurrat,
hinc docti interpretes conjectarunt, illum
interfectum fuiſſe in ea ſeditione, quæ
pro vituli conſtructione adverſus Aaron con-
citata fuit. Quum enim Hur ſeditioſis ani-
moſe & fortiter obſtaret clamans, nefas eſſe
fidem cum Deo mutare ; ajunt ab eiſdem
fuiſſe trucidatum. Aaron igitur, ut necem
fugeret, populus pœnam ſimul veritus, ne
nefarii homines pro uno plures ſibi facerent
Deos, ſuſcepraque nova religione, quo-
niam Ægyptiorum contubernium conſpe-
ctumque fugiebant, loca Ægypto vicina
occupare cogitarent ; mulierum inaures ad
conſtructionem vituli depoſtulavit ; confi-
dens, eaſdem maritos ab ea cogitatione
certo avocaturas ; vel quod aurum ſuum
habere vellent, vel quod ſuum Deum de-
ſerere nollent ; ſiquidem utroque in po-
ſterum carere cogebantur. Conſilium elu-
ſit eventus : illico namque populus, quan-
tum auri pondo petebatur, hinc inde a
fœminis corrogatum ſacerdoti repræſenta-
vit. Adeo, quantum illi Ægyptiis antea
grati acceptique fuerant, quum aurum ab
ipſis acciperent, tantum iiſdem vitulus
poſt charus fuit, quum ad conflandum
ejus ſimulacrum, quod collegerant, aurum
prodigerent. Continuo ex ea materia au-
rifices vitulum conflarunt, cæteri procla-
marunt Deum. *Hi ſunt Dii, qui eduxerunt
te de terra Ægypti*. Negarunt itaque quæ-
cumque Deus, quem oderant, terra ma-
rique fecerat ; ut quæ certe non fecerat
vitulus, quem amabant, feciſſe tamen vi-
deretur. Cæterum ex eo, quod Scriptu-
ra hic narrat, Aaronem populi metu con-
ſternatum vitulo conſtruxiſſe aram, ite-
rum ſuadetur Hur a tumultuante populo
interfectum fuiſſe, dum, ſeditioſis petenti-
bus vitulo ſacra fieri, obſiſtit. Interea
Aaron

ܐܗܪܘܢ ܕܢܩܛܘܢ ܥܡܐ ܕܠܐ ܢܬܒܛܠ ܥܕ ܕܐܬܐ ܡܘܫܐ ܡܢ ܛܘܪܐ ܘܢܐܡܪ ܕܫܪܝܪ ܗܘ ܕܡܪܝܐ ܒܝܘܡܐ ܕܡܚܪ ܐܬܐ ܘܐܬܐ ܘܩܪܒܘ ܩܘܪܒܢ ܒܙܒܚ ܕܐܬܡܢ ܒܝܘܡ ܐܬܐ ܘܩܒܠ ܬܘܪܝܐ ܕܕܒܝܚ ܒܝܘܡ ܐܬܐ ܘܐܟܠ ܠܚܡ ܕܡܢ ܡܢ ܕܐܬܡܢ ܒܝܘܡ ܐܬܐ ܘܫܬܐ ܡܝ ܕ

pulo profuiſſent, qui contemto Legislatore, vitulum ſibi fecerat Deum? Et quoniam non conſtabat, cujuſnam conſilio, operave vitulus fuiſſet conflatus, Moſes ſimulacrum ſcabit, & ſcobem aquæ inſperſam populum ebibere compulit, qua hauſta ejus flagitii autores, conſultoreſve diſtento ſtatim corpore turgeſcebant. Nam etſi univerſus populus inaures ad confectionem vituli ſubminiſtraverat, credibile tamen eſt, bene multos metu compulſos id feciſſe, quando ipſe Pontifex Aaron eadem ex cauſa idolo excitaverat aram. Illi itaque ſolummodo eo morbo correpti ſunt, qui ſimulacrum excogitaverant, cæteriſque autores fuerant, ut ejuſdem fabricationem flagitarent.

Stans Moyſes in porta caſtrorum ait: Si quis eſt Domini, jungatur mihi: congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi: Quibus ait: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael &c.* Quid, hæccine Deus Moyſi edixerat? Imo vero hiſce graviora, antequam a Moyſe exoratus populo placaretur. Nam poſt orationem Moyſis ſubdit Scriptura: *Placatuſque eſt Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat adverſus populum ſuum*. Viden' Moyſen pacis ſequeſtrem in monte, in caſtris criminum vindicem? Quum Judicem alloquitur, ad miſericordiam & lenitatem ipſe ſe illumque revocat: quum populum, ardet & fervet divini honoris ſtudio. Quo porro idololatras ſevere punit, Dei decretum exequitur. *Ite & redite per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrem, & ſocium ſuum, & proximum ſuum*. Omnes indiſcriminatim interficite, inquit, in quibus vituli notam deprehenderitis, ſive is conſanguineus ſit, ſive affinis, ſive frater, filius, aut pater: *Et fecerunt filii Levi juxta verbum Moyſis, & ceciderunt de populo in illa die tria millia virorum*.

Reverſuſque Moyſes ad Dominum ait: Obſecro, vere peccavit hic populus peccatum maximum... Et nunc dimitte eis hanc noxam: ſi non facis, dele me de libro, quem ſcripſiſti. Quaſi dicat: potius mihi ſit, vita illa venturi ſæculi carere, quam videre populi hujus interitum. Sic Moſes mortem Filii Dei pro cunctis gentibus oppetendam expreſſit, dum optat, pro populi ſui ſalute mori. *Et ecce Angelus meus præcedet te*. Non me, ait, viæ ducem in poſterum habebis, ſed Angelum. Et in die viſitationis meæ in manu ejus viſitabo ſuper illos peccata eorum: *Obſerva eum, quia nomen meum in illo*. Populum

lum peccatorem ſimul animat, ſimul admonet, ac terret. Cave, inquit, huic duci tuo, in quo eſt nomen meum injuriam facias, aut aliquam offenſionem afferas, quin illum reverere, habetoque in honore. Dei porro nomen tulit, qui vicem gerebat. *Et ait Moyſes ad Dominum*: *Oſtende mihi gloriam tuam*, ut noſcam te, certiorque fiam, ex iis, quæ in præſenti mihi præſtiteris, me accepturum quæ ſpondes te poſt daturum. *Reſpondit*: *Ego traducam coram te omne bonum meum*. Ideſt, oſtendam tibi quaſi per tranſennam gloriam meam, qualem tamen tuorum oculorum acies poterit ſuſtinere. *Et miſerebor, cujus miſerebor, & diligam, quem diligam*. Ideſt, miſericors & clemens ero, nec tamen in omnes populos, nec in totam Iſraëlitarum synagogam. *Non poteris videre faciem meam*. Cui enim ſummi boni contemplatio conceſſa fuerit, huic vitæ mortalis uſura carendum eſt. *In tranſitu gloriæ meæ ponam te in foramine petræ*. Tranſitum gloriæ, divini Verbi in carne adventum appellat. Petra cœtum filiorum Eccleſiæ Chriſti repræſentat, in qua lex nova gratiæ exarata eſt. *Et ducam ſuper te manum meam, & poſteriora mea videbis*. Impoſitionem manus promittens innuit, ſe Moyſi ſacerdotii poteſtatem collaturum in ſynagoga typo Eccleſiæ Chriſti. *Et poſteriora mea videbis*. Sic corpoream naturam a Verbo divino aſſumtam vocat. Nam divina facies, quæ viſa non fuit, divinam naturam ſignat, a noſtris ſenſibus omnino ſejunctam.

CAP. XXXIV.

ET ait Moyſes ad Dominum: *Dominator Dominus Deus, qui cuſtodis gratiam in millia*. Hoc dicebat Moyſes cogitans, Deum ſui temporis Iſraëlitis ea exhibuiſſe, quæ pluribus ante ſæculis ipſorum majoribus promiſerat. *Reſpondit Dominus*: *Obſerva omnia, quæ hodie mando tibi... Cave cum habitatoribus terræ in ſocietatem coeas*, ne vos propria religione ſeducant, & filias veſtras viri propriis erroribus implicent, fæminæque filiorum veſtrorum mentes corrumpant: quaſi dicat, ad Moyſen verba faciens: Caveto, ne populus tuus gentibus amicitia, aut conjugiis communione jungatur; alioquin fruſtra me ad diſperdendos Chananitidis habitatores ſollicitas. *Omne primogenitum maſculini generis adaperiens vulvam, ſanctum vocabitur*. Novi hominis per baptiſmum regenerationem indicat, & docet Chriſtianos hujus ſacramenti ſignaculum cuſtodientes Domino

mino in omne tempus ſacratos eſſe cenſendos. *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ*. Senſus eſt: ſiquis ab idolorum cultu, aliave ſecta converſus fuerit, cave, exprobres illi propriæ ſectæ errores, aut mores patrios. Hœdum ergo vocat peccatorem cum Hœdis ad ſiniſtram abigendum, matrem intelligit priſcam ejuſdem religionem & nomen. Alter ſenſus eſt: ut hoc præceptum alterum ſimile explicare dicatur. *Septem*, inquit, *diebus Hœdus ſit cum matre ſua, & octavo die*, a lacte utique avulſum, *reddes illum mihi*.

Altare de terra ædificabis; quod ſi lapideum, non levabis ferrum ſuper eo, ne polluatur. Docet offerendum eſſe Deo ſacrificium humilis cordis & laudis, non tamen coactum, nec vi expreſſum: ea enim hoſtia grata & accepta eſt, ſi homo ſe Deo ſtatuat templum & altare ſuo judicio, ſuaque voluntate, vi ſua, non aliena ductus, nec item lapidis in modum, qui ſecure & malleo dolatur, & artificis manu judicioque aptatur ædificio. Quo autem altare de terra quoque ædificari concedit, homini corpus de terra concretum in memoriam revocat, & innuit corpus etiam, piis tamen ante laboribus purgatum, ſibi eſſe offerendum.

CAP. XXXVII. *Fecit autem Besleel & arcam de ligno imputribili: veſtivitque eam auro puriſſimo intus ac foris &c.* Arca naturam corpoream Emmanuelis repræſentat, ex incorruptibili autem ligno fabrefacta dicitur, quia Chriſti corpus peccati expers fuit, & corruptionem non vidit. Aurum porro extimas ſimul, & intimas partes arcæ operiens, divinam Verbi naturam ſignat cunctis animæ corporiſque partibus ineffabiliter unitam. Unxit enim humanitatem noſtram ſua divinitate, ſicut ſcriptum eſt. Rurſus in arca quaternos præferente annulos hortum voluptatis illum intelligibilem contemplare, fluvioſque ſimul inde ſcaturientes. Item vim ſentiendi & animi intelligentes ſenſus, & in cornibus arcæ duos mundos, alterum intelligibilem, & alterum noſtris ſenſibus ſubjectum.

Propitiatorium, ex auro puriſſimo fabrefactum, operiens arcam, Emmanuelem ſignificat: Cherubim duo propitiatorio ſuperimminentia Prophetas & Apoſtolos. In menſa aurea quatuor columellis ſulta cogita optimam præſtantiſſimamque

A

B

C

D

E

F

que ſummi opificis naturam, ipſique ſubſtantes & conjunctas ſubſtantias mente & ratione præditas. Geminæ coronæ, quibus aurea menſa redimitur, rurſus tibi ſubjiciunt mundum utrumque ſuperum & inferum. Labium coronas menſam ornantes diſtinguens & committens, Emmanuelem adumbrat. Mediator enim eſt, & quaſi internuncius, per quem cœleſtes & terreſtres, ſuperi inferique ſuæ ſenſa ſibi mutuo communicant & colloquuntur. Panis facierum, aureæ menſæ ſuperimpoſitus, myſteria hoſtiæ filiorum Eccleſiæ Chriſti præſignat.

Candelabrum aureum magnum Crucis Chriſti ſacramentum aperit: calami proinde, a candelabro protenſi, Chriſti in Cruce mortui imperium repræſentant, ad omnes mundi plagas amplificatum. In malis aureis candelabrum ornantibus Prophetas & Apoſtolos diſcimus, in liliis angelicas virtutes. In ſeptem lucernis clariſſimam Euangelii lucem & ſeptem ejuſdem luminaria, aut ſeptem Domini oculos univerſam terram circumſpicientes.

Omnia porro Tabernaculi myſteria prædicant ſummi Opificis bonitatem, ejuſque opificii præſtantiam. Ergo dum decem è byſſo cortinas, intima Tabernaculi adyta velantes intueris, ad contemplationem ſupremi ordinis ſubſtantiarum intelligentium aſſurgito; indeque ad undecim cortinas è pilis caprarum intextas digreſſus, & ad velamen ex pellibus arietum rubricatis conſutum, ad ſecundi ac tertii ordinis naturas, perinde ratione & intelligentia præditas, & ab omni corporea concretione ſolutas, ſimul digredere. Hinc porro pellem arietinam janthinam proſpectans, quartum & infimum ordinem contemplare, ſubſtantias nempe corporeas, in quibus mentem corpori unitam invenies. His tamen oppido antehabendam eſſe memento contemplationem omnium optimæ præcellentiſſimæque naturæ, ad quam provocat arca argentea, intra Sancta Sanctorum locata januæ adverſa. Viginti aſſeres & quadraginta columnæ, ſummatim ſexaginta, ad auſtralem Tabernaculi plagam erectæ, hiſque totidem è regione oppoſitæ, repræſentant Eccleſiæ Chriſti Rectores, duces & principes; quorum meminit etiam ſapientiſſimus Salomon in Canticis Canticorum: *Ecce*, inquit, *lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt*. Hinc progredere ad tria velamina ex hyacintho texta & purpura, coc-

co bis tincto & byſſo retorta : primum Sancta Sanctorum operiebat, reliqua duo alterum Tabernaculi, alterum atrii oſtio obtendebantur. Tria iſta velamina Chriſtum mediatorem adumbrarunt. Per Chriſtum enim perfectæ mentes, & intra Tabernaculi adyta jam admiſſæ, divina contemplantur : aliæ namque ad oſtium Tabernaculi ſubſiſtunt, & inde per Chriſtum ad cognitionem ſummi boni provehuntur : quæ autem a Tabernaculo arcentur, per Chriſtum pariter paulatim promoventur ad atrium, & caulam intelligibilem; id enim Dominus ſuis verbis ſignificat, ubi ſe oſtium appellat; oſtium quidem interius perfectis, medium juſtis proficientibus, exterius peccatoribus pœnitentibus.

Facies ܡܥܒܕܐ, ideſt vas olearium ad inſtruendas lucernas Tabernaculi. ܡܙܪܩܐ in modum retis, eſt ænea crates ad recipiendum conſervandumque ignem. ܦܪܙܘܡܐ Perizoma, ſeu Tunica talaris, veſtis erat hyacinthina, tegebatque humeros, indeque fuſa ad pedes uſque fluebat, habebatque tintinnabula aurea aureis malogranatis diſtincta, eadem ephod & ſuperhumerale appellatur. ܡܙܢܦܬܐ faſcia in modum Cidaris & Pilei, Thiara. ܟܘܬܢܐ veſtis linea totum corpus complectens, & a junctura humerorum ad coſtas uſque promiſſa.

Et ſumant tibi oleum olivæ ad concinnandas lucernas. Oleum olivæ eſt doctrina Chriſti crucifixi, quod enim alterius generis eſt, peregrina & profana dogmata deſignat. Aaron vero & filii ejus juſſi componere lucernas extra velum uſque ad veſperam repræſentant legis Sacerdotes & Prophetas extra Chriſti eccleſiam ſua ſacra facientes, dum ſolem juſtitiæ oriturum præſtolantur, nato autem Domino illuxit, ceſſavitque officium lucernarum.

Unum Agnum facies mane, & alterum veſpere. Utrumque ſacrificium plane ſignificat Chriſtum Dei Agnum, pro nobis immolatum. Rurſus Agnus de mane mactatus, deſignat Innocentes & Juſtos; & alter veſpere ſacrificandus peccatores pœnitentiam agentes, pro quibus vere Chriſtus mortuus eſt.

Sume tibi aromata prima: myrrham primam atque puriſſimam, & cinnamomum, caſiam & oleum olivæ. Quatuor aromatum genera, totidem elementa deſignant, quibus concretum eſt corpus, a Deo Verbo aſſumtum.

Pontificis ſuperhumerale ex hyacintho

A ܘܐܣܥܘܩܢܐ ܡܕܒܪܐ ܩܕܫܐ ܩܕܫ ܩܕܫܝܢ
ܡܚܒܝܢ ܒܗ̇ ܬܪ̈ܝܢ. ܡܚܫܘܟܐ ܘܡܥܕܢܐ ܒܗ̇
ܘܒܪܬܐ. ܡܚܫܘܟܐ ܘܡܘܕܐ ܒܗ̇ ܒܠܚܫܐ.
ܕܒܗ̇ ܐܠܐ ܡܫܬܡܫ ܐܢ ܒܗ̇ ܘܒܗ̇ ܐܬ ܐ
ܒܠܚܫܐ ܕܒܗ̇ ܡܫܬܡܫ ܐܢ ܒܗ̇ ܘܒܗ̇ ܐܬ

tho contextum, & murice, cocco bis tincto præferebant. Rationale byſſinum ſuo candore ſignat indumentum juſtitiæ. Baltheus operis plumarii, Pontificis renes conſtringens, ſignificat cingulum veritatis, & æquitatis ſacerdotis mentem, animumque continens, ne ad futiles caducarum rerum curas defluat. *Et facies coronam ex auro puriſſimo*. Corona victorum inſigne victoriam Chriſti deſignat, & ex auro probatiſſimo fieri præcipitur, quia Chriſti triumphus omnibus numeris abſolutus & perfectus fuit. Item Rationale ſtringitur vitta hyacinthina, charitatis quippe ſymbolum eſt, perinde ut cidaris beatæ ſpei & fidei in Deum.

Facies rationale judicii quadrangulum & duplex: palmi erit longitudo ejus, & palmi latitudo ejus; & conſummabis in eo conſummationem lapidum: poneſque in eo quatuor ordines lapidum, in primo verſu erit lapis Sardius, & Topazius, & Smaragdus: in ſecundo Carbunculus, & Sapphirus, & Adamas: in tertio Lyncurius, & Achates, & Amethiſtus: in quarto Chryſolitus, & Berylius, & Jaſpis. Numerus & diſpoſitio gemmarum deſcribunt quatuor ordines Iſraëlis intelligibilis: numerus autem, & varietas colorum indicat eorundem ordinum ſpecies, dignitatem & officia. Nec vacat myſterio, quod tale genus, numeruſque certus gemmarum ad Pontificis pectus apponi præcipitur: nimirum ſicut gemmæ ſummi ſacerdotis pectori adhærebant, ſic omnino tenendum eſt, cogitationes cujuſvis naturæ mente ac ratione prædiæ Emmanuelis intelligentia comprehendi, ejuſdemque memoriæ inſidere. Rationale enim, imo vero rationarium judicii in pectore geſtat vivorum mortuorumque futurus judex. Rurſus obſerva mala punica a fimbriis rationalis ſuſpenſa, aureaque tintinnabula iiſdem interjecta: hæc nempe ſymbola ſunt, & alterum quidem variarum diverſarumque gentium cœtus ſignificat: alterum repræſentat Euangelicæ legis promulgatores Chriſti Apoſtolos & Eccleſiæ Doctores illis erudiendis deſignatos. Præterea dum malogranata a fimbriis Pontificis pendere cernimus, populos credentium a Chriſto filio Dei pendentes contemplamur: in tintinnabulis proinde agnoſcimus Euangeliſtas, & Euangelii præcones, Eccleſiam Emmanuelis perſonantes voce clariſſima, & ſupra omnem modum auribus jucundiſſima.

Cæterum quando Scriptura deſcribit diſpoſitionem, ornatumque Taber-

na-

naculi, Arcam, menſam, candelabrum, totiuſque ſacri inſtrumenti apparatum, videtur ante oculos ponere Chriſtum judicem rationes anteactæ vitæ repetentem a ſingulis, & unicuique deſignantem pro dignitate locum. Venturus eſt enim in gloria ſua, ſedenſque in ſolio regni ſui opera noſtra producet, & examinabit, ſinguliſque decernet ſedem in illo Tabernaculo, quod mente non ſenſibus cernitur, pro merito benefactorum & in pia converſatione profectu: nam qui miſericordiæ opera proferent, quaſi aurum intima Tabernaculi adyta obtinebunt; qui vero jejunium & orationem, quaſi argentum primis ſuccedent: ita cæteri deinceps locum moribus, quibus vixerint, convenientem capient.

Et ſumes vitulum unum de armento, & panem azymum, & placentas azymas oleo conſperſas, & lagana azyma oleo lita, & pone in caniſtro: & ſumes adipem, qui operit inteſtina & reticulum jecoris, & duos renes. Vides tria genera præcipua hoſtiarum, primum taurorum, ſecundum arietum, tertium agnorum: quia tres ſunt Sanctorum gradus, quorum proinde differentiæ, & diſpares animi diſpoſitiones his ſymbolis explicantur. Primus itaque gradus Perfectorum eſt, morum innocentia integritateque ſequentibus multo ſuperior. Secundus Proficientium, inferior, quique mediocritatem non excedit. Tertius omnium minimus & infimus, Novitiorum; magnitudo nempe corporum ſymbolum eſt excellentiæ animorum, taurus proinde animal utique ove majus & nobilius, pulchre declarat ſummum & ſupremum Sanctorum ordinem, quomodo ovis gradum iſto minorem. Jam in placentis ſine fermento, morum proponitur ſimplicitas & ingenuus animi candor. In laganis oleo conſperſis & frixis diſce jucundam & lætam vitam Sanctorum. Panem azymum puræ ſynceritatis ſymbolum eſſe ſatis conſtat. Renes exprimunt prudentiam diſcernendi affectus motuſque animi, quos adeps eoſdem renes operiens repræſentat: Renes quippe ad ſecretionem appoſiti ſunt. De reticulo ſeu adipe jecoris quidam diſputant contenduntque concupiſcentiam in jecore ſedem habere: hunc ergo adipem jecur & viſcera operientem Deo offerendum lex præcipit, partem ſcilicet corporis, in qua velut in proprio fonte concupiſcentiæ affectus vehementius exæſtuant.

Et aſperges de ſanguine ſuper extre-

ad-

ﻭﻣﻌﻠﻰ ﺍﺫﻥ ﺍﺑﻨﻰ ﻫﺎﺭﻭﻥ ﺍﻟﻴﻤﻨﻰ ﻭﻋﻠﻰ ﺑﻬﻮﻥ ﺍﺑﺎﻣﻪ ﺍﻟﻴﻤﻨﻰ ﻭﻋﻠﻰ ﺍﻫﺎﻣﻴﻢ ﺭﺟﻠﻴﻬﻢ ﻭﻳﺮﺵ ﺍﻟﺪﻡ ﻋﻠﻰ ﺍﻟﻤﺬﺑﺢ ﻣﺪﻭﺭﺍ ﻭﻳﺄﺧﺬ ﻣﻦ ﺍﻟﺪﻡ ﺍﻟﺬﻯ ﻋﻠﻰ ﺍﻟﻤﺬﺑﺢ ﻭﻣﻦ ﺍﻟﺪﻫﻦ ﺍﻟﻤﺴﺤﺔ ﻭﻳﺮﺵ ﻋﻠﻰ ﻫﺎﺭﻭﻥ ﻭﻋﻠﻰ ﺛﻴﺎﺑﻪ ﻭﻋﻠﻰ ﺑﻨﻴﻪ ﻭﻋﻠﻰ ﺛﻴﺎﺏ ﺑﻨﻴﻪ ﻣﻌﻪ ﻭﻳﻘﺪﺱ ﻫﻮ ﻭﺛﻴﺎﺑﻪ ﻭﺑﻨﻮﻩ ﻭ

porro occurrent quinque ſpeculationes, quarum prima ipſum rerum opificem ſpectat, ſecunda pendentes ab eodem ſubſtantias rationales, tertia naturas ſenſu præditas, quarta res cæteras ſenſibus obvias, quinta, quæ ex taxatione aromatum ducitur, reſpicit tempus rerum omnium creatarum menſuram. *Juxta compoſitionem ejuſmodi unguenti non facietis aliud*. Non inquit facietis, quia unus eſt Emmanuel, cujus ſimilem nullus utique faciat. *Sume tibi aromata ſtacten & onycha, galbanum & thus*. In hac ſpecierum odoratarum compoſitione Emmanuelem tertio expreſſum contemplare; ipſe enim omnes Sanctos ad currendum in odorem unguentorum ſuorum provocat, & currentes ſibi conjungit, atque in novam creaturam transfert, eritque fortaſſe, quando eoſdem unum ſecum efficiat ſimiles ſibi.

CAP. XXXIV. HÆc loquutus Deus Moyſen dimiſit, deſcendenſque Moyſes de monte *ignorabat, quod ſplendida eſſet facies ſua a conſortio ſermonis Domini*, nec vero ea notitia indigebat Moyſes, contra plurimum intererat, ut populus non modo id ſciret, verum etiam intueretur. Moſes igitur octogenarius ſenex aſcendit montem, indeque deſcendit niteſcente interea corpore, perinde ac ſi ad priſtinam juventutem reductus fuiſſet; nimirum quum aſcenderet Adami utique erat filius; quum deſcenderet, tranſierat in Adamum, non qualem ſerpens fecit, ſed qualem invenit. Quamobrem ad populum verba facturus, faciem velare cogebatur: eo autem Dei oraculum interpretante univerſa concio oculos humi defixos continere compulſa eſt, nec enim gloriam vultus ejus poterat ſuſtinere. Hinc porro Moyſes colligere potuit, perinde nec ſibi tolerabilem fore divinum fulgorem, quando ſuum ſuos populares videbat ferre non poſſe. Per idem tempus erectum fuit Tabernaculum, *& gloria Domini implevit illud*, illapſa nimirum cum nube Tabernaculum obumbrante. Nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis nube operiente omnia. Nubes quippe denſiſſima fuit, adeo ut in Tabernaculum immiſſ ambientem aërem reſpirationi neceſſarium depulerit. *Nec movebant filii Iſrael, donec nubes Tabernaculum deſereret*. Ideſt: nube a Tabernaculo digrediente, populus vaſa colligebat, quo illa duceret conſequururus; eadem porro inſiſtente, ſuum quiſque tentorium ſub ejus umbra metabatur.

tur. *Nubes quippe Domini incubabat per diem Tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis filiis Israel per cunctas mansiones suas.* Ideſt cœleſtis ignis in formam columnæ configuratus & pernox Tabernaculo ſuperimminebat, adeo ut illud ſimul & poſita circa ipſum Iſraëlitarum tentoria larga luce compleret.

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

IN LEVITICUM

EXPLANATIO.

CAP. I. ET *vocavit Dominus Moysen de Tabernaculo, & loquutus ei de Tabernaculo*. At sane constat bene multa, quæ deinceps leguntur, ante constructionem Tabernaculi a Deo dicta fuisse. Quid? num Deum de Tabernaculo loquutum fuisse dicamus, quando Tabernaculum necdum extabat? Existimo, indubitabile quidem esse Dominum, quæ hoc capite leguntur, post Tabernaculi erectionem loquutum fuisse, & quidem eodem die, quo erectum fuit. Reliqua vero, etsi in hoc libro referantur facta, vel dicta, pleraque tamen Tabernaculi fabricationi anteponenda fuisse, pleraque etiam multo post contigisse. Et vero incredibile est Aaronem Pontificem, aut filios ejus minores Sacerdotes sacrificasse, vel universam synagogam victimas præsentasse, quando necdum sacrificiorum leges statutæ fuerant, nec ipsi ratas solemnesque sacrorum ceremonias aliunde apprehendere potuerant. Ejusmodi porro leges septem hisce diebus, quibus Moyses intra Tabernaculum cum Deo versatus est, magnam partem constitutæ sunt. Altero itaque ab exitu anno Tabernaculum assurrexit, novæ in Christo creaturæ sacramentum: & quidem die hebdomadis primo, ut futuræ mortuorum resurrectionis diem præsignaret. Porro ritus, quos Deus observandos statuit tum in mactatione animalium, tum circa sanguinem, & adipem victimarum in eum universim scopum collineabant, ut legum fide ac testimonio hostiarum immolationem venerabilem, atque reverendam efficeret, quam etiam ob causam a filiis Aaron victimas cædi, altarique inferri jussit, ut dum filiorum summi Sacerdotis manibus hostiæ mactantur & offeruntur, sacrificantium auctoritas dignitatem sacrificiorum tueretur.

Si de avibus holocausti oblatio fuerit de turturibus, offeret eam Sacerdos &c. Hoc referendum ad illud: *Homo, qui juraverie ut vel male quid faceret, vel bene, atque affirmaverit juramento, offerat Sacerdoti, vel similæ partem decimam ephi commixtam, vel par turturum, & dimittetur ei.* Infr. 5. 4.

Nec

A

CAP. II.

NEc *ex fermento, neque ex melle omnino oblationem Domino facietis*. Mel offerri lex prohibet, primum quia saliri nequit: lex autem jubet omnem oblationem sale esse condiendam. Secundo, quia mellis opifices apes cadaveribus residen, nec immunda a lege rejecta cavent. Tertium, quia mel futilem sæcularium voluptatum jucunditatem repræsentat, quam B lex præcipit fugiendam. Præterea dum sacras oblationes sale condiri lex mandat, docet actus nostros charitate esse condiendos; ea enim charitatis vis est, ut res terrenæ originis vitio corruptioni mortique obnoxias proprii saporis condimento faciat immortales.

Si peccaverit Princeps, hircum de capris offerret: quod si anima de populo peccaverit, offerat capram aut ovem. Hircus immaculatus pro peccato immolatus Christi C immolationem significat. Eundem repræsentat capra eo, quod *pro nobis factus est maledictum*. Ovis pariter nobis illud propheticum remurmurat: *sicut Ovis ad occisionem ducetur*. Personæ, pro quibus sacrificia offerebantur sunt quatuor: Sacerdos, Synagoga, Princeps, & quilibet de populo. Primus Sacerdos primam mundi ætatem usque ad diluvium designat: Sy- D nagoga secundam usque ad Abrahamum. Princeps tertiam usque ad legem: Homo quilibet privatus quartam usque ad Domini adventum, pro quibus occisus est Christus, qui in semetipso omnium peccata tulit. Expiatio leviorum noxarum, etsi Hebræis magno constaret, gentibus ad Christi Ecclesiam accedentibus nullo suo merito tribuendam prænunciabat; sic enim statuebat lex, ut sive Sacerdos, sive Synagoga, sive Princeps, sive privatus pec- E catum, esto per ignorantiam commissum, hostia ex propriis cujusque facultatibus æstimanda purgaret. Et idcirco traditæ legis perpetua meditatio eisdem mandatur: *Scribe*, ait Deus, *mandata mea super cor tuum, & super postes portarum tuarum, ut illa recogites egrediens & ingrediens*: & Moysi pariter: *facies*, inquit, *illis fimbrias in aliis indumentorum suorum, ne obliviscantur*.

Gal. 3. 13. *Esai.* 53.

Num. 15. *Deut.* 22. 2. 14.

Et si obtuleris oblationem primitiarum Domino manipulum tostum igne, aristas fricatas glumaque purgatas offeres oblationem primitiarum tuarum. Primitiarum manipu- F lus quis? nisi Christus, qui pro nobis moriens nobis primitiæ factus est, viamque patefecit oblationibus Justorum. Ex quadam autem analogia, thus manipulo su-

1. *Cor.* 15.

ſuperpoſitum demonſtrat commiſtionem Divinitatis Chriſti cum ejuſdem humanitate, nec enim diviſionem paſſus eſt, quum ſeipſum obtulit ad mortem.

CAP. III. *Septum hepatis etiam cum renibus faciet*. Jecoris ſeptum deſignat primam animi permotionem, ſeu impetum quibuslibet ejus operationibus præcedentem: renes cum ambiente pingui membrana ejuſdem cogitantis & deliberantis proceſſum, ſeu intelligendi diſcernendique facultatem.

Omnem adipem & omnem ſanguinem non comedetis. Adipem quidem, ut qui corpus obeſet & farciat, atque ad luxuriam provocet: ſanguinem vero, quaſi agreſtium beſtiarum & ferarum paſtum. Item quia adipem comedentes cenſentur ſacrilegi, ut qui partem animalis ſacram impie uſurpent, officioque deſint ſuo dum rem Deo obligatam eidem reddere nolunt. Poſtremum, qui animantium carne veſcuntur, illis, quibuſcum verſantur, ſuum ſpiritum afflare ſæpiſſime ſolent, propriaque vitia infundere.

Præterea filiis Aaron mandatum fuit, ſacrum ignem cuſtodire, neve aliquando extingueretur omnino cavere, materiam proinde perpetuo ſubminiſtrare, & ſubſidentes cineres ex pyræo everrere, quæ omnia provide ſanciebantur ad conciliandam reverentiam rei divinæ.

Decreta ſimul ſacrificia perennia ſingulis peragenda diebus mane & veſpere: conſtabantque ex decima parte ephi ſimilæ: cujus media pars in ſacrificio matutino conſumebatur, reſiduum ad veſperam in ſimilem uſum ſervabatur. His adjectum fuit ſacrificium confeſſionis, in eo quippe fatebatur offerens culpam ſuam, eſto ex ignorantia & errore commiſſam. Et ſacrificium votivum, quod ſcilicet Deo quiſpiam voto obligaverat, ſive quum æger ſanitatem poſtularet, ſive miles finito bello reditum; ſive quum alia quavis ex cauſa Dei auxilium ſibi quiſpiam parandum eſſe intelligeret. Item ſacrificium ſeparationis, quod ex rebus Deo ſponte ſepoſitis conſtabat, neque ex debito, aut obligatione, ſed ex ſola offerentium devotione, & pia voluntate fieri ſolebat. Et ſacrificium expiationis, quod hircorum mactatione peragebatur: ejuſmodi enim hoſtiarum ſanguine peccata expiari lex jubebat. Item ſacrificia laudis, & euchariſtica, quibus pro acceptis beneficiis Deo agebantur gratiæ. His omnibus addita fuere illa quotidiana, mane & veſpere, atque ſtatarum ſolemnitatum feſtorumque dierum propria.

Tu-

A

CAP. VIII. *Tulitque Moyſes oleum unctionis, & aſperſit altare ſepties, obtulitque filios Aaron, & induit tunicis, & baltheis accinxit, fecitque eis mitras.* Moyſes itaque fratrem ſuum Aaron ejuſque filios, quin & ipſorum indumenta ſacro oleo, & ſanguine hauſto ex altari, aſperſit, & ſacravit; juſſitque per ſeptem dies ad oſtium Tabernaculi excubare. *Donec*, inquit, *perficiamini*. Hiſce ergo diebus ſeptem Sacerdotum nomen gerebant, ſacerdotii functiones Moyſes obibat.

B

Pars autem ſimilæ, quæ peracto ſacrificio ſupererit, necnon pectus & armus ſeparationis erunt Aaron & filiorum ejus. Pectus ſcilicet lex Aaroni conſtituit, quia filios Iſrael Pater Emmanueli dedit, qui primi illum agnoſcerent & confiterentur. Eadem lex armum filiis ſummi Sacerdotis ſecrevit, quia Chriſti Apoſtolis converſionem gentium, opus Spiritus Sancti opera conficiendum, Deus reſervavit. Dum autem Sacerdotum Leviticorum ornatus, & oleo unctionis, & victimarum ſanguine ſacratur, utroque ſymbolo manifeſte ſignabatur hoſtia novi teſtamenti ſuper myſticam menſam a Sacerdotibus offerenda & Spiritus Sancti ſuper eam illapſus.

C

D

CAP. X. *Egreſſuſque ignis a facie Domini devoravit Nadab, & Abihu.* Falſum eſt, quod quidam affirmant, ſacrum ignem extinctum tunc fuiſſe: eodem namque die ſuper holocauſtum cœleſtis ignis manifeſtus deſcenderat. Sed nec verum eſt illos tunc temulentos fuiſſe, quod alii temere prodiderunt, nam jejunio & oratione ad ſacras functiones mox obeundas ſe præparabant: quoniam etſi primo die, quo Tabernaculum erectum eſt, ad Sacerdotales functiones initiati dicantur, interea tamen nec ſacrificabant, nec ullo ſacerdotali munere fungebantur uſque ad diem octavum. At enimvero Nadab, & Abihu non unum ob crimen vapularunt, ut ex Scriptura colligitur: in multis ſiquidem ab illis peccatum eſt: primum, quia profanum ignem in Sanctuarium intulerunt, quando illum adhibere tenebantur, qui cœlo delapſus tempore fere eodem ſacrificia abſumſerat: ſecundum, quia Moyſis & Aaronis auctoritati derogare videbantur, ipſiſque debitum honorem deterere, dum ipſis inconſultis, thura incendere ſibi præſumunt: tertium, quia

E

F

tem-

tempora ſui ſacerdotii confuderunt , dum ante conſtitutum diem incenſi oblationem occupant . Quartum , quia intimum Tabernaculi adytum , quo ſemel in anno ipſorum parenti ingredi fas erat , invadere auſi fuerunt . Dum autem Scriptura filios Aaron cum profano igne in Dei Tabernaculum proſiliiſſe refert, factum ſubjicit protoplaſtorum ſtulto ambitu diviniratem ſibi arrogantium . Item lex jubens holocauſti ignem permanere uſque ad lucem ſequentis diei , prænunciabat, ignem legis uſque adeo in altari arſurum, donec illuceſceret dies manifeſtationis Chriſti .

Poſt hæc vocavit Moyſes Miſaëlem , & Eliſaphan filios Uzielis , patrui Aaron , proinde & ſui , juſſitque cadavera Nadab , & Abihu cum ſuis veſtibus efferri : unde patet eorum iudumenta ſacro oleo linita , quæ non peccaverant , una cum corporibus ſacro item chriſmate delibutis , quæ peccaverant , minime deflagraſſe : nec enim flamma nudare debuit, quos circumciſio honeſtabat . Illorum ergo , qui alieno igne Dei indignationem provocaverant, membra ignis corripuit & extinxit , veſtibus pepercit , ut nimirum geminato ſigno , eo major ac vehementior admiratio inceſſeret divinæ animadverſionis ſeveritatem contemplantes .

Dixitque Moyſes ad Aaron : Tollite reſiduum ſimilæ , illudque comedite in loco ſancto : quia hoc ſtatutum tuum eſt , & ſtatutum filiorum tuorum , quod vobis datum eſt ex holocauſtis . Inter hæc quum Moyſes hircum , altare paulo ante illatum , requiſiviſſet , & exuſtum reperiſſet , Sacerdotes increpuit , quod illum de more non comediſſent . Sed factum excuſavit Aaron : ſi meos , ait , juvenes , quum holocauſta & ſacrificia in expiationem peccatorum offerrent , cœleſtis ignis abſumſit , quod injuſſi iſtuc attentaſſent ; quid putas eoſdem paſſuros fuiſſe , ſi etiam hircum manducaſſent ? Senſus eſt. Si in die iræ & indignationis menſæ accubuiſſemus , & horas commeſſando , & compotando , jocando etiam , & ridendo tranſegiſſemus , hoccine pulchrum futurum fuiſſe credis in oculis Domini , aut Moyſi fuiſſe placiturum ? Hæc Aaron ajebat , quia cæremoniam illam Sacerdotes omiſerant , non ex contemtu legis , ſed ex legislatoris Dei metu & reverentia , quem iratum delinire , par erat , acerbo luctu , & ingenti mœrore .

In

A In mactatione vero vaccæ rufæ quidnam myſterii lex indicat? Myſterium utique mortis Chriſti : color enim ſanguinem ſignat . Eadem jugi inexperta dicitur , quia Chriſtus ſervitutis & peccati ſub jugo non fuit : femella , quia talis eſt humana natura divinæ comparata .

CAP. XI.

B *Omne , quod dividit ungulam , atque in duas findit partes & ruminat , comedetis* . Hujus generis animantibus comparantur homines , quorum dictis facta conſentiunt: præterea tales ruminare, vere dices, quia ſe prius circumſpiciunt , & quid faciant , conſiderant , & quid loquantur . Item , dividere ungulam , dicuntur , quo enim ungulam findunt , turpium voluptatum cœnum citius animo excutiunt . Cæterum aliam ob cauſam Iſraëlitis præ-

C ceptum eſt , ut ejuſmodi animalia comederent , quæ alias in Ægypto paſſim adorari conſpexerant : ut quum eadem mactarent , ex facto diſcerent , inutilem & vanam eſſe talium numinum religionem . Sanguinem etiam carnemque ſuillam interdixit ; hoc enim cibo Hebræos in Ægypto maxime delectatos fuiſſe norat , & avide concupiviſſe in deſerto . Aves , quibus abſtinendum edixit , ſunt Aquila ,

D Haliœetus , Milvus , Struthio , Accipiter , Nycticorax , Larus , Ibis , Erodius , Graculus , Pica , Upupa , Pavo , & generatim omnis avis aduncis armata unguibus , quibus arripit , & retinet . Hujus generis alitibus deſignantur homines violenti & rapaces ; necnon qui noctem , tempus ſcilicet exequendis flagitiis aptum , affectant ; tales enim ſunt pleræque volucres hoc loco deſcriptæ . *Iſta comedite ex omni gene-*

E *tione volucres quadrupedes : Locuſtam juxta genus ſuum , Gryllum juxta genus ſuum &c.* Ejuſmodi ſymbolis expreſſit , & veluti digito demonſtravit homines , qui a terrenarum rerum amore animum ſevocarunt ; victuque parco contenti , quod huic ſuperat , egentibus erogant . *Et iſta immunda erunt ex omni reptili . Muſtela , & Mus ſilveſtris , & Crocodilus terreſtris , & Lacerta , & Talpa , & Stellio &c. Omne ſu-*

F *per quod deciderit quidpiam de corporibus illorum , immundum erit* . Hæc animorum vitia repræſentant , & homines ſpirituali lumine caſſos . Subjicit deinde animantium mundarum cenſum , in quem venire dicit Capreas & Cervos &c. quas tamen altari vetat inferri , quomodo etiam mel . *Omne , ſuper quod deciderit quidpiam de*

corporibus eorum, immundum erit. At si nobis etiam invitis corpus polluitur, mundities & puritas plane in animo constituenda est. Justorum tamen corpora munda esse indubium est, quale profecto fuit Elisæi corpus, quod etiam exanime miraculis claruit: sed & Moyses extulit ossa Joseph, & ejusdem Moysis cadaver a Domino sepultum est, & Samson ossibus armatus triumphavit, & Elias mortuum Sareptanæ mulieris filium contingens, nullam utique immunditiem inde contraxit.

Mulier quum conceperit, & pepererit masculum, secundum dies fluxus sui erit immunda, & die octavo circumcidetur caro præputii ejus, & mater non ingredietur in Tabernaculum, donec impleat dies purificationis suæ. Prima siquidem hebdomada sanguis perpetuo fluxu funditur, mox incipit in dies paulatim deferveſcere & minui usque adeo, donec tertio & trigesimo die penitus exaresçat. Immunditiæ causam, non natos infantes dixit, ad quos pertinet illud benedictioni æquiparandum præceptum, *crescite, & multiplicamini*. Cur autem femellam parienti duplicatur tempus purificationis? Num femina mare nobilior est, ut illi major honor haberetur? aut femellæ formatio tantundem temporis occupat, quantum ad matris purificationem lex exigit. Si hoc dicis, utique dicendum erit masculi formationem ad quadragesimum diem produci, femellæ etiam ad octogesimum. Jubentur præterea puerperæ ante ostium Tabernaculi orare: Hunc scilicet ritum ab Ethnicis usurpari notum erat. Ne ergo Hebræi putarent, augustiora suis esse Gentilium sacra, Tabernaculi aditum interdixit feminis, etsi frequenter contingebat esse pias, virisque concessit quantumvis sontibus & impiis.

CAP. XIV. *Si fuerit in cute carnis hominis crusta aut macula candida, & pilus plagæ versus fuerit in albedinem: plaga lepræ est. Considerabit eum Sacerdos, & immundum judicabit &c.* Hæc repræsentant animæ delinquentis statum: nativo quippe decore nudatur coram Deo, postquam peccando stolam innocentiæ exuit, liberoque deinceps ad eundem accessu excluditur. *Cui lepra inciderit, vestes scindantur, nudetur caput, & vitta stringantur labia*. Labia quippe impiorum nil prætexere possunt, quo se a culpa tueantur, & purgent: oraque fræno coercentur, demta dicendi li-

libertate, prohibitoque acceſſu. *Et præcipiet Sacerdos, & afferent duos paſſeres vivos, & mundos, lignum præterea cedrinum, & coccum, & hyſſopum: mactabuntque paſſerem unum ſuper aquas fontis, & paſſerem vivum mactati paſſeris intingent ſanguine, quo etiam aſpergent eum, qui mundandus eſt.* Gemini paſſeres, quibus leproſi mundatio conſtabat, ſynagogam a Deo repudiandam præſagiebant, & ſub cruce puritatis & munditiæ fonte perimendam. Mactatus pariter ad fontem paſſer Emmanuelem adumbravit; ejuſque cruor ſacramentum expreſſit incarnationis Chriſti gentibus illatum, infuſumque in modum ſanguinis influentis in arterias, venaſque ſuas.

Veſtis lanea, ſive linea, ſi habuerit lepram in ſtamine, aut in ſubtegmine: Domus, in qua fuerit lepra, & reliqua. Hæc & ejuſmodi ſtatuuntur, ut populus agnoſceret, eam, qua Deus verus cole-

(*) Leproſum Moyſes geminos jubet offerre pro ſua emundatione paſſeres; cedrum præterea, coccum, & hyſſopum. Paſſer alter mactatur ad aquas; cruor in fontem expreſſus influit; mox ſanguine jugulati paſſeris, paſſer vivus inficitur, coccus pariter, cedrus, & hyſſopus, poſtremum leproſus ipſe: avis ſuperſtes dimiſſa, in campos revolat. Hæc Domini in Cruce morientis ſunt ſymbola: factus eſt hoſtia, mortalis idem & immortalis, mors & vita ſociantur in uno eodemque ſacrificio expiationis noſtræ. Dominus Cruci ſuffixus moritur; mortuus vivit; victima occiſa & viva: ipſe unus & idem mactatur ad aquas, & ad Patrem per aëra revolat. Nullum ſymbolum inter plurima, quæ Moyſes dedit, clarius ad-

S. Jacobi Sarugenſis, Carmine in hunc locum.

batur, religionem longe auguſtiorem eſſe illa, quæ ad falſorum numinum cultum apud omnes gentes uſurpabatur. Cæterum domus leproſa populum hebraicum deſignat: lapides eadem infecti lue notant impios mortis Chriſti authores, qui Dominum egerunt in crucem. Ritus mundationis leproſi clare repræſentant gentium mundatarum Sacramentum: quemadmodum enim alterius paſſeris cruore paſſer alter eluebatur, elutuſque dimittebatur in ſylvas, ita vivi Corporis ſanguine abluta gentium corpora revixere, & ad inſtar avis in ſua revolantis nemora, in paradiſum invecti ſunt.

Et mittet Aaron ſortes ſuper duos capros, unam Domino, & ſortem alteram Azazieli in eremum. Caprum Domini faciet pro peccato: & caper Azazielis, mittatur ad Azazielem in deſertum, ideſt ad Deum fortem, Deum ſcilicet vindicatorem. Nam caper alter mittitur ad Deum Creatorem, & Salvatorem, qui Hebræos ſalvos eduxerat ex Ægypto. Proptereaque mactabatur, ejuſque ſanguine ſanctuarium cum ſuo inſtrumento expiabatur; non quidem peccatis, hæc enim ſanctuarium ejuſque vaſa non capiunt, ſed ut a ſordibus Iſraëlitarum utraque purgarentur, ut qui frequenter ſive prudentes, ſive imprudentes ad Tabernaculum accederent, etiam quando mundi non erant ab iis ſordibus, quas lex eluere jubebat. Nec ideo credendum eſt, caprum illum vivum reipſa populi peccatis onerari, aut eadem expiare potuiſſe: una ſcilicet eſt hoſtia, quæ dum Crucem aſcendit, mundum expiavit. Ergo caper ille, ſordes, quæ quotidiana baptiſmata effugerant, in deſertam eremum aſportare dicebatur; quæ nempe loca ſacra polluere creduntur, deſerta utique non violabant. Hic porro caper dicebatur, facta ſortitione, obveniſſe fortitudini Dei; nam alter, quem lex decernit, ad Dominum ſimpliciter pertinet umbrat Chriſti mortem: victima cæditur, & fundit ſanguinem, eademque & vivit & volat, magnæ occiſionis ſacramentum. Dominus in ſuo corpore moritur, in Patre vivit: vivit in propriis, cœloque inſidet apud Genitorem: moritur in noſtris, & mortuos reviſit in profundo inferno. Quid? quod Moyſes, dum ſanguinem in aquas influentem repræſentat, Baptiſmum deſignat; ideo ſecus fontem hoſtiam mactari jubet, ut per ſanguinem & aquam ſacramentum immerſionis adumbret. Fuſum in Cruce ſanguinem coccus prædicat: Cedrus fixam ſecus aquas Crucem. Hominis immundi ulceribus admovetur hyſſopus, membra aſpergit ſanguis, myſterium mundat. Mactatur ad fontem paſſer unus, alter volat, laudat uterque Domini myſteria. Occiſus aſcendit, ſuo cruentus ſanguine, immundos aſpergit, mundatque revectus per aëra. Crux, Filii Dei madefacta ſanguine, ſucceſſit ligno, quod Moyſes paſſeris cruore aſperſit. Hæc hoſtia leproſum emaculat Mundum, vanaque avium antiquat ſacrificia.

A nere, mitti jubebat ad Dei juſtitiam, quæ nuper in ſolitudine multa Hebræorum millia ultimo ſupplicio affecerat. Ambos tamen lex eadem Deo prius offerri præſentarique jubet, ut dum alter occiditur, Chriſtum pro nobis occidendum ſignificaret; alter dum vivus ad Azazielem mittitur, Chriſtum ſimiliter repræſentaret in eo ſtatu, quando vivus nec unquam moriturus è ſepulcro dimiſſus eſt, & in ſeB metipſo multorum peccata portavit.

CAP. XVIII.

EGo *Dominus Deus veſter : juxta conſuetudinem terræ Chanaan non facietis &c.* Hoc loco Deus, ut Iſraëlitas futuros Chananitidis accolas & dominos in legis obſervantia diligentiores cautioreſque reddat, ſuumque ſimul judicium tueatur, cauſam docet, cur pridem in Ægyptios ſevere animadverterit, & nunc C Chananæos perditum iret: gentis proinde utriuſque ſcelera retexit: quo etiam intelligant, niſi ejuſcemodi crimina caviſſent, terram ipſis traditam, novos, nec ſecus quam priſcos habitatores, velut cibum male ingeſtum, ſuis è faucibus rejectaturam.

Si mulier ſteterit ante pecus, ut ſuccumbat illi, lapidibus obruetur ipſa & pecus. C. 20. 16. Lapidibus obrui pecus juſſit, ut una ſiD mul propudioſiſſimi criminis notitia obrueretur: neve populus beſtiam reſpectans ſceleris memoriam repeteret, quod audax libertas perpetrarat.

Si quiſpiam comederit ex ignorantia ſanctum, ideſt eſculentum quodvis ex devotione, vel decimatione Deo conſecratum, Sacerdoti tantundem reſtituet, & quintam partem adjiciet.

Spicas poſt meſſem veſtram remanenE tes non colligetis : ſed nec olivas decidentes congregabitis. Hujuſmodi præcepta præſagiebant charitatem & miſericordiam Euangelii promulgatione, & credentium moribus ſanciendam, perinde atque ſequens, *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*.

Pecus veſtrum non facietis coire cum alterius generis animantibus, nec veſtem, quæ ex duobus texta eſt, induetis. Hæc F & alia Deus præcepta dabat, ut populum ſuum a gentibus, quarum terras occupatum ibat, ſegregaret. Inſuper ſatagebat, ne idem vanis Gentilium fabulis captus, eorumdem errores & profanos ritus cum inſtitutis divinæ legis, caſtiſque moribus permiſceret, adeoque Deum inter & homines affectum divideret.

Non

Non augurabimini, neque divinabitis, neque nutrietis capillum capitis vestri, neque incedetis post Pythones, seu ventriloquos. Maleficorum genus est, quos *Syri Zachuræ* appellant. Feminæ autem sunt miserabiles, quarum ventres quum mali dæmones invaserint, inde puerorum voces imitantur, quas vel ex stomacho, vel per costas, vel etiam ex inferioribus corporis partibus emittunt, atque ejusmodi artificio temere credentes inducunt, ut putent futura & arcana quæque ipsis patere, eademque tute manifestare, & ex vero prædicere; quod Sauli accidisse sacra prodit historia: hac enim divinatoriæ artis specie & ipse deceptus est. Ubi etiam aliam gentium consuetudinem cavere jubet circa capillorum attonsionem: solebant enim Ethnici devotam pridem Diis suis comam nutrire, quam postmodum constituta die deponerent secus fontes illis sacros, vel in eorumdem delubris. Huic præcepto nectendum est illud. *Deut. 14. 1.* *Non facietis calvitium in capitibus vestris*: quo etiam lacerare crines prohibentur.

Hebræorum festi dies. Primus Azymorum, in quo sui ex Ægypto exitus memoria colebatur. Secundus manipuli messis novæ, quo annonæ provisori Deo gratiæ agebantur. Tertius, quo ineuntis anni primordia consecrabantur. Quartus jejunio & humili pœnitentiæ datus in execrationem vituli, cui adjecta postmodum fuere alia festa & jejunia, postquam populus Babylonem deportatus fuit. Quintus Tabernaculorum, quo etiam mannæ è nubibus depluentis memoria instaurabatur. Perpetuus sacrorum ordo erat hujusmodi: *Exod. c. 27. 20.* incensum quotidie adolebatur. Lucernam in Tabernaculo a vespere usque mane ardere oportebat, huic similis addita est, sed perpetua. Panes autem facierum, seu propositionis a sabbato in sabbatum in altari manebant, indeque sublati a solis Sacerdotibus comedebantur.

Cap. 21. *Non accedet ad ministerium Dei vir claudus, aut cæcus.* Homines hoc modo affecti eorum vitium innuunt, quibus præposterus rerum caducarum amor spiritualem cernendi incedendique facultatem abstulit. Aut *parvo vel grandi, vel torto naso*: lex hominem taxat, ut obolentium affectionum fœtores patulis naribus captantem, sic contra fastidientem odoratissimam suavissimamque Dei memoriam. Aut *amputata aure*. Hic vides hominem, cujus nec moribus, nec auribus consonant divinæ legis voces, vel si tale quidpiam li-

libenter audiat, confeſtim obliviſcitur, vitioſa conſuetudine implicitus & diſtractus. Aut *curvus*: animum cogita a rerum cœleſtium cura averſum, ſpe ac mente in terra defixum, terrenæ originis vitio operibus mortuis & inutilibus vacantem. Aut *albuginem in oculis habens*: habes imaginem quandam hominis, cui obtigit olim ſanis oculis arcana cœleſtia contemplari, & divinæ lucis radios excipere: ſed poſtmodum affluente lutulento terrenorum negotiorum humore, lumen amiſit. Neque *gibboſus*. Dum gibbum lex a Sacerdotio repellit, eos a ſacro miniſterio generatim arcet, quos operum mortuorum onera ſuo pondere ad ima premunt. Aut *alterutro teſte defectus*. Nec enim ad ſpiritualem gradum promovendus eſt, cui alterutrum teſtimonium deſit operis, aut ſermonis, puta ſi bona verba dicat, bonis tamen dictis non bona facta conjungat. Nec vir *lepra infectus, aut ſanguinis fluxum patiens*. Nam & illos, qui veteris hominis imaginem portant, quoſve aliorum felicitas urit, a ſacro miniſterio omnino arcendi ſunt, ſique jam obtinent, inde depellendi. Si *fracto pede*: pedem fregit, qui rerum cœleſtium memoriam oblivione contrivit. Si autem & manum, illarum etiam apprehenſionem meditationemque abjecit ab animo, perinde atque divinam ab ore laudem. Aut *pumilius*: notat eos, quos piget animum a cœno attollere, quippe qui terrenis voluptatibus inhiantes humi reptare malint: nec enim ſupra terram aſſurgere poteſt ventris mancipium. Aut *cui ſuperciliorum pili defluxerunt*. In hoc hominem contemplare, qui verecundiam abjecit, perfricuitque frontem, nec jam a ſcelere & flagitio ullo terretur pudore, aut modeſtia retinetur. Aut *cui caligant oculi*. Innuit hominem, cujus oculis incidens ſquama aciem hebetavit, mentis ſcilicet pulcherrimum lumen obtudit. Iſtiuſmodi hominibus lex interdicit, hoſtias in Sanctuario immolare; participare autem non prohibet; quia Sacerdos hominibus etiam peccatoribus ſancta myſteria miniſtrat, non quidem ad fruitionem perinde atque viris perfectis, ſed ad expiationem.

Vetat hoc capite lex immolari *beſtiam auribus mutilatam*, altera videlicet aure carentem bovem, aut ovem, ſymbolum deteſtabile inobedientiæ. *Animal amputata cauda*. Imaginem refert contentioſi, vafrique hominis, & dolis, mendaciiſque aſſueti. *Contritis aut exectis*, *aut* con-

contusis animal testibus illum designat, qui virtutem rem pulcherrimam intra seipsum continet: dumque prohibet ne in proprios actus prodeat, censetur eidem fæcunditatem ademisse: corpora enim, quæ ejusmodi contusionem patiuntur, genitiva non sunt; hunc scilicet naturæ statuit ordinem author Deus. *Avulsis testiculis spado* eos significat, qui modo vitæ mollioris otio potiri liceat, concessa generandi virtute carere malint, eam dico, quæ dicendo & agendo spiritales filios parit: nolunt operari, volunt manducare. Exectum animal lex dicit, quod etsi integros testes habeat, principia generationis qualicumque ex causa corrupit, cui vere & merito comparantur socordes & ignavi homines, qui licet multa pie sapienterque deliberent, quum tamen eadem strenue exequi oporteret, hærent, pigetque bene cœpta perficere.

CAP. XXIII.

MEnse septimo erit vobis requies, & memoriale clangentibus tubis, & est sabbatum sabbatorum: & lætamini coram Domino Deo vestro &c. Hæc symbolica sunt, quibus videtur Deus populum suum ad lætitiam invitare ex contemplatione beatarum mentium capiendam. *Tolletis*, inquit, *citros*, *medullas palmarum*, *myrtum & salicem &c.* Quatuor arborum genera quatuor ordines contemplantium significant, quatuor quadrigis & quatuor animalibus alibi in Scriptura designatos. Primum citro figurarum ad Orientalem cœlestis Tabernaculi adstare cogita, secundum in palma expressum Australem tenere puta, tertium myrto Occasum, quartum salice Boream. Disce tamen hoc Tabernaculum manufactum non esse, dispositosque circa illud Sanctorum choros assignatam sibi stationem nunquam deserere.

Ezech. 1. Zachar. 4.

Tolle similam, & pinse duodecim placentas, ex decimis duabus singulas placentas conficies. Designat oblationem novissimam omnium gentium. Placentæ fermentatæ Ecclesias ex Hebræis & gentibus congregatas repræsentant, quas cœleste fermentum, depulsa fatuitate & fœtore sæculi, suavissimo odore & sapore condivit. Rursus in numero agnosce Apostolos duodecim, alimoniæ spiritualis penarios. Item duodecim tribus Israel Dei, in circuitu mensæ vitæ dispositas.

C. 24. 10.

Et jurgatus est in castris filius mulieris Israëlitidis, quem pepererat de viro Ægyptio, cum viro Israëlita, & explicuit filius

A *filius Iſraëlitidis nomen , & maledixit* . Nomen explicuit, ſeu diſtinxit, ideſt Deum blaſphemavit, imbecillitatem objiciens , ut qui in terram , quam promiſerat , populum introducere non poſſet .

CAP. XXVI.

I *Nducam ſuper vos pavorem & lepram, & ſquamas , & fluxum conſumentem oculos , & liquefacientem animam* . Pavorem pro ſtupore poſuit, quia Hebræi poſt illatam Chriſto necem nec Prophetarum, nec Sacerdotum, neque Regum voces audire potuerunt . *Et lepram* : Prædicit eoſdem in vitiis veteris hominis fore deſerendos , quæ ſanctis aquis eluere noluerunt . *Et ſquamas* : Manifeſta Hebræorum crimina , & vitia omnium oculis expoſita . *Et fluxum conſumentem oculos , & liquefacientem animam* : Significat illorum impudentiam longius manaturam , adeo ut intellectum , mentemque ipſis eripiat . *Et recordabor fœderis mei &c.* Ideſt poſt ſeptem annorum hebdomadas , anno videlicet jubilei , populus captivus ad libertatem vocabitur , & in priſtinum ſtatum , unde peccando deciderat , reſtitueretur .

Interim nota Moyſen Pontificatum, ſuis liberis tranſcribere noluiſſe, ſive propter illorum matrem , ſive quod timeret , ne illis ea gloriæ fortunæque altitudo officeret , ſive quod nollet ipſe , ſe populi obtrectationibus exponere . Utrumque Samueli , ejuſque filiis poſtmodum accidit , adeo ut populus præſentis regiminis pertæſus Regem petierit . Sive demum , quod hæc humana exuiſſet , qui in Deum tranſierat .

Cæterum ſiquis ciborum delectum utilem eſſe putet , cogitet Hebræos per annos quadraginta manna paſtos fuiſſe; nec tamen infirmas conſcientias ſuas eſcæ electiſſimæ uſu ſanctificare potuiſſe . Contra Noë filios , & ipſum Noë in arca vulgari cibo uſos purificatos inde prodiiſſe ; quoniam per fidem ſalvi facti ſunt ex aquarum alluvione , toto orbe pereunte .

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

IN QUARTUM PENTATEUCHI LIBRUM, QUI NUMERI DICITUR,

EXPLANATIO.

CAP. I. IN quarto divinæ legis libro, qui Numeri dicitur, Moyses Israëliticarum Tribuum censum descripsit, ut populus divinæ benedictionis virtutem, quantave inde cœpisset incrementa, miraretur; oppido quippe mirabile erat septuaginta viros intra annos ducentos viginti in sexcenta armatorum millia soboleviisse.

Et loquutus est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle summam universæ congregationis. Census filiorum Israel a Deo indictus, & a Moyse cœptus mense secundo, alteroque Hebræorum ex Ægypto migrationis anno, repræsentat censum in hac nova creatura a Christo institutum, quo filii veteris Adæ circa Tabernaculum mentibus non oculis aspectabile dispositi fuere. Secundus mensis Emmanuelis signat tempus, annus alter alterum novæ creaturæ statum: nec vacat mysterio, quod mares tantummodo numerantur, & prætereuntur feminæ: cœlitibus namque solum accensendi sunt, qui virilem animum gerunt, perfectamque virtutem integritate morum testantur, meritoque prætermittuntur cæteri, qui postquam luxuriæ ignaviæque se dederunt, videntur in feminas migrasse. Quum autem ad numerum duodecim Patriarcharum nomina dari describique legis, expressam agnosce imaginem novi census, in quo Apostolorum opera variæ diversæque ex toto orbe nationes in hanc terrenam ecclesiam transcribuntur. Et vero credibile est Angelos non aliunde sibi nomen adsciscere, quam a sui quemque chori principe, velut hic a suis Patriarchis Tribus. Quamquam vero Tribus Levi ab eodem parente Israële duceret originem, a communi tamen censu excluditur. Sancti namque homines etsi de mundo sint, ad mundi tamen censum non pertinent. Et Angelorum principes proprio quisque separatim choro præest, sicut sui corporis membris caput.

Et custodient Levitæ custodiam Tabernaculi. Levitæ Tabernaculi custodes præter

A ter alia officia ipſis commiſſa jubentur etiam obſervare nubem Tabernaculo obtentam, quando, quove moveret; præeuntem pone ſequebantur, ſive noctu, ſive interdiu illam mutare locum contingeret. In ſuas itaque ſingulæ Tribus diſtributæ ſtationes, juſſæque circa Tabernaculum excubare: orientalem plagam tenuere tribus Juda, Iſſachar, & Zabulon, in quarum caſtris cenſebantur pedi-
B tum millia octoginta ſex & quadringenti. Porro iſtæ dato ſigno omnium primæ movebant, præibantque viam. Sequebantur Tribus Ruben, Simeon & Gad, quæ meridiem occupaverant, habebantque ſub ſignis centum quinquaginta millia armatorum & quadringentos quinquaginta. Succedebant Levitæ, qui Tabernaculum portabant, præeuntibus, quas dixi, Tri-
C bubus, & ſequentibus Ephraim, Manaſſe & Benjamin, quæ ad Occaſum conſtiterant, cenſebantque milites centum ſupra centum & octo mille. Claudebant agmen Tribus Dan, Aſer, Nephtali, quibus ad Aquilonem ſtatio aſſignata fuerat; accenſitique pugnatores ſexcenti ſupra millia quinquaginta ſeptem.

Levitæ, quibus Tabernaculum cuſtodire, nubiſque motus obſervare mandatum fuerat, a Moyſe deinceps cenſentur.
D *Hæc ſunt*, inquit, *nomina filiorum Levi ſeparatim, & diſtinctis familiarum nominibus, filii Gerſon, Lebni & Semei &c.* Gerſonitarum ſumma erat ſeptem millia & quingenti ſupputatis modo maribus a menſe & ſupra. Iſti primam pone Tabernaculum ſtationem nacti ſunt ad Occaſum, juſſique illud geſtare cum univerſo inſtrumento, operimenta ſcilicet, velamina, oſtii quoque velum, & cortinas atrii,
E hujuſque oſtio expanſum velamentum. *Filii Cahat, Aram & Jeſahar & Oziel*, maſculorum hujus familiæ numerus a menſe & ſupra, octo mille & ſexcenti. Hi caſtra metabantur ad Auſtrum, portabantque arcam, menſam, candelabrum, altare, ejuſque ſupellectilem & Sanctuarii vaſa ſacro miniſterio addicta. *Filii Merari, Moholi, & Muſi*. Maſculorum numerus a menſe & ſupra, ſex mille & du-
F centi. His attributa ſedes ad Aquilonem, juſſique Tabernaculi vectes, columnas, & baſes devehere. Moyſes & Aaron primum a Tabernaculo tenuere locum ad Orientem. Summa Levitarum a menſe & ſupra, millia viginti duo. Porro Gerſonitarum familiam deſignat ſervus, qui unum dumtaxat talentum accepit; qui

duo Meraritas ; qui autem quinque, Cahaitarum figura fuit . Rursus Gersonitæ pœnitentes repræsentant , quosvis Justos Meraritæ , Cahaitæ Perfectos . Similiter in Gersonitis Prophetas agnosce , in Meraritis Apostolos , in Cahaitis administratorios spiritus in ministerium missos . Postremum in Gersonitis contemplare terrenas substantias , in Meraritis cœlestes , in Cahaitis officia Thronorum .

Dixitque Moyses ad Aaron : Accipe siclos quinque per singula capita . Siclus habet viginti obolos . Siclum sanctuarii verisimile est ab ipso Aarone excusum fuisse , propriaque nota signatum . Summa ergo Levitarum ministrantium septem millia & octoginta quinque .

Dixitque Dominus ad Moysen : Præcipe Filiis Israel , ut ejiciant de castris omnem leprosum , & qui semine fluit . Et hæc quidem non sine causa Deus mandabat, quo nimirum populus legibus edoctus aversari maculas ab homine vel invito contractas , serio consideraret, quam oppido fœda , ac perinde fugienda essent peccata libertatis nostræ . Præterea satagebat , ut qui ob eam causam a popularium suorum consuetudine tectoque exclusi, soli agere cogebantur, elaborarent, quam possent maxime , ut tales corporis affectiones ocyus depellerent , quo recte succedente cura purificati , ad convictum communem reciperentur .

CAP. V. *Vir sive mulier , quum deliquerint , reddent ipsum caput , quintamque partem adjicient ei , in quem peccaverint* . Hoc ad decimas etiam referendum est , si quando Hebræus decimam rei suæ intra constitutos dies solvere cujusvis causæ prætextu neglexisset .

Siqua mulier erraverit , & error a marito deprehendi non quiverit , oblatas a Sacerdote exploratorias aquas bibet : & siquidem polluta non est , erit innoxia , & faciet liberos ; ita fiet, ut acceptam injuriam compenset subsequens fœcunditas . Verumtamen quia liberius agendo conjugem in eam opinionem impulit , expiationem ipsa petet , & maritus uxoris pudicitiæ vigil , collatæ ad ejusdem custodiam diligentiæ merito , ipsam omni culpa liberabit . *Et in manu Sacerdotis erunt aquæ amaræ exploratoriæ* . Quas videlicet Sacerdos diris execrationibus prosequebatur, & aquæ redargutionis, seu increpationis dicebantur .

Vir,

A

CAP. VI.

VIr, *sive mulier, quæ segregaverit se, votumque nazareatus emiserit, erit Nazarenus Domino, omnem siceram non bibet, & novacula non transibit super caput ejus.* Hæc ab historico ad arcanum sensum traducta sic exponenda sunt, ut Nazareus Hebræorum populum Deo consecratum significet, qui proinde cavere jubetur vinum, depravatos scilicet Ægyptiorum mores, ut qui hominem a seipso alienarent, nec vero secus, quam haustum sine modo merum. Præterea abstinere a quovis alio liquore temulentiam inferente, ideſt abhorrere a quacumque profana religione. Plurimæ namque in Chananitide ejusmodi sectæ occurrebant Hebræis eo tendentibus. Vinum itaque symbolum fuit ægyptiacarum consuetudinum, sicera profanarum religionum eo tempore in Chananitide obtinentium, utrasque tuebatur & roborabat inolitus utrique genti pietatis & sanctæ disciplinæ neglectus. Uvæ proinde seu recentes, seu passæ, Nazaræo pariter interdictæ, Ægyptiorum & Chananæorum peccata repræsentant, & quas ferre solent peccata clades; prohibitus etiam omnis uvarum succus, & ipsa lora, seu liquor ex folliculis acinorum expressus, quo populus in Dei familiam susceptus iterum monebatur, cavere mala, quæ ex Ægyptiorum & Chananæorum flagitiis fluxisse, cernebat. Rursus *vinum*, ait, *& siceram Nazaræus non bibet*, ideſt caveat, ne extima sui pars corpus quidpiam patiatur, unde stuporem incurrat sensuumque alienationem, neve intima & nobilior pars animus absurdis cogitationibus curisve perturbetur. Præterea dum lex Nazaræum uvis abstinere jubet, noxia pravarum libidinum genimina excindere jubet; dumque loram etiam & quemlibet succum ab uvis expressum interdicit, minima etiam curanda monet. Rursus jubetur Nazaræus fugere omnem immunditiam, quod perfectam absolutamque virtutem insinuat: caput novaculæ non permittere, quo pariter admonetur, ne animi sui pulchritudinem fœdis sæculi curis subjiciat. *Si quispiam moriatur juxta eum, simul polluitur.* Significat omnia virtutis ornamenta statim auferri, si animus cogitationibus mortiferis imperium semel consenserit.

A

CAP. VII. OBtulerunt *principes Iſrael munera coram Domino ſex plauſtra parata cum duodecim bobus*. Principes duodecim ſunt Spiritus adminiſtratorii Apoſtolorum ductores & duces. Horum porro principum familiæ, quoniam ex eis prodierunt Prophetæ & Apoſtoli, horum etiam typum prætuliſſe videntur. Diſcus argenteus Apoſtolorum mores adumbrat. Phialæ item argenteæ, propheticæ diſciplinæ & converſationis ſymbola ſunt. Acerræ odoramentorum plenæ Emmanuelis animam repræſentant, in qua paſſiones ad peccatum provocantes omni caruere motu. Rurſus Diſci argentei typus ſunt Juſtorum, Phialæ pœnitentium, Acerræ Perfectorum. Item in Acerra eccleſiam agnoſce, Tabernaculo intelligibili oblatam; proinde aromata in acerram congeſta ſignant familias gentium, & Chriſtum, qui illas ſuo odore undique traxit, & unius fidei atque religionis ſocietate conjunxit. Acerra ſimiliter odoratis ſpeciebus referta notat animum omni genere virtutis præſtantem.

Cæterum nubes quandoque ſuam ſuper Tabernaculo moram protrahebat ad dies, quandoque etiam ad horas contrahebat, ſic ut alternis acceſſibus atque receſſibus temporis ſpatia modo longiora, modo breviora metiretur, atque
Infr. 10. 11. divideret. *Altero ab exitu anno, decimo die menſis ſecundi elevata eſt nubes a Tabernaculo*. Nunc primum nubes a Tabernaculo ſe extulit, atque a monte Sinai in Pharan ſucceſſit.

CAP. VIII. DIxit *autem Moyſes ad Hobab filium Raguel. Pergimus ad locum, quem condixit Dominus daturum ſe nobis, quodque nobis fecerit bonum Deus, faciemus tibi, ne quæſo nos deſeras*. Quæ autem mox ſubdidit: *Et eſto nobis oculorum loco*, indicant hominem fuiſſe prudentem, & ad regendam multitudinem idoneum. Hobab, qui Moyſis ſocer hic appellatur, pater erat Jethri ſoceri Moyſis: appellatur autem & ipſe ſocer, ut qui eſſet familiæ pater & natu major. Dum autem Hobab rogatus Moyſen ſequi recuſat, Judæos Chriſto ad fidem vocanti minime aſſenſuros prænunciat.

CAP. IX. FAciant *filii Iſrael Phaſe*. Primum Phaſe in Ægypto celebratum deſcribit lætitiam ſanctorum imperfectam vitæque mortalis ærumnis dilutam: alterum poſt ex-

exitum in eremo aperto liberoque cœlo, eorundem plenam consummatamque post obitum felicitatem adumbrat. Rursus primum Pascha, durante servitute actum legis cœremonias statumque designat; secundum in solitudine indictum post adeptam libertatem, novum Phase in ecclesia Christi instituendum prænunciabat: tertium a reditu Hebræorum in terram promissionis, & ejusdem sortitione celebratum, futurum significat reditum omnium mortuorum ad vitam, & subsequuturum hominum & Angelorum Phase celeberrimum, sortisque unicuique obvenientis designationem. Rursum juxta triplex genus hominum ad celebritatem Paschæ legalis confluentium distingue triplicem in illo cœli terræque conventu personarum differentiam: alii siquidem erunt supra judicium, alii sub judicio, atque alii extra judicium: qui enim christianæ perfectionis summa tenent, & Apostolis similes effecti simili luce coruscant, utique judicio subjiciendi non erunt; illi contra quos ignis pœnitentiæ hic purgatos, transmittit ad vitam, Christi judicio approbandi: impii vero & increduli, qui nulla omnino bona egerunt, profecto non ad judicium, sed ad supplicium ducentur, & quidem sempiternum, juxta illud Prophetæ: *Non resurgent impii in judicio*. *Psal.* 1. 5.

CAP. XI. *Et accensus in eos ignis Domini devoravit extremam partem castrorum*. Hac scilicet pœna coërcendi fuerunt, qui a diuturna cum Ægyptiis consuetudine ipsorum blasphemiis assueverant. Carnium vero desiderium accendit promiscuum vulgus, quod Israëlitis Ægypto excedentibus adhæserat: *Carnes erant adhuc in ore ipsorum*: itaque prius quam concupitæ carnes in ventrem descenderent, *ascendit furor Domini, & obfirmatus est super eos*. Quid ita? Quia ipsi similiter in sua concupiscentia perfidiaque obdurabant, & sicut scribit David, maligne inter se commurmurabant dicentes: *quoniam percussit petram & fluxerunt aquæ: numquid poterit etiam dare nobis panem? Tentaverunt me ecce jam per decem vices*. Psalmista totidem enumerat hoc ordine. *Primum ad mare Rubrum ob aquarum penuriam tumultuati sunt. 2. Tentaverunt Deum in deserto. 3. Irritaverunt Moysen in castris. 4. Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt sculptile. 5. Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. 6. Initiati sunt idolo Phegor. 7. Irritaverunt Deum ad* *Psal.* 104.

aquas contradictionis. 8. *Commixti sunt inter gentes, & factæ sunt eis in scandalum.* 9. *Immolaverunt filios suos & filias suas dæmoniis.* 10. *Ad iram concitaverunt Deum in adinventionibus suis.* Promiscuum vulgus, populo Dei permixtum, externorum turba erat, qui abdomini servire assueti conceptam ex inedia rabiem doloremque Israëlitis impertierunt, illa identidem obmurmurando: *Recordati sumus piscium, quos comedebamus in Ægypto &c.* Isti inquam intempestivæ sordidæque gulæ homines, qui pisces & pepones, cæteraque hujusmodi appetivere, plane repræsentant vitiosas cogitationes, quæ quum animum semel occupaverint, ad desideria carnis pertrahunt, coguntque manna intelligibile, quod est virtutis pietatisque studium, abjicere.

Et manna erat quasi semen coriandri. Simile fuisse dicit semini coriandri, quo simul insinuet omnem escam ex manna parabilem fuisse, & cibi cujuslibet saporem, pinguedinem, atque suavitatem participasse. *Color ejus quasi color bdellii*, idest glaciei, seu crystalli: terebaturque mola & frangebatur in mortario, fiebantque inde panes. Sed sive mola comminueretur, sive in mortario frangeretur, aut aqua elixaretur, aut assaretur igne, suos nihilominus sapores ad qualitatem cujusvis generis esculentorum modulabatur pro libito comedentium. Jam hic observa quatuor hominum gradus: Perfecti namque viri manna molatritum esitant: Justi proficientes in mortario contusum: Pœnitentes quoniam panem cum lacrymis & largo fletu miscere coguntur, recte dicuntur aqua elixatum manna manducare: Peccatores vero subcinericias placentas ex manna conficiunt, quando cupiditatibus, luto & cinere sepeliendis cor implent, aut vetitis cibis ventrem.

Eliges septuaginta senes, & duces eos ad Tabernaculum, detrahamque de spiritu qui est super te, & tradam eis. Lege tibi, inquit, viros provectioris ætatis septuaginta, quos volo tibi præsto esse contra populum: quodve auferam de spiritu tuo in eos transferam, sic, ut ignorare non possint, suam ex tua virtutem manare, nec sibi tantum placere, ut tibi præferri, aut pares esse velint.

Quis dabit nobis escas carnium &c. Et dabit vobis Dominus carnes, & comedetis, donec exeat per nares vestras, & fiat vobis quasi cibus crudus, idest vertatur in nauseam, & fastidium. Concupiscen-

ascentia carnium hæret adhuc populo Judæorum, quippe qui hodie quoque carnes Paschalium victimarum appetunt & veram hostiam in Calvariæ monte cæsam, cunctisque gentibus propositam fastidiunt, quomodo Patres eorum cœleste manna. Interim disce duas esse cruditatis species, aliam corporis, atque aliam mentis: & prima quidem ventriculi vires debilitat, altera animi facultates obtundit & hebetat. Exhorreamus utramque: enimvero quum Hebræi Cornicibus temperanter, moderateque vescerentur, sibi utiles experti sunt; quum autem sine modo in illis helluari cœperunt, non naturali desiderio, sed voluptate ducti, cibus alias sanus, sanitati contrarius evasit. Quare vehementer & sine fine desipiunt, qui naturæ modum excedunt, & cibi potionisque quantitatem ex voluptate definiunt. Sed etsi quotquot habent maria, pisces mitterent, putasne fieri unquam posse, ut hanc voraginem implerent?

Et ait Moyses ad Dominum: Unde mihi carnes, ut dem universo populo huic? Non sunt hæc verba dubitantis, quasi vero Moyses, utrum id fieri posset, ambigeret, sed percontantis, atque scire cupientis, quomodo id præstandum foret, & unde parandæ carnes, quas Deus exhibiturum se spoponderat. v. 13.

Detraxitque Deus de spiritu, qui erat super Moysen, & posuit super septuaginta seniores. Quemadmodum poma vitalem succum ab arbore per ramos transmissum hauriunt; ita septuaginta illi seniores spiritum a Moyse in ipsos diffusum, sensere per intima permeare viscera. Dicitur autem spiritus Moysi detractus, & septuaginta senioribus transfusus; non quod Moysen spiritus deseruerit, sed ut doceremur, omnes intelligentes naturas spiritum a Christo hausisse. Quum autem de septuaginta senioribus, quos divinus spiritus afflaverat, viri duo, Eldad, & Medad prophetarent in castris, Josue Moysen interpellavit, ut ambos silere juberet. Unde isthæc nata interpellatio est? Tradunt, geminos illos Prophetas tale jam tum fudisse oraculum: quos ex Ægypto eduxit Moyses, Josue in terram promissionis introducet. Idcirco Moyses, equidem, respondit, istuc tibi non invideo: utinam populus universus hujus rei Propheta fieret, atque adeo divino spiritu, quem tunc conciperet, malus, quo nunc agitur, pelleretur. v. 25.

CAP. XII. *LOquuta est Maria, & Aaron contra Moysen.... Et convertit se Aaron, viditque quod leprosa Maria facta est.* Maria nugas, quæ hic referuntur, effutiens, Moysen dumtaxat pupugit; Scriptura tamen Mariam etiam Moysis uxori convicium feciſſe innuit. Nec ſolummodo Maria, imo & Aaron, *Numquid*, ajebant, *cum Moyse tantum loquutus est Dominus? an non etiam nobiscum?* Senſus eſt: Si Deus unum interpretem arcanorum Moyſen ſibi delegiſſet, ſuo nos alloquio neutiquam dignaretur.

v. 2. Dixitque Aaron ad Moyſen: *Ne quæso, simus velut abortivum quod egreditur de vulva matris suæ, & cujus carnis pars dimidia consumta est.* Hoc dicit non eo ſolum quod morbus carnem corrumperet, ſed etiam quia eodem pilos depaſcente corpus glabrum reddebatur, qualis editur fœtus ante maturum partum ejectus, interrupto ab obſidente lue ſanguinis affluxu.

v. 14. Et ait Dominus ad Moyſen: *Nonne debuerat saltem, si pater ejus spuendo spuisset in faciem ejus, ad septem dies rubore suffundi? Maneat ad septem dies extra castra.* Hæc pœna Mariæ conſtituta fuit, ut per eam moram univerſa ſynagoga ejuſdem delictum & delicti correctionem cognoſceret; diſceretque cavere inſanam aliena facta dictave carpendi libidinem. Jam ſi femina ſpiritu afflata divino, ob jactam in fratrem contumeliam, omnem hanc pœnam tulit, ſi porro ipſi peccaverimus, ubi parebimus? Quod ſi Aaron eandem cum ſorore pœnam non ſolvit, id porro ejuſdem dignitati datum, quam Deus ampliori quodam honore proſequutus eſt, noſtri nos officii erga Sacerdotes commonens. Nam ſi Deus Pontificis exiſtimationem ſuſtinendam, ejuſdemque perſonæ aliquid deferendum eſſe putavit, quam oppido æquius & juſtius eſt, debitum honorem atque reverentiam Dei Sacerdotibus a nobis adhiberi?

CAP. XIII. v. 4. *ET miſit Moyses exploratores, ut explorarent terram Chanaan, singulos de singulis tribubus*: quibuſcum Joſue filius Nun de tribu Ephraim ex Moyſis pariter deſtinatione profectus eſt. Quorſum hæc? Volebat Moyſes exploratorum fidem conſtare, ſimul pertentare multitudinis animum, utrum, quæ illi viſa referrent, probaret. Abiere, circumluſtrataque tota Chananitide ad caſtra redierunt. Hic porro quum populum ſpe optima implere oporteret, propoſitaque ſoli feracitate & fru-

ﻭﻣﻊ ﺳﻠﻪ ﻭﺑﻠﺤﻢ ﻟﺪﻫﺎ A
ﻫﻊ ﻟﻬﻪ ﻭﻫﻪ . ﻫﻠﻬﻊ ﻟﺒﻪ
ﻟﺤﻮﻫﻢ ﺣﻬﺎ ﻭﻫﻪ ﻭﺃﻭﻟﺎ .
ﻫﻨﻪ ﻭﻟﻮﺳﻠﻢ ﺃﺛﻢ ﻫﻠﻒ ﻫﻊ
ﻫﻬﻫﺎ ﻫﻨﺜﻢ . ﻫﻠﺤ ﻫﻨ
ﻫﻬﺎ ﻭﻫﻊ ﻫﺪﻫﺎ ﻫﻮﻭﺍ .
ﻭﻫﺜﻢ ﻫﻠﺴﻮ ﻫﻠﺪﻫﻊ
ﻫﻮﻫ ﻟﺪﻫﺎ . ﻫﻬﻫﺴﻊ
ﻫﻮﻫ ﻟﺪﻫﺘﻮﻫﻢ ﻟﻼﻭﺪﺎ ﻫﻠﻬﺎﻭﻫ . B
ﻫﻠﻫ ﻫﻬﻫﺘﺎ ﻭﻫﻪﻭ ﻫﻬﻫﺎ
ﻟﻬﻮﻫ ﻭﻫﺪﺎ . ﻭﺍﺍ ﺃﺛﻢ ﻭﻫﺪﺎ
ﻭﻭﻫﻠﻬﺘﺎ ﻭﺃﻫﻪﻭﻫ ﻫﻬﻫﺎ
ﻭﻫﻬﺎ . ﻭﻫﻠﻫﻫﻢ ﻟﻬﻫﺎ
ﻫﻬﺎ ﻫﻠﻬﺎ ﻭﻫﺪﻫﺎ .

ﻫﻫﻫﻪ ﻫﻊ ﻫﻫﻫﺎ ﻭﻫﻪﻫﺎ
ﻭﻫﺪﻫﺎ . ﻫﻬﻠﻫﻢ ﻫﻫﻫﺎ ﻫﻪ
ﻫﻫﻫ ﻭﻫﻪ ﻫﻫﻫﺎ ﻫﻫﻫﻫ . ﻭﺍﺍ
ﻭﻫﻫﻫﺎ ﻫﻫﻫﻫﻫ ﻭﻫﻫﻫﻊ ﻫﻫﻫﻫﻊ
ﻫﻪ ﻫﻫﻫﻫﺎ . ﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ
ﻫﻫﻫﻫ ﻭﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ . ﻫﻫﻫ
ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫ

v. 32. *Invenerunt virum colligentem ligna in die Sabbati*. Qui ex Domini ſententia mox lapidibus obtritus, pœnam ſui criminis ſolvit : ſimili quippe impudentia deliquiſſe videbatur, qua poſthac Zamri Moſe & ſenioribus populi præſentibus ad Chozbi feminam Madianitidem intravit : nam & iſte ſpectante ſynagoga univerſa & vacante, lignatum abiit, diemque communi religione obſervatum violavit, quamquam deprehenſus, ſe id ſciſſe negaret.

Facient ſibi filii Iſrael fimbrias in ala veſtimentorum ſuorum. In ſubſidium utique memoriæ Iſraëlitæ fimbrias oris palliorum aſſuere juſſi ſunt, ne illos aliquando caperet divinæ legis oblivio.

CAP. XVI. v. 1. *Et ſeceſſerunt a ſynagoga Core filius Iſaar filii Caath, filii Levi, & Abirom filius Eliab. Hon quoque filius Phaleth de filiis Ruben &c.* Tumultuabantur iſti adverſus Aaron. Quid ita ? nec enim, qui modo Pontificatum Aaroni eripere conantur, aut certe aliquem in miniſterio Tabernaculi locum tenere ambiunt, iſtuc cogitarunt, quando in Ægypto ex luto & argilla lateres fingebant, aut ab Ægyptiis verberabantur, ſeu quum imminentes tergo hoſtes per diſciſſum mare fugerent, ſeu quum Ægyptiorum copias fluctibus miſerandum in modum hauſtas inſpectarent. Cauſam rogas ? nimirum deſierant timere. Porro Core, & Abirom, cæterique conjurati, dum contra Aaronem legitimum Pontificem inſurgunt, & ſummo ſacerdotio illum exuere contendunt, Judæorum Sacerdotibus proluſiſſe videntur, qui contra Dominum conjuravere ; & ſicut ex parabola vineæ diſcimus, eundem hæreditate ſpoliare voluerunt.

v. 31. *Et dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum devoravit eos &c.* Sic Deus nullo ſtrepitu ſub terram miſit homines protervos, qui Ægypti delicias amiſſas querebantur, damnumque pontificatus honore compenſandum eſſe putabant, quaſi vero Ægypti ſordes & Sacerdotium eſſent inter ſe comparabiles.

v. 17. *Tolle thuribula de medio combuſtorum, quia ſanctificata ſunt thuribula peccatorum in animabus eorum, & produc ea in laminas, ut ſint in operimentum altaris.* Profecto ſi qui Dei indignationem provocaverant, illorum nihilominus thuribula ſanctificata dicuntur in animabus eorum, proptereaque refuſa in ornamentum altaris tranſierunt ; quantam, putas, Confeſſo-

A forum corpora ab animarum ſuarum communione ducere ſanctitatem.

CAP. XVII.

ET loquutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: *Loquere ad filios Iſrael, & accipe virgas ſingulas ab eis per cognationes ſuas. Et quem ex his elegero, virga ejus germinabit.* Motus hujus, & tumultus cauſa fuit Rubenitarum ambitus, qui cæteris nihil moventibus, ſoli cum Levitis adverſus Pontifi-
B cem conſpirarunt. Nihilominus, quoniam cavendum fuit, ne reliquæ tribus in poſterum contra Aaronem iterum inſurgerent, prætexentes, Deum quidem Rubenitarum virgam repuliſſe, non item Judæorum, aut Gaditarum, idcirco Moyſes omnium Tribuum virgas in Arcam conjecit, ut omnes poſt abjiceret: nec enim dubium erat, quin, patefacta inſigni miraculo Dei voluntate, omnis in-
C futurum tumultuandi occaſio præcideretur. Nunc in virga Aaron deſcriptam habes effigiem adorandi corporis Chriſti: nam ſi illa reliquis in propria conditione manentibus, viridis & florens apparuit; Corpus Chriſti etiam poſtquam tumulatum fuit, incorruptum manſit, quamquam communem cum cæteris corporibus corruptibilem naturam haberet. Idem, tametſi paſſionibus irreprehenſibili-
D bus per ſe obnoxium eſſet, in eo tamen ſolo manifeſte patuerunt hactenus ignotæ corporis immortalis, incorruptibilis & impaſſibilis prærogativæ. Poſtremum licet corruptibilium corporum materia eſſet concretum, nihilominus non modo corruptionem non vidit, ſed nec ſepulcro contineri potuit.

CAP. XVIII.

E *OMnem pinguedinem frumenti, & vini, quæ pro primitiis illi offerent Domino, tradidi tibi, & omne primogenitum in terra, boum atque ovium: primogenita hominis, & animalium immundorum redimentur: boum, caprarum & ovium non redimentur; carnes eorum habebunt ſibi Sacerdotes, excepto adipe, qui altari inferenda eſt, quumque ſecreveritis pinguedinem partis ab illa, reputabitur Levitis ſicut proventus areæ, & proventus torcularis.* His
F legibus Levitis traditæ ſunt decimæ omnium bonorum & proventuum. Populus itaque Levitis decimas pendebat, Levitæ Aaroni, & Aaron Deo.

ET loquutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: *Adducent ad te vaccam rufam integram ſine macula, tradentque Eleazaro, facietque eam ma-*

mactari ante faciem suam. Non quo Sacerdos tali hostia indigeret, aut ad sacrificium uteretur, quod quidem liquet tum ex destinatione cinerum ejusdem, qui ad purificationem immundorum reponendi erant; tum ex eo, quod lex jubet, cum carnibus animalis etiam excrementa cremari; id porro fieri a Sacerdote sacrificante, sordidum fuisset: hinc ergo planum fiebat, ejusmodi animal neutiquam ad sacrificium postulari.

v. 18. *Et tollet vir mundus hyssopum, & intinget in aquis, in quas immissi fuerint cineres vaccæ combustæ, & asperget ex eo tentorium, & supellectilem*. Recte hyssopum lignumque cedrinum & coccinum adhiberi lex jussit: quo sacra ista populo redderet augustiora, cœremonias religionis ex rerum pretio æstimanti: cogebatur enim purpuram & cætera emere: ne religio ipsa vilescceret ex vilitate materiæ, si hæc obvia fuisset, nec propriis sumtibus paranda.

CAP. XX. v. 10. *Congregata multitudine ante petram, Moyses, & Aaron dixerunt eis: Audite exasperantes: num de petra hac vobis aquam poterimus elicere &c. Dixitque ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Hæc a Domino Moyses audiit, quoniam, quum sciret oportere Dei potentiam prædicare ante petram, de petra maluit ad populum dicere. Simul eundem acriter objurgavit: sed & ipse arguitur, quod petram iterum percusserit, tetiam postquam aquam fundere jam cœperat.

v. 6. *Et immisit Dominus serpentes urentes, qui mordebant populum*. Moyses dolens tot hominum millia a serpentibus prostrata supplex oravit Dominum, ut afflictis succurreret, & exauditus est. Jam si ipse deliquerat, cur pro se non oravit? Quod si oravit, oravit utique, ut sibi ad terram promissam aditus daretur, non ut culpa dimitteretur. Quod si peccasset, de peccati remissione unice solicitus fuisset. Etenim magis præstabat, culpa absolutum mori in solitudine, quam noxæ cujusvis reum terra promissa potiri. Pro peccato itaque non oravit, quia non peccaverat; pro terra oravit, negavit Deus, quo majora præstaret. Nam & terræ promissionis glorioſiorem ingressum postea concessit, interim vero dum is in longum tempus differtur, in præsenti prospectum ejusdem indulsit.

Fac

A

Fac ſerpentem regulum æneum & po- v. 8.
ne eum pro ſigno : qui percuſſus aſpexerit eum, vivet. Enimvero non ſine ratione, qui manna pane Angelorum paſti, famem querebantur, caſtigantur ſerpentum morſibus : ſerpens nempe mutum animal eſt, terra veſcitur, nec queritur. Et quidem veriſimile eſt, Moyſen eam ſerpentis effigiem ante fores Tabernaculi fœderis erexiſſe, ut populus, ea plaga percuſſus, oculos eo converteret, unde mentem avocarat : & Dei Tabernaculum venerabilius ægris redderetur, mortiferæ affectionis medelam inde manare cernentibus. Chriſti interim imaginem hiſce lineis deſcriptam contemplare : quoniam, ut ipſe dixit, ſicut exaltavit Moyſes ſerpentem in deſerto, ejuſque contuitu graſſantem in populo ſuo peſtem diſpulit; ita exaltari oportebat filium hominis in Crucem, unde cunctis gentibus ſalus pararetur.

Tunc cecinit Iſrael canticum iſtud. v. 17.
Aſcende putee, concinite ei. Puteum iſtum foderunt Principes, duces populi alte effoderunt eum, ſuis baculis excitarunt illum. Foderunt, inquit, puteum iſtum Principes, primores viri ex familia Moyſis, & alte defoderunt duces populi, ideſt Principes Tribuum, & baculis ſuis excitarunt illum, ideſt ſua poteſtate, & officio. Tradunt, Petram Hebræos per deſerta vagantes ſequutam fuiſſe, & ipſis quidem proficiſcentibus aquas omnino non negaſſe, coëgiſſe tamen in puteum : ubi autem populus ſuppreſſo inceſſu conſediſſet, ſtatim plenis alveis duodecim torrentes, ut ſolebat, refudiſſe, Moyſe & ducibus Tribuum baculo, & pſalmorum cantu aquam cientibus.

De ſolitudine datus eſt (puteus) *ad Ma-* v. 19.
thana, de Mathana ad Nahaliel, a Nahaliel ad Bamoth vallis ad ſummitatem collis. Myſtice ſummum collis faſtigium Dei naturam & perfectiones deſignat : Bamoth & Nahaliel Angelorum Dei throno adſtantium chorique vigilum prærogativas : Mathana Prophetas divinorum arcanorum conſcios repræſentat : deſertum gentes, earumque per ſanctos Apoſtolos vocationem.

Idcirco dicitur in proverbiis : ingredi- v. 27.
mini in Heſebon, ideſt vos Hebræi in hæreditatem veſtram. *Ædificetur, & conſtruatur civitas Sehon*, hoc ideo dicit, quod etſi ab Iſraëlitis primum vaſtata & everſa fuiſſet, a Rubenitis tamen, quibus in

sortem obvenerat, postmodum reædificata est.

A

CAP. XXII. v. 13.

Et dixit Balaam ad Principes Balac: Dominus non vult dimittere me, ut vadam vobiscum. Quod ait, non fuisse permissum Balaamo, malum populo imprecari, non est, quod si Balaam id fecisset, continuo populus fuisset maledictus, sed ut ostendat Satanam Justis nocere non posse. *Et vidit asina Angelum Domini,* B *compressitque se ad maceriam .... Percussitque asinam Balaam &c.* Asina ter a Balaamo fuste tunditur, nec contunditur. Jumentum Balaami typus est humanæ naturæ, qua pro carpento abutebatur Diabolus. Asina, ut Angelum aspexit, infestum sessorem dejicere nititur, quia natura humana, quum primum spectare meruit sponsum visibilem factum, jugum externi aurigæ sua a cervice decussit, effectaque est Christi currus, quæ olim adversarias potestates vehere cogebatur.

CAP. XXIII. v. 10.

Dixitque Balaam: Quis dinumerare possit pulverem Jacob, & numerum quartæ partis illius? Idest posteritatem, arenam maris æquaturam: quid? quod nec quartam ejus partem numerando assequi possit. Et dixit Balac: *Ad maledicendum* D *inimicis meis vocavi te &c.* Noluit utique Deus, qui populum ad stuprum cum filiabus Moab se comparasse noverat, præsciebatque sequuturam in pœnam ejus flagitii mortalitatem, permittere Balaamo, Israëlitas execrari dirisve devovere, ne videlicet eam calamitatem, quam suis sibi sceleribus accersiverant, ex Arioli maledictione accidisse putarent, atque inde erroris occasionem arriperent, rati Ariolos divina vi præditos esse, qui nullam haberent. Præterea ne Balaam ipse se suis execrationibus eam luem Hebræis immisisse jactaret, virtute divina adactus est eisdem optare bona, & mala simul eorum hostibus imprecari: quin etiam interitum denunciare ipsimet Regi, & quidem præsenti adstantique ad eas, quas nuper extruxerat aras. Id enim significant E illa Balaami populum Hebræorum alloquentis verba: *Maledicentes tibi in maledictione reputabuntur.* Sed enim vero tanti ne fuit, ut Balaam Hebræis malediceret? An non post acceptam ab illo benedictionem, nec verbis, sed factis pessime accepti sunt, immissa divinitus pestilentia? Interea vero, dum Balaamo præcipitur

C

F

A tur Iſraëlitis benedicere, ſibi etiam illorum ſortem optare permittitur. *Fiant*, inquit, *noviſſima mea horum ſimilia*. Fiant enimvero, & Balaam eodem, quo illi periere, letho occumbat. Adeo benedictio in maledictionem ceſſit utriſque. Hebræi namque peſte ſublati ſunt, Balaam in eo prælio cecidit, quo cœſi fuere Madianitæ, qui alias ab ipſo fuerant maledicti. Nimirum & Hebræos, quibus benedixerat, & Madianitas, quibus maledixerat, ſimilis fere ruina non diu poſt oppreſſit.

Orietur Stella ex Jacob. Jeſus Chriſtus omnium gentium Salvator, cujus typum hoc loco præfert Zorobabel Salvator Judæorum. *Et conſurget Princeps de Iſrael*, idem Zorobabel ejuſque ſucceſſores. *Et perdet potentes Moab*, poſt reditum; *& ſubjiciet omnes filios Seth*, finitimas Judæorum ditioni nationes. *Caput gentium Amalec*, quoniam Amalecitarum populus, cæteris nihil interim moventibus, primus Iſraëlitis bellum intulit. *Venient legiones de terra Cethæorum, & ſubigent Aſſyrios, & ſubjugabunt Hebræos*. Deſignat Antiochum unum ex Alexandri ſucceſſoribus, qui ſub tempora Machabæorum Judæos vehementer afflixit.

v. 17.

CAP. XXV.

ET ingreſſus eſt Phinees poſt virum Iſraëlitam in lupanar, & perfodit ambos. Dixitque Dominus ad Moyſen: Phinees filius Eleazari zelatus eſt zelum meum inter eos: Filios Iſrael, quoniam cæteris ocioſe ſpectantibus unus ipſe Dei injuriam iniquiſſime tulit, & vindicavit acerrime: quo facto populi delictum expiavit. v. 8.

Et nomen viri, Zamri filius Salu, quem nec circumſtantis ſynagogæ reverentia, nec præſentis magiſtratus timor cohibere potuit, quin publice & palam ſcortum Madianitidem intraret. Et Phinees quidem Chriſti figuram exhibuit, iſte diaboli; diabolus ſiquidem impudentiſſimus eſt, homines ad omne nefas perpetuo ſollicitat, quum ſit omnium ſcelerum ſuaſor & auror: hunc porro frænare nulla poteſtas, vis nulla potuit: nec enim Satanam coërcere valuerunt cœleſtes Virtutes, aut Patriarchæ, aut Prophetæ. Scilicet unus Phinees impurum Zamri confixit, unus Chriſtus diabolum haſta Crucis ſuæ perfodit, omnemque ejus virtutem afflixit, & proſtravit. *Et prohibita eſt mortalitas a populo*, nimirum ceſſante peccato plaga ceſſavit. v. 14.

Et nomen mulieris Madianitidis Cosbi filia v. 15.

Sur , ipſe erat Princeps gentis domus patris ſui in Madian. Qua in proprio tabernaculo interfecta , ſodales feminæ refixis trepide tentoriis confeſtim ſe inde proripuerunt. Sic Hebræis ſi non voluntas peccandi , poteſtas ablata eſt : fugerunt laquei feras , ne feræ ſe in laqueos induerent. Cæterum veriſimile eſt , Phineem ea occaſione perſonam diſſimulaſſe , habitumque tempori opportunum induiſſe , ut videretur amatoria meditari : quo Chriſti umbram deſcripſit , qui habitu inventus eſt ut homo , quum ad tollendum hominis peccatum veniret . Sed & probabile eſt feminam filiam Principis ſuos habuiſſe eunuchos , eoſque venientem Phinees ab aditu prohibere conatos fuiſſe , quos ut falleret , heræ procari ſe ſimulans : nunciate , ait , Dominæ , Phineem adeſſe . Nec id forte Zamri intra lupanar tunc moranti ingratum accidebat , cui nimirum placebat , univerſam ſynagogam ſecum in eo negocio conſentire : ſic admiſſus Phinees ambos interemit . Hinc quidam conjectant , idcirco Sacerdoti attributum fuiſſe jure perpetuo victimæ armum & pectuſculum , quod Phinees adacto in pectus telo nefarios illos confecerit , cadaveraque in humeros ſuſtulerit. Certum eſt , telum illud extitiſſe velut terminum fixum divinæ vindictæ , ne latius in populum excurreret : factumque Phineis ſalutarem metum delinquentibus injeciſſe , & interfectorum cognatis magnam queſtuum & lacrymarum præbuiſſe materiam . In ea populi trepidatione atque luctu , credibile eſt , Moyſen fuſis ad Deum precibus acerbum animi ſui mœrorem lenire ſtuduiſſe , quo tantam populi ſui ſtragem ſpectare ſuſtineret.

CAP. XXVII. v. 2.

ET *hæc ſunt nomina filiarum Salphaad , Maala & Noa, & Hegla , & Melca , & Therſa*. Salphaad hujus familiæ princeps abſque prole maſcula deceſſerat , quinque ſuperſtites filiæ portionem ſibi dari petunt , affirmantes patrem ſuum neutiquam conſenſiſſe illis , qui profani incenſi oblatione Dei indignationem provocaverant , populique turbaverant pacem . Idcirco nec flammis , nec terræ hiatu hauſtum fuiſſe , ſed ob commune ſynagogæ delictum communi pœna comprehenſum , cum aliis ſexcentis millibus interiiſſe . Legem ſimul protulerunt , qua cautum fuerat , ne quis Iſraëlita ab alia tribu nuptias quæreret , ne ſcilicet ſi eidem familiæ extra propriæ tribus limites bona poſſidere licuiſſet , ordo

ﻩﺬﻫ ﻞﺋﺍﺮﺳ ﻦﻣ ﻢﻫﺪﻌﺑ ﻦﻳﺬﻟﺍ ﻢﻫ ﻥﺎﻛ ﻞﺋﺍﺮﺳ ﻦﻣ ﻢﻫﺪﻌﺑ ﻦﻳﺬﻟﺍ A
ﻢﻫ ﻥﺎﻛ ﻞﺋﺍﺮﺳ ﻦﻣ ﻢﻫﺪﻌﺑ ﻦﻳﺬﻟﺍ ﻢﻫ ﻥﺎﻛ ﻞﺋﺍﺮﺳ ﻦﻣ
ﻢﻫﺪﻌﺑ ﻦﻳﺬﻟﺍ ﻢﻫ ﻥﺎﻛ ﻞﺋﺍﺮﺳ ﻦﻣ ﻢﻫﺪﻌﺑ ﻦﻳﺬﻟﺍ

ctores vasa aurea eximia fuere. Porro quemadmodum Moyses & Eleazar in Tabernaculum testimonii pretiosam supellectilem intulerunt, sic Apostolos & sanctos suos Christus, salubribus doctrinis ante purgatos, cœlesti demum Tabernaculo invexit, & in magna illa atque oculis nostris abscondita gloria collocavit.

v. 28. *Unam animam de quinquaginta tam in bobus, & asinis, & ovibus dabis Levitis, quia primitiæ Domini sunt.* Primitiæ Domini fuerunt gentes ad Dominum conversæ. At sicut in præda, quam filii Israel ex Madianitarum terris extulerant, ovium numerus major fuit, sic inter eos, 1. Cor. 1. 16. qui ex gentibus fidem Christi susceperunt, *non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*, ut non longe plures fuerint simplices & indocti. Porro quemadmodum oves vulgi credentium typus fuerunt, ita boves aratores significant Apostolos, Prophetas & Doctores. Asinus patientiæ laboris in persequenda justitia symbolum est. Postremum feminarum captivarum mœror exhibet luctum pœnitentium, & hominum infimæ sortis ærumnas.

CAP. XXXII. v. 1. *Hæ sunt profectiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas*, quas Moyses distinxit, literisque prodidit, expressis locorum nominibus, unde, quove profecti sunt, donec terram laborum suorum metam intrarunt. Cogita D. Jesum Christum eodem honore Sanctos suos dignaturum, illorum itinera Angelis audientibus retexendo: itinera porro Justorum sunt ipsorum tribulationes, susceptique pro pietate labores, atque perpetuæ de virtute in virtutem progressiones.

v. 38. *Ascenditque Aaron in montem Hor jubente Domino, & ibi mortuus est.* Hic occurrit lex, qua præceptum fuerat, ut quotquot relegati in civitates refugii, clausique intra mœnia velut carcere ibidem detinebantur, incidente morte Pontificis, dimitterentur. Homicidæ hi erant, qui fugientes fusi sanguinis ultores ad ea oppida profugiebant. Talibus ergo decedente summo Sacerdote, ejusdem successore annuente, domum redire tute licebat; ubi expressam cernere est diffusam cœlestis Pontificis morte in omne genus humanum gratiam, eo quippe moriente revixit mundus universus mortis imperio subjectus, rediitque ab inferis.

A

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAIM SYRI *IN DEUTERONOMIUM* EXPLANATIO.

B HÆc *ſunt verba, quæ loquutus eſt Moyſes ad omnem congregationem Iſrael trans Jordanem in planitie contra mare Rubrum, inter Pharan & Thophel; & Labanam & Haſeroth, & Dizahab &c.* Quæ in tres libros diſtributa ferebantur, in unum volumen contrahenda, atque digerenda fuerunt: ne pigeret ignavos illa quærere, neve quærendi labor ſtudioſos frangeret, priuſquam quæ ſibi quærenda propoſuerant, invenirent. Hujus itaque C compendii auctor Moſes hunc ex præcedentibus codicem compegit, ut quos iſta diſcere delectabat, eadem reperiendi difficultas ab utili lectione minime retardaret. Quid? quod & divinæ leges novo fœdere ſanciendæ fuerunt hominibus, qui ſuſcepta pridem impia vituli religione, omnem illarum gloriam dignitatemque infregiſſe videbantur. Præterea iterum pro- D mulganda lex fuit in eorum gratiam, qui priori legis promulgationi minime interfuerant: quibus enim lex lata fuerat, eandem referre ſupervacaneum fuiſſet. Accedebat, quod illi, quibus primum lex intimata fuerat, juſto Dei judicio damnati, plerique in deſerto jam occubuerant, quando hæc agebantur.

CAP. I. v. 1.

Undecim dierum iter eſt ab Horeb ad montem Seir. Indicandum fuit tempus & E locus, in quo Deuteronomium dictum & explanatum fuit, quo in myſterio doceretur, Chriſtum hora pariter undecima proceſſiſſe ad quærendas gentes per deſerta vagantes, novique Teſtamenti præceptis imbuendas. Rurſus Pharan, & Thophel, & Labana, & Haſeroth atque Dizahab, loca quinque, quintam mundi ætatem connotant, quæ ſecundum allegoriam dicitur adventus Domini, & parabolæ congruit, in qua le- F gitur, Patrem familias quinquies exiiſſe ad conducendos operarios in vineam ſuam, mane, hora tertia, ſexta, nona & undecima.

Eligite vobis viros ſapientes in Tribunos, & Centuriones, Quinquagenarios, & Decanos. Tribunorum locum nunc obtinent Apoſtoli, Propheræ Centurionum, Quin- v. 13.

Quinquagenariorum Doctores, Interpretes Decurionum. Rursus Tribuni, ideſt Principes millium ſui nominis prærogativa deſignant ſupremam Dei naturam, cui millia millium miniſtrare dicuntur, & ſummam ſub illa Thronorum, & Dominationum dignitatem: Centuriones ſeu duces Centum, explicant præfecturam Principatuum & Poteſtatum: Quinquagenariorum gradus Angelos, Cherubim ac Seraphim ſignificant: Decurionum, Apoſtolos, Prophetas & Doctores. Superior itaque interpretatio ſpectat Eccleſiam viſibilem: poſterior cœleſtem menti rationique ſolummodo conſpicuam. Etenimvero Emmanuel, noſtræ factus conſors naturæ per corporeæ ſubſtantiæ ſuſceptionem, in Eccleſia viſibili viſibiles congruenter inſtituit Tribunos, Centuriones, Quinquagenarios, & Decuriones.

ꝟ. 22. *Acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis: mittamus viros, qui conſiderent terram &c.* Hic Moyſes populum redarguit, ut qui nec terræ promiſſæ ubertatem, quam ex fructibus ab exploratoribus allatis ſatis conjectare poterant, nec Joſue & Calebi conſilia attendiſſent, nec vero pertimuiſſent Dei indignationem, immo novis, ait, injuriis faciem Domini exaſperaſtis.

ꝟ. 37. *Mihi quoque iratus Dominus propter vos dixit: nec tu ingredieris illuc; ſed Joſue filius Nun miniſter tuus, ipſe tradet terram in hæreditatem Iſraëli.* Quo quidem Deus Moyſi aliquid detraxiſſe viſus eſt, ingreſſum ſiquidem in terram promiſſam negavit; ejus contra miniſtrum Joſue magnificaſſe ipſique Moyſi antetuliſſe; niſi quod Joſue Moyſe minorem declaravit, quando ejuſdem famulum appellavit, ejuſque adhortationibus & conſilio indigere dixit.

CAP. II. ꝟ. 4. *Tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau &c.* His verbis Moyſes filiis Iſrael Dei mandatum in mentem revocat, quo cautum fuerat, ne filios Eſau bello, aut quavis injuria laceſſerent: quum enim eorum terras Deus Iſraëlitis neutiquam deſtinaſſet, eaſdem invadere nec utile, nec juſtum erat: eam quippe regionem antiquis habitatoribus Horræis ablatam, Idumæis attributam fuiſſe conſtabat. Horræi ſcilicet montem Seir olim tenuerant, quibus deletis, filii Eſau ea juga occuparunt. Eadem perinde cum æquitate agendum intelligerent cum filiis Lot, adeoque nec bellum ipſis inferendum, quoniam, ait, terram, quam in præſenti obtinent, ſibi a Deo datam ac-

ce-

ceperunt eo jure, quo nobis Chananæorum regiones attributæ fuerunt. Idem pariter a Deo cautum fuisse dicit circa Ammonitarum provinciam, utpote quam ipse gigantibus ademtam posteris Lot adjudicasset. Cæterum filiis Israel regnum Sehon a Deo fuisse concessum, non quo populum Sehon aliunde odisset, sed quia idem Loti posteros immeritos sine causa vexasset; ea siquidem lege Dominum in Amorrhæos Israëlitarum opera animadvertisse, qua dudum Ægyptios afflixerat, quando Hebræos innocentes opprimere voluerunt.

Noluitque Sehon Rex Hesebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus. Si dicas Deum obdurasse spiritum Sehonis, sicut Pharaonis cor antehac obfirmaverat, nec temere, nec incommode dixeris; quum alter alterius mores retulerit, perinde atque interitum. Utriusque compar Ogus Rex Basan similem etiam exitum habuit. v. 30.

Sexaginta urbes cepimus omnem funiculum Argob præter plurima oppida posita in planitie, quibus regnabat Og. Sexaginta civitates, quibus regnasse Ogum Scriptura refert, mystice designant sexaginta generationes præteritas ab Adam ad Emmanuelis adventum, quo temporum spatio mors per unum in omnes homines regnavit, dum *per unum, Jesum Christum, accipientes abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ*, regnarent in vitam æternam. Viginti siquidem generationes numerantur ab Adamo usque ad Abrahamum, & demtis legalibus, quas Lucas tantum commemorat, ab Abrahamo usque ad passionem Salvatoris, quadraginta. Convenit numerus sexaginta Reginarum, qui apud Salomonem legitur, & sexaginta Fortium, qui ejusdem lectulum ambire dicuntur. CAP. III. v. 4. Rom. 5. 17.

Testes hodie invoco cœlum & terram, cito perituros vos esse: si quidem gentium Deos, moresque colueritis. Cavete itaque, societatem cum Ethnicis ineatis: nam, etsi a sua consuetudine se recessuras promittant; promissis neutiquam stabunt, ut peccasse eos sincere pœniteat. Consummata quippe est illorum tentatio quadringentorum annorum mora; tantum tempus si pœnitentiam agere voluissent, datum fuit. Hinc porro perspicere potestis, eos non immeritos periisse, indidemque conjectare, vos, si quid simile per- CAP. IV. v. 26.

perpetraveritis, similem etiam exitum habituros: ajo enimvero, iterumque testem invoco cœlum, certissime perituros vos esse, nihilo mitiori judicio, quam gentes, quas Dominus disperdidit in conspectu vestro.

CAP. VII. v. 5. *Aras eorum subvertite, & confringite statuas, & succidite lucos eorum.* Fana destrui, simulacra diffringi, & excidi lucos mandat, ne populus ad idololatriam pronus talium specie illectus, nemoribus & statuis ibidem erectis, numen inesse diceret.

v. 9. *Ut scias, quia Dominus Deus vester ipse est Deus fortis, & fidelis custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & iis, qui custodiunt præcepta ejus in mille generationes.* Sive quia Deus filiis frequenter exhibet, quæ patribus promisit, juxta illud: *Tu ibis* Genes. 15. 5. *ad patres tuos in pace, filii autem tui generatione quarta revertentur huc.* Sive quia ad plures generationes continuare solet gratiam, piis majoribus concessam, & ad seros etiam nepotes propagare, modo degeneres non fuerint, juxta illud: 3. Reg. 19. 34 *Salvabo Jerusalem propter me, & propter David servum meum.*

v. 10. *Et reddens odientibus se in vitis eorum, ita ut disperdat, & ultra non differat.* Quod quidem Deus aliquando agere solet: primum, ne peccatores scelera sceleribus cumulent: secundum, ne mali male agendo liberos suos, aut populum suum corrumpere pergant: tertium, ut suo supplicio reliquis prosint, quibus exemplo minime profuerunt. *In vitis eorum*: vitam utramque intelligit præsentem & futuram, quæ corporum resurrectionem consequutura est; quando tandem Deus impiis commeritas pœnas plene rependet.

v. 13. *Custodiet Dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam, quam juravit patribus tuis, & diliget te, & benedicet tibi.* Diliget te, ait, qua ratione dilexit majores tuos, propter bona ipsorum opera; & elegit semen eorum post eos ex omnibus gentibus. Sed quoniam, quod ipsis etiam atque etiam inculcaverat, ut se uni illi placere studerent, id per summum scelus negligentiamque insuper habuerunt, tradidit illos in captivitatem. At enimvero postquam nec ea cum severitate castigati resipiscere voluerunt, eos ob ipsorum perfidiam repudiavit, eo æquissimo judicio, quo gentes ob idololatriam antea abjecerat.

Ci-

A

CAP. VIII. v. 3.

Cibavit te manna, quod ignorabas tu, & patres tui. Hic manna corpus Domini appellat. *Veſtimenta tua nequaquam vetuſtate defecerunt.* Tropologice ſunt dona Spiritus Sancti, credentibus iu Baptiſmo communicata.

v. 17.

Dominus autem tuus introducet te in terram bonam, cujus lapides ferrum ſunt. Terræ promiſſæ regio, quam hodie Marhas appellamus, ferrique eſt feraciſſima. *Et de montibus ejus æris metalla fodiuntur*, montes innuit, qui Palæſtinam ambiunt, & ferri æriſque fodinis abundant.

Germanicia.

CAP. IX. v. 9.

Quando aſcendi in montem, & perſeveravi in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Tres quadragenas ſine cibo potuque a Moyſe exactas fuiſſe, hinc & ex ſequentibus colligitur: primam, quando legem accepit: ſecundam, quum pro populo oravit: tertiam, quum tabulas poſtremas accepturus, & pro Aarone oraturus, in montem iterum ſeceſſit. Et ex Hebræo quidem illud *oravi*, quod in hoc capite frequenter occurrit, alicubi verti potuit *jejunavi*.

A

CAP. XII. v. 3. *CAvete, ne ſanguinem comedatis; ſanguis enim eorum anima eſt*: ideſt: cave divinam naturam temere ſcruteris: lux hominum illa eſt, ſpiritus & vita.

CAP. XIII. v. 1. *SI ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat... non audietis verba prophetæ illius, aut ſomniatoris, quia tentat vos Dominus utrum diligatis eum*. Tentat, inquit, vos Dominus verbis & factis, per prophetam ſigna facientem, & per ſomniatorem futura prędicentem: cavete, auſcultetis eis, idololatriam ſuadentibus.

CAP. XIV. v. 1. *NOn vos incidetis*: ſupple ex Levitico 19. 28. *neque facietis calvitium inter oculos veſtros ſuper mortuo*. Id porro Gentiles punctis facere ſolebant, adhibitis poſt inciſionem cutis medicatis ſuccis, quibus impletæ deſcriptæ notæ perſtabant indelebiles. Hunc Hebræi morem ab Ægyptiis hauſerant, qui Deorum ſuorum figuras ea arte in cute depictas, geſtabant. Calvitium, ſeu frontem notis compunctam dicit animam vitiorum conſuetudine, velut indelebili nota inuſtam; ſeu peccatis ipſi immobiliter hærentibus immortuam.

B

C

ET

Jacobi Edeſ. ſeni ſcholion. Duo hic incidunt dubia, primum de Joſue miniſtro Moyſis: an ſcilicet tres quadragenas, quas magiſter in monte ſine cibo potuque traduxit, ſimili miraculo jejunus ipſe quoque tranſegerit? An contra cibarium in capſa panem, montem ſubiturus, attulerit, ac proinde magiſtro jejunante, cibum ſumſerit. Alterum occurrit circa Moyſis cognatum Hur, quem Moyſe abſente una cum Aarone judicem populi deſignatum fuiſſe Scriptura narrat. Cęterum quæ deinceps geſſerit, quemve exitum habuerit, nuſquam commemorat. Circa primam quæſtionem, utrum Joſue in monte comederit nec ne? nihil profecto certum, & conſtans afferri poteſt, quod plene ſatisfaciat: nullum ſiquidem vel in Scriptura, vel in verbis Moyſis indicium apparet, unde liceat in alterutram partem quidquam definire. Sed enimvero quum nec Scriptura referat, Joſuam cibaria in montem intuliſſe, nec aliunde nobis opinari fas ſit, illum Dei præſentis contemplatione toto eo ſpatio occupatum, & velut a corporis ſocietate & contagione abſtractum materialis cibi appetitione fuiſſe tentatum, & huic tentationi ſuccubuiſſe; recte colligimus multo propius eſſe vero, Joſuam, etſi hoc Scriptura tacuerit, toto eo dierum ſpatio una cum Moyſe omni cibo potuve abſtinuiſſe. Ad alteram quęſtionem, quæ Moyſis cognatum tangit, hyſtoriæ bene multæ, quas ex majorum traditione acceptas Judæi legunt, produnt, illum a tumultuante populo interfectum fuiſſe eo temporis intervallo, quo Moyſes a Deo in montem ſevocatus aberat. Quum enim idem in eo ſeceſſu diutius quam populus volebat, cunctaretur, is a Moyſe proditum ſe fuiſſe ſuſpicatus, ejuſdem Vicarios Aaronem & Hur facto agmine aggreſſus eſt. Quum ergo Hur concitatam multitudinem acrius, quam res ferebat, compeſcere conaretur, ajunt illum a ſeditioſis in ore atque oculis Aaronis fuiſſe lapidatum: Aaroni, ſi moleſtus eſſe pergeret, ſimilem exitum minitantibus.

S. Jac. Sarugen. Juſtum Hur mitiſſimi Moyſis cognatum lapidavit populus, qui vitulum finxit, & inſaniit: cauſam, cur eum lapidaverit, nulla ejus acta uſquam prodidere.

A *Et hoc eſt animal, quod comedetis. Vitulus, & agnus, capram, & ovis, cervus, & capra, bubulus, & tragelaphus.* Mundis hiſce animalibus deſignantur, primum homines frugi, qui ea, quæ ſemel animo ex virtute propoſuerunt, conſtanter fortiterque ad rem conferunt. Secundo pii, quorum os repletur laude, ut cantent gloriam Domini, idcirco ambo iſti ruminare dicuntur. Tertio ſtudioſi & laboris amantes, qui in plura juſtitiæ opera curas dividunt, cœptiſque ad finem uſque inſiſtunt, quare dicuntur ungulam multifariam dividere. v. 4.

De his autem, quæ ruminant, & ungulam non dividunt, comedere non debetis, ut camelum, & leporem, & cuniculum. Hujus generis animalia ſignificant homines non impios quidem, improbos tamen & vitioſos, qui verbis confitentur, ſe noſſe Deum, factis autem negant. Quadrupedes vero, quæ ungulam dividunt, ſed cibum a rumine ad os non revocant, homines ſunt ſeverioris diſciplinæ, qui piis exercitationibus jejuniiſque vacare cernuntur, Hæretici tamen ſunt. v. 7.

Hæc comedetis ex omnibus, quæ morantur in aquis; quæ habent pinnulas & ſquamas, comedite. Lex laudat eos, qui aquis Baptiſmi renati nova generatione pinnas acceperunt, quarum adminiculo honeſte viventes ad ſpiritualis naturæ participationem aſſurgunt; qui etiam ſquamis tegi dicuntur, quia recte factis ornantur. Quicumque vero libidinum cœno ſepulti in fundo hærent, vere & merito comparantur reptilibus, ac piſcibus pinna ſquamiſque carentibus, & in lutum corporis onere depreſſis. v. 9.

Aves mundas nec interdicto obnoxias lex tropologice Juſtos appellat, quorum mentes cœleſtium rerum amore inflammatæ, illuc revolant, unde flammam hauſerunt, modeſte tamen, ne dum temere ſublimia pertentant, a ſummis ad ima ruant.

Et omnem avem immundam non comedetis, quæ ſunt Aquila, Milvus, & Halietus juxta genus ſuum, Struthio, & Accipiter, Pica, & Mergus, Ciconia, & Graculus: Upupa, Ardea, & Pica juxta genus ſuum, Gallus ſilveſter, & Pavo. Triplex genus avium immundarum lex vetat, quorum plerique, puta Aquila, Milvus, Ciconia, quoniam ſublime volitant & libere vagantur toto cœlo, ſignant curioſos rerum divinarum perſcrutatores, & Hæreticos. Lex itaque volucrum hujus ge- v. 12.

generis esum interdicens admonet ejus arrogantiæ homines a spiritali mensa esse pellendos, ne audeant scrutari majestatem, & pervestigare quæ occulta & arcana sunt, abstrusa, & a nostris sensibus remotissima.

Struthioni similes esse ajo illos, qui divinæ Scripturæ verba falsis interpretationibus pervertunt, ut merito dicantur ea frangere & molere in farinam erroris & corruptelæ. Produnt enim Struthionem ferreos clavos laminasque vorare, quas indita vi stomachi concoctas excernat in fæces: nimirum & hoc isti agunt, quum verbum Dei ad suam voluntatem ex cœca cupiditate ægrotantem detorquent, ejusque vim infringere student.

Accipiter designat grassatores deceptoresque simplicium animarum. Noctuæ libidinosos & fures, noctu quippe volant. Tenebras nimirum amant quicumque furantur, aut impure intemperanterque vivunt. Ibis & Erodius homines falsos & seductores repræsentant.

Mergus, quoniam piscibus insidiatur, significat nefarios quosdam & scelerosos homines, qui Neophytos ex aquis Baptismi dudum renatos ex insidiis petunt, atque peregrinis doctrinis inescatos capiunt & necant.

Graculus & Pica homines agrestes & garrulos notant. Hocce siquidem avium genus reptilia in locis palustribus nascentia persequitur, eisque vescitur; & in desertis locis moratur; crocitat & perpetuo strepitat.

In Ciconia & Porphyrione imaginem vides voluptuariorum, qui spe turpium voluptatum quasi tabidi corporis sanie animum pascunt, & mortuorum operum cœno gaudent.

Gallus sylvester quorundam literatorum ingenia taxat, qui scientiis Gentilium mirum in modum afficiuntur, vanas Græcorum parœmias fabulasque flagitii plenas ad multam noctem lectitant, nec ad tranquillam vitam, quæ ex doctrina Christi Crucifixi ducitur, attendunt.

Pavo aut mœchos, aut superbos & arrogantes exprimit, eos præsertim, qui vestium pompam & externum corporis cultum sine modo consectantur.

v. 22. *Non coques hœdum in lacte matris suæ.* Errantis typum in hœdo habes: erroris mater secta fuit: hic porro si quando ad scholam tuam accedat, cave ne prioris disciplinæ in mores inolescat. Rursum, hœdus.

dus est a malo dæmone injecta cogitatio, cujus mater anima est, quam elidere oportet eadem nocte, nec cunctandum, nec committendum, ut impurus fœtus puræ matris lacte coquatur.

NOn obdurabis cor tuum, nec contrahes manum tuam a fratre tuo paupere. CAP. XV. v. 7.
Monentur divini verbi dispensatores, ne rudes & indoctos superbe prætereant, sed cum omni humilitate omnes publice erudiant, & singulorum privatim necessitatibus succurrant, docendo quæ didicerunt.

Item: *Non contrahes*, ait, *manum tuam*, quasi dicat. Si dives fueris, fac eleëmosynas eroges. Si sanus, operi tuo faciundo impigre allabora. Si justus, adversos casus cum omni animi æquitate tolera. Si fortis, debilium infirmitatem porta.

NOn plantabis lucum, neque omnem arborem juxta altare Domini Dei tui. CAP. XVI. v. 21.
Quia enim Gentiles nemora, & loca amœna construendis suorum Deorum delubris designare solebant, atque in hortis & viridariis dæmones colere; ut ab omni idololatrarum imitatione eos removeat, prohibet hunc morem ad divinum cultum transferri. Tropologice, altare Deo erigendum, cordis humani symbolum est; arbores, cogitationes malæ, quas evellere & abjicere jubet.

NOn multiplicabit sibi Rex equos, &c. CAP. XVII. v. 16.
Lex tria præcipue Regibus prohibet, multiplicare equos, uxores, aurum, quorum tamen nihil non fecit Salomon.

PRophetam sicut me Jusciabit tibi Dominus Deus tuus ipsum audies. CAP. XVIII. v. 14.
Istuc ad votum populi promittitur, qui hoc ipsum postularat in monte Horeb, *eo die, quo concio populi congregata fuit*. Sup. 9. 10.
Cæterum etsi Deus, quod hic pollicetur, suo tempore præstitisse visus fuit, quando Moysi Josuam, & huic deinceps alios duces Regesque substituit: attamen vere & merito dicendum est, in Christo tandem integre, & absolute eam promissionem impletam fuisse. Nam etsi post hæc tempora plures Prophetæ prodierint, nullus tamen Moysi similis fuit, qui testamentum & leges conderet; quod certe Christus præstitit, novum instituens testamentum, & leges condens hominem ad per-

perfectam cumulatamque virtutem perducentes.

CAP. XIX. v. 5. *Si quis levaverit manum ad cædenda ligna, ferrumque lapsum de manubrio percusserit & occiderit socium ejus; hic ad urbes refugii confugiet: propter quod tres civitates separabis tibi in medio terræ, & para viam.* Lex mandat civitatum refugii vias optimo, quo posset, modo complanari & muniri, nequa remora fieret fugienti, & inde commodum insequentibus, fugam ejus antevertendi.

CAP. XXI. v. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, pacem edices ei per præconem... Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es,* quasque hodie obtinent septem gentes, quæ filios suos cremare solent: *de his enim nullum permittes vivere, ne forte doceant te facere secundum omnem abominationem, quam ipsæ faciunt Diis suis.*

Si captivam duxeris captivitatem, & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, & volueris habere uxorem, flebit in domo tua patrem, & matrem mensem dierum. Primum, ne mulier nuptias in luctu celebrare cogeretur. Rursum ut caveretur eidem de vi & injuria; idcirco enim plurium dierum interponitur spatium, ut interim viri voluntas exploretur. Nam si herus servam uxorem habere ex vera & constanti deliberatione decrevit, non utique ægre feret brevem moram a lege definitam: sin autem eodem die, quo feminam in potestate habere cœpit, uxorem esse velit, libidinis hic æstus fuerit, qui quum primum refrixerit, mulier repudiabitur.

v. 15. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam &c.* Uxor dilecta Deo, synagoga fuit, quæ etiam omnium prima domum introducta fuit; huic nihilominus antehabita est filia gentium, esto odiosa, ejusdemque filiis jura primigenia adjudicata, quippe qui synagogæ proli antelati fuerint, duplicemque incretione hæreditatis partem acceperint, Apostolorum videlicet disciplinam & oracula Prophetarum: hac enim prærogativa lex primogenitum a fratribus distinxit, esto, ex odiosa natus fuisset, modo primus.

v. 18. *Si habuerit homo filium protervum... educent eum pater, & mater... & dicent: hic filius noster luxuriosus est & ebriosus, po-*

A *ponentque pater, & mater manus suas super caput ejus*. Parentes lex junxit, quod vix contingat, ut ambo in filium æqualiter immites & immisericordes sint, aut filius in utrumque æqualiter & ex toto iniquus.

CAP. XXII. v. 1.

NOn *videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis*. Quid? si ex odio id fiat. Frequenter enim usuvenit, ut concepta in personam ira, in B rem data occasione profundatur. Jam si Deus te misericordem in pecudem esse jubet, quam oppido magis hominis vicem dolere? Rursum si impensam jumento curam Deus se remuneraturum promittit, quanto magis si officium præstiteris fratri?

v. 6. *Si inveneris nidum avis, & matrem pullis, vel ovis incubantem, non capies eam cum filiis, sed dimittendo dimittes eam abire*. Nam si matrem avolare patieris, illa suos forte repetet natos: sin istos capta matre reliqueris, necasti: sique utrosque sustuleris, aucupium civibus tuis sustulisti: atqui avibus divino præcepto quæsita caritas, oppido quam magnam homini quærit. Interim quoniam audis laudari clementiam, non continuo tibi animo excidat illud vulgare proverbium: qui in latronem animadvertit, publicæ salutis negotium agit: & alterum huic respondens: qui sicarium vivere patitur, is & mortuos odit & vivos torquet, metu videlicet, dum quisque timet simili perire scelere.

v. 8. *Quum ædificaveris domum novam, septum facies tecto tuo*. Nova domus est novum testamentum, cujus septa sunt Christi præcepta.

v. 11. *Non indueris vestimento, quod ex lana, linoque textum est*. Hic rursus legislator populum a Gentilium consuetudine abducere satagit, edicens illorum non modo vitia, sed externum etiam corporis habitum, esse fugienda.

v. 13. *Si vir uxorem duxerit, dixeritque: Non inveni in ea signa virginitatis, & hinc mulierem criminandi causam quæsierit*. Si de stupro quidem constiterit, mulier lapidibus obruetur: sin contra compertum fuerit, feminam ficti criminis accusari, calumniator corripietur, & centum siclis argenti multabitur: quare si dives est, nudabitur, & multam solvet; sin pauper, nudabitur etiam & semet pignori opponet. Quod si dimissus accusator uxorem, quoniam repudiare non potest, vexare perrexerit, judices injuriam vindicabunt. Cæte-

terum ne viri inviſas uxores perimerent, quas confictis criminibus opprimere non poſſent, conceſſus eſt libellus repudii, quem tamen a Moyſe Hebræis permiſſum, Dominus docuit, propter duritiam cordis, ut etiam citra cauſam fornicationis uxores dimitterent.

v. 22. *Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque interficietur, & exigetis malum de medio veſtri.* Ambo capite plectantur, mulier quidem, tum quia nec pudor neque metus illam cohibere potuit, quin eſcam. ejuſmodi attingeret, tum quia inconceſſas dapes avide ſurripuit, & intemperanter voravit. Pari ſupplicio lex etiam virum addixit, quia quum maritum eſſe liceret, maluit eſſe mœchus. Eadem pœna affi-
Prov. 9. 17. ciendum eſſe lex ſtatuit virginis deſponſæ ſtupratorem. Sitit enimvero gladius ſanguinem *bibentis aquas furtivas*.

CAP. XXIII. v. 3. NOn *ingredietur in Eccleſiam Domini Ammonites, & Moabites, nec decima generatione, quia mercede conduxerunt Balaam filium Beor de Pethor Meſopotamiæ Syriæ, ut malediceret tibi*. Plane illum intelligit veteratorem, qui, quum eo, quo vocabatur, proficiſceretur, negabat tamen ſe dictorum, niſi quæ Deus in ore ejus poſuiſſet, aliud habens clauſum in pectore, aliud in oratione promtum. Tropologice, Ammonites ab Eccleſia Chriſti arcendos deſignat idololatras, Moabites Hæreticos.

v. 7. *Idumæi in tertia generatione intrabunt in Eccleſiam Domini*, quoniam nec bellum vobis intulerunt, nec fecerunt injuriam. *Item Ægyptii*: nam etſi poſtremis annis vos acerbe tractaverint, memores tamen vos eſſe oportet beneficiorum, quæ olim, quum Joſeph viveret, ab ipſis accepiſtis. Non tamen, niſi ante ejuraverint pravas majorum ſuorum conſuetudines. Lex duo exigit, primum, ut in tertia generatione id fiat: ſecundum, ut non niſi poſt abdicatam patriæ religionis ſuperſtitionem. Nec vero alium capiunt illa verba ſenſum: perſeverantes enim in more, & inſtituto patrum, planum eſt, nec decima quidem generatione Eccleſiæ Domini fuiſſe aggregandos.

v. 13. *Paxillum gere ſuper arma tua, quo fodias, & egeſta humo operias, quo relevatus es*. Paxillus ſignat prudentiam diſcernendi; præterea pœnitentiam, & compunctionem cordis, atque in egentes caritatem: talibus enim inſtructa præſidiis ſapiens anima, dum malefacta deplorat, qua-

quasi egesta humo abscondit. Arma sunt præcepta, vel gratia Sanctorum mysteriorum, quæ vere & merito invicta animæ armatura dicuntur.

Ne tradas servum domino suo: ideſt si inveneris quempiam Gentilem, puta Persam ad Idumæos fugientem, cave talem servum antiquo domino remancipes. Unde illud a Salomone transcriptum est: *Ne accuses servum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi*. Tropologice accipitur de diabolo & anima ab eo fugiente. v. 15. Prov. 30. 10

Non inferes mercedem scorti, aut pretium canis in domum Domini Dei tui. Tropologice merces scorti Hæreticorum sunt jejunia, orationes, & eleëmosynæ. Item pretium canis sunt opera misericordiæ & oblationes Gentilium & Judæorum. Utroque symbolo docet legislator, talium hominum vota non suscipi, quasi ex voluntate Dei sint. v. 18.

Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit, in vasa autem nihil repone. Quoniam pleno jam ventre saturitas esuriem pepulit, vide ut sinum inde vacuum efferas, imo vero mentem ventris cura liberam. v. 24.

Si intraveris in agrum proximi tui, spicas velle manu tua. Campum ingressus, maturæ segeti admoveto manus, quo prementem soleris famem, cave tamen falcem simul adhibeas, quia avaritia est. v. 25.

CAP. XXIV.

Si vir acceperit uxorem, & dormierit cum illa: si postmodum repudiata, domo ejus egressa fuerit, non reducet illam, nec domo sua recipiet. Ne dum prioris conjugis ædes frequentat, alteri, cui dimissa nupsit, occasionem præbeat suspicandi, ambos mutata voluntate, quæ deseruerant, castra repetere. Rursum ne mulier tali suspicione aspersa, quasi regio inhabitabilis & inculta, sic maneat derelicta. Nec enim primus feminam recipere velit, cujus consuetudo & convictus illi exosus est; nec secundus retinere, cujus fides ipsi suspecta esse cœpit. v. 1.

Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam. Metam, seu inferiorem molam appellat synagogam Judæorum. Catillo seu superiori molæ comparat legis præcepta & oracula Prophetarum, in quibus Deus illius populi Pater & Rector magnifice vehebatur, quamquam utraque merito illis postmodum ablata fuerint. v. 6.

v. 19. *Quando messueris segetem, & oblitus reliqueris manipulum, non reverteris, ut tollas eum.* Relinquito, ait, victum pauperi in manipulo, quem messuisti, ut invenias victum in messe, quam collegisti.

v. 20. *Quum decusseris olivas tuas, non quæritabis post te.* Ne velis, inquit, oliveta tua, relicta carere fruge, ne velit Deus, illa inposterum omni fruge carere: partibus siquidem factis, potiorem tibi tribuit: & quum multa tibi tuleris, modicum quoddam egentibus relinquere æquum est.

CAP. XXV.

v. 5. *Si quis noluerit suscitare fratri absque liberis defuncto nomen in Israel, illius vidua accedet ad eum, & tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, & dicet: sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen illius in Israel: domus discalceati.* Habes in ista muliere typum Ecclesiæ. Hæc enim spirituales calceos Judæo abstulit, suisque filiis dedit: meritoque in os illius expuit, quia Christo domum ædificare recusavit, postquam, per assumtam ex Virgine carnem, filiorum Jacob factus est frater. Ergo domus discalceati natio illa dicetur, quæ Christum egit in crucem.

v. 13. *Non habebis in sacculo tuo pondus majus, & minus. Pondus habebis justum, & perfectum.* Duo pondera sunt duo amores, alter fertur in plura, alter in unum: hic rectus, & indivisus; tortuosus ille & multiplex: anima sacculus est, nec ambos capit. *Non erit in domo tua modius major, & modius minor.* Duo modii veritatis & erroris symbola sunt; duplicem proinde morum differentiam explicant, prout quisque suos actus ad normam spiritus & veritatis exigit, vel carnis & erroris ductum sequitur.

CAP. XXVI.

v. 1. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, surgensque perges ad locum, quem Dominus Deus tuus eliget, ut ibi inhabitet nomen ejus, & suscipiet Sacerdos eas de manu tua, & dices in conspectu Domini Dei tui. Quæsivi, quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Levitæ &c.* Idest primitias & decimas frugum terræ collegi, & Levitæ, & advenæ & pupillo erogavi. *Neque comedi ex iis in luctu meo.* Idest: Prius decimas & primitias separavi tibi, non invitus nec tristis, quo peracto, partem meam comedi. *Neque quæsivi eas in qualibet immundi-*

ditia, ideſt: Purus ab omni immunditia fui, quando ex meis proventibus eas ſeparabam. *Neque appoſui ex eis quidquam mortuo*: Menſas innuit, quas Gentiles mortuis inſtruere ſolebant.

CAP. XXVII. v. 2. *Quando tranſieritis Jordanem, erigite ingentes lapides*, lectos ex alveo fluminis. Jubetur populus, tranſmiſſo Jordane, ex lapidibus informibus, & calce oblitis altare conſtruere. Tropologice altare Chriſtus eſt, ad cujus ædificationem coire dicuntur, quicumque in baptiſmo Chriſti membra fiunt, & ipſius corpus coagmentant: lapides ergo multitudinem ſignant ex variis gentibus in ædificationem corporis Chriſti collectam, quæ in unitate ſpiritus congregata in corpus unius populi coaluit. Quos etiam calce oblitos eſſe oportuit, quia candidas veſtes induunt, quicumque ex aquis emergunt. Quo autem ab altaris ſtructura lex politos lapides rejicit, declarat, ſi quam gentes ad baptiſmum attulere juſtitiam, eam utique fuiſſe juſtitiæ umbram, & nihil.

v. 3. *Et hi ſurgent ad maledicendum in monte Garizim*. Benedictionibus præponuntur maledictiones, ut inſtituto legis magis congruentes. Lex enim ſubditos ſuos ad præceptorum obſervantiam vi metuque compellebat: benedictiones ſequuntur, quia Moſaicæ legi ſucceſſit Euangelium ſuos alumnos educans Dei amore magis quam timore pœnæ.

CAP. XXVIII. v. 13. AT præmiſſis maledictionibus continuo ſubjicit benedictiones. *Benedictus eris in civitate*. Tropologice in Eccleſia Chriſti. *Benedictus in agro*, Apoſtolorum in excolendo dominico agro labor. *Benedictus fructus ventris tui*, Sanctorum piæ commentationes. *Benedictus fructus terræ tuæ*, bonorum operum copia. *Benedicti greges armentorum tuorum*, fundatæ ab Apoſtolis Eccleſiæ: *Et caulæ ovium tuarum*, in Chriſtum credentium cœtus. *Benedictum horreum tuum*, ſancta menſa & Corpus poſitum ſuper illam. *Benedictæ reliquiæ tuæ*, ſanctum fermentum. *Benedictus eris in introitu tuo*, introitum vocat prima chriſtianæ diſciplinæ rudimenta. *Benedictus in exitu tuo*, propoſitam in exitu vitæ poſt certamen coronam oſtendit.

v. 7. *Per unam viam egredientur contra te inimici tui, & per ſeptem fugient a facie tua*. Tropologice ſignificat, malignos ſpiritus ſæpe inſtructa acie pugnam

gnam aggressuros, sed, objecto septemplici virtute charismatum Spiritus Sancti, usquequaque repellendos & dissipandos.

v. 8. *Mandabit Dominus benedictiones super cellaria tua*. Cellariorum benedictionem appellat Ecclesiasticorum Doctorum eloquia, fluentia quasi imbrem: *Aperiet Deus thesaurum suum optimum cœlum*, docet Spiritus descensum a natura sempiterna. *Ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo*, idest divinorum mysteriorum notitiam.

v. 12. *Fœneraberis multis gentibus, & ipse a nullo fœnus accipies*. Omne nimirum hominum genus institutione & disciplina Sanctæ Ecclesiæ indiget, hæc vero ad egenas vanasque hominum scientias non descendit.

v. 23. *Sit cœlum, quod supra te est, æneum*. Maledictionum catalogum relegit & vehementius inculcat. *Fiat*, inquit, *cœlum tibi æneum*, quod quidem contigit in diebus Eliæ: *Et terra, quam calcas, ferrea*, idque etiam completum tempore Elisæi, quando per septennium fames Hebræos afflixit.

v. 25. *Confringet te Dominus corruentem ante*
Infr. 31. 30. *hostes tuos*. Prædixerat Moyses: *Persequetur unus mille, & duo decem millia*, utrumque exhibuit Deus cumulatissime, Davide præcipue regnante, & alias duce Gedeone: item promiserat Deus pu-
Sup. v. 7. gnantibus certam victoriam. *Per unam viam*, inquit, *venient contra te inimici tui, & per septem fugient a facie tua*, & hoc præstitit, ut alia quæ pollicitus fuerat, temporibus Regum David, Achabi & Ezechiæ, aliorumque piorum præsertim Principum. At postquam Hebræi a cultu Dei descivere, & in idololatriam aliaque scelera prolapsi sunt, res plane in contrarium versa est, victique fugam per septem vias cepere: quod quidem tum maxime ipsis obtigit, quando Assyrii, deinde Babylonii Judæam invaserunt, quamquam vel hoc ipsum alias passi fuerant tempore Judicum, & postremis Saulis annis.

v. 38. *Multam segetem proferet ager tuus, & modicum congregabis*, adeo ut ex coro sementis vix unum colligas satum.

v. 48. *Ponet jugum ferreum super cervicem tuam*. Ferreum jugum appellat sævam Regum externorum dominationem.

v. 49. *Adducet super te gentem de longinquo*. Videlicet Chaldæos, de quibus legendus est Jeremias.

v. 60. *Non relinquet tibi triticum, & vinum*. Famem innuit, quæ Chaldæis Jerosolymam

ﬠ mam obſidentibus plurimos torſit & abſumſit. *Et comedes carnes filiorum tuorum*, quod in ea obſidione eveniſſe produnt Jeremias & Ezechiel.

Convertet in te omnes afflictiones Ægypti, inſuper & alias plagas, quæ non ſunt ſcriptæ in volumine legis hujus, & remanebitis pauci numero. Quod enimvero non ſemel accidit, etiam ante Judææ devaſtationem & Hebræorum captivitatem, plurimis fame & bello pereuntibus. *Et diſperdet te Dominus in cunctis gentibus, & ſervies Diis alienis.* Id porro Judæis Babylonem deportatis, & triſtem ſervitutem flentibus maxime obtigit, quo tempore tres dumtaxat viri Danielis ſodales laudantur, quod reliquis ad idololatriam deflectentibus, palam proteſtati ſunt, ſe idola gentium nunquam adoraturos. *v. 60.*

Et reducet te Dominus in Ægyptum ﬡ *claſſibus.* Hoſtium utique, qui te captum, perpetuæque deinceps ſervituti addictum illuc revehent navibus, ut effugere non poſſis. *v. 68.*

CAP. XXIX.

ET *non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures, quæ poſſunt audire*: quare Hebræi Pharaoni ſimiles effecti in graviora adhuc crimina dilapſi ſunt, quibus nullam cauſam ﬢ obtendere potuerunt: quam enim defenſionem afferrent, qui tot ſignis moniti, tantiſque beneficiis affecti fuerant? Illis ergo verbis, *non dedit vobis &c.* nectenda ſunt, quæ ſequuntur: *Non ſunt attrita veſtimenta veſtra, nec calceamenta pedum veſtrorum vetuſtate conſumta ſunt.* Rurſus ad demonſtrandam illorum perfidiam etiam illa ſubduntur. *Et abeuntes ſervierunt Diis alienis, quos neſciebant, quibus non fuerant* ﬣ *diviſi.* Deos, inquit, coluerunt & laudaverunt, quibus facta partitione gentium neutiquam obtigerant: alludit ad illa verba: *Quando dividebat Altiſſimus gentes.* *v. 4.* *Infr. 32. 8.*

Abſcondita, quæ Domini Dei noſtri ſunt, & manifeſta, quæ ſunt noſtra, & filiorum noſtrorum. Divina, inquit, latent, nec ea cogitando aſſequi poſſumus. Noſtra in propatulo ſunt. Hoc dicendum fuit, ne Hebræi inveſtigare divina inſiſterent, ﬤ quum nobis ea abdita ſint & a noſtris ſenſibus remotiſſima: quin potius diſquirerent, an manifeſta Dei præcepta complerent, & cætera ipſis clare diſerteque injuncta exequerentur: proinde ſubdit: *Ut faciamus omnia verba legis hujus.* *v. 29.*

A

CAP. XXX. ℣. 4. *SI pœnitentiam egeris: ſi ad cardines cœli fueris diſſipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus.* Ideſt, ſi poſtquam diſperſi fueritis, egeritis pœnitentiam, Dominus Deus veſter ab extremitatibus cœli congregabit vos. Pertinent iſta ad ea tempora, quibus Hebræi ab Aſſyriis & Chaldæis diſperſi fuerunt, & poſtea Zorobabele duce congregati ſunt, & in Judæam reducti.

B ℣. 19. *Teſtes invoco hodie cœlum, & terram, quod propoſuerim vobis vitam, & mortem, benedictiones, & maledictiones..... Elige ergo vitam, ut diligas Dominum Deum tuum*, ſedulo reputans, quam bona fide Deus omnia, quæ patribus tuis Abrahamo, Iſaaco & Jacobo promiſit, plene cumulateque præſtiterit, eo quod dilexerint eum; cujus rei teſtes appello hodie cœlum & terram: hoc ſcilicet innuunt illa verba: *Ut habites in terra, pro qua juravit patribus tuis Abraham, Iſaac, & Jacob, ut daret eam illis.*

C CAP. XXXI. ℣. 4. *DEus fidelis, & abſque ulla iniquitate.* Non enim quas accepere clades, Deus illis quæſivit: quin ipſimet ſe ſponte in eas conjecerunt, dum a paterna religione ad idololatriam deflectunt. Quare nec idolorum, quæ coluerunt, numine D factum putent, quod è fornace ferrea ſalvi exierint, vel in hoc deſerto ſexcentis beneficiis fuerint affecti.

Memento dierum antiquorum: recogita quando ab ipſis mundi primordiis & antiqui Adæ temporibus Deus *conſtituit terminos populorum juxta numerum filiorum Iſrael*: ideſt, nationes & linguas ſuis limitibus diſtinxit ad numerum Patriarcharum, qui cum ipſorum parente Jacob E Ægyptum intrarunt, virique fuerunt ſeptuaginta.

℣. 13. *Dedit ei, ut ſugeret mel de petra.* Ad literam: declarat terræ promiſſæ ubertatem, adeo ut rupes mel funderent ob ingentem apum copiam. Alii aliter exponunt, ut mel dicantur aquæ, quæ de petra fluxerunt, eo quod quemlibet ſaporem referrent, puta mel guſtare cupientibus, mel fierent, rurſum aliis butyrum & F oleum ſaperent. Tropologice petra erat Chriſtus, qui ſurgentem ſeculi molem disjecit: idem eſt fons vitæ, qui ad habitum, quem volumus, ſe format, & huic quidem fit lux, alteri vero oſtium, atque aliis via & ſapientia. Sic omnibus omnia fit, ut omnes lucrifaciat.

Et

A ... *Et oleum de ſaxo duriſſimo*. Hic ſimiliter ſignificantur vel aquæ dulciſſimæ de petra mirabiliter eductæ, vel manna, quod oleati panis ſaporem referebat; vel quod textui Scripturæ magis conſonat, Moyſes oſtendit olivarum in ſaxoſis Judææ montibus ſuboleſcentium feracitatem, oleique proinde copioſum proventum Dei benedictione auctum.

Impinguatus eſt Iſrael, & recalcitravit, & conviciatus eſt potenti, qui ſalvavit eum. Enimvero pro tantis Dei in ſe meritis gratum ſe probare debuit: at ille poſtquam ampliſſimis beneficiis ornatus fuit, & multarum gentium opibus ditatus, nullam referendæ gratiæ curam ſuſcepit: quin imo pro benefactis rependit injurias. v. 15.

B

Beſtias ſævientes morſu immittam in eos. Ideſt, ſi nullus infeſtet hoſtis, feras adverſus eos provocabo. Sin bellum incumbat, *foris vaſtabit eos gladius, & in penetralibus exagitabit pavor*, hoſtium inſequentium expectatione ſuſpenſos, & prope imminentis periculi metu trepidos, ac trementes: quæ Caini olim pœna fuit. v. 24.

C

De vite Sodomorum vitis eorum. Sodomitarum ſunt, inquit, propago, non Abrahæ, quandoquidem Sodomitarum mores imitantur. Gomorrhæorum progenies, non Saræ. *Uvæ eorum amariſſimæ*, opera eorum peſſima: *Et botri eorum fel ipſis*. Ipſis, inquit, nam quos protulere fructus, iidem, quas patiuntur, calamitates accerſiverunt. v. 32.

D

Furor draconis furor eorum. Pertinax enim eſt, ut concitatus non reſiliat: *Et caput aſpidis peſſimum*. v. 33.

Ecce populus meus abſconditus eſt, & clauſus ſub ſignaculo in theſauris meis. Ideſt, in hac tamen rerum converſione & perturbatione populus meus in locis attributæ hæreditatis cuſtodietur. Subdit enim. *Judicabit populum ſuum, & in ſervis ſuis conſolabitur*. v. 34.

E

Reddam ultionem hoſtibus meis, & iis, qui oderunt me, tradam eos. Videlicet Hebræos Aſſyriis, Chaldæis & Medis. v. 41.

Aſcende in montem iſtum Nebo, vide terram Chanaan..... & morere in monte. Senſus tropologicus ſignat legem & Prophetas; his nempe conceſſum quidem fuit Chriſtum variis ſymbolis adumbratum videre, ejus tamen tempora attingere & præſentem intueri negatum: vocationem etiam Gentilium licuit proſpicere, caulas tamen omnibus gentibus ab Euangelii præconibus apertas intrare, non item: *Omnes enim Prophetæ, & lex uſque ad* v. 49.

F

Joan-

Joannem prophetaverunt. *Moyses*, inquit, *mortuus est*, *non caligavit oculus ejus*, *neque corrugatæ sunt genæ ejus*. Nam interea dum differtur Emmanuelis adventus, a quo lex sepelienda erat, Prophetæ mysterium revelationis ejus clare perspexerunt, nec enim caligavit oculus eorum; rursus nec corrugatæ sunt genæ eorum, aut ora flaccuerunt: quandoquidem nec propheticæ unquam conticuere tubæ, nec prædicantium voces languerunt.

CAP. XXXIII. v. 1. *Dominus de Sinai venit*. Mihi, inquit Moyses, apparuit primum, quum suo me conspectu & alloquio dignatus est in deserto Sinai, suumque legatum instituit. *Et de Seir ortus est nobis*, *apparuit de monte Pharan*. Deinde etiam universo populo nostro spectandum se præbuit in eremo, unde prospectus patet in montes Seir & Pharan: *Et cum eo Sanctorum myriades*. Plura scilicet Angelorum millia a dextris & sinistris ad obsequium ejus parata, quo die etiam legem nobis tradidit.

v. 3. *Et dilexit populos*, vel tribus Israel significat, vel Deum omnes generatim populos diligere declarat, nihil enim eorum odit, quæ fecit. Quod ordinem spectat, Moyses reliquis tribubus antepositit Rubenitas ob primogenituræ prærogativam: proxime sequitur tribus Juda, regia dignitate insignis; tertio loco succedit Levitica, sacerdotio venerabilis: quarto tribus Benjamin; & quinto tribus Joseph, utrique nimirum diversis licet temporibus obtigit honor principatus. Hoc habe, cur Moyses hic tribuum seriem & ordinem minime attenderit. Restat ut impertitas ab eo benedictiones pro nostra tenuitate exponamus.

Benjamin, ait, *amantissimus Domini in silentio conquiescet*. Exstasim innuit, quam Paulus Benjamini nepos passus est, Damascum petens: quando cœlesti visione a sensibus abstractus, obstupuit. *Act.* 9. 6.

v. 12. *Et super eum incubabit tota die*, *& inter humeros ejus morabitur*. Diem illam itidem designat, qua cœlestis vox Pauli aures pepulit, & spiritus mentem implevit, cœlique intelligibilis aspectu recreavit: ergo Moyses significat per incubationem & moram, quod illa Christi ad Ananiam de eodem Paulo verba: *Vas electionis est mihi iste*, *ut portet nomen meum in gentibus*. Rursum, quum situs, in quo Jerosolyma jacet, terram Benjamiticæ tribui attributam contingat, & *Act.* 9. 15. jami-

Christus ibidem crucifixus fuerit : idem recte dicitur tribui Benjamini incubuisse, & inter humeros ejus moratus eo, præsertim die, quo in monte Calvario pependit, & usque ad vesperam manus expansas incubantis in modum sustinuit.

Joseph quoque, ait, *benedicta Domino terra ejus, in pomis de rore cœli.* Tropologice. Joseph designat Christum: terra a Domino benedicta ejusdem humanam naturam: poma de rore cœli, subjacens abyssus, & fruges terræ in plenitudine ejus perfectam ejusdem scientiam rerum cœlestium, & quæ infra cœlum aut sub terra jacent. Rursus Joseph quemlibet justum repræsentat, cui Moyses bona precatur Dei, cujus notissimum symbolum est Sol, videlicet cognitionem, deinde creaturarum rerum, quas Luna & subjacens abyssus significant. His nectuntur beatitudo animæ judicium sequutura, felicitas corporis, Justis communicanda in novissimo die, utramque adumbrant verba, quæ sequuntur: *De vertice montium Orientis, de pomis collium æternorum, & de frugibus terræ, & plenitudine ejus.* v. 15.

Et bona voluntas ejus, qui requievit in Rubo, ideſt omnes, quas dixi benedictiones eo propitio, *qui habitavit in Rubo*, *veniant super caput Joseph*, imo, *& super caput coronæ fratrum ejus.* v. 16.

Primogenitus tauri decor ejus: De primogenitis namque sui armenti solvet decimas, & hostias offeret opimas quasi princeps, non quasi homo privatus, & unus de plebe. v. 17.

Cornua Rhinocerotis cornua ejus, in ipsis ventilabit gentes simul. Quemadmodum enim Rhinoceros jugum non sustinet, sic Josephi filius Ephraim externi principis dominationem non feret. *Hæ sunt myriades Ephraim, & hæc sunt millia Manasses.* In Ephraimitis agnosce multitudinem gentium, quarum fides altius assurrexit, latiusque propagata est, quam Judæorum, quorum proinde typus inducitur Manasses.

Lætare Zabulon in exitu tuo. Prænunciat futuram gentium lætitiam ac transitum a tenebris erroris & inscientiæ ad lumen veritatis & summi boni cognitionem. v. 18.

Et Issachar in tabernaculis tuis. Tropologice significat beatam Apostolorum in cœlestibus ædibus vitam, Christi nimirum discipulis parantur mansiones, quas nullus funestat luctus. *Populos ad montes vocabunt*, Apostoli & Prophetæ: horum enim excitæ tubis, ab imis peccati val-

libus in montem intelligibilem gentes evaserunt.

v. 19. *Quoniam inundationem maris quasi lac sugent, & naves arena sepultas*. In eadem allegoria persistens prædicit Gentilium conversionem Apostolorum opera conficiendam. Enimvero quum gentes, peccandi consuetudine quasi pondere gravi pressæ, in luto hactenus hæsissent, nec inde exitus daretur, aut pateret via ad intelligibile mare, Apostoli utrumque præstiterunt. Tum vero illæ erectis ad spiritualem mercaturam animis, comparataque classe per altum vela fecerunt.

v. 20. *Benedictus, qui dilatavit Gad*, significat regnum Christi Apostolorum prædicatione fundandum; ac latissime propagandum. *Quasi leo accubuit, & contrivit brachium, & verticem*: brachium appellat malorum spirituum catervas, verticem illorum caput & principem Diabolum, prædicitque utrosque a Christo conterendos.

v. 21. *Quia ibi abscondita est portio Doctoris*. Puta Moysis & aliorum Prophetarum ad manifestanda Christi mysteria delectorum.

v. 22. *Dan Catulus leonis lac suget ex Mathanain*, quæ & Batanæa regio, peccati & Inferni symbolum est. Catulus leonis est Christus, qui Judæos & Gentiles, quos hactenus in divina scientia infantes fuisse ostenderat, a peccato extraxit: continuo etiam Infernum subiit & exhausit, quando sanctorum animas indidem eduxit suavissime, tamquam si catuli lactentis in modum è matris uberibus lac sugeret.

v. 23. *Nephtali satur bona voluntate, & benedictione Domini plenus*. Nephtali omnes generatim homines cujusvis temporis repræsentat, qui Christi gratia & beneficiis adjuti perfectionem assequuti sunt. Christus enim est cœlestis Patris voluntas. *Occasum, & meridiem hæreditabit*. Hæreditas in Occasu est Christus moriens, Psal. 67. 5. de quo clamabat Propheta: *Laudem dicite ei, qui ascendit super Occasum, Dominus nomen illi*. Hæreditas in meridie est idem Christus in regno Sanctorum, locum honoris distribuens singulis convenientem.

v. 24. *Benedictus a filiis Aser*. Aser principem psallentium interpretor, præcentoris ergo munere fungebatur. *Tinget in oleo pedem suum*, oleum communicationem Sancti Spiritus designat. Pes, laboris in excolenda justitia, symbolum est.

Fer-

A

B

C

Ferrum, & æs calceamentum tuum. v. 25.
Plane oſtendit conſtantia & invicto animi robore prędi-tos eſſe oportere eos, qui ad amplificandam Dei gloriam ſeſe applicarunt.

Porro in communi Tribuum benedictione idcirco præteriti videntur Simeonitæ, quia a parente ſuo Jacob fuerunt maledicti ob Sichimitarum cædem. Quumque hujus criminis maculam pœnitentia eluere debuiſſent, eandem novo ſcelere exaggerarunt. Zamri namque filius Salu Simeonita fuit, cujus culpa factum eſt, ut vigintiquatuor millia Iſraëlitarum uno die trucidarentur, quotquot nimirum ille ſuo exemplo corruperat. Levitæ contra, etſi eadem cum Simeonitis maledictione olim involuti fuiſſent, benedictionem tamen poſtmodum conſequuti ſunt, ſemel, quando divino zelo ſuccenſi, impios vituli cultores fratres ſuos occidere, non dubitarunt, & iterum quando Phinees, ſimili divinæ gloriæ ſtudio commotus, Zamri filium Salu ſtricto ferro invaſit & interfecit.

A

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

IN JOSUE

EXPLANATIO.

CAP. I. v. 1. *ET factum est, postquam mortuus est Moyses servus Domini, dixit Dominus ad Josue filium Nun ministrum Moysis.* Quo Josue se Moysis ministrum dixit, ostendit, quam demisse de se sentiret. Quorsum enim non alumnum, sed Moysis famulum se prædicaret, quando Deus illum Moysi coæquasse videbatur, dicens: *Sicuti fui cum Moyse, ita ero tecum?*

v. 2. *Surge, & transi Jordanem istum.* Quoniam flumen trajicientem populum cernis, contemplare in his aquis vitæ mortisque confinia, Gehennæ & regni, cœli & terræ: hæc nempe fixo limite discreta sunt, etsi se mutuo contingant. Simul recolito, sic statuisse Deum, ut quicumque mortales fluvium trajicere nolint, orientali, quam tenent, regione contenti, cœlesti hæreditate excidant; quibus vero alteram fluminis ripam occupare obtigerit, Angelorum societate consortioque potiantur. Rursus in Jordanis transmissione relege figuram baptismi, & Christi morientis transitum.

v. 3. *Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit.* Quasi dicat. Ne dubitetis cœptis insistere, & confidite virtuti & constantiæ meæ; ratum namque est, ditionem vestram longe lateque diffundere a deserto, in quo errastis, jugisque Libani, quæ cernitis, usque ad fluvium magnum Euphratem. Sed enimvero Hebræi, delatum in eam amplitudinem imperium occupare, minime curarunt usque ad tempora Davidis, cujus virtute demum ea etiam hæreditatis portio vindicata est, regionibus ad Euphratem positis in potestatem redactis.

v. 6. *Confortare, & esto robustus, tu enim sorte dividis populo huic terram, quam juravi patribus eorum.* Confortare, inquit, nec enim ambigere potes, quin tibi præstiturus sim, quæ majoribus vestris Abramo ejusque nepotibus spopondi, firmata juramento fide. Vide tamen, ut in conditionibus & pactis maneas, quibus servatis, Moysi omnia consilio nutuque meo bene cesserunt.

Præ-

Præparate vobis cibaria. Quorsum viaticum quærerent, cœlo manna depluente & victum abunde subministrante? Nihilominus, quia post triduum Jordanem transgressuri erant, Josue præcepit, ut mature sibi de viatico providerent, quo divisi fluminis grande miraculum, otiosi spectarent. v. 11.

Rubenitis quoque, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, ait, transite armati ante fratres vestros. Hæc Josue ad Rubenitas & socios, non quo eorum auxiliis indigeret; sed ne dum citra Jordanem illi se continent, reliquis tribubus flumen trajicere paratis, animum imminuerent. v. 12.

CAP. II.

Misit igitur Josue de Settim duos viros exploratores ad urbem Jericho. Haud dubium, quin gemini hi exploratores idcirco missi fuerint, ut in reditu animos militum spe rei bene gerendæ implerent, renunciata Jerichuntinorum trepidatione; arbitror tamen illos pro salute Rahab meretricis præcipue certaque Dei voluntate destinatos fuisse. Interim considera in eo loco, unde exploratores dimissi, primi Jordanem trajecerunt, mores veteris conversationis, a quibus verus homo a Christo deductus fuit, vadaque spiritualis Jordanis ingredi jussus est. v. 1.

Rahab autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini. Tale mulieris factum umbra fuit conversionis gentium, quas divina bonitas velut demessos ex gentilitatis agro manipulos collegit, & mirabili consilio in summo loco, quem Dei ecclesia tenet, composuit. Quod autem legis, exploratores sub illa stipula delituisse, significat, apud ecclesiam, ex gentibus collectam, quærendos esse divinorum mysteriorum interpretes, & sacræ doctrinæ sensum. v. 6.

Novi, quod Dominus tradiderit vobis terram, etenim irruit terror vester, & elanguerunt habitatores terræ hujus. Quasi dicat. Equidem non ignoro, ut terram, quam habitamus, ad vos pertinere jam cœperit ante annos quadraginta, etsi eam hucusque tenere nobis concessum fuit, dum spes aliqua pœnitentiæ fulsit. Quoniam vero hanc quoque sublatam video, non dubito, quin parva manus vestrorum hominum, modo rem serio agere velint, universam Chananæorum ditionem subactura sit: usque adeo perspectum est, Deo vestro cœlum, terram, inferos superosque ad nutum parere, ex quo Egyptios quidem emissa cœlo grandine flagellavit, mixto- v. 9.

toque imbribus igne combuſſit; maris vero freta diſcidit, undiſque cedentibus, viam veſtris tribubus patefecit.

v. 9. *Nunc ergo jurate mihi per Dominum.* Per Dominum, ait, non per Jerichuntinorum Deos, quamquam ipſa hactenus eos coluerim. Ita per Dominum jurate, mutuam vos mihi relaturos gratiam; æquum enim eſt, ut qui mea opera Chananæorum manus evaſiſtis, me viciſſim, in veſtram poteſtatem quandoque venturam, ſalvam eſſe velitis.

v. 15. *Demiſitque eos per funem de feneſtra.* Prudens feminæ in dimittendis exploratoribus conſilium ſapientis animæ prudentiam declarat, quum, diſſipata errorum caligine, divinæ legis doctores avide ſuſcipit, ſique eos diſcedere quandoque neceſſe ſit, caute dimittit ad Deum, orat, ut redeant, expectat redituros ſequaci cura.

Domus enim ejus hærebat muro. Chriſti quippe Eccleſia alto & immobili muro innititur.

v. 21. *Appendit funiculum coccineum in feneſtra.* Vitta appenſa Chriſtus eſt crucifixus, *qui ſtat in ſignum populorum*, purpura ejuſdem ſanguinem pro nobis effundendum adumbrabat. Rahab Joſuæ miſſos per feneſtram demittens, Damaſcenæ Chriſti Eccleſiæ figura fuit, Paulum Apoſtolum per feneſtram in ſporta demittentis.

Item *appendit funiculum coccineum in feneſtra*. Quo appenſo Rahab ſecura ruinam murorum opperiebatur: hac ſcilicet ſecuritate fruetur quiſquis in crucem crediderit, quum ſolutis compagibus fractus orbis diſſiliet.

CAP. III. v. 3. *Quando videritis arcam Domini Dei veſtri, & Sacerdotes portantes arcam.* Quoniam hactenus nubes & columna ignis viam per deſerta errantibus monſtraverant; hiſce modo deficientibus, arcam impoſterum ducem ſequi, jubetur populus, certo tamen interpoſito ſpario, id erat bis mille cubitorum. Tropologice oſtendit, remotiſſimam eſſe, non modo ab humanis ſenſibus, verum etiam a quavis creatæ mentis intelligentia comprehenſionem illius, qui dicitur nobiſcum Deus. Quo porro definit: duorum millium cubitorum intercapedinem intereſſe oportere: admonet cavendum tum maxime ab inveſtigatione, duorum arcanorum, quæ in Chriſto penitus latent, ſempiterna videlicet ejus generatio, & temporalis in carne adventus.

In-

Ingreſſiſque Jordanem Sacerdotibus portantibus arcam Domini : ſteterunt aquæ. Id eſt. Etſi Jordanes eo tempore maxime excreviſſet, nihilominus ſimul ac Sacerdotum arcam portantium pedes attigerunt aquas, diffiſſæ ſunt ; ſic porro, ut inferioribus ad mare ſolitudinis decurrentibus, ſuperiores, fontique propiores retrocedentes ſiccum alveum reliquerint. Quorſum autem factum eſt, ut aquæ a loco longiſſimo diſcederent, fortaſſe ut exercitus eo alacrior viam invaderet. Dum autem Jordanis aquas bifariam diviſas audis, cogita ſupremam illam piorum impiorumque ſeparationem : quando Domino in terras redeunte, credentes a non credentibus, peccatores a juſtis ſegregabuntur. Quæ ergo ſuperiores aquæ dicuntur deſignant, cœlitum ordines Chriſtum è cœlo deſcendentem ſequuturos, judiciique futuros teſtes, in quo, diſpoſitis bipertito ſortibus, Judex impios mittet in tartara, & ſuis ſanctis æternum cœleſtis hæreditatis regnum tradet. Quo autem filii Iſrael decretam ſibi hæreditatem adituri, prius Jordanem ſiccare parant, monent populum ſanctorum, qui ad æternam hæreditatem aſpirat, oportere primum, laxata laſcivienti naturæ concupiſcentiæ fræna contrahere. v. 15.

Sacerdotes, qui portabant arcam, ſtabant in medio Jordanis. Arca alias viæ dux modo Jordanis alveum invecta, ſuppreſſo gradu, populo prætereunte, conſtitit, ut ſua præſentia tranſeuntes animaret, timidam præſertim feminarum ac puerorum turbam, quum ambigere non poſſent, ut aquæ perpetuo ſuſpenſæ manerent, modo arca contra ſtaret. v. 17.

CAP. IV.

Dixit Dominus ad Joſue : præcipe eis, ut tollant lapides de medio Jordanis : Jubet lapides ex alveo fluminis colligi, & in conſpicuum aggerem componi, futurum poſteris perenne monumentum diviſi Jordanis, & mirabilis Hebræorum in Chananitidem ingreſſus. v. 1.

Aſcendit autem populus de Jordane decimo die menſis primi anno ab exitu quadrageſimo primo : Decernitur decimus dies, quartodecimo paſcha celebraturis : menſis primus, maturas jam fruges colligere ſimul ſatagentibus, ſimul parantibus bellum. v. 19.

CAP. V.

Ac tibi cultros lapideos, & circumcide ſecundo filios Iſrael, quicumque in deſerto nati fuerunt : quibus utique fraudi non fuit, eo ſigno caruiſſe, quin illam mor- v. 1.

mortalitatem evaderent, quæ ſexcenta hominum millia in ſolitudine abſumſit. Quidnam porro libuit adhibere lapideos cultros? Fortaſſe quia ea materia magis obvia tunc erat, vel quia vulnus ejuſmodi inſtrumento inflictum minus cruciaret, & facilius cicatricem obduceret, vel quia Joſue, ſubjecta oculis lapidum ſpecie, exprobrare populo volebat cordis duritiem, ſimulque monere, ut impoſterum corrigeret, unaque cum circumciſa carne deponeret: quare ſanguis etiam fundendus fuit, ut præter externam cutis, internam cordis circumciſionem, ſibi vel maxime neceſſariam eſſe, intelligeret. Niſi forte dicas, eam circumciſionem pœnam etiam fuiſſe, & Joſue caſtigare voluiſſe majorum præſertim culpam, quod non ſine legis injuria præputium tandiu tuliſſent, aut quod vero propius eſt, legis illum exigere voluiſſe obſervantiam: quam turpe erat, juvenes & ad arma portanda jam idoneos palam negligere. Nec myſterio vacare putes illa verba: *Circumcide filios Iſrael ſecundo*: ſignificare volebat alteram carnis depoſitionem oppido præſtantiorem, aqua & ſpiritu perficiendam. Poſt circumciſionem paſcha filii Iſrael celebrant, toſtas ariſtas & panes azymos comedunt: peracto jam paſchate, manna defeciſſe dicitur; duravit ergo uſque ad ejus feſti finem. Interim obſerva quam bene populo in ipſo introitu proponatur terræ promiſſæ ubertas maturis jam frugibus, & anni tempeſtate amœniſſima: ne ſicut majores allia & cepas mannæ prætulerant, iſti minores ſolum feraciſſimum & uberrimum Dei munere adepti, largitoris liberalitatem aſpernarentur.

A

B

C

D

Et

A ... *Et vidit Josue virum evaginatum tenentem gladium*. Homo videbatur, Angelus erat : exertum ensem gerebat : ideo populus illum non vidit, ne timeret : vidit Josue ne ignoraret, qualem quantumque militiæ præfectum haberet, quove duce præsens bellum capesseret, quamquam credibile est facti notitiam, ipso etiam Josue narrante, ad populum continuo manasse. v. 13.

B ... *Tom. I.* ... *Circumcisio*

Severi Antiocheni. Baptismi figura fuit circumcisio : præputium illa amputabat carnis, hic animæ, abundantiam scilicet malitiæ : nam & Jesus filius Nun figuram gerebat veri Jesu. Ille itaque postquam per obitum Moysis principatum adeptus est, & populi factus dux, eundem in terram promissionis introduxit, atque Jordanem trajecit. Circumcidit cultris petrinis filios eorum, qui ex Ægypto egressi fuerant ; quoniam populus ille universus, qui ex Ægypto fuerat traductus, periit in deserto. Jam considera mysterii utriusque analogiam, mutuamque rerum gestarum habitudinem. Quid enim est, quod per annos quadraginta Ducatus Moysis incircumcisi mansere filii eorum, quos ipse ex Ægypto eduxerat ? Non hoc sine causa factum credo, sed ut hinc occasio manifestandi alicujus arcani peteretur. Quid ? quod etsi diserte lex præciperet : *Omnis, qui non circumciderit carnem præputii sui post octo dies, peribit anima illa* : attamen neque ipse Josue, qui Moysi successerat, antequam trajicerent Jordanem, illos circumcidit, sed postquam trajecerunt, & quidem cultris lapideis. Mysterium ergo agebatur, quo scilicet manifestum fieret, illum, qui Jordanem transmisisset, dignum effectum lavacro regenerationis, cultro petrino circumcidi, idest per Christum, qui est vera petra. Tradunt Josuam cultros, quibus filios Israel circumciderat, in suum sepulcrum recondi jussisse : quod si fecit, facto docuit, illos, qui in nomine Jesu veri Dei baptizantur, eo circumcidi baptismo, qui Christi morte perficiebatur. Interea quemadmodum nos post baptismum & divinum lavacrum ad mysticam mensam vocamur, atque panem illum cœlestem manducamus ; sic etiam Jesus ille, imago futuri, post Jordanis transitum & circumcisionem, panibus terræ promissionis pavit eos, qui circumcisi fuerant, quando Pascha celebravit. Item quemadmodum verus Jesus & Deus verus, postquam manducavit Pascha cum discipulis suis, & legem implevit, panem istum eucharisticum & calicem benedixit, simul Pascha legale solvit, & sacrificium istud novum & intelligibile instituit ; sic etiam Jesus ille filius Nun, velut in figura & designatione, in azymis panibus, ex novo tritico confectis, pascha peregit, & vetus illa esca, manna, continuo cessavit : eodem quippe die manna defeciisse, Scriptura testatur.

CAP. VI. v. 3. *Circuite urbem Jericho sex diebus, semel per diem, septimo autem die septies.* Fecit populus quod imperatum fuerat primo atque altero die & deinceps usque ad sextum, oppidanis ad inusitatam oppugnationem neutiquam trepidantibus, & sequenti die ob sabbati religionem cessaturam arbitrantibus. Sed contra accidit, Israëlitis sabbatum in primo illo bello solventibus: id autem ideo factum, ne Jerichuntini Hebræos vacantes opprimerent; secundo, ut præposteram religionem cavere discerent sui, & externi divina lege abuti non possent, ut præsumta Hebræorum vacatione putarent inermes & imparatos facile posse superari.

v. 26. *Maledictus vir, qui ædificaverit civitatem Jericho.* Hanc Josue sententiam pronunciavit hodie in hominem post plura sæcula nasciturum. At quænam tam diræ execrationis causa? Prima, quia Jerichuntini Jordanem divisum suismet oculis ad multas horas spectaverant, nec ideo arma posuerunt, manifestum tanto miraculo Dei numen reveriti. Secunda, quia septies admoniti, Deum monentem, & judicium in multos dies consulto deducentem contemserunt, nec pœnitentiam egerunt. Et quoniam Josue civitatem anathemati subjectam in perpetuum manere volebat, reparatori, quicumque porro ille futurus esset, maledixit, prædixitque reparationem etiam liberis ejusdem exitialem fore, filiorum periculo parentes terrens. Nihilominus reædificare Jericho ausus est longo licet post tempore Hiel, qui prædictionem Josue & contemsit, & implevit.

3. Reg. 16. 35

CAP. VII. v. 1. *Et abstulit Achar filius Charmi filii Zabdi filii Zare ex Tribu Juda de anathemate.* Impius iste fur mundi sequaces repræsentat: sunt plerique homines, qui opes, voluptatesque hujus vitæ cœca cupiditate consectantur, nec pervident talia bona minima esse, brevique interitura, & ad interitum suos secum amatores pertractura. Cæterum Achar eam in hac historia gerit personam, quam in parabola servus ille piger, qui acceptum talentum fossa humo operuit, ambo sub terra quæsivere, quo perirent.

v. 29. *Dixitque ad eum Josue, quia conturbasti nos, conturbet te Dominus in die ista.* Lapidatus est Achar, uxor liberique eodem supplicio affecti, quod rem domi gestam dissimulare maluerunt, quum indicare debuissent

A buiſſent. Greges & armenta, & cuncta quæ illius erant, igne conſumta, ut patefactus eo furto ad malitiam aditus, ſeveræ punitionis metu occluderetur. Quorſum autem ejus armenta, greges, & cætera in publicum proferuntur? Recte quidem, ut populus viſa viri opulentia intelligeret, illum ad anathematis violationem non inopiam, ſed cupiditatem impuliſſe, quo perſpecto in hominem impiæ
B avaritiæ eo vehementiore ira excandeſceret.

CAP. VIII. *Onite inſidias poſt civitatem Hai, nec longius recedetis.* Non quo Joſue eo ſtratagemate indigeret, ſed ut aliquod ſociis traderet militaris artis rudimentum. v. 1.

Et dixit Dominus ad Joſue: leva lanceam, quæ in manu tua eſt, contra urbem
C *Hai.* Tum ad indicium iis, quos in inſidiis collocaverat, ut dato ſigno ſtatim erumperent, & oppidum invaderent: tum ad myſterium: eandem quippe Joſue hic repetit cœremoniam, qua Moyſes olim uſus fuerat, quum ipſe Joſue Amalecitas cæderet. Quare ſubdit Scriptura Joſuam non contraxiſſe manum, nec lanceam demiſiſſe, niſi ſuccenſa urbe cæſiſque cunctis habitatoribus: quod quidem Moyſen pari-
D ter feciſſe Scriptura teſtatur. v. 18.

Regem quoque Hai ſuſpendit in patibulo uſque ad ſolis occaſum. Præcepitque Joſue, & depoſuerunt cadaver ejus de ligno. Id enim caverat Moyſes: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, & adjudicatus morti appenſus fuerit in patibulo; non permanebit cadaver ejus in ligno; quia maledictus a Deo eſt, qui pendet ex ligno.* Hanc ergo maledictionem ſuſcepit
E Chriſtus, quum in cruce pro nobis mori voluit: non quod patibulo dignum crimen, etſi id lex exigebat, commiſiſſet; ſed quod Judæi contra legis præſcriptum eo ſupplicii genere illum a populo gentili occidi petierunt. At enimvero Chriſtus, quod Judæi cogitarunt malum, in bonum convertens, maledictionem nobis ob prævaricationem legis debitam, indebita maledictione diſſolvit. v. 29. Deut. 21. 13.

F *Tunc ædificavit Joſue altare Domino in monte Gebal ex lapidibus impolitis, quos non tetigerat ferrum, & obtulit holocauſta, & immolavit victimas pacificas, juxta præceptum Moyſis.* Etſi non ad hunc primario finem erectum fuerit altare, ſed ut in ejus lapidibus incideretur Deutoronomium legis. Nota bis legem fuiſſe in lapide ex- v. 30.

exaratam, & primum ſcriptum in arcam fuiſſe reconditum, ſecundum in monte cuivis legenti expoſitum, quod duplicem divinæ legis promulgationem innuit, alteram Judæis privatim factam, alteram per univerſum orbem cunctis proinde gentibus patentem & publicam. In eodem monte juſſit Joſue audiente populo a Sacerdotibus fieri repetitionem legis & benedictionum atque maledictionum catalogum alta voce recitari: id enim Moyſes præceperat. Primum, ne populus legis ignorantiam prætexeret. Secundum, ne ejuſdem obſervantiam inutilem putaret, aut tranſgreſſionem non admodum nocituram: pœnas proinde graviſſimas adjecit, propoſuitque ampliſſima præmia, ſpe ſimul & metu legem communiens. Eadem lapidibus inciditur, ut intelligatur perpetuo duratura, nec enim jota unum, aut unus apex præteribit a lege, *donec omnia fiant*.

Matth. 5. 18.

CAP. IX. *v.* 3. *AT qui habitabant in Gabaon callide cogitantes proſpexerunt ſibi de viatico, & ſaccos veteres aſinis imponentes, & utres obſoletos, & ſciſſos: calceamenta etiam erant aſſumentis conſuta: indutique veteribus veſtimentis perrexerunt ad Joſue.* Interim dum aliæ Chananitidis nationes bellum parant, Gabaonitæ Jerichuntinorum & Hajenſium infortunio cautiores effecti, prudens conſilium inierunt. Et quoniam audierant Iſraëlitis a Moyſe prohibitam cum Chananæis pacem, permiſſam tamen cum aliis populis circa Euphratem longe diſſitis, modo tributa penderent, ipſiſque vectigales fierent; tales ſe eſſe ſimularunt, aſſumtaque peregrini habitus ſpecie, fictaque longiſſimi itineris ſtropha, eo induxere Joſue & Iſraëlitarum principes, ut ſibi ſuiſque ſecuritatem jurarent.

v. 17. *Moveruntque caſtra filii Iſrael, & venerunt in civitates eorum die tertio, & non percuſſerunt eos, murmuravitque vulgus contra principes*: quod Gabaonitas ſervaſſent, quos cum cæteris Chananæis internecione deleri Moyſes præceperat. Contradicebant principes, pactamque Gabaonitis ſecuritatem juramenti religione tuebantur. Compoſuit litem Joſue ſic, ut Gabaonitas, quos ſecum vivere nolebant, ad ſpeciem gravare & maledictioni ſubjicere videretur, reipſa honeſtaret: quo enim illos obligavit ad cædenda ligna & aquam comportandam in domum Domini, ſacerdotibus & miniſtris templi ſociavit.

Et

ET habitatores Gabaon miſerunt ad Joſue, & dixerunt ei: *ne retrahas manus tuas a ſervis tuis*. Obſederant Chananæi urbem Gabaon, ſuccurrit obſeſſis Joſue, & conſerto prælio obſeſſores fugavit; fugientes intercepit lapidum cœlo ruentium procella: *Et mortui ſunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percuſſerunt filii Iſrael.* CAP. X. v. 6.

Tunc loquutus eſt Joſue Domino in conſpectu filiorum Iſrael. Sol quieſce in Gabaon, & Luna in valle Ajalon, & quievit Sol, & Luna ſtetit, videntibus victoribus atque victis; ut iſti planetarum cultum dediſcerent, & illi talia numina colentium errorem caverent. v. 12.

Ecce hoc ſcriptum eſt in libro Canticorum: quid? num id eſt, quod legitur? *Sol & Luna ſteterunt in habitaculis ſuis*. Steterunt, inquam, Deo utriuſque inhibente motum, Sol quidem ſupra Gabaon, Luna vero contra vallem Ajalon. Jam ex Joſue verbis duo colliges, primum ambo iſta lumina proprio motu prædita eſſe: ſecundum, illis ſtantibus, ſimul ſtetiſſe cœlum; alioquin qui Solem ſtare jubebat, rapidam quoque cœli converſionem ceſſare juſſiſſet. Et ſane ſi geminum illud aſtrum, quum per ſe immobile eſſet, cœli motu tunc agebatur, cœlo utique imperanda fuiſſet quies: nam ſi hoc eodem tempore motum diurnum continuaſſet, Solem Lunamque inde, ubi Joſue fixos manere volebat, propria converſione in Occaſum rapuiſſet. Joſue Chananæos debellaturus duos in unum compegit dies: figuram Chriſti prætulit, quando moriendo, mortem victurus, diem in biduum produxit. v. 13. *Hab.* 3. 11.

Nec ullus offendit quempiam de filiis Iſrael lingua ſua. Mirum ſane fuit nullum ex Iſraëlitis cecidiſſe in atrociſſimo prælio, in quo Reges quinque cum omnibus copiis victi & ad internecionem cæſi ſunt. Scilicet Iſraëlitæ, qui non ita pridem a Deo ob anathematis prævaricationem deſerti, ab Hajenſibus turpiter victi fugatique fuerant, ſex & triginta ſuorum amiſſis, nunc Deo obedientes ingentem exercitum potentiſſimorum in Chananitide Regum adeo feliciter profligarunt, ut ne verbo quidem quiſpiam illorum offendi potuerit, hoſtium nemine contra eos mutire auſo. v. 21.

Percuſſit itaque Joſue Chananæorum ditionem a Lachis uſque ad Eglon, & a Reccm Ganæ uſque ad Gazam, & univerſam terram Goſen. Reges interfecit, incolas de- v. 40.

delevit, urbes & agros occupavit : contrahit hic Scriptura in compendium bene multa, quæ Josue a cœpto Chananitico bello per plures annos gessit, recensetque summatim regiones & loca ab eo capta & eversa. Ita tamen, ut reliquis Chananitidis populis internecione deletis, Gabaonitis parceret, ad perpetuam templi servitutem eos obligasse contentus.

CAP. XI. v. 1. *Quæ quum audisset Jabin Rex Asor, misit ad Jobab Regem Maron &c.* Adeo nimirum Chananæorum Reges suæ religionis augures & divini vana victoriæ spe cœcaverant, ut nusquam intellexerint justum Dei judicium, quo fiebat, ut ipsimet bella quærerent, unde male perirent. Enimvero cœcos esse oportebat, qui manus ultro dare noluerunt Deo, cui omnia ad nutum parere jam ignorare non poterant. Mare quippe non ita pridem Israëlitis patefecerat, & Pharaonem eos insequentem fluctibus submerserat; magnis post cladibus attriverat Amalecitas & Amorrhæos, & nuper, ipsis spectantibus, Jordanem siccaverat, atque Jerichuntinorum urbem succussis subversisque mœnibus nudaverat: & quod sane maximum idemque recentissimum erat, Solis Lunæque cursum inhibuerat, quos tamen Chananæi ex prisca majorum superstitione magnos Deos appellabant, sibique omnia esse gloriabantur.

v. 20. *Nec quispiam pro eis intercederet.* Domini, inquit, sententia fuerat, ut omnes Chananæi perirent, nec ullam quispiam pereuntibus misericordiam exhiberet. Josue itaque uno impetu, & continua excursione universas ferme Chananitidis civitates, paucis munitioribus exceptis, ut dictum est, expugnavit. Post hæc movit contra gigantes montium Judææ habitatores. Hos inter armorum strepitus otiosis esse licuit Gazensibus, Azotiis, Gethæis, aliisque Palæstinæ populis, fortasse in gratiam antiqui illius Abimelechi Palæstini Regis, & Phicholis militiæ ejus principis, quibuscum olim Abraham amicitiæ societatisque fœdus inierat: vel potius, ut juxta Domini sententiam Israëlitæ adversarios haberent, quorum perpetua infestatione illorum dubia fides probaretur, sicque manifesti fierent, qui vere Deo adhærerent, quive ab illo facile averti se sinerent.

A

HI *sunt Reges, quos percusserunt filii Israel, Rex Jericho, Rex Hai, Rex Jerusalem &c.* Mirum sane, ut, quum Josue & filii Israel triginta fortasse per annos Chananæorum conversionem procurare institerint, conversi tamen ii non sint. Et quoniam longa peccandi consuetudine obsurduerant, & ea, quæ monebantur, non audiebant; utique non immeriti perierunt, B Deo illorum scelera æquissimo judicio vindicante. CAP. XII. v. 1.

JOsue senex provectæque ætatis erat. Nec hactenus totam Chananitidem subegerat: sed nec Israëlitæ in eum numerum succreverant, ut ad occupandam excolendamque universam terram promissam sufficerent; quando illum jam defectum annis, desertumque viribus Deus mortalis C vitæ ærumnis eripere se velle significavit, ante pollicitus Chananæorum reliquias se persequuturum. Porro longe ante obitum Josue, & ineunte cum Chananæis bello in ea, quæ Rubenitis obtigerat sorte Balaam Ariolus ab Israëlitis, Schonis ditiones devastantibus, captus & interfectus fuit. CAP. XIII. v. 1.

Qui habitant ad Orientem sub monte Hermon supra Hemath. Hebraicum *Maserephot* D stagnum significat aquarum calidarum, cui synonymum videtur *Hemath*, in Sidonienſi agro positum, quousque fugientem Jabini Regis Asor, Regumque sociorum exercitum insequutos fuisse Israëlitas, Scriptura memorat. v. 6. *Sup.* II. 18.

Divisitque Josue dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edrai &c Et dimidiam partem terræ filiorum Ammon Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse. E Sic intelligendum est, ut hæc oppida non Ammonitis erepta fuerint, & Israëlitis attributa, id enim ipsis diserte vetitum fuerat: sed jure belli a Sehone Amorrhæo Rege Hesebon olim occupata, & huic postmodum erepta, Gaditis tandem in sortem cesserint. v. 31. *Deut.* 2. 19.

LOquutusque est Caleb filius Jephone Cenezæus ad Josue: *tu nosti, quod loquutus sit Dominus ad Moysen.* Videlicet me unum, & te ingressuros in terram promissam, ejusque possessionem adituros, reliquis exclusis, qui in hanc ipsam spem Ægyptum nobiscum reliquerant. F CAP. XIV. v. 6.

Nunciavique Moysi, quod mihi verum videbatur; quemadmodum erat in corde meo.

Quam-

Quamquam aliud dicere ſuaderet populi metus, quem ſocii exploratores contraria nunciantes, ad defectionem rebellionemque incitaverant.

Juravitque Moyſes in illa die dicens: terra, quam calcavit pes tuus, erit poſſeſſio tua, & filiorum tuorum in æternum. Id porro ex parte impletum fuiſſe vides, ex quo terram promiſſam intravi, annis quidem non item viribus defectus: quinque quadraginta namque anni fluxere, ex quo hic ſermo a Domino factus eſt, mihique octogeſimus quintus annus jam agitur, nec tamen ætati ſuccubuere vires, ut militiæ onera ſatis commode ferre non valeant. Ille ſcilicet, cujus numine Moyſi conſtitit acies ſenſuum & auctus infuſo lumine nitor vultus, idem mihi integram corporis valetudinem ſua benedictione conſervavit hucuſque.

v. 12. *Da ergo mihi montem iſtum*: hunc enim pollicitus eſt mihi Dominus te audiente, dicens: *Terra, quam calcavit pes tuus, erit poſſeſſio tua*. Sed etſi eam in præſenti obtineant gigantes viri fortiſſimi, oppidaque, & arces validiſſimis propugnaculis communierint; equidem non dubito, ut Deus, modo tu mihi illam ceſſeris, præſtiturus ſit quæcumque mihi ſpopondit eo die, quo ambo explorata Chananitide in caſtra revertimus.

v. 13. *Tradiditque Joſue Caleb filio Jephone civitatem Arbe, ipſa eſt Hebron*. Sic extra omnem ſortem Calebo adſcriptæ fuerunt Gigantum urbes opulentiſſimæ & munitiſſimæ arces, ipſomet Calebo traditam ſibi hæreditatem armis poſtea vindicante; quo bello tres gigantes Hebrone habitantes cecidiſſe, narratur Cap. ſeq. v. 14. Adeo populus ille, qui imbelles urbis Hai habitatores dudum fugerat, modo Hebronem oppidum munitiſſimum & a gigantibus defenſum, invadere non timuit, potuitque expugnare. Quo magis mirere filiorum Juda ignaviam, qui Jeroſolymis incubantes, Jebuſæos oppugnare auſi non ſunt, etiam poſtquam Rex Jebus, quæ & Jeruſalem, a Joſue victus, & interfectus fuit, nec non Ephraimitarum, qui Gadarenos excindere noluerunt, eoſdem vectigales ſibi feciſſe contenti, quamquam & hoc aliarum tribuum peccatum fuit.

CAP. XV. v. 16. *Dixitque Caleb: qui percuſſerit Cariath-Sepher, dabo ei Axam filiam meam*

meam uxorem. Obtigere hæ nuptiæ Othonieli filio Cenez, fratri Calebi juniori, qui eam urbem expugnavit, & a socero præterea accepisse hic narratur campum irriguum superiorem & inferiorem. Qui in sortitione terræ promissæ concessa sibi oppida obtinuere & proprias sedes, præfiguravisse visi sunt eos, qui Christi præceptis & gratia ad celsitudinem divinarum mansionum, & ad perfectionem contemplationis Seraphim propriam provehi meruerunt.

Hæc est possessio filiorum Juda ... Bersabee, & vici, & villæ ejus, idest Bersabee urbs & vici ejus: ubi versionis Syriacæ auctores, quod vocabulum Hebraicum Biziotheah non intelligerent, rati esse proprium oppidi nomen, Beziotheh verterunt. Vides in sortitione terræ ptomissæ aliis quidem celebres urbes obvenisse, aliis vero exigua oppidula & castella, quibusdam villulas dumtaxat & parvos pagos. Hæc nempe in figura contingebant illis, & varios Electorum gradus adumbrabant. Qui ergo urbes nacti sunt, supremum Sanctorum ordinem repræsentant, qui summum in divina contemplatione gradum adepti sunt, Seraphim & Trhonorum similes, infra quos locum obtinent Virtutes, Potestates, & Dominationes, quique homines illarum perfectionem & gloriam consequuti sunt; horum ergo figuram exhibent oppidorum castellorumque habitatores: pagorum proinde incolæ infimum contemplantium ordinem exprimunt, puta Archangelorum & Angelorum. Et prima quidem sors filiorum Juda extulit oppida quindecim: secunda quatuor & viginti, attento majore numero familiarum, & sic reliquæ sortes. Ita monemur, æternam hæreditatem pro bonorum operum numero, & laborum mensura singulis fore dividendam. v. 28.

CAP. XVIII.

Congregatique sunt omnes filii Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum temporis. Hinc missi a Josue geometræ & agrimensores reliqua terræ promissæ loca descripserunt, quæ Josue resumta, quam antea inchoaverat, sortitione septem tribubus divisit in Silo coram Domino. v. 1.

CAP. XIX.

Josuæ dedere filii Israel, quam postulaverat, urbem Thamnat Sdraam in monte Ephraim, *& ædificavit civitatem, & habitavit in ea*. v. 50.

A

CAP. XX. v. 2. *SEparate urbes fugitivorum*. Hoc tempore Josue urbes refugii designavit, ad quas profugere integrum esset illis, qui casu, & citra noxam, hominis cædem feciſſent: his porro, intercedente morte ſummi Sacerdotis, redire licebat ad ſuos, ab aliorum vi ac furore jam ſecuris.

v. 7. *Decreveruntque Recem in Galilæa in monte Nephtali, & Sichem in monte Ephraim,* B *& Cariath Arbe: Trans Jordanem contra orientalem plagam Iericho ſtatuerunt Boſor, quæ ſita eſt in planitie de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Mathanain de tribu Manaſſe*. Hæ ſunt urbes, ad quas velut in aſylum, confugere debebat, qui caſu homicidium commiſiſſet.

CAP. XXI. v. 1. *ACceſſerunt principes familiarum Levi*. C Nam & his ex Dei deſtinatione aſſignandæ erant ad habitandum urbes, & ſuburbana paſcua ad alenda pecora. Utrumque præſtitit optima fide Joſue. Hinc diſtributi per omnes tribus Levitæ habitarunt in medio fratrum ſuorum, diſtinctis tamen ſedibus & contuberniis: ubi delineatam habes imaginem Eccleſiarum & Monaſteriorum, qualia in præſenti cernis, in media quidem hominum frequentia poſita, D ab omnium tamen ædibus & conſuetudine diviſa. Alterum rurſus in partitione terræ promiſſæ myſterium occurret, conſideranti habitam in eadem perſonarum rationem. Hinc enim facile intelliget, in illa pariter terra mitibus promiſſa & ſpiritualibus tribubus dividenda, diſtinctos Electorum gradus, & alios quidem futuros velut populi principes, alios patres familiarum, & alios quaſi optimates E & proceres.

v. 41. *Deditque Dominus Deus filiis Iſrael omnem terram, & poſſederunt illam, atque habitaverunt in ea: nec unum quidem verbum ex omnibus bonis verbis, quæ loquutus eſt, irritum fecit.... dataque ab eo pax in omnes per circuitum nationes*. Pax Iſraëlitis ſingulari Dei beneficio conſtituta aptiſſime explicat futuram Sanctorum in cœlo pacem, quando Chriſtus fideles F ſuos, ex variis populis congregatos, & in beatas illas manſiones introductos, Apoſtolis & Prophetis ſuiſque Doctoribus ſociabit, & bellum excipiet ſempiterna pax & ſecuritas.

A

ةمـــبـــم مـــنـــا ةمـــه لـــحـــتـــم
ةومـــلا ملـــحـــتـــ ـــي ملـــقـــلـــيـــه
ةمـــدهـــا ةمـــنـــقـــا . ـــحـــنـــر ائـــم ةمـــه
ةمـــه لـــبـــحـــه ةومـــلا ةلـــحـــبـــه
مـــبـــم ائـــتـــه ـــي مـــلـــئـــم .
ةمـــبـــم ائـــم لـــمـــلاه ـــحـــحـــ
ةمـــبـــم

B

ةمـــبـــه لـــمـــلاه ائـــحـــا ةحـــحـــا
ةمـــلـــيـــه . لـــمـــحـــمـــ ـــه ـــمـــنـــا
ملـــحـــمـــا ةه ـــحـــحـــ ةحـــحـــا .
ـــمـــ ـــم ةـــحـــا مـــي ـــلـــمـــ ةحـــحـــا
؟ائـــمـــا . لـــمـــبـــحـــا ـــمـــ
حـــبـــه حـــحـــ ةومـــلا ـــلـــا ةمـــبـــم .
ةمـــلـــمـــا ةمـــبـــه لـــمـــلاه
ةلـــحـــمـــم لـــمـــه . ةمـــحـــم
ـــلـــم ةمـــبـــه ةمـــه مـــي ةمـــلـــه

C

ةمـــنـــا . ةمـــم ةمـــي ةمـــه ةحـــبـــي
مـــي ةمـــبـــا ةلـــه ائـــمـــلاه لـــحـــتـــي
لـــمـــمـــه ائـــم . ةمـــبـــم ةمـــه ةمـــبـــا
ةمـــبـــم ةمـــه ائـــمـــلاه ـــحـــحـــ
ةحـــبـــا ةمـــحـــم لـــمـــلاه ـــلـــمـــ
ةمـــلـــيـــه ةمـــلـــحـــه ـــلـــمـــ
ةمـــنـــا . ـــمـــ ـــم ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ةمـــلـــيـــه ـــلـــمـــ ـــمـــ ـــه ـــمـــ

D

ـــمـــ ـــم ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا لـــحـــمـــا
حـــمـــمـــا ـــه . ـــمـــ ـــم ـــمـــ ـــلـــا
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ .
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ

E

ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ

F

ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ
ـــمـــ ـــه ـــمـــ ـــلـــا ـــمـــ ـــه ـــمـــ

E Odem tempore vocavit Josue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse &c. Merito laudavit Josue Rubenitarum & sociorum fidem, quod juxta iteratas promissiones fratres suos in vendicanda propria hæreditate fortiter constanterque adjuvissent. Illisque bona & fausta precatus, ad suas trans Jordanem regiones remisit. CAP. XXII. v. 1.

Miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis, & decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus &c. Altare ædificaverant Rubenitæ ad ripas Jordanis; ea novitate perturbati reliqui Israëlitæ, allegarunt decem principes cum Phinee sacerdote, qui publico nomine illos, quasi paternæ religionis desertores, redarguerent. Excusarunt isti factum: quod, ajebant, videtis, altare, ædificatum a nobis est, non quo in eo sacrificare cogitemus, sed quod velimus extare posteris monumentum, unde certiores fiant, majores quidem suos immolatis in legitimo altari victimis Dei majestatem & numen testari solitos fuisse: ad hanc porro aram confirmasse illud ipsum testimonium, non utique conspicuo cæsorum animalium cultu, sed certe proprio spiritualem offerentes hostiam. v. 13.

P*Ercussit ergo Josue in die illo fœdus, & proposuit populo.* Quodnam? illud utique, quod congregatæ in Sichem universæ tribus jurejurando pepigerant, dicentes: *Serviamus Domino.* CAP. XXIV. v. 25.

Scripsit autem Josue omnia verba hæc in volumine, & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum in Sanctuario Domini, dicens: en lapis iste erit vobis in testimonium, quod audierit verba Domini, quæ loquutus est vobis; ne postea negare velitis & mentiri Domino Deo vestro in omnibus, quæ ego loquutus sum coram eo hodie. Lapis prægrandis, qui a Josue subter Terebinthum in tabernaculo statuitur, diciturque audivisse omnia verba, quæ Deus per interpretem suum Josuam fuerat loquutus, Simonis Petri figura fuit: hic enim præcepta, quæ Christus tradidit, audivit, & miraculorum, quæ fecit, testis fuit: & utraque postmodum communicato cum reliquis Apostolis labore, ad universas per orbem nationes divulgavit. v. 26.

A

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAIM SYRI

IN LIBRUM JUDICUM

EXPLANATIO.

CAP. I. ANimadvertendum eſt, Syros pleroſque circa titulum hujus libri egregie hallucinatos fuiſſe: nam duo vocabula *Sabtæ*, & *Sophtæ* ſynonima eſſe arbitrati, præſenti volumine hiſtoriam duodecim tribuum contineri putarunt. Errare eos plane convincit literarum diſcrimen, quibus utrumque vocabulum communiter effertur & ſcribitur. Nam *Sabtæ* quidem, quod Tribus ſignificat, litera Beth ſcribimus: *Sophtæ Judices*, quibus proprie liber inſcribitur, litera Phe. Hoc ergo Sophtæ, vel Sophetæ, legendum eſt: illud Sabtæ. Judicum enim geſta complectitur, quotquot ab obitu Joſue uſque ad Samſonem populo Dei deinceps præfuerunt, qui etiam Salvatores appellati ſunt, ob partam popularibus ſuis ſalutem, & vindicatam ab externorum Principum ſervitute libertatem.

v. 2. *Dixitque Dominus: Judas aſcendet.* Judęorum quippe tribui adjudicatus fuerat principatus in benedictionibus patriarchæ Jacob. Inde factum, ut qui populo Dei poſtmodum dati ſunt Duces, ac Reges, plerique ex ea tribu delecti fuerint; Judę namque propago fuit David, cujus de ſtirpe Chriſtus pro nobis moriturus, ſecundum carnem, naſci voluit.

Et dixit Juda Simeoni: aſcende mecum in ſortem meam, ut ego pergam tecum in ſortem tuam. Tribus Juda ad Simeonis tribum, arma jungamus, inquit, contra Chananęos, qui deſtinatam mihi provinciam occupant: rebuſque proſpere ſuccedentibus, inde movebimus ambo junctis copiis adverſus illorum ſocios, regionum tibi attribuarum inquilinos.

v. 6. *Fugit autem dominus Bezechi, quem perſequuti comprehenderunt, cæſis ſummatibus manuum ejus, ac pedum.* Dum legimus Bezechi dominum manuum pedumque pollicibus mutilatum ob exercitam in ſui ſimiles non diſſimilem crudelitatem, vel hoc ſolo exemplo ſatis intelligimus, reliquos Chananitidis incolas malis tantis affectos fuiſſe culpa ſua; ut non tam Iſraë-

raëlitarum odio, quam ſuis ſuorumque majorum peccatis ea imputare potuerint. Tropologice: Bezechi dominus, quod ſeptuaginta regulos, manibus pedibuſque multatos, decidentia panis fruſtula ſub menſa colligere, coëgit, ſi quidem inedia perire nollent: quove idem poſtmodum hanc ipſam ferre, quam intulerat, pœnam, coactus eſt, diaboli figura fuiſſe videtur: nobis hic manuum ſummitates amputare dicitur, quum rerum cœleſtium apprehenſionem & memoriam auferre nititur, & ſuadet ſalutis curam abjicere. Nec Regulorum numerus ab allegoria diſcedit: ſeptuaginta namque patresfamilias numerantur ab orbe condito uſque ad Chriſtum, quorum annis mundi chronologia conſtat, toto hoc temporum ſpatio diabolus genus humanum captivum habuit. Quum autem adveniſſet Chriſtus, nobis antiqui illius Judæ perſona prefignatus, quaſi leonis catulus in mortem incubuit, & occidit, ac diabolum pedibus manibuſque multavit, hoſtes enimvero iſto Bezechi domino oppido crudeliores. Interea filii Cinęi ſoceri Moyſis ad Gadarenorum fines progreſſi, Saphat urbem expugnarunt, & ex anathematis lege cives ad internecionem delevere: ſimiliter tribus Juda Gazam occupavit.

CAP. II. v. 1. *Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium*. Quis eſt iſte Angelus? Quidam aiunt, hunc fuiſſe ipſum Joſuam, vel aliquem Prophetam, qui Angelus Domini dictus fuerit, quaſi legatus a Deo miſſus. Verius eſt, ſpiritum fuiſſe ſub humana ſpecie apparentem. Nec tamen prior illa opinio ſolide refellitur ex eo, quod Joſuæ obitus multo ante, & ſub initium libri fuerat enunciatus: id enim per prolepſim dictum, plane convincunt, quæ ſtatim ſubtexuntur geſta Joſuę adhuc utique viventis, & in fine iterum ejuſdem mors ſubjungitur. Quiſquis tamen fuerit ille Angelus, Iſraëlitas merito reprehendit, quod contra iterata Dei juſſa Chananęos de terra ſibi attributa minime exterminaſſent, imo vero ſocios & contubernales ſibi adſciviſſent.

v. 4. *Quumque loqueretur Angelus Domini hæc ad filios Iſrael, elevaverunt ipſi vocem ſuam, & fleverunt*: doluerunt factum, quia necdum pactum reſciderant. Reſciderunt tamen aliquando ipſorum nepotes, in idololatriam prolapſi: quam ob cauſam, *Tradidit eos Dominus in manus Chuſan Regis Meſopotamiæ Syriæ*. Rex iſte Chuſan, qui octen-

Cap. III. v. 8.

nali ſervitute Dei populum afflixit, peſſimum intemperantiæ ſpiritum deſignaſſe viſus eſt, qui mundum diu oppreſſit. Sed quemadmodum Meſopotameni Regis tyrannidem Othoniel octavo anno extinxit, ita Chriſtus dominico die, qui hebdomadæ paſſionis junctus octavus fuit, nequiſſimum illum carnalium libidinum incentorem carnis ſuæ reſurrectione vicit, nobiſque libertatem reſtituit.

v. 11. *Addiderunt autem filii Iſrael facere malum in conſpectu Domini, qui confortavit adverſus eos Eglon Regem Moab. Et ſuſcitavit eis Salvatorem vocabulo Aod filium Gera, alteram manum habentem contractam, & inutilem.* Alter hic populi Dei tyrannus mortem repręſentat, corpore licet pingui, & obeſo ventre. Aod tyranni hujus interfector nobis iterum Chriſti imaginem refert. Profecto ſicut Aod, ut conſilium de occidendo Rege occuleret, perſonam diſſimulavit, & alium ſe eſſe mentitus eſt; ſic Chriſtus mortem deſtruere volens, immortalem naturam texit, & carnem objecit morti mortalem, ut mortem mortis ſpecie falleret, & occideret. Nec porro citra myſterium ſicam in ventre Regis infixam memorat, & addit, ibi relictam fuiſſe, inde utique poſt caſum revellendam. Sanctorum namque morientium corpora morti tela ſunt ferrea: interim hæc illa in ventre portat, ad vitam aliquando reditura, indita ſibi vi a Chriſti reſurrectione: ſed age. Aod tyrannum obtruncaturus dimittit ſocios, ejuſque cubiculum incomitatus invadit: id & Chriſtus fecit, qui enim ſolus mortem ſuperare poterat, ſolus aggreſſus eſt, ſuaque in ſede obtruncavit. Rurſum Aod telum, quo Regem confodere parabat, ipſi occultavit: ſic Chriſtus cum morte conflicturus, divinam virtutem occuluit, obtenditque humanam infirmitatem, *habitu inventus ut homo. Ingreſſus eſt etiam capulus poſt vulnus, & clauſit adeps vulnus*: ideſt, ſuperimmiſit capulum poſt vulnus, & clauſit capulum adeps.

Philip. 2. 7.

v. 31. *Samgar filius Anath, qui percuſſit ſexcentos Philiſtæos ſtimulo boum.* Samgar Chriſti figura fuit. Samgaris de Philiſtæis victoria, parta fuſtis acutæ cuſpide, explicat divini verbi vim & mirabiles effectus: eſt nempe virga virtutis hominem pigreſcentem extimulans, & errantem ad ſemitam juſtorum reducens.

CAP. IV. v. 2. *Tradidit eos in manus Jabin Regis Aſor, qui habuit ducem exercitus ſui nomine Siſaram.* Jabin populi Dei tyrannus, quo Siſaram ducem habuiſſe dicitur, mortis per-

A perſonam geſſit; ejuſque dux Siſara Diabolum repreſentat mortis ducem, & inductorem: ipſe enim erat *homicida ab initio*. Nec porro Siſara capi, necariqne poruit a Baracho, qui legis typum præferebat, neque a Debora, quæ ſynagogam adumbrabat, ſed ab Jaele, quæ Eccleſiam, & Eccleſiæ caput Chriſtum figuravit: Jael quippe genere Iſraëlitis non fuit. Jc. 8.44.

B *Erat autem Debora mulier Prophetis, uxor Lapithor, quæ judicabat populum Iſrael in illo tempore*, divino ſpiritu, quo pia mulier agebatur, una rempublicam moderante: *Quæ dixit ad Barach. Numquid non præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, dicens: vade, & duc exercitum in montem Thabor, tolleſque tecum decem millia pugnatorum?* Ideſt: Præcipit tibi Dominus, dicens: cogito peditum decem millia partim ex Nephtali tribu tua, partim ex tribu vobis finitima Zabulonitarum, ducitoque ad torrentem Ciſon, ibi occurret Siſara cum inſtructiſſimo exercitu, quem tamen commiſſo prælio Dei ope profligabis. Verumtamen non erit, quo de hac victoria magnopere tibi plaudas; quandoquidem dux belli Siſara feminea cadet manu. Jaelem innuit uxorem Haberis Cinæi ex ſtirpe ſoceri Moyſis, a qua Siſara trabali clavo tempora transfixus interemtus eſt. v. 4.

C

D

Cap. V. v. 1.

POſtquam Barachi ductu Jabini exercitus cæſus fuit, ejuſque ductor Siſara Jaelis aſtu & virtute cecidit: *Debora & Barach filius Abinoem cecinerunt in die redemptionis ſuæ, dicentes*. Quid? num ambo canticum iſtud compoſuerunt? Sola enim Debora prophetis propheticum carmen fudiſſe videtur. Quare dicendum eſt Barachum cum Debora eo die, quo fugato exercitu, dux Siſara occubuit, epinicium carmen Domino cantaſſe eo ordine, quo olim Hebræorum populum ſervituti Ægyptiorum exemtum ſimile carmen ceciniſſe conſtabat. Primam ſcilicet ſtrophaṁ cuncti una voce concinuerunt, reliqua uſque ad finem Maria cum feminarum choro proſequuta eſt. Credibile ergo eſt eodem ordine Barachum & Deboram canticum ſimul inchoaſſe, Deboram vero, quæ ſequuntur oracula fudiſſe. Quamobrem eo præterito integrum carmen Deboræ nomine vere & merito inſcribitur.

E

F

A

CANTICUM DEBORÆ.

Domino canam bella, quæ dudum adversus hostes populi mei gessit: *Psallam Domino Deo Israel*, quæ imposterum gesturus est.

v. 4. *Domine, quum exires de Seir*. Tropologice: Regiones Seir steriles & desertæ, desertam & inutilem synagogam referunt, a qua Dominus discessurus, terram concussit, tenebrasque universo orbi offudit, & deseruit. Proprie hic populi ab ægyptiaca servitute liberationem prædicat, ipsique per deserta vaganti collata deinceps a Deo beneficia. *Quum transires per agros Edom, terra mota est*, Idumæorum a Dei præsentia pavorem significat, agros terramque usurpans pro colonis & habitatoribus. Simul innuit singularem erga Israëlitarum patrem Jacob Dei curam, quum olim per hæc ipsa loca iter ageret. Deo enim protegente & fratris insidias effugit, & regulorum eam regionem obtinentium molestias evitavit. *Cœli, ac nubes distillaverunt aquis*. Cœlum enimvero divina Christi natura fuit, ex qua, ejus corpore è cruce pendente, nobis vitales aquæ profluxerunt. Nubes Prophetæ, vel Apostoli, quorum prædicatione antiquorum Prophetarum vaticinia nobis patuerunt.

v. 5. *Montes fluxerunt a facie Domini, & iste Sinai*. Idest, Idumææ montes Dei præsentis numine concussi nutarunt, sed nec iste Sinai Dei loquentis vocem sustinuit.

v. 6. *In diebus Samgar fili Anath*. Samgaris meminit viri fortissimi, quem stimulo sexcentos Philistæos interfeciisse supra narratum est: *Et in diebus Anaëlis*. Jajelem intelligit Sisaræ interfectricem.

v. 7. *Intercidерunt vias planas Israel: migravit habitator ex villis, & oppidis non habentibus murum*, cunctis timore trepidantibus.

v. 8. *Donec surgerem ego Debora*, & divino inflammata spiritu Baracum ad ferendam afflictis opem excitarem.

Rem novam eliget Deus. Tropologice Apostolorum prædicationem, rem oppido admirabilem & inusitatam: *Tunc non videbitur hordeaceus panis &c.* Hæc Gedeonem spectant, qui hordeaceæ placentæ infra comparatur, & significat Deum novum bellum elegisse, in quo nec Gedeon, nec alius illi similis vir fortis pugnavit, sed imbellis femina Jael bellum sola confecit. Tropologice. Hordeaceus

ceus panis legem designat, quæ quidem in Ecclesia observanda non fuit, quia oriente Euangelio Lex occidit, gentibus Euangelium Legi merito præferentibus; tametsi lex Euangelio antiquior esset; sic enim hordeacea messis triticeam antecedit, nec tamen id officit, quin panis triticeus hordeaceo gratior sit & utilius alimentum suppeditet. *Gladius, & hasta non videbitur in quadraginta millibus Israel.* Sensus cohęret cum antecedenti: præterea tacite insinuat futuram ad annos quadraginta pacem, toto videlicet tempore, quo Barac Dei populo erat præfuturus, ut Hebræis necesse non esset tela vibrare, aut nudare gladios.

Cor meum dixit ad interpretes Israel. Ad viros divina cantare doctos, & ad benedicendum Domino paratos. *Dixit*, ideſt pari studio ad canendum se appulit. v. 9.

Qui ascenditis super nitentes asinas. Sensus allegoricus Apostolos signat summum honoris locum in Ecclesia Christi obtinentes; sive recens baptizatos candidis vestibus indutos. *Habitatores domorum*, Christi discipulos alloquitur electos cœlestium mansionum habitatores, *cives Sanctorum, & domesticos Dei. Quique perambulatis semitas*, pios appellat hominum cœtus ad perfectionem tendentium; semitas dicit varia pie vivendi instituta, quibus Sancti ad cœleste regnum ducuntur. *Meditamini ex verbis scrutatorum*, ideſt, piarum commentationum argumenta capite ex dictis scrutatorum, tales appellat Prophetas. Horum porro oracula meditati sunt primum Apostoli, deinde Ecclesiæ Doctores, interpretantes dictatas a Prophetis scripturas. v. 10. *Ephes.* 2.

Ibi dabunt justitiam Domini, justitiam, quam magnificavit in Israel, ideſt narrabunt filii Israel Dei justitiam populi sui injurias vindicantem, quo factum est, ut qui dudum hostium terrore dispersi fuerant, nunc securi descenderint ad portam Tabernaculi, ultricem Domini manum laudaturi. v. 11.

Surge, surge Debora, & divino, quo inflammaris spiritu, Baracum ad pugnam & ad prædam accende. *Loquere canticum: tunc descendet salvator ad laudandum coram Domino*. Ideſt, quum tu Debora cantare cœperis, tunc etiam Barac populi salvator occurret ad prædicandam Dei clementiam, cujus præsens numen dudum expertus fuit. v. 12.

Dominus dominabitur mihi in fortibus. ideſt v. 13.

ideſt Deus meus, quem a populo meo laudari cupio, ipſe hoſtes ſubjugabit, ſint licet fortiſſimi & gigantibus pares, ſubjugabit, inquam, mihique deinceps parere coget. *Surge itaque Barac, & apprehende captivos tuos fili Abinoem.*

v. 14. *Qui deſcendit mihi in viro Ephraim, & opera ejus in Amalec &c.* Duas hic tangit Amalecitarum clades, alteram refert præteritam, quam Joſue ex tribu Ephraim Amalecitis intulit in deſerto; alteram prædicit futuram, quando Saul Benjamita eorum reliquias delevit. *Poſt te*, inquit, 1. Reg. 15. *Benjamin in ſtudio tuo. A Machir exierunt Interpretes*, ideſt: Doctores, *& a Zabulon ducentes calamum ſcribæ*. Duces quippe erant legis doctores, & ſcribæ.

v. 15. *Et Iſſachar, ſicut Barac in populis* fortiter, nec minus ſtrenue, quam Barac dimicavit. Tres præcipue Tribus laudat, quæ ad hoc prælium & victoriam operam contulerant, Manaſſitas nimirum, Zabulonitas, & Iſſacharitas, & iſtos ait fuiſſe in populis, ſicut Barac: ideſt, in eandem ſententiam circa præſens bellum conveniſſe diſſentientibus reliquis, & Baraco duce fortiter pugnaſſe. *Miſſus eſt pedibus ſuis nuncius ad diviſionem Ruben* auxilia petens. *Ibi magni inveſtigantes cor*. Taxat Rubenitarum circa hoc bellum importunas & inutiles conſultationes.

v. 16. *Quare obſediſtis ſemitas, quaſi ad captandum odorem onagrorum*. Iterum taxat eorundem intempeſtivum otium. Tropologice, Onagri agreſtes feræ dæmones mali ſunt, qui ſanctis per ſemitas juſtitiæ incedentibus, cœlumque petentibus inſidiantur, in via, qua ambulant, abſcon- Pſal. 141. 4. dentes eis laqueos.

v. 17. *Gad trans Jordanem quievit*. Ex eodem capite de Gaditis conqueritur, ut qui ablatam Ogo Regi potentiſſimo uberrimam regionem nacti, nil otio potius ducerent. *Et Dan quare naves agit?* quaſi dicat. Itane vero Dan ille quondam laudatus quaſi ceraſtes mordens equum, Chananæorum modo conſpectum non ſuſtinuit, ſed fugam meditatur, & naves parat? *Aſer habitabat in littore maris*. Quando hoſtium adventum ſubodoratus fugam & ipſe circumſpicere cœpit: *Sedit in ſciſſuris*, ſcilicet captivitatem metuens ſpelæa & abſciſſas rupes occupavit.

v. 18. *Zabulon populus, qui obtulit animam ſuam. Nephtali, & Zabulon erunt in excelſis campi ſui*. Cæteris itaque tribubus bellum detrectantibus Zabulonitæ & Nephthalitæ vitam ſuam pro communi ſalute ad omnes

nes belli casus objecerunt. Et vero utrisque finito bello campi & colles frumenti vinique feraces, quos meruere, retribuentur.

Venerunt Reges, & pugnaverunt in Thanac, congregati sunt ad aquas Mageddo. Locus est, in quo olim Josue Chananæorum Reges ingenti clade pariter obtrivit. v. 19.

Dimicarunt stellæ de locis suis. Cœleste auxilium Israëlitis pugnantibus præstitum ostendit historicus sensus; arcanus administratoriorum spirituum bellum adversus invisibilem Sisaram pro populo Dei perpetuo gerentium. v. 20.

Raptarunt eos torrens Cisson, & torrens Cadmonim, aut aquis suis, aut interfectorum sanguine redundantes. David etiam significat Sisaram ad torrentem Cisson fuisse profligatum. v. 21. Ps. 82. 10.

Deciderunt ungulæ equorum ejus a fremitu exercitus robustorum ejus. Fugæ præsidium Sisaræ copiis ereptum ostendit lapsis ob nimiam festinationem cursumque præcipitem equorum ungulis. v. 22.

Maledicite Merod, dicit Angelus Domini, maledicite ei, & maledicite habitatoribus ejus. Meroditæ merito maledicti, quia popularibus suis pro communi salute præliantibus suppetias ferre noluerunt, tametsi ob vicinitatem hoc ipsis nec difficile, nec incommodum fuisset. Tropologice. Merodi Principes synagogæ rectores designant, qui, modo sibi intacta manerent legis sacrificia & cœremoniæ, contra legis transgressores pro lege certare nolebant. v. 23.

Benedicta a mulieribus Anajel, non a cunctis universim mulieribus, nec ubique, sed *in suo tabernaculo*. Maria namque est illa benedicta in mulieribus, & ab omnibus mulieribus ubique benedicenda, quoniam ex illa filius nobis est natus, qui natis omnibus salutem attulit. *Benedicatur*, inquit, *Jael (seu Anajel) uxor Haber Cinæi*, idest ex familia soceri Moysis. Dedit autem Deus salutem per manum uxoris ejus, quo Cinæorum familia ob peregrinitatem antea despecta, in posterum pluris fieret cum ab Hebræis quibuscum habitare statuerat, tum a popularibus suis Madianitis, quorum odium, ob desertam ipsorum religionem & contubernium incurrerat. v. 24.

Levavit cum jubilo vocem suam mater ejus prospectans ex solario. Et quis, ait, moratur stridorem currus ejus..... Forte v. 28.

prædam invenit. Hic inducitur Siſaræ mater ſtans in ſublimi ſpecula, indeque proſpectans vias, qua filium rediturum ſperabat. *Levavit*, inquit, *vocem cum jubilo*, filii nimirum victoriam præſagiens & reditum, triumphum canebat: forte etiam pulſabat organa aut calamos inflabat. *Mulos viritim diſtribuit*. Hic recole legem: *Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus*, quæ tamen ſolos Hebræos obligabat: tacite ergo illos Debora reprehendit, quod paſſim imo ſtudioſe id facerent. *Una ſapientior inter puellas ejus*. In Hebræo legitur ſic: *Sapientiores concubinæ hoc ipſum regerebant*.

v. 30.

Lev. 19. 19.

Qui autem diligunt te ſicut Sol, quum ſplendet in virtute ſua. Dei amantes Soli comparantur, Dei quippe imago ſunt, cujus miſerationes, quum ſint ſuper omnia opera ejus, Solis radiis vere & merito comparantur, cujus vim res omnes ſentiunt, tum maxime, quum Junio menſe Solis virtus tota ſe prodit.

v. 31.

CAP. VI. v. 1. *Fecerunt autem filii Iſrael malum in conſpectu Domini, qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis*. Scilicet peccante Dei populo, populi qui Deum ignorabant, illius hæreditatem occuparunt, & hæredes vagos in natali ſolo, atque extorres, in ſpeluncis & antris degere compulerunt.

v. 11. *Apparuitque Angelus Domini Gedeon ſub Terebintho in Ephra civitate Joas patris Ezri*, eumdemque ad vindicandam populi libertatem ſollicitavit, ſpondens omnia Deo adjutore proſpere ſucceſſura.

v. 21. *Aſcenditque ignis de petra, & carnes, azymoſque conſumſit*. Gedeon adſtantem ſibi Angelum hominem eſſe opinatus, hoſpitale epulum de more parabat. Hœdum confeſtim mactavit, carnes coxit, juſculum in ollam infudit, compoſuitque panes in caniſtro, & Angelo hoc interim ibidem, ubi apparuerat, perſiſtenti ſupra petram obtulit. Prandium utique Gedeon cogitabat, quando hoſpitem ad epulum invitabat. At ille appoſitas dapes contingens & benedicens, viatorii, quem geſtabat, baculi ſummitate ignem è ſuppoſito lapide excitavit, qui carnes & panes extemplo corripuit & abſumſit.

v. 24. *Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud: Dominus pax*. Gedeon miraculo doctus, eum, qui apparuerat, mortalem non eſſe, jam ſibi ipſe moriendum cogitabat, arbitratus ex commu-

A muni ſuorum popularium perſuaſione apparitionem Angelorum hominibus lethiferam eſſe. Quamobrem mox a Domino vel per ſe, vel per aliquem Prophetam loquente audivit. *Pax tibi, nequaquam morieris*: inde altari pacis nomen hæſit. Gedeon poſthæc evertit Baalis aram, & lucum ſuccidit: tumultuantes eam ob cauſam idololatras Gedeonis pater placavit, ægre tamen nec citra periculum. Duo deinde ſigna in vellere & in area petiit, & impetravit: *Et de nocte conſurgens expreſſo vellere conchàm implevit*, circumjecta area ſicca manente. Gedeonis vellus, quo rorem de cœlo accepit, Virginem figuravit, quæ Deum Verbum concepit. Concha, quæ rorem de vellere expreſſum excepit, fontem noſtri baptiſmi deſignavit, in quo inviſibili præſentia adeſt Emmanuel purgationem peccatorum faciens. Area, quæ vellere madefacto, ſicca permanſit mundus eſt, ubi triticum cum paleis confunditur, & juſti cum peccatoribus permiſti ſimul morabuntur uſque ad conſummationem. Alterum rurſus ſignum poſtulavit dicens: *Oro, ut ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens*. Tropologice, ſignum Judęorum caſum prænonſtravit, quando inhibito divinæ benedictionis rore Jeroſolyma & templum flammis deflagrarunt, quum interim totus terrarum orbis divino rore maderet, Dei videlicet ſcientia impleretur; ornaretur quoque ſacris ædibus & altaribus, uni Jeroſolymitano altari ac templo plurimis ſubſtitutis, quę ſunt Chriſtianorum Eccleſiæ, quas ubique terrarum aſſurgere videmus.

B

C

D

E

CAP. VII. *Dixitque Dominus ad Gedeon: loquere ad populum. Qui formidoloſus eſt & timidus, revertatur.* Primum, ne populus militum numero magis quam Dei auxilio victoriam adſcriberet. Secundum, ut idem intelligeret illam Dei promiſſionem: *Unus veſtrum perſequetur mille &c.* firmam fixamque tamdiu manſuram, quandiu populus ipſe legem divinam obſervaret. Viginti duo millia bellatorum eam ob cauſam dimiſſi ſunt: inde exercitus ad decem millia redactus novo adhuc cenſu imminutus eſt. v. 3. Deut. 32. 30

F

Dixitque Dominus ad Gedeon: Duc eos ad aquas, & ibi probabo illos tibi. Abducti omnes bellatores ad aquas: retenti, qui aquam lambuerunt, *ſicut ſolet canis lambere*, ideſt qui poraturi cava manu aquam è fonte hauſtam erecto corpore ori v. 10.

ori admovebant. Reliquis missio data, qui curvatis genibus, ideſt prono corpore & ore in aquas immerſo biberunt. Tropologice. Isti, qui in terram potaturi procubuerunt, designant homines mentis nec altę, nec validę, indolis proinde ad infima, ut sunt terrena omnia, demissæ. Contra qui aquam cava manu sumentes modicis hausti bus biberunt, temperantię & frugalitatis studioſos referunt, quibus est *quæstus magnus pietas cum sufficientia, & habentes alimenta, & quibus tegantur, his contenti sunt*. Isti fuerunt trecenti: quorum magnam in Deum fidem inde conjicere licet, quod invadere non dubitarunt immensam hostium multitudinem per campos locustarum adinstar longe lateque diffusam, cujus nec conspectum quidem omnes simul junctæ Israëlitarum tribus alias sustinere potuerant.

1. Tim. 6. 6.

v. 9. *Eadem nocte dixit Dominus ad eum: surge, & descende in castra Madian. Quumque venisset Gedeon, audiit quempiam narrantem somnium proximo suo*. Dimissis sociis, verisimile est eos, qui supererant, de eventu belli dubitare cœpisse, propterea Deum Gedeoni pręcepisse, ut eadem nocte ad Madianitarum castra descenderet, ubi ex novi somnii interpretatione certum victorię prędagium acciperet, quo expoſito, sociis omnem de pugnę exitu curam eriperet.

v. 16. *Vidi somnium, & videbatur mihi quasi placenta panis ex hordeo volvi per castra Madian, quumque pervenisset ad tabernaculum, subvertit illud*. Tropologice: Hordeaceus panis dum Madianitarum castra subvertit, docet, nullum prędantius esse remedium ad cohibendos concupiscentiæ carnalis motus, quam siquis assuescat modico & simplici cibo. Ad literam. Panis hordeacei species ideo somnianti Madianitę oblata fuit, quod omnium aptissima videbatur ad exprimendam Gedeonis ejusque exercitus imbecillitatem, & parvitatem, placenta quippe hordeacea & parva res est, & vilis cibus. Nihilominus exiguus iste Hebręorum manipulus ingentem Madianitarum exercitum profligavit.

v. 21. *Divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit singulis tubas, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum..... Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo in primam partem castrorum, & cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas*. Allegoria. Gedeonis buccinę Euangelii tubam prędignabant.

bant . Euangelii namque perſonante tuba , & coruſcante ſacramentorum Chriſti lampade peccati imperium everſum eſt. Rurſus hydrię , incluſas lampades continentes, Judęorum ſynagogas ſignificabant, intra quas ſcripta Prophetarum oracula oppreſſa & abſcondita diu jacuerunt . Poſtquam vero Judęi virtute crucis Chriſti fracti contritique fuere, continuo propheticarum lampadum fulgor emicuit , & Apoſtolorum luce adjutus totum orbem terrarum complevit . Poſtremum lagenæ ex argilla fictę & luto , humani corporis concretionem exhibent, & in eas conditę faces divini ſpiritus in carne ſanctorum occultas operationes repręſentant .

Gladius Domini , & Gedeonis . Domini , inquit , prędentis, non populi fugientis hoc opus eſt : non populi , qui arma abjecit , ſed Dei , qui arma Gedeoni ſubminiſtravit . Item Gedeonis , quia per illum , Deo aſpirante , reddebatur populo libertas . v. 21.

Et filii Ephraim interfecerunt Oreb in petra Oreb , & interfecerunt Zeb in loco ſtagni Zeb . Dixitque Gedeon ad filios Ephraim : nonne melior eſt racematio Ephraim vindemia Jezrael ? Permiſit Deus , ut iſti principes & multi alii ex acie evaderent , & poſt ab Ephraimitis è fuga retracti interficerentur , quo populus victoriam interea conſideraret , indeque colligeret , illam non ſibi , ſed Deo unice adſcribendam . Et ecce nova cum Ephraimitis turba & rixa : *Quid eſt hoc , dixerunt , quod facere voluiſti , ut nos non vocares , quum ad pugnam pergeres contra Madian ?* Prudenter Gedeon , manſuete agendum cenſuit , ne ſi jurgium porro pergeret , plagam , quam effugerat cum Madianitis confligens , a ſuis popularibus acciperet : quare mitiſſime reſpondit : at ſane multo magis prędabat bello finem dari , interfectis duobus principibus , quod nunc virtute veſtra confectum eſt , quam nobis inſpectantibus , millia & myriadas Madianitarum in acie occubuiſſe ; quando ad hoc factum nihil ipſi contulimus , prędter faces , & voces . Sic facili & ſuavi reſponſione jurgium & periculum diſcuſſit . CAP. VII. v. 2.

Tulit ergo ſeniores civitatis Soccoth , raptavitque illos per ſpinas deſerti , ac tribulos . Hac nimirum cum ſeveritate animadvertit Joſue in cives Soccoth , eo quod venia prorſus indignos exiſtimaret eos, qui ſuos populares pro communi ſalu- v. 16.

lute laborantes, cursu & inedia fatigatos & in summa inopia aliquod famis remedium flagitantes, crudeliter repulissent. Captis itaque Madianitarum ducibus Zebee & Salmana, quorum fugam Soccothenses Gedeoni in probrum paulo ante vertebant, spinis & tribulis immites animas a corpore exegit, quæ fugientes sociorum animas subministrato qualicumque cibo ad corpus redigere noluerant.

v. 21. *Surrexit Gedeon, & occidit Zebee, & Salmana.* Sic fratrem ultus est Gedeon, quem isti Reges in monte Thabor occiderant eo tempore, quo Israëlitæ a Madianitis oppressi in montes & loca inaccessa profugere cogebantur. *Et quievit terra in diebus ejus quadraginta annis.*

v. 24. *Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo. Date mihi singuli inaurem ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaëlitæ habere consueverant. Fuitque pondus inaurium, quas postulaverat, mille, & septingenti auri sicli absque monilibus aureis, & præter torques aureas... fecitque ex eis Gedeon figuram hominis, & statuit illam in Ophra.*

v. 31. *Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium, & vocavit nomen ejus Abimelech. Qui occidit fratres suos filios Jerobaal, remansitque Joatham filius Jerobaal minimus.* Mortuo Gedeone Abimelech rempublicam occupavit, qui Sichimitarum ope principatum adeptus, fratres suos statim occidit, ipsos etiam Sichimitas post urbis incendium opprimere aggressus in pugna occubuit. Hanc scilicet pœnam criminis reddi justum fuit iis, qui Gedeonis filios immeritos necaverant. Et Abimelech quidem collecta perditorum & audacium hominum manu cędem fecerat, pecuniam tamen, qua illos conduxit, Sichimitę suppeditarunt septuaginta argenteos ex fano idolorum suorum ablatos.

CAP. IX. v. 6. *IErunt ligna, ut ungerent sibi Regem, dixeruntque Olivæ, veni, & impera nobis: quæ respondit, non deseram pinguedinem meam: Dixerunt Ficui: Veni, & impera nobis.* ideſt si arborum regina fiam, meum oleum perdidi; ego vero suaviſſimi fructus dulcedinem, respondit Ficus: alias alię arbores excusationes dedere, sic ad Rhamnum tandem ventum est, quę delatum imperium ultro admisit. Hunc apologum Joatham Gedeonis filius composuit, & dixit, postquam Sichimitę Abimelechum ducem creaverant, quo illis hujus facti indignitatem exprobravit, & malum exitum ominatus est. *Egrediatur*, ait, *ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello*: quę quidem

dem execratio plenum effectum habuit, ut dictum est. Tropologice: Abimelech à Sichimitis pecunia adjutus & insuper ad principatum evectus, ex principe hostis factus, eorum civitatem succendit. Tale nimirum Diabolus stipendium suis solvere consuevit, quippe qui sibi obsequentibus, atque servientibus sempiternum incendium perpetuo moliatur. Joatham, qui summum montis verticem assequutus Abimelechi minas elusit, credentium cœtum repræsentat arcem fidei in baptismo susceptæ obtinentem: in hoc quippe loco viri sancti tutum a Diaboli infestatione perfugium inveniunt, & fortes in fide rugienti leoni resistunt. Porro mulier, quæ a summa turre librato fragmine molæ Abimelechi caput confregit, mysticæ sponsæ typus fuit, quæ ex aquis ascendit in victoria; tantumque roboris inde cœpit, ut fragili telo fortis contuderit superbiam, & aspidis caput contriverit.

Fuit illo tempore Jephte Galaadites, ad quem congregati sunt viri perditi, & audaces. Dixeruntque ad eum majores natu de Galaad: veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Hæsit ad hæc Jephte, quemnam exitum bellum istud habiturum esset, incertus. Videbat enim populum quidem, damnata idololatria, Dei cultum recepisse, nec tamen Deo acceptam esse eorum pœnitentiam satis constabat, quia nec afflictis rebus remedium poscenti succurrebat, nec tristissimæ servituti, qua ab Ammonitis premebatur, finem aut aliquod allevamentum afferebat. At at quis sum ego homo, cogitabat, ut quod omnibus tribubus negavit, mihi petenti Deus concedat? Quid tandem statuit? Sequitur: *Tunc votum vovit Domino dicens: si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti in pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Quasi diceret. Ego quidem nunc aperio os meum ad Deum secreto voveoque me ipsi immolaturum, qui primus è domo mea mihi occurrerit. Cæterum Deo curæ erit parare hostiam servi sui triumpho convenientem. Nec dubium quin Jephte humanam victimam voverit; speravit tamen, Deum aliam substituturum, ea videlicet providentia, qua hujus generis hostiæ arietem alias subrogaverat.

CAP. XI. v. 1.

Gen. 22. 13.

Revertente autem Jephte in Maspha, occurrit ei filia sua cum tympanis, & choris. Ex prisco more gentis agebat filia Jephte.

v. 34

te. Solebant nimirum Hebręi relatas noviter victorias cum apparatu & musico concentu celebrare. Sic olim Maria sorore Moysis præcinente reliquæ fæminæ triumphale carmen Deo cantarunt ob victoriam ab eodem concessam diffisso pelago & submersis cum Pharaone Ægyptiis. Similiter post Jephte tempora, Davidi & Sauli ex eo prælio revertentibus, in quo Goliath interfectus fuit victique Philisthęi, virgines occurrerunt cum tympanis & choris, ludentes atque dicentes: *Percussit Saul mille, & David decem millia*. Dum porro filia ad sacrificium veniente scissis vestibus nudatur pater, significatur futura denudatio synagogæ: postquam enim Emmanuelem despexit, quando *in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit*; continuo omnis illi ademtus fuit ornatus, detractis ac laceratis, quibus hactenus mystice tegebatur, indumentis, inops & nuda relicta est. Rursus concerptam ducis chlamydem observa, & cogita discissa Christi morte Levitico Pontifici insignia, & abrogatum synagogæ magistratum.

1.Reg. 18.7.

Hebr.9.26.

v.36. *Heu me filia mea, affligens afflixisti me hodie... Quæ respondit, fac mihi, quod egressum est de ore tuo, postquam Dominus fecit tibi ultionem de inimicis tuis*. Nota. Non eo ipso die, quo Jephte filiam vidit, etiam immolavit. Provisum quippe fuit, ne Judæorum Pontifices Christum natum in cunabulis occiderent; sed ejus mors ad plures annos differretur, quo plures item annos lugeret populum Judæorum in sua incredulitate obduratum, campis Israel, & montibus filiorum Jacob oberrans. Nota secundo, filia post duos menses ad patrem redit & occiditur, quia idem Deus & homo sponte sua, non aliena crucifixoribus occurrit. Nota tertio. Ad duos menses virginis immolatio protrahitur. Christi nimirum mors legem & Prophetas sequutura erat. Sic enim erat definitum, ut Lex & Prophetæ præcurrerent, & postea Christus veniret, & moreretur.

CAP. XII. v. 5. *NUmquid Ephrathæus es? quo dicente, non sum: interrogabant eum, dic ergo scieble, qui respondebat seble*. Ephrathæis adversus Jephten tumultuantibus, ejusque domum incendere parantibus, ad arma utrinque procurritur. Prælio commisso Ephrathæi a Galaaditis duce Jephte cæduntur, quorum multi ad vada Jordanis, eo, quod hic notatur, linguæ indicio deprehensi, trucidantur; cæsorum numerus duo supra quadraginta millia. *Judicavitque Jephte Israel; sex annis*.

Rur-

ﻝﺎﻤﺴﻟ ﻩﺮﻣﺃ ﺎﻣ ﻞﻛ ﻭﻫ ﻥﺎﻨﻣ
ﻞﺋﺍﺮﺳﺍ ﻲﻨﺑ ﻭﺪﻋ ﻩﺎﻨﻳﺃﺭ ﺎﻤﻛ ﻩﺪﻌﺑ
ﻥﺎﻨﻣ ﻞﺋﺍﺮﺳﺍ ﻲﻨﺑ ﻩﺎﻨﻳﺃﺭ ﺎﻤﻛ ﻩﺪﻌﺑ
ﻭﺪﻋ ﻩﺎﻨﻳﺃﺭ ﺎﻤﻛ ﻩﺪﻌﺑ ﻥﺎﻨﻣ ﻞﺋﺍﺮﺳﺍ ﻲﻨ

indicare eis, quod de corpore leonis mel fluxisset. Nota. Mel in extincto leone repertum, umbra fuit vitæ, quam ex occiso Christi corpore hausit universum genus humanum.

v. 12. *Dixitque Samson Philistæis: Proponam vobis problema*. Gryphus a Samsone sodalibus propositus, atque ab ejusdem uxore, illis in ejus solutione hæsitantibus, expositus, mysterium fuit, quo disceres, Emmanuelem per Ecclesiam suam suis Sanctis suа mysteria revelare.

v. 14. Problema erat. *De comedente exivit cibus, & de amaro egressum est dulce*. Tropologice. Immanis corporum helluo mors est, quæ Domini etiam corpus devoravit, quando ille sponte sua mortem gustavit; hoc tamen corpus, victor mortis Christus è mortis faucibus cum gloria repetens, nobis refudit in pharmacum vitæ & salutis. *Et de amaro egressum est dulce*, vere & merito dictum, quandoquidem de morte, qua quidem nihil acerbius, tantæ dulcedinis ac virtutis cibus prodiit, ut naturæ per se mortali, & intractabili immortalem vitam, moresque suavissimos infuderit. Rursus: *De comedente exivit cibus*, Christi videlicet corpus a morte redivivum, quod Ecclesia manducat. *Et de amaro egressum est dulce*: ideſt dulcedo illa nobis expressa est, quæ omnes gentes ex naturali feritate ad justitiam & mansuetudinem transtulit. Ad literam. *De comedente exivit cibus*, ideſt mel: Comedens leo est, animal scilicet voracissimum. *Et de amaro egressum est dulce*, ideſt de leonis cadavere, quod certe palato suave non est, & naribus molestum: vel ipsas apes intelligit, quas amaras dicere licuit, quod infestis aculeis sint armatæ, & pungendo dolorem afferant, vel vepres, & amari succi herbas, quarum flores apes carpere solent.

v. 15. *Dabo vobis triginta sindones*. Tropologice, sindones & vestes a Samsone promissæ ænigma solventibus signant spiritualia indumenta ab Emmanuele iis distributa, quibus credita sunt divina mysteria,
I. Cor. 12. 4. & divisiones gratiarum, ministrationum & operationum, aliaque dona hominibus communicata. Nota. Samson ænigma celavit patrem & matrem, non item sponsam suam; cui nimirum ejusdem solutionem candide aperuit. Id nempe prefinitum erat, ut Christus mysterium Euangelii absconditum a seculis & generationibus matrem suam synagogam latere permitteret, cujus tamen *Sacramenti divitias*,
Coloss. 27. *& glo-*

A *& gloriam notas facere volebat in Gentibus Ecclesiæ suæ.*

Et illi dixerunt ei die septimo: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: si non vitulæ meæ blanditi fuissetis, nec utique exposuissetis problema meum. Samsonis ænigma solutum die septimo, Tropologice præsignabat, septimo mundi millenario manifestanda fore mysteria, quæ per ænigmata & parabolas tradita fuerant, antequam exhiberetur apparatus epuli nuptialis spiritualis connubii, a Christo cum Ecclesia celebrandi. v. 18.

B

Inventamque maxillam asini aridam arripiens, interfecit in ea mille viros. Samson arida asini mandibula Philisthęos prosternens, Christi victoriam adumbravit: quum assumens naturam vietam & defectam, ea Diabolum vicit & mortem destruxit. Ex eadem porro natura assumta fons aquarum viventium scaturivit, quarum potu Adam revixit. CAP. XV. v. 15.

C

Ascendit quoque in Gazam, & structas a Gazensibus insidias elusit, quum media nocte consurgens apprehendit ambas portę fores, & portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron. Christum hic contemplare utriusque populi Judęorum & gentium peccata ad montem Calvariæ in semetipso portantem, simul exterminantem a civitate mortem & Diabolum. Civitas autem mundus est. CAP. XVI. v. 1.

D

Posthæc amavit mulierem, quæ vocabatur Dalila: quæ dixit ad Samson: quid est, quo ligatus erumpere nequeas? cui respondit: si septem nerviceis funibus adhuc humentibus &c. Samson ter ligatus, ac tandem exoculatus tria populi sui tempora, ac totidem vinculorum genera expressit, moram scilicet in Ægypto, & inde exitum, & ingressum in Chananitidem. Samson itaque nerviceis primum constrictus funibus, Hebręorum populum Ægyptiorum vitiis & erroribus implicitum designat. Idem novis ex cannabe restibus ligatus, eundem populum figuravit filiarum Madian illecebris in itinere captum. Idem, dum tertio plexis licio crinibus tenetur, tertium eorundem Israëlitarum statum adumbravit, quando occupatis Chananęorum terris, ipsi vicissim eorum vitiis flagitiisque occupati ac tenti fuerunt: tandem a Christi adventu excœcati sunt. v. 4.

E

Vocavitque Dalila tonsorem, & rasit septem crines ejus: & statim ab eo fortitudo recessit. Quumque apprehendissent Philistæi v. 19.

F

listæi , eruerunt oculos ejus ; & clausum in carcere , molere fecerunt . Philisteï oculos Samsoni confestim effoderunt , ut quoniam ei vitam adimere nollent , lucis usuram auferrent : sic enim etsi non eandem , at similem certe referrent injuriam , qua ille viros ex Philistæorum gente illustres mille necando ipsos affecerat . Interim nota : Samsonis caput crinibus Nazaræatus insignibus expoliatum præsignabat olim casurum populo Judaico diadema B speciei , & coronam gloriæ : Prophetas scilicet & Apostolos a Judæis separandos ; peccatum contra tantopere corroborandum , ut idem populus afflictus , & excœcatus servire malis spiritibus cogeretur miserrimam servitutem , ipsaque fere mala sustinere , quæ Samson a Philistæis toleravit . Sin autem in Samsonis casu præteritas mundi vices & calamitates relegere cupis , cogita primæ ætatis hominum vincula fuisse quasi funes nerviceos adhuc humentes , nec enim mundus ante diluvii tempora in flagitio obduruerat : nam qui infra diluvium vixere homines , peccatis velut restibus ex cannabe confectis obstricti fuere usque ad legem : qui vero legem acceperunt quasi licio textorio illigati sunt . Cæteri cœco in carcere jacuerunt usque ad adventum Domini , nudo capite ambo , defluxerat nimirum illis omnis decor D Sanctorum , cujus figura fuit sacra Nazaræorum cæsaries : malis hoc interim spiritibus homini insultantibus , ejusque ruina gaudentibus .

v. 23. *Jamque capilli ejus renasci cœperant* . Dixi sacram Nazaræorum comam symbolum esse decoris Sanctorum , ejus videlicet pulchritudinis , quæ sanctitatis flos est , ac proinde Sanctorum propria : quum ergo Samsonis capillos in carcere renasci , E & crescere audis , recole , refloruisse formam Sanctorum , & sanctitatem revixisse , postquam Christus in cruce mortuus fuit , & clausus tumulo . Rursus quum legis , Samsonis caput resciissis Nazaræatus crinibus decalvatum fuisse , postquam cor ejus importunis amoribus implicitum fuit , contemplare velut in propria imagine perfecti hominis casum . Enimvero siquis libidini semel imperium consenserit , huic omF nino necesse est , cæteras virtutes , & animi bona simul deperire .

v. 26. & 30. *Dixitque Samson puero : dimitte me , ut tangam columnas domus .... Concussisque columnis , cecidit domus super omnes principes , & cæteram multitudinem : & plures interfecit moriens , quam ante vivus occiderat .*

A *rat*. Hic etiam habes Samſonem expreſſam Chriſti figuram. Samſon moriens Philiſtęorum idolum, ejuſque ædem evertit. Chriſtus moriens omnium gentium ſimulacra contrivit, & idololatriam extinxit. Samſon moriens plures interfecit, quam vivus occiderat: Chriſtus moriendo mortificavit omnes, quos Apoſtolus mortuos peccato, & Chriſto conſepultos per baptiſmum ſcribit, qui quidem omnem numerum ſuperant. *Rom. 6. 4.*

B

CAP. XVII.

ET fuit vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri ſuæ, v. 1.
mille, & centum argenteos, qui tibi ablati fuerunt, ego abſtuli. Simul author fuit, ut quod mater olim ſe voviſſe ajebat, actutum exequeretur, & ex eo argento idolum fabricaret.

C *Cui illa reſpondit: benedictus filius meus* v. 2.
Domino. Benedixit filio, non tam quod ablatam pecuniam redderet, quam quod uſum, quem ipſa ſecum ſtatuerat, laudaret. Hujus vero hiſtoriæ tempus Scriptura paulo inferius indicat, quum narrat idolum ab Ephraimitis conflatum, a Danitis poſtea cultum fuiſſe, ejuſque ædituum fuiſſe conſtitutum Jonathanem filium Gerſon filii Moyſis. Sic idololatria ab Ephraimitis excitata, per Daniticam tribum ſerpere

D cœpit, poſt etiam ea contagio quaſi peſtilentia reliquas tribus invaſit.

CAP. XVIII.

TUlerunt igitur filii Dan ſimulacrum, v. 18.
non ut illud confringerent, imo ut Deum ſibi facerent.

Et Sacerdos tulit Ephod, & ſimulacra, ac ſculptile, & profectus eſt cum eis. v. 20.
Levita hic erat, qui a Micha mercede

E conductus, idoli illius ſacrificus inſtitutus fuerat. Hunc aliquando Danitæ, Michæ domum ingreſſi, de eventu ſuſceptæ dudum expeditionis idolum conſulere rogarunt, poſt etiam, ut auferret, & abeuntes ſequeretur, perſuaſerunt, polliciti, ſe illum patris & antiſtitis loco inpoſterum habituros.

Manſitque apud eos idolum Michæ em- v. 31.
ni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. Videlicet uſque ad tempora Samuelis: quando tabernaculum Domini è Silo translatum, in urbe Nobe collocatum fuiſſe

F legitur in libro Samuelis.

CAP. XIX.

FUit quidam vir Levites, habitans in la- v. 1.
tere montis Ephraim, qui accepit uxorem concubinam de Bethlehem Juda. Et fornicata eſt contra eum concubina ejus, & ſurgens

gens discessit ab eo, reversaque est in domum patris sui in Bethlehem Juda, mansitque apud eum quatuor menses: surgensque vir ejus sequutus est eam, volens cor ejus delinire, & reducere eam. In historia hujus mulieris humanæ naturæ casum considera. Quarto ab ejus discessu mense a marito reducitur: quia quarta anni tempestate adulta jam hyeme Christus natus est, & hominem sua culpa a Deo separatum, & per avia errantem requisivit, & quidem in oppido eodem, ad quod Levita venisse dicitur, uxorem revocaturus. Idem Levita in urbe Gabaa a Benjamitis tecto excluditur, & insuper ignominiose tractatur. Christus a synagoga illusus, etiam civitate ejectus est, quando *extra portam passus est*. Universum proinde Judæorum populum in hac allegoria tribus Benjamin repræsentat: cujus in Levitam ejusque uxorem inauditum facinus hic fuse descriptum habes.

Heb. 13. 12.

CAP. XX. v. 11. *ET congregati sunt omnes viri Israel, & miserunt nuncios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: tradite homines de Gabaa, qui hoc facinus perpetrarunt: qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel mandatum audire.* Quid ita? quia nempe tales erant Benjamitarum principes, quales illi ipsi Gabaenses, qui ad supplicium deposcebantur. Cæterum istud a Deo justissimo judicio permissum fuisse credo, quo Israëlitæ, dum mulieris injuriam bello persequuntur, iidem a Benjamitis magnis cladibus affecti, commeritas pœnas darent præposteræ indulgentiæ, quando Ephraimitis & Danitis idololatriam inducentibus, in tanta religionis injuria connivere illos non puduit.

v. 19. *Consuluerunt que Deum, atque dixerunt: Quis ascendet nobis primus contra filios Benjamin? Respondit Dominus: Judas sit dux vester.* Idest: Quum Benjamitæ facinorosos in ultionem dedere detrectarent, bellum adversus eos decretum atque susceptum est. Consultus Deus, quem juberet esse in ea expeditione ducem, de tribu Juda hunc eligendum esse respondit. Ita respondit, simul concessit, ut bellum susciperent, & susceptum etiam persequerentur, non tam, ut Benjamitas punirent, quam ut ipsi a Benjamitis, quod minime rebantur, punirentur: eo quod alias jussi, antiqua Chananæorum idola, Baalim puta & Astaroth, confringere & eorum fana destruere, id per summam ignaviam Deique contemtum perficere omi-

A omiſerant : nunc vero ad vindicandam feminæ necem , integram Benjamitarum tribum delere pararent . Scilicet , qui religionis negotium ſummi utique momenti , ideoque iteratis a Deo præceptis injunctum , curare neglexerant , rem modo , ſi non frivolam , certe non magnam , toto pectore perſequuntur . Quid enim ? num ideo , quod facta fuerat injuria mulieri impudicæ , nec omnino immerenti ,
B omnes univerſim tribus vocarentur ad arma , & exitioſum atque turbulentiſſimum bellum ſuſciperetur , & gereretur , maximo diſpendio , ſummo periculo , & exitu victoribus victiſque funeſtiſſimo ?

Egreſſique filii Benjamin de Gabaa occiderunt de filiis Iſrael die illo viginti duo millia virorum . Ideſt : quoniam Benjamitæ ſontes dedere noluerunt , ad arma utrinque procurſum eſt ; commiſſoque prę- v. 21.
C lio Benjamitæ filios Iſrael cum ingenti clade repulerunt , cæſis hoſtium duobus & viginti millibus . Altera nihilominus clade docendi fuerunt Iſraëlitæ veram mali tanti cauſam . Quamobrem conſultus iterum Deus , bellum eſſe reparandum reſpondit . Enimvero ſi Iſraëlitæ ſuam ſtultitiam in prioris pugnæ eventu agnoviſſent , non utique alia noxa fuiſſent monendi . Sed quoniam nec præterita ſcelera
D hactenus vera pœnitentia eluerant ; & modo ſuis viribus temere confidebant , nova clade caſtigandi fuerunt , qui primam non divinæ ordinationi , ſed fortuitis bellorum caſibus adſcribebant . Commiſſa itaque acie , Iſraëlitæ victi ſunt , amiſſis ſuorum duodeviginti millibus .

Ingravatumque eſt bellum contra filios Benjamin . Percuſſitque eos Dominus in conſpectu filiorum Iſrael . Scilicet , poſtquam v. 34.
E meritas pœnas dedere , tum qui antiqua Chananæorum idola evertere omiſerant , tum qui novum idolum Michæ invexerant , Deo in Iſraëlitas nocentes , Benjamitarum ipſis nocentiorum opera animadvertente , filii Iſrael , victoriam a Deo petendam eſſe intelligentes , ejus auxilium jejuniis & lacrymis implorarunt . Phineę itaque Pontifice orante , & pro communi ſalute ſacrificante , Iſraëlitæ divino oraculo
F moniti , & ſpe certa victoriæ animati , bellum tertio inſtaurarunt , quo Benjamitarum tribus ingenti prælio victa , acciſa ac fere extincta eſt , incenſis etiam eorum urbibus , & interfectis ubique feminis & pueris .

A

CAP. XXI. v. 16. *Dixeruntque majores natu : quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores ? Omnes in Benjamin feminæ concideruntur* . Hæc consultabant, dolentes amissam tribum Benjamin, quam jacturam progressu temporis etiam repararunt . Hic porro dum tribum Benjamin post casum misericordiam inveniisse audis, in spem futurorum assurgito, & expecta similem Judæorum Deo aspirante restitutionem & ad B fidem in Christum conversionem .

v. 19. *Ecce solemnitas Domini in Silo anniversaria . Quumque videritis filias Silo ad ducendos choros procedere, exite, & rapite ex eis singuli uxores singulas* . Id nempe fieri cogebat necessitas: factumque a Benjamitis legitime annuente magistratu ob commune Reipublicæ bonum . Ne videlicet, si Benjamitæ uxores ab externis quæsivissent, idololatriæ aditus patefieret; vel si C celibes permansissent, ea tribus penitus excinderetur . Puellas porro, earumque parentes seniorum dispositioni tandem acquieviisse, ex consequenti eventu probabili conjectura deducitur . Vides interim virgines in solemnitate sacra choros ducere & pulsare tympana ? typum Ecclesiarum Christi agnosce : futurum enim erat, ut a multis gentibus, in unum spiritum convenientibus, Prophetarum & Apostolorum D oracula spiritualium tympanorum concentu celebrarentur : & Judæi atque Gentiles in unius populi corpus coalescerent .

A
SANCTI PATRIS NOSTRI
EPHRAEM SYRI
IN SAMUELEM,
QUI ET PRIMUS LIBER REGNORUM
EXPLANATIO.

B

C

D

E

F

ET fuit vir unus de Ramatha Sophim. Ideſt de colle ſpeculantium. Allegoria. Collis ſpeculantium fuit Calvarius mons, quem Prophetæ veteris teſtamenti quaſi a longe ſtantes intenta acie proſpectabant. Speculatores ergo & exploratores populi Dei fuere Prophetæ: *Scrutantes, in quod vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti prænuncians eas, quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias.* Rama Prophetarum domicilium, cœleſte regnum deſignat, propriam Prophetarum & Juſtorum ſedem. Eadem urbs, alio nomine, ejuſdem tamen ſignificationis, dicitur Ramath Maſpha, ideſt ſpecula, ſeu locus unde proſpectus longe lateque patebat. *De Ephraim*, ideſt poſita in monte Ephraim, ideo additum, ne cum alia ejuſdem appellationis urbe ſita in tribu Benjamin confunderetur. *Cui nomen Elcana filius Jeroham filii Eliu, filii Tohu, filii Suph, Ephratæus.* Patria utique non genere, idcirco ejus proavos Scriptura retexit, quo doceat Samuelem Elcanæ filium Levitica ſtirpe natum, quod magis diſtincte explicat in primo libro Annalium, ubi Elcanæ aſcendentes ſingillatim recenſet, & Samuelem in quintadecima generatione a primo Levitarum parente ſtatuit. Profecto ſi Samuel Levita non fuiſſet, nec a matre ſacris miniſteriis obligari poterat, nec porro ab illa oblatus, a Pontificibus filiis Heli ad Leviticum officium admiſſus fuiſſet.

CAP. I. *v.* 1.

Infr. 10. 17.

Joſ. 18. 21.

Habebatque duas uxores, nomen uni Anna, & nomen alteri Phenna. Hinc polygamiam in veteri teſtamento permiſſam fuiſſe liquet, quum nec Elcanam, nec alium quempiam ex hoc capite Scriptura reprehendat, & exceſſum dumtaxat expreſſe Regibus prohibeat.

v. 2.

Deut. 17. 17. & 21. 15.

Et aſcendebat vir ille ſtatutis diebus, ut adoraret, & ſacrificaret Domino exercituum in Silo. Ut adoraret, inquit, & ſacrificaret, non ut decimas ſolveret: de-

v. 3.

cimas quippe ipſe Levita non pender-, A ſed exigere ex legis præſcripto debebat. Hoſtias itaque pacificas vel propitiatorias, quas Levitæ, ut quilibet alius de populo, tenebantur offerre, offerebat, non quidem ipſe per ſe, qui ſacerdos non erat, ſed per tabernaculi cuſtodes & ejus temporis Pontifices Ophnim & Phineem.

v. 5. *Et Dominus concluſerat vulvam ejus.* Cur ita? ut ſterilis feminæ partus, Virginis fœcunditati fidem conciliaret. Rurſus B ut a matris ſterilitate futura Samuelis dignitas illuſtrior ſuo tempore redderetur.

v. 6. *Irritabat quoque eam æmula ejus vehementer, ut eo magis ipſam tæderet, quod concluſiſſet Dominus vulvam ejus. Sicque faciebat per ſingulos annos, quum redeunte tempore, aſcenderent ad templum Domini.* Hinc liquet rixam fuiſſe non ſolum acerbam, ſed quod adhuc acerbiorem reddeC bat, in multos annos deductam atque in ipſum Dei tabernaculum, ut nimirum Anna ea moleſtia divino munere liberaretur, ubi experta fuerat emulam ſibi magis infeſtam.

v. 8. *Dixit ergo ei Elcana vir ejus. Numquid non melior ſum ego tibi, quam decem filii.* Ideſt. Quum Anna fleret & præ animi dolore cibum faſtidiret, Elcana mœD rentem uxorem conſolatur & interrogat: *Numquid non ego tibi melior ſum &c.* Ideſt: Anna non plura commoda ſperare debes ab uno me, quam a decem filiis? Non eſt ergo cur orbitatem tuam tantopere doleas. Nam etſi decem filios Phenenna haberet ad obſequium, confidito tamen ab uno me majorem te utilitatem omnino conſequuturam.

v. 9. *Et ſurrexit Anna poſtquam comederat, & biberat in Silo.* Comedit & bibit, ut E marito obſequeretur, ſuum interim alto premens pectore dolorem, quem videlicet in conſpectu Domini profunderet.

v. 10. *Et oravit, & votum vovit Domino dicens: Si dederis ſervæ tuæ ſexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ſuæ.* Oravit, inquit, optimum ſcilicet triſtitiæ remedium eſſe rebatur orationem, & ab auctore naturæ naturalis ægritudinis meF dicinam eſſe petendam. Cur autem maſculinam prolem optavit? Pia ſiquidem femina uteri ſui primitias Deo reddere volebat. Idque ex divino utique inſtinctu fecit, ut miniſtris templi luxuriæ atque intemperantiæ deditis, Annæ filius ſuccederet, qui pure & caſte Deo miniſtraret.

Di-

ܐ ܐܡܪ ܠܗ ܥܠܝ ܥܕܡܐ ܬܫܬܟܪ ܚܡܪܟ ܐܦܪܘ ܠܘܬ ܐܢܬ ܫܟܝܪ ܐܢܬ ܐܦ ܠܐ ܫܟܝܪ ܐܢܐ ܐܠܐ ܡܪܝ ܪܘܚܐ ܩܫܝܬܐ ܐܢܬ ܘܚܡܪܐ ܘܣܟܪܐ ܐܢܐ ܠܐ ܫܬܝܬ ܐܠܐ ܩܕܡ ܡܪܝ ܐܠ ܬܬܠ ܐܬ ܐܡܬܟ ܠܒܬ ܒܢܬ ܒܠܝܥܠ ܐܡܪ ܥܠܝ ܐܙܠ ܒܫܠܡ ܘܐܠܗܐ ܕܐܒܝܟ ܢܬܠ ܠܟ ܐܬ ܒܥܝܬܟ ܕܫܐܠܬ ܡܢܗ ܐܡܪ ܐܢܐ ܐܡܪ ܠܗ ܫܦܪ ܒܥܝܢܟ ܐܙܠ ܐܢܬ ܘܐܟܠ ܠܚܡܐ ܘܠܐ ܐܬܝ ܐܦܝܗ ܠܥܕ

A

CANTICUM ANNÆ.

CAP. II. v. 1. *Convaluit cor meum in Domino*. Quia sibi quodammodo videbatur convaluisse ex gravi animi ægritudine, quam & sterilitas, & æmulæ diuturnum jurgium afferebant.

Exaltatum est cornu meum in Deo meo, per filium mihi divino munere concessum, B hactenus scilicet, quamdiu infœcunda fui, dejecta & humilis jacui.

Et apertum est os meum super inimicos meos. Patuit tunc os illud, quod orbitatis meæ tempore ad convicia & Phenennæ contumelias conticuit. Reticuit nomen caute, ne rivalem offenderet.

Quia lætificasti me in salute tua: beneficio, quo me affecisti doloris mei causas sustulisti, sublata quippe orbitate mea, C meorum etiam inimicorum petulantiam cohibuisti.

v. 2. *Non est sanctus, ut est Dominus*. Hic Dei laudes aggreditur, ejusque sanctitatem inprimis prædicat. Quos, ait, idololatræ Deos appellant, sancti utique non sunt, sed profana simulacra, & gentium numina mera sunt nomina, neque enim est alius extra te Deus. D

v. 3. *Nolite loqui grandia*, quę vestram superant tenuitatem. *Nec de ore vestro prodeat iniquitas, quia Deus cognitionum Dominus est* Censor sapientissimus, & æquissimus judex: apud quem equidem rea non sum quorum a vobis accusor. *Neque dirigentur in conspectu ejus adinventiones*, quas meditamini vos inimici mei: porro imprudentiam consiliorum vestrorum exitus declarabit. E

v. 4. *Arcus fortium confringentur, & infirmi accincti sunt robore*. Ideſt fortes exarmabuntur, arcus quippe eorum conterentur, ideſt ora obstruentur Phenennæ & similium, qui mihi insultare solebant. Et infirmi vires, quas non habebant, adepti sunt, non tamen ad regerendas contumelias, aut referendam injuriam; sed ad dicendas Dei laudes, ejusque sanctitatem & potentiam prædicandam. F

v. 5. *Repleti prius pro panibus se locaverunt, & famelici abundaverunt*: Sterilis mater effecta est, quare quid appeteret amplius non habuit: desideravit hæredem, quæ multos habebat liberos. Allegoria spectat gentium multitudinem per Christum fœcundatam, & synagogam Judæorum post Chri-

A Christi mortem & resurrectionem sterilem effectam.

Dominus mortificat, & vivificat. Vel in sensu proprio vitam & mortem intelligit, vel fœcunditatem & sterilitatem significat, utramque enim Deus pro sua voluntate dispensat, sterilibus prolem impertiens, & immittens fœcundis orbitatem. *Pauperes facit, & ditat.* Opulentorum circumcidit pennas, & tenujorum alas v. 6.

B aureas facit. Quoniam *suscitat de pulvere egenum.* Anna se ipsam cum Phenenna componit, simul populum suum cum Philisthæis, a quibus Hebræi opprimebantur & orat, *ut collocet eum cum principibus*, ideſt, Populum Israel Philisthæis subjectum. Quandoquidem & alias id ipsum populo suo præstiterat opera Gedeonis, Jephtis & Samsonis.

Domini enim sunt termini terræ, & v. 8.

C *super eos tetendit orbem*, singulas quippe universi partes cura providentiaque sua complectitur: terram enim, & plenitudinem ejus ipse fecit.

Pedes sanctorum suorum servabit. Id- v. 9.
eſt Hebræorum, hunc scilicet titulum illi sibi proprium fecerant: hinc Core Moysen & Aaronem alloquens: *Sufficiat vobis*, ajebat, *quia omnis multitudo Sanctorum est. Et impii in tenebris conticescent.*

D Impii Philisthæi & similes peccatores in tenebras inferni carceris relegabuntur.

Dominus judicabit fines terræ. Suum v. 10.
in Philisthæos judicatum exequetur hoc tempore, & in fine temporum in omnes peccatores.

Et dabit fortitudinem Regi suo, & exaltabit cornu Christi sui. Optantis oratio est, in qua Anna vel Sacerdotum sacro oleo unctorum exaltationem prædicit, vel regnum tribui Judæ juxta antiquas promissiones conferendum. Verius tamen est, Annam detersо mœrore lætam, lætissima Messiæ è Davidica stirpe nascituri tempora hoc loco respexisse, ejusque vaticinari fortitudinem & exaltationem.

Dabit Dominus fortitudinem, & exal- *Jac. Edess. in Comment.*
tabit cornu Christi sui. Hæc Anna divino spiritu plena vaticinabatur, prospiciens, quæ a Deo in futuram ætatem disponebantur a moribus sui temporis diversa. Nec enim hactenus Israëlitis datus fuerat Rex: nec porro, qui ejus populi duces creabantur, Christi ideſt uncti dicebantur, sed ejusmodi appellatio postmodum inducta fuit, quum ex facto populus didicit, Christos appellare Reges, quos vi-

videbat oleo ſacro liniri. Patet ergo Annam non ex vulgi uſu Regem & Chriſtum appellaſſe præſentem aliquem populi principem, ſed futuri Meſſiæ adventum in mente habuiſſe, ac proinde non hominem aliquem de populo deſignare, ſed ipſum Deum Verbum, omnium Regum creatorem & dominum, qui in fine temporum propter noſtram ſalutem venturus erat in carne: *Rex conſtitutus* a Deo patre *ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus*, atque Judex judicaturus fines terræ. Hic porro merito appellatur Chriſtus, quoniam ut homo factus ſub lege, in forma ſervi ungendus erat oleo lętitiæ, Sancto videlicet Spiritu, qui ex ipſo exiſtit, & de ſuo accipit. Indeque aſpectabilis nobis factus, Rex & Chriſtus erat declarandus. De hoc igitur Rege & Chriſto Anna prophetavit, dicens: *Dabit Dominus fortitudinem Regi ſuo, & exaltabit cornu Chriſti ſui.*

CAP. III. ℣. 1. *Samuel erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.* Ita plane: Dominus Samuelis Deus, filiorum Heli, venter erat: ille Domino, iſti abdomini ſerviebant: quamobrem *fecerunt ſibi fuſcinulam tridentem*. Hoc ſcilicet inſtrumentum excogitaverunt, ut quoniam lex in ſacrificiis armum & pectuſculum ſolummodo concedebat, ipſi ſibi raperent, quidquid triſulca illa fuſcina extrahebatur, quod quidem & conſtitutam illis portionem frequenter ſuperabat, nec ſemper partem victimæ reddebat Sacerdoti attributam. Dum autem grandiores cacabos hac arte ſacrilegi myſtę populabantur, nec ollulas præterire ſolitos fuiſſe Scriptura notavit. Tropologice. Telum triſulcum triplex improborum hominum genus deſignat: impios ſacerdotes, malos principes, & prophetas mendaces, eorumque præſertim aviditatem & intemperantiam taxat. Solent enimvero tales homines populos publicæ utilitatis aut religionis prætextu circumvenire, & exacta eo nomine tributa & oblationes ad inſtruendam ſibi menſam, & ad ſimiles abuſus traducere.

℣. 22. *Heli autem erat ſenex valde, & audivit omnia, quæ faciebant filii ſui univerſo Iſraëli: & quomodo contumeliam inferebant mulieribus, quæ orabant in tabernaculo.* Sacerdotalis officii duæ ſunt partes, altera erga Deum, erga populum altera: Scriptura filios Heli primam neglexiſſe ſupra oſtendit, hic in populum etiam peccaſſe de-

declarat retexens mala, quæ a filiis Heli tolerabat, & feminarum præfertim de ipfis querimonias. Et illa quidem fuperius Scriptura tetigit, ubi filiorum Heli notat intemperantiam, populique ea de caufa fcandalum & a divino cultu averfionem. Quod autem hic fubdit, filios Heli contumelioſe tractaſſe mulieres in tabernaculo orantes, non iſtuc arbitror ad impudicos actus aut inhoneſtos ſermones eſſe referendum, adeo ut Heli de talium feminarum honeſtate dubitaverit, aut pudicitiam eaſdem proſtituiſſe crediderit, ſed de iis potius matronis exponendum eſſe, quæ ad templum Domini ventitabant & ibi vota & hoſtias offerre ſolebant, & pleræque etiam tenebantur, quibus ſcilicet primogenitum naſci contingebat, quod Annam feciſſe dictum eſt ſupra: quamobrem ſacrificiorum ceſſationem objectat: *Non eſt bona fama, quam audio de vobis: quod ceſſare faciatis populum Domini*: quaſi dicat: Populum religionis curam abjicere cogitis, dum in ventris curam vos ipſi incumbitis. Veſtris quippe moribus exacerbati viri atque feminæ legitima etiam ſacrificia omittere coguntur, quamquam ad ea offerenda provocent vel culpa commiſſa, vel natus hæres.

Si peccaverit vir in virum, Dominum orabit: ſi autem in Dominum peccaverit, quemnam orabit? Ideſt ſi homo hominem offenderit, ad Deum profugiet, communem ſcilicet partis utriuſque judicem; orabitque, ut pro ſua poteſtate nocentem abſolvat. Sin autem homo in Deum peccaverit, quem appellabit judicem, aut pacis habebit ſequeſtrem? Hinc liquet, eos, qui circa res Deo ſacras vel hoſtias & altaris oblationes ab officio deflectunt, in Deum peccare & graviſſime offendere. Sed etſi hoc verum eſt, nemini tamen inde deſperandum de venia; aut pœnitentiam ſuſque deque habendam. Enimvero Deus, qui injuriam aliis factam ignoſcit, ſi nocens quidem nocuiſſe ſe doleat, utique multo facilius proprias offenſas condonabit: quamquam & illud animadvertendum recogitandumque eſt, pœnitentiam in hoc caſu, duram & laborioſam eſſe oportere, nec niſi morte finiendam. v. 25.

Venit autem vir Dei ad Heli, & ait: ſic dicit Dominus: Revelando revelatus ſum domui patris tui, & elegi eum mihi in ſacerdotem, ut aſcenderet ad altare meum. Etiam, ait, manifeſtavi meipſum Aaroni v. 27.

patri tuo, quum populus in Ægypto moraretur, illique poſtea in deſerto ſexcentorum millium hominum oblationes addixi. Beneficium fuiſſe oſtendit ſingulare, eo quod ſolam Aaronis familiam, cæteris præteritis, Sacerdotio & Pontificatu decoraſſet, idemque ſummæ dignitatis ex officio & poteſtate Sacerdotum atque Pontificum ordini annexis, magnæ demum utilitatis ob ampliſſimos reditus ex oblationibus, decimis, & ſacrificiis provenientes.

v. 29. *Quare ergo fraudem feciſtis in ſacrificiis, & oblationibus meis?* Patrem alloquitur, & filios objurgat, quod in ſacrificiorum adminiſtratione multa peccarent, indeque fieret, ut populus ſacrificorum petulantia offenſus, ipſa etiam ſacrificia jam faſtidiret & omitteret.

v. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & præcidam brachium tuum, & brachium patris tui.* Præcidam, inquit, brachium tuum, ideſt interficiam filios tuos, & brachium domus patris tui, teipſum, quod quidem non multo poſt contigiſſe Scriptura narrat. *Et non erit in domo tua ſenex.* Inſuper, ætatem poſteris ejus contrahendam denunciat, quod pœnæ genus Deus impiis frequenter comminatur: Juſtis contra ſenectutem bonam & longitudinem dierum promittit. *Neque tenens ſceptrum in habitaculo tuo.* Judiciariam & Pontificiam poteſtatem hic ſignicari patet: utramque tenebat Heli, & utriuſque ut inſigne, ita ſymbolum eſt ſceptrum. Ambæ itaque poteſtates illis merito adimebantur, qui neutram pro dignitate gerebant, & principatus quidem, Heli adhuc vivente, Samueli deſtinabatur, cui etiam ſtatim illo demortuo collatus fuit. Pontificatus vero ab Heli familia ad Eleazari & Phineæ nepotes translatus fuit anno ab ejus obitu octogeſimo.

v. 33. *Verumtamen non exterminabo tibi virum ex te ab altari meo.* Hæc Deus ex quodam commiſerationis affectu loquutus videtur, ne ſcilicet, penitus exciſa Heli poſteritate, Aaronis familia altero velut oculo orbaretur. Vel quod contextui magis convenit, potius pœnam exaggerat: ſubdit enim: *Ut tenebras inducam oculis tuis, & tabefaciam animam tuam.* Ideſt, ut nepotes tui, dum recogitant præteritam familiæ opulentiam, & præſentem egeſtatem intuentur & comparant cum ſociorum felicitate, urantur, & mœrore tabeſcant; & illi quidem tunc doleant, tu modo.

Et

A *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem juxta cor meum*. Samuelem indicare videtur, ſi vocabulum Cohen in ſuo ampliori ſenſu ſumatur, ut ſignificet quemlibet ſacrorum miniſtrum, aut etiam virum dignitate, vel opibus ſpectabilem. Verius Sadocum Pontificem Propheta intelligit, in quem optime quadrant cætera, quæ ſequuntur. Quod ad rerum geſtarum veritatem attinet, conſtat Samuelem demortuo Heli in principatu ſucceſſiſſe, & Sadocum ejus familiæ ereptum pontificatum adeptum fuiſſe. Allegoria præſignabat Aaronici Sacerdotii ceſſationem, & novum Sacerdotum & Pontificum ordinem a Chriſto inſtituendum. v. 35.

B

Futurum eſt autem, ut quicumque remanſerit in domo tua, veniat, ut adoret eum pro moneta argenti, & torta panis. Alteram Heli pœnam denunciat, poſterorum ſcilicet paupertatem, adeo ut obolo & panis torta imo fruſtulo indigeant, & pro hoc tenui victu ad ſummum ejus temporis Sacerdotem confugere cogantur. Triplici ergo pœna Heli peccatum expiandum prædicitur, fortunarum, & honorum, atque vitæ jactura. Senſus myſticus, Judæos deprimendos, ſignificat, & Eccleſiam gentium opulentiæ & honoris locum, unde illi dejiciendi erant, adepturam, idque implendum regnante Salomone, quem ſatis liquet, Chriſti perſonam geſſiſſe. v. 36.

C

D

ET verbum Dei erat pretioſum in diebus illis. Pretioſum dicit, quia rarum: quum enim ſermo divinus nullo non tempore ſit pretioſus, in diebus Heli erat etiam rarus, & ex hac ipſa raritate pretioſus. Porro verbum Domini evaſerat pretioſum, quia viluerat ejuſdem templum, & ſacra negligebantur: & hìc quidem Levitarum ſacerdotale officium detrectantium ſocordia fiebat, ut Dei reſponſa ceſſarent: alibi occurret, hæc ipſa oracula interrupta fuiſſe Regum arrogantia, Sacerdotum munera invadentium: quod dum Oziam attentaſſe Scriptura commemorat, nec omnino reticuit, eo vivente, Prophetas ſiluiſſe, & illo mortuo prophetaſſe & Dominum vidiſſe. *Non erat viſio manifeſta*. Ita plane, eo quod filiorum Heli crimina erant oppido manifeſta & compertiſſima. CAP. III. v. 1. *Eſai. 6. 1.*

E

F

Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum. Samuel iterum ac tertio a Deo vocatur. Cur autem de nocte? Mala ſcilicet Deus horrenda denunciaturus, intempeſtæ noctis tenebras delegit, ut rebus dicendis magis congruentes. v. 9.

tes : Samuelem porro ideo ter vocat, terque excitat dormientem, ut ejus in somno capiendo sobrietatem, & obsequentissimam in parendo solertiam iteratis experimentis probaret & omnium oculis testatam relinqueret. Idem vocis similitudine deceptus semel & iterum ad Heli ducitur, quippe qui a Pontifice, cui a longo tempore assueverat, docendus fuit, quomodo mentem & animum componere ipsum oporteret, qui Deo vocanti respondere, & loquentem audire jubebatur; res enim erat nova & Samueli prorsus insolita. Sed inerat adhuc alia causa, cur Samuel ad Pontificem iterum ac tertio remitteretur, ut nimirum Heli ter repetito signo monitus plane intelligeret, rem non humano, sed divino consilio agitari, nec hominem somniare, sed Deum loqui.

v. 10. *Et venit Dominus, & stetit, & vocavit semel, & iterum Samuelem*. En quarta vice Dominus Samuelem vocat, nec eo jam vocis sono, quo Samuel Heli loquentem solebat audire, sed grandiore, & quæ prodebat auctorem Heli majorem.

v. 11. *Et dixit Dominus ad Samuelem: ecce ego facio verbum, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus*. Sensus est. Id faciam, quod quicumque audierit factum, exterritus contremiscat & horreat: similem metum seu horrorem simili metaphora explicat Jeremias: *Ecce ego*, inquit, *inducam afflictionem super locum istum, ut quicumque audierit, tinniant aures ejus*. Manifeste ad cymbala alludit, quæ pulsata resonant. Cymbalum Sislo Syri appellant vocabulo ab eadem radice deducto, quam uterque codex Hebraicus & Syrus hoc loco repræsentat. Cap. 19. 3.

v. 12. *In die illa suscitabo super domum Heli omnia, quæ loquutus sum super domum ejus, incipiam, & consummabo*. Diem reticuit, ut injecto supplicii terrore nocentes perpetuo timerent; distulit, ut illud si non ex toto, saltem ex parte pœnitentia averterent. *Incipiam* a cæde Ophni & Phineæ. *Et consummabo*, quum Abiatharem postremum de stirpe Heli summum Sacerdotem Pontificatu dejecero.

v. 14. *Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas ejus victimis in æternum*. Illis videlicet, quas filii Heli sui Pontificatus tempore offerent. Non inquam expiabuntur illorum iniquitates, ut pœnam, quam jurejurando comminatus sum, effugiant.

v. 15. *Et Samuel timebat indicare visionem Heli*. Nec porro Deus Samueli præceperat audita referre, sed nec vetuerat. Ratio-

A tiones autem cur silentium prætulerit, fuere pudor & timor. Puduit puerum, & simplicem Levitam arguere senem & summum Sacerdotem, tristique supplicii denunciatione terrere. Timuitque simul, ne Deum offenderet, si secretum ex nocturno colloquio sibi creditum sine causa temere divulgaret.

Vocavit ergo Heli Samuelem. Qui a Pon- v. 16.
B tifice jurejurando & execrationibus adstrictus, quæ præterita nocte sibi significata fuerant, bona fide reddidit. Nec tamen Heli mali tanti denunciatione admodum commotus est, nec enim causam sustulit: at sustulisset, si filiorum peccata castigare, non utique illum piguisset. Respondit que; si Dominus Ithamaris familiæ Pontificatum hactenus obtinere concessit, nunc vero ipsi libet, hunc Eleazari posteris restituere: *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat*.
C

CAP. IV. *Porro Philistæi venerunt in Aphec, & instruxerunt aciem contra Israel*. Hujus v. 2. belli, indeque sequutarum calamitatum causa fuere tum propria Heli & filiorum peccata, tum, quod eorundem ignavia & malo exemplo fiebat, ut populus divinam legem passim & impune proculcaret. Interim divulgata Samuelis fama universus Israel intellexit, proximam instare
D mutationem, & Samuelem Dei Prophetam esse, futurum etiam reipublicæ rectorem.

Pugnaverunt ergo Philistæi, & cæsus v. 10. *est Israel*. En altera clades priore utique longe atrocior, in qua triginta Israëlitarum millia ceciderunt, & arca Dei in potestatem hostium venit, ejusque custodes Ophni & Phinees filii Heli interfecti sunt. Arcæ in castra deportatio Christi in
E carne manifestationem præfigurabat, eadem a Philistæis capta illum a Judæis capiendum & gentibus tradendum significavit. Rursus: Arcæ adventum maxima clades subsequuta est, quia etsi Judæi ante Christi adventum pluribus affecti fuerint malis, omnium tamen præteritarum plagarum teterrimam ipso præsente acceperunt, & hactenus patiuntur. Item Arcę
F ex ditione Hebræorum ad Philistæorum terras translatio præsagiebat regnum Dei Judæis auferendum, atque tradendum populo facienti fructum ejus. Similiter illa matris Ichabod verba: *Translata est gloria de Israel, quia capta est Arca Dei*, præsignarunt, Christo Judæos deserente, & abeunte ad gentes, illos continuo priscæ nobilitatis insignibus exuendos, atque ad summam egestatem, & abjectionem fore redigendos.

v. 18. *Et factum est, quando ille memoravit arcam Dei, Heli cecidit de sella retrorsum juxta ostium, & fractis cervicibus mortuus est.* In vestibulo tabernaculi sedebat legis antiquæ summus antistes, quia Judęus in tabernaculum non manufactum intrare non poterat, nec enim hominibus per legem patuit in cœlum ascensus: idem moritur juxta ostium templi, quia Moysis legem & cœremonias in limine evangelicæ veritatis cessare oportebat & desinere. Postquam arca Domini sublata fuit, summus Sacerdos è cathedra sua dejectus est, quia postquam Christus Judæis subtractus fuit, ipsorum scribæ & doctores è cathedra Moysis super quam sedebant, exciderunt, & populus in summam rerum divinarum ignorationem prolapsus est. Simul cum mystica Arca, quam sustulit in crucem, templum amisit, quod non multo post Romani incenderunt.

CAP. V. v. 3. *Ecce Dagon jacebat pronus in terram ante arcam Domini.* Philistæi arcam in urbem Azotum asportarunt, intuleruntque in templum Dei sui Dagon. Hic tamen illa intrante in sua sede non restitit, quin inde dejectus, in terram pronus eandem visus est adorare. Sed & iterum suo loco restitutus, iterum est prostratus & insuper manibus & capite imminutus. Similiter Philistæi, qui arcam ceperant, multiplici plaga afflicti, illius potentiam proprio damno compererunt, & confessi sunt. Sic Arca Domini, quæ Philistæorum armis victa credebatur, & ipsos profligavit, & ipsorum Deum Dagonem sibi subjecit. Hinc porro duæ rationes occurrunt, cur Arca a suis hostibus caperetur: prima, ut Philistæi & Hebræi Arca præsente magnis affecti cladibus propriam stultitiam agnoscerent, illi, quod inanes Deos colerent, isti, quod veri Dei cultum in externis signis reponerent, legis cœremonias observarent, præcepta transgrederentur, tergum verterent Deo, modo Arcæ genua submitterent. Et Philistæi quidem suorum Deorum vanitatem discere potuerunt ex Dagonis Dei sui imbecillitate, quandoquidem nec cultores suos ab infestis reptilibus custodire potuit, nec Arca præsente locum suum, imo nec seipsum tueri. Altera, ut ambæ nationes solverent pœnam peccati, quod in Arcam admiserant, Hebræi primum illius tabernaculum profanando, & legem in ea repositam transgrediendo; deinde Philisthæi, Arcam non ea, qua par erat reverentia tra-

tractando, eique Deos ſuos anteferendo: remiſerunt enim Arcam, & Dagonem retinuerunt.

Aggravata eſt autem manus Domini v. 5. *ſuper Azotios, & demolitus eſt eos, & percuſſit in poſtertore parte natium.* Primum in opprobrium, ut interpretatur David: *Opprobrium ſempiternum dedit illis.* Dixerant alias Philiſtæi: *Confortamini Philiſtæi, & viri eſtote*; nunc vero victoriam propriæ virtuti adſcribebant, perinde quaſi in heſterna pugna ipſi viri, feminæ Hebræi fuiſſent: quamquam Hebræis non virtus, ſed vera pietas defuiſſet, & Philiſtæis non ſua virtus, ſed aliena ſcelera victoriam contuliſſent. Idcirco infami ſupplicio caſtigari juſtum fuit hominum ſuam virtutem ſuperbe prædicantium oſtentationem. Hanc porro plagam alia ſimilis ſequuta eſt, ut ex ſequentibus colligitur, poſtquam Philiſtæorum regiones immenſam ſcorpionum copiam effudere, agris villiſque exitialem. Sic enim futurum erat, ut capta Arca, qui Chriſtus eſt, & loco non ſuo illata, Chriſto nempe ſepulto, ſepultas Sanctorum reliquias mors & Infernus refunderent, ita tamen ut quemadmodum illa reptilia terram unde naſcebantur, demoliebantur, ſic, ſuperata morte, Juſtorum corpora Inferno emitterentur, ipſumque Infernum ſubruerent, & ipſam mortem deſtruerent.

Dimittite arcam Dei Iſrael, & revertatur in locum ſuum. Arcam vero ad ſua redeuntem ſequuntur ani, & ſcorpiones aurei, Philiſtæorum anathemata. Divina ſcilicet diſpoſitione iſta fiebant, quo cunctis circa gentibus innoteſceret, Philiſtæorum regnum opibus modo & armis ſuperbum a Deo depreſſum fuiſſe & profligatum congruente ipſius arrogantiæ telo, viliſſimorum nempe reptilium colluvie, plagaque, qua nulla inhoneſtior, ano quippe inflicta, quo in humano corpore pars nulla magis pudenda. v. 11.

CAP. VI. v. 8.

Facite plauſtrum novum, & vaſa aurea ponetis in ciſta ad latus ejus. Philiſtæi, Arcam intra fines Hebræorum aſportandam, plauſtro imponunt, non ſuis humeris vehunt, quia nec homines habebant, quibus ex aliqua conſecratione iſtud ex officio competeret: nec ſi homines Arcam portaſſent, augurio locus fuiſſet; Philiſtæorum quippe Sapientes reſponderant, ex curſu boum, ſeu recta incederent, ſeu retrocederent, illud eſſe capiendum. Rurſus ad avehendam Arcam, plauſtrum conſtru-

ſtruxere novum, aliquod ſcilicet Arcæ numen ineſſe credebant, cogitabantque qualem illa ſibi ſedem nuper in æde Dagonis vindicaſſet.

v. 15. *Levitæ autem depoſuerunt arcam Domini ſuper lapidem grandem. Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolaverunt victimas Domino.* Iſti ſcilicet animalia de proprio dederunt; ſacerdotes vero, quod ſui muneris erat, ſacrificia peregerunt. *Holocauſta*, inquit, in quibus tota hoſtia cremabatur: & *victimas*, ideſt hoſtias pacificas: generis enim utriuſque, ſive altereutrius ſacrificia offerre pro acceptis beneficiis tenebantur, quæ quidem lex Hebræos tum maxime pro Arca recepta urgebat. Tropologice. Arca prius in ædem Dagonis condita, indeque poſt ad ſuos revecta in agro Joſue Hebræis reſtituitur. Hæc futuram Prophetarum in Chriſto reſtitutionem ſignificabant. Omnes ſiquidem Prophetæ, qui Chriſti adventum prædixerunt, Chriſto præmortui ſunt, ipſiſque morientibus commori credebantur eorumdem oracula; proinde nec vera eſſe, nec ullum effectum aliquando habitura. Sed poſtquam Chriſtus natus eſt, & mortuus reſurrexit, quem Prophetæ venturum, ac moriturum prædixerant, & a mortuis reſurrecturum, ſimul ipſi, ſimul ipſorum vaticinia reſurgere viſa ſunt, Chriſto exhibente quæcumque ab eo exhibenda prænunciaverant. Tum vero Arca antiqui fœderis ad nos reducta fuit in agro veri Joſue, ideſt Salvatoris, in quo, ut ait Apoſtolus: *Inſtauravit Deus omnia*. Quum ergo Judæi Chriſtum interim occidere cogitarent, vere & merito illis denunciavit, ab eis requirendum fore omnem ſanguinem Juſtorum & Prophetarum, qui hactenus effuſus fuerat, a ſanguine juſti Abel uſque ad ſanguinem Zachariæ, quem ſciebant poſtremum Prophetarum a ſuis majoribus fuiſſe interfectum. Occiderunt Judæi dominum Prophetarum, & Prophetas ipſos occiderunt, qui in illo vivebant, & loquebantur.

Epheſ. 1. 10.

CAP. VII. v. 1. ET *venerunt viri de civitate Jarin*, ideſt ſylvarum, & *reduxerunt Arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa*, ideſt in colle, hic nempe ſita erat civitas ſylvarum, cui ſuberant in proxima valle Bethſamitæ. Myſtice. Arca Domini in civitatem ſylvarum transfertur, quia lex Chriſti ad multitudinem gentium traducenda erat: quo-

quocirca dicit Propheta : *invenimus eam in campis ſylvæ* : quæ enim ſylva fuerat inculta & horrida , verſa eſt in campum cultiſſimum , atque amœniſſimum , ideſt in populum novum , ęmulatorem bonorum operum . *Tit.* 2. 4.

Eleazarum autem filium ejus ſanctificaverunt , ut cuſtodiret illam . Eleazar Levita erat , quare Levitarum communi jure ad cuſtodiendam arcam deputatus fuit , ipſe non Abinadab pater ejus , qui familiari cura diſtentus ad arcæ cuſtodiam excubare non poterat . Fuit Eleazar Ozæ frater , ambo Abinadabi filii , hic arcam religioſe cuſtodit & benedicitur , ille temerarie contingit , & occiditur .

Ait autem Samuel ad univerſam domum Iſrael , auferte Deos alienos de medio veſtri , & lucos . Hinc colligitur prędicationem Samuelis non uno fuiſſe definitam loco : dicitur enim abſolute facta ad univerſum populum Iſrael , idque manifeſtius deducitur ex iis , quæ infra leguntur , ubi dicitur Samuel per ſingulos annos circumire ſolitus fuiſſe Bethel , Galgala & Maſphat . Luci , quos Samuel hic ſuccidi , extirparique jubet , erant loca quædam ſecretiora proceris denſioriſque frondis arboribus opacata , Deorum fanis & ſtatuis veneranda , quibus Hebræi ex gentium errore divinum numen ineſſe credebant , indeque ſibi laqueum fecerant , ut a patrum religione diſcederent . *v.* 3.

Et convenerunt in Maſphat , hauſeruntque aquam , & effuderunt in conſpectu Domini . Hac ſcilicet cœremonia novum cum Domino fœdus firmandum fuit , quę quidem ab Hebręis uſurpari ſolebat in modum execrationis , quaſi dicerent : ſicut aquas iſtas effundimus , ſic noſter ſanguis effundatur , ſi inpoſterum a Domino defecerimus , & ad Deos gentium tranſierimus . Myſtice hæc cœremonia divini Verbi cum terreno corpore conjunctionem deſignat , juxta illud Davidicum : *Deſcendet ſicut pluvia in vellus , & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram* : adumbratque futuram mundi per baptiſmum expiationem . *v.* 6. *Pſal.* 71. 6.

Judicavitque Samuel filios Iſrael in Maſphat , ideſt Judex factus pro officio ſubditum ſibi populum reprehendit , quod Baalim & Aſtaroth Chananęorum Deos coluiſſent , monuitque , ut in patrum religione conſtanter perſiſterent . Quod etſi ab inito magiſtratu facere non omiſerat , in hanc tamen curam tum maxime incubuit , poſtquam univerſus populus ad pœnitentiam perfe-

ete disposítum reperit. Recte porro dicitur Samuel populum in Masphat judicasse, speculam quippe significari hoc vocabulo supra annotavimus: Judicem namque in specula sedere oportet, & ante sententiam omnia explorare, & perquirere.

v. 7. *Et ascenderunt Satrapæ Philistæorum in Israel*, armati utique paratique ad prælium. Suspicabantur enim Israëlitas sibi subjectos in Masphat convenisse ad vendicandam communem libertatem, & Samuele duce bellum moliri: quod quidem aliquo post acceptas clades temporum spatio contigit, adeo ut Philistæi non sine ratione crediderint Hebræos attritas præteritis cladibus vires reparasse.

Quod quum audissent filii Israel, timuerunt a facie Philistæorum. Primum, quia nec dum sciebant Deum sibi placatum, & præteritorum scelerum conscii divino auxilio non multum confidebant. Secundo, quia ipsi inermes cum instructissimo Philistæorum exercitu sibi confligendum cogitabant. Nec enim ad ineundum prælium, sed ad agendam pœnitentiam convenerant. Tropologice. Populus postquam resipuit & ad pœnitentiam conversus est, infestiores sibisensit Philistæos: id enim pœnitentibus plerumque contingit, ut dum pie vivere incipiunt, graviores a diabolo & ab hominibus persequutiones patiantur.

v. 9. *Et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel*, cunctis timore trepidantibus & de exitu belli vehementer sollicitis: & obtulit holocaustum, etsi non sacerdos, sed simplex Levita esset, ut supra ostendi. Sacrificavit autem vel per ordinarios ministros sacerdotes, vel ea facultate, qua ex Dei dispensatione etiam laicis quandoque sacrificare licebat, nam Heliam sacrificasse Scriptura testatur, quamquam & ipse nec Sacerdos fuerit, nec Levita.

v. 10. *Intonuit autem Dominus in die illa super Philistæos, & perturbavit eos, & contriti sunt a facie Israel*. Dominus Philistæos cœlestibus tonitruis, ac tempestatibus exterruit, populus territos & attonitos adortus cecidit & fugientes insequutus est. Sic Hebræi Philistæis acceptas clades Samuele orante & Deo pro ipsis pugnante, retulerunt. Duo ergo significabat inusitatus ille tonitruum fragor, Deum videlicet, & Samuelis precationem exaudisse, & Philistæos perditum venire. Inde rursus intelligebat populus, Deum qui-

A quidem esse victoriæ authorem, sibique inposterum ejusdem potentiæ potissimum esse confidendum, Philistęi vero monebantur eo bello desistendum, nec adverso Deo quidquam de cætero esse tentandum, quod Scriptura statim declarat, subdens: *Nec apposuerunt ultra Philistæi, ut venirent in terram Israel*, Samuele rempublicam gerente.

Tulit autem Samuel lapidem unum, & v. 12.
B *posuit eum inter Maspha*t, *& Sen, dicens: hucusque auxiliatus est nobis Dominus*, idest a Maspha usque ad hunc lapidem Deus pro nobis pugnavit, & Philistęos hostes cęcidit. Ex communi more suorum temporum Samuel id fecit, fecit & in simili casu Absalom, sibi tamen, Samuel Deo: Tropologice. Lapis positus inter duos terminos Christum significabat, lapidem pretiosum & angularem inter duo testamenta, Prophetas scilicet & Apostolos locatum: Maspha quippe, ut supra annotatum fuit, speculam, seu speculationem significat, & Prophetas designat. Christum autem venturum prædixerunt Prophetæ prçeuntes, eumdemque sequentes Apostoli jam venisse nunciarunt, quos bene Sen alter terminus repręsentat, a cæteris namque hominibus Apostoli proeminuerunt, proeminentiores autem montium partes illud vocabulum significat.

C *Ongregati ergo universi majores na-* CAP. VIII.
tu, dixerunt ad Samuelem. Filii tui v. 4.
non ambulant in viis tuis: constitue nobis Regem. Probabile est conspirationem istam a tribu Juda fuisse conflatam, cujus principes, imperium deferendum sibi, singuli sperabant ob tribus suæ prçrogativam, principatum enim communis pater Jacob tribui Judæ prçsagiverat. Causam, cur Regem peterent, ajunt esse Samuelis filiorum depravatos mores. At si filii improbi fuerunt, cur de ipsorum improbitate
E pater non reprehenditur, nedum ut Heli punitur? Quia scilicet avaritia & acceptio munerum, quod crimen ipsis hic unice objicitur, nec in propatulo fiebat, nec adeo erat manifesta, ut Samuelem latere non potuerit, vel ob distantiam loco-
F rum, filii quippe in Bersabee habitabant, pater in Ramatha, vel ob populi dissimulationem, plerisque filiorum malefacta Samueli excusantibus, ne si accusassent, parentis exulcerarent animum, & filiorum potentiam in se provocarent. Accusarunt postea, ne ipsum Samuelem accusarent, quum enim hunc a reipubli-

cæ adminiſtratione amovere ſtuderent, nec tamen auderent, aut poſſent mores arguere, ipſi ætatem, filiis avaritiam objectabant, ne non ſine cauſa poſtulaſſe viderentur regiminis mutationem.

Ecce tu ſenuiſti, Regem petituri alteram rationem præmittunt. En, ajebant ad Samuelem, confectus ſenio & viribus defectus militiæ labores ferre non vales, nec exercitum ducere, nec arma tractare, aut caſtra ſequi. Ergo *da nobis Regem, & erimus ſicut cæteræ gentes, & judicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra*. Hinc liquet Iſraëlitas exiſtimaſſe ſummam poteſtatem in ſummo reipublicæ periculo eſſe conſtituendam, ſummum autem periculum eo tempore ab Ammonitis imminebat, & regiam poteſtatem eſſe omnium maximam ſciebant. Certe hanc ſolummodo cauſam, cur Regem poſtulaſſent, poſtea Samuel
Infr. 12. 12. expreſſit in ea concione, quam habuit ad populum poſt Saulis inaugurationem.

v. 6. *Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis*. Non quod hęc petitio in ejus, aut filiorum depreſſionem deſpectumque redundaret, nec quod rectorem ſimpliciter poſtularent, nam a temporibus Patriarchæ Jacob Iſraëlitæ duces, & judices fere ſemper habuerant. Moyſes vero latis de regimine Regum legibus, Reges utique ſibi præficere illis tacite permittebat. Sed quia dixerant: *Da nobis Regem, & erimus ſicut cæteræ gentes*, quare petitio ex ſuperbia manabat, quod ipſis viderentur aliæ gentes regia dignitate præcellere: ſive ex ingenito in idololatriam affectu talem rectorem ſibi præeſſe volebant, qui more gentium omnes promiſcue Deos colere permitteret: quod quidem ſi hoc tempore minime intendebant, certe poſtea a ſuis Regibus extorſerunt. Hebræi Samuelem contemnentes, & Regem depoſtulantes, poſterorum ſuorum inſaniam adumbrarunt, Chriſtum Regem a Deo conſtitutum coram Pilato negantium, & a Cæſare gubernari ſe velle proteſtantium,
Jo: 19. 15. dixerunt enim: *Non habemus Regem, niſi Cæſarem*.

v. 7. *Non enim te abjecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos*. Conſolatur Deus Samuelem, merito ægre ferentem, ſe ab eo populo contemni, quem tot tantiſque beneficiis affecerat, ſuamque Dominus ſervo patientiam imitandam proponit. Non enim, inquit, te, ſed me abjecerunt, ne per te nomine meo, meiſque legibus ipſos gubernantem regnem ſuper eos: & alium

alium Regem poſtulant, & leges a gentibus uſurpatas: non hoc novum eſt, aut ipſis inſolitum, quum id faciant *juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti*. Peregrinas religiones innuit, ab Hebræis poſt Ægyptiacam ſervitutem ſuſceptas, ut mox declarat. *Sicut*, inquit, *dereliquerunt me, & ſervierunt Diis alienis, ſic faciunt tibi.*

Verumtamen conteſtare eos. Ideſt vide, ut adhibitis teſtibus illos commoneas, qui occulta & parva furta filiorum tuorum tolerare minime potuerunt, (nam magnas & manifeſtas rapinas facere auſi non ſunt, ne ſi feciſſent tuam indignationem incurrerent) commoneas, inquam, de prçficiendorum ſibi Regum moribus & legibus, quænam videlicet onera, quam gravia quamque iniqua ipſis impoſituri ſint, quave licentia & rapacitate privatas & publicas opes ſint depeculaturi. Quum ergo nec acerbæ ſervitutis denunciatione ex ea regiminis mutatione certo ſequuturæ a ſententia dimoveri potuerint, palam factum eſt, eos qui Samuelis liberos a reipublicæ adminiſtratione amovere nitebantur, non illorum avaritia, quæ, ut dixi, facile diſſimulari potuiſſet, ad petendum Regem permotos fuiſſe, ſed callida in primis ambitione impulſos, quod unaquæque tribus illam ſummam poteſtatem ſibi depoſceret, vel quia omnes univerſim ſperabant, creato Rege, ſibi de cætero liberum fore, quoslibet Deos colere, horumque deinceps feſta agitare, atque adeo obtentu religionis obſcœnas libidines more gentium exercere, atque ebrietati impune vacare, in hortis, & ſecus fontes turpiſſima cum voluptate inſanire, legis divinæ frçnum ſolvente religionis ſuſceptæ licentia. Hoc fuiſſe Hebrçorum in petendo Rege votum, mere conjicimus; conjecturam tamen eſſe bonam, oſtendit eventus, quum teſtes habeamus Prophetas, Judços Regibus inſtigantibus, vel conniventibus in ea omnia, quæ dixi, ſcelera poſtea prolapſos fuiſſe.

ET erat vir unus de filiis Benjamin nomine Cis, & erat ei filius vocabulo Saul vir fortis & bonus. Quoniam omnes tribus, & in primis Juda gubernationem Samuelis, atque adeo inſtitutam a Deo regiminis rationem non probabant, Regemque poſtulabant, quia ſingulæ ſibi regnum obventurum ſperabant, merito excludun- CAP. IX. v. 1.

dacta tribui Judæ se junxerat, atque in-
præsenti vix antiquum nomen ednum glo-
riam retinebat. Tropologice. Saul, ideſt
postulatus suo nomine ac dignitate Chri-
stum præsignabat, qui primus & solus est
Agg. 2. 9. *Gen. 49. 26.* Rex, idemque *desideratus cunctis gentibus*,
& spes collium æternorum.

v. 3. *Et dixit Cis ad Saùl filium suum: tolle unum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas*. Saul asinas quærens invenit regnum, sic populus gentium, quum intentus terrenis rebus huc illuc oberraret, cœleste regnum per Christum accepit, postquam doctus est, non infra, sed supra humana, bonum suum sibi esse quærendum. *Qui quum transissent per terram Ephraim*. Hic humanam naturam post lapsum incertis sedibus vagantem intuere. Saulis quippe transitus per terram Ephraim, ideſt *crescentis*, primam naturæ adolescentis ætatem repræsentat, quum in agris homines bestiarum more vagarentur. Et per montem Gumore, nomen loci, quod agrum cucumerum verto, & subsequentes annos a diluvio usque ad legis lationem designat, quo temporum intervallo genus humanum, confusa per idololatriam mente, velut viæ ignarum huc illuc, quo cœca voluntas ferebat, erravit. Transierunt etiam per terram Tahalim, ideſt Vulpium, transactum post legis promulgationem tempus significat, & Hebræorum regressum in Chananitidem, quam Vulpium terram recte dixeris, attentis moribus Regum & populorum, quos Josue & reliqui Judices exterminarunt. Hucusque Saul de amissis asinis sollicitus, ac tristis erravit, & errantem Adamum expressit. Hinc enim ad terram Sur, ideſt Tyri provectus, spiritualis sponsæ ditionem intravit, indeque ad Prophetæ diversorium recta ducitur, a quo per sacram unctionem Rex inauguratur, & caput ei diademate cingitur. Est ergo filia Tyri Ecclesia ex
Psal. 44. gentibus congregata, de qua David magnifice cecinit, ubi filias Tyri dona ferentes ad templum Regis Christi prophetico spiritu describit. In hac porro Ecclesia Adam unctus est, & coronam cœlestis regni accepit.

v. 14. *Quumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam*. Virgines ad fontem venientes sunt mentes Sanctorum, haurientes
Is. 12. 3. *aquas de fontibus Salvatoris*, Sancti Spiritus charismata, sapientiam, scientiam &c. Ab urbe egrediuntur, dum a terrenarum curarum tumultu secedunt.

Le-

A *Levavit autem Cocus armum* , & *quod ſupra* , & *poſuit ante Saul* . Sauli venienti occurrit Samuel , & ambo aſcendunt ad excelſum , peracto ſacrificio Saul in triclinium a Samuele introducitur & convivio excipitur . Viden' , ut Samuel aſcendit ad excelſum & ſacrificat , deſcendit in triclinium & Saulem Regem deſignat : utrumque Prophetæ & Judici congruebat , alta petere ad rerum divinarum contemplationem , & ad ima B descendere , ad reipublicæ adminiſtrationem . Poſt ſacrificium Samuel epulum parat , id nempe in ſacrificiis pacificis fieri ſolebat , fecitque pater ejus Helcana . Quod ait , Cocum extuliſſe armum , & quod ſupra , ſignificat , Crus & Coxendicem ſimul Sauli appoſita fuiſſe . Tropologice . Armus & Coxa corporis oſſa fortiſſima Saulem monebant , populi moderatorem forti magnoque animo C eſſe oportere , utpote cui tota reipublicæ moles incumbat . v. 24.

CAP. X. T *Ulit autem Samuel cornu olei* , & *effudit ſuper caput ejus* . Ungitur Saul v. 1. primus Regum , ut eſſet typus Chriſti , qui eſt princeps Regum terræ a Deo conſtitutus , & unctus oleo lętitiæ . Oleum D ſacrum non fuit , Saul enim reprobandus erat , & a Propheta non a Pontifice ungebatur , ſolebant enim Pontifices oleum ſacrum ad Sacerdotum & Regum unctionem adhibere .

v. 2. *Quum abieris hodie a me , invenies duos viros juxta ſepulcrum Rachel* . Samuel , Saulem de ſua exaltatione dubitantem quadruplici ſigno confirmat : primum , prædicendo duorum virorum occurſum , inven- E tionem aſinarum nunciantium . Secundum , ipſius Saulis cum quibuſdam viatoribus ad orandum in Bethel tendentibus congreſſum . Tertium , Prophetarum cantantium & ducentium choros conſpectum . Quartum , ſpiritus in eundem Saulem illapſum . Nihil horum Sauli non accidit , poſtquam a Samuele diſceſſit . Ajunt Prophetas illos , adveniente Saule , de futura ejuſdem inauguratione vaticinari cœpiſſe , & F hoc ipſum vaticinium Saulem illabentis ſpiritus impetu actum recinuiſſe , quod quum Samuel prævideret , dictis Saulem ſuis moroſe obluctantem cum his verbis dimiſit . Heus tu , qui me tibi verba dare reris , ipſemet , quæ vera cano , recantabis , poſtquam Prophetarum choro fueris ſociatus .

Et

v. 9. *Et factum est, quum avertisset humerum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor.* Saulis nec alta, nec ad gubernationem valida mens, divino spiritu nunc ad summa erigitur, & infuso animi robore novo muneri aptatur. Non ergo spiritus cor illius refinxit ad justitiam, sed ad magnanimitatem, ut qui paulo ante asinas quærebat, de regni administratione deinceps cogitaret.

v. 11. *Et insiluit in eum Spiritus Dei.* Angelus autem ad Mariam: *Spiritus Sanctus*, ait, *superveniet in te*: & ad Joseph. *Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* Spiritum Sanctum dicit, quem hic Spiritum Dei Scriptura nominat, ibi enim Spiritus divinus Virginem sanctam faciebat, hic Saulem, ut dixi, non sanctificabat, sed tantummodo roborabat. *Et prophetavit*, vel quia ea, quæ Prophetarum cœtus ille canebat, ipse recinebat, vel quia, Spiritu docente, didicit futura prædicere, & cantare.

v. 13. *Et cessavit prophetare, & ascendit in excelsum.* Cessavit, inquit, quia Saul ad regni administrationem vocabatur, ad quam perpetuum prophetiæ donum utique necessarium non fuit. Contra septuaginta seniores, quos Moysis vices supplere oportebat, prophetasse dicuntur, nec ultra cessasse. Inde ubi Prophetarum cuneum invenerat, Saul ascendit in excelsum, Deo gratias acturus, cui prophetiam, & regnum accepta referebat. *Num.* 11. 25.

v. 21. *Et quum rursus applicuisset tribum Benjamin, deprehensa est cognatio Metri.* Quoniam omnes, ut dixi, tribus, & inprimis tribus Juda principatum affectabant, videbat Samuel, populum electioni Saulis neutiquam assensurum, sicut nec eorum majores Moysi Aaronem ad Pontificatum promoventi obtemperaverant. Idcirco electionem secreto factam, publico signo confirmat, jactis sortibus more majorum. Sic enim sacrilegium Achar a Josue sortibus deprehensum fuit, & post hæc tempora Jonathæ inobedientia prodita est. Sors, Deo urnam temperante, Saulem extulit, litem diremit, Saulem ambitu absolvit, & Samuelis æquitatem & sapientiam declaravit.

v. 27. *Filii autem peccati dicebant: in quo salvabit nos iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* Postquam Saul Domino ejus latebram indicante, è sarcinis, intra quas se abdiderat, eductus est, & Rex in publico conventu proclamatus fuit,

A fuit, dimissa concione abiit in domum suam in Gabaa, sequuti sunt pauci quidam, illi videlicet, qui nec Regem postularant, nec regnum ambiverant. Filii autem iniquitatis, illi scilicet, qui tanto clamore Regem petierant, postquam Rex datus fuit & spes regni sublata est, reclamant, & ducem ineptum & inutilem arguunt. Allegoria Judæos manifeste perstringit. Messiam venturum omnibus votis desideraverant, præsentem despexerunt, imo & crucifixerunt. *In quo*, ajunt, *salvabit nos iste?* Benjamiticæ tribus paucitatem videbant, & ignobilitatem familiæ Saulis ac tenuitatem; hostium contra potentiam cogitabant, Philistæorum, scilicet & Ammonitarum. Nec Saulem proprio nomine appellant, despicientium & detestantium more: sic Judæi, quum quærerent Christum capere, dicebant, *ubi est ille?* *Nec attulerunt ei munera*, quia nec amabant, nec de ejus electione magnopere gaudebant, & plerique tristabantur. Contra refert Scriptura Salomoni a cunctis ipsius ditioni subjectis populis munera afferri consuevisse; & Prophetæ, ut significent Christi imperium ad extremos usque fines terrarum longe lateque propagandum, ajunt a cunctis undique gentibus eidem dona fore afferenda.

Joh. 7. 11.

CAP. XI. *Et prosperatus est Spiritus Dei in Saul, quum audisset verba hæc .... Et percussit Ammonitas usque dum incalesceret dies.* v. 6.

Spiritus is fuit, quem Esaias appellat spiritum fortitudinis & consilii: uterque enim Sauli homini timido & rustico necessarius fuit: & vero utrumque fuisse Sauli communicatum ejusdem prudentia & audacia in cogendo exercitu, in instruenda acie, & ordine atque successu pugnæ satis ostendunt. Divisis namque copiis in tres partes, sub auroram Ammonitarum castra, ut pervigilio neglecta invadit, & diripit; milites, in fugam conversi, cæduntur plerique, reliqui disperguntur, adeo ut nec duo quidem simul fuerint relicti. Voluit nimirum Deus tam illustri victoria Samuelis in eligendo Saule judicium tueri, ipsi Sauli auctoritatem conciliare, ejusque adversariorum obtrectationes falsas ostendere.

11. 2.

CAP. XII. v. 3.

Dixit autem Samuel ad universum Israel : Ecce præsto sum, testificamini de me coram Deo, & coram Christo ejus. Saul fugatis ab urbe Lachis Ammonitis, solutaque obsidione, Galgalam profectus est : hunc nempe locum Samuel generalibus populi habendis comitiis condixerat, statueratque ibidem novi Regis electionem omnium tribuum conjunctis suffragiis confirmare, suæque administrationis rationem Regi populoque præsentibus reddere. Et quoniam audierat liberis suis avaritiæ crimen maxime objectari, in hoc primum incubuit, ut ostenderet quantum ab eo vitio ipse abfuisset. Certus proinde bonæ conscientiæ testimonio fidenter universam concionem provocat. *Testificamini adversum me*, inquit, *coram Domino, & coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi, aut oculum intendi in illud* : quasi dicat. Loquimini utrum tauros cujuspiam aratro meo junxerim, aut addixerim areis meis ad trituram, utrum alicujus jumenta ad meos usus averterim, si quantulumcumque munus, vel sponte oblatum admiserim. Testes igitur habeo vos universos, me nec rapinis delectatum fuisse, nec fuisse insidiatum pecuniis aut rebus vestris ; imo vero crimine ab isto tantopere abhorruisse, ut non modo manus, sed oculos quoque meos ab omni munere continuerim. Similis conscientiæ testimonio fretus magnus Paulus ad Corinthios scribebat : *Capite nos, neminem*
2. Cor. 7: 2. *læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus*. Cæterum, etsi Samuel res in sua administratione præclare gestas commemorare poterat, suam tamen solummodo integritatem, & in omnes subditos suos charitatem comprobare studuit : primum, quia, ut dixi, crimen filiis objectum, imo & ejusdem suspicionem a se amoliri satagebat. Secundum, quia prævidebat Saulem in contraria vitia avaritiæ & crudelitatis impacturum, commonere voluit, qua modestia, quave benignitate erga suos subditos illum uti oporteret. Verumtamen dum hic Samuelis in suorum popularium gubernatione clementiam & charitatem commendari audis, cogita Christi nobiscum conversantis in Judæos & Gentiles, in benevolos & adversarios mansuetudinem
Psal. 44. & facilitatem. *Myrrham*, inquit divinus Da-

David, *& caſiam, & ſtacten olent omnia veſtimenta tua*; Chriſti in omnibus ſuis dictis & factis ſuavitatem commendans.

Nunc ergo ſtate, ut judicio contendam adverſum vos coram Domino pro omni juſtitia, quam fecit vobiſcum, & cum patribus veſtris ..... Qui obliti ſunt Domini Dei ſui: & tradidit eos in manu Siſaræ magiſtri militiæ Haſor. Poſtquam divinus Samuel ſuam in adminiſtranda republica innocentiam adverſariorum etiam teſtimonio probavit, eo liberius progreditur ad reprehendendam populi in petenda regiminis mutatione ſtultitiam, Deoque irrogatam in hoc facto injuriam. Petitis itaque ex antiqua ac recenti hiſtoria exemplis demonſtrat, Iſraëlitas nunquam a Deo fuiſſe deſertos, quin ſincere reſipiſcentibus & illius opem poſcentibus ſuccurrerit; ut concludat, oppido importunam fuiſſe, Deoque injurioſam populi petitionem, quaſi vero ipſos ab imminente Ammonitarum invaſione tutari nollet, aut non valeret. Tres proinde ſervitutes commemorat, primam in manu Eglon Regis Moab, ſecundam in manu Siſaræ præfecti militiæ Jabin Regis Haſor, tertiam in manu Philiſtæorum. v. 7. v. 11.

Et miſit Dominus Deboram, & Barac, & Gedeonem, & Jephten, & Samſonem, & eruit vos de manu inimicorum veſtrorum. Eruit, ait, *Dominus vos*, non veſtri Duces & Judices: nec enim ſua virtute, ſed Deo ipſis opitulante, & interdum etiam hoſtium copias mirabiliter fugante, viceruńt. *Per circuitum* Iſraëlitarum ſcilicet ignavia factum eſt, ut in medio terræ promiſſæ conſtituti a gentibus undique obſiderentur: quas utique pro bono pacis, ac religionis delere juſſi fuerant, ac facile exterminare potuiſſent, ſi non ſecuritatem publicam, privatæ ſuæ quiſque utilitati poſthabuiſſet: diſperdere ſcilicet noluerunt, quia ſervos & vectigales habere volebant, quam ob cauſam ab Angelo reprehenſi ſunt. *Jud.* 2. 1.

Videntes autem, quod Naas Rex filiorum Ammon veniſſet adverſum vos dixiſtis, nequaquam, ſed Rex imperabit nobis, quum Dominus Deus veſter regnaret in vobis. Quod quidem dixiſſe, imo etiam feciſſe ſtultum & impium fuit. Huic namque providentiæ magnis hucuſque documentis perſpectæ minime confidere, ſed aliun- v. 12.

de præsidia sibi quærere profecto Dei injuria fuit & magna stultitia. Sed ut hoc feciſſe malum est, sic *maledictus homo es, qui confidis in homine*, ait Propheta, quum quotidianis experimentis doctus ejus imbecillitatem ignorare non possis. Jer. 17. 5.

Et nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Hactenus dictis, nunc factis Samuel populum redarguit; & quidem eodem signo, quo alias hunc ipsum populum subita Philistæorum irruptione perterritum animaverat, ut Deo confideret, nunc increpat, quod Ammonitis Galaaditidem invadentibus Deo minime confiderint, sed petierint Regem, belli ducem futurum. v. 16.

Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit voces, & pluvias in illa die. Hæ voces & pluviæ horrenda fuere tonitrua, & insolita imbrium ruentium procellæ: quæ repentina cœli mutatio per se quidem horribilis, horribiliorem adhuc speciem populo afferebat, quod hæc adulta jam æstate fiebant, quo tempore nullæ cadunt in Palæstina pluviæ. v. 18.

CAP. XIII. *Dixitque Samuel ad Saul, stulte egisti: nequaquam ultra regnum tuum consurget*. Samuel Saulem increpat, quod contra Dei præceptum sacrificasset. Peccavit itaque Saul, quod jussus Samuelem ad septimum diem in castris expectare, minime paruit, sed sacrificium, Samuele præsente ex condicto offerendum, antevertit. Rursus, quia fortasse etiam sacerdotum officium sibi arrogavit ratus, quod sicut Benjamitica tribus promissam tribui Judæ regalem dignitatem nuper acceperat, ita sibi liceret concessum Levitis sacerdotium usurpare. Peccavit, inquam, Saul, & peccatum suum excusando exaggeravit. Istuc certe David non fecit, & ideo quamquam Saule nocentior, regno multatus non est: Saul vero, quia culpam non agnovit, audivit a Samuele, nequaquam ultra regnum tuum consurget. Non consurget, inquit, quia Saul datum sibi regnum suis posteris non tradidit: regnum namque Sauli usque ad obitum mansit, cœpit nihilominus ab hac die concuti, & nutare. Allegoria, Saul, ut in præsenti facto, ita in sequentibus Adami lapsum descripsit. Primum, quod uterque expressum Dei mandatum contem- v. 14. 2. Reg. 12. 13.

temsit, & insuper propriam inobedientiam excusavit. Secundum, quod ambo & sibi, suisque posteris nocuerunt. Tertium, ambo indebitum sibi honorem præsumserunt. Cæterum utriusque ruina admonentur impii sacrorum ordinum invasores, qui quum manus impositionem nusquam susceperint, ad gradum sacerdotii prosiliunt.

Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum. Hæc annectenda sunt superiori periochæ, in qua describitur Israëlitarum post Philistæorum irruptionem trepidatio & fuga. Quum enim hostibus numero & viribus longe inferiores essent, *absconderunt se in speluncis, & in abditis*, cæteri transmisso Jordane in Galaaditidem profugerant. Sensus ergo horum verborum literalis quidem Davidem designat a Deo electum in eum finem, ut Philistæos Saulis scelere victores vinceret & subjugaret, populumque sublevaret illorum jugo oppressum. Arcanus vero sensus humani generis priorem statum exhibet, quando communis parentis culpa omnes homines a diabolo oppressi, malorumque Angelorum infestatione perpetuo afflicti sub terra habitare cogebantur, rerum videlicet terrenarum curis incumbere, vitamque in tenebris & cœca nocte traducere. Nec enim Adamus sicut filios suos sua culpa in has angustias conjecerat, sic illos sua pœnitentia in pristinum restituere potuit. Succurrit tandem miseris filius Dei Davidis in carne nepos ex Virgine Davidicæ stirpis natus. Hunc scilicet testatus est Pater, esse illum virum juxta cor suum, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Hic est, qui *visitavit nos oriens ex alto, illuminare iis, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent*, hic animas solvit, quas ferreo compede vinctas habebat mors, & sempiterno carcere claudebat Infernus.

Matt. 3. 17. *Luc.* 1. 71.

CAP. XIV. v. 4.

Erant autem ascensus, per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philistæorum eminentes petræ, nomen uni Basus, nomen alteri Sia. Erant geminæ rupes, quibus Hebræorum castra a Philistæorum statione dividebantur, & muniebantur, altera vulgo appellabatur *Basus*, idest Exilis, forte quia vel molles habebat clivos, vel latera ad modicum spatium porrecta; altera *Sia*, idest acervus, vocabulum indicat, rupem fuisse ex pluribus scopulis

in unum jugum coëuntibus compactam. Tropologice. Duæ rupes duo sunt testamenta, hoc gemino velut vallo castra sua tuetur Israel Dei ab intelligibilium Philistæorum infestatione. Hisce consentanea loquuntur, qui dicunt duos lapidum ordines Ponrificis rationali insertos symbola fuisse novi & veteris instrumenti.

v. 6. *Et dixit Jonathas ad armigerum suum.... Si taliter loquuti fuerint: ascendite, ascendamus.* Mirabilis eventus testatur, humano ne an divino instinctu hæc Jonathas loqueretur. Enimvero Philistæi duorum hominum impetum sustinere adeo ausi non sunt, ut mentem præcipitante metu, partim in fugam conversi sint, partim mutua se cæde confecerint. Sic brevis horæ spatio ingens exercitus, numero bellatorum maris arenæ, ut hic loquitur Scriptura, comparabilis profligatus, dissipatusque fuit. Quamobrem vix dubitari potest, quin istud factum ex virtute profectum fuerit, & ex magna in Deum fiducia inchoatum, præsentis numinis ope fuerit perfectum. Promiserat nimirum Deus cunctis generatim Israëlitis, si quidem legem observassent, futurum ut unus ipsorum persequeretur mille, & duo fugarent decem millia: hac itaque promissione fretus Jonathas ad armigerum suum: *Non est*, ajebat, *Domino difficile, salvare vel in multis, vel in paucis*. Quæ profecto verba & Jonathæ fidem commendant, & satis indicant, quo ille spiritu duceretur rem aggressurus suis viribus tantopere majorem.

Sup. c. 12. 5.

Deut. 32. 30

v. 32. *Et mactaverunt in terra, comeditque populus cum sanguine.* Populus Philistæis terga vertentibus ad prædam conversus armenta abegerat bene multa; quumque fatigatis cibumque appetentibus nullum aliunde suppeteret obsonium, captos boves & arietes mactarunt, & carnes cum sanguine comederunt. Porro jure antiquissimo & Noëticæ ætati noto cautum erat: *Carnem cum sanguine ne comedatis*. Idem Israëlitis edixerat Moyses. In hanc legem peccasse, hoc loco notat Scriptura, quum abactos ex pręda boves & arietes jugulavit *in terra*, nec ut fieri solebat in sublimi aliquo loco, ut defluente sanguine puræ carnes esculentæ fierent: sed festinante agmine & fame extimulante, nec locum, nec legem attendit. Arguitur ergo populus, quod contra Dei præceptum, ac temperantiæ leges ferarum

Levit. 17. 14.

A rum more cruentas carnes voraſſet. Præterea quia victimas ſacrificiis, quæ tunc fiebant, deſtinatas minime diſcreviſſent, nec ſanguinem & adipem juxta legem altari Domini intuliſſent, ſed comediſſent una cum carnibus, pacificas hoſtias immolanti, a lege conceſſis. Quamquam hujus tranſgreſſionis nec ab accuſatoribus, nec ab ipſo Saule fiat hic mentio: utrumque errorem Saul correxit, & lapidem B prægrandem advolvit, & altare Domino excitavit.

Et ait Saul: mittite ſortem inter me, v. 42. *& Jonathan filium meum. Et captus eſt Jonathas.* Conſuluerat Saul Dominum, utrum fugientes Philiſtæos inſequi deberet nec ne? Et quoniam nullum ab eo reſponſum retulerat, merito ſuſpicabatur aliquid a populo peccatum, ob quod Dominus orantem minime exaudiret, & in- C terroganti reſponſum negaret, quare magni Joſue, ut videtur, exemplum ſequutus, ſortibus rem explorare ſtatuit, juſſit itaque populum ſeorſim in altera parte conſiſtere, ſtetit ipſe & Jonathas in altera: ſortitione facta, Jonathan urna protulit. Hic filium pater quaſi reum convictum, & divino judicio condemnatum ad ſupplicium depoſcit. Hæc hiſtoricus ſenſus præfert, alia myſticus docet. D Captus eſt Jonathas patris maledictione, quam non noverat, quia Emmanuel *nos redemit de maledicto, factus pro nobis maledictum, & qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* *Gal.* 3. 10. 2. *Cor.* 5. 11.

Ergo ne morietur Jonathas, qui fecit v. 45. *ſalutem hanc in Iſrael?* Sauli Jonathan occidere cogitanti recte contradixit populus, cui tandem Saul ipſe aſſenſus eſt. Nec enim mori juſtum erat immeren- E tem: Jonathas quippe nec præceptum audierat, nec ſi audiſſet continuo ob ejus violationem capitali ſupplicio plectendus fuit, cauſam, cur ea pœna abſolvendus foret, populus ſignificat, quia fecerat ſalutem magnam in Iſrael, imo & facturus in poſterum credebatur. Jonathas populi ſalvator proclamatus Chriſtum perſpicue figurabat, quem omnes gentes Salvatorem agnoſcerent & prædicarent. In eo F autem, quod deficientibus inedia viribus naturali neceſſitati modico melle Jonathas ſuccurrit, Chriſtum pariter adumbravit, quum humanæ naturæ defectui obnoxium ſponte ſua ſe fecit, cibi tamen potuſque modum ita temperavit, ut neceſſitati non voluptati pareret. Poſtremum: Jonathas Domini judicio proditus, & Saulis

lis judicio condemnatus, idem populi suffragio absolvitur. Mortalis itaque agnoscebatur, *morieris Jonatha*, ajebat pater: imo in mortuis numerabatur: *en morior*, ipse Jonathas dicebat. Idem immortalis prædicabatur, quum populus contra diceret: *Vivit Dominus, si capillus de capite ejus ceciderit in terram*, ideſt nequaquam morietur Jonathas. Idem ergo in utroque simul ordine stetit mortalium, & immortalium. Expressa ergo fuit imago Emmanuelis, quando nostram operaturus salutem idem indivisus mortalis & immortalis apparuit. Certum nihilominus est Jonathan gustato melle præceptum violasse, sique opponas ob eam violationem puniendum non fuisse, quum illud citra culpam ignorare potuerit, non abnuo. Atenim postquam rescivit mandatum, cur non excusavit erratum, nec ut ignosceretur oravit? quod fecit Paulus. Cur mandantis palam improbavit consilium, atque importunum & imprudens fuisse temere affirmavit? Equidem non dubito, quin decreto Saulis populus restiterit ob causas supra allatas: attamen, quum pro comperto haberet parenti gravissimum fore tantæ virtutis filio orbari, adeo ut quovis impendio salvum esse vellet, credo populum ad ejus voluntatem etiam loqui statuisse, nec justitiæ, aut æquitatis vindicem sic egisse, ut adulatoris partes omnino negligeret. Et sane, quum post hæc Saul Pontificem Achimelech & plurimos sacerdotes utique immerentes trucidari jussit, neminem habuit contradictorem, nec legimus quempiam istorum operam suam ullatenus interposuisse, ne cædes fieret. Jam vero si Jonathas ob gustatas paucas mellis guttulas paterni mandati transgressor arguitur, & capitali sententia damnatur, quanto nocentior ipsius pater & graviore pœna dignus, qui expressum Dei præceptum contemsit, & ejus altare impio sacrificio profanavit? Quare nec mirandum, quod a Samuele objurgatus fuerit, & a Deo fuerit abjectus, donec in graviora scelera prolapsus regno tandem vitaque spoliatus fuit.

Act. 19. 5.

Infr. 22.

CAP. XV. v. 3. *Unc ergo vade, & percute Amalec.* Causæ hujus belli fuerunt, prima, quia Israëlitis terram promissionis petentibus Amalecitæ hostiliter ac duriter obstiterant, & sine causa transitum per suas ditiones negaverant, eosque coëgerant cum magno dispendio deserta oberer-

A errare. Altera quia inedia & labore fatigatis, quum facile possent, minime succurrerant commeatum & cibaria subministrando, imo extremum agmen carpendo multos ex insidiis oppresserant.

Interfice a viro usque ad mulierem, parvulum, atque lactentem, bovem, & ovem. Ipsum hoc Deus Moysi mandaverat illis verbis. *Delebis nomen Amalec sub cœlo, cave ne obliviscaris.* Acerbissimum hoc fuit anathematis genus, in quo nec personis, nec rebus parcendum fuit, sed omnia omnino perdenda, adeo ut nihil in usum proprium victores reservarent: istuc porro summæ indignationis argumentum erat, nec nisi in populos execrandorum scelerum reos indici solebat, neque in alios præter Amalecitas indictum legimus. *Exod. 17. 17.*

Dixitque Saul Cinæo: Declinate ab Amalec, ne forte involvam te cum eo. Cinæi prognati erant Jethro soceri Moysis, & de Israëlitis multis nominibus optime meriti. Nam primum, quod hic Saul memorabat, illis ex Ægypto desertum intrantibus amice occurrerunt. Rursus in eo prælio, in quo Debora & Barac Regis Hasor exercitum delevere, Anajel, sive Jahel Sisaram ejus belli ducem occidit, hæc autem uxor fuisse dicitur Haber Cinæi. Longe ante hæc tempora floruit in eadem familia etiam Hobab filius Raguelis Moysis æqualis, qui ab eodem rogatus fuit, ut se ducem Israëlitis per deserta loca vagantibus daret. *Jos. 4. 21.*

Et pepercit populus Agag, & gregibus ovium, & armentorum, cætera ferro flammisque consumsit, quæ vilia minusque sibi utilia credidit. Qua in re haud dubie Saul gravissime deliquit, ut ob hoc delictum merito ipse reprobatus fuerit, & ejus posteri regno spoliati. Factum excusare conatus est Saul prætextu religionis. Vera causa fuit primum Saulis superbia victoriam spoliorum magnitudine, & copia ostentare ambientis. Præterea inconsulta, & vitiosa commiseratio in hominem ex summa altitudine fortunæ gloriæque dejectum, nec tam suo, quam alieno crimine damnatum: postremum cupiditas & avaritia, quæ est idolorum servitus. Verum etsi Amalecitæ hoc bello maximam cladem acceperint, & magnopere imminuti fuerint, certum tamen est plurimos communi excidio subtra- *v. 9.*

tractos fuisse, & fuga aliave via sibi consuluisse. Amalecitam enim fuisse tradunt Amanum, quem ajunt, ideo in Judæos Persarum imperio tunc subjectos commotum eosdem delere, & funditus exscindere statuisse, quod illatam a Saule Amalecitis injuriam ejus posteris & popularibus referre peroptaret, quamquam non negant Amanum Mardochęi simul odio huc provectum fuisse.

v. 11. *Pœnitet me, quod constituerim Regem Saul.* Ostendit primum Deus suam supremam potestatem, qua humana omnia agit & versat, Reges extollit & deprimit: proinde Saulem non suo jure, sed ipsius favore & gratia Regem esse. Secundum, dicit se pœnitere, non quia mutaverat consilium, sed quia mutare volebat factum: quod Samuel declarat illis ad eundem Saulem verbis: *Neque enim homo est, ut agat pœnitentiam.* Quorsum ergo ista? ut nimirum Saul audiens, Deum velle bonum factum suum mutare, ipse sua malefacta mutare disceret. Similibus ferme verbis Deus justo Noë consilium suum de perdendis ejus temporis hominibus aperuit: *Pœnitet*, ajebat, *me fecisse eos*, non quo ipse suam pœnitudinem, qui peccare non poterat, fateretur, sed quo pœnitentiam peccantibus suaderet: quamobrem sancto Patriarchæ simul injunxit, ut peccatores ad agendam pœnitentiam hortaretur, ut si quidem illi ea divinæ indignationis significatione conterriti, delinquere cessarent, ipse delicti pœnam suspenderet.

v. 12. *Et ecce statuit sibi locum.* Hæc de Saule nunciabantur, quod debellatis Amalecitis in Carmelum venisset, indeque in Galgala fuisset profectus. Quod ajunt, Saulem statuisse sibi in Carmelo locum, locus iste fuit, vel ad castra locanda designatus, vel ad dividenda spolia ab Amalecitarum regionibus eo avecta, vel altare fuit ad offerendum Deo sacrificium eucharisticum pro reportata ipsius favore victoria, quod etiam in Galgalis populum feciisse, Saul Samueli narrabat. Hic rursus Saul sacerdotum officium occupat, & hostias altari infert, quas disperdere debuerat, nec locum sibi pro sacris faciendis constitutum observat.

v. 14. *Quæ est vox gregum, quæ resonat in auribus meis?* Hæc Samuel, cui Saul: *De Amalec adduxerunt ea: ut immolaret Domino Deo tuo.* Respondit Samuel:

muel : at non immolare ista , sed demoliri jussus fueras : nec sacrificare , sed parere debebas : *Melior est enim obedientia , quam victimæ* . Sed utinam hic finis , video namque te in graviora adhuc scelera hinc ocyus prolapsurum , sicut præterita nocte me Dominus docuit . Quamquam ille , qui est victoria & triumphus populi sui Israel , nec hominem fallit , nec mutat sententiam , nec enim homo est , nec ab homine consilium petit . Sensus est . Quandoquidem Deus tribui Judæ regnum tradere decrevit : idque a diebus Jacob Patriarchæ Judæis promisit , haudquaquam fallet fidem , qui sententiam non mutat .

Saul autem apprehendit summitatem pallii ejus , quæ & scissa est . Saul , ut ajunt , quoniam regnum nec sibi , nec posteris mansurum , suspicari jam cæperat , Samuelem rogabat , ut sibi suum successorem indicaret . Respondit Propheta post hoc factum : regnum Israëlis ad illum fore transiturum , qui regiæ vestis summitatem præcidisset , sicut ipse pallium ipsius Samuelis conciderat . Quare , quum postea Saul ostensam a Davide regii paludamenti oram vidisset , audivissetque sibi fuisse præcisam , velut jam certus , Samuelis prædictionem in Davide fuisse completam , Davidem illico inclamans : *Nunc scio* , inquit , *quod certissime regnaturus sis , & habiturus in manu tua regnum Israel* . v. 27.

Et dixit Samuel , adducite ad me Agag .... & in frusta concidit eum . Samuel sua manu Amalecitarum Regem obtruncat , membratimque dissecat : Levitæ , jubente Moyse , idem fecere , fecit & Phinees ; nec indignum sua dignitate Propheta putavit manus suas lavare in sanguine peccatoris . Sic facto ostendit , quod antea verbo docuerat , obedientiam Deo gratiorem esse , quam victimas , populique præposteram indulgentiam extraordinariæ severitatis exemplo damnavit . Interim dum audis Regem Amalecitarum nec a Saule , nec ab ejus exercitu interfectum fuisse , discito , nec Diabolum rectorem tenebrarum harum ab homine vinci potuisse , ab homine , inquam , quem Deus , quod feciſſet , dolere se , dixit , nec secus , quam , quod Sauli regnum contuliſſet : sed a solo Emmanuele ejiciendum fuisse principem hujus mundi , qui , sicut Samuel v. 32.

muel Agago exprobrabat, probroſam orbitatem in terram ſanctorum intulerat.

CAP. XVI. v. 1. *Dixitque Dominus ad Samuelem, uſquequo luges Saul?* Luctum importunum & inutilem prohibet: eo quod Saul decretoria ſententia reprobatus, regnoque dejectus fuiſſet, ut nulla ſupereſſet reſtitutionis, aut reconciliationis ſpes. Hinc cauſam luctus diſcimus, quæ profecto alia non erat, quam quod Saulem, ſua opera factum Regem, regno excidiſſe videret.

Veni, & mittam te ad Iſai Bethlehemitem, providi enim mihi in filiis ejus Regem. Quemnam ex fratribus elegiſſet, minime explicuit, quo Propheta intelligeret, hocce negotium caute & ſecreto gerendum eſſe. Geſſitque Samuel cautiſſime, ne ſi res ad Saulis aures perveniſſet, non modo Samuelis, ſed Davidis etiam ſalus in ſummum diſcrimen vocaretur. Quæ enim hoc factum conſequuta ſunt, Saulis in Davidem implacabile perpetuumque odium, & Sacerdotum ſtrages plane oſtendunt, Samuelem haud temere loquutum, quando novi Regis inaugurationem Deo mandanti reſpondit: *Quomodo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me.* Proviſum ergo fuit ne Davidis unctio cuipiam hominum uſquam innoteſceret, nec fratribus quidem. Juvenum enim fidei tantæ rei ſecretum committere ſummæ imprudentiæ fuiſſet, præterquamquod palam erat, magnam hinc in Davidem invidiam fore concitandam. Porro ſecretum in toto hoc negotio cautiſſime tutiſſimeque fuiſſe cuſtoditum, ipſa quæ infra leguntur facta declarant. Et licet Saul aliunde, vel ſciverit, vel conjectare potuerit, regnum ad Davidem translatum iri, iſtud certe ex hoc Samuelis facto arguere non potuit. Addunt quidam: ideo Samueli occultatum fuiſſe hoc interim Davidis nomen, ut interrogatus a Saule, cuinam hominum regnum ſibi, ut præferebatur, auferendum, conferendum eſſet? Samuel interpoſito etiam jurejurando affirmare poſſet, rem plane ſibi eſſe incompertam.

v. 2. *Vitulum de armento tolles in manu tua.* Expoſuerat Samuel Domino certum imminere ſibi vitæ diſcrimen, ſicunde Saul rem ſubodoratus fuiſſet: Dominus, ut periculum averteret, ſi Samuel

muel, quod in præsenti moliebatur, quovis indicio propalasset, docet, ut dissimulato præcipuo suæ profectionis scopo, sacrificium, quod in eadem urbe Bethlehem simul offerre statuerat, viæ suæ causam rogantibus prætenderet. Ne ergo mentiretur, vera diceret, neve violaret secreti fidem, quæ dicere nefas erat, sancte reticeret.

Pacificus ne est adventus tuus? Et *ait: pacificus*. Verba sunt primorum civitatis Bethlehem, quos, credibile est, nonnihil perturbatos fuisse inopinato Samuelis adventu, indeque suspicari cœpisse, num quid mali, aut ipsi Prophetæ instaret, ut fugeret, aut sibi, ut præmonerentur, sive crimen aliquod in civitate fuisset perpetratum, ut puniretur, aut sacrificio expiaretur, victimam siquidem ab illo duci videbant. v. 8.

Dixit Samuel ad Isai. Numquid jam completi sunt pueri? Qui respondit: adhuc reliquus est minimus, & pascit oves. David hic erat, qui unus quærebatur. Fratres repulerat Samuel, divino oraculo monitus; hoc enim diserte Scriptura affirmat, etsi nonnulli ex veteri forte traditione dixerint, id Samuelem indicio olei, quod secum attulerat, cognovisse. Confestim David a pascuis accersitus venit, & ad Samuelis conspectum introducitur. Samuel adolescentis formam contemplatus, flavamque cæsariem & micantes oculos, statim intellexit, eum esse, qui futurus erat typus & pater magni Regis, quem pater patrum Jacob in suis benedictionibus descripserat: *Splendidiores*, dicens, *oculi ejus vino*. Christus enim est Rex Regum & verus David, idest *dilectus, & amabilis, cujus oculi vident æquitatem*, quem laudat Ecclesia gloriosa sponsa in suis Canticis, dicens: *Dilectus meus candidus, & rubicundus*. Tum vero, *ait Dominus ad Samuelem, surge, unge eum, ipse est enim*, simul oleum cœpit in cornu fervere & affluere, confestim *unxit eum Samuel*, & osculatus est eum. Interim, quum Sauli Davidem substitutum legis, agnosce figuram filii Dei, qui factus homo, omnium hominum parenti successit, & appellatus est secundus Adam. Contemplare simul Gentilem populum ex simili Dei electione Judæorum synagogæ fuisse subrogatum. v. 13. Gen. 49. 12. Psal. 16. 2. Cant. 5. 10.

Spiritus autem Domini recessit a Saul, & ta- v. 14.

& tabefaciebat eum Spiritus nequam a Domino. Postquam David sacra unctione Rex fuit designatus, directus est Spiritus Domini a die illa in eum: Spiritus nempe, qui a Saule recesserat, idest Spiritus fortitudinis, quod consequentia ejus facta ostendunt. Item Spiritus ille, quem filius ejus Salomon postulavit, Spiritus scilicet sapientiæ & consilii, quem mulier illa Thecuitis laudabat. Item spiritus Prophetiæ, quem ipse David sibi divinitus infusum insinuat & ejus Psalmi testantur. Eodem porro tempore, quo spiritus Dei in Davidem illapsus est, Saulem reliquit. Profecto divini spiritus a Saule recessum plane demonstrant manifesta ejusdem a Deo apostasia & defectio, plurimaque errata in administrandis rebus tum publicis, tum privatis: regnum enim domumque propriam sua impietate, atque imprudentia pessum dedit.

2. Reg. 14.

Psal. 45. 2.

Et tabefaciebat eum Spiritus nequam a Domino. Spiritus hic fuit immundus, quo sæpe homines miris modis exagitari videmus, adeo ut ex perpetua vexatione, velut a diuturna ægritudine liquari videantur, ac tabescere.

v. 14. *Jubeat Dominus noster, & servi tui quærent virum scientem psallere Cinnara, ut psal-*

Jac. Edess. Quidnam istuc, quod Scriptura divina, divinus scilicet Spiritus, spiritum a Domino appellat Angelum illum apostatam, qui ex quo a Deo defecit, ei perpetuo adversatur, unde ipsi etiam nomen Satanæ adhæsit? Respondeo duplici ex capite: primum, quia a Deo factus est: secundum, quia ab eodem missus: frequenter enim Angelus malus a Deo mittitur, & plerumque ad scelerum vindictam. Exequitur autem libens simul & invitus, libens quidem, quia Dei & hominum inimicus gaudet concessa potestate vexandi hominem Dei imaginem. Sed hoc ipsum invitus facit, quia nollet simul divinæ voluntati obsequi & parere, nec vellet modum a Deo constitutum tenere, aut promovere fines ab illo intentos: cogitur tamen & invitus. Et quidem in hoc sensu dixit David: *Fieri immissiones a Deo per Angelos malos*: Et Michæas narrabat Achabo, visum sibi fuisse spiritum mendacem a Deo missum, ad illum decipiendum perdendumque opera Syrorum.

Ps. 77. 99.

3. Re. 22. 22.

ܕܒܥܝ ܒܝܕܗ ܘܢܫܪܐ ܠܗ ܫܦܝܪ ܘܢܫܬܟܚ ܡܢ ܩܕܡ ܒܝܫܐ ܘܢܬܪܚܩ

que, & universum exercitum inveniſſet, A gigantis Goliæ conſpectu, miniſque conſternatum, Dei zelo accenſus fidenter ſe obtulit certamini, certamque ſpem fecit victoriæ Dei favore obtinendæ, cujus agminibus impius ille Philiſtæus jam per dies quadraginta continuos quotidie mane & veſpere inſultare nunquam ceſſaverat. Depoſitis itaque armis, quibus a Rege fuerat indutus ſolo baculo & funda munitus in campum proceſſit. At at, B unde tantus Davidi animus, tantaque audacia, ut cum gigante veterano milite ipſe armorum inſolens pugnam optaret? Nimirum certo perſuaſum habebat, in privata fortuna ſe neutiquam deceſſurum, nec imperium ſibi divinitus decretum ullius hominis arte, aut virtute præripiendum. Noverat etiam ab experto, quales per illapſum ſpiritum vires accepiſſet. Cur autem oblatam Saulis armaturam rejecit? Primum, quia inter paſtores educatus militaria arma tractare necdum aſſueverat. Rurſus, quia necdum certus erat utrum illa armorum mutatio Deo placeret nec ne. Nec enim ſibi omnino perſuadebat, ut paſtor ad pugnam vocatus, non etiam paſtoralibus armis pugnare juberetur. Poſtremum præſenti facto minime congruere exiſtimavit, ſi regia arma ipſe ſervus indueret, Domini C ſui futurum cum diabolo prælium repræſentaturus: præſciebat nimirum humilitate Crucis Chriſtum de Rege ſuperborum triumphaturum. Rurſus attende, Davidem ad pugnam cum gigante fuiſſe delectum: contra, Saulem ejuſque exercitum non modo ejus impetum, ſed nec aſpectum ſuſtinere potuiſſe. Hoc ſcilicet illuſtri ſymbolo magnifice inſinuabatur, neminem quantavis præſtantiſſimæ naturæ prærogativa præcellentem de Diabolo triumphare potuiſſe, ejuſque metu atque poteſtate genus humanum liberare, ac proinde in ſolo Chriſto omnem noſtræ ſalutis, & libertatis ſpem fuiſſe repoſitam.

v. 50. *Lupum, & leonem interfeci ego ſervus tuus.* Certum eſt Davidem vera loquutum fuiſſe, etſi non æque certum, utrum iſta Sauli, ejuſque ducibus perſuaſerit: incredibile namque videri potuit, adoleſcentem tantum præſtare viribus, ut lupos & leones ferociſſimas beſtias, quaſi per ludum & quavis data occaſione, aut concerperet manibus, aut eliſis fauci-
bus proſterneret. Mirabile dictu! dixit tamen, & utique fecit David, fecit autem

tem postquam unctionem accepit , eadem Sauli & ejus ducibus retexuit , non ut virtutem suam ostentaret , sed ut rerum gestarum testimonio rebus gerendis fidem faceret . Tropologice . Lupus & leo diabolum , & mortem repręsentant . Illis animam elisit David , & raptas oves excussit , quia Christus mortem & diabolum profligavit , & quem voraverant , Adamum reddere coëgit . Si quis rursus inquirat , cur David minime timuerit Goliam , hominem tam immani corporis mole , qualem esse oportuit , qui præter cætera arma thoracem sustineret quinque millium siclorum pondo . Contra vero expaverit Jesbinob alterum de stirpe Arapha gigantem , qui sane nec vires habuit Goliatho pares , nec æqualem magnitudinem corporis , quantum conjectare licet ex loricæ ejus pondere , quam trecentos dumtaxat siclos æris pependisse Scriptura testatur . Sapientes nimirum animæ , ut diabolum formident , cujus figuram fuisse diximus Goliam , magis tamen mortem pertimescunt . Et diabolus quidem magnas habet vires , nullas mors . Diabolus ob naturæ prærogativam omnia corpora movet , nihil mors , quum sit cessatio motus . Certum tamen est diabolum intelligentibus videri minus timendum , quam mortem , primum , quia diabolus animæ non nocet nisi volenti . Secundum , quia esto corpori officere possit , raro tamen uti sua potestate permittitur . Tertium , contra diabolum pugnamus in nomine Domini Dei exercituum , cui diabolus injuriam intendit , quum ejus imaginem vexat . Mors contra magis nos terret , primum , quia etiam invitos rapit . Secundum , quia ejus ictus inevitabilis est . Tertium , quia mors Dei justitiam & sanctitatem prædicat , quare non nos illam , sed ipsa nos aggreditur in nomine Domini , cui non illa , sed nos injuriam facimus . Quartum , quod cordatos maxime terret , & omnes terrere debet , mortem consequitur Dei judicium , & decretoria sententia vitæ mortisve sempiternæ . Sanctæ nihilominus animæ Dei clementia , & bonæ conscientiæ testimonio fretæ plerumque

nec mortem, nec diabolum pertimescunt.

v. 50. *Prævaluitque David adversus Philistæum in funda, & lapide, percussumque Philistæum interfecit.* David illis, ut dixi, armis instructus adversus gigantem procurrit: directoque in frontem ictu eo impetu lapidem funda jecit, ut adacto ad cerebrum saxo Philistæus exanimatus, è vestigio pronus corruerit. Eo prolapso, institit victor, exertoque hostis gladio caput ejus præcidit. Dixi Goliathum diaboli figuram fuisse, qua populo Dei infestus occurrit, & insultavit; qua vero in faciem pronus cecidit, peccatorum symbolum fuit: qui enim peccant, *Nesciunt, ubi corruant, percutiuntur enim super domum oculorum suorum.*

v. 55. *Et dixit Saul ad Abner principem militiæ: de qua stirpe descendit hic adolescens?* Hic obtendunt quidam veterem traditionem, & ajunt: ideo Davidem a Saule agnitum non fuisse, quia lux quædam cœlestis nativam oris speciem occultaret. Alii tamen multo verius observant Saulem non de persona, sed de stirpe Davidis interrogasse. Vix enim credibile est, illi Davidis personam ignotam fuisse, quem frequenter audierat canentem, ac toties sibi utilem expertus fuerat, quem armigerum, adeoque familiarem tamdiu domi habuerat. Quod ergo Saulem angebat, dubium erat, ne forte is esset, ad quem juxta Samuelis vaticinium, regnum foret transferendum. Et fortasse quidem non ignorabat, Davidem a tribu Juda originem ducere, at certior fieri cupiebat, utrum esset ea stirpe natus, per quam juxta patrum traditionem regia dignitas ad Judæ nepotes traducebatur, puta, utrum ex Phares familia descenderet. Hanc scilicet Sauli suspicionem injecerant, primum & Davidis indoles regno digna, & tribus nobilissima regnandique cupida: postea etiam vehementissime auxerant ejusdem reportata de gigante victoria, & consequutæ populi acclamationes, & plausus.

ET

ET *dilexit eum Jonathas, quasi animam suam*: Divino consilio fiebat, ut David Saulis post futurus inimicus, nunc filii ejus Jonathæ amicus fieret. Quo nimirum Davidi aliquod in adversis solatium & auxilium contra potentissimum adversarium provideretur. Tropologice. Saulis mortale in Davidem odium designat synagogæ Judæorum in Christum conspirationem & invidiam, adeo ut ad necem illum quæsierint, & gentibus crucifigendum tradiderint. Hunc tamen Jonathas, ideſt Apostoli synagogæ malignantium filii dilexerunt plusquam animas suas, quando *ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Act. 5. 41.

CAP. XVIII. v. 1.

Egressæ sunt mulieres de omnibus urbibus Israel cantantes: Percussit Saul mille, & David decem millia. Non fuit, opinor, harum cantatricum animus, quidpiam Saulis laudibus & existimationi detrahere, id enim summæ impudentiæ fuisset, habebant quippe præsentem. At esto istud quædam fecissent, hoc profecto Saulem movere non debuit, ut benefactorem jam pro hoste habere inciperet. Quamquam non deerant aliæ causæ, quas v. 6.

Jac. Edess. Numquid nam Saul ignoraret Davidem? Eum scilicet, quem familiarem sibi fecerat, & armigerum, cujus cantu frequenter a dæmonis vexatione fuerat liberatus. Cedo quid arbitraris dicendum de homine, quem divinus Spiritus reliquerat, quem dæmones invaserant, quem de mente deturbabant sępissime? Congruenter, opinor, dices, similem effectum a causa simili provenire potuisse, sic ut idem spiritus, qui Sauli omnem sensum frequenter adimebat, Davidis etiam notitiam, qualem qualem habuerat, vel abstulerit, vel obscuraverit. Quod attinet ad Abneris ignorantiam, credo hunc fuisse de Davide interpellatum, postquam ille a Saulis conspectu discesserat, adeo ut Abner nec venientem, nec abeuntem, alio digressus, viderit. Quare interrogatus, quisnam esset adolescens, qui pugnam cum gigante susceperat, respondit sibi incompertum id esse, non quod Davidem ignoraret, sed quod illum, qui se certamini obtulerat, ipse minime advertisset. Quamquam eundem a cæde gigantis redeuntem statim agnoverit, & velut hominem sibi notum ad Saulem introduxerit.

etiam ſupra indicavimus, unde conceptum hac occaſione odium in apertam & irreconciliabilem inimicitiam poſtmodum prorupit. Tropologice. Audis Davidis a cæde gigantis, & Philiſtæorum fuga reditum plane triumphalem, atque puellarum obviam prodeuntium gratulationes? Cogita Chriſtum victorem ab inferis redeuntem, & cœleſtes ſpiritus, ſanctorumque animas illum in cœlum deducentes. Iterum contemplare populum Juſtorum ex omnibus gentibus congregatum in noviſſimo die è tumulo reſurgentem, atque Angelorum occurſum hominibus ſuæ naturæ reparationem mortiſque deſtructionem gratulantium.

v. 10. *Poſt diem alteram invaſit ſpiritus malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ.* Ideſt inſaniebat, vaticinabatur tamen, & futura prædicebat, ſpiritu, quo obſidebatur verba modulante. Quare prædictiones illæ non a divini ſpiritus impetu, ſed a mali dæmonis impulſu prodibant: quæ autem hic vaticinabatur, ex ſignis ſibi naturaliter notis conjectabat, præſertim ſi, ut aliqui tradiderunt, Saul in eo furore Davidi regnum prophetabat.

v. 17. *Ecce filia mea major Merob, ipſam dabo tibi uxorem.* Callidum hoc Saulis conſilium fuit, quo David non ſuo, ſed alieno ferro occumberet, dumque nova hac affinitate Regi obſtrictus de referenda gratia cogitat, indeque novas pugnandi cum ejus hoſtibus occaſiones quærit, in nova etiam pericula ſe conjiceret. Nimirum Saul hoc Davidi moliebatur, quod ipſe, poſtmodum Uriæ, ut propriæ ſcilicet necis auctor fieret.

v. 20. *Dilexit autem David Michol filia Saul altera.* Idem ſcilicet ſpiritus, qui Jonathæ Davidis amorem infuderat, ſororem impulit, ut eundem ſibi ſponſum optaret. Pater filiæ voluntati libens conſenſit, quod crederet ejus operam ad perdendum Davidem ſibi utilem fore. Sed contra accidit, ut ejuſdem potiſſimum ope ille Saulis inſidias eluſerit. Tropologice. Merob, & Michol geminæ ſorores ſignificant ſynagogam, & Eccleſiam ambas ab uno genitas parente Adamo. David, dum Goliathi & aliorum centum Philiſtæorum capitibus Saulis filias ſibi ſtipulatur uxores, Chriſti figuram expreſſit, quando ſynago-

gogam & Eccleſiam ſibi acquiſivit ſponſas, exhibito ſui ſanguinis pretio. David tandem a Merob filia Saulis majore, quæ Hadrieli nupſit, rejectus, minorem Michol duxit. Quia Chriſtum *Jui non receperunt*, quare relicta ſynagoga ſponſam ſibi quæſivit ex gentibus ſanctam Eccleſiam *non habentem maculam, neque rugam.* *Epheſ.* 5.27.

CAP. XIX.

NIſuſque eſt Saul *configere David lancea*. Poſtquam Saul nec filiæ dolis, nec Philiſtæorum armis Davidem perdere ſe poſſe intellexit, rem ipſe per ſe aggreditur, & quod antea fruſtra tentaverat, nunc iterum lanceam in Davidem ex adverſo ſtantem intorſit. Simili tamen ſucceſſu: ictum ſiquidem ille modica corporis declinatione fruſtravit, proripuitque ſe domum, inde ſine mora in Ramatha ad Samuelem profugit. Interim miſſi lictores, dum Davidem domi opprimere ſperant, Micholis aſtu eluduntur. v. 10.

Tulit autem Michol ſtatuam, & poſuit eam ſuper lectum, & pellem caprarum poſuit ſuper caput ejus. Ita lictoribus Davidem quærentibus reſpondit Michol ægrum decumbere, ſimul in lecto jacentem demonſtrat. Satagebat Davidi fugienti conſulere, adeo ut dum ſatellites ultro citroque diſcurrunt, & filiæ reſponſa ad patrem reportant, dum nova mandata capeſſunt, dum exequuturi redeunt; David Ramatham, quo contendebat, tute teneret. v. 13.

Miſit ergo Saul viros, ut raperent David. Lictores in Prophetas tranſierunt: Prophetarum ſiquidem conſpectu divinitus mutati, regnum Davidi vaticinari cœperunt; id enim, ut quidam tradunt, Prophetarum ille conventus occinebat: recinere ergo audita compellebantur. Scilicet iſtis accidebat a bono ſpiritu, quod Saul antea paſſus fuerat a malo, quando *in medio domus ſuæ prophetabat.* v. 20.

Et iratus iracundia magna Saul abiit etiam ipſe in Ramatha, inde in Najoth, & expoliavit ſe ipſe veſtimentis ſuis, & prophetavit cum cæteris: & cecidit nudus tota die illa, & nocte. Spiritus, qui Saulem ad prophetandum impulit, etiam induxit, ut regia inſignia deponeret humique ſe proſterneret. Ut ni- v. 22.

nimirum , dum regale paludamentum exuit hac velut teſſera regnum Davidi tranſcriberet , dumque *cadit nudus in terram* , regno excidiſſe ſe teſtaretur .

CAP. XX. v. 4. *ET ait Jonathas ad David , quodcumque dixerit mihi anima tua faciam tibi* . Vides , ut Davidem dilexerit . Noverat , regnum ſibi aliquo jure debitum ab illo occupandum , nec tantum patris fortunam , quin magis ſuam ab eodem evertendam , nec tamen occidit , nec patri occidendum prodidit . Immo contra ſollicitus omnia pertentat , ut ſalvum & incolumem habeat , poſt multa ſe ſuamque domum ejus fidei committit , & obteſtatur , ut regno potitus , in ea fortunæ altitudine ſe veterem amicum reſpectet , ſique interim contingat , ipſum è vivis decedere , ſuis liberis benevolum ſe præſtet , paternæque amicitiæ memorem . Contra perpende quantum David Jonathæ confidat ; ut quum omnes Saulis & filiorum conatus clandeſtina fuga antevertere poſſet , id tamen exequi nolit , inconſulto Jonatha . Orat , ut patris animum exploret , nec dubitat , quin is vera referat , quando mentiri & fallere facillimum erat , quin & utiliſſimum videbatur . Merito igitur David talis amici amplexu divellendus *abundantius fleviſſe* dicitur , *quam Jonathas* : nec enim Jonathas ullum beneficium acceperat a Davide , hic ab illo bene multa . Quamquam lacrymarum cauſæ præter Jonathæ amorem , aliæ plures occurrebant reputanti , quanta ſibi ſuiſque ex ea perſecutione pericula & incommoda incumberent , adeo ut inter magna a Deo accepta beneficia , quæ Pſalmo 17. retexuit , iſtud in primis retulerit , quod a tanto adverſario ipſum ſervaſſet .

CAP. XXI. v. 1. *VEnit autem David in Nobe ad Achimelech Sacerdotem : & obſtupuit Achimelech* . Mirum videbatur Pontifici , quod David gener Regis & Chiliarchus , inermis , & ſolus eo appuliſſet . Idcirco rogat : *Quare tu ſolus ?* Factum ille diſſimulavit , ne ſi veram cauſam aperuiſſet , Sacerdotem reum faceret , quod compertum Regis hoſtem excepiſſet hoſpitio , armiſ-

misque & commeatu juvisset. Mentitus est causam dispensatorie, respondit-que: *Rex misit me*. Nec tamen a vero deflexit ex toto: nec enim ex toto falsum erat, Davidem a Rege missum fuisse, quando Rex in causa erat, ut David ab aula excederet & ad sacerdotem profugeret. Et illud, *nemo sciat rem propter quam missus es*, ex parte verum fuit, si tempus illud respicias, quando Saul consilium perdendi Davidem occultum volebat.

Et pueris condixi locum secretum, & absconditum. Socios siquidem occultaverat, ne inopinatus militum conspectus Nobæ cives perturbaret: quare credibile est, Davidem non omnino incomitatum accessisse, quum unus, vel alter socius nullam Nobensibus perturbationem afferre posset. v. 2.

Et respondens Sacerdos ait illi, non habeo panem solutum. Idest, quem cuivis liceat comedere. Sic Paulus feminam obeunte marito solutam dixit, ut possit nubere, cui velit. *Sed tantum panem sanctum*, sanctis seu sacratis hominibus concessum: panem propositionis significat, qui & *panis facierum* dicebatur ex eo, quod in tabernaculo ante faciem Domini poneretur. Respondit ergo sacerdos, nullum alium panem suppetere *ad manum*, idest in tabernaculo, ubi hoc negotium agebatur, præter illum, quem proxime a facie Domini ipse sustulerat, nam per singulas hebdomadas panem recentem & calidum substituere tenebatur: & quoniam id suaderet necessitas, hunc panem daturum se respondit, dummodo pueri mundi essent. Merito itaque reprehensi fuere, qui a Rege Ezechia ad celebrandum Phase vocati legem istam transgressi fuerant. Subdit nihilominus Scriptura: *Et oravit pro eis Ezechias dicens: Dominus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, & non imputabit eis, quod sanctum non fuit mundum ab eis*. Idest, quod paschales victimas immundi comederint. Unde liquet ejusmodi transgressionem venialem fuisse, & facile excusari potuisse vel ob ignorationem legis & bonam fidem, vel, ut in casu præsenti, ob urgentem necessitatem. Credidit ergo eam necessitatem legi præscribere, modo legalis immunditia abesset. Legem certe hoc facto nec a Pontifice, nec v. 4. 1. Cor. 7. 39. 1. Par. 30. 18

nec a Davide violatam fuisse indubitabile est, quum Dominus utriusque exemplo Judæos discipulis sabbati violationem objectantes refellerit. Porro necessitas, quæ potissime hoc factum excusat, non inde oriebatur, quod sacerdos vel ex propria domo, vel ex foro civitatis panes comparare non posset, sed ex eo, quod Davidi fugienti & fugam latere volenti, negotium erat transigendum in tabernaculo, secretissimo videlicet in loco, & quidem quam celerrime, ne cunctando ipse sibi certum periculum crearet, si, quod facile contingere poterat, facti notitia in vulgus manasset: nec vanum hunc fuisse Davidis metum, consequuta Achimelechi sociorumque cædes, & civitatis Nobe excidium non multo post docuerunt.

v. 5. *Dixitque David ad Sacerdotem: oblatio nobis permissa est ab heri, & nudius tertius, ex quo egressus sum*, quasi dicat. Nullius mihi conscius sum immunditiæ, ob quam a cibis sanctis prohibendus sim. *Et vasa puerorum munda sunt*, indicat illorum continentiam a consuetudine conjugali. *Porro via hæc soluta est*. Hoc dixit David, quod ipse etiam intelligeret præsentem casum lege minime comprehendi, quare nec vetitum esse iediis laborantibus, & longum iter statim ingressuris sacro etiam pane deficienti naturæ succurrere, quando nullus aliunde cibus suppetebat. Tropologice. Quemadmodum David, quum ungeretur, Dominum nostrum præfigurabat Regem unctum oleo lætitiæ, ita nunc dum in comestione sancti panis cum sacerdotibus communicat, Christi sacerdotium adumbrat.

v. 7. *Erat autem ibi vir de servis Saul, absconditus coram Domino, Doeg Idumæus*. Vocabulum Hebraicum *Neasar* nobis cum Hebræis commune est, & proprie significat actum calcantium oleas, vel uvas in torculari: producta deinde a specie ad genus significatione, quamlibet pressionem, seu coactionem, & coërcitionem designat. Doeg itaque intra tabernaculum coërcitus suam personam, seu præsentiam suppresserat, adeoque illud *Neasar* suppressus, & absconditus verti potest, libens an invitus incertum, fortasse lege adstrictus, qua tenebatur peccatum suum legitimo sacrificio expiare.

v. 9. *Ecce hic gladius Goliath, si vis istum tollere, tolle*. Nota. Quatuor a Davide ge-

A geſta, quæ a lege exorbitaſſe videntur: habent tamen myſticum quid, & arcanum, unde diſpenſatorie facta credantur. Primum: viſus eſt ſacerdoti imponere voluiſſe mentiendo ſe a Rege fuiſſe miſſum, quando Regem ipſe fugiebat. Et iterum Achin Gethæorum Regem fefellit, ut amens & fatuus haberetur, qui plenus erat Spiritu ſapientiæ & intellectus. Secundum: panem ſanctum manducavit, quem id lex diſerte laicis
B prohiberet, ſed nec Levitarum uxoribus & filiabus permitteret. Tertium, Goliæ gladium, quem olim Deo conſecraverat, ad profanum uſum iterum convertit. Quartum: quum poſthæc factus Rex Arcam de domo Obededom in arcem Sion transferri juſſiſſet, Ephod Levitarum veſtem aſſumſit. Ad primum & ſecundum punctum vide dicta ſuperius. Ad
C tertium: uſum hujus gladii licitum faciebat neceſſitas, quam nullus dubitare poteſt ſancti panis eſum licitum feciſſe. Ad ultimum: Ephod, ſeu ſtola byſſina, nec omnis ſacra fuit, nec Levitarum adeo propria, ut in quibuſdam circumſtantiis ejus uſum laicis communicare nefas eſſet. Conceſſit enim Heli puero Samueli, cui profecto ante Leviticam con-
D ſecrationem ſacris veſtibus uti non licuit. Stola igitur, quam David in translatione Arcæ aſsumſit hujus generis fuit, longe diverſa ab ea, quam Levitæ in Tabernaculo miniſtraturi ſumere ſolebant, atque magis diverſa ab illa, quæ ſummi Sacerdotis peculiare ornamentum fuit.

CAP. XXII. v. 16.

E *Morte morieris Achimelech*. Adeo Saul, qui Amalecitarum gentem perdere juſsus fuerat, ſervavit, & Achimelech Pontificem ejuſque collegas occidit, utrobique religionis & juſtitiæ contemtor. Doeg Idumæus hujus cædis primum auctor, deinde executor fuit: is enim & Pontificis cum Davide congreſsum Sauli nunciavit, & imperatam ab eodem carnificinam exequutus eſt, cæ-
F teris impium, & barbarum facinus execrantibus. *Et trucidavit in illa die octoginta quinque viros veſtitos Ephod lineo. Nobe autem civitatem Sacerdotum percuſſit Saul in ore gladii, viros & mulieres, & parvulos & lactentes, bovem & aſinum.* Hac ſcilicet cum ſeveritate Saul juſsus fuerat in Amalecitas animadvertere, quod ut laudandum ſi feciſset contra nocentes, ſic innocentibus & immeritis

pœnam ejuſmodi intuliſse , horrendum facinus fuit , & omnium Saulis ſcelerum fere graviſſimum . Interim , quod tactum eſt ſupra , obſtupeſce Iſraëlitarum in ſuorum Sacerdotum cæde ſtuporem : qui enim alias pro ſalute unius hominis , qui Jonathas fuit , tanta cum animorum contentione contra Saulem declamaverant ; hic eundem in Sacerdotum collegium , & urbem inaudita crudelitate ſævientem nemo inhibuit , nemo increpuit , vel , ut temperaretur immane decretum interceſſit . Scilicet filium Regis ſervare viſum eſt intereſse plurimum , nihil Domini Sacerdotes & urbem perire . Tropologice . Ut iniqua Levitarum cædes Diſcipulorum Chriſti perſecutiones & necem adumbravit , ſic Saul Tyrannorum in eos ſævientium figuram expreſſit . Et quemadmodum Saul in Sacerdotibus nihil pœna dignum reperit præter eorum qualecumque in Davidem ſtudium , ita perſecutores profeſſi ſunt , nihil ſe in Chriſtianis odiſse præter amorem Chriſti .

v. 20. *Abiathar fugit ad David* . Filius hic erat Pontificis , qui è manibus Doeg elapſus ad Davidem profugit , & triſtem ſuorum exitum patriæque excidium eidem nunciavit . Reſpondit David : *Ego ſum reus omnium animarum patris tui* . Non quo David ejus cædis auctor eſſet , ſed quod Saul non utique eam imperaſset , ſi David ad Sacerdotem non veniſset , nec ab eodem cepiſset cibaria & arma . *Sciebam , quod quum ibi eſſet Doeg Idumæus , procul dubio annunciaret Saul* . Si ſcivit , cur non cavit ? Scivit utique , quando jam cavere non potuit : occultus enim intra Tabernaculum jacuerat . At ſi in Tabernaculo morabatur , ergo non religione , ſed genere , vel patria Idumæus fuit , nec enim Idumæis & Ægyptiis licebat *ingreſſus in Eccleſiam Dei* , niſi poſt ejuratos patrios ritus , nec ante tertiam generationem .

Deut. 23. 8.

v. 23. *Mane mecum* . Quaſi dicat . Unus idemque amborum hoſtis eſt Saul , qui quærit animam tuam & meam . Sed pone metum : *Quia cuſtos mecum eſt* Deus , qui miſit ad me Prophetam ſuum & unxit me .

ET

A

ET ait Dominus ad David : *vade , & percute Philiſtæos , & Ceilam ſalvabis* . Abiathar ad Davidem profectus Ephod , ſeu Pontificis rationale ſecum attulerat utili conſilio , ſicut in præſenti caſu patuit . Nam quum David dubius hæreret , utrum expediret Philiſtæos Ceilitarum agrum populantes invadere , conſultus per Ephod Dominus : id expedire , reſpondit , & victoriam promiſit & præſtitit . Iterum David incertus , an tutum foret Ceilæ ſe continere , & eo venturum Saulem expectare , audiit , excedendum ab urbe , nec Ceilitis credendum . Quare in ſylvas deſerti Ziph ſe abdidit . CAP. XXIII. v. 2.

B

Aſcenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa dicentes : Ecce David latitat apud nos . Gratum utique Sauli accidit , Ziphæos habere ſuis conſiliis conſentientes , ſibique ad perdendum Davidem adjutores fore ſperabat . Quare inſtat , ut ocyus redeant , ejus omnia diverticula explorent . Callidus eſt , ajebat , nec facile eſt incautum opprimere prudentem omniaque circumſpectantem , quum non ignoret ſibi undique inſidias parari , quare nec fixum habet locum , ſed huc illuc vagus oberrat : quumque illius diverſorium inveniſſe te , narras , mutavit . Videte ergo , ut vera & certa nuncietis , nam in incertum venire non expedit , ne ſi noſtros conatus iterum eluſerit , vulgi jocus & fabula fiamus . v. 19.

C

Ivit ergo Saul ad quærendum eum , & felici quidem ſucceſſu , adeo ut Davidem in eas anguſtias conjecerit , unde niſi Deus , qui ſoſpitem illum & Regem volebat , hominem opportune adduxiſſet , qui nunciata Philiſtæorum irruptione Saulem inde exigeret , cogeretque intermiſſa Davidis perſecutione ad hoſtes reprimendos procurrere . Quod hic occurrit vocabulum hebraicum *Senoor* rupem ſignificat , quæ ideo petra diviſionis appellata eſt , quia in medio poſita Saulis , Davidiſque ſtationes dividebat : eademque ſita eſt è regione montium Daiſe , hoc eſt , *Cervorum* . v. 25.

D

E

F

ET venit ad caulas ovium , *quæ ſe offerunt vianti , eratque ibi ſpelunca , quam ingreſſus eſt Saul , & dormivit illic* . Caverna erat in montibus CAP. XXIV. v. 4.

Engaddi ſatis ampla, ut ſocios Davidis, qui pauci non erant, commode caperc & occultare potuerit. In hoc ſpelęum ingreſſus eſt Saul, qui repreſſis Philiſtęorum incurſionibus, intermiſſam eam ob cauſam Davidis perſecutionem reſumſerat. Cauſam cur ſolus antrum ſubierit, Scriptura his verbis indicavit: *Ad tegendos pedes ſuos*, quæ noſter interpres vertit, *& dormivit*.

v. 5. *Et dixerunt ad David viri ejus: hæc eſt illa dies, quam dixit tibi Dominus: Ecce ego tradam inimicum tuum in manu tua*. Magna hæc tentatio fuit, quam plures, & graves cauſæ conflabant, occaſio pręſens, ſociorum conſilium, Prophetæ oraculum, propriæ ſalutis cura, & ſtudium publicæ tranquillitatis. Quin ergo uno ictu telam iſtam recideret, & negotium uno momento conficeret? Confeſſus eſt ipſe David cogitaſſe ſe, Saulem occidere, etſi mutata in medio curſu mente, chlamydis dumtaxat oram pręcidit, qua producta ſuam in Saulem voluntatem teſtaretur.

v. 6. *Et poſthæc percuſſit cor ſuum David, eo quod abſcidiſſet ſummitatem pallii Saul*. Angor iſte ex pietate proficiſcebatur, & ſumma erga Regis perſonam reverentia, nimirum in mente habebat illud: *Nolite tangere Chriſtos meos*. Pſ. 104. 12.

v. 8. *Et effecit David ſermonibus iſtis, ut viros, qui erant cum eo, pœniteret*. Illis ſcilicet rationibus, quibus ipſe ſibi, ſociis etiam perſuaſit, ut ceptum conſilium occidendi Regis damnarent.

v. 9. Poſtquam Saul ſpeluncam reliquit, *David inde egreſſus clamavit poſt tergum ejus*, ſimul oſtenſo abſciſſæ chlamydis fruſto: *Ecce*, ait, *hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca*. Tradidit, inquit, te Dominus in manu mea, non ut occiderem te, nec iſtud ego ab illo poſtulavi unquam, ſed quod ſemper optavi, ut populus univerſus ex evidenti & indubitabili facto perſpiceret, alium eſſe in te animum meum, ac in me tuum, neque me tibi, perinde ac tu mihi, necem machinari, quam quum facile poſſem, non intuli.

v. 13. *Judicet Dominus inter me, & te, & ulciſcatur me Dominus ex te, manus autem mea non ſit in te, ſicut & in proverbio*

A *bio antiquo dicitur , ab impiis egredietur impietas* . Idem innuit vulgaris parœmia : a fodiente opplebitur fovea . Saul Davidis dictis imo factis vehementer commotus lacrymas continere non potuit : filium appellat , quem hoſtem capitalem hactenus habuerat : atque juſtiorem ſe agnoſcit & fatetur . Compertiſſima ſiquidem , & eximia erant Davidis in eum merita , quibus tamen ſciebat ſe neutiquam reſpondiſſe .

Et nunc , quia ſcio , quod certiſſime regnaturus ſis . Unde hæc Sauli ſcientia ? Ex eo , ajunt , quod videret in hoc Davidis facto impletum Samuelis oraculum . Eum ſcilicet fore Saulis ſucceſſorem , qui ipſius pallii ſummitatem præcidiſſet . Verius alii docent Saulem ejuſmodi ſcientiam hauſiſſe ab iiſdem fontibus , ex quibus Jonathas filius ejus eam de futuro regno Davidis notitiam acceperat ; quando in agro & in deſerto Ziph ante illud factum , cum Davide ſic agebat & paciſcebatur , ut quem certo crederet regnaturum : ex communi videlicet vulgi opinione & publica fama orta ex minaci vaticinio Samuelis adverſus Saulem , & in dies aucta ex manifeſta Dei circa Davidem providentia , quæ vel maxime enituit in perſecutione adverſus eum a Saule excitata , & irrito ſemper conatu exercita , Deo ubique Davidem mirabiliter protegente . v. 21.

Jura mihi in Domino , ne deleas ſemen meum poſt me , neque auferas nomen meum de domo patris mei . Atque id ſe facturum David jurejurando ſpopondit , & ſuo tempore præſtitit : nam etſi aliquos Saulis nepotes divino oraculo compulſus Gabaonitis necandos poſtea tradiderit , reliquos tamen , quos licuit , ſervavit & benigne tractavit . v. 22. 2. Reg. 21.

CAP. XXV.

Mortuus eſt autem Samuel . Interea dum Saul & David inter ſe certant , alter ut regnum , alter ut vitam tueatur , moritur Samuel Propheta Domini , cujus in univerſam domum Iſrael ingentia merita ſupra ex Scriptura retulimus : ut mirum non ſit , ſi ad ejus funus univerſus populus convenerit . Hac ſcilicet cum pompa efferri ſolebant viri magnis in rempublicam meritis inſignes : quare Moyſis & Aaronis , Jacobi Patriar- v. 1.

triarchæ & Stephani Diaconi exequias Scriptura refert magno cum planctu, & hominum frequentia fuisse celebratas.

v. 2. *Consurgensque David descendit in desertum Pharan*. Hic occurrunt Davidis cum Nabale, & ejus uxore Abigail gesta. Intellexerat David Nabalem in Carmelum ad tondendos greges suos venisse, montem in eadem solitudine Pharan situm, atque per eam occasionem suis familiaribus & pastoribus splendidum instruxisse convivium. Id enim consuetudo ferebat, sive fruges colligerentur, sive pecora tonderentur: nam & idem fecisse Absalonem infra habetur, ac simili de causa convivium adornasse, *quasi convivium Regis*. David itaque, quum in vasta & sterili solitudine annonæ inopia premeretur, decem ex sociis ad Nabalem misit oratum, ut indigentibus succurreret. Is, ajebant, quem sospitem optamus, David tibi, tuęque domui pacem apprecatur; rogat ut mercedem, qualem qualem ipse statueris, solvi jubeas servis tuis, ob navatam pecori tuo operam. Plura profari non est passus Nabal homo rusticus & illiberalis, sed intolerandæ arrogantiæ esse arbitratus, quod mercedem exigerent publici latrones: *Quis est David*, respondit, *& quis est filius Isai*? quasi dicat, ille scilicet, quem publicæ pacis perturbatorem Rex ad supplicium jamdiu deposcit, & qui socii ejus? Servi nempe fugitivi & prędones, adeo *increverunt servi, qui fugiunt dominos suos*. Scilicet ne Davidis legatos vacuos, & sine viatico dimitteret, hujusmodi mercedem solvit, & contumeliis oneravit.

v. 13. *Tunc ait David: accingatur unusquisque gladio suo*. Eo siquidem responso offensus socios arma protinus expedire jussit, pro deliberato habens, quod solus Nabal peccaverat, universæ familiæ exitio vindicare, ac fortasse fecisset, nisi Nabalis uxor interces sisset. Prudens siquidem, femina mala prospiciens ex eo mariti facto sequutura, jamque prope impendentia, summa, qua potuit, celeritate amplum commeatum paravit, jussitque servos sine mora antecedere, & Davidis animum occupare oblata ingenti esculentorum & poculentorum copia. Ipsa statim sequuta est donis & blanditiis satis in-

A inſtructa . Porro hæc , mirum eſt , tam ſecreto geri potuiſſe , ut Nabalem prorſus latuerint , nec niſi poſtridie , uxore narrante , ea reſciverit .

Quum autem vidiſſet Abigail David , feſtinavit , & deſcendit de aſino , & procidit coram David in faciem ſuam . v. 23. Merito hujus feminæ prudentia laudata eſt , adeo nihil in actis vel dictis ejus apparet , quod ad propoſitum finem non fuerit accommodatiſſimum , eximiam enim animi demiſſionem oſtendit , & ſummam erga Davidem obſervantiam , quare flexis genibus ſubmiſſa fronte obviam venientem adorat , nec niſi petita venia ſuam cauſam agere aggreditur , quam quidem adeo eleganter , & nervoſe perorat , ut David , quid contra opponeret , nihil habuerit , immo dicenti gratias egerit , non quod dona attuliſſet , licet magnifica , & præſenti neceſſitati maxime opportuna , ſed quod a præcipiti conſilio iratum avocaſſet . *Benedicta tu* , reſpondit , *quæ prohibuiſti me ne irem ad ſanguinem , & ulciſcerer me manu mea .*

Oro te Domine mi : loquatur ancilla v. 25.
tua ſuper virum iſtum Nabal , quoniam quale eſt nomen ejus , talis ipſe eſt . Nabal eſt nomen ejus , & convicandi vitium cum ipſo eſt . Nabal igitur conviciatorem ſignificat , maledicum & contumelioſum , adeo ut hodie quoque hoc vocabulum eodem ſenſu vulgus uſurpet : quare iratus quiſpiam adverſario dicere ſolet , Mnabel-no loch , ideſt contumeliis , ſeu maledictis & conviciis onerabo te .

Faciens enim faciet Dominus tibi v. 28.
domino meo domum fidelem . Quum ergo fecerit Dominus domino meo omnia , quæ loquutus eſt de te bona , non erit hoc tibi in formidinem , & in offendiculum cordis . Hinc apparet , vaticinium de futuro Davidis regno vulgatiſſimum fuiſſe , ut Abigail , illud , quaſi rem compertiſſimam ac certam præſumat . *Faciet* , inquit , *Dominus tibi domum fidelem* , ideſt , ut ipſamet continuo ſe explicat , *regnum tradet* , nec quale Sauli dedit , infirmum & precarium , ſed ſtabile & perpetuo manſurum . Sic ergo age , ut ea utaris in meum conjugem clementia , quam erga Saulem hactenus exercuiſti , cujus injurias admirabili manſuetudine hodie quoque diſſi-

dissimulas . Ita fiet , ut Regem non pœniteat , quæ feceris privatus . Credidit ergo Abigail , Davidem peccaturum fuisse , si propositam vindictam de Nabale sumsisset, & ipse David Deo gratias egit , & Abigailem laudavit , quod in medio ruentis iræ cursu illum cohibuisset . Judicavit ergo etiam ipse nefas esse, quod cogitabat .

v. 38. *Quumque pertransissent decem dies , percussit Dominus Nabal , & mortuus est* . Is videlicet , post decem dies immissa divinitus lue justissime periit , qui decem Davidis sociis causam jurgii intulit iniquissime . Periit , inquam , pœna crimini conveniente , sic ut qui ad aliena mala omnem misericordiæ sensum exuerat , lapidis naturam indueret, atque adeo omnem sensum amitteret . Nabal itaque , qui uxoris gratia absolutus homini pœnas non dedit , proprio scelere damnatus dedit Deo . Porro, sicut justus Deus Nabalis inclementiam & duritiem punivit , ita uxoris humanitatem & misericordiam est remuneratus , nec passus est viduam manere in luctu , sed ad regium thalamum Davidi statim nuptam evexit . Sub idem tempus David etiam Achinoam duxit , postquam Merob , deinde Michol a patre aliis viris traditæ ab eo divortium fecerant . Credibile est hoc Davidem , Deo inspirante , feciisse , quo Patris exemplo Salomon , ejusque successores suas uxores , nam plures ducturi erant , regere discerent , nec earum blanditiis eo trahi se sinerent , unde vel inviti in idololatriam , & idololatrarum errores & vitia ruere cogerentur . Tropologice . Abigail derelicta , a Davide in sponsam assumitur, quia natio Gentium Christi sponsa facta est , ut *sterilis , quæ non pariebat lætaretur , & multi fierent filii desertæ, quam ejus , quæ habebat virum* . Achinoam , idest frater meus jucunditas , sive melos , synagogam Judęorum significat , quorum Christus frater est secundum carnem , vera Sanctorum jucunditas , & canticum : hanc quoque Christus sibi copulabit , *postquam intraverit plenitudo gentium* , ut scribit Apostolus.

Es. 54. 1. Gal. 4. 27.

Rom. 11. 25.

CAP. XXVI. v. 2. ET *surrexit Saul , & descendit in desertum Ziph* . Quoniam ea , quæ intra speluncæ latebras acta fuerant , nec adeo manifesta erant , ut nefas esset

esset eadem in dubium vocare, neque adeo perspecta in eo facto Davidis fides, ut plerique suspicari non possent, illum cæde Saulis idcirco abstinuisse, ne sibi & sociis ingens & inevitabile periculum accerseret, quum & antrum a militari via prope abesset, & in vicinia ad Saulis custodiam excubarent tria armatorum millia, qui, comperta Regis cæde, eam utique inultam minime reliquissent. Credo Davidem Deo supplicasse, ut altera adhuc vice Saulem sibi traderet, non ut insidiatorem vitæ suæ vita privaret, id enim ille quasi scelus execrandum perpetuo fuerat aversatus, sed ut filiis Israel universis palam faceret, nec regnum se affectare, nec Regis capiti insidias moliri.

Et ait David, quis descendet mecum in castra? Nunciatum fuerat Sauli a Ziphæis Davidem in collem Hachila profugisse. Eo itaque cum tribus armatorum millibus illico profectus collem vacuum occupavit: inde siquidem comperto Saulis adventu David, mutata statione in vicinam solitudinem se conjecerat. Quum ergo Saul non longe abesset, David alta jam nocte castra ingressus Regis tentorium diligenter observavit: indeque reversus suos commilitones compellans: *Quis*, ait, *descendet mecum in castra?* Mox assumpto uno Abisai filio Sarviæ, silentio ad Saulis tentorium repsit. Quumque Abisai in eum ferrum strinxisset, adolescentis impetum repressit David. Neve alius quispiam de hac re sibi deinceps negotium facesseret, juravit per Dominum in Saulis cædem se nunquam consensurum: nec enim fas esse, Regem a Deo constitutum alia, quam divina perire manu. Hastam dumtaxat & scyphum abstulit, ut haberet testes, quibus suam innocentiam præterito documento Regi approbatam, universo nunc ejus exercitui, adeoque omni populo faceret manifestam. Illud mirum, quomodo David talia ausus fuerit: adeo ut in medios hostes semel & iterum se conjecerit, nec casum pertimuerit, quo quispiam in tanta hominum multitudine ex qualicumque causa expergefactus, venienti vel abeunti occurreret, quod si contigisset, de salute

v. 6.

lute Davidis actum videbatur. Relege, quæ superius circa ejusdem cum Gigante pugnam annotavimus: Davidem videlicet in factis ejusmodi divino consilio rectum fuisse, quare manifestis periculis citra omnem temeritatis & imprudentiæ notam frequenter se objecisse. Quod quidem præter alia argumenta, mirabilis etiam & constans in eisdem adeundis, atque evadendis felicitas declaravit. Et in præsenti facto Scriptura confirmat, causam indicans, ob quam nullus in tanta hominum turba Davidis & socii adventum, aut abitum animadverterit. *Quia*, inquit, *sopor Domini irruerat super eos*.

v. 19. *Et ait David: Si Dominus incitat te adversum me, offeramus sacrificium.* Ideſt: mactatis hostiis Deum consulamus ambo. Quæ enim ipse facit, eadem suo fieri nutu declarabit. *Si autem filii hominum, maledicti sunt coram Domino*, ideſt execrabiles Deo sunt, & ejus maledictione digni, quippe qui me meosque nituntur ab illius cultu abstrahere, dum in idololatrarum terras migrare cogunt, atque adeo eorum legibus & moribus vivere.

v. 20. *Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino, quia egressus est Rex Israel, ut quærat pulicem unum, & persequatur perdicem in montibus.* Quasi dicat: sin ergo nec Deus te adversum me incitat, nec homines factum laudant, vide ne incassum effundas sanguinem innoxium injusta nece, quasi vero, qui homo sum infimæ sortis, & hoc amplius extorris, & exul, tibi tanto Regi nocere valeam. Sed nec si possim, unquam velim: tuque istuc iteratis experimentis doctus certe ignorare non potes, nec debes negare.

CAP. XXVII. v. 1. *Et surrexit David, & abiit ipse, & sexcenti viri cum eo ad Achis filium Maoch Regem Geth.* Dixi Davidem plura ausum fuisse, quæ quidem a temeritatis nota excusari non possent, nisi facta dicantur ex peculiari divini Spiritus instinctu: tale profecto fuit, quod hic occurrit. David enim ante aliquot annos ad hunc ipsum Regem Geth profectus, adeo sibi infestum senserat, ut capitis discrimen vix evaserit; evasit ta-

A tamen, imo ejectus fuit, nec absque ignominia & dedecore, ut qui insanus haberetur, nam talem ipse se finxerat, quo vitæ discrimen præsens ac certum averteret. Nunc vero injuriarum simul, & periculi immemor ad eumdem Achin redit. Excipitur nihilominus humanissime, & hoc amplius oppido Siceleg donatur. Sic Achis Davidem antea repulit inutilem sibi ar-
B bitratus, tum quod sibi quidem, suis tamen popularibus oppido magis addictum crederet, tum quod videret in insaniam fuisse prolapsum: nunc vero, quum sciret Davidem a Saule, ejusque popularibus maxime dissidere, eo quod ab illis magnopere vexatus & gravissimis injuriis affectus fuisset, nec aliunde dubitaret, quin militari prudentia maxime valeret veteranus miles, &
C dux pluribus exercitus bellis, censuit ejus operam sibi quam oppido necessariam in proximo præsertim bello, quod Philistæorum respublica adversus Israëlitas moliebatur, & paulo inferius Scriptura refert. Quamobrem venientem effuso sinu excepit, & illi urbem, quam petebat, libens concessit. Adeo Achis utrobique deceptus est, seu quum Davidem antea insanum credidit,
D seu quum suis Philistæis ejus operam utilem fore, postea speravit.

Dicebat ei Achis: in quem irruistis hodie? Respondebat David: contra meridiem Judæ. Plura occurrunt in præsenti historia, quæ dispensatorie a Davide facta, vel dicta credere oportet, ut superius observatum fuit. Cæterum etsi ipso Davidis responso Achis
E deceptus fuerit, mendacium tamen non fuit: quod enim per ea verba enunciabatur, verum erat: gentes quippe ex quarum locis prædas egisse se dicebat, promissas Judæis terras occupabant: quare non mentiebatur, quum earum agros populatus, Judæorum regiones vastasse se affirmabat. v. 10.

CAP. XXVIII.

F *ET Saul abstulit pythones, & hariolos de terra.* Pythones dicit vel quorum ventres insidens dæmon ipsorum halitu, & ore verba formabat, vel qui a dæmone per assumptum ab illo corpus responsa petebant, quod hic feciisse mulier pythonissa dicitur. Saul fortasse Samuelem habuit auctorem, ut ejusmodi hominum genus maleficum exterminaret, vel ipse, quum pius fuit, v. 3.

proprio instinctu id fecit . Saul quippe etsi in cæteris malus , paternæ tamen religionis tenax fuit , adeo ut eo vivente Israëlitæ ab illa minime desciverint , quod profecto nunquam accidit , nisi piis principibus rempublicam administrantibus .

v. 6. *Consuluitque Saul Dominum , & non respondit ei* . Philistæi in Israëlitarum fines rursus irruperant cum ingenti exercitu , cujus apparatum & numerum Saul contemplatus expavit . Quumque consultus Dominus nullum illi responsum daret nec per Sacerdotes, quorum plerosque sustulerat injusta nece , nec per Prophetas , quos monitores contemserat , ad maleficos , & pythones confugit . Propriam ergo personam mentitus , regiisque insignibus depositis & comitatu relicto cum duobus sociis mulierem adit mortuorum , ut credebat , suscitatricem , rogavitque , ut sibi excitaret Samuelem . At illa , *quare* , respondit , *insidiaris animæ meæ , ut occidar* ? Nec enim ignoras Saulis adversus Hariolos & Divinos edicta , & plurimorum hac de causa cædes , & nunc , quem suscitabo tibi ? Itan' credis , an mentiris ? Tun' mortem timeas , quæ mortuos suscitas , aut alienos casus prævideas, quæ ignoras tuos ? fortasse etiam mulier Saulem repulit , quod Samuelem suscitari rogaret , quem noverat illi suggessisse edita adversus maleficos edicta .

v. 12. *Quumque vidisset mulier Samuelem , exclamavit voce magna , & dixit ad Saul : Quare imposuisti mihi* ? Tu es Saul Hoccine dicis ? ten' a Saule delusam quereris , quia personam tibi occultavit suam ? Quid ergo ille de te dicat ? An non vicissim a te deluditur ? rogata quippe Samuelem dare , alium, incertum quemnam offers . Sed jam & istuc expedi : Cur pro uno , quem petebat Samuele , plures , non rogata repræsentas ? Quocirca suspicor , mulierem una cum Samuelis spectro Saulis etiam imaginem vidisse , illaque inopinata specie exterritam in eam prorupisse querimoniam . Et illud perinde incertum : quonam indicio utrumque agnoverit , & alterum ab altero distinxerit ? Ajunt igitur , Samuelis quidem umbram sacro habitu indutam apparuisse ; Saulis vero præsentis formam ex regiis insignibus agnitam fuisse:

A se, quare ex propria imagine ipsum Saulem a femina fuisse deprehensum, ut diceret: *Tu es Saul*.

Quare inquietasti me, ut suscitarer? v. 15.
Jam si is, qui apparuit, Samuel non fuit, sed Samuelis spectrum, plane mentitur affirmans se fuisse suscitatum; nec enim resurgit, qui nunquam cecidit. Sin Samuel hic fuit, utique non erat, cur Propheta rerum suarum gnarus a Saule suæ suscitationis
B causam rescire vellet, nec Saul res Samueli, imo universo Israëlitarum populo notas retexere debuit, ut diceret: *Philistæi pugnant adversum me, & Deus recessit a me. Vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.*

Et ait Samuel: Quid interrogas me, v. 17.
quum Dominus recesserit a te? Quid
C istuc? Si hic non erat Samuel, quomodo Samuelis personam & verba usurpat, qui nec animum, nec corpus Samuelis habebat? Vel si malus dæmon fuit, atque adeo spiritus mendax & Deo inimicus, quomodo Sauli vera loquitur, & futura ex vero prædicit, & hoc amplius Dei æquitatem prædicat, & Saulis damnat inobedientiam? Rursus si Samuelis fuit, a mortuorum ergo
D sedibus evocatus Sauli apparuit, & eo unde venerat, eadem nocte rediit, ut bene constent, quæ Sauli comminatus fuit. *Tu, & filii tui cras mecum eritis*, idest, sicut ego mortuus sum & mortuorum locis detineor, ita & tu, tuique liberi moriemini, & ad defunctorum receptacula venietis. Vel si idem verum Samuelis spectrum fuit & malus dæmon, dæmones utique non
E moriuntur, Saul autem & filii ejus mortui sunt, qua ergo ratione cohærent, quæ hic ab eo dicta referuntur de Saulis & filiorum morte, atque eorundem post illam cum interlocutore mora: postera enim die, qua illi interfecti sunt, utique nec pythones, nec pythonissa vivere desierunt.

Statimque Saul cecidit porrectus in v. 20.
terram. Horribili scilicet denunciatio-
F ne perculsus & inevitabilis, jamque imminentis interitus objecta imagine velut sideratus, amisso sensu corruit. Sed enimvero vix ulla fuit timendi causa: mortem quippe timere non debuit, cui præsens aderat pythonissa suscitatrix mortuorum. Si quid ergo hujusmodi Saul audierat, meræ nugæ & vana som-

somnia fuerunt. Jam si Saulem recenti letho sublatum a pythonissa suscitari posse nullus credidit, stultus, imo & impius est, qui sanctissimum Prophetam Samuelem, cujus etiam ossa in cinerem abierant, ab illa suscitatum, aut potuisse suscitari credat. Lusit ergo fabulam python, & ab eo delusus fuit, qui Samuelem ab ipso suscitatum credidit: umbram itaque & spectrum Samuelis dæmones Sauli objecerunt; esto Scriptura Samuelem apparuisse dicat semel hic & iterum in secundo libro Annalium: id enim exponendum est in eum fere sensum, quem a Spiritu Sancto intentum fuisse, dubitari non potest, ubi narrat Angelos ab Abrahamo hospitio exceptos, & homines fuisse, & appositos ab illo cibos comedisse, & rursus ubi Josue apud Jericho diversante, Angelum illi evaginato gladio apparentem hominem pariter appellat, utrobique enim, ut alibi frequenter, species rei, non veritas proponitur. Et quoniam Saul divinos & hariolos, quos velut simplicis vulgi deceptores pie sustulerat, impie post adhibuit consultores: idcirco justa Dei ordinatione factum est, ut quod ille maxime horrebat, ab eisdem audiret, suum videlicet, suorumque interitum, atque adeo morientium pœnam ante mortis articulum sustineret. Id porro Deus per Ezechielem comminatur illis verbis: *Etsi abierit ad Pseudoprophetam ego respondebo ei*. Simile profecto crimen Regis Moabitarum, simili mortis denunciatione punitum fuit, Deo verba Balaamo dictante. Illud vero, quod spectrum dixit: *Cras autem tu, & filii tui mecum eritis*, ideo Scriptura retulit, quo intelligeremus, eos qui dæmonum præstigia affectantur, eorumque consilio & voluntate reguntur, ipsorum etiam potestati post obitum fore subdendos, ut æquata utrorumque forte pœnam cum illis sustineant sempiternam.

14. 4.

Mor-

A

CAP. XXXI.

MOrtuus est ergo Saul, & tres filii ejus. Facile est causas invenire, ob quas Saul vita demum regnoque spoliatus fuit, quum eædem expresse legantur in primo Annalium libro, & satis constent ex ejus gestis, quæ in præsenti historia suis locis narrantur. Causam vero, cur cum Saule impio pius Jonathas cæsus fuerit, dicere nec obvium est, sed neque, tacente Scriptura, tutum, esto quidam interpretes triplicem protulerint. Ajunt primum Jonathan Davidi præmortuum, non quod cum illo de regno contendere vellet, sed ne posset. Jonathas quippe, quum viveret, *confortavit manus David*, eique maxime favit, etiam postquam ipsum regnaturum credidit. *Tu*, ajebat, *regnabis, & ego ero tibi secundus*. Alii ad Saulis maledictionem istuc referunt. Quoniam, inquiunt, Jonathas pœnas ob paterni præcepti transgressionem commeritas olim populi intercessione vitaverat, tandem aliquando dedit Philistæorum opera interfectus. Aliqui Jonathan damnant quasi in parentem minus æquum, imo impium, eo quod Davidi regnum & prospera omnia precatus adjecit: *Et eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque a superficie terræ*. Visus est, ajunt, sperasse & quodammodo optasse sui parentis interitum: nec enim David habuit inimicum illo infestiorem.

v. 6.

1. Par. 10. 13.

Sup. 23. 17.

Sup. 20. 15.

SAN-

A

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAIM SYRI

IN LIBRUM SECUNDUM SAMUELIS, QUI ET REGUM SECUNDUS

EXPLANATIO.

CAP. I. v. 1. *ET factum est, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies. Die tertia apparuit homo de castris Saul.* Hic Davidi nunciavit externi prælii exitum, Hebræis ob cladem acceptam Regisque cædem funestissimum. Incertum quis iste nuncius fuerit, quamquam ipse se Amalecitam esse affirmaverit, ad captandam forte Davidis gratiam, ut qui communem cum ipso haberet hostem Saulem. Illud certum, eum neutiquam dubitasse, quin lætissimum Davidi nuncium afferret, qui capitalis hostis interitum nunciaret; neve ille de testimonii fide ambigeret, sua Saulem manu occubuisse dixit. Quamquam animadversa Davidis perturbatione, statim subintulit, invitum se id feciisse, nec nisi ipsius Saulis adactum imperio, jamque post lethale vulnus desperata illius salute. An vera, an falsa nunciaverit, juste a Davide interfectus est, tum quod Amalecitam se esse confessus est, Dei proinde sententia communi omnium Amalecitarum anathemati subjectum, tum quod ipse se reum fecit, seu verum, seu falsum affirmaverit. Nec enim Regem occidere debuit, nec si non occidit, sua manu occisum mentiri. Multo tamen propius vero esse existimo, illum Sauli necem neutiquam intuliisse, aut ullam intendisse injuriam: id enim ne fieret, milites regium latus stipantes, & armiger præsens utique prohibuissent.

v. 18. *Et præcepit, ut docerent filios Juda arcum.* David, ut vidit suorum ex ea clade consternationem, & auctam indidem Philistæorum audaciam, ut vix quiescere posse viderentur, atque a bello cessare, edixit, ut quibus per ætatem licebat, omnes arma tractare assuescerent, & præcipue ediscerent artem sagittariam, qua Philistæos in primis excellere proximum prælium docuerat. Edictum

ctum ad tribum Juda directum fuit, apud quam David plurimum auctoritate valebat, fuitque publicatum poſt Saulis & Jonathæ obitum, ambo quippe, quum viverent, tractandorum ejuſmodi armorum ipſi peritiſſimi populum per ſe exercebant, ut in ſequenti carmine David vere & merito dixerit: *Sagitta Jonathæ nunquam rediit retrorſum, & gladius Saul non eſt reverſus inanis.*

Ecce iſtud ſcriptum eſt in libro Haſcir, in eo videlicet volumine, in quo Cantica & carmina per ordinem deſcripta legebantur.

Caprea Iſrael. Capream Iſraëlitidem gentem dicit, ſive ob ejus decorem juxta illud Canticorum: *Similis eſt Dilectus meus Capreæ*. Sive quod Caprearum in perſequendis hoſtibus velocitatem imitaretur: qua laude Saulem & Jonathan excelluiſſe, infra commemorat. v. 19.

Super collibus tuis quomodo fortes ceciderunt vulnerati! quaſi dicat. Siccine victi ſuccubuere viri fortiſſimi: nec profuere locus ſuperior, nec vires corporis firmæ, nec invictum animi robur, ſed quos ceperant Gelboe montes, victi, cæſique ſuis cadaveribus texerunt! Iſraëlitarum porro in hac pugna fortitudinem laudat, ut indicet non militibus virtutem defuiſſe, ſed Duci pietatem, quæ *ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ*: nec perinde ejus prælii exitum Philiſtæis rem fortiter gerentibus, ſed Deo ſcelera Saulis præſertim vindicanti eſſe tribuendum. v. 20. 1. *Tim.* 4. 8.

Montes Gelboe, nec pluvia, nec ros veniant ſuper vos. Non pluvia, quia Saulis cruore maduiſtis, nec ros, quia tabe cadaverum Jonathæ ejuſque fratrum infecti fuiſtis: Verba indicant vehementiſſimam animi commotionem, & ægritudinem. Nec tamen montibus optabar David ſterilitatem, ſed fidem dolori ſuo: hic enim feralis hujus carminis ſcopus fuit. Veriſimile namque videbatur Benjamitas (nam de cæteris Tribubus minor ſuberat ſuſpicio) ad conflandum Davidi populare odium, hoc interim vulgaſſe, gratiſſimum illi accidiſſe Saulis regiæque ſobolis interitum. Tropologice. David ſententiam a Chriſto in v. 21.

Judæos ferendam præoccupat, illisque in figuram prænunciat ruinam & vastitatem, quam ille postea ipsis aperte comminatus est prædicens regnum Dei ab eis auferendum, & relinquendam domum eorum desertam propter cædem Prophetarum, & fusum super ipsorum montibus Justorum sanguinem, puta in monte Calvariæ, & in ea urbe, cujus fundamenta jacta fuisse Propheta dicit in *montibus sanctis*.

Psal. 86. 1.

Neque sint in vobis agri oblationum, quia illic fractus est clypeus fortium. Fortium casum cum sterilitate montium recte conjunxit primum, quia perinde ut campi si steriles fiant, nativo ornatu spoliantur, & inculti inposterum squalent, sic Saul & ejus milites fortissimi sui honoris insignibus a Philistæis exuti ignominiosam nuditatem subierant. Iterum. Sicut victores atroci aliqua injuria provocati dirutarum urbium solum sale aspergere solebant, unde perpetua sequebatur sterilitas, squalor & vastitas. Ita David conceptum ex Saulis & Jonathæ acerbissimum dolorem testaturus, hanc ipsam pœnam montibus, in quibus occubuerant, imprecatur.

Clypeus Saul, qui unctus erat oleo, idest occidit Saul & clypeus ejus abjectus est, nec justus scelerum vindex Deus, nec hostis Philistæus sacram unctionem attenderunt, quæ illum venerabilem, ac reverendum alias facere solebat.

v. 22. *Sagitta Jonathæ nunquam retrorsum abiit, & gladius Saulis non est reversus inanis*. Jonathæ in arte sagittaria excellentiam prædicat, & Saulis in tractandis armis peritiam, vimque animi & corporis robur: indeque ostendit, quod nec ille telum in hostes frustra torserit, nec iste gladium in quemquam strinxerit, quin alto vulnere confossum prostraverit.

v. 23. *Saul, & Jonathas amabiles, & jucundi in vita sua, etiam in morte non sunt separati*. Mores nunc laudat utriusque, nec porro dubitabile est Davidem de Jonatha ex sincero animi sui sensu talia fuisse loquutum, ejus enim jucundissimam consuetudinem, & suavissimos mores ipsemet expertus fuerat & populi studia pro tuenda ejus adversus parentem causa satis commendabant. At nec dubium esse debet, quin de Saule paria affirmare potuerit ci-

A citra ullam veritatis injuriam, modo hæc referri dicantur ad initia ejus principatus, quando a Samuele unctus eſt, & coram populo laudatus, & ejus conſilio rectus multa pie & fortiter gerebat.

Aquilis velociores, leonibus fortiores, *ſeu* quum incurrentes hoſtes invaderent, ſeu quum fugientes inſequerentur.

Filiæ Iſrael ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino ſuper veſtibus polymitis. Veſtes ſignificat varii generis, quas Saul vicinis populis abſtulerat, & inter Iſraëlitidas feminas diviſerat, quarum pars magna puellis virginibus occaſione nuptiarum obtigerat. Prædixerat olim Iſraëlitis Samuel, eum, quem petebant Regem, filias eorum vexaturum: ſatagebat ergo Saul inſitam ex ea prædictione opinionem illorum animis evellere. v. 24.

B

Et ſtolis veſtris imagines auri ſuperducebat. Ideſt, & quas vobis diſtribuebat veſtes illitis auro argentove figuris, vel hieroglyficis ſymbolis ornabat.

C

Doleo ſuper te frater mi Jonatha mihi amabilis, ſingularis amor in te meus ſuper amorem mulierum. Hæc poſtrema, præcipua tamen pars eſt hujus carminis. Nihil enim tantum pupugit Davidis animum, quantum Jonathæ cariſſimi amici fatum. Quare nec mirum ſi in ejus complorando caſu tamdiu inſiſtit. Diligebat quippe illum ſuper amorem, quo matres filios ſuos amare ſolent, perinde etiam amiſſum dolebat magis, quam mater unigeniti ſui acerbo fato perculſa, quo dolore nullus major, niſi, quo Chriſtus mortem noſtram doluit, & deſtruxit moriendo pro nobis. v. 26.

D

E

Quomodo ceciderunt robuſti. Repetit, quæ ſupra dixerat, vel admirans rerum humanarum viciſſitudinem, quod ſcilicet a ſummo honoris, ac dignitatis faſtigio tantus Rex in tantam ignominiam & contemtionem tam brevi tempore decidiſſet. Seu dolens communem populi ſui ruinam, ac tot fortiſſimorum virorum funera. Quaſi dicat: qui factum, aut fieri potuiſſe, putas, ut invicti bellatores ac tot gentium victores puta Amalecitarum, Ammonitarum, atque Philiſtæorum, adeo turpiter victi fuerint, ac Regem & caſtra ſimul amiſerint. v. 27.

F

Et perierunt vasa bellica, vel arma significat, quorum in bello usus: vel ipsos milites, quibus velut instrumentis ad gerenda bella utitur respublica, vel Saulem & Jonathan tam egregios bellatores.

CAP. II. v. 1. *Posthæc consuluit David Dominum*. Idest post Saulis obitum, ac teterrimam illam ad montes Gelboe cladem. David incertus, quid consilii in eo casu, atque rerum perturbatione caperet, quove se verteret, consuluit per Abiathar Pontificem Dominum, eoque jubente Hebronem concessit urbem tribus suæ primariam. Ibique a contribulibus suis Rex inauguratus fuit, & a Pontifice solenni ritu iterum inunctus.

v. 8. *Abner autem filius Ner tulit Asbosul, & duxit in Mahanim, Regemque constituit*. Nec enim Davidis facta a Deo electio erat certa, nec si certa & publica perinde certum, & notum tempus ad eam exequendam a Deo constitutum. Hinc ortum inter utramque factionem dissidium in apertum bellum tandem erupit.

v. 12. *Egressusque est Abner, & servi Isboseth è Mahanim in Gabaon*. Abner Saulis patruus ejusdem Soboli paternam hæreditatem integram manere volebat, cui quum Tribus Juda cum sua factione resisteret ad arma utrinque procurritur.

v. 14. *Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, & ludant coram nobis*. Conditionem non abnuit Joab. Dixitque Abneri: si duodecim juvenes in eam dimicationem produceret, parem eisdem numerum se educturum. Dato signo concurrunt, pugnatur, exitus pugnæ: omnes mutuis vulneribus confossi occubuere victores & victi. Credo duces belli eventum ea dimicatione explorare voluisse victoriam horum, vel illorum pro præjudicio accepturi. Nam eam velitationem justum prælium mox consequutum est, in quo Abneritæ a Joabitis cæsi fugatique fuerunt.

v. 19. *Persequebatur autem Asael Abner*. Frater Joab hic erat, qui quum obstinatius instaret fugienti Abneri, nec semel & iterum ab eo commonitus recedere vellet, ab eodem aversa hasta confossus interiit. Invitus Abner hoc fecit, ut qui nollet cum Asahelis

lis fratribus Joabo & Abiſai ſuſcipere inimicitiam graviſſimam, & ut eventus docuit ſibi maxime periculoſam, Aſahel vero immoderati ſpiritus juvenis gloriam de interfecto hoſtilis exercitus duce ambiebat immenſæ ambitionis pœnam dedit interfectus ipſe. Tropologice. Abner Aſahelem monuit, hic monentem ſprevit: ille prudentis & recte ſibi, aliiſque conſulentis animæ ſymbolum fuit. Hic dum cupiditati ſuæ nimium indulget, monentem contemnit & occiditur, peccatorem deſcribit in ſuum exitium ruentem, dum ſuis cupiditatibus obſiſtentes monitores repellit.

Num in ſempiternum mucro deſæviet ? Sunt Abneris verba. Senſus eſt. Non expedit o Joab, hunc enim alloquitur, ad internecionem uſque ſævire, idque in fratres. Qui enim hodie hoſtes aliquando tandem fratres erunt, Tuque ſi ſcires regnum ad Davidem ocyus devolutum iri, & utriuſque populi unum fore paſtorem, gregem ejus neutiquam, ut facis, perditum venires. Joab fratre multo prudentior bene monentem, eſto hoſtem, libens audiit, receptuique ſtatim cecinit, & pugnam diremit, ſua arbitratus civium ſuorum damna. v. 26.

Natique ſunt David in Hebron filii. Undecim Scriptura enumerat: duodecimus Bethſabeæ filius. Parem ergo diſcipulorum Chriſti numerum in Davidis liberis agnoſce, ſicut in iſtorum parente frequenter illorum magiſtri figuram es contemplatus. Ex eo cenſu excidit unus filius peccati in cunis extinctus, quia ex Apoſtolorum collegio paulo poſt vocationem ejectus eſt Judas filius perditionis, cui ſuffectus fuit ex Dei electione Matthias, ſicut Bethſabeæ filio Salomon Deo dilectus. CAP. III. v. 2.

Numquid caput canis ego ſum hodie adverſus Judam ? Abner ab Isboſetho reprehenſus fuerat, quod Reſphæ patris ſui Saulis concubinæ domum frequens adiret, eam reprehenſionem Abner contumeliam & injuriam interpretatus monenti reſpondit. *Numquid caput canis ego ſum hodie adverſus Judam* ? Varios & contrarios ſenſus habere poteſt hoc Abneris reſponſum: Pri- v. 8.

Primum , ut ſignificet Abner ſe neutiquam canis loco habendum , adeo ut Isboſeth a tecto & conſuetudine ejus mulieris jurgio velut fuſte canem abigendum putaret . Secundum , quum hæc verba Abner ad Tribum Juda referat ſenſus eſſe poteſt . Equidem non ſum caput canis , ideſt mutum ſine mente animal , qui Davidis merita non conſiderem , & ipſi deſtinatum divinitus regnum jure deberi non intelligam . Poſſunt iterum ea verba in contrariam fere ſignificationem flecti , ut hunc faciant ſenſum . Ego nec canis ſum , nec caput canum , militum ſcilicet , quibus præfectus ſum , adeo ut domum tuam cuſtodire & inimicos tuos filios Juda arcere debeamus , quamquam id hactenus fecerimus . Sed quoniam tibi canis ſum , ideſt vilis & nullius pretii homo , quemadmodum tuum iſtuc factum oſtendit , ab hac die canis non ero adverſus Judam & Davidem , ideſt, nec bardus , ut non intelligam quanti ſit faciendus David , nec inimicus ut ab hac regia , quam occupas , illum prohibere pergam : *Sed quomodo juravit Dominus David , ſic faciam ei* . Isboſeth veritus , ne ſi jurgium porro pergeret, idem, qui Saulis concubinam ſibi adjudicaſſe dicebatur, thronum etiam invaderet, obmutuit.

v. 14. *Non videbis faciem meam , niſi adduxeris mihi Michol filiam Saul* . Abner, quod Isboſetho fuerat interminatus, actutum exequi ſtatuit . Miſſis itaque clanculum nunciis Davidem ſollicitat , ut regnum ex divina deſtinatione ſibi addictum capere feſtinet , pollicitus operam ſuam ad ejuſmodi negotium minime defuturam . Micholis reductionem David Abneri injunxit , quia nec illam repudiaverat , quare nec legem prævaricabatur repudiatæ uxoris nuptias maritis prohibentem . Sed nec Michol Phalthieli nubens Davidem offenderat , fecit enim invita , Davidem namque diligebat , patre etiam iſtuc ægerrime ferente , cujus etiam ab inſidiis maritum cum ſui capitis periculo liberaverat ; fortaſſe aliis quoque argumentis ſuam in eumdem benevolentiam teſtata fuerat . Quapropter David officii eſſe ſui credidit , ejus reditum procurare eo tempore , quo intelligebat , ejuſdem promeritis gratiam referre ſe poſſe imo & debere , Videbat præterea talem cum defuncto Rege affinitatem ad negotium ab Abne-

A nere propoſitum non parum conferre, quare Micholis reductionem huic potiſſimum commendandam exiſtimavit.

Et percuſſit Joab Abner in inguine, & mortuus eſt. Abner Hebronem profectus inchoatum per nuncios negotium, cum Davide compoſuerat, redibatque ad ſuos, quæ in eo congreſſu decreta fuerant exequuturus, quum a Joabo fraudulenter revocatus in urbem, ab eodem occiditur. Hujus cædis cauſa prima fuit, quam Scriptura hic notavit, Aſahelis mors, quam fratres inultam manere nolebant. Altera, quia Joab Abneris incrementa damna ſua cenſebat; nec dubitabat, quin eum honoris gradum, quem apud Isboſethum tenebat, apud Davidem retinere vellet: id porro ſi ad votum ſuccederet, Joab & Abiſai interfecti Aſahelis fratres, & ea de cauſa Abneris hoſtes, nedum præfecturas, quas habebant, imo nec vitam ſervare ſe poſſe credebant. Quid enim? num Abner fraternæ cædis ultores vivere vellet? v. 27.

Plangenſque Rex, & lugens Abner ait: Numquid ſicut mortuus eſt Nabal, ſic mortuus eſt Abner? Nequaquam ſed Nabal mortuus eſt, quod timeret, Abner, quod timeretur. Hic innocens impia nece ſublatus, ille nocens, & injuſtus æqua Dei ſententia damnatus homo ſiquidem ignaviſſimus, idemque ingratiſſimus ex aprehenſione appropinquantis hoſtis metu exanimatus juſto judicio periit. Tu vero Abner fortiſſime, quia nullum inimicum formidabas, amicitiæ ſpecie deceptus es, occiſus ab eo, qui te maxime timebat. Quare *manus tuæ non ſunt ligatæ, & pedes tui non ſunt compedibus aggravati*. Ideſt dolo non vi oppreſſus occubuiſti, alioquin vim vi repuliſſes, vel arte artem eluſiſſes, ut ſolebas. Et tu quidem Joabi fratrem ex adverſo concurrentem æquo certamine necaveras, hic vero te ad ſecretum colloquium amice interpellatum, fraudulenter amplexatus confodit: oſculum ſcilicet offerre videri voluit, ut tutus incautum perimeret: ſalutem ore dixit, manu Sicam prætendit. Hujuſmodi porro carmine David Abneris funus proſequi voluit non eo ſolum, quod amici viri & erga ſe optime animati ægerrime ferebat, ſed v. 33.

quod

quod ſtudebat omnem a ſe perpetratæ cædis ſuſpicionem amoliri, quod etiam conſequutus eſt; quare Scriptura ſubdit: *Et cognovit univerſus Iſrael, quoniam non actum fuiſſet a Rege, ut occideretur Abner*. Cæterum videtur a Deo cædes Abneris eo conſilio permiſſa fuiſſe hoc tempore, antequam Iſraëlem, quod meditabatur, reduceret, nequis putaret Davidi regnum non ſingulari Dei providentia, ſed humana induſtria collatum.

CAP. IV. ℣. 2. *Duo viri duces cohortis erant cum filio Saul, nomen uni Baana, & nomen alteri Rechab*. Incidit hoc loco cædes Isboſeth filii Saul. Auctores fuere Baana & Rechab Berothitæ, qui, ut quidam ajunt, rei frumentariæ negotium ſceleri obtendentes, aulam circa meridiem ingreſſi Regem in cubiculo dormientem confecerunt; abſciſſumque caput Davidi per eos dies Hebroné commoranti detulerunt, magnam facinoris ſui mercedem accepturi, adeo perſuaſum habebant fore, ut æmuli Regis necem ſummi beneficii loco is eſſet habiturus. Sed enimvero David perpetuus æquitatis & juſtitiæ vindex ſine mora occidi juſſit homines ſceleratos, qui Regem, & inſontem ac dormientem in ipſa regia jugulaverant. Extemplo ſatellites reos corripiunt, & obtruncant: exectas cadaveribus manus & pedes ad ſceleris vindictam in eadem urbe Hebron ſuper piſcinam ſuſpenderunt. Isboſethi caput ſepulcro Abneris patrui ſui illatum eſt. Fecit hoc David primum, ut omnem a ſe ſuſpicionem impiæ cædis ſubmoveret. Secundum, ut ſuam erga domum Saulis voluntatem teſtaretur. Quod etſi ex virtute faciebat, fuit enim natura mitiſſimus, rem nihilominus ſuam hoc facto magnopere promovit: magnam quippe inde clementiæ & æquitatis opinionem adeptus eſt. Poſtremum: non decebat Regem Regis mortem relinquere inultam, nec execrabile facinus impunitum præterire, & hoc in ſui gratiam perpetratum. Tropologicé. Judæi & Gentiles necem Chriſto, & diſcipulis ejus intulerunt, arbitrati ſe obſequium præſtare Deo. Judæi enim Chriſtum occiderunt quaſi divinæ legis tranſgreſſorem; Gentiles in Chriſtianos ſæviebant tanquam rerum divinarum contemtores: utrique religionem tue-

A tueri ſe putabant, magnamque perinde a Deo ſui laboris & ſtudii mercedem ſperabant: neutri tamen juſtum ejus judicium effugerunt: Judęos enim Chriſti interfectores diſperſit, & Reges gentium Martyrum perſecutores exterminavit.

B

C

D

E

F

CAP. V. *Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos, & claudos.* Hæc Jeroſolomitæ Davidi arcem Sion oppugnanti dicebant: loco ſiquidem iſti obſidionem ferre decreverant. Senſus eſt. Heus tu, qui noſtram urbem capere te poſſe putas, cogita tibi cæcos & claudos ante exterminandos eſſe, quam quod ipſe temere tentas, conficias: nam ſi vel illi ſoli manſerint hanc arcem defendent: ea nempe natura eſt loci, ut prorſus nec vi, neque fame ſit expugnabilis. v. 6.

Omnis, qui Jebuſæum diligit, & claudos, ac cæcos in clypeo tetigerit, ipſe odit animam David, ut ſenſus ſit. Davidem non amat, qui claudis & cæcis infeſtus eſt, iſque Jebuſæis ſtudet, qui hoc genus hominum exterminatum cupiunt. Ita cum antecedentibus cohærebit ſequens Jebuſęorum adverſus eoſdem edictum. *Non intrabit cæcus, & claudus in domum.* Tanto igitur minori cura David cęcorum & claudorum, ac miſerabilium hominum rebus ſtudebat conſulere, quanto iniquius Jebuſęos agere in eoſdem videbat. v. 8.

Non aſcendas contra eos, ſed gyra poſt tergum eorum ex adverſo Bochim. Philiſtæi comperta Davidis electione arma reſumſere, quum minime dubitarent, quin Iſraëlitæ ductu imperioque novi Regis acceptas ſub deceſſore clades ulciſci cogitarent. Quare hoſtem inſtructa acie antevertere decreverunt. Occurrit David conſultoque prius Domino Philiſtęos ingenti plaga concidit. Quumque reſumtis viribus denuo inſtarent infeſtis ſignis, David iterum rurſus Dominum conſuluit, qui reſpondit hoſtem hac vice non directa acie, ſed capto circuitu a tergo eſſe invadendum ex adverſo montis Bochim, nec niſi accepto ſigno, quod ex ejus montis cacumine ipſe daret. Signum fuit vehemens vicinæ ſylvæ ſoni- v. 23.

nitus, quo audito, David ex condicto procurrit in hostem : commissa pugna pulsi Philistęi terga verterunt : fugientes insequuti sunt victores a Gabaa, ubi cœptum fuerat prælium ad Gazer usque, oppidum in finibus Philistęorum positum. Tropologice. Philistęus non ex adverso, sed a tergo invadendus significat inhonestam voluptatem facile expugnari si a tergo oppugnetur, pervidendo quos dolores, & quas molestias excepturus sit, quisquis occęcatus cupiditate, blanditiis apparentis boni capi se sinat & corrumpi ; tota namque voluptatis vis in facie & extima oris specie consistit. Rursus eodem symbolo admonentur omnes, qui vitiosas animi affectiones cohibere, vel resecare studeant non tam faciem, quum illæ se offerunt, intueri, sed tergum, idest non esse facile pronunciandum de earum malitia ex damno, quod in primo exortu non magnum afferre solent, sed ex ea scelerum colluvione, in quam a principio neglectæ, incautos in fine præcipitant.

CAP. VI. v. 3. ET *imposuerunt Arcam Domini super plaustrum novum, tuleruntque eam de domo Abinadab*. In hac translatione Oza dum Arcam, quæ calcitrantibus bobus ipsi casura videbatur, sustinere tentat, eodem temporis vestigio exanimatus est. Subita mors pœna fuit Ozæ divino judicio irrogata, tum quia temere ac sine justa causa Arcam contingere tentavit; tum quia, quum ex præscripto legis Arcam Domini Sacerdotes humeris gestare juberentur, ille plaustro impositam Bobus avehendam commisit cum eo periculo, quod utique cavendum fuisse hujus translationis auctores, aut moderatores admonuit subsequutus casus. Cur autem solus Oza plectitur ? Fortasse quia idem huic functioni præfectus omnium maxime tenebatur statas cæremonias discere & observare, secundo quia negligentiæ cęremoniarum, quæ culpa etiam sociorum fuit, propriam adjecit temeritatis & irreverentiæ. Horribili Ozæ exitu David conterritus Arcam, quam in suas ædes transmittere decreverat, mutato consilio in domo Obed-Edom collocavit, etsi post trimestre spatium, quod antea bene sa-

sapienterque statuerat, perfecit & in arcem transtulit. Duo in hac secunda translatione præcipua occurrunt. Primum, quod David hanc per occasionem ordinarias vestes mutavit, & lineas assumsit, quo quidem facto visus est populum monere voluisse, mutare mores illos debere, qui ad Dei obsequium accedunt, & animi candorem, & munditiem quærere. Alterum, quod ante Arcam spectante populo tota corporis contentione saltavit. Fecit hoc pius Rex primum ex gestientis animi affectu, quum cerneret Dei Arcam eo cum honore deduci. Præterea, ut exemplo suo populum ad similem in Dei famulatu lætitiam provocaret illud forte animo revolvens. *Servite Domino in lætitia.*

Michol filia Saul vidit Regem David v. 16.
subsilientem, & despexit eum in corde suo. Nec modo contemsit, sed postea etiam objurgavit tanquam regiæ dignitatis immemorem, suique decoris oblitum: non enim decuisse, ajebat, ut Rex scurrarum more nudus ante servularum oculos & ignobile vulgus saltaret & psalleret. Retorsit convitium David affirmans se viliorem adhuc speciem propter Deum assumturum, & confidere, suo honori apud illum nihil detritum iri, vel si ad ancillarum servitia sese abjiceret, quin ait, & si id fecerim, *cum illis gloriosior ero*. Tropologice. Michol synagogæ imaginem præfert Christum Regem suum ad columnam & in cruce nudatum blasphemantis. Et generatim repræsentat impiorum hominum puta Gentilium & Judæorum petulantiam Sanctæ Ecclesiæ & piorum mores irridentium. At enimvero petulanti feminæ pœna repensa est justa, adeo ut cui os ad contumelias & convicia frequenter pateret, & uterus ad procreandam sobolem clauderetur. *Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.*

Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? Interea David de CAP. I. v. 5.
construendo templo, ubi Arca Dei tanquam in propria sede locaretur, deliberare cœpit. Consultus hac de re Nathan Propheta Regis votum probavit, deinde improbavit, responditque, ædificium in aliud tempus Deum reservare. Homo scilicet, quod humana primum ratio dictabat, exposuit, idem Propheta, divino afflatus Spiritu, quæ antea laudaverat,

damnavit. Ne porro David repulſam ex odio, aut contemtu ſui profectam putaret, ſtatim Propheta de divina erga eum voluntate ac benevolentia certiorem facit: & Dei nomine ſucceſſorem de ipſius ſtirpe pollicetur, & ſubdit. *Ipſe ædificabit domum nomini meo. In ſtultitia ejus corripiam eum in virga virorum*, ideſt opera Adar & Razon Regis Damaſci. *Et in plagis filiorum hominum*, moleſtias deſignat, quas Regibus regni perturbatores creare ſolent, quaſque Salomoni attulit Jeroboam. Et iſta quidem in Salomonem proprie conveniunt. Quæ autem de æternitate regni vel Davidis, vel Salomonis attexuntur, in utroque inchoata, atque adumbrata, in Chriſto certiſſime ac manifeſte impleta & perfecta ſunt. Davidis ſiquidem regnum in Salomone & quibuſdam aliis eorumdem poſteris continuatum, vere ac ſimpliciter ampliſſimum, atque ſempiternum evaſit in Chriſto, cui *dedit Dominus Deus ſedem David patris ejus, & regni ejus non erit finis.*

3. Reg. xi. 25
Ib. v. 40.

Luc. 1. 32.

v. 18. *Et ſedit David coram Domino, & dixit: Quis ſum ego Domine Deus, quia adduxiſti me huc uſque? Sed & hoc parum viſum eſt in oculis tuis Domine Deus, niſi loquereris etiam de domo ſervi tui a longinquo.* Ideſt vel a diebus Jacob Patriarchæ, qui regnum Tribui Judæ prędixit: vel in longinquum, ideſt in longum tempus, ut velis hanc, quam mihi impertiiſti dignitatem ad poſteros meos tranſmitti & in mea familia perpetuo manere.

Iſta eſt diſciplina hominis. Ideſt. Hac lege tenetur unuſquiſque homo, ut credat implenda, quæ promittis, modo ipſe impleat, quæ præcipis.

CAP. VIII. v. 2. *ET percuſſit Moab, & proſtravit eos in terram, & menſus eſt duobus funiculis eos, quos occidere voluit, & funiculo uno pleno eos, quos voluit vivificare.* Tropologice. Quum Simeon dicat Chriſtum poſitum fuiſſe in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & Paulus ſcribat Judæos generatim offendiſſe in lapidem offenſionis, allegoricus ſenſus hujus loci innuere videtur. Primum, in Chriſti exaltatione & victoria Judæorum pereuntium numerum

Luc. 2. 34.
Rom. 9. 32.

merum duplo majorem futurum . Præterea , virtute Crucis malorum Dæmonum imperium ſic labefactatum iri , ut paucis idolorum templis relictis cætera numero duplo majora funditus evertenda ſint , quod quidem hodie fieri videmus .

Et percuſſit David Hadar-Azar filium Rohob Regem Soba , quando profectus eſt , ut converteret manum ſuam ſuper flumen Euphratem . Poſtquam David , Deo ejus cœptibus , quocumque ſe verteret , perpetuo aſpirante , Philiſtæos domuit & Moabitas , movit contra Syros , commiſſoque ad Euphratem prælio Hadar-Azar Regem Soba male concidit . Vides in imagine expreſſam Chriſti cum Rege tenebrarum ad Jordanem pugnam . Deſcendit , nimirum Rex noſter in flumen : *Et confregit in aquis capita Draconis* . *Pſal.* 73. 13.

v. 6.

Et tulit David Scolte , quas habebant ſervi Hadar-Azar : ideſt torques aureos , vel pharetras .

v. 7.

Et facta eſt univerſa Idumæa ſerviens David . Sic tandem pluribus ante ſeculis editum oraculum , impletum eſt , ut Eſau filiorum Iſaac major minori Jacobo ſerviret : Idumæi quippe Eſau poſteri erant , qui a Davide ſuperati Jacobi ſtirpi ſervire coacti ſunt , ideſt parere , ac tributa pendere .

v. 14.

CAP. IX.

TU comedes panem in menſa mea ſemper . Mephiboſeth eo tempore , quo Saul , & Jonathas pater ejus occubuere in monte Gelboe , ex nutricis ulnis ceciderat , & debilitatis cruribus claudus effectus fuerat : hunc alloquitur hoc loco David , ſuumque perpetuum convivam creat ; adeo nec genus odit , erat quippe Saulis nepos , nec faſtidit corporis ex pedum impedimento deformitatem . Chriſtus nempe in eo figurabatur : porro Chriſti ea benignitas eſt , ut pauperes ac debiles , ideſt peccatores & parentum peccatorum ſobolem cœcos & claudos , ideſt ex ignorantia & infirmitate in via mandatorum Dei vacillantes , ab intelligibili ſua menſa non excludat , quin & ad illam venire compellat .

v. 7.

Luc. 14. 22.

CAP. X. v. 4. *TUlit itaque Hanon ſervos David, raſitque dimidiam partem barbæ eorum, & præcidit veſtes eorum medias uſque ad nates, & dimiſit eos.* Hunc in modum Hanon tractavit nuncios, quos David ad eum legaverat, ut illum de parentis obitu mœſtum ſolarentur. Nec mirum id ab eo commiſſum, qui ob ætatem rerum ignarus a ſuis conſiliariis ducebatur. Perſuaſerunt iſti adoloſcenti, Davidis nuncios ad ſpeciem conſolatores veniſſe, reipſa exploratores eſſe. Davidis geſta adverſus Philiſtæos, Syros & Moabitas palam teſtari, quid homo ampliandæ dominationis cupidus, ea legatione moliretur. Sic inexpertus juvenis, dum fictam belli imaginem timet, verum bellum accendit, ſibi regnoque exitiale: ea quippe injuria laceſſitus David Ammonitidem invaſit, & univerſam vaſtavit, habitatores vero horrendis ſuppliciis mactavit. Senſus allegoricus in Davidis nunciis Prophetas repræſentat, quos Deus poſt Abrahami & Patriarcharum obitum ad Judæorum ſynagogam deſtinavit conſolatores, & doctores: quo illi munere optime functi ſunt Chriſti Salvatoris adventum & regnum illos ſperare, jubentes. Sed quemadmodum Ammonitæ improborum hominum conſiliis inducti repulere Davidis legatos, imo & contumeliis & probris affecerunt: ita Judæi Pſeudo-prophetarum perſuaſionibus decepti, Prophetas indignis modis tractarunt. Quamquam non contenti, verbis & factis eos traducere etiam perſequuti ſunt, & occiderunt; ut merito ipſis Sanctus Stephanus illa coram exprobrare potuerit: *Quem Prophetarum non ſunt perſequuti patres veſtri? Et occiderunt eos, qui prænunciabant de adventu Juſti.* Act. 7. 52.

v. 6. *Videntes autem filii Ammon, quod injuriam feciſſent David, miſerunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba.* Myſticum hujus loci ſenſum ipſe David explicuit in Pſalmo, ubi hanc fortaſſe Regum & Gentium coitionem cogitans dicit. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?* quæ Apoſtoli de Chriſto dicta intellexerunt. In iſtis ergo Regibus adverſus Davidem conſpirantibus Herodem contemplamur & Pilatum. Judæos

dæos, & Gentiles convenientes in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus: item adversarias potestates & spiritus nequitiæ illos adversus eosdem sollicitantes. Peccavit Hanon tam atroci injuria lacessendo Davidem, eo tempore Regum omnium Chananitidis potentissimum; & gravius adhuc offendit in eo, quod factum minime excusavit: quum enim officiis Davidis animum dilinire oporteret, & injuriarum oblivionem petere, quam utique, attento Davidis mitissimo ingenio, facile impetrasset, maluit cum labore summo, maximo dispendio, & argenti talentorum mille jactura auxiliares equitum ac peditum copias conducere a Nisibitis, Aranitis, Aramæis Mesopotamiæ incolis, & ab Idumæis; idque nullo suo commodo, imo cum totius regni maximo detrimento, & suorum Ammonitarum clade, omnium, quas hactenus acceperant, teterrima: prima namque expeditione a Joab, & Abisai ejus fratre male multati, altera ab ipso Davide usque ad internecionem cæsi sunt.

CAP. XI. v. 2. *Accidit, ut surgeret David de stratu suo circa vesperam*. Geminos hic Davidis lapsus Scriptura narrat, quorum causa fuit rerum omnium copia & saturitas, vitaque mollis & delicata, occasio autem incautus mulieris aspectus. Quum enim David pomeridiano tempore è cubili surrexisset, atque ad auram captandam deambularet in tecto. Solarium hoc erat in editissima regiæ domus parte positum, pulcherrimo & latissimo quaqua versus prospectu. Inde viciniæ domus otiose circumspectans, mulierem in propriis ædibus se lavantem vidit. Quidam putant illam purificari voluisse ab aliqua legali immunditia, ejusmodi namque purificationibus Hebræas feminas assuetas fuisse, constat. Ex eo autem, quod aspectus ille tantum fudit incendium, conjectant ad Regis curiositatem procacitatem mulieris accessisse, nec enim postquam animadvertit illius oculis patere nudum corpus, texit, vel ut pudicam decebat, illico intra conclave se abdidit. Cur istuc? Non ad insipientiam ajunt, sed ad auferendum ab illo thesaurum in ipso absconditum. Messiam enim ex tribu Juda proditurum, omnes norant, & mulier ex regia stirpe nasciturum, ex vero divinabat. Conjecturam futilem non esse, probare conantur ex eo, quod de

de adulterio interpellata nuncium morata non eſt, puta deprecando ſuam & mariti injuriam, & ſi res ad cujuſpiam aures effluxiſſet, certam infamiam: ſua ergo voluntate, non vi, aut donis capta lenonem, quo ducebat, ſequuta eſt, libenti utique animo, quum ſibi rem ad votum ſuccedere, cerneret, ipſum hoc enim avebat, ut David propria victus concupiſcentia eam evocaret.

v. 5. *Mittenſque nunciavit David, & ait concepi.* Porro ſi Regem adire licuiſſet, Bethſabea utique per ſe David id ſignificare maluiſſet, quod ſicunde propalatum fuiſſet, illam in ſummum famæ, vitæque diſcrimen conjeciſſet. Ex eo autem, quod Regem convenire ei conceſſum non eſt, diſcis, hoſpitem non multorum dierum, ſed unius fortaſſe horæ fuiſſe Bethſabeæ & Davidis peccatum.

v. 6. *Miſit autem David ad Joab, dicens mitte ad me Uriam Hethæum.* Timebat infamiam David, Bethſabæa etiam mortem. Evocatur è caſtris Urias, jubeturque domum ſuam divertere. Negat Urias, decere bonum militem, ducibus humi cubantibus, conjugalis thalami delicias quærere. Perſtititque obſtinatus in ſententia, adeo ut nullis officiis induci potuerit, ut, mutata mente, domum ſe reciperet, ibique per aliquot dies commoratus, uxoris crimen ea mora velaret.

v. 14. *Factum eſt ergo mane, & ſcripſit David epiſtolam ad Joab.* Poſtquam David intellexit Uriæ pertinaciam expugnari non poſſe, eundem perdendi conſilium cœpit, ne uxor ejus adulterii aliquando convicta necaretur, mandat itaque Joabo, ut ponat Uriam ex adverſo belli, ubi neceſſario illi pereundum videretur, & derelinquat eum, ut percuſſus intereat. Fecit Joab, quod imperatum fuerat, & Urias a ſuis deſertus, ab hoſtibus circumventus occubuit. Ajunt quidam: Joabum rerum, quæ in aula gerebantur indagatorem oppido curioſum, clandeſtinos Davidis cum Bethſabæa congreſſus antea ſubodoratum fuiſſe; indeque conjectaſſe cauſam, cur Urias fuiſſet domum evocatus. Quum vero literas ab eodem allatas legiſſet, intellexit innocentis pœnam peti, ne nocentes punirentur. Et mandata quidem

dem exequutus est, literas tamen apud se retinuit, ratus se perinde famam & vitam Davidis in manu tenere, quandoquidem putabat, eum se locum in aula Davidis obtinere, qualem Abner apud Isbosethum sibi arrogaverat, adeo ut, sicut ille Isbosethum regno dejicere, illudque in alterum transferre se posse, crediderat, sic ipse cum Davide ex æquo certare se posse confidebat, vimque siqua ab eodem inferretur, vi repellere cogitabat. Ex quo enim Abnerem occiderat, Davidem suspectum habere cœperat, sibique adhuc infensum credebat, sed dissimulare interim injuriam, & vindictam in aliud tempus reservare. Cæterum Davidis testamentum ostendit, quam vere Joabo suorum maleficiorum conscientia istud occineret. Mysticus sensus tria hominum genera in uno Uria designat. Primum Judæos ferentes propriæ perfidiæ & impietatis accusatores sacrarum Scripturarum Codices. Secundum Sapientes quosque, si, quod aliis dicunt, ipsi non faciunt, isti enim ex doctrina, quam tenent, arguentur, & eis dicetur, quod servo inerti & otioso regestum fuit. *Serve nequam, ex ore tuo te judico.* Tertium quoslibet peccatores, omnis namque peccator habet in semetipso responsum mortis.

CAP. XII. v. 1. *Misit ergo Dominus Nathan ad David, qui quum venisset ad eum, dixit: Duo viri erant &c.* Quum Propheta partes accusaroris sustineret, nec ullum inveniret competentem judicem, ubi Rex ipse reus agebatur, excogitavit rationem, qua ipsum reum suimet judicem faceret. Parabolam induxit hominis, qui quum pecora & armenta haberet plurima, oviculam vicini pauperis abstulit, & occidit, ut peregrino cuidam mensam instrueret.

v. 5. *Iratus indignatione David adversus hominem illum nimis dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam vir mortis est ille, qui fecit hoc. Ovem reddet in quadruplum.* Sic David in eo, quem reum mortis esse judicarat, seipsum condemnavit: recte seipsum, non ita reum furti non magni, quem lex ad restitutionem dumtaxat obliga-

bat, non capite damnabat. Sententiam nihilominus ratam habuit etiam poſtquam intellexit, eodem qui parabolam compoſuerat, interprete, a Domino indictum ſibi ſupplicium, quale ipſe ſibi ignarus ſtatuerat. Nec peccatum ſuum celavit, ſed compunctus corde ingemuit, & ait: *Peccavi Domino*.

v. 11. *Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua*. Significat divinæ ſententiæ executorem fore hominem ingratiſſimum, qualem ſe David in eo facto oſtenderat. Quamobrem ſicut ipſe magnis a Deo affectus beneficiis, benefactori male reſponderat, ſic ejus ingratitudinis futurus ultor deſignabatur homo omnis officii & humanitatis expers, domeſticus tamen, & familiaris, arctiſſimaque neceſſitudine conjunctus. Manifeſte prædicit Abſalonis rebellionem & ingentia mala inde ſequutura. In hanc ſcilicet multam Deus commutavit pœnam capitis, lege taxatam: adulteros enim, & homicidas ultimo ſupplicio plectendos, lex ſanciebat.

v. 13. *Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino*. Peccavit Saul, & a Samuele correptus, peccaſſe ſe, dixit, nec tamen abſolutionem meruit: quia etſi peccaſſe ſe confeſſus eſt, peccandi tamen voluntatem non c. 15. 30. l. 1. abjecit. Enimvero contraria Saulis, & Davidis poſt confeſſionem opera oſtendunt, illos non eodem animo, eſto eadem verba protuliſſe: David enim malefacta benefactis correxit, Saul contra ſcelera ſceleribus adjunxit. Quid? quod Saul peccatum excuſavit, & nullum pœnitentiæ documentum dedit. David nullam obtendit excuſationem ſceleri ſuo, & malefactum palam damnavit bonis verbis, & bonis factis compenſavit, ſcriptaque delictorum ſuorum confeſſione, & perpetuo, dum vixit, luctu peccatores docuit, quid dicere, & quid agere eum oporteat, quem deliquiſſe, ſerio pœniteat.

v. 25. *Et vocavit nomen ejus Jedidia*. Ex re natum nomen, *quia Dominus dilexit eum*. Idem ipſe poſtea Salomon appellatus eſt ex pace, quæ ejus regnum conſequuta eſt: hanc ſcilicet parenti ejus promiſerat Deus, dicens: *Faciam eum requie-*

ſce-

scere ab omnibus inimicis ejus per circuitum, & hanc ob causam Salomon, ideſt pacificus *uocabitur*. Ejus porro nativitas matrem maxima lætitia affecit, tum quia ſpem regni cum primogenito extinctam, Salomone nascente, resumsit, tum quia metum ex Davidis pœnitentia conceptum depoſuit. Quum enim frequenter recogitaret, in quales, & quantas anguſtias ſuis illum amoribus conjeciſſet, & qualem, quantumve ſui cauſa dolorem idem in præſenti ſuſtineret, merito timebat, ne ab eo repudiaretur, domoque pelleretur. Quod animadvertens *David conſolatus eſt eam*. Primum diſcuſſo repudii metu, deinde firmata jurejurando fide futuræ Salomonis in regnum ſucceſſionis. 1. Par. 22. 9.

CAP. XIII. v. 8.

Venitque Thamar in domum Ammon fratris tui. Quum Ammon filiorum Davidis natu maximus Thamarem Abſalonis germanam deperiret, nec ullam ad ejus nuptias patere viam, cerneret, Jonadabi patruelis ſui fraude in cubiculum introductam oppreſſit, reluctantem omnino, & injuriam lacrymis fruſtra deprecantem. Deinde amore in odium converſo, repulit, cunctantem, accito famulo, ejici juſſit. Illa furens ſe a fratre injuria tam atroci violatam, conſcidit veſtem, crines turpavit cinere, impoſitiſque manibus capiti ibat ingrediens, & clamans: donec accurrens Abſalom ſororem conſolatus eſt, ultore promiſſo. Hinc natum Abſalomis in Ammonem capitale odium, & hujus ſubſequuta poſt biennium cædes, & hoc fuit initium earum calamitatum, quibus Propheta prædixerat, vindicandum fore geminum Davidis in Uriam peccatum. Tropologice. Ammon odit Thamarem, quam ante deperibat. Idem plane cuilibet peccatori evenire neceſſe eſt. Talia quippe appetit, quæ tandem execrari & damnare aut ſuadetur, aut cogitur. Rurſus Thamar virgo decora & pudica, puram & ſanctam animam repræſentat. Quod autem Ammon puellam violare non potuit, niſi poſtquam illa cubiculum intravit, oſtendit diabolum non poſſe animam ſubigere, niſi ipſa ſemet ad eum ſe convertat & ſponte

ſua voluptatis inhoneſtæ jugo cervicem ſupponat. Deinde Thamaris ſimplicitatem, & Ammonis aſtutiam conſidera, indeque diſcito diaboli artes, & incautæ cujuſvis animæ imprudentiam. Diabolus ſiquidem volens ejus decorem extinguere, quoniam iſtuc aperta vi efficere non poteſt, artificio utitur, alliciendo puerilem ejus ſimplicitatem oblectamentis, nullam ſpecie tenus inhoneſtatem præferentibus, cujuſmodi ſunt paſſiones, quas ſubtili cogitationum impulſu in nobis excitari ſentimus, nec attendimus, quia omni culpa vacare putamus. Tales etiam ſunt otioſi ſermones, qui ex quodam hilaritatis ſenſu, vel ex aliquo amoris & benevolentiæ affectu paſſim uſurpantur, item carnis motus, quos ex infirmitate naturæ patimur, vel dæmonum aſtu objecta ſomniantibus phantaſmata ciere ſolent. Siquid iſtiuſmodi ipſis accidat, exhorrent animæ Sanctorum; intelligenteſque, ejuſmodi affectiones eſſe rudimenta quædam vitiorum, eaſdemque a recta ratione exorbitare, & puritati mentis officere, anguntur, & ex vehementi triſtitia & dolore in lacrymas funduntur, tunicam conſcindunt, carnem videlicet duro labore atterunt, & compunctione cordis ſpiritum diſcruciant. Caput operiunt, ideſt pudore ſuffunduntur, & euntes clamant in toto corde ſuo ad Dominum, ut de perſequentibus ſe faciat judicium.

v. 29. *Fecerunt ergo pueri Abſalom adverſus Ammon, ſicut præceperat eis Abſalom.* Abſalom ſervorum opera Ammonem occidit, ſuoque facto licet nefario & prorſus execrando ſanctum, & adorandum Chriſti de diabolo hujus mundi principe judicium expreſſit, quando diſcipulorum ſuorum opera illum foras ejecit, ideſt idolorum cultum ſuſtulit: & exaltatus eſt a terra omnem hominem traxit ad ſe ipſum.

CAP. XIV. v. 2. *Miſitque Joab Thecuam, & tulit inde mulierem ſapientem.* Abſalom ad Regem Geſſur avum maternum profugerat. Joab hoc interim de ejus reditu ſollicitus feminam prudentem ex oppido Thecua ac-

accersivit, ejusque opera filium patri reconciliatum ab exilio reduxit. David nimirum Absalomi fratricidæ pepercit, quia ipse homicida fuerat, idem Ammonem incestus cum propria sorore ne reprehendit quidem, quia scilicet ipse fuerat adulter. Quid inde? Ammonem impunitum Absalom tandem interfecit, ipse in gratiam receptus, patrem è solio dejecit, non occidit, vitam tamen redimere coegit morte plurimorum, quotquot videlicet cecidere in eo prælio, in quo ipse Absalom occubuit & pœnas, quas non exegerat pater, sero tandem exoluit. Tropologice. Joab, quum non auderet de reditu Absalomis Regem per se interpellare, verba composuit & prudenti feminæ suggessit, regessit illa Regi, persuasitque, ut filium in gratiam reciperet, & ab exilio revocaret. Joab Justorum modestiam, atque prudentiam adumbravit, hanc scilicet rationem inire solent Deum oraturi. Cogitant prius, quæ ipsos decet postulare, tum, quæ sibi pustulanda intelligunt in gemitu cordis sui desiderant: attamen quum vereantur ipsi per se recta Deum petere, & rogare, conceptas preces & sua vota divinæ gratiæ committunt ad conspectum Altissimi perferenda, id-est, quod Apostolus scribit: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet: nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui autem tangit corda, scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro Sanctis.* Rom. 8. 26.

Ancillæ tuæ erant duo filii, qui rixati sunt adversum se in agro: & percussit alter alterum, & interfecit. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam dicit: trade eum, qui percussit fratrem suum, & occidamus eum. v. 6. Parabola est, quam Thecuitis vidua a Joabo acceptam Davidi recitavit, ubi primum observo, quod tametsi istiusmodi historiam simulabat ad excitandam Davidis erga Absalomem commiserationem, multa tamen interserit, ex quibus idem intelligat, sibi utile non esse liberos habere extorres, & per principum vicinorum

rum ditionem errantes, illos quippe esse reipublicæ columina, sine quibus nec ipsi Davidi regnum firmum & stabile consisteret. Talia deinceps attexuit, ut Davidem artificii ignarum eo tandem perduxerit, ut interposito juramento promitteret, superstitis se filii incolumitati omnino provisurum. Tum vero mulier, quod hucusque per ambages, ac tormenta verborum contendebat, plane, libereque explicat & fortiter urget. *Quare*, inquit, *cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, quasi qui delinquas*, ideſt, quasi putes te delinquere revocando Absalonem, quum reipsa magis delinquas obsistendo voluntati populi Dei. Quo videlicet intelligeret eam agendi rationem a multis non probari, & populum universim Absalomis absentiam admodum ægre ferre. Istud porro vulgi erga Absalonem studium & benevolentiam, illi in primis corporis, qua mirifice excelluit, forma comparabat, subdit enim Scriptura: *Sicut Absalom non erat pulcher in omni Israel*, hinc factum credo, ut populus externa illa specie captus, illum eximie coleret, & admiraretur. Quod quidem etiam facto paulo post ostendit, Absalomi quippe regnum invadere conanti, omnes universim tribus mirabili consensu, nulla interposita mora, statim obsequutæ sunt. Nota verba illa: *Quare loquutus est &c.* aliter verti possit sic: *Quare loquutus es o Rex istud quasi obligatus*, ideſt peccato obstrictus, seu peccator, quasi dicat, agis & loqueris, quod loquuntur & agunt peccatores: dixisti, dictumque retractare ex mera pertinacia non vis, quod boni viri non faciunt.

Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. Urget propositum eo argumento, quo ipsemet David se, suosque familiares de obitu filii Bethsabeæ mœrentes, solabatur: *Numquid*, ajebat, *potero revocare eum amplius, ego vadam magis ad eum, ille vero non revertetur ad me*. Hunc discursum hic promovet Thecuitis. *Omnes*, ait, *morimur*, sic & Ammon mortuus est, nec interfectoris mors vitam interfecto restituet, nec ipsi proderit nostra de ejus obitu mœstitia, non ille

ad

ad nos redibit, ipsi eum sequemur. Hæc te olim dicere solitum memini, quid? num non sapienter? Aut quod sapienter dixisti, hoc agere, stultum putas?

Nec aufert Deus animam, sed cogitando cogitat, ne homo ipsi pereat. Dei naturam imitandam proponit, cujus tanta est clementia, ut nolit quemquam perire, & si quidem rei puniendi sint, ex duobus molentibus unum aufert, & alterum relinquit; idest ex duobus in eodem delicto deprehensis alterum corripit, & alterum dimittit. Ubi rursus ad scopum parabolæ instat, ut Rex Dei sententiam sequatur, nec velit perditum ire, quem ille sospitem volebat: Absalomem perinde reum esse, ut Ammon fuit, nihilominus huic Deum eripuisse vitam, mortem vero illius in aliud tempus distulisse.

CAP. XV. v. 1. *Et posthæc fecit sibi Absalom quinquaginta Tabellarios, qui præcederent eum.* Hinc cœpta est Absalomis in optimum parentem conjuratio, quam Davidi Nathan Propheta multo ante prædixerat. Tabellarii sunt, quos *Phoruncos* appellamus, sunt autem Cursores, quorum opera viri principes utebantur, si quid volebant, ab absentibus celeriter sciri, vel ipsi ab illis rescire.

v. 7. *Post quatuor annos dixit Absalom: vadam, & reddam vota mea in Hebron.* Quo facilius pio parenti imponeret, pietatem obtendit. Jerosolymam civitatem Sancti relinquit & Hebronem conjuratorum stationem concedit, inde adversus patrem infestis signis rediturus. Habes in Absalomis facto populi Judæorum expressam defectionem, quando legis zelum prætexens in Christum insurrexit, & occidit: deinde ab ignominiosæ mortis specie scandalum passus, montem Sion in quo Christus constitutus fuerat Rex, idest Ecclesiam, deseruit, & Hebronem migravit, idest paternas suas traditiones repetiit, & Prophetarum oracula, & Christi Evangelium abjecit. Inter hæc admirabilem Dei sapientiam considera, pœnas pro ratione scelerum moderantem. Peccaverat David in Uriam sibi familiarem & in diuturna illa Saulis persecutione, atque temporum acerbitate perpetuum so-

cium

cium & commilitonem, ergo a familiaribus, & domesticis pœnam descendere justum fuit. Ex quo igitur Urias occiditur, Bethsabeæ filius statim moritur, Ammon temulentus opprimitur, Absalom ejus interfector rebellat, & in ipsa rebellione trucidatur, Adonias ambitus accusatus fratris sui Salomonis sententia damnatur. Hic iterum observa alteram Dei justissimam dispositionem, exequentis sententiam, quam David in seipsum tulerat ignarus. Interpellatus enim a Propheta, qua pœna dignum judicaret divitem, qui pauperi oviculam rapuerat? Respondit: *Ovem reddet in quadruplum*. Vides hic, ut David pro unius Uriæ cæde quatuor filiorum morte fuerit multatus.

CAP. XVI. v. 1. *Quum paululum David progressus esset a loco, ubi adoraverat, occurrit illi Siba puer Mephibosethi cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis uvæ passæ, & centum formellis casei, & utre vini.* Qui servus Mephibosethi hic dicitur, Sauli avo ejus alias servierat: rogatus de domino suo perfidiæ & ambitus illum accusavit, jure an injuria incertum; responditque, Mephibosethum in urbe remansisse, ut qui ablatum avo regnum, sibi restituendum, speraret, quando inde pulsum videbat invasorem. Rex attributa Mephibosetho prædia abstulit, & Sibæ addixit, seu quod ejusdem in se officium remunerari vellet, seu quod de domino suo illum vera detulisse crederet. At delatum incognita causa bonis multasse, utique justum non fuit.

v. 5. *Venit ergo usque Bahurim, & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul nomine Semei, procedebatque egrediens, & maledicens.* Nec Davidem maledictis solum incessit, sed & lapidibus appetiit. Facinus attentis circumstantiis personæ, ac temporis atrocissimum fuit. Nec porro David prorsus dissimulandum censuit: quin moriturus Salomoni præcepit, ne omnino inultum relinqueret. Tropologice. David Jerosolyma excedens Christum manifeste figuravit, ex eadem urbe in passione egredientem. Semei igitur Judæorum Sacerdotes & Se-

Scribas expreſſit, Dominum cruce oneratum, & poſt ex ea pendentem blaſphemantes.

Et ait Rex : dimittite eum, ut maledicat. Quum filii Sarviæ Joab, & Abiſai Semei audaciam, ac impudentiam non ferendam putarent, & hominem perſequi & confodere pararent, prohibuit mitiſſimus Rex, docens ejuſmodi negotium non armis conficiendum eſſe, nec humano tractandum conſilio, ſed cum Deo inprimis tranſigendum : multoque magis expedire patientiæ & manſuetudinis officiis ejus gratiam demerere, quam acceptas injurias perſequi. *Dimittite*, inquit, *eum, ut maledicat*, utique non immerenti, agnoſco ſcilicet crimen meum : nam eſto Saulis ſanguinem, ut iſte me accuſat, neutiquam fuderim, certe vitam Uriæ per ſummum nefas ego eripui. Agnoſco etiam & ſequor æquiſſimum Dei judicium : quod enim eo peracto ſcelere ſtatim comminatus fuit mihi per Prophetam Nathan, nunc per iſtum Semei exequitur ; nec enim illum adverſum me innocentem provocaſſet. v. 10.

Et ait Achitophel ad Abſalom. Ingredere ad concubinas patris tui. Achitophel metum populi prætendit, quum ſolus ipſe metueret, ne ſi Abſalom cum patre in gratiam rediret, ipſe ſuæ perfidiæ pœnas daret : & inſtat, ut Abſalom tali injuria parentem afficiat, quæ, omni reconciliationis ſpe ſublata, rebellionis fautores tutos efficeret in futurum, in præſenti vero populum ſuapte natura rerum novarum cupidum ad defectionem animaret, comperta Abſalomis in eo negotio conſtantia. Nec puduit improbum adoleſcentem peſſimi ſenis conſilium exequi, & quidem in oculis totius urbis, in ſolario videlicet regiæ domus, in conſpectu Solis, ſicut olim Dominus per Prophetam Davidi prænunciaverat. At tu impuriſſime Abſalom qui omnem pietatis & verecundiæ ſenſum exuiſti, audi quod dicam : ſi Jacob ille patrum pater cum primogenito ſuo Ruben diſſimulare non potuit illatum uni ex ſuis concubinis ſtuprum, adeo ut acceptam injuriam perſequi nunquam deſtiterit, etiam v. 21.

poſtquam ejuſdem in protegendo Joſeph operam reſcivit. Tu ne, qui vitam fratri eripuiſti, patri regnum, & pudicitiam concubinis ejus decem; impune laturum te ſcelus hoc omne confideres? Niſi enim impunitatem ſperaſſes iſtuc auſus non fuiſſes.

CAP. XVII. v. 1. *Dixit ergo Achitophel ad Abſalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & conſurgens perſequar David hac nocte.* Hujuſmodi conſilium ſuggeſſit Achitophel, ejuſque executionem credidit adeo neceſſariam, ut ea neglecta, ſpem omnem rei bene gerendæ continuo abjecerit, ſimul domum reverſus, quaſi jam damnationis ſuæ certus, propriis ſibi manibus mortem conſciverit. Conſilium porro Achitophelis utile fuiſſe, illiquerum articulo opportunum, ipſa Scriptura teſtatur, & idcirco ab ultrice Dei providentia ad Abſalomis exitium fuiſſe diſſipatum. Nec vero dubium erat, quin, ut ipſe Achitophel bene conjectabat, Davidis copiæ eo tempore exiguæ, nec tam ad pugnam, quam ad fugam diſpoſitæ: quid? Quod & more tranſmigrantium ſarcinis impeditæ, & longo citatoque itinere defeſſæ, a pluribus armatis, paratiſque facillime opprimi potuerint. Is porro deletis & ſublato Davide, uno eo prælio cum adverſa factione debellatum fuiſſet. Tropologice. *Achitophel*, quo rebus ſuis deſperat, & ſupplicii ignominiam laqueo antevertit, Judæ Iſchariotæ figuram prætulit, quum rejectus a Principibus Sacerdotum è templo receſſit, & commune odium ſuſpendio præcurrit.

v. 7. *Et dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt bonum conſilium, quod dedit Achitophel hac vice.* Hic eſt ille Chuſai Arachites, quem David ſecum venire paratum remiſit ad Abſalomem, ratus, ejus in Senatu præſentiam oppido ſibi utilem ad evertenda Achitophelis conſilia, quem ſciebat ſibi infenſum, & Abſalomi valde addictum: quod ille quidem egregie præſtitit, ejus potiſſimum opera omnem illam conjurationem diſſipante Deo. Chuſai Davidis amicus, & ab eodem Jeroſolymam ad rebelles re-

remiſſus Apoſtolos repræſentabat ad Judæos a Domino ideo remiſſos, ut populum perduellem ad obedientiam reducerent, & Phariſeorum refellerent errores, perverſaſque Scribarum opiniones evellerent.

Nathan, & Achimaas ſtabant juxta fontem fullonis. Davidis exploratores erant, qui inde digreſſi a femina quadam recepti ſunt, & in Ciſternam demiſſi, inſequentes Abſalomis ſatellites fefellerunt; mox reſumto itinere Davidem fugientem aſſequuti renunciant, quæ in Senatu acta fuerant, & ſuadent, ut Jordanem tranſmittat. Habes hoc loco pluribus deſcriptam ſymbolis noſtri baptiſmatis figuram. Davidis milites duo duos deſignant in Chriſtum credentium cætus Judæorum & Gentium. Ambo juxta fontem, qui Chriſtus eſt, *fons ille patens domui David*, confederunt, ambo a ſuis popularibus exagitati Jordanem trajiciunt, ideſt baptiſmatis aquas ſubeunt, hauſtoque novo ſpiritu tyrannos perſequentes non pugnando, ſed ut a ſuo duce didicerant, moriendo ſuperarunt. v. 17.

CAP. XVIII.

Præcepit Rex Joab, & Abiſai, & Ethai dicens: ſervate mihi puerum Abſalom. Hæc dicebat, quia de victoria non dubitabat: noverat enim rebellionem Abſalomi minime proceſſuram, nullum proinde ſibi ab ea procella vitæ, aut dignitatis damnum pertimeſcendum. Iſtuc porro Davidi notum fuiſſe, liquet tum ex iis, quæ in ejus Pſalmis ipſi a Deo promiſſa leguntur, tum ex verbis Prophetæ, hanc ipſam vexationem prædicentis. De propria igitur ſalute ſecurus Abſalomi timebat: quapropter ſuis ducibus militiæ præfectis illum etiam atque etiam commendat: ſed fruſtra, Abſalomem namque de quercu pendentem Joab conſpicatus, adacto in viſcera telo confodit. Idem nempe, qui illum non ita pridem parenti reconciliaverat & profugum ab exilio reduxerat, ac beneficiis bene multis affecerat, quibus tamen improbus & ingratus Abſalom adeo male v. 1.

le respondit, ut Joabi quidem agros incenderit, & optimo parenti regnum & vitam auferre tentaverit. Quapropter vita indignum Joab credidit, & damnata patris indulgentia, & contemto Regis præcepto, Absalomi finem vivendi dedit, ut bello finem daret: quare subdit Scriptura Joabum, illo sublato continuo pugnam diremisse, & ceciniisse receptui. Sic nimirum divina sapientia rem disposuit, ut ab optimo benefactore Absalom infesto telo appetitus & confixus, sui exitii causam moriturus intelligeret, non aliam fuisse, quam ingrati animi vitium. Postremum observa, Dei ultricem justitiam crimina quidem aliquando dissimulare, impunita vero nunquam relinquere. Qui ergo Absalomem Jerosolymæ in solario peccantem non vidit, in saltu vidit sub quercu transeuntem: nec enim sine extraordinario Dei concursu tunc fieri potuit, ut Absalomis capillitium momento temporis in funem texeretur, qui hominis corpus armis etiam grave ab arbore pendulum tamdiu sustineret.

CAP. XIX. v. 4. PORRO *Rex operuit caput suum, & clamabat voce magna: fili mi Absalom, Absalom fili mi.* Usque adeo filium impium pius pater amabat, nec vero tanti facit, se sceleratas ejus manus evasisse, ut non oppido magis doleat, illum in suo scelere periisse. Hic porro Dei clementiam & mansuetudinem ex hominis facto æstima, & cogita quanto magis *alienum, & peregrinum ab eo opus sit irasci, nec utique illum delectari in perditione populi sui, nec ejus ruina lætari.* Iterum observa Davidem Absalomis & Ammonis interitum luxisse, non item Bethsabeæ filium in cunis extinctum, immo matrem, ac domesticos de ejusdem obitu mœstos consolatum fuisse. Scilicet innocentem parvulum non doluit de utero translatum ad tumulum, ut quem cogitaret non pœnam, sed finem pœnæ inveniisse, quæ est enim vita hominis nisi *labor & dolor, vanitas & afflictio spiritus*, peccatores autem filios & in flagranti delicto mortuos merito flevit,

Es. 28. 21.

A vit , mors quippe talibus vitam , & vitæ ſpem eripit . Nam qui in peccatis moritur , reſurrectio ejus gehenna eſt , *nec enim impii reſurgent in judicio , neque peccatores in concilio juſtorum* . Pſal. 1.

Confudiſti hodie vultum ſervorum v. 5.
tuorum , qui ſalvam fecerunt animam tuam . Hæccine loqueris Joab , & ais homines Davidis animam ſalvam feciſſe ? Non iſti ,
B ſed ille Davidem ſervavit , qui Abſalomem perdidit , ejuſque exercitum diſſipavit , & conjurationis ſocios alios pro ipſarum merito ſuſtulit , alios pro ſuo arbitrio interim vivere permiſit . Dei ſcilicet nutu atque conſilio hæc & geſta , & proviſa ſunt omnia .

Juro enim tibi , quod ſi non ex- v. 7.
C *ieris , nec unus quidem remanſurus ſit tecum nocte hac* . Hæc Joab dicebat , qua mente dixerit non ſatis conſtat . Davidem enim , ut ſupra annotavi , ſuſpectum habere cœperat , ex quo Abnerem ipſe interfecit : & quamquam eo facto vehementer offenſus , injuriam diſſimularet , illum tamen ultionem in aliud tempus reſervare . Nunc vero certus , militiæ præ-
D fecturam Amaſæ deſtinaſſe , ſibi eo magis timere cœpit . Quare valde credibile eſt , Joabum iſta loquutum , non quo Davidi ſtuderet , aut rerum ejus cura tangeretur , ſed ut milites ſibi cæteroqui ſtudioſos ſub ſignis haberet , quorum favore fortunam ſuam ſuſtinere ſe poſſe , confidebat & armis Davidem , ſiquid contra moveret , repellere . In hunc ſcilicet ſcopum ,
E ajunt , Joabum epiſtolam etiam de cæde Uriæ ad ſe miſſam ſervaſſe , quod ſupra tetigimus ; opportunam nempe putabat , ad concitandum adverſus Regem populi odium .

Et dixit Semei , idcirco hodie pri- v. 20.
mus veni de omni domo Joſeph . Quaſi dicat , mea opera factum eſt , ut tribus Joſeph , meique contribules Jeminæi eidem confœderati , tibi antea
F rebelles ad tuas modo partes tranſierint . Hæc verba arrogantiam olere viſa ſunt Abiſai , quare Semei ſuppliciter veniam atque pacem orante , Regis reſponſum antevertit : *Et numquid* , ait , *non morietur Semei hanc etiam ob cauſam* ? Ideſt ob hanc quoque petulantiam plectendus eſt Semei omni

omni cæteroqui ſupplicio dignus, ex quo Chriſto Domini maledicere auſus fuit. Contradixit nihilominus Rex, eoque obſequio placatus hominem dimiſit. Tropologice. Semei Davidi ad vada Jordanis occurrit, peccatum ſuum confitetur, culpæ dimiſſionem poſcit, & exorat: Myſterium agnoſce remiſſionis peccatorum, quam Chriſtus, intelligibili Jordane trajecto, generi humano comparavit, iiſque etiam participavit, a quibus in paſſione ſua contumeliis & maledictis affectus fuerat.

v. 24. *Mephiboſeth filius Saul deſcendit in occurſum Regis*. Jonathæ hic erat filius, cui David Sibæ delationibus ſeu veris, ſeu falſis commotus, conceſſa liberali manu prædia abſtulerat, & accuſatori tranſcripſerat. Is, comperto Regis in urbem adventu, occurrit vili habitu, intonſo capillo, & promiſſa barba. Dolorem nempe ſuum de Regis calamitate teſtari volebat. Nihilominus David, quæ de Mephiboſetho ſibi delata fuerant, nondum oblitus, quaſi de ejuſdem fide ambigeret, interrogat: *Quare non venisti mecum Mephiboſeth?* Cauſavit ille pedum impedimentum, ſuumque ſimul accuſavit delatorem, quod ejus operam ea occaſione depoſcenti herum minime attendiſſet, & inſuper fictis criminibus Regi exoſum reddere niteretur. Aderat præſens Siba, nec tamen contradicere, aut mutire eſt auſus. David etſi injectam de Mephiboſetho ſuſpicionem abjicere non poterat, attamen, vel quod illum reſipuiſſe, crederet, vel doleret, hominem regia ſtirpe natum in eam illuviem & ſordes veniſſe, vel quod defuncti parentis ejus in ſe merita recogitaret, imo & præcipue, quod Deum promiſſorum Jonathæ factorum teſtem revereretur, ſententiam temperavit, edixitque, ut pro æquali portione, Mephiboſeth & Siba inter ſe prædia dividerent.

v. 35. *Et Berzellai erat ſenex valde, dixitque Regi, maneam obſecro ſervus tuus, & moriar in civitate mea*. Bonus iſte ſenex ad aulicas delicias invitatus a Rege, venire recuſat, vitiumque prætendit ætatis jam devexæ, & ad omnes ſenſuum voluptates hebeſcentis. *Non poſſum*

A *possum* , ait , *ultra vocem cantorum , & Cantatricum* , vel *dominorum* , *& dominarum* , ut ex Hebraico verti possit . *Ecce tecum est Bemaham servus tuus filius meus , ipse vadat tecum* . Pater itaque in regione citra Jordanem moritur & Jerosolimam non venit : filius Bemaham Regem sequitur , & fluvium transmittit , atque sanctam civitatem ingreditur . Ille B ergo senex antiquos de populo Dei justos puta Patriarchas & Prophetas significat , quibus utique non licuit ad aquas baptismi pervenire , aut Jerusalem cœlestem matrem nostram ante Christi ascensum intrare . Bemaham vero Berzellai filius Apostolos designat , quibus concessum fuit mysticum Davidem comitari , & statim a mortis somno Domini hæreditatem C cernere .

CAP. XX. v. 1. A*Ccidit quoque , ut esset ibi vir iniquus Sema filius Bocri vir Jeminæus , & cecinit buccina , & ait , non est nobis pars in David* . Absalome sublato alius Davidi adversarius succedit Sema de tribu Benjamin , qui , ex contentione nata inter Judam & reliquas tribus , occasionem datam sibi arbitratus , restituendi suis contribulibus principatum , concitavit in Davidem undecim tribus arrogantia Judæorum offensas , eo tamen exitu , quo Absalom arma dudum in eundem Davidem sumserat . Sema siquidem paulo post capto , & interfecto , Abisai & Joab , flammam in acerbum incendium cito erupturam , mira celeritate restinxerunt . Tyrannus iste Sema , qui bellum Absalomis interitu extinctum reparavit , Hæreticos designat , qui regnum Christi Judæorum dispersione , & conversione Gentium firmatum , atque mirum in modum propagatum , quatere & perturbare non desinunt . Quod ferme Davidi accidit , quem huc usque vidimus persecutionibus & bellis perpetuo exercitum .

v. 16. *Et exclamavit mulier sapiens de civitate . . . . . & loquuta est ad Joab dicens . Loquentes loquebantur antiquitus : consulendo consulant Prophetas , & tunc perdant* . Joabi præposteram festinationem tacite perstringit , & ejus-

ejuſque animum ad mitiora & ſaniora conſilia præparat . Deinde ad propoſitum interrogat . *Utine ſim ego reddens judicia in Iſrael* ? ideſt pœnas civitatum , quæ a Rege defecerunt , ſeu quod textui magis congruit , pœnas a Sema exigendas , qui ejus defectionis auctor fuit : contendit enim civibus parcendum , & ejus perduellionis reum eſſe plectendum : hujus nempe capite pacem eſſe redimendam prudens femina providebat . Et ſic bene conſtant , quæ Joabo ipſum hoc petenti , ſtatim velut rem jam meditatam reſpondit : *Caput ejus mittetur ad te per murum* .

CAP. XXI. v. 1.

FA*cta eſt quoque fames in diebus David tribus annis jugiter* . Hujuſmodi famis cauſam fuiſſe Scriptura ſignificat factam Gabaonitis a Saule injuriam , quam tamen ille juſtum zelum pro filiis Iſrael & Juda exiſtimavit . At fortaſſe ſincerus zelus non fuit , certe injuſtus & iniquus fuit . Vera etenim cauſa , quæ Saulem movit ad exterminandos Gabaonitas , ut conjicio , erat ejuſdem cupido ampliandæ ditionis propriæ tribus : quatuor namque urbes , quas eo tempore Gabaonitæ poſſidebant , ex ſortitione a Joſue olim facta ad Benjamitas jure pertinebant , quare illas propriis dominis vendicandas eſſe Saul judicabat , & hoc judicium innatus cuique ſuæ gentis amor , æquum & juſtum eſſe , volebat . At quoniam Scriptura indefinite loquitur , id a Saule attentatum fuiſſe , non ob alicujus particularis tribus ſtudium , ſed quaſi ex zelo communis boni filiorum Iſrael & Juda ; videtur magis congruere verbis Scripturæ , atque Saulis ingenio arroganti & ſuperbo , illum Gabaonitas delere voluiſſe , quod cenſeret , corrigendam eſſe antiquorum Iſraëlitarum indulgentiam ; erraſſe ſiquidem illos, temere præſumſit , quod contra expreſſum Dei præceptum Gabaonitas ſalvos & inquilinos habere maluiſſent , quam perdere . Cauſæ porro , cur Deus Saulis in Gabaonitas conſilium damnavit , ejuſque executionem ſibi diſplicuiſſe triennali fame monſtravit , prima & certa eſt, quia pactum cum illis & juramento fir-

A firmatum fœdus violavit, nam etsi Josue & principes Israëlitarum decepti fuerant a Gabaonitis, initum tamen cum illis fœdus etiam post agnitam fraudem ratum habuerunt, & servarunt, posterisque servandum sanxerunt. Quamobrem Saul illud infringere non debuit, nec Gabaonitas quasi hostes invadere, & opprimere. Præterea si verum est, B quod quidam Interpretes tradiderunt, Gabaonitarum majores Abimelechi Palæstini Regis subditos fuisse, & Abrahamum honorifice & humaniter tractasse, hujusque officii gratia a Domino Abrahæ sedes consequutos fuisse inter posteros Abrahæ: Saul etiam hoc nomine culpandus fuit, quod Gabaonitarum nepotes contra Dei ordinationem sedibus sibi attri- C butis expellere tentaverit. Sed ut hoc dubium est, sic illud certum nec Josuam, vel Prophetas eam Israëlitarum erga Gabaonitas indulgentiam reprehendisse, tametsi eos frequenter accusent, quod inter gentes, quas disperdere debuerunt permixti opera earum didicissent. Unde suboritur alia adhuc ratio, cur Gabaonitæ extirpandi non fuerunt, D quia non ipsi sua opera Israëlitas docuerunt, immo Israëlitarum opera didicerunt, illorum siquidem religionem amplexi sunt, quod ex Chananæorum populis nullus fecit. Tropologice. Vides, quomodo Deus scelerum pœnam frequenter differat, quod etiam supra expendimus, ea tamen impunita nunquam relinquat. Peccaverat Rex consi- E lium perdendi Gabaonitas proponendo, subditi approbando; peccatum dissimulavit Deus, rejecitque pœnam in annos; nihilominus definito tempore in utrosque severe animadvertit, & illum quidem septem filiorum cæde multavit, istorum vero posteros triennali fame F afflixit, nec ipsos immerentes, eo quod illatam a parentibus Gabaonitarum populo injuriam, justis officiis compensare prætermisissent. Iterum compara hoc Dei factum cum ejusdem edicto. *Ita parvum audietis sicut magnum*. Qui ergo magnum populum Jacob de Pharaone ultus fuerat, idem parvos Gabaonitas a Saule immerito oppressos haudquaquam in- Deut. 1. 17.

inauditos præteriit, aut reliquit inultos.

v. 3. *Dixit ergo David Gabaonitis, quid faciam vobis, ut benedicatis hæreditati Domini?* Famis nempe causam esse didicerat Gabaonitarum injuriam, offert ergo satisfactionem, & benedictionem vicissim petit. Intelligebat enim, Gabaonitarum sanguinem contra Israëlitas clamare, & maledictionem petere. Orat itaque, ut accepta satisfactione, præteritas injurias Israëlitis remittant, & a Deo pacem ipsis exorent. Vides Saulem in Gabaonitas sæviendo famem gravissimum malum accersivisse, Gabaonitas contra, ignoscendo & pro suis persecutoribus orando, illud avertisse. Aliquam nihilominus satisfactionem petunt, non tantum ad vindictam injuriæ præteritæ, quantum ad futuræ cautionem. Tropologice. Benedictionem a Chananæis Hebræi petere compulsi sunt ad expiationem innoxii sanguinis, quem ex inconsulto & præcipiti zelo effuderant ipsorum majores. Hocce nimirum eorundem Hebræorum posteris contingere in diebus novissimis divino consilio præfinitum erat, ut videlicet si ob perversum tuendæ legis zelum occiderent Christum, a Dei gratia excíderent, & dispergerentur, posterique majorum pœnam sustinerent, post tandem resipiscentes a Gentibus ad Christum conversis opem peterent, atque earundem interceſſione amissam Dei gratiam reciperent, qui Christum in propria venientem non receperunt.

v. 6. *Dentur nobis septem viri de filiis Saul, ut mactemus eos coram Domino in Gabaa Saul.* Nec infra septem capita substitit Gabaonitarum furor, ne videlicet quempiam ex filiis Saul in vivis relinquerent, futurum fraternæ cædis ultorem. Nec porro ultra progressus est, ne si geminos Jonathæ filios Mephibosethum & Micham eadem perinde pœna comprehenderent, datam parenti fidem infringerent: hanc enim David, qui dederat, quovis impendio salvam & integram manere, volebat. Jonathæ igitur stirpi utrique pepercere, Rex petendo, Gabaonitæ ex æquo & bono petenti assentiendo.

Tulit

Tulit itaque Rex duos filios Reſpha v. 8.
filiæ Axia, & quinque filios Nerob filiæ Saul, quos genuerat Azarieli filio Berzellai..... & mactaverunt eos in monte coram Domino. In collem proximo urbi Gabaa natali ſolo Saulis: quare ſupplicii ignominiam auxere locus & tempus. Locus quidem, quia editus & patens omnium illac tranſeuntium proſpectui, & quia ei urbi proximus, in qua filii Saul paulo ante regali fulſerant dignitate. Tempus vero, quia ibidem præter Hebræorum morem ad plurimos menſes pependerunt: *Ab initio*, videlicet, *meſſis donec ſtillaret aqua ſuper eos de cœlo*, ideſt ab initio veris uſque ad æſtatis finem. Ut diſcas, partem craſſiorem maledictionis, qua pater affectus fuerat, in filiis velut in fundo ſubſediſſe. Hunc in modum expiata Gabaonitarum injuria, cadavera Davidis juſſu inde ſublata, & una cum oſſibus Saulis & Jonathæ aſportata in terram Benjamin, ibidem paterno ſepulcro illata fuerunt.

Et nunciata ſunt David, quæ fe- v. 11.
cerat Reſpha filia Axia concubina Saul. Fecit nimirum, quod omnes loquerentur & ſuſpicerent, regio ſcilicet aſſueta thalamo femina, & deliciis, ſupra petram vili ſtragulo inſtratam ad plures menſes ſub dio jacuit pervigil & inſomnis. Id enim fieri neceſſum erat ab illa, quæ filiorum cadavera a feris, avibuſque cuſtodire & inviolata ſervare propoſuerat. Ejuſmodi Reſphæ factum fuit profecto maternæ caritatis illuſtre exemplum & admirandum, idemque paſtoribus Eccleſiarum vigilantiæ, ac patientiæ documentum. Attamen, qua ejus feminæ obſtinatam circa mortua filiorum corpora repræſentat moram, Synagogæ quandam imaginem prætuliſſe viſum fuit. Nam ſicut illa inter cadavera jacuit, ſic iſta operibus mortuis incubat, & ſicut illa natos extinctos proſequuta eſt, ſic iſta a filiis ſuis divelli non poteſt etiam poſtquam partim interfecti, partim diſperſi, & omnes Deo mortui ſunt.

A

CAP. XXII. v. 1. LOquutus est autem David Domino verba carminis hujus in die, quo liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul. Unde liquet, Davidem hunc psalmum composuisse extremo ætatis suæ tempore, quo pro beneficiis hucusque acceptis Deo gratias referret, post etiam literis consignari mandasse, quod vellet, ex perspecta Dei bonitate, B ac beneficentia constare posteris: quam bonus idem sit iis, qui recto sunt corde: indeque discerent divinam liberalitatem grati animi sensu profiteri, tantæque majestatis benignitatem mirari, ejusque muneribus sapienter uti. *Diligam te Domine*. Hanc scili-
Psal. 17. v. 2. cet Deus pro suis benefactis gratiam a nobis reposcit, ut diligamus eum. Audi quid Moyses inculcabat populo suo, quem Deus per signa illa, portentaque ingentia eduxerat de domo servitutis, atque in solitudine paverat pane Angelorum. *Et nunc Israel*, C
Deut. 10. 12. *quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum?*

v. 3. *Fortitudo mea, & refugium meum, & liberator meus*. Rationes, quæ ipsum ad amandum ex toto corde Deum movebant explicare incipit, quasi dicat: equidem non meis viribus, aut meo fretus prudentia, sed tuæ confidens virtuti, atque providentiæ tot bella susce- D pi, nec profecto eadem tanta cum fœlicitate confecissem, nisi tuum è cœlo affulsisset auxilium, *auxiliator* quippe meus es tu, nihil enim potest creatura, nisi in virtute ejus, qui creavit illam; si sibi ipsa sufficeret, Creatori æqualis esset. Siquid ergo a me factum est, id tuo numine, nutuque perfectum est, siquid contra mali passus non sum, id tua virtute provisum fuit. Quoniam *cornu salutis meæ tu fuisti*, meorum videlicet inimicorum terror, ne nocerent, & ultor si quidem nocuissent. Cornibus namque feræ arcere solent aggressores, & offensores ulcisci. E

v. 5. *Circumdederunt me dolores mortis*. Dolores mortis & Inferni dicit, vel illa pericula, in quibus nulla expediendæ salutis ratio, spesve relicta videbatur, puta quum in deserto Maon F

A Maon in coronæ modum a Saulis exercitu cingeretur, nec ullum erat aut ſperabatur ab humana ope mortis effugium : vel impugnationes manifeſtas cum vitæ periculo itidem conjunctas, nam occultas ſtatim annectit, & laqueos mortis appellat : quare duo hoſtium genera diſtinguit, quorum alterum adverſa fronte dimicat, alterum a tergo, alterum ſenſibus B obvium & aſpectabile, alterum a ſenſibus abſtractum & inviſibile, & ab utroque ſe a Deo protectum declarat.

Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Adverſariorum multitudinem ſignificat, & conſpirationem, impetum & minas. Torrentium quippe id omne proprium eſt. Aquis nempe hinc inde collectis & in C unum alveum coëuntibus, ſubito intumeſcunt, & exundant, magnoque impetu & fragore feruntur, impellunt, & rapiunt obſtantia. Quales igitur eſſe ſolent rapidi torrentes tales ait fuiſſe ſuos inimicos plurimos, videlicet, atque ferociſſimos.

Aſcendit fumus in ira ejus. Non v. 9.
omnia ſigna, quæ hic commemorat Propheta, ſibi etiam accidiſſe ſignifi- D cat, ſed quid fieri potuiſſet indicat, aut potius quid aliquando factum fuerit aliis Juſtis, puta Moyſi, Joſue & Samueli ab eo, qui quum omnia facere poſſit, invocantibus ſe adeſt, atque nemine contra moveri, aut hiſcere audente, ſuccurrit, & ipſorum adverſarios dejicit, ac proſternit. Quum ergo dicit : *Aſcendit fumus in ira ejus, & ignis a facie* E *ejus exarſit*, plane deſignat, quid olim Deus amanter præſtiterit Moyſi & populo ejus in deſerto, ut inde oſtendat, quid idem ipſe hoſtiliter agere valeat contra ſuorum ſervorum perſequutores, quando ad ejus contactum fumigarunt montes, & ad ejus præſentiam voraces emicuere flammæ vel in Ægypto, vel in Num. II. II.
loco Incenſionis in ſolitudine. Simul innuit pari utique facilitate, at F que celeritate perdendos Dei inimicos, qua arida materies flammis abſumitur.

Carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Pergit declarare Dei potentiam, ejuſque in agendo celeritatem, facilitatem, & vim. Tropologice. Carbones ſuccenſos

ſos intelligimus Angelos, vel animas Sanctorum. Vere enim Angeli, & ſancti homines a Deo purgantur, illuminantur, & in divinam transferuntur naturam. Vel contra cogitare poſſumus malignos ſpiritus, quorum ignea tela Apoſtolus commemorat. Eo enim aſcendit eorum ſuperbia, ut ſibi omnem creaturam ſubeſſe præſumant, quod Tentator Domino etiam ſuadere ſe poſſe credidit; adeo ut ignis in modum citra ſui detrimentum poſſint agere in quamlibet naturam, nihil pati. Id porro ab eorum ſequacibus tamdiu creditur, donec ſuperveniat divina virtus, & prunas iſtas ſtipulas eſſe oſtendat, & flammam concipere, & in cineres abire a conſpectu ejus, *qui vere ignis conſumens eſt*.

Epheſ. 6 16.

Deut. 4. 24.

v. 10. *Inclinavit cœlos, & deſcendit*. Innuit celeberrimam illam Dei ſuper Sinai manifeſtationem, ſimul docet Dei nutu cœlos moveri: & laudat admirabilem Dei benignitatem, quod quum altiſſimus ipſe ſit, ſeipſum infimæ creaturæ communicet. Idem hoc optime quadrat in Deum Verbum, quando propter noſtram ſalutem deſcendit, ideſt naturam divina inferiorem aſſumſit, & homo factus homini ſe totum indulſit.

v. 11. *Aſcendit ſuper Cherubim, & volavit, volavit ſuper pennas ventorum*. Perſiſtit in propoſito, & demonſtrat iterum Dei potentiam ex paſſionibus aëris, & multiplici ejuſdem in hoc elemento operatione. Præterea docet paratum Dei auxilium, nec illum cunctari, quando celeritate utendum ſit. Poſtremum, dum Cherubim & ventorum obſequium hoc loco repræſentat, ſignificat, & ventos ad Dei nutum ſpirare, eodemque agente, ac dirigente aërem, maria terramque vexare, & ab Angelis cœlorum orbes propriis uniuſcujuſque motibus, ac mutationibus ciri.

v. 13. *Fecit nubes ſuas in grandinem, & carbones ignis*. Exponit alias Dei in aëre operationes, & clare indicat, quæ in Scripturis narrantur in eo elemento geſta adverſus Sodomitas, Ægyptios, & Chananæos labentibus cœlo flammis, & grandine depluente. Item oſtendit extraordinarias vires, quas Creaturæ quæ-

quælibet concipiunt , quum a Deo concitantur vel ad inimicos perdendos , vel ad vendicandos amicos.

Revelata ſunt fundamenta orbis terrarum . Quando Iſraëlitis vadum quærentibus fundum rubri maris , & Jordanis alveus patuerunt , mare fugit, & Jordanis converſus eſt retrorſum : *Ab increpatione tua Domine* , ex cantico Moyſis iſta petuntur , quaſi dicat . Flumina & maria coërcuit tua Domine virtus , & quidem nullo apparatu , imo ſimplici oris tui increpatione fiante ſiquidem ſpiritu furoris tui , *congregatæ ſunt aquæ , & ſtetit unda fluens* . Tropologice . Fundamenta orbis terrarum dicuntur Reges & Principes , quorum , ſi mali ſunt , occultas machinationes ille , qui habitat in cœlis detegit , conſpirationes & conatus videt , & auctores irridet & ſubſannat , ut in furore ſuo rato tempore loquatur ad eos . Teſtes præſentes habemus Judæos & Gentiles , qui Chriſti Eccleſiam opprimere aggreſſi , utrique male multati ſunt , magniſque calamitatibus affecti . v. 16.

Miſit de ſummo , & aſſumſit me , & eduxit me de aquis multis . A generali contemplatione divinorum operum Propheta deſcendit ad enarrandam ſingularem Dei erga ſe beneficentiam . Aquas multas vel adverſitates multas appellat , vel adverſarios multos . Miſit de ſummo & accepit me , ideſt eripuit me non humano , ſed cœleſti & extraordinario auxilio . v. 17.

Liberaſti me a Judicibus populi , ideſt populi principibus , viriſque potentioribus . Joabum fortaſſe deſignat , & fratrem ejus Abiſai , quorum ſemper fuit ſuſpecta fides , nec ferenda arrogantia . Myſticus ſenſus hæc univerſim ad Dominum traducit , hunc enim Judæorum Judices perdere , ejuſque memoriam & nomen abdolere ſtuduerunt : ipſe idem a doloribus mortis & inferni liberatus fuit , & ne videret corruptionem , dirupit vincula mortis & inferni . Deinde exaltatus eſt ſuper Judæos & Gentiles , qui Evangelii promulgationem & curſum impedire , aut retardare tentarunt : ac tandem conſtitutus eſt in caput gentium ; quod utique Davidi abſolu- v. 18.

te

te convenire non potest, qui cunctis gentibus profecto dominatus non est, contra optime & ex toto accommodatur Christo, & rei gestæ exactissime respondet, quandoquidem Christus omnium gentium imperium adeptus est, ipse namque dominaturus a Propheta dicitur: *A flumine usque ad terminos orbis terrarum*, & a Patre audiit: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*.

Psal. 71. 8.

Psal. 2. 8.

v. 19. *Prævenerunt me in die afflictionum mearum*. Hæc omnino respiciunt ea tempora, quum primum Saul, deinde Absalom adversus Davidem insurrexerunt. Ad illorum porro persecutiones aliæ minores etiam accessere ab iis, quos Propheta sibi benevolos existimabat, & futuros aliquando adjutores. In iis tamen angustiis Dominus ipse solus auxiliatus est mihi, *& salvum me fecit, quoniam voluit* me.

v. 33. *Præcinxisti me virtute in bello*. Nec enim si tua me virtus destituisset, superior ex acie discessissem, vel quando cum gigante dimicavi, vel quum a Saule & Absalome contra me dimicatum est, vel quando cum externis populis bella mihi gerenda fuerunt.

v. 50. *Propterea confitebor tibi in gentibus Domine*. Istud & quæ sequuntur usque ad finem Psalmi, plane confirmant, quæ de regno Christi exposita sunt. Per Christum enim omnes gentes vero Deo confitentur, & psallunt: item misericordia Davidi facta, idest regnum Davidi concessum perpetuatum est & in ejus posteros propagatum, quod etiam Esaias & Daniel, postea disertissime vaticinati sunt. Nec sane invenire est alios quosspiam ex Davidis posteris, in quibus ejusdem principatus perpetuo duraverit, quum certum sit una cum Zorobabele omnem Davidicæ stirpis gloriam concidisse.

A

B

C

D

E

F

CAP. XXIV. v. 1. *Dixit David filius Isai*. Simili, quo Balaamus utitur exordio, sic enim ille suis vaticiniis præfatur: *Dixit Balaam filius Beor, dixit homo, cui obturatus est oculus &c.* Consequenter subdit: *Dixit vir, qui statuit juguin Christi sui: Deus Jacob, qui*

A *qui jucundos facit hymnos Iſrael . Spiritus Domini loquutus eſt per me , & verbum ejus per linguam meam* . Quibus verbis contendit authoritatem & fidem conciliare non iis dumtaxat , quæ hoc Pſalmo complexus eſt , verum etiam univerſim reliquis omnibus , quæ Deo dictante hactenus conſcripſerat , quum hæc & illa eundem habeant auctorem Deum , qui Davidis lingua velut ſuo inſtrumento

B utebatur , & ſicut ſuo calamo Scriba , quemadmodum ipſe David diſerte teſtatur in Pſalmo : *Lingua mea* , Pſ. 44. 2. inquit , *calamus Scribæ velociter ſcribentis* . Cæterum , quum eandem ſententiam tertio repetit , verba ipſa non obſcure oſtendunt , Prophetam , opus iſtud plane divinum tribus divinis perſonis attribuendum eſſe , inſinuare voluiſſe .

C *Dixit vir , qui ſtatuit jugum Chriſti ſui* , vel cui mandatum eſt Chriſti ſua de ſtirpe naſcituri regnum ſtatuere , ideſt annunciare , vel , qui exequitur opus unctionis ſuæ , ſuæ ſcilicet ad propheticum munus vocationis .

Loquutus eſt fortis Iſrael , dominator hominum , juſtus dominator in ti- v. 3.

D *mentibus Deum* . Loquutus eſt , inquit , hymnos , & pſalmos , quos David ejuſdem inſtinctu cantavit , & ſcripſit , *& dominator in hominibus timentibus Deum* , ideſt ſe benignum & clementem dominum præbet Juſtis & perfectis in timore Dei . Talium quippe viam novit , ideſt opera & conſilia approbat , & ſecundat , ut merito ac vere dicatur : Pſ. 145. 19.

E *Beatus populus , cujus Dominus Deus ejus* .

Sicut lux auroræ oriente Sole , mane abſque nubibus . Juſtorum fælicitatem propoſita Solis ſimilitudine v. 4.
declarat , cui in fine opponit ex adverſo Impiorum contrariam ſortem , inde aſſurgit ad prædicandam Dei beneficentiam erga domum ſuam , quamquam immerentem . *Nec enim* , ait , *tanta eſt domus mea apud Deum , ut*

F *pactum iniret mecum* . Significat pactum de ſtabiliendo Davidicæ ſtirpis regno in ſempiternum ; unde liquet hanc Pſalmi partem Chriſti adventum ſpectare , quem hac ipſa Solis comparatione laudant Eſaias , & uterque Zacharias : A Chriſto enim Davidicum

regnum accepit ſtabilimentum, atque æternitatem.

v. 5. *Et ſicut pluvia, quæ germinare facit terram.* Ejuſmodi nempe fœcunditatem generi humano præſtitit ſua præſentia Chriſtus, qui idcirco matutinus imber a Joële nuncupatur, eoque madefacta radix Jeſſe germinavit, & protulit Salvatorem. Terra vero ejus ſanguine irrigata dedit fructum juſtitiæ & ſpiritus, qui ut docet Apoſtolus, eſt *charitas*, *gaudium*, *pax*, *patientia*, *benignitas*, *bonitas*, *longanimitas*, *manſuetudo*, *fides*. Conſtat ergo totam hanc prophetiam, etſi ad omnes communiter Juſtos pertineat, peculiariter tamen ac præcipue de domo David, & Chriſto ex eadem naſcituro eſſe exponendam.

v. 8. *Hæc ſunt nomina fortium virorum David.* Quum ſeptem ſupra triginta numerentur hoc loco viri fortiſſimi, qui Davidi regnum ſua virtute pararunt, & partum conſervarunt, quæres, cur ſeptem ſolummodo commendentur. Primo loco Gadhu, ſecundo Eleazar, tertio Samma filius Agæ, quarto Tres Viri, qui aquam de ciſterna Bethlehem hauſerunt, quinto Abiſai, ſexto Banaias filius Jojadæ, ſeptimo Aſael frater Joab. Tropologice. Septem nimirum hominum ordines in Eccleſia præcipue laudantur, quamquam in illa bene multi cenſeantur alii laude digni, Apoſtoli, Prophetæ, Doctores, quique miraculorum donum, vel gratiam curationum acceperunt, poſtremum Adjutores, & Rectores, quos magnifice deſignant ſeptem pariter Paſtores Aſſyriaci imperii everſores apud Michæam, & apud Salomonem ſeptem columnæ Sapientiæ domum fulcientes. Similiter ſeptem dumtaxat Diaconi in actis Apoſtolorum ſuis nominibus cenſentur, eſto plures alii extiterint Stephano & Philippo ordinis prærogativa pares. Perinde ſeptem laudantur virtutes, quæ virum perfectum conſtituunt, & ſeptem dona ſpiritus, quæ animam Juſti faciunt divitem in fide.

Mich. 5. 5. *Prov.* 9. 9.

v. 16. *At ille noluit bibere, & libavit eam Domino.* Tres illi viri, quos quarto loco retuli, flagrante cum Philiſtæis bello per medias inimicorum acies irruperunt, hauſeruntque de ciſter-

A sterna Bethlehem aquam, quam Davidem desiderare audierant, ipsique detulerunt. Rex accipere noluit, sed libans eam Domino fudit in terram. Cur istuc? Quia aquas furtivas a stulta muliere antehac oblatas hauserat: & quamquam furti damnum ex taxatione Prophetæ restituisset, sua tamen voluntate hanc quoque multam suscepit. Et quia Uriæ sanguinem
B fuderat, suorum militum sanguinem bibere se nolle, dixit. Hæc expositio vera est, si Davidis lapsus factum istud anteceſſit, atqui hoc minime constat. Congruentius Christum aquam esse dicemus, quam David & omnes Justi veteris testamenti desideraverunt, Bethlehemitica cisterna sancta Virgo fuit, & ipsa Bethlehemitarum filia. Porro aquam i-
C stam multi Prophetæ & Reges magnopere appetiverunt, sed neutiquam biberunt: *Multi Prophetæ*, *Luc.* 10. 22. ait Dominus ad discipulos suos, & *Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quæ vos auditis, & non audierunt.*

D

ET *adjecit furor Dominl irasci contra Israel, & dixit ad David:* CAP. XXIV. *Vade numera populum*. Exponendus v. 1. est hic locus a simili, qui occurrit in libro Judicum: quando Tribubus undecim quærentibus, an deberent ascendere contra Benjamitas, respondit Deus: ascendite. Ascenderunt, commissa acie victi a Benjamitis Israëlitæ ingentem accepere cladem. David similiter audit a Domino: *Vade*, & *numera Israel*, & *Juda*: dum mandatum exequitur, pestis populum invasit & septuaginta millia hominum sex horarum spatio extinxit. David ergo populum numerando, ex hoc simpliciter capite non peccavit, id enim præterquamquod a Deo edictum fuerat, nulla interdictum lege sciebat, quare nec peccati pœna comprehensus fuit. Eadem porro in populum incubuit, quia hoc facto peccabat, & alias peccaverat. Primum, quod Sacerdotum cædem a Saule imperatam impedire neglexit, & omisit. Secundum, quod nuper cum Absalome contra Regem sanctissimum

per ſummum nefas conſpiraverat . Tertium , quod in præſenti legem cenſus non obſervabat , cujus tranſgreſſionem ſubſequente plaga vindicandam fore Deus diſerte monuerat . *Quando tuleris* , inquit , *ſummam filiorum Iſrael , juxta numerum dabunt precium ſinguli pro animabus ſuis Domino , & non erit plaga , quum fuerint recenſiti* . Quum ergo recenſionem plaga conſequuta fuerit , ex effectu cauſam bene conjectamus . Dixi nec Davidem peccaſſe , neque Iſraëlitas Benjamiticæ ditionis invaſores , quod divinum mandatum ſimpliciter exequuti fuerint ; quamquam vix dubitari poſſit , quin in ipſa executione aliquid vitii irrepſerit , & inde aliqua executoribus culpa hæſerit , quandoquidem , utroſque peccaſſe ſe , confeſſos fuiſſe , & petiiſſe peccati dimiſſionem , Scriptura teſtatur : adeo ut verum ſit & Deum Davidem concitaſſe , ut hic Scriptura affirmat , & Satanam contra populum inſurrexiſſe , ut in primo Annalium libro narratur .

Exod. 20. 12.

1. Par. 21. 1.

Nunc

ﻉ ﻭﻫﻭﺍ ﺏﺏ ﻫﺫﺍ ﻗﻫﻭﻫﺍ ﻫﻫﺍ A
ﻉﻫ ﺩﻫﺍ ﻫﻫ ﻭﻫﻭﻭﺏ ﺩﻫﺍﺭ. ﻫﺫﺍ ﻫﻫ
ﻫﻭﻭﻩ ﺩﻫﻭ ﺩﻫﻫﺍ ﺩﻫﺍ ﻭﻫﻫ ﻫﻭ ﻫﺫﻫ
ﻭﻫﻭ ﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻭﺩﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ
ﻫﻭﺩﻫﺍ ﻫﻫ ﻫﻫﻫ. ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫ ﻭﻫ ﻫﻫﺍ
ﻭﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫ . ﻫﻫﻫﺍ ﻭﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ
ﻫﻫﻫﺍ ﻭﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ. ﻫﻫ ﻭﻫ
ﻫﻫﻫﻫ. ﻫﺫﻫﻫﻫ ﻫﺏ ﻫﺫﻫﺍ ﻫﻫﻫﺍ
ﻫﻫﻫﻫ ﻫﺫﻫﻫ ﻫﺩﻫﻫ ﻫﻫﻫ B
ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ
ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫ ﻫﻫ ﻫﻫﻫ
ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫﻫﻫﻫ ﻫ

sterilitatem , & inopiam frugum nocentem ab innocente minime secernere : Deum non item , sed pro sua sapientia , & æquitate plagam in eos dirigere solitum , quos deliquisse nosset , futurum proinde , ut si Rex solummodo reus esset , ipse solus pœnam sustineret . Enimvero David bonus populi sui pastor , ejusdem salutem sua morte redimere maluisset , hanc porro suam erga subditos suos voluntatem ipsemet postea , viso Angelo vastatore , sinceriſſima mente Deo professus est illis verbis : *Ego sum , qui peccavi , isti , qui oves sunt , quid fecerunt ? vertatur , obsecro , manus tua contra me* . Sic nimirum pater præveniebat affectu effectum filii , ac domini sui , qui rato tempore positurus erat animam suam pro ovibus suis . Tropologice . Angelus divinæ Justitiæ in hac horribili plaga administer Angelum mortis designat , qui Adamum è Paradiso ejecit , & definito tempore extinxit , & in omnes deinceps ejus posteros similiter desæviit , donec apparuit Bersabee , ideſt : *Puteus juramenti , & Civitas pacti sempiterni , quod juravit Deus ad Abraham patrem nostrum , daturum se nobis , ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati , serviamus illi* . Hæc est Christi Ecclesia . Eo itaque sæculorum intervallo Angelus mortis septuaginta millia hominum prostraviſſe dicitur , quia septuaginta generationes invasit & sustulit . Porro de mane immissa lues hora sexta cessavit , quia sexto milleſimo , & hora sexta absorpta est mors in victoria Crucis Christi . Cujus etiam cruentum sacrificium circa horam nonam in monte Calvariæ consummatum , exacte repræsentat circa eandem horam in area Areunæ Jebusæi immolata hostia , quæ depulit mortalitatem , & Angelum vastatorem inhibuit .

Luc. I. 73.

A

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

IN PRIMUM REGNORUM, QUI ET TERTIUS REGUM.

EXPLANATIO.

B

ET *Rex David ſenuerat provectus annis, & quum operiretur veſtibus, non calefiebat. Dixeruntque ſervi ejus: quæramus domino noſtro virginem, quæ ſtet coram Rege..... Et invenerunt Abiſag Sulamitidem.* Suſpicantur nonnulli, ſenectutem Davidi feſtinaſſe parentum ætatem. Quum C enim conſtet ex Scriptura, Davidem ſeptem filiorum Iſai natu minimum fuiſſe, inde colligunt, eundem a parentibus genitum corpore effœto, & naturali calore jam deferveſcente. Indeque profectum ajunt, ut extrema ætate in eam, quam hic narrat Scriptura, ægritudinem inciderit. Nihilominus præcipuam ejus cauſam fuiſſe exiſtimo, quam hic Scriptura textus indicat, ipſam ſcilicet ſenectutem: ſenum quippe malum commune eſt, algere: quid? Si ætati accedat malus corporis habitus ex qualicumque cauſa antea contractus? Id porro illis accidere ſolet, qui ſua corpora plurimis, magniſque laboribus perpetuo exercuerunt. Nec dubium eſt, quin ejuſmodi vitæ curſus Davidi obtigerit: id enim præter ea, quæ in utroque Samuelis libro narrantur, Pſalmi ab ipſo Davide compoſiti aperte demonſtrant. Quum naturalis calor annis imminutus, quæſitis fomentis reparari non poſſet, atque lodicum pondus imbecillum corpus ægreferret, medicæ artis periti tale remedium excogitarunt, ut ſenis corpus naturali calore defectum virginis adjuncto corpore fervido, & ſucci pleno confoverent, rati longævum ſenem etiam accendere poſſe puellaris formæ jubar. CAP. I. v. 1.

Rex vero non cognovit eam, vel ne aliam virginem quærere cogeretur, vel potius, ut præſenti continentia præteritam intemperantiam caſtigaret, & Abiſag in ſinu ejus v. 4.

ſan-

ſancte , caſteque cubitans impurum , & nefarium cum Bethſabæa concubitum obliteraret . Allegoria . Quum populus Judæorum procedentibus annis conſenuiſſet , langueſcente divinæ legis , quo prius ardebat , ſtudio , Prophetarum oraculis & opera quibuſdam velut tegumentis nuda , & algentia membra operire , & fovere conatus eſt , ſed nec calorem concipiebant longa peccandi conſuetudine , velut concreta glacie torpentes artus , nec rigorem in venis , medulliſque inſidentem diſpellendi remedium aliunde , quam a cœlo ſuppetebat : inde deſcendit Dei ſapientia , cujus figuram Abiſag virgo ſpecioſiſſima expreſſit , & in propria veniens in ſinu hujus ſenis cubavit . Sed fruſtra , Judæis ſcelera præterita novo ſcelere Chriſtum crucifigendo cumulantibus . Interea recedente Sole , incubuit triſtis hyems , ideſt Chriſto in cœlum redeunte , diſperſiſque per orbem ejuſdem diſcipulis , exitiale bellum Judæam invaſit . Tum vero Judæorum gens , quaſi arbor brumalibus quaſſata ventis folia quoque decuſſit , poſt etiam imis avulſa radicibus corruit ; Romanorum quippe armis concuſſa & ſubacta fuit , dirutoque cum civitate templo , & everſa republica , externam quoque illam ſacrificiorum , & cœremoniarum pompam exuit ; mox etiam natali deturbata ſolo incertis ſedibus hodie quoque varias per oras vagatur . Arcano itaque ſenſui inſiſtendo , in Abiſag Sulamitide , quæ ad confovendum ſenem accedit , Deum Verbum , ut ſupra dixi , contemplare , qui aſſumto ex Davidica ſtirpe corpore ad Judæos venit tritam Prophetis viam ingreſſus . Deinde conſidera puellæ obſequium , ut intelligas ,

Mat. 20. 28. *Filium hominis non veniſſe miniſtrari , ſed miniſtrare* . Dumque illam a Rege minime cognitam fuiſſe legis , re-

1. Cor. 2. 8. cole illud Apoſtoli . *Chriſtum Dei ſapientiam nemo Principum hujus ſæculi cognovit* .

v. 5. *Adonias filius Haggit magnificabatur dicens : Ego regnabo* . Adonias filiorum David natu maximus , dum ignaro , nec opinante patre , regnum occupat , filii ſenioris , qui eſt Judæorum populus , ambitionem , & contumaciam adumbravit , quæ quidem tan-

A tanta eſt, ut nec præteritis cladibus, nec præſentibus calamitatibus infringi, domarique potuerit. Videmus enim hodie quoque Judæos magna ſpe plenos orbis terrarum imperium ſibi depoſcere, & jactare palam iſtud ſibi ſui Meſſiæ armis, quandoque vindicandum: ipſum hoc Adonias, ſomniabat, quando dicebat: *Ego regnabo*. Dumque talibus imbuti cogitationibus ſe omnibus hominibus anteponunt, quam ſperant dominationem in futurum, in præſenti habere ſibi videntur. *Regnaverunt*, ait Propheta, *ſed non ex me*. Ergo ex ſe, ex ſua ſcilicet opinione. *Oſ.* 8. 4.

Fueruntque ſermones ejus cum Joab filio Sarviæ, & cum Abiathar Sacerdote. Alter erat ſupremus militiæ præfectus, alter ſummus ſacrorum antiſtes. Non fuit novum eam ſibi poteſtatem Joabum arrogaſſe, hominem, ut ſupra obſervatum fuit, ad omne facinus audacem & majeſtatis contemtorem. At mirum eſt Abiatharem Joiabi in hoc facto temeritatem non vidiſſe, nec cogitaſſe, in quantum & quale diſcrimen ſe, ſuoſque conjiceret, ſi forte illud negotium minime procederet. Conſenſit tamen in eam ſocietatem ob veteres fortaſſe cum Sadoco altero Pontifice ſimultates, confidens Adoniæ favorem ſibi adverſus æmulum magnopere commodaturum, quod quidem commodum Joab perinde ſperabat adverſus Banaiam alterum militiæ præfectum, quem idcirco velut objectum fortunæ ſuæ aggerem è medio tollere parabat: & vero omnino feciſſet, niſi ab eodem fuiſſet aſtu feliciore præventus, & interfectus. v. 7.

Immolatis ergo Adonias arietibus, & vitulis, & univerſis pinguibus juxta lapidem magnum, qui erat vicinus fonti Fullonis vocavit omnes fratres ſuos, & Salomonem fratrem ſuum non vocavit. Regum inaugurationes victimis, & ſacrificiis celebrare mos erat, quem ſupra vidimus a Samuele in Saulis creatione fuiſſe obſervatum. Sic Abiathar ſummus Sacerdos, & Joabus militiæ princeps Adoniæ, ſeu potius ſuæ ambitioni ſerviebant, hoſtiarum ac thymiamatum religionem impio facinori obtendentes ipſa religione repugnante: non enim ignorabant divina ordinatione regnum Salo- v. 9.

lomoni fuisse destinatum, alioquin non erat, cur hunc solum Adonias præteriret, quando reliquos fratres ad suam inaugurationem invitavit.

v. 12. *Dixit Nathan Propheta ad Bethsabeam: Salva animam tuam, & filii tui Salomonis.* Nathan, tum, ut divinæ voluntati obsequeretur, sciebat namque Salomonem a Deo Davidis successorem designatum fuisse; tum, ut publicæ tranquillitati prospiceret, quam fratrum & factionum discordia turbatum iri prævidebat; tum denique, ut innocentis Salomonis saluti consuleret, quippe qui nosset ex præsenti facto præcipitem Adoniæ ambitionem, indeque conjectaret juvenem regnandi cupidum eos omnes è medio sublaturum, quos undeunde suspicaretur regni sui perturbatores. Quamobrem Bethsabeam sollicitat, ut quamprimum Regis aures occupet, se postea venturum pollicitus, Deoque aspirante inchoatum negotium perfecturum. Regina periculi magnitudine perterrita, Regem illico petit, narrat quæ filius natu major ipso inconsulto attentaverat, orat ut jurisjurandi memor destinatum Salomoni regnum ab Adonia occupari minime patiatur, mox ex condicto superveniens Nathan paucis Davidi persuasit, ut exortam discordiam ipse pro sua autoritate componat. Rege itaque Bethsabeæ filio regnum adjudicante, Nathan Propheta, & summus Sacerdos Sadoc, atque militiæ præfectus Banaias, accedente populi, & exercitus consensu & acclamatione, Regem salutarunt. Quidam opinati sunt juramentum hoc loco a Bethsabæa memoratum eo die factum fuisse, quo primum a Davide misso nuncio clam evocata fuit, ac proinde illud præstitum fuisse sine arbitris, intra regiæ domus adyta, blandientis potius affectu, quam religiose jurantis. Quapropter Bethsabeam merito timuisse, ne talis promissi memoriam vel longa dies, vel certe consequuta Davidis pœnitentia obliteraret. Nihilominus ab iis, quæ supra probavimus, non puto hic recedendum, quare multo probabilius esse existimo, illud juramentum eo tempore datum & acceptum, quo Rex Bethsabeam de acerbo filii, quem ex nefario concubi-

cubitu pepererat fato mœstissimam invisit, & consolatus est. Consolationis porro argumentum fuisse credo juratam ejusdem liberis promissionem successionis in regnum. Allegoria. Viden' Bethsabeam pedibus Davidis provolutam & supplicem exorare filio suo paternum regnum, agnosce in matre matris Ecclesiæ imaginem. Quid enim? An non & ista carissimis filiis regnum sempiternum a cœlesti patre incessanter postulat, & instat allegando Christi promissum, qui dixit: *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro, dare vobis regnum?* Luc. 12. 32.

Et imponite Salomonem filium meum v. 33.
super mulam meam, & deducite ad Siloe, & ungent eum ibi Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, ut regnet super Israel. Nec Moysen, nec Judices, qui populo præfuerunt unctos fuisse, Scriptura memorat. Et Moyses quidem extraordinaria Dei electione dux Hebræorum factus est. Josue vero non unctione, sed manuum impositione a Moyse principatum accepit, cæteri Judices incertum, an ullam in sua inauguratione cœremoniam adhibuerint, quod certo constat unctionem Sacerdotum fuisse olim propriam & ad Reges postea propagatam. Porro Salomon duplicem accepit unctionem, primam minus solennem, sed oppido necessariam ad cohibendam Adoniæ proterviam, alteram in generalibus omnium tribuum comitiis, utramque Davide adhuc in vivis agente. Allegoria. Salomon regno, ac nomine Regis pacifici dignitatem, & in omne genus humanum beneficentiam figuravit. Ipse namque Rex constitutus a patre pacem cunctis gentibus annunciavit & reddidit, ideoque a Prophetis vere ac merito princeps pacis appellatur. Insuper antiquum Gentilium & Judæorum dissidium sustulit, effecitque, ut in unius populi corpus utrique coalescerent. Præterea, quum Scriptura Salomonis regnum a fonte Siloe cœptum describit, significat homines per Christum ad regale sacerdotium provehendos, ab aquis baptismi regni sui exordium auspicaturos. His porro mirifice consonat, qui hoc loco indicatur tubarum clangor. Christo namque regnum suum ineunte, Apostolorum, atque Evangelistarum per

totum orbem insonuere tubæ, quarum clangore excitæ gentes ad Christi fidem venerunt, & diabolus ejusque satellites everso idololatriæ regno spe principatus, quem hactenus ambierant, pariter exciderunt, quare ad complementum allegoriæ aptissime Scriptura subtexuit, Adoniam, ejusque fautores & socios eo tubarum, ac tympanorum concentu deterritos, confestim soluto conventu, fugam arripuisse.

v. 52. *Dixitque Salomon, si fuerit vir fortis, capillus de capite ejus non cadet in terram.* Adonias a conjuratis desertus in tabernaculum Domini profugerat, indeque petebat a Salomone juris jurandi fidem: & in præsenti quidem a loci religione, & parentis adhuc superstitis clementia sibi satis cautum putabat: postulat ergo, ut in posterum tutum sibi vivere liceat. Concessit Salomon patris voluntati deferendum recte arbitratus, quem noverat filiorum suorum esse amantem, proinde nec Adoniæ cædem probare: conditionem tamen adjecit: *Si*, inquit, *fuerit vir fortis*: idest, si nihil tentaverit, quod virum honestum dedeceat. Imbellis & impotentis animi esse innuit, cupiditate vinci, pravas affectiones puta superbiam & ambitionem cohibere non posse. *Capillus de capite ejus non cadet in terram*, idest, nullam nocentis pœnam solvet, si fuerit innocens, esto capitalem meruerit, postquam nuper in caput meum conjuravit. Quod si regnum adhuc affectare, convictus fuerit, ambitioni modum supplicium statuet, quam disciplina cohibere non potuit.

CAP. II. v. 1. *ET appropinquaverunt dies David, ut moreretur, præcepitque Salomoni filio suo dicens.* David finem vitæ suæ præsentiens Salomonem pro sua sapientia, ac pietate ad tanti imperii gubernationem instituit: Jacob itaque & Moysis exempla recogitans in primis Dei timorem, divinorumque mandatorum observantiam etiam atque etiam eidem inculcat, & præmia ab illo expectare docet ampliſſima, ac proinde etiam illa, quæ patri suo promissa bene noverat; sic ut non ipse modo regnum habe-

haberet pacatiſſimum, verum etiam ad ſuos poſteros feliciter tranſmitteret. Deinde monet, ut publicæ tranquillitati proſpiciat, paciſque perturbatores coerceat.

Tu quoque noſti, quid fecerit mihi Joab filius Sarviæ. Primum Joabi crimen, & præcipua cauſa latæ hoc loco in eum ſententiæ, fuit duorum principum cædes, quæ quidem ob expoſitas ſupra circumſtantias non modo injuſta fuit, ſed homine honeſto ne dum militiæ Præfecto ignominioſa, & quo perpetrata fuerat contra publicam fidem, Regi, & Magiſtratibus injurioſa. Secundum fuit nex Abſalomis, quo in facto Joabus Davidem graviſſime offendit, & contriſtavit, tum ob atrocem filii cædem, tum ob contemtum majeſtatis, & apertam inobedientiam tranſgrediendo expreſſum præceptum, & ſæpius iteratum de re maximi momenti, quamque, proteſtatus fuerat Rex, ſibi cordi eſſe, ut nihil magis. Tertium, quod poſt commiſſam filii cædem ad patris conſpectum venire adeo non timuit, ut eundem etiam coram objurgare auderet. v. 5.

Habes quoque apud te Semei filium Gera &c. David expoſitis Joabi, & Semei criminibus eorundem punitionem Salomoni præcipit, modum tamen & qualitatem pœnæ minime præſcribit: *Tu*, inquit, *facies juxta ſapientiam tuam*. Quaſi dicat, tametſi ambo Joabus & Semei talia perpetraverint, ut eos impunitos relinquere, nefas ſit; tu tamen iſtuc negotium pro tua ſapientia ſic tranſigito, ut in ſua illos iniquitate tua æquitas capiat: quæ ergo peccata diſſimulavit patris tui indulgentia, tua ſeveritas non ſine novi criminis delatione animadvertat. Et ex parte quidem Joabi nova aderat cauſa cur plecteretur, conſpiratio videlicet cum Adonia, cujus fortaſſe principalis auctor, & machinator fuit, non item ex parte Semei, quare ejus ſupplicium Salomon diſtulit, utriuſque diſtulerat David uſque ad extremum vitæ tempus, Joabi quidem, quia nec citra proprii capitis periculum exequi potuit, attenta Joabi potentia; nec rei publicæ id fieri opportunum, aut utile viſum fuit. Semei vero, quia & culpam confeſſus eſt, & Regi occurrit eo tempore, quo v. 8.

Davidi clementia utendum fuit erga populum fere universum rebellionis reum, ne dum erga privatam personam ex privata injuria obnoxium. Allegoria. David, quum filii sui arbitrio committit præmium rependendum filiis Berzellai Galaaditæ hominis spectatæ in Regem fidei & liberalitatis, atque pœnam de Joabo & Semei sumendam, facto prævenit, quæ Christus de se ipse erat dicturus: *Neque pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio*: imo & quæ facturus est in supremo mundi die, quo illum credimus venturum bonorum operum remuneratorem, & scelerum vindicem.

Jo. 5. 22.

v. 11. *Dies autem, quibus regnavit David super Israel quadraginta anni sunt: in Hebron regnavit septem annis, & in Jerusalem triginta tribus annis.* Septem anni constant ex biennio, quo regnavit super Juda, Isbosetho vivente, & reliquis tribubus imperante: alii quinque anni supplendi sunt ex eo temporis spatio, quod a prima Davidis unctione, facta per Samuelem, fluxit usque ad alteram Hebrone peractam, toto namque eo intervallo Rex, & Christus Domini dici potuit propter unctionem, & infusa Sancti Spiritus charismata. Postremi tres & triginta anni, qui summam Davidici regni implent, sunt illi, quibus Jerosolymis regnavit Αυτοκράτωρ, idest plenam summamque exercens publicæ rei constituendæ potestatem.

v. 17. *Precor, ut dicas Salomoni, ut det mihi Abisag Sulamitidem uxorem.* Hæc ad Bethsabeam matrem Salomonis Adonias, qui Salomoni insidiari intermiserat, communem parentem adhuc in vivis agentem reveritus: eo itaque mortuo Joabo, & Abiathare auctoribus, ut ego interpretor, Abisag Sulamitidis nuptias petebat, ut si agente Salomonis matre, Reginam acciperet, regnum etiam Salomoni auferret. Hæc secum meditatus simplicem feminam homo versutissimus aggreditur. Mihi, inquit, qui natu major sum communi jure gentium regnum utique debebatur, neque Regem universus Israel dudum designaverat. Sed quoniam regnum debitum obtinere non licuit, optatas saltem Sulamitidis nuptias mihi a Rege exores, rogo. Sic vulgus ejus arcani penitus igna-

ignarum, adoloſcentem perinde inexpertum fallebat; nec enim ejus momenti negotium humano jure, aut populi ſuffragio tranſigendum fuit; & regnum a Deo inſtitutum, & divina diſpoſitione Salomoni adjudicatum Adonias immerito ambiebat. Sed nec populus Adoniæ, eſto hoc ipſe jactaret, regnum uſquam obtulit. Teſtantur feſtivæ acclamationes, quibus heſterno die terra concuti, findique viſa eſt, populum non Adoniam, ſed Salomonem Regem optaſſe.

Reſponditque Salomon, & dixit matri: Quare poſtulas Abiſag Sulamitidem Adoniæ? Poſtula ei & regnum. Non mirum, quod hic legitur, Salomonem venienti Reginæ aſſurrexiſſe, & illam adoraſſe, ſibique aſſidere voluiſſe, nempe cogitabat, quam magno conſtaret matri, quod ipſe ad tantam fortunæ, gloriæque altitudinem conſcendiſſet. Cæterum Salomon intellexit, Adoniam nuptiarum obtentu regnum aucupari. Quamobrem accito Banaia urbanæ militiæ præfecto Adoniam eodem die occidi juſſit. Sic immenſæ ambitionis juvenis quærens regnum, vitam perdidit. v. 22.

Abjathar quoque Sacerdoti dixit Rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum &c. Abjathar Pontificum ex familia Ithamaris ultimus, Pontificatum uſque ad obitum Davidis tenuerat, hunc jam ſenem Salomon amovit, & in patriam ſuam relegavit. Nam etſi non ignoraret, illum cum Joabo Adoniæ conſpirationem machinatum fuiſſe, & nunc ad petendas Sulamitidis nuptias eundem ſollicitaſſe, viri tamen amplitudinem, & præteriti temporis merita reveritus, nulla capitis imminutione mulctandum cenſuit, ne dum vita privandum. Juſſit tamen Jeroſolymis excedere, atque intra Anathoth oppidi fines ſe continere: publicæ tranquillitati expedire ratus, hominem ſeditioſum, & turbulentum a regia urbe procul abeſſe. Merito Rex aliquid deferendum putavit Pontifici, qui Davidi parenti ſuo factus individuus comes, magnum, Saule regnante, propriæ dignitatis, & exiſtimationis detrimentum inde reportarat. Hunc exitum tulit Abjathar Heli Pontificis nepos, ut eo ſacrorum v. 26.

rum præfecturam abdicante, & in ejus locum succedente Sadocho, Eleazari familia pristinum honoris gradum recuperaret, & impleretur sermo Domini, quem loquutus fuerat super domum Heli propter peccata filiorum ejus.

v. 28. *Et venit nuncius ad Joab, quod interfectus fuisset Adonias. Joab autem declinaverat post Adoniam, & post Salomonem non declinaverat: Et fugit Joab in tabernaculum Domini.* Huc profugit Joab, simul ac Adoniam interemtum audiit, ejusdem quippe criminis complicem se fuisse sciebat; & Salomonem istud ex Adoniæ, vel aliorum conjuratorum delatione resciviſſe, conjectabat. Aliquid namque novi Salomonem de Joabo audisse, Scriptura innuit, retexens, quam supra exposuerat, Joabi cum Adoniæ conspirationem. At Joabo nihil profuit tenuisse altare Domini, quemadmodum nec postea Athaliæ, quin Jojadæ Pontificis jussu occideretur, quod & nunc Salomon fecit. Intelligebat enim ex legis dispositione, homicidam insidiatorem nullum ab altari habere præsidium. *Ab al-*
Exod. 21. 15. *tari meo*, sunt verba legis, *evelles eum*. Evellendus ergo fuit Joabus ab altari, & è tabernaculo extrahendus, & sic in loco profano occidendus, ne sanctuarium humano sanguine pollueretur. Quamobrem Jo-
4. Reg. 11. 15. jadas videtur in simili casu Salomone religiosior fuisse, qui Athaliam nequidquam reluctantem a militibus jussit extra templi septa duci, & illic interfici. Hunc in modum Salomon Jojabum novo in crimine deprehensum sustulit, didicitque ex Jojabi, & Semei exitu patris sui Davidis præceptiones, prædictiones fuisse futurorum.

v. 36. *Et vocavit Rex Semei &c.* Vocavit, inquit, Semei alterum nocentem a Patre sibi designatum; edixitque, ut in urbe Jerosolyma sedem sibi deligeret, adjecit quoque suburbana, quo liceret defunctorum cadavera efferre, & ipsi ægro perinde, atque integro animi gratia deambulatum ire. Id porro Semei adeo non audiit invitus, ut sibi potius quasi de beneficio gratularetur. Conscius quippe suorum facinorum vere, & merito existimabat pro supplicio, quod merebatur, ho-

honore, quem non merebatur, affectum ſe fuiſſe.

Et factum eſt poſt tres annos, ut fugerent ſervi Semei ad Achis filium Maacha Regis Geth. Peccatum Semei, ut ſupra demonſtratum eſt, graviſſimum fuit, nec Salomon pœnam tamdiu diſtuliſſet, niſi data a parente fides, aliam coegiſſet ſupplicii cauſam expectare: quoniam præteritam culpam confeſſio nocentis, & Davidis indulgentia obliteraſſe videbatur. Accedebat ejuſdem Davidis mandatum ſupremis expreſſum tabulis, ne Semei ſine novo crimine plecteretur. Interea accidit fervorum fuga, quos ut reduceret, Semei profectus eſt in urbem Geth, deprehenſus ultimo ſupplicio affectus eſt. Cæterum ſi veniam ad illud iter conficiendum a Rege popoſciſſet, ille utique dediſſet, nec enim longum erat, nec abſentiam ferebat diuturnam, præſertim ſi ſervorum reductio niſi a proprio domino tranſigi non poterat. Nec Semei Regis mandatum triennio ante intimatum oblitus fuerat, ſed ejuſdem tranſgreſſionem credidit occultam fore, nec unquam ad Salomonis aures venturam. Hic porro comperto Semei ab urbe, in quam relegatus fuerat, diſceſſu, ſtatim poſt reditum hominem capi juſſit. Continuo ſententiam in reum convictum dicturus, quæ hoc loco Scriptura refert, regeſſit, novam ſcilicet præcepti violationem, & antiquum cum Davide jurgium: inevitabilem proinde pœnam eſſe dixit, quam, & Rex jurejurando comminatus fuerat, & reus ipſe, tanquam jure & juſto ſtatutam, laudaverat: confeſtim ad ſupplicium duci juſſit. Cauſa in urbe regia acta eſt, quo populus intelligeret Davidis mandata juſta & æqua fuiſſe, eademque exacte impleta, Deo nimirum fontes ab illo condemnatos per varios & improviſos caſus quaſi per ambages, & vada cæca ad ſupplicium ducente. Quatuor hic vides læſæ majeſtatis reos a Salomone condemnatos, omnes ruinam Judaicæ gentis ex injuſta Chriſti nece ſequuturam præſignabant. Primus Adonias, Rex deſignatus, & paulo poſt interfectus Judaici regni excidium portendit; perinde ut ſacerdotii Aaronici abrogationem Abjathar pontificatu dejectus, & Joab militiæ Præfectus

v. 39.

dignitate, vitaque ſpoliatus ejus gentis ducum, omniſque rei militaris interitum. Poſtremus Semei adhuc magis perſpicue & diſtincte peccatum, & pœnam expreſſit Judæorum, præſertim Jeroſolymitarum Chriſtum blaſphemantium, & ad crucem depoſcentium: & illa quidem ejuſdem Chriſti morientis oratione, velut ſupremo mandato ultra quatuor annorum decadas dilata fuit, nec porro ante inflicta, quam Judæi Apoſtolos, alioſque Chriſti diſcipulos perſequendo, in novo ſcelere deprehenſi ſunt.

CAP. III. v. 3. *ET dilexit Salomon Dominum, ambulans in præceptis patris ſui, excepto, quod in excelſis immolabat.* Attenim hoc fecit pater ejus: ſed neceſſitate compellente fecit. Quod Scriptura expreſſe annotandum cenſuit, ne tanti Regis & Prophetæ factum poſteris laqueum faceret. Sciebat David legem. *Cave ne offeras holocauſta tua in omni loco.* Merito ergo Salomon arguitur, quod a præceptis & moribus patris ſui exorbitaſſet, quia ſine Dei inſtinctu & nulla urgente neceſſitate in excelſis immolabat, imo & populum ſimili immolatione iterata legis ſtatuta violantem tolerabat, quod nec pater ejus, nec laudatiſſimi Reges Ezechias & Joſias tolerare voluerunt, eſto ea ſacrificia vero Deo offerrentur. Quamobrem, ut hunc errorem fortaſſe corrigeret, Salomon Gabaonem porrexit, ibique ad oſtium Tabernaculi, ſicut lex præſcribit, mille hoſtias immolavit: *Nam Tabernaculum Domini, & altare, quæ fecerat Moyſes in deſerto, ea tempeſtate erant in excelſo Gabaon.* Illuc ergo Salomon antiqua loci religione invitatus ſe contulit ad ſolenne illud ſacrificium, quamquam, & hoc rite Jeroſolymis offerre potuiſſet, ubi Arca Domini, & tabernaculum a Davide erectum proſtabat.

1. Paral. 21. Lev. 17. & Deut. 12.

1. Paral. 21.

v. 5. *Et apparuit Dominus Salomoni in viſione, dicens: Poſtula, quod vis, ut dem tibi.* Apparuit, inquit, in Gabaon non in excelſis, in quibus Salomon antea ſacrificaverat, quia hoc præter legis ſtatuta attentaverat. Conceſſit ſapientiam, hanc enim petebat Salomon, petiit autem & promeruit vigilans, quod dormiens & ſomno

somno sopitus petere sibi visus est: Deus vero non specie tenus, sed reipsa spiritum sapientiæ Salomoni infudit dormienti non illum modo, quem postulaverat ad polyticam videlicet gubernationem contractum, sed multo ampliorem. Ampliſſimam profecto fuisse Salomonis sapientiam, testantur parabolæ, quas dictavit, & quæ de natura rerum disseruit, & enigmatum a Regina Sabæ propositorum solutiones, idque ipsa Scripturæ verba plane declarant, ubi laudata Orientalium, & Ægyptiorum, aliarumque gentium sapientia, quæ sane non tantum polytica & œconomica fuit, Salomonem cunctis in hac parte præcelluisse affirmat. Atenimvero viri sapientis non fuit, Salomonis cum Ægyptia muliere connubium, quod hoc loco Scriptura commemorat, & infra etiam damnat. Ejusmodi namque cum peregrinis feminis conjugia Deus per Moysen iteratis legibus Israëlitis absolute interdixerat, excepto eo casu, in quo puella patriam religionem abjurare, & populo Dei aggregari statuisset: nec alio modo viris Hebræis nupsere Rahab, Ruth, & Maacha filia Regis Gessur.

Infr. 4. 30.

Infr. 11. 1.

Ecce dedi tibi cor sapiens, & intelligens, ut nullus ante te similis fuerit, nec post te surrecturus sit. Etsi attenta rerum gestarum historia nullus dubitet, quin Salomoni ea magnitudo imperii, mentisque altitudo & præstantia singulari Dei munere obtigerint, perindeque manifestum sit, nec decessorum, successorumve Regum quempiam illi hac in parte æquiparandum esse: nihilominus certum est hæc & alia, quæ præsertim in Psalmis de Salomone dicuntur, pleraque ad Christum traducenda esse, secus nec sensus, nec veritas dictis absolute & ex toto constabit. Christus itaque est ille princeps pacis, cujus sapientiam & regiam potestatem nulla similis vel tempore antecessit, vel amplitudine adæquavit. Nec enim ante ipsum natus est filius æternitate & natura, ac potestate æqualis patri, neque post eum futurus est ipsi similis, sicut idem Deus Verbum per alium Prophetam loquitur: *Ante me*, inquit, *non est formatus Deus, neque post me erit.*

v. 12.

Es. 43. 16.

v. 16. *Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad Regem &c.* Hic judicium Salomonis Scriptura aptiſſime ſubtexit, velut quoddam ſpecimen ejus ſapientiæ, quam dixit divinitus illi fuiſſe conceſſam. Accidit, inquit, ut geminæ meretrices de puero inter ſe contenderent: quumque conſtaret alterutram filiolum ſuum oppreſſiſſe, utraque ſuperſtitem infantem ſuum eſſe affirmabat. Lis ad forum deducta eſt Salomone judice. Allegoria. Duæ mulieres Eccleſiam nobis deſignant & Synagogam, hæc porro poſtquam ſacramentum humanæ redemptionis ſupprimere tentavit, & Redemtorem fictis criminibus oppreſſit & occidit, nihilominus clamitat, adhuc filium ſuum vivere, Judaicum ſcilicet populum Deo gratum eſſe & acceptum, & Moſaicam legem, quæ mortua eſt, vitam eidem impertire ſempiternam. His imbuta erroribus cum Eccleſia, cujus altera mulier typus fuit, perpetuo altercatur. Litem compoſuit Rex pacificus non dividendo, ſed congregando utriuſque matris filios, ut unum ex Judæis & gentibus fieret corpus, cujus caput eſt Chriſtus. Cæterum ambæ matres commorari dicuntur ſub eodem tecto, quia Eccleſia & Synagoga permixtis contuberniis hunc mundum habitant. Rurſus contraria harum mulierum vota declarant contraria Eccleſiæ & cujuſvis ſectæ ſtudia. Omnes namque hæreſes diviſione gaudent. Contra mater vera & ſola Eccleſia Chriſti diſſenſiones cavet & ſchiſmata, *ſollicita ſervare unitatem Spiritus in vinculo pacis*. Quocirca congruenter ad propoſitum Scriptura ſubdit: *Dixit ergo Rex afferte mihi gladium, quumque attuliſſent gladium coram Rege. Dividite, inquit, infantem in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri*. Huic ſententiæ, quum vera mater ſupplex, ac triſtis contradiceret, *e contrario altera dicebat: nec mihi, nec tibi, ſed dividatur*. Nec aliæ profecto ſunt Hæreticorum voces, quibus notum eſt bella, cædes & civilem diſcordiam ſemper grata fuiſſe. Hoc nempe prioris temporis hiſtoriæ teſtantur, & nos in præſenti videmus.

Eph. 4. 5.

v. 17. *Reſpondit Rex: Date huic infantem vivum, & non occidatur, hæc enim eſt mater ejus*. Quum nullum aliun-

A aliunde ſuppeteret documentum, Salomon naturam interrogavit, propoſitaque infantis cæde ex contrario litigantium affectu veram matrem deprehendit, & prodidit.

ERat autem Salomon regnans ſuper omnem Iſrael, & hi principes, quos habebat. Texitur hoc loco catalogus Præpoſitorum, quibus Salomon œconomicam domus ſuæ adminiſtrationem, & polyticam totius regni commiſit. Allegoria. Delecti a Salomone præſides Prælatorum ordinem deſignant, quos ſua Chriſtus gratia roboratos ad populi ſui regimen aſſumſit. Duodecim vero Præfecti deſignantur ad ſubminiſtrandam Regi, ejuſque domui annonam, quia totidem a Chriſto Apoſtoli per univerſum orbem diſtribuendi erant, inſtituendique divinorum myſteriorum diſpenſatores, qui vivo & immortali cibo paſcerent Iſrael Dei, & cœleſtem annonam domui Regis pacifici ſubminiſtrarent. Singularum perinde præfecturarum limites definiuntur, quia ſimiliter Apoſtoli provincias ſortiti ſunt, Simon Romam docuit, Epheſum Joannes, Mattheus Palæſtinam, & Indorum regiones Thomas. Quamquam Reginarum & concubinarum numerus extra modum productus & equorum, jumentorumque copia, atque ædificiorum amplitudo & magnificentia vorago immenſa videbatur, quæ niſi infinito ſumtu opplери non poſſet. Vides hic Salomonem a paterno more etiam in hac parte deſciviſſe: hoc enim David non fecit, & lex expreſſe interdixit: *Si fuerit*, inquit, *conſtitutus Rex, non multiplicabit ſibi equos, non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti, & auri immenſa pondera*. Salomon contra, perinde ac ſi lex his contraria præcepiſſet, præſepia habuit quadraginta millia equorum currilium & duodecim millia equeſtrium, trecentas Reginas & ſeptingentas concubinas, & incredibiles opes. Huic immenſo luxui reſpondebat ſimilis menſæ apparatus, quem hoc loco Scriptura deſcribit. Allegoria. Quoniam ad inſtruendam Salomonis menſam promiſcue comportari vides ſimilam, farinam, vitulos ſaginatos & paſcuales, arietes, cervos, capreas, boves

CAP. IV. v. 1.

Deut.17.16.

ves ſilveſtres , & altiles aves , ſingula obſerva , & primum in ſimila contemplare cœleſtes illos ſpiritus , qui ſine velamine ſpeculantur divina , ſimilæ proinde comparantur , tum quia liquida & defœcata luce illuminantur, tum quia puriſſimi ſunt & omnis concretionis expertes , quales eſſe credimus Seraphim & Cherubim . Qui autem farina furfuri permiſta aluntur , illos eſſe , cogita , qui nec eo dum progreſſi ſunt , ut ad hauſtum puri luminis per ſe ſufficiant , nec enim adhuc integram & caſtam mentem nacti ſunt , ſed ad inſtar triticeæ farinæ concreti furfuris admiſtione infuſcantur , ſecundum tamen obtinent contemplationis gradum . Quibus autem vituli ſaginati menſam inſtruunt , eos eſſe dicimus , qui rerum caducarum jugum vel nunquam acceperunt , vel jam excuſſerunt & libertatem , qua liberavit nos Chriſtus adepti ſunt. Iſti porro deterſa curarum ſecularium caligine myſticis irradiationibus identidem aſperguntur , ſed non implentur. Rurſus aves homines deſignant , qui a terrenis rebus abſtracti humana cuncta prætervolant , & divinæ contemplationis ſumma petunt . Hi porro Apoſtolis comparabiles ſunt ; nam qui contrariis moribus vivunt , bobus hoc loco comparatos puta : hujus generis ſunt homines , qui profanas curas necdum abjecerunt , quadrupedis nempe ſunt ſimiles , quorum corpora quum prona ſint , terram perpetuo intuentur . Quibus autem agnorum indoles & natura obtigit , illos eſſe cogita , qui manſuetudine , ſimplicitate , atque innocentia Chriſtum imitantur agnum , qui tulit peccatum mundi . Poſtremi veniunt boves ſylveſtres , cervi & capreæ , filios autem regni ſignificant , qui è diverſis , variiſque gentibus collecti ſanctæ Eccleſiæ aggregantur . Capreis porro & cervis componuntur , quia a venatoribus , quos Deus olim miſſurum ſe dixit , in Gentilitatis ſylva capti , cicurantur & regno Chriſti ſubjiciuntur. Quum autem audis tantæ virorum & mulierum multitudini , quotidianum cenſum ordinatiſſima diſtributione a Salomonis Præfectis ſubminiſtratum fuiſſe , paleas ſimiliter & hordeum regiis ſtabulis proviſa , agnoſce pulcherrimum ordinem in ſancta Eccleſia a Chriſto con-

constitutum, & quomodo ſpirituales divinorum ſacramentorum diſpenſatores cunctis Eccleſiæ filiis alimenta juxta cujuſque gradum miniſtrant, ſic ut probis & perfectis arcana, & abſcondita depromant; pœnitentibus vero & extra templi fores ſtantibus paleas, & hordeum porrigant: non quod Chriſti doctrinam & ſacramenta hordeum, & paleas eſſe putemus, ſed quum homines ejus conditionis mores animantium ratione carentium induerint, ideo non quaſi homines mentis, rationiſque compotes aluntur, aluntur tamen, quoniam & jumentis alimenta præbentur. *Homines*, inquit Propheta, *& jumenta ſalvabis Domine*.

Et præcedebat ſapientia Salomonis v. 30.
ſapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus. Salomonem dicit cunctos mortales ſapientia antegreſſum fuiſſe non modo Orientales, quos alibi filios Orientis, Scriptura appellat, ſuntque Arabes Abrahæ poſteri, ſed etiam Ægyptios, apud quos naturales & polyticæ ſcientiæ maxime floruerunt, & quos ipſa Salomonis ætas protulerat viros ſapientiſſimos puta Ethan, Ezraitam, & Dordam, & filios Mahol.

Et loquutus eſt Salomon tria mil- v. 32.
lia parabolas, & carmina mille, & quinque, quorum pleraque interciderunt ob Hebræorum injuriam, vel potius diſperſionem, & ſervitutem. Externarum quippe gentium armis oppreſſi & libertate ſpoliati, ſolum etiam mutare coacti ſunt, & in alienas terras tranſmigrare. In ea porro reipublicæ everſione, nil mirum, ſi cum incendio archivorum, & bibliothecarum libri quoque Salomonis interierint, quæ ſuperſunt quædam ab amicis Ezechiæ Regis Juda deſcripta & conſervata fuiſſe, Scriptura teſtatur. *Prov.* 25.

Et diſputavit ſuper lignis a Ce- v. 33.
dro Libani uſque ad Hyſſopum, quæ naſcitur in pariete. A ſupremo plantarum genere ad infimum, a cedris procerrimis, mundoque coævis uſque ad Hyſſopum herbulam Ephemeram. Senſus eſt. Salomonem de cujuſvis generis plantis nulla penitus omiſſa diſſeruiſſe.

Et

CAP. V. v. 8. *ET misit Hiram ad Salomonem dicens : Ego faciam voluntatem tuam in lignis Cedrinis , & Abiegnis .* In hoc Tyriorum Rege , qui Salomoni ad templi fabricam operam contulit maxime utilem , quædam velut lineamenta vides animæ Christi gratia ad pristinam integritatem , & rectitudinem aspirantis , sed & futuram Christo regnante , & ædificante Ecclesiam Gentium conversionem , & earundem ad ejus ædificationem mirabilem conspirationem .

v. 10. *Itaque Hiram dabat Salomoni ligna Cedrina , & Abiegna* , quæ vicini Libani montis nobiles sylvæ affatim suppeditabant . Hæc porro Tyrii componebant in ratibus , & ad condicta loca transmittebant , unde Jerosolymam advehenda curabat Salomon . Allegoria . Non est hic de arcano sensu laborandum : clara quippe est Salomonis in hoc facto cum Christo analogia in iis , quæ idem ad ædificationem Ecclesiæ fecit . Enimvero sicut Salomon desecta è jugis Libani ligna & lapides in mare deponi jussit , & inde advecta ad ædificium templi adhibuit : ita Christus Judæos & Gentiles ab infidelitatis sylva acceptos per baptismi sui aquas ad templi non manufacti fabricam transtulit.

v. 15. *Fueruntque Salomoni septuaginta millia portantium onera , & octoginta millia latomorum.* Tot hominum millia ad cædendas , convehendasque trabes & lapides conducta millia millium administratoriorum spirituum ad salutem nostram missorum designant . Angelis nempe suis mandavit Deus , ut Sanctorum inprimis animas a sæculi rupe , excidant , perpoliant , & velut ad amussim dirigant . Quumque supernæ domus ædificio congruere viderint , alis spiritus sursum evheant suis coaptandas locis . Rursus in eodem symbolo delineatos contemplare Sanctorum pro animarum conversione & salute labores , sive quum homines a sæculi amore abstrahere nituntur , sive quum inde avulsos , velut defectos rupe lapides levigare pergunt , donec accurata expolitione splendorem illis accersant , cœlestique ædificio dignos efficiant . Tum vero illuc a supremo Opifice asportantur & disponuntur . Tali

A li profecto in fratres caritate excellentes administratoriis spiritibus comparabiles sunt . Tertio Salomonis artifices intelligimus Angelos in ministerium missos , necnon Prophetas & Apostolos ex antiquo populo ad Ecclesiæ ædificationem electos ; commodatos vero a Tyriorum Rege fabros, viros doctrina & sanctitate præstantes, quos populus Gentilis ad idem opus affatim & copiosissime suppeditavit.

B

F*Actum est ergo , quadringentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti in anno quarto , mense Jar (ipse est mensis secundus) regni Salomonis ædificari cœpit domus Domini* . Deus Salomonem ad templi sui fabricam elegerat , quam CAP. VI. v. 1.

C electionem David sibi perspectam fuisse testatur illis verbis . *Salomon puer est , & de illo prædictum est , quod ædificaret domum* . Quandonam prædictum ? Fortasse istud Nathan Propheta significavit , quando de construendo templo secum deliberantem Dei nomine inhibuit , eo quod manus humano sanguine pollutas haberet ; nasciturum tamen dixit ipsi filium , qui piam ejusdem cogitationem ad effectum perduceret . Exinde David materiam & sumtus futuro ædificio necessarios comparare instituit , perfecitque sequentibus annis , quibus luculentam auri , argentique copiam collegit , summam habes in primo Annalium talentorum auri centum mille , argenti mille millia præter æris

D & ferri inæstimabilem copiam . Huic porro summæ adjecit Salomon de suo mille millia talentorum auri , & duo millia millium argenti . Anno itaque ab exitu quadringentesimo octogesimo templi fabricam aggressus est, regni sui quarto & mense secundo (qui nobis Jar , Majus) in urbe Jerosolyma in eo monte , in quo Abraham olim filium suum obtulerat , in area Areu-

E næ , quam David a Jebusæis emerat & immolato inibi holocausto dedicaverat . Quare situs templi ad gentes pertinebat , nam ab Amorrhæis acceptus fuerat : sed & pars magna opificum Phœnices fuerunt , Tyrii , Sidonii , & Giblii , qui ad populum Dei nulla ratione pertinebant , perinde & Hiram Rex Tyri , ejus operis

F

fecundus poſt Salomonem auctor, gentilis fuit. Ad ædificandum ſcilicet Deo templum, ideſt Eccleſiam, duos populos Hebræum & Gentilem convenire oportebat. Et duas naturas Humanam & Angelicam in unum civitatis corpus coaleſcentes templum non manufactum in cœlo conſtruere. Rurſus obſerva, quod modo dicebam, in eodem monte peractum Abrahami ſacrificium, deinde ædificatum Moſaicis ſacrificiis templum & altare, ut intelligas a cruento Chriſti ſacrificio ſuam iſta virtutem hauiſſe. Si quam enim Sacerdotes Aaronici habuere poteſtatem expiandi peccata, illam utique a Chriſti ſacrificio acceperunt, peccatores itaque in fide illius divinæ hoſtiæ expiabant. Porro templum ad formam Tabernaculi Moſaici Salomon architectatus eſt. Tabernaculum temporis, quod Moyſes conſtruxit, Scriptura appellat, quoniam nec fixum, nec ſtabile erat, ſed quoties populus caſtra movere debebat, ſolvebatur, & denuo compingebatur ad nutum Angeli, Hebræorum in deſerto profectiones, ſtationeſque perpetuo moderantis. Suum contra Salomon Tabernaculum, ſeu templum immobile molitus eſt, quod fixam ac perpetuam in terra promiſſa ſedem populo polliceretur. Templi ſacratiora adyta duo erant, alterum ſancta dicebatur & Sacerdotibus dumtaxat patebat, in quo Angelus Joannis Baptiſtæ nativitatem Zachariæ nunciavit, alterum interius, parſque erat templi auguſtiſſima, cujus acceſſus ſoli Pontifici permiſſus, quare Sancta Sanctorum appellatur. Templo adjuncta fecerunt porticus, & atria ampliſſima, quorum frequens in Scriptura fit mentio.

v. 4. *Fecitque in templo feneſtras obliquas, & preſſas.* Duæ feneſtrarum facies, alia interna, externa alia hæc preſſa & anguſta, illa patula & multo latior, contemplantium differentes gradus deſignant: alii quippe myſteriorum Emmanuelis uberiore & clariore luce fruuntur, quibus vero per foramen breve & exile illa tranſmittitur, eos eſſe cogitamus, quibus Juſtitiæ Sol nitet tenuiore lumine, & quaſi die adhuc dubia. Iterum obſerva feneſtrarum figuram ad contrarios proſpectus oppido diverſam, qua enim

enim templum ſpectant latiſſime panduntur, eædem, qua vergunt ad vias publicas & fora urbis, in arctius coëunt, & anguſtiſſimæ ſunt: contemplantem animam iſta monent ad interiora ſua ſe convertere & inibi divina effuſo ſinu ſuſcipere, nam templum Dei nos ſumus, & regnum Dei intra nos eſt. Quæ vero extra nos ſunt, breviter & preſſe tractare.

Et ædificavit ſuper parietem templi tabulata per gyrum, quorum infimum habebat cubitos quinque latitudinis, ſex medium, ſeptem ſupremum, Alteram hic habes contemplationis Sanctorum imaginem. Alii ſiquidem in infimis ſubſidere dicuntur, quia ab intelligentia divinorum myſteriorum adhuc remotiores ſunt. Nam qui ad mediam contignationem aſcenderunt, Deo propiores facti, majori luce perfunduntur, qui ſumma tenent, divina vident ſine medio. v. 5.

Et malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non eſt auditum in domo, quum ædificaretur. Conveniunt iſta cum iis, quæ de altaris conſtructione præceperat Moyſes. *Ferrum*, inquit, *non movebis ſuper lapides altaris, ne polluas eos*. Ergo lapides & ligna aliis in locis dolabantur, & quadrabantur, indeque advecta ædificio aptabantur. v. 7.

Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis. Quatuor hic indicantur Cherubim, Palmæ, Narciſſi & Lilia ſymbola eſſe dicimus Sanctorum in templo orantium & divina contemplantium, quos ſimili ſenſu, quamquam aliis ſymbolis Moyſes adumbrarat, quum tribus populi ſui in quatuor turmas ad quatuor mundi plagas diſtribuit, ita tamen ut omnes circa Tabernaculum excubarent. Tabernaculum quippe Dei perſonam repræſentabat, quem præſentem ab eis haberi, & perpetuo ſpectari volebat. v. 29.

ET *ſtatuit duas columnas in porticu templi*. Columnæ duæ duos mundos ſignificant viſibilem & inviſibilem, ambo domum omnium gentium Eccleſiam Chriſti ſuſtinent, Spiritus videlicet in miniſterium miſſi, atque Prophetæ & Apoſtoli, & illorum CAP. VII. v. 21.

rum ſucceſſores ad Eccleſiæ regimen divina diſpoſitione conſtituti. *Vocavit nomen unius Jachin*, ideſt ſtabiliat vox eſt optantis, ædificium fore ſtabile & firmum. *Et vocavit nomen alterius Beoz*, ideſt in fortitudine, adeo ut ſimul juncta integram orationem efficiant petentis templi firmitudinem & ſtabilitatem. Rurſus, duæ columnæ in porticu templi poſitæ ſignificant juſtitiam Dei benefacta remunerantis, & delicta vindicantis: hiſce namque columnis incumbit, & ſtat quodlibet regimen polyticum. Ambæ in porticu, & in primo aditu templi locantur, quia juxta Apoſtolum: accedentem ad Deum primum diſcere & credere oportet, quod remunerator ſit bonorum, & vindex malorum.

Heb. 11. 6.

v. 23. *Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum a labio uſque ad labium*, in quo miſſa aqua manus & pedes lavabant Sacerdotes templi miniſterium obituri. Ejuſmodi ampliſſima concha, ejuſque uſus & materia ex metallo pretioſiſſimo Emmanuelem, & ejus in carne adventum deſignant, ad cujus aquas Prophetæ vocant ſitientes & immundos. Allegoriæ congruunt humeruli, ſeu columellæ mare ſuſtinentes, quæ Prophetarum vaticinia, & Apoſtolorum prædicationem ſignificant, quæ duo ſimul conjuncta, mutuoque ſibi convenientia fidem de Divini Verbi incarnatione, miraculis paſſione, atque reſurrectione ſuſtinent & mirifice confirmant. Congruenter ergo boves duodecim æneum hoc mare portantes juxta Eccleſiaſticum, ideſt allegoricum ſenſum Apoſtolos interpretare, & Prophetas Chriſti nomen per univerſum orbem ſpecie quadam triumphi circumferentes. Hinc rurſus aſſurge, & duodecim Angelorum legiones ſpeculare, quarum obſequium Chriſtus a Judæis comprehenſus & poſtridie crucem libens ſubiturus, recuſavit: nunc vero poſtquam aſſumtus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei, ejuſdem thronum portant.

v. 46. *In campeſtri regione Jericho fudit, ea Rex in civitate Cacar inter Sochoth, & Sarthan*. Si vaſa Domini ſecundum Apoſtolum, ſunt corpora & animæ Sanctorum, ſenſus allegoricus hujus loci declarat renovationem homi-

A minis per Christum . Idem enim est Rex pacificus , qui vasa ignominiæ in vasa honoris refudit in planitie urbis Jerico ad ripas Jordanis , idest ad aquas fluminis lætificantis civitatem Dei , quod est baptismus . Hæc vasa sunt , quæ fortis armatus diabolo abstulit , & in usum & ornamentum Ecclesiæ suæ refinxit , ut Paulum vas electionis .

B *Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini , altare aureum , & mensam , super quam ponerentur panes propositionis , aurea* . Aurea mensa Christus est , quam Dei sapientia proposuit , & panibus instruxit , quibus animæ Sanctorum aluntur ad vitam sempiternam . Panes ergo propositionis designant nostri sacrificii mysteria ab Ecclesiæ ministris per Christum oblati . Mensam geminæ cingunt coronæ , quia Christum duæ circumstant naturæ terrestris , atque cœlestis , Angelica & humana . Labium itaque a mensa prominens inter utramque coronam labium est exultationis , quo Christum loquuntur , & laudant terrestres & cœlestes naturæ , quas antea inter se dissidentes idem conciliavit , & perpetuæ caritatis nexu conjunxit . v. 28.

C

D *Et perfecit omne opus , quod faciebat Salomon in domo Domini , & intulit , quæ sanctificaverat David pater suus , argentum , & aurum , & vasa reposuit in thesauris domus Domini* . Non ea solummodo , quæ vel ipse , vel pater ejus paraverant , sed in primis Arcam Domini & repositas in eadem legis tabulas , & Arcæ superpositum oraculum , deinde Tabernaculum ligneum a Moyse fabrefactum , & ejusdem vasa bene multa , & amplam supellectilem , nec enim verisimile est Salomonem ea destruxisse , aut in profano alio loco reposuisse . v. 36.

E

F *Tunc congregavit Salomon omnes tribus Israel in mense Frugum ad solemnitatem* . Frugum mensis nobis est Tescrin primus , idemque anni initium . Et quoniam eo mense Tabernaculorum festum Hebræis celebrare mos erat , in quo omnes mares , quibus per ætatem licuisset , ad Tabernaculum Domini convenire tenebantur , CAP. VIII. v. 1.

tur, opportune Salomon hunc menſem ad templi dedicationem delegit, ne populum denuo congregare cogeretur. Dierum quatuordecim ſpatium definitum fuit utrique feſto ſic, ut priore hebdomada templi dedicatio fieret, ſequenti Tabernaculorum feſtum de more ageretur. In hoc celeberrimo omnium tribuum conventu Arca Domini de civitate Sion, ubi eam poſuerat David, ad novam ædem tranſlata fuit, ipſo Rege præeunte cum univerſo populo, atque a Sacerdotibus in intimo templi adyto collocata fuit. Inde vero digreſſis Sacerdotibus allapſa cœlo nubes templum implevit. Tria autem ſignificabat, primum, divinitatis ad homines ſe benigne demittentis deſcenſum, ſuamque in eo loco præſentiam manifeſtare volentis. Rurſus docebat opere, quod verbo Apoſtolus, ſcribens: *Videmus nunc quaſi per ſpeculum in ænigmatibus*: Nec enim puri luminis fulgorem creatæ mentis, ne dum oculi mortalis acies ſuſtinet, ſed velut lucerna luce Solis continuo offunditur. *Nubes* ergo, & *nebula*, in quibus habitare Deus hoc loco dicitur, obſcuram ejuſdem notitiam deſignat, quam interim participamus, *dum peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem*. Tertio, portendebat, ejus templi durationem non admodum diuturnam fore, ſed nubis & nebulæ in modum urbem & ædem fore diſſipandam. Quod Deus Salomoni hic comminatus eſt, nec diu poſt, Chaldæis Judæam invadentibus & vaſtantibus, ad effectum perduxit. Poſt nubis illapſum, & Salomonis orationem cœleſtis ignis propoſitas hoſtias abſumſit. Idem frequenter in Scriptura occurrit, quando Deus acceptum ſibi holocauſtum ſignificare volebat, fecit & nunc, quo ſuam voluntatem erga templum, in quo offerebatur, teſtaretur, id enim Salomon poſtulaverat. Cæterum victimarum in ea celebritate cæſarum vis tanta fuit, ut omnem numerum, & æſtimationem exceſſerit. Quare Scriptura hoſtiarum pacificarum numerum dumtaxat expreſſit, quem ad viginti duo millia boum, & ovium millia centum viginti productum fuiſſe refert. Id porro fieri oppido conſentaneum fuit, ut nimirum, crematis partibus vi-

1. Cor. 13. 12.

victimæ, quæ Deo in ejuſmodi ſacrificiis ſeponendæ erant, reliqua cibum tantæ multitudini ſufficerent. Peracta dedicatione templi, Salomon miniſteriorum & Sacerdotum, atque Levitarum in iis obeundis vices & ordinem juxta notam ſibi Davidis mentem diſtinxit, & in uſum tunc primum induxit. Allegoria. Duæ hebdomades, duæque ſolennitates ſumma cum lætitia a populo Domini tranſactæ, altera Eccleſiæ noſtræ celebritates præſignabat, quas Chriſtus myſtica dedicatione templi ſui, & aſſumtæ carnis in cœlum translatione auſpicatus eſt: altera nempe poſtrema, poſtremum perinde diem omnium feſtorum maximum, poſt corporum reſurrectionem omnibus Sanctis affulſurum adumbravit. Illum porro diem ſequetur diſtributio miniſtrorum, & officiorum in cœleſti illo templo perpetuo duratura. Juſti ſiquidem membra Chriſti ſunt, nec unum omnes in cœlo actum habebunt, nec unum locum, quum dicat Dominus: *In domo Patris mei multæ manſiones ſunt.* *I.Par.28.19* *Jo.14.2.*

Stetit autem Salomon ante altare, v.22. *& expandit manus ſuas in cœlum, & ait: Domine Deus &c.* Habuit Salomon prolixam ad Deum precationem, qua finita, converſus ad populum bona illi cuncta precatus eſt, ſuaſitque, ut in poſterum ſancte Deum colere, eique ex animo ſervire pergeret: quod ut altius mentibus fixum maneret, oppido veriſimile eſt univerſo conventui renunciaſſe, quæ ſibi non tamen uni, imo cunctis Iſtaëlitis præſentibus & futuris fuerant intimata. Interim nota Salomonem non modo pro populo ſuo oraſſe, ſed etiam pro externis & alienigenis, ab Iſraëlitarum gente diſſidentibus, eidemque frequenter infeſtis, quo nimirum filius Davidis Davidis Dominum exhiberet pro omnibus generatim, etiam pro inimicis orantem, nobiſque illa præcipientem: *Orate pro calumniantibus, & perſequentibus vos.* *Matt.5.44.*

CAP. IX. v. 1.

ET apparuit ei Dominus secundo, sicut apparuerunt ei in Gabaon. Quater Dominus Salomonem alloquutus fuit, bis per interpretem, primum post susceptam ab illo cogitationem extruendi templi, iterum post ejusdem a pietate defectionem. Bis quoque in somnis, primum ante templi constructionem in Gabaon, rursus post orationem die dedicationis habitam. Respondit itaque in hac secunda apparitione iis, quæ Salomon in illa oratione postulaverat, sibique postulata placere, significat, præcipue quæ ad templi stabilimentum & gloriam pertinerent: rata quoque & fixa se habiturum dixit, quæcumque Davidi promiserat: conditionem tamen adjecit, quam in omnibus promissis illi populo factis, inculcare consueverat: si modo, inquit, Salomon parentis vestigiis insisteret, populus vero patriam religionem sancte, casteque observare pergeret. Cætera, quæ hoc loco attexuntur contra pacti hujus transgressores, & Judæis, eorumque templo horribiles calamitates, & exitium portendunt, expositione profecto non indigent, quando res ipsæ nostris oculis ubique obversantur, facta enim, quæ videmus, verba, quæ legimus declarant.

CAP. X. v. 1.

ET Regina Saba audita fama Salomonis, & nomine Domini venit. Non fama Salomonis tantummodo, sed studio cognoscendi Deum Salomonis excita longum & anceps iter suscepit, magno utique stipata comitatu, atque ut consuetudo ferebat, dona ampliſſima & regiæ magnificentiæ digna secum vehens. Porro credibile est, eam famam ad Reginam pervenisse, vulgato ab illis rumore, qui ex Phœnicia, & finitimis regionibus conducti operam suam Hiramo & Salomoni locaverant, eandemque latissime postea propagatam, missis a Salomone & Hiramo classibus, quas ad Arabiæ portus frequenter appuliſſe, & cum indigenis negotia habuisse, præter alia documenta præsens Reginæ factum suadet. Hujus feminæ studium laudavit Dominus in Evangelio, ubi tamen Reginam Austri appellat. Hoc nimirum nomine Scriptura indicare solet omnes

omnes regiones ad auſtrum Paleſtinæ poſitas. Arabiam certe intelligebat Habacuc, quando canebat, *Deus ab auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan*, de rebus quippe ad Sinai Arabiæ montem geſtis loquitur. Quare vocabulum illud latiſſimam habet ſignificationem, & præter duas Arabias Judææ confines complectitur Sabæorum regiones, genteſque Sabæis finitimas extra fauces maris Rubri Oceano expoſitas, puta Homeritas & Auxumitas. Auſtri ſiquidem Reginam iſtas quoque provincias obtinuiſſe ipſa, quæ attulit dona, ſui ſcilicet regni vernaculæ merces, indicant, ut non ſine cauſa Chriſtus mutato nomine Reginam Auſtri cam appellaverit; utpote quæ non Sabæis tantummodo, ſed populis etiam aliis ad auſtrum Judææ, perinde poſitis, imperitaret. Aromatum porro gemmarum & auri proventu priſcis quoque temporibus notiſſimas fuiſſe Sabæam, & confines Sabææ regiones, Scriptura plurimis in locis oſtendit.

Dixitque ad Regem: Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea. Quum ergo Regina Hieroſolymam veniſſet & Salomonem docentem, propoſitaque enigmata ſapientiſſime diſſolventem audiſſet. Ædificiorum præterea fuiſſet contemplata magnificentiam, templique inprimis amplitudinem, apparatum ſacrificiorum, Levitarum ordinem & numerum miniſtrorum, atque officiorum, functionumque ordinatiſſimam diſtributionem, tanta admiratione capta eſt, ut ſibi vix mente conſtaret: quamobrem ad Salomonem converſa: *Major*, ait, *eſt ſapientia tua, & opera tua, quam rumor, quem audivi*. Mox a Salomone edocta patriam ſuperſtitionem ejuravit, & Deum verum confeſſa eſt, quod quidem conjicere licet, ex eo, quod Scriptura dicit: Reginam Salomonis fama & nomine Domini ad eam tranſmiſſionem fuiſſe invitatam, tum ex iis, quæ de Deo vero ad Salomonem proloquitur. *Sit*, inquit, *Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſrael*. Cujus ergo divinitatem & potentiam verbis profeſſa fuerat, oblatione etiam teſtari voluit: quare advecta ſecum munera

v. 6.

bifarium divisit , & thus quidem ac cætera aromata in usum templi seposuit , gemmis vero & auro Regem munerata est . Allegoria . Regina Austri Salomonem accedens , & ab eo doceri cupiens , sanctam sponsam de regionibus Nigrorum , idest Gentium ad cœlestem Salomonem venientem repræsentat . Deus siquidem cum hominibus conversatus ad sanctam , quam sibi sponsavit, Ecclesiam in parabolis loquebatur , ipsique earum sensum per
Mat.13.36. Apostolos sciscitanti exposuit . Quin & hodie quoque eadem per filios suos orat , & instat : *Edissere nobis pa-*
Rom.11.33. *rabolam* . Quis enim hactenus comprehendit *altitudinem divitiarum sa-*
Ephes.3.19. *pientiæ , & scientiæ Dei , aut supereminentem scientiæ charitatem Christi* . Salomon porro Reginam Saba docuit omnia verba , quæ proposuerat . Christus similiter Reginæ suæ aperuit , quidquid eam non ignorare consentaneum fuit . *Omnia* , inquit , *quæ-*
Jo:15.15. *cumque audivi a Patre meo , nota feci vobis* .

v.11. *Sed & classis Hiram , quæ portabat aurum de Ophir , attulit ex Ophir ligna Chesuto multa nimis , fecitque de lignis Chesuto ornatus domus Domini* . Ophir , unde aurum & gemmæ , & aromata & ligna pretiosa advehebantur montes esse ferunt in regionibus Indorum Orientalium positos , quas olim tenuere nepotes Jecthan filii Heber . Eoque semel per annum ibat classis Salomonis , & Hirami deferens in-

ܒܬܘܠܬܐ ܕܫܘܠܡܝܬ ܘܒܬܘܠܬܐ ܕܚܝܪܡ . ܗܝ ܕܐܬܬ ܡܢ ܛܘܪܐ ܕܐܘܦܝܪ ܘܐܬܬ ܥܡܗ ܥܨ ܓܠܘܓܘܬܐ ܣܓܝ ܡܢ ܥܨ ܓܠܘܓܘܬܐ ܠܒܝܬ ܡܫܟܢܐ ܕܡܪܝܐ ܘܠܒܝܬ ܡܫܟܢܐ ܕܡܠܟܐ ܘܩܝܬܪܐ ܘܟܢܪܐ ܘܣܦܪ̈ܐ ܠܡܫܪܪ̈ܐ ܘܠܡܪܢ̈ܐ ܘܟܠ ܡܢ ܕܠܐ ܐܬܬ ܟܕܘܬ ܠܡܥܒܕ ܥܨ ܓܠܘܓܘܬܐ ܐܠܐ ܒܬܘܠܬܐ ܕܫܘܠܡܝܬ ܒܠܚܘܕ ܐܬܬ ܥܡ

A inde aurum & argentum, & dentes Elephantorum, & Simias & Pavos. Tharsis vero quovis triennio semel, quo nomine veniunt maritimæ regiones Africæ, & insulæ adjacentes. Hic autem in primis designari volunt eam Africæ partem, in qua Tyrii, ducta postmodum colonia, Carthaginem urbem celeberrimam condiderunt. Vocabulum *Chesuto* Buxi speciem significat Palæstinis, ut hic Scriptura indicat, incognitam, fuisse autem in hoc genere oppido raram, & pretiosam minime dubium est, talem scilicet, ut ad ornatum templi adhiberi decuerit, indeque musica instrumenta fabricari ad usum Cantorum inibi psallentium. Allegoria. Nobile lignum ad ornatum templi assumtum lectissimorum Sacerdotum, & Pontificum ordinem adumbravit, quos verus ille Salomon ad gloriam Ecclesiæ suæ, quæ est domus Dei, delegit, & quosdam in organa Spiritus Sancti formavit.

Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terræ. Hæc, ut supra annotatum est, in Salomonem quadrant, sed multo congruentius de Christo prædicantur. Nec enim Salomon aut imperii amplitudine, aut omnes mortales sapientia antegressus est, quod tamen vere & merito de Christo dicimus, cujus regni nulli sunt limites, nec ullus finis, & sapientiæ non est numerus. v. 23.

Fecitque, ut tanta esset abundantia argenti in Hierusalem, quanta & lapidum. Allegoria. Significat per Christi adventum, & manifestationem divinarum rerum cognitionem cunctis ubique gentibus communicandam; quod Esaias etiam dissertissime de Christi adventu verba faciens vaticinatur. *Repleta est*, inquit, *terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes*. Solet enim Scriptura argenti symbolum ad designandum sacram doctrinam usurpare: metallum quippe est candidum, lucidum & sonorum, quæ quidem proprietates mirum in modum in Christi Evangelium conveniunt. Hujusmodi argento Domini templum, quod est Ecclesia Christi, implendum prædicit Aggæus, quum venerit desideratus cunctis gentibus. v. 27. Esai. 11. 9. Aggæ. 2. 9.

CAP. XI. v. 1. *ET Rex Salomon adamavit mulieres plurimas alienigenas, & filiam Pharaonis* . Salomonis cum filia Pharaonis connubium Scriptura ſupra indicavit , nec reprehendit , quia & una erat , & quoniam patriam religionem diſſimulabat , illi offenſioni non erat : at poſtquam etiam alias ſuperduxit uxores , divina Scriptura & priores illas nuptias , & iſtas poſteriores merito damnavit : idque ex quadruplici capite , primum , ob religionis apertam injuriam , quod ante ejuratam patriam ſuperſtitionem duxiſſet . Rurſus , quod contra expreſſum legis præceptum uxores ſibi multiplicaſſet . Tertium , quod eaſdem ad inſaniam uſque deperiſſet . Quartum ob apoſtaſiam a veri Dei cultu , quam ex talibus conjugiis lex ſequuturam prædixerat . Quare non ſine cauſa Salomonis caſum ex earum feminarum conſuetudine manaſſe Scriptura hic graviſſimis verbis ſemel & iterum inculcat . Præterea illud etiam Salomonis culpam maxime exaggerat , quod non ſolum facto ſuo , ſed etiam exemplo nocuit , neque enim ſolum obfuit , quod corruptus ipſe eſt , ſed etiam quod alios , ſuos præſertim ſucceſſores Reges , uno & altero exceptis , corrupit . Salomon profecto Ducum & Regum Iſrael primus fuit , qui idololatriæ cœremonias & ſacrificia publica magiſtratuum auctoritate ſancivit.

v. 3. *Fueruntque ei uxores liberæ quaſi ſeptingentæ* . Auctus , ut ego conjicio , nobilium uxorum numerus eſt non tantum ex intemperantia , quantum ex ambitione & ſtudio propagandi una cum ſobole imperii . Quas enim Salomon ducebat uxores , quum Regum , & magnorum principum eſſent filiæ , illarum liberos ſperabat in parentum aulas facilem aditum inventuros ; indeque , ut rerum humanarum ferunt vices , data occaſione ad principatum ſibi gradum facturos .

Et averterunt ejus uxores cor ejus . Averterunt , inquit , cor ejus ab illo utique vitæ curſu , quem hactenus cum laude & omnium gentium admiratione conſtanter tenuerat , eoque perduxerunt , ut mutata velificatione tergum templo verteret , quod ipſe ve-

vero Deo patrum ſuorum excitarat, & illarum deinceps delubra frequentaret. Scilicet poſtquam Rex ſapientiſſimus impurum mulierum amorem totis hauſit medullis, hauſtam a majoribus religionem retinere, ſtomacho faſtidiente, non valuit, ſed continuo rejicere coactus eſt. Quamobrem a Propheta mox audiit, regnum iliud, quod ſempiternum ſperaverat, ſuiſque poſteris integrum manſurum, ſtatim ab ejus obitu ſcindendum, & excepta tribu Juda, totum ab ejus ſtirpe defecturum. Quid? quod & pacem illam, quam ſuomet nomine præferebat, & priuſquam naſceretur, parenti ejus Davidi promiſſa fuerat, ipſo etiam vivente hoſtium incurſionibus, ac latociniis & perpetuo metu turbatum iri. Hæc nempe eſt illa virga virorum, quam, ut ſupra expendimus, Deus Salomoni fuerat comminatus. Sic filius Davidis carnem, quam Davidis dominus ex ejus ſtirpe aſſumturus erat, execrabili cum idololatridis conſuetudine fædabat, imperiumque filio Dei præparatum, quod ſanctitate & juſtitia per totum orbem terrarum propagandum erat, impiis, impuriſque cœremoniis & ſacrificiis infamare moliebatur.

Apprehendenſque Ahias pallium ſuum novum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Jeroboam: tolle tibi decem ſciſſuras. Igitur illis, qui ſupra memorantur Salomonis adverſarii, additus eſt Jeroboam Ephratæus. Quamvis iſte non armis, ſed affectati regni ſuſpicione Salomonem, dum vixit, torqueret. Nec vanus is metus erat: hunc enim Ahias Propheta, quemadmodum hic Scriptura narrat, omnino regnaturum prædixerat: idque ſciſſo in duodecim partes pallio confirmaverat. Sepoſitis namque Salomonicæ ſtirpi duabus partibus, reliquas ipſi Jeroboamo tradidit, diſtinxitque ſuam utrique portionem. Allegoricum hujus loci ſenſum poſtmodum declaravit Hebræorum in regno Chriſti diviſio. Pars itaque decuplo major, quæ Jeroboamo obtigit, eam Judæorum factionem deſignat, qui Chriſtum repudiarunt, & dixerunt: *Non habemus Regem, niſi Cæſarem*. Pars altera, eaque minima, minimam perinde ejuſdem populi partem ſignificabat, qui Chriſtum, venientem

v. 30.

in propria, receperunt, & ab eo viciſſim acceperunt poteſtatem filios Dei fieri.

CAP. XII. v. 8. VEnit *Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat omnis Iſrael ad conſtituendum eum Regem*. Mortuo Salomone de ſucceſſore deliberatum. Nam etſi Roboamum ejus filium ex communi aliarum gentium jure Regem animo deſignarent, regnum tamen illi tradere nolebant, niſi tributa a Salomone impoſita minueret. Duo hic animadvertenda. Primum, eam ſeditionem a Jeroboamo malitioſe procuratam, quippe qui intelligebat, nullam ſibi viam ad occupandum reguum patere commodiorem, quam ſi populum, de Regis electione deliberantem, ipſe præoccuparet, propoſitaque ad imaginem veritatis ſæva, ac ſuperba Salomonis dominatione Electorum animos a Davidica ſtirpe averteret. Quare credibile eſt illum in hunc ſcopum multa confinxiſſe ad conflandum Salomoni, & Roboamo populare odium. Profecto nec communi Hiſtoricorum ſenſui, nec Scripturæ ſatis conſonat, quod populus Salomoni objectabat, imperium durum & intolerabile. Primum, quia conſtat ex ſacra & profana hiſtoria, nulla Iſraëlitis obveniſſe tempora Salomonico regno fæliciora; quum Regis ſapientiſſimi induſtria tanta argenti afflueret copia, quanta lapidum; rerumque omnium, quæ ad victum hominum & ad Dei cultum pertinebant ſaturitas tanta, ut nulla major illi populo unquam obtigerit. Secundum, quia etſi Salomon ingentia opera aggreſſus eſt, quæ quidem ſine magnis ſumtibus perfici, nullatenus potuerunt; attentis tamen temporum & gentium priſcæ illius ætatis moribus, & ampliſſimis reditibus Salomoni a vectigalibus populis, & negotiatione provenientibus, non video cauſam; cur Rex prudentiſſimus populi odium non neceſſariis exactionibus quæreret. Sed nec populus ipſe, quod facile fuit objicere, crimen probavit, nec ſenes a Roboamo conſulti, tributorum diminutionem abſolute neceſſariam eſſe, judicaverunt, nedum juvenes, quibus viſa eſt etiam Principi ignominioſa, ſed reſponderunt, tempori ſervien-

viendum, nec cum armata multitudine, æqua, an iniqua peteret, in præsenti litigandum. Nihilominus, quod secundo loco dicendum proposui, existimo populi querelas aliquam saltem veritatis speciem habuisse, nec ex conficta & omnino futili causa manasse. Nam, ut supra animadversum est, Salomon opera ingentia animo complexus eadem perficere non potuit, quin subditos ad submnistrandam aliquam expensarum partem adigeret, quod etsi per se leve, grave tamen insuetis onus fuit. Salomon quippe Regum Israel primus immensum equorum numerum aluit & feminarum, immania ædificia molitus est, plura oppida aperta muro cinxit, condidit magnificas urbes, Gozer, & Betheron inferiorem, Baalath & Thedmor (Palmiram) in terra solitudinis. Præterea exterarum Gentium Regibus annonam quot annis submiistravit. Censeo tamen hæc, esto etiam vere objicerentur, tantum incendium fundere minime potuisse, si Jeroboami ambitio hanc scintillam aggesta aliunde materia nunquam aluisset. Nec mirum, ei rem ex sententia cessisse, Deo religionis a Salomone violatæ injuriam hac ipsa via persequente: quod hic etiam Scriptura declarat, & Ahias Propheta domui David olim denunciaverat. *Sup. 9. 17.*

Respondit que Rex populo dura. Roboam populi querimonias propriam injuriam interpretatus, intolerabili Salomonis avaritiæ modum imponi postulanti, & imperatas ab eo exactiones imminui, tristiorem servitutem denunciat, & onera minatur graviora. Et quoniam existimabat Salomonis comparatione se despectum, eoque populum talia petere ausum, quod crederet, illum petenti negare minime ausurum, respondit: *Minimus digitus meus grossior est pollice patris mei*, seu minima pars mei corporis grossior est femore patris mei. Q. d. eo major sum ego patre meo, ac fortior, quo femur mole, ac robore minimum digitum superat. Quare *si pater meus cæcidit vos flagellis, ego cædam vos bmorgane*. Verberis genus est. Corium nempe intestini speciem referens, arena fartum, & aculeis armatum. Insolenti hac responsione populus exasperatus, quoniam a Ro- *v. 13.*

Roboamo homine plane ſtupido & ſtolide arroganti nihil ſani ſperabat a Davidis ſtirpe diſceſſit, aliunde ſibi Regem quæſiturus : viſumque eſt ex Ephraimitica tribu imperio alias aſſueta, principem petere. Aderat inter alios, qui de Regis electione deliberaturi convenerant, ejus conſpirationis auctor Jeroboamus ; hunc ergo decem tribus Regem ſalutarunt, Judæis & Benjamitis nequidquam reclamantibus, & Roboamo paternum ſolium vindicare conantibus. Sic verberum crepitus a paſtore gregem fugavit ; ut intelligas, agreſtes & aſperos homines (hujuſce nimirum indolis moderatores lora aculeis inſtructa aptiſſime referunt) ad gubernandum myſtici Salomonis regnum eſſe oppido ineptos. Aſperum namque Moderatorum ingenium, nimiaque ſeveritas concordiam & ſocietatem diſſolvit.

v. 16. *Videns autem populus, quod noluiſset eos audire Rex, reſpondit ei dicens, quæ nobis pars eſt in David, vel quæ hæreditas in filio Iſai.* Senſus eſt. *Non eſt nobis pars cum David &c.* Jam nulla jura Davidi nos obligant, nec ulla cum eo neceſſitudo, ſive negotium relictum eſt. Siquid nobis cum illo commune fuit, id omne mors ſuſtulit, nam filios qui reliquit degeneres, totus periit. *Vide domum tuam David*, ideſt, provide domui tuæ familia Davidis, poſtquam pater tuus Roboam principes Iſraëlis, inde excedere coëgit : his nempe ſubſtantibus, illa hactenus ſtetit ; cave, ne talibus deſtituta fulcris ruat.

v. 18. *Miſit ergo Roboam Adoniram, qui erat ſuper tributa.* Roboamus miſſo ad ſeditioſos Adura regio quæſtore ſeditionem compeſcere conatus, ſequuta ejuſdem cæde, nam a ſeditioſis interfectus eſt, magis accendit. Ergo armis extorquere cogitat, quod æquis conditionibus obtinere nequibat. Talia meditantem Semeias Propheta occupat, & ſuadet, ut, ea potius cogitatione depoſita, Dei diſpoſitioni acquieſcat, aſſeverans divina voluntate ea omnia facta, & proviſa fuiſſe, nec poſſe humano conſilio ullatenus præverti. Roboamus divino decreto refragari minime auſus, dimiſſo exercitu, ſe in ſua recepit.

Et

Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos. Interea Jeroboam, dum sibi a Deo per Semeiam, & Ahiam Prophetas traditum regnum stabilire studet, nihil ad propositum utilius credidit, quam si utriusque factionis odia magis inflammaret, & reconciliationi, pacique omnem aditum præcluderet. Ergo, ut jam dissidentes longius ab invicem abstraheret, novam circa Dei cultum discordiam induxit: persuasitque suis, ut, Judæorum abdicatis ritibus, Ægyptiorum potius religionem susciperent tanto cæteris augustiorem, quanto Ægyptii Chananæis & Judæis nobilitate, sapientia & imperio anteibant. Assentientibus ex majori parte tribubus antiqua Hebræorum idola colenda proposuit, duos scilicet ex auro vitulos, dedicavitque, pronunciata ex veteri more illa formula. *Ecce Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. Hic porro animadverte, Jeroboamum in tantum nefas impulisse tria, primum, quod Scriptura hic satis expressit, regnandi cupido fuit, quum pro certo præsumeret, quod falsum erat, se nulla alia ratione regnum, divino utique favore quæsitum, tueri posse, nisi ipsum suæ fortunæ auctorem desereret. Sic enim sibi persuaserat, fieri non posse, ut suæ ditionis populus in fide perseveraret, si Jerosolymam quotannis semel, & iterum, ac tertio adire, & veri Dei templum frequentare, ejusque sacris interesse pergeret. Nec dubitabat, quin Roboamus ea occasione rebus suis opportunissima bene usurus esset, ad demulcendos advenarum animos, sibique reconciliandos. Quod si ad votum illi succederet, quæ sibi conservandæ dominationis superesset spes? Quid enim? Num populus Roboamum Davidis nepotem paternum solium communi jure gentium æquissimis conditionibus repetentem posthaberet Jeroboamo, homini seditioso, avitæ religionis desertori, & alieni juris invasori? Ut autem facinus externa quoque specie horrendum auderet, duo alia illum animasse puto: primum longam apud Ægyptios moram: credibile est Jeroboamum in eo exilio diuturna & familiari consuetudine illius gentis, etiam mores & religionem imbibisse. Conjecturam ju-

juvat Deorum, quos colendos proposuit, species, tales enim ab Ægyptiis veneratos fuisse notissimum est, & eorundem cultum antiquos illos Hebræos, qui vitulum in deserto conflarunt, ab illis hausisse. Secundum: inolitam Israëlitis ad idololatriam propensionem, & inchoatam ante Roboami regnum illorum a vera religione defectionem, Salomonis exemplo & auctoritate firmatam, cujus de hoc negotio judicium testabantur adhuc extantia idolorum fana, quæ ipse intacta reliquerat, & Roboam rerum potitus manere & frequentari sinebat. Idololatriam porro a Salomone invectam & a Jeroboamo stabilitam, atque ab utriusque Successoribus auctam, vel certe toleratam totius gentis, sicut Prophetæ prædixerant, ruina consequuta est, hanc scilicet portendebat ea Israëlitarum discordia & reipublicæ divisio: stat enim Domini sententia: *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur*. Profecto quandiu ab uno Principe universa Hebræorum gens gubernata fuit, nec idolorum cultus religionem, nec externa vis ulla rempublicam labefactavit, utramque evertit discordia Regum Israel & Juda, Assyriis & Chaldæis ea occasione accepta utriusque populi sacra & profana non multo post deperdentibus. Iterum cogita Jeroboami in hoc negotio stultitiam & stuporem, ut qui quater cœlestibus oraculis monitus & magnis calamitatibus castigatus minime resipuerit, perinde ac si omnem sensum amisisset. Privatus audierat monentes Semeiam & Ahiam, si regnum quidem ipse obtinere vellet, posterisque suis transmittere, idololatriam etiam atque etiam caveret: hanc nempe solam causam esse, ob quam Salomonis soboles paterni regni majore parte multanda foret: ipsumque Jeroboamum ad vendicandam religionis injuriam divinitus designari ejus multæ exactorem. Regnum paulo post adeptus iterum a Semeia Propheta objurgatur, quod idololatriam exterminare jussus, idola coleret, monentem occidere tentat; & quamquam sciissum altare cerneret, sibique manum, quam contra Prophetam extenderat, sentiret arefactam, hunc quidem innoxium dimisit, a sua tamen impietate nunquam

quam discessit . Rursus quarta jam vice ab Ahia Propheta per interpretem acerbissime increpatur , denunciato etiam ægrotantis filii obitu , & mox sequuturo totius familiæ excidio; pluribus præterea toto sui regni cursu vexatus malis , vitam tandem cum morte commutavit , nec tamen mores , aut animum mutavit unquam . Allegoria . Jeroboamus religionis , quam ipse instituerat , factus Pontifex Pontificis Caiphæ typus fuit . Credidit ille magis utile , sibi religionem , quam regnum perire , ajebat ist: *Expedit nobis , ut unus homo moriatur pro populo , & non tota gens pereat* . Uterque deceptus est . Quum Jeroboamo quidem unica ratio constituendi , tuendique regni esset veræ religionis observantia ; Caiphæ vero ex sola Christi nece timenda forent templi & urbis excidium , totiusque gentis ruina , unaque pateret via expediendæ communis salutis , si Christum Judæi susciperent . Sic ambo isti Pontifices in eum , quem fugiebant scopulum impegerunt eodem plane cursu , quo illum vitare contendebant . Jeroboamus scilicet , quo religionem evertit , regnum amisit . Caiphas , quo Christi mortem procuravit , gentem suam & seipsum perdidit . Joh. 11. 50.

Posuitque unum in Bethel , & alterum in Dan . Duæ urbes , quarum altera Bethel Australem Jeroboami ditionem terminabat , altera Borealem . Utrumque fanum verisimile est Jeroboamum solenni ritu dedicasse , ut qui recentia Davidis & Salomonis exempla ob oculos haberet , populumque proinde suæ ditionis ad eam celebritatem convocasse . In hoc porro conventu existimo Jeroboamum ad concionem illa loquutum , quæ supra Scriptura refert : *Nolite ascendere in Jerusalem* . Geminum , ajebat , pro uno templum hic jam habetis , Jerosolymam in posterum petere vobis molestum , nec vero necessarium : iter longum est , vos nostis & asperum terque per singulos , annos repetendum nullo tamen , ut dixi , operæ pretio . Quam enim colitis , terra sacra est & patrum benedictione dedicata ; quo ergo libuerit loco , si sacra vestra fiant , in loco profano non fient , quando omnia terræ pro- v. 29.

missionis loca sacra sunt . *Et factum est* , subdit Scriptura , *verbum hoc in peccatum* , *ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan* . Cæterum ex libris Annalium discimus , omnes fere Levitas , multos etiam ex aliis tribubus paternarum traditionum tenaces , per eam occasionem in Roboami ditionem migrasse ; quibus autem solum mutare non licuit , priscam religionem nihilominus retinuisse ; adeo ut Jeroboam a Sacerdotibus Levitici ordinis derelictus , sacrificulos novæ religioni ex infima plebe accomodare coactus fuerit .

CAP. XIII. v. 1. ET *ecce Propheta Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel , Jeroboam stante super altare , & thus jaciente* . Jeroboamus Deorum , quos fecerat , factus Sacerdos , suo functurus officio fanum Bethel intraverat , quum Propheta Dei legatus venit de Juda , *& exclamavit contra altare , & ait : altare , altare &c.* Propheta altare alloquitur primum , quia Jeroboamus divini nuncii alloquium nec volebat , nec merebatur , a quo proinde nec responsum Propheta expectabat , sed nec cibum accipere , sibi fas esse , sciebat , utrumque enim interdictum fuerat , ne Dei legatus cum homine damnato communicasse videretur . Secundo , quia Propheta commissum sibi officium exercere debebat circa altare , ipsam videlicet aram excindere , & pœnam idololatris denunciare in eodem , in quo sacrificabant loco , sumendam , indeque sequuturam altaris & delubri horribilem profanationem , Sacerdotum ad aram jugulatorum sanguine , & cadaverum in eo crematorum cineribus transigendam . Tertium , ut Regem & circumstantem turbam insolita vaticinandi ratione gravius percelleret . Continuo divini hujus judicii futurum executorem proprio nomine declarat Josiam , Davidis nempe nepotem , quo tacite Israëlitarum ingrati animi vitium perstringit ; quod Davidis ingentia merita obliti , ejus posteris hominem patriæ religionis desertorem , & Deo inimicum antehabuissent . Postremum idololatriæ a Jeroboamo invectæ interitum vaticinatus , vaticinio ad-

adſtruit fidem evidenti miraculo. Quandoquidem, inquit, omnem ſtabiliendi imperii veſtri ſpem in hoc altari poſuiſtis, audite, quod dicam: veniet tempus, quando hac ſuper ara Sacerdotes veſtros, veſtræ impietatis venturus ultor Joſias, mactabit, & mortuorum oſſa incendet; neve de futuro exitu prædictionis ambigere poſſitis, præſens exhibeo ſignum; & hoc, quod videtis altare firmo & bene compacto lapide conſtructum, ſtatim ſcindendum dico, & cineres combuſtarum in eo victimarum diffundendos. Continuo altare occulta vi concuſſum, horribili impetu ac fragore diſciſſum eſt, cinereſque decuſſit, & ſacrificantem Regem inde diſturbavit.

Dixitque Jeroboam: deprecare pro me, ut revertatur manus mea ad me. Talibus Prophetæ dictis commotus Rex, quod illis accidit, quos impotens & immanis ira accendit, non voce ſolummodo, ſed extenſa manu ſatellites inclamabat, ut virum Dei caperent, quum brachium in ipſo geſtu obriguiſſe ſenſit. Quamobrem Prophetæ demiſſe ſupplicat, ut ſuis precibus ſibi malefactum dolenti & damnanti ſuccurrat. Præſtitit ille ſine mora, quod rogabatur. Sed quorſum in eodem loco, in quo ante terribili voce contra altare tonuerat? Primum, ut qui aderat frequentiſſimus populus, perſpecta viri Dei manſuetudine & caritate, intelligeret, non ex inſano furore, aut cœco mentis impetu profecta eſſe, quæ idem modo triſtia, & horrenda denunciabat. Secundum, ut reſtituta manifeſto miraculo Regi manus divinam clementiam teſtaretur, & ad ſpem veniæ reſipiſcentes, erigeret. Tertium, ut alterum ab altero ſigno confirmaretur, & ambo prædictioni fidem adſtruerent. Quartum, ut dum Propheta coram circumfuſa multitudine, (plurimos enim, comperto ejus adventu, & mox ſequuta altaris ſciſſione, eo loci concurriſſe veriſimile eſt) damnat novæ religionis cultum, & interitum prædicit, dumque Deum invocat a Judæis adoratum, & ſanitatem Regi exorat, ipſi idololatræ præſentes teſtes fierent, tantorum miraculorum auctorem eſſe Deum, quem

quem repudiaverant, non vitulos, quos colebant.

v. 11. *Propheta autem quidam Senex habitabat in Bethel*. Huc ex Samaria venerat, ut in ſecundo Annalium habetur, quum Propheta Semeias commiſſa legatione functus inde diſcederet, hunc ergo abeuntem aſſequutus oravit, ut domum ſuam tantiſper diverteret, dum brevi quiete & cibo modico a præteriti itineris labore ſe recrearet. Senex iſte verus Propheta fuit, ut infra demonſtrabimus, qui Semeiam decepit & ipſe falſa pietate deceptus. Quum enim ille ſibi interdictum diceret, in iis locis cibum ſumere, Senex hujus præcepti revocationem ſibi divinitus ſignificatam fuiſſe, mentitus eſt. Credidit ille dicenti, perſuaſuſque Deum ſententiam mutaſſe, hoſpitis domum ingreſſus comedit. Inde a prandio digreſſus, dum interruptum iter perſequitur, ab incurrente leone ſuffocatur: qui nihilominus ibidem perſtitit cadaveris perinde, atque jumenti cuſtos factus, donec a ſuperveniente Sene illud elatum fnit & honorifice conditum. Allegoria. Semeias, quem indubitabile eſt, verum & ſanctiſſimum fuiſſe Propheram, quo abſtinentiæ præceptum a Deo ſibi apertiſſime intimatum tranſgreſſus eſt, protoplaſtarum lapſum & Diaboli in illis decipiendis aſtum repræſentat. Adami ſiquidem fides & obedientia ſimili continentiæ lege tentata fuit, Deique præceptum objicienti Diabolus arcanum Deo ſoli cognitum, ſibique ab illo communicatum mentitus oppoſuit, perſuaſitque, ut interdictæ arboris fructum decerperet. Nec tamen Adam ideo minus peccavit, contra Semeiæ peccatum multum elevat, quod Prophetæ mandati revocationem aſſeveranti fidem habuit & comedit, nec enim legem contemſit, quam abrogatam ſibi perſuaſit. Quamobrem, quem fera vivum ſuffocavit, mortuum cuſtodivit. Quo facto Chriſti pariter ſacramentum mutum animal proloquebatur. Mors enim Chriſtum occidit, ſed carnem ejus ſepulcrum nullatenus violavit. Item Prophetæ vectorem non læſit, quia nec mors Angelos filii Dei thronum portantes attigit; quando ille, qui dedit gloriam ſuam ſuper cœlos, deſcendit & mor-

mortalis factus mori voluit . Postremum honor mortuo corpori delatus , corporum resurrectionem præsignabat.

Quumque sederent ad mensam , factus est sermo Domini ad Prophetam , qui reduxerat eum · Senem istum verum fuisse Prophetam , quod supra annotavimus , ex hoc loco perspicue colligitur , sed neque malum fuisse , suadent primum , quod Semeiæ Prophetæ & Dei legati facta & dicta laudavit , atque vaticinium , certo credidit , esse complendum : iterum quia commune cum illo sepulcrum habere voluit ; esto peccaverit mentiendo divinum de reducendo Prophetа responsum . Quamquam nec istud mendacium ex dolo malo profectum , Scriptura non obscure insinuat , quum hoc ipsum commentum fuisse , narrat , postquam filiis referentibus rescivit admiranda opera , quæ Propheta dudum Rege & populo testibus præsentibus ediderat , ejusdemque pro tuenda Dei causa adversus idololatras navatam egregie operam . Quare credendum est eum Abrahami & Lothi erga peregrinos caritatem imitari voluisse , & quidem simili affectu , quo scilicet hominis Dei præsentia & alloquio frueretur , & divinam benedictionem inde sibi , suæque familiæ procuraret . Hinc perinde factum credo , ut Deus ejus bonæ mentis testis culpam minime animadverterit , quando Semeiæ in credendo levitatem adeo severe punivit : sed nec postea ejus ossa moveri , permisit hujus vaticinii executor Rex Josias , quando aliorum impiorum hominum cadavera , inibi sepulta , cremavit . Allegoria . Dum Senex iste filiis insistit , ut in Semeiæ Prophetæ sepulcrum patrem mortuum inferant & sperat inde suis ossibus pacem , veteris Adæ figuram describit , filios suos adhortantis , imo urgentis , ut patrem suum in baptismum immittant , qui Emmanuelis sepulcrum est ; per hunc quippe pacem & vitam sperant mortui quicumque consepulti fuerint cum illo per baptismum . Cæterum , quum idem mentitur & alterum Prophetam fallit , populum Hebræorum generatim repræsentat , de quo in Psalmo legimus : *Et dilexerunt eum in ore suo , & lingua sua mentiti sunt ei* . Perinde , at-

v. 20.

4. *Reg.* 23. 18.

Rom. 6. 6.

Psal. 77. 36.

atque eorundem ſeductores Pſeudo-prophetas, de quibus apud Ezechielem
13.6. dicitur. *Vident vana & divinant mendacium dicentes : ſic dicit Dominus, quum Dominus non miſerit eos, & perſeveraverunt confirmare ſermonem mendacem.*

CAP. XIV. v. 1. *IN tempore illo ægrotavit Abia filius Jeroboam*, qui de filii ſalute ſollicitus matrem ad Prophetam Ahiam allegavit, ſancti viri precibus pueri ſanitatem a Deo, quem repudiaverat, exoraturum ſe, confidens. Neve Prophetæ Regina ſine munere præter patrium morem appareret. *Tulit decem panes*, decem ſcilicet buccellata, *& vaſculum mellis, & fructus aridos*, pro quo Græcus textus habet σαφυλὰς uvas. Regale munus non ferebat, quia nec Regina videri volebat.

v. 6. *Audivit Abias ſonitum pedum ejus introeuntis poſt oſtium, & ait : ingredere uxor Jeroboam, quare aliam te eſſe ſimulas?* Audivit, inquit, introeuntem, quoniam caligantibus ſenio oculis videre non poterat. Ex divina ergo revelatione, uxorem eſſe Jeroboam, intellexit, quod illa Prophetam latere volebat, quem ſibi, ſuiſque jure & merito infenſum, ſciebat. Inde ſumto ſermonis exordio Propheta in Jeroboamum acerrime invectus eſt, & pacti, religioniſque violationem, atque beneficiorum eidem a Deo liberaliſſima manu collatorum oblivionem graviſſimis verbis perſequutus, ingentes calamitates, regni everſionem & totius familiæ interitum denunciavit.

v. 12. *Tu igitur ſurge, & vade in domum tuam, & in ipſo introitu pedum tuorum in urbem morietur puer, & planget eum omnis Iſrael, & ſepeliet*, reliquos Jeroboami poſteros triſtis & inhoneſtus exitus efferet : huic nimirum dumtaxat puero conceditur funere humari regio, idcirco, quod parentes, præteritis vitulorum ſacrificulis, & auguribus a Prophetis Domini conſilium & opem flagitare maluerunt. Ahiæ porro contra Jeroboami ſtirpem judicium Rex Baaſa rato tempore pleniſſime exequutus eſt.

Quin-

A *Quinto anno regni Roboam aſcendit Seſac Rex Ægypti in Jeruſalem, & tulit theſauros domus Domini, & theſauros regios.* Roboamus idololatriam a Salomone invectam propagavit & auxit, Naama gentili matre inſtigante, quod Scriptura innuere videtur, quum facta mentione impiæ matris filii apoſtaſiam ſubjungit. Quantum porro ad depravandos Iſraëlitarum in hac parte mores valuerint B inita cum feminis peregrinis conjugia, ſatis oſtendunt exempla, quæ in præſenti hiſtoria occurrunt, Maachæ, Jezabelis, & Athaliæ. Deo itaque violatæ religionis injuriam perſequente, Seſac Rex Ægypti Judæam cum ingenti exercitu ingreſſus, Jeroſolymam cepit, templum & domum regiam expilavit, & univerſa diripuit. C Exinde Judæi Regibus Ægypti annuum tributum pendere coacti ſunt, quo ſcirent *diſtantiam ſervitutis Dei, & ſervitutis regni terrarum*, quemadmodum in verbo Domini Semeias Propheta Judæis proteſtatus fuit. Quod autem pœna nocentum ultra ad interitum uſque minime proceſſiſſet, Dominus pariter per Prophetam ſignificavit: *Quia*, inquit, *humiliati ſunt*, D *non diſperdam eos, & non opprimet furor meus Jeruſalem per manus Seſac*. Ab eodem ſiquidem Propheta admoniti, ejus calamitatis cauſam aliam non eſſe, quam ipſorum a Deo defectionem, conſternati Rex & Principes dixerunt, *juſtus eſt Dominus*. Errorem illos agnoviſſe certum eſt, incertum tamen utrum correxerint, præſertim, quum Scrip- E tura in ſecundo Annalium Roboami geſta ſummatim perſtringens, hiſtoriam illis verbis concluſerit. *Fecit autem malum, & non præparavit cor ſuum, ut quæreret Dominum*; eoque mortuo in eadem impietate perſeveraverint filius & ſucceſſor Abia, & univerſim populus Judæ & Benjamin. Sed cur ad annum quintum Roboami dilatum fuit idololatrarum ſupplicium? Quia nec ante F quartum Judæi ad eam impudentiam venerant, qualem hoc loco Scriptura deſcribit, & Aſa, atque Joſias poſtea ſuſtulerunt, adeo ut præter profanas Gentilium cœremonias, horrendas quoque libidines exercerent: ſed, ut in ſecundo Annalium habetur, ad

v. 25.

triennium a Salomonis obitu in patrum religione, & disciplina se continuerant.

CAP. XV. v. 1. *In octavo decimo regni Jeroboam filii Nabath regnavit Abia super Judam*, cujus ductu Judæis obtigit insignis de Israëlitis victoria prælio omnium maximo, quæ in civili bello gesta sunt, attenta bellatorum multitudine, quum Abias quadringenta hominum millia in acie habuisse dicatur, octingenta Jeroboamus. Judæis victoria stetit, cæsorum in acie Israëlitarum numerus, quod in historia perrarum est, ad quingenta millia excessit.

Et dormivit Abia cum patribus suis, regnavitque Asa filius ejus pro eo. Abia tertio post anno è vivis sublato rerum potitus est Asa pius & avitæ religionis tenax, eodem in Judæa regnante Jeroboamus, defunctus morte non sua interiit, qualis illa fuerit, violenta fuit, hoc nempe
2. Par. 13. 20 indicant ea Scripturæ verba: *Percussit eum Dominus, & mortuus est.* Patri Nadabus successit, quo interfecto Baasa regnum invasit, cujus opera Deus omnia, quæ contra domum Jeroboami per Prophetas denunciaverat, ad effectum perduxit. Baasam paulo post Zamri sustulit, & hunc Amri, qui Samariam in monte Somerin condidit, eoque Regum domicilium ex urbe Thersa transtulit. Interea Asa ad reparandas religionis ruinas conversus, idolorum fana subvertit, simulacra confregit, succiditque lucos, & effeminatorum probrum sustulit, Maacham patris sui Abiæ matrem hujus turpitudinis antistitem amovit & ab eo, quem tenebat, honoris loco dejecit: & concidit idolum ejus & combussit. Hunc in modum sublato idolorum cultu religionis sacra restituit, & sarta tecta perpetuo habuit ad unum & quadraginta annos, quibus rempublicam administravit.

2. Parab. c. 14. 9. *Et egressus est contra eos Zara Indus cum exercitu magno decies centena millia, & cum triginta millibus curruum, & venerunt usque Maresa.* Hæc supplenda fuerunt ex secundo Annalium, factum quippe omnium Asæ gestorum maxime memorabile complectun-

A ctuntur . *Zara* Indorum Rex hoc ipso tempore Judæam populatum venit , ingentis prædæ spe fortasse invitatus , luculentam siquidem ex Judæorum terris avexisse Regem Ægypti confinem suum audierat . Decies centena hominum millia sub signis habuisse , hic Scriptura refert , & currus triginta millia . Huic Asa Judæorum & Benjamitarum collecto exercitu obviam fa-
B ctus , Angelo duce ingentem illam armatorum multitudinem cecidit & ad internecionem delevit , subversis cunctis per circuitum Geraræ Philistæorum urbibus . Unde liquet prælium in confinio Judææ commissum fuisse . Porro si hostium numero spoliorum copia respondit , maximam omnium , quas hucusque extulerant Judæi , prædam ex ea pugna abegerunt . Hunc
C belli exitum Asa suis prædixerat , eosdem adhortatus , ut Dei adjutorio confiderent , magnum exercitum , Deo tamen inimicum , ab exiguo etiam militum manipulo , sed magna in Deum fide instructo , superandum .

D *Azarias autem filius Obed facto in se spiritu Dei egressus est in occursum Asa , & dixit ei &c.* Quum profligata Indorum acie Rex & exercitus cum ea , quam diximus , præda Jerosolymam redirent , occurrit Azarias Propheta , propositoque ejus belli successu , populum ad observantiam divinæ legis cohortatus est asseverans , Deum illos nunquam deserturum , modo illum ipsi minime desererent . *Dominus* , ait , *vobiscum erit , quan-*
E *diu vos eritis cum illo* . Quæ quum audisset Asa confortatus est , & congregati sunt ad eum plures ex cunctis tribubus , videntes , quod Dominus esset cum eo . Quumque venissent in Jerusalem immolaverunt Domino hostias plurimas & juraverunt , quod adorarent Dominum in toto corde suo , & ad idola non accederent , & quicumque Dominum non adoraret ,
F morereretur .

CAP. XVVI. v. 1.

Ascendit quoque Baasa Rex Israel in Judam , & Rama . Hic novum conflatur adversus Asam bellum , a Baasa Rege Israel excitatum , in quo Asa auxilia Syrorum requisivit , solutoque ingenti stipendio impetravit . Syris itaque Israëlitarum fines inva-

v. 17.

dentibus, Baasa retrocedere coactus est, & cœptum cum Judæis bellum intermittere. Factum tamen Deo minime placuisse, Propheta Hanani Asæ declaravit; illudque palam reprehendit, quod Rex præterito cum Indis bello Dei adjutorium expertus, in præsenti hominum opem sibi adeo necessariam existimasset, ut templi spoliis, & exhausto ærario externorum principum auxilia sibi comparare studuisset.

v. 24. *Et dormivit cum patribus suis.* Asæ funus in secundo Annalium de-
2. Par. 16. 14. scribitur in hæc verba: *Exposuerunt eum super lectum suum plenum aromatibus; & fecerunt combustionem magnam nimis* specierum scilicet odoratarum. Hujusmodi exequiarum pompam suasit Josaphato in parentem optimum pietas, tum consuetudo ab Ægyptiis ad
Gen. 50. Hebræos propagata. Hujus moris duplex exemplum occurrit in Genesi, primum in funere Patriarchæ Jacob, cujus cadaver Joseph aromatibus condiri jussit a medicis Ægyptiis, eamque curam ad quadraginta dies productam fuisse, Scriptura testatur & subdit: *Iste quippe erat mos cadaverum conditorum*. Alterum in funere Joseph, qui ibidem dicitur aromatibus conditus, & in loculo repositus. Hunc porro funeris honorem Joramo negatum fuisse traditur in secundo Annalium: *Et non fecit ei populus combustionem, secundum combustionem patrum ejus*.
21. 19.

v. 25. *Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo*, cujus gesta ex secundo Annalium
2. Par. 17. hic subtexenda fuerunt. Josaphat regnum adeptus ad stabilienda pia patris instituta totus incubuit. Quocirca Sacerdotes & Levitas jussit loca suæ ditionis circumobire, & rudem populum divinæ legis præceptis informare, atque eorundem observantiæ sedulo insistere. Quæ res potissima causa fuit, ut immisso divinitus pavore consternati vicini populi Judæos infestare minime auderent, imo Philistæi & Arabes vectigales ultro sese offerrent. Quum vero postremis sui principatus annis ab Ammonitis & Moabitis, innumerabili armatorum multitudine obsideretur, & videretur prope opprimendus, divina virtute factum est, ut hostes mutata mente mutua cæde se conficerent. Quamobrem castra militibus vacuata ingressus Rex inde

de tantum prædæ extulit, ut asportari triduo non posset. Hinc ad constituendum regni statum conversus, hunc optimis legibus munire studuit, & plurima oppida restauravit. Quare jure optimo laudatissimis principibus ab utraque Regum historia annumeratur. Quatuor nihilominus in eo Scriptura reprehendit, & inprimis initam semel & iterum societatem cum Principibus notæ impietatis. Nam præterquamquod postremis sui regni temporibus Ochoziam Moabitico bello implicitum sequutus est, Achabo Ramoth Galaad oppugnare cogitanti suppetias tulit. In ea porro expeditione Rege socio interfecto ipse manifesta Dei ope servatus, periculum vix evasit. Graviter tamen reprehensus est *Infr. 22. 4.* a Jehu Propheta, qui ex eo prælio revertenti obviam factus: scilicet, dixit, ad opitulandum impio profectus es; at tu quidem nihil illi profuisti, offeciſti plurimum tibi, Deo alienato & offenso. *Verumtamen ego credo, quod sermones boni auditi fuerunt a te.* Sermones hujusmodi eos esse conjicio, quos Josaphat de præsentis expeditionis exitu sollicitus cum Achabo habuit, tales profecto fuerunt illi: *Quære oro te, sermonem Domini*, & iterum: *Non est hic Propheta Domini, a quo scisscitemur sermonem Domini?* Rursus: *Ne loquaris ita Rex*. Et cætera, quæ pius Josaphat impio Achabo per eam occasionem suggessisse credibile est. Subdidit Propheta: *Sed nec sanguinem innoxium fudisti*. Sanguinem videlicet Prophetarum, quod utique Achab & uxor ejus Jezabel fecerunt. Præterea arguitur Josaphat, quod cum eodem Achabo ambiverit affinitatem & Athaliæ ejus filiæ nuptias filio suo Joramo quæsiverit, quæ quidem religioni, & Josaphati familiæ funestissimæ fuerunt. Tertium, quod cæptam a Salomone in Ophir navigationem resumturus, Ochoziam Achabi filium socium sibi asciverit, qua re Deus offensus utriusque classem submersit. Quartum, quod excelsa non abstulerit: sed nec istud curaverat, religionis cæteroqui studiosissimus Asa pater ejus, veritus fortasse, ne populus propterea in Dei cultu segnior factus, vicinarum gentium sacris in posterum assuesceret, utpote sibi minus incommodis. Postmodum tamen hunc errorem

rem utriusque nepos pius Ezechias correxit.

CAP. XVI. v. 1. *Factus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasa dicens &c.* Hic a Deo creatus Rex, missusque ad restituendam religionem a Jeroboamo, ejusque successore Nadabo pessumdatam, vendicandamque utriusque in hoc facto perfidiam & impietatem; alterum quidem cumulatissime præstitit, extirpata funditus Jeroboami, Nadabique progenie, alterum perverse, impudenterque promovit, utriusque idola colendo, vitulos, quippe a Jeroboamo factos minime fregit, imo subjectos ad eorum cultum provocavit. Quod ingrati animi crimen Jehu Propheta hoc loco Baasæ acerbissime exprobrat, & brevi sequuturam vindictam denunciat. Baasa itaque hanc ob causam regno, vitaque spoliatus est & Ela ejus filio, ac successore interfecto paulo post, altero videlicet ab ejus obitu anno, Zamri regnum invasit, ut supra dictum est, tenuitque ad septem dies. Hic porro ab Amri Thersæ obsessus, expugnata jam urbe, palatium ingressus, se cum regia succendit. Successit Amri Samariæ conditor, qui duodecim post annos vita functus, regnum filio reliquit.

v. 29. *Et regnavit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti, & duobus annis.* Hic est ille Achab, qui in nova religione parum se profeciisse, arbitratus, si numina a Jeroboamo inventa solummodo coleret, Baali Sidoniorum Deo sacra instituit, fanum in urbe regia excitavit, erexit aras & lucos plantavit. Et hoc amplius Prophetas, alios que Dei cultores acerbissime exagitavit.

v. 34. *In diebus ejus ædificavit Hiel Jericho.* Rem per se operosæ molitionis & ingentis periculi ausus est Hiel, Jerichuntini agri amænitate, ac feracitate illectus & quod crederet Josue verba in execrationem urbis dumtaxat dicta, nec præterea aliud malum portendere. Sciebat, Moysen simili affectu legis divinæ transgressoribus prædixisse, cœlum ad eorum perniciem in ferrum transiturum, terramque in metallum convertendam, quæ tamen facta non esse, oculis suis cernebat; hinc perverse colligebat, Josuæ perinde maledictiones & minas nullum effectum habituras. Verba Josuæ fuerant.

Ma-

A *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitaverit Jericho: in primogenito ſuo fundamenta ejus jaciat, & in noviſſimo liberorum ponat portas ejus*, ideſt, ſub ipſum fundamentum jactum ſobolem efferre incipiat, donec conſummato ædificio, ſepeliat univerſam. Hunc porro eſſe verum & proprium illius anathematis ſenſum, Hiel ipſo eventu doctus ſero tandem intellexit.

B

CAP. XVII. v. 1.

ET *dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Iſrael, in cujus conſpectu ſto, ſi erit in annis his ros, aut pluvia niſi ad oris mei verbum*. Quo tempore prodiit Elias Propheta & Prophetarum pater, eo provecta fuerat Achabi & Jezabelis audacia, ut non modo Dei cultum proculcarent & idololatriam pro virili promoverent, ſed etiam Prophetas & ſanctæ religionis cultores inſectarentur & occiderent: id enim teſtantur Eliæ cum Deo querelæ, & quæ infra narrantur, Abdiæ pro illorum ſalute geſta. Ad cohibendum itaque Achabi & Jezabelis furorem miſſus eſt Elias, qui magnis dictis & factis oſtenderet, maledictiones, a patribus olim proteſtatas adverſus legis divinæ tranſgreſſores, inanes non eſſe nec vanas minas. Scripſerat nempe Moyſes ingens execrationum & dirarum volumen, mandaveratque Joſue, ut in generali omnium tribuum conventu maxima cum ſolennitate illas promulgaret. Præter cæteras porro calamitates legislator denunciabat atrocem & extremam famem, & reliqua famem neceſſario conſequutura mala, prohibitis cœlo imbribus & arentibus campis. Ridebat iſta Achab, qui præteritam parentis ſui Amri in hac parte fælicitatem & copiam ſpectaverat: caſtiganda ergo fuit impii Regis impudentia. Præcipua tamen miſſionis Eliæ cauſa fuit Jezabel Achabi uxor, cujus mendacia refelli, & inſolentiam frænari Deus volebat. Hæc ſcilicet Baalis ſacrorum facta antiſtes prædicabat hunc ſummum eſſe Baal, ideſt dominum ſuperum & inferum, cœlo proinde pluvias mittere & impertire arvis feracitatem; citabatque teſtes præſentes gentiles ſuos Sidonios, Tyrios, cæteroſque Phœnicum populos, omnium circa gentium ea tempeſtate ditiſſimos, eoſdemque Baalis religioſiſſimos cultores. Ergo opportuniſſi-

C

D

E

F

nissime hic occurrit Elias & Achabum, ejusque proceres aggreditur, increpat, objurgat, constanterque ipsis minatur cœlum ferreum & æneam terram, & ait: *Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros, & pluvia, nisi juxta oris mei verbum*. Ideest, quousque ipse annuero, nec equidem faciam, dum vos in vestra impietate obstinati obdurabitis. Significat plagarum modum peccantium pœnitentia fore definiendum. Eliam porro ista loquutum, credo, autumno ineunte, aut hyeme, nec enim magnum, nec mirandum fuisset, alia tempestate, qua cœlum ad plures menses perpetuo serenum est, imbres cohibuisse: quin etiam existimo, ad evidentiam miraculi dicta, & facta hæc fuisse obducto nubibus cœlo, quum nemo dubitaret, pluviam brevi casuram. Porro Eliam, ut modo dicebam, omnem fere suæ legationis cursum præcipue contra Jezabelem dum vixit, direxisse, ipse suis dictis & factis ostendit: ad hunc scilicet scopum collineabat propositum, susceptumque cum Baalis Sacerdotibus certamen, & eorumdem, parta victoria, cædem, atque illud ad Achab de Jezabele horrendum oraculum:

Infr. 21. 23. *Canes comedent Jezabel in agro Jezrael.*

v. 2. *Et factum est verbum Domini ad eum dicens. Recede hinc, & abscondere in torrente Carith.* Quod Jeroboam simili cum libertate a Semeia Propheta reprehensus tentavit, Achab in Eliam ausus non est, nec enim aderat Jezabel, quæ Regem, suopte ingenio minime iracundum, concitaret. Propheta nihilominus a Regis conspectu statim sese proripuit, longiorem eo in loco moram cavere antea a Deo fortasse monitus, qui nunc eidem mandat, ut in torrente Carith juxta Jordanem se abscondat. Quorsum istuc? Forte dices, etiam Eliam fugere jubes, & intra vallis ignotæ specum se abdere? Quid enim? Num Jeremias Chaldæis cuncta circa Jerosolymam loca obsidentibus & Sedecia Rege intra urbem persequente, tutus non fuit, te protegente? Præterea cur in torrida regione tenues ex torrente latices captare, compellis, & arces a præterlabentibus Jordanis aquis; aut fame laborantem, in summa commeatus inopia a corvis victum sperare, jubes? Tres scilicet ob

ob cauſas : inprimis , ut Elias calicem, quem ipſe miſcuerat , tantiſper guſtaret, famem videlicet , ac ſitim ipſe interim ad dies ſuſtineret , quibus populum univerſum ad annos premi , & graviſſime vexari volebat . Et inde ad commiſerationem multitudinis laborantis flecteretur : hujuſmodi quippe affectu præparandus fuit Eliæ animus ad laudandam divinam clementiam , miſeris ſubvenire jam paratam , Deoque parendum præcipienti : *Vade , & oſtende te Achab , ut dem pluviam ſuper faciem terræ* . Rurſus, ut diſceret actionis & contemplationis ſpatia dividere , & , poſt obitæ legationis ſtrepitum , ſilentium contemplationis ſibi eſſe neceſſarium . Poſtremum , ut intelligeret divinæ gloriæ , & humanæ ſalutis negotium non ſola operationis contentione , ſed precibus & obſecrationibus potiſſime tranſigendum cum illo , *qui convertit petram in ſtagna aquarum* , & *rupem in fontes aquarum* , atque orantibus promiſit , *ſe daturum cor* , *ut ſciant eum* .

Infr. 18. 1.

Pſal. 113. 8. Jer. 24. 7.

Corviſque præcepi , *ut paſcant te ibi* . Panes Corvi & carnes Eliæ afferebant : incertum an alicunde raperent , an quum ſub hora prandii , & cænæ ad eum venirent , in ore alterius panes , in alterius ore carnes interim crearentur : non enim humana opera cibi ejuſmodi parabantur , quoniam non dixerat Deus : *Præcepi Sacerdotibus* , *aut aliis quibuſvis hominibus* , *ut paſcant te* . Voraciſſimæ aves mutaverant naturam , ferebat corvus alter carnes , nec admordebat , alter panes , nec violabat : ſic tamen Prophetæ victum ſubminiſtrabant , ut pro mutua gratia paſtum ab eodem referrent . Ea porro cum avibus conſuetudo Prophetam non parum recreabat , quum occaſione continui commeatus ſocios fere perpetuos , & contubernales corvos haberet , manſuete garrientes , crebroque advolatu comedenti blandientes catellorum more , quos , nec equidem ſine voluptate ſpectare ſolemus , quum herum accumbentem , ut cibum porrigat , blandis aſſultibus & queſtubus ſollicitant . Hæc vero ad arcanum ſenſum traducta , inprimis deſignant peccatores, ab Emmanuele ducendos ad torrentem, è ſanctuario defluentem , & omnes ægros aquarum aſperſione ſanantem , qui eſt Chriſti baptiſmus , congruenter itaque ſubditur Eliam obſcænas aves ad ſuum contubernium admiſiſſe : *Venit enim filius*

Ezech. 47. 9.

Matth.9.13. *Dei vocare peccatores*, & cum peccatoribus, & Publicanis manducavit. Iterum, quum audis, Prophetæ panes allatos de mane, & de sero carnes, panem quidem interpretare perfectam, consummatamque justitiam, hunc videlicet panem, Esaias datum dicit animæ habitanti in excelsis, cujus sublimitas munimenta saxorum, cujus oculi *Es.33.16.* videbunt Regem in decore suo, & cernent terram de longe. Panis quippe, quum præcipuum sit hominis alimentum, præcipuum ejus bonum congruenter designat. Carnes vero, quoniam de vespere afferebantur, duo significabant, primum pœnitentiæ fletum, quia, ut ait Psaltes: *Ad vesperum demorabitur fletus*, necnon carnis macerationes, & labores assumtos ad comparandam justitiam. Hunc porro luctum sequetur lætitia ad matutinum, Sole justitiæ tenebras peccatorum dissipante. Altero, eoque longe sublimiore sensu præsignabat, Verbum divinum cum carne descensurum, adveniente fine temporum, quasi ad vesperam sæculorum, & hominem esurientem suis impleturum bonis per Spiritum Sanctum, quem *effudit Deus in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum*. *Tit.3.6.*

Surge, & vade in Sarephtham Sidoniorum. Deus Eliam ad Gentilium urbem traduxit, ut, quod supra animadversum est, ad commiserationem pereuntium flecteret. Quem enim pluviæ arbitrum constituerat, collata potestate privare nolebat, nec volebat, nisi eo volente, mundo laboranti succurrere. Propterea a secreto torrentis Carith ad frequentissimam urbem Sarephtham venire jubet, ubi suis subjectam oculis haberet hominum calamitatem, cui nullam ipsi dedissent causam, nec enim Sarephtanis ulla cum Achabo erat in eo crimine societas; nam etsi legem Moysis non observabant, reverebantur tamen plerique sapientiores; & vulgus, quod illam ignoraret, vituperare non poterat. Contra Achabus eo dementiæ progressus fuerat, ut legem, quam a Deo institutam sciebat, quasi fabulam traduceret; ejusque promulgatores Prophetas persequeretur & occideret. Elias itaque Sarephtham profectus feminam in ipso urbis ingressu offendit, divinoque instinctu protinus intellexit, quam sibi Deus hospitem destiti-

A ſtinaverat, eo in loco oblatam fuiſſe: ſiquidem, ut ego conjicio, hoc ipſum a Deo poſtulaverat: ne ſi de viduis Sarephthanis quæritare cogeretur, videretur contra gravitatem & dignitatis decorum peccare: atque ipſam ſimul feminam vel per inſomnium, vel alia quavis via de hoc negotio præmonitam fuiſſe, juſſamque venturo hoſpiti diurnum victum ſubminiſtrare: id enim innuunt illa Dei ad Eliam B verba: *Præcepi viduæ &c.* Cæterum Propheta mulierem conſpicatus pannoſam, nudis pedibus ligna colligentem, & ex longa inedia ſqualore obſitam, diraque macie deformatam, aduſtum ſtipitem videre, ſibi videbatur, puduitque primum, panem petere, petiit aquam, quamquam poſtmodum panem quoque poſtulavit, quod ſciret hydriam farinæ, quam femina C habere ſe, dixerat, minime defecturam: nam præterquamquod divinum promiſſum audierat, ex eo, quod Deus in torrente ſibi, ſuiſque nutritoribus Corvis annonam ſuppeditaverat, colligere poterat, nec in eo loco victum ſibi & viduæ hoſpiti in poſterum defuturum. Quamobrem fidenter imperat, ut ſibi primum quaſi Sa- D cerdoti ex præſenti farina tortulam conficiat, Sacerdotibus nempe ciborum etiam primitiva lex addixerat. *Primitiva ciborum veſtrorum Sacerdoti dabitis.* *Ezech. 44. 30.*

Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ. Obſerva hujus mulieris fidem, obedientiam, & caritatem. Deinde conſidera redditam operi ejus E mercedem, ſequitur enim: *Ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus.* Sed nec imminuta familia eſt. Mortuum enim poſtea filium hæc in Prophetam benignitas matri vivum reſtituit.

Factum eſt autem poſt verba hæc, ægrotavit filius matris familias. Hic iterum Deus Eliam acerbo hoſpitis fa- F to exagitat, cæptam nempe pugnam perſequitur. Torſerat dudum in torrente Carith fame & ſiti, ademta aquatione, & intercepto commeatu. Nunc vexat orbæ matris ejulatu & lamentis, idem utrobique ſcopus, ut ad commiſerationem afflictorum afflictum excitet. Interim obſerva matris in obitu filii modeſtum dolorem, non

enim de Dei ſententia queritur, aut Prophetæ ſuccenſet, ſed pænam ſuis peccatis juſte redditam agnoſcit, & ait: *Ingreſſus es ad me, ut rememorentur peccata mea.*

v. 19. *Et ait ad eam Elias, da mihi filium tuum, tulitque eum de ſinu ejus, & portavit in cœnaculum ſuum.* Vide quomodo nec, occaſione ſuſcitationis filii, matri conceſſit, ut cubiculi, in quo ipſe manebat, limen tereret, eam ſiquidem in inferiore parte domus, dum rei exitum præſtolatur, interim ſubſtitiſſe, Scriptura declarat, quum ſubdit: *Tulitque Elias puerum, & depoſuit in inferiorem domum, & tradidit matri ſuæ.*

v. 20. *Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam habito, afflixiſti?* Utitur hic ea libertate Elias, quam etiam Jeremias aliquando uſurpavit, ut cum Deo videatur judicio velle contendere. *Etiamne*, ait, *viduam, apud quam habito, afflixiſti?* Q. d. Scilicet nec ſatis habes, me pro tua gloria dimicantem, & quævis mala ſuſtinere paratum, ad torrentem Carith dudum relegaſſe, ibique a Corvis cibum accipere coëgiſſe, & lutulentam de profluente aquam bibere, quin & hunc quoque ſuſtuliſſe commeatum, & ad pauperis viduæ convictum venire compuliſſe; etiamnum adverſus me inſurgis, & incitas hoſpitem meam acerbo filii ſui funere afflictam, ut indeſinenter me torqueat lacrymis, & queſtubus ſuis? Hæc ſane mihi omnium præteritarum ærumnarum graviſſima accidit. Quid porro ſi iſtuc effluat in vulgus, quanta, putas, dabitur adverſariorum meorum furori materia? Quamobrem *revertatur, obſecro, anima pueri hujus in viſcera ejus*, ſic matri dolorem eripies, mihi etiam moleſtiam.

v. 21. *Et expandit ſe, atque menſus eſt ſupra puerum tribus vicibus, & reverſa eſt anima pueri intra eum.* Myſticus hujus loci ſenſus multa complectitur. Primum indicat, trina divinorum nominum invocatione revicturum hominem, ſi tamen in baptiſmo mortuus veteri Adæ inveniretur cum Chriſto: *Si enim mortui ſumus cum Chriſto*, ait divinus Paulus, *credi-*

Rom. 6. 8.

dimus , *quia ſimul etiam vivemus cum Chriſto* . Et huic ſenſui cætera optime congruunt , quoniam in ea vita, quam Chriſtus nobis veteri Adæ mortuis redditurus eſt , ſimul *reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ* . Philip. 3. 21. Rurſus hic adumbratur triplex filii Dei ad mortuum hominem deſcenſus : carnem quippe ſumturus divinæ naturæ immenſitatem Sanctæ Virginis utero concluſit . Deinde ligno Crucis corporis ſui membra compoſuit . Poſtremum mortuus jacuit in ſepulcro & ad inferos deſcendit . Sic Deus , ut mortuum hominem revocaret ad vitam , magnitudinem ſuam ad illius parvitatem conformavit . O miraculum ineffabile , quod Propheta *ſtuporem* appellat . Eſ. 9. 6. Ad hominem deſcendit hominis Dominus , & formam ſervi accipiens ſervili naturæ ſuam admenſus eſt divinitatem . Præterea viduæ filius, quo jubetur cum matre , farina & oleo , divina jam virtute auctis , vivere , ſanctæ Eccleſiæ filios adumbrabat , Emmanuelis menſa ſaginandos , ſi in farina quidem intelligatur cibus vivus , quem de Domini corpore participamus , & in oleo agnoſcamus ſanctæ unctionis donum . Poſtremum quum ſemel & iterum Eliam hac ipſa occaſione clamaſſe Scriptura narrat , & cum eo clamore animam pueri ad corpus proprium rediiſſe , manifeſte deſignat illud ſancti Evangelii : *Clamor factus eſt ecce ſponſus venit* . 1. Theſſ. 4. 15. Matth. 25. 6. & illud beati Pauli : *In voce Archangeli* , & *in tuba Dei deſcendet de Cœlo* , & *mortui* , *qui in Chriſto ſunt* , *reſurgent* . Generalem itaque corporum reſurrectionem prænunciat , & modum declarat, in tuba nempe Dei deſcenſurum Chriſtum , & in voce Archangeli animas undique ad propria corpora evocaturum .

Et ait illi : *En vivit filius tuus* . v. 23. Q. d. Vides mortuum revixiſſe , fecit hoc Deus , quod nemo faciat , nec illi , quos gentes fecerunt ſibi Deos .

Dixitque mulier ad Eliam : *Nunc* v. 24. *in iſto negotio cognovi* , *quod Propheta Dei es tu* . Q. d. Quamquam hydria & lecythus jam me docuerunt : Cœlum non aliquo naturalium cauſarum concurſu , ſed conceſſa tibi uni poteſtate clauſum ; ſed enimvero poſtquam mortuos a te ſuſcitari video , jam non du-

dubito, quin in verbo Domini possis efficere, quæcumque voles.

CAP. XVIII. v. 1. *Post multos dies factum est verbum Domini ad Eliam in anno tertio dicens, vade, & ostende te Achab, ut dem pluviam.* Interea dum mortuo puero Dominus spiritum refundit, Prophetæ infundit gratiam, ut mœstitiam ex obitu hospitis sui conceptam expendat, indeque intelligat miserantis Dei affectum erga homines fame, sitique laborantes, etsi nollet servi sui sententiam ipso minime conscio rescindere, aut injectum ab illo vinculum alia manu laxari. Eliam itaque ea cogitatione præmunitum Dominus accersit: *Et vade*, inquit, *& ostende te Achab, ut dem pluviam super terram.* Id nempe illis maxime diebus optabat Achab, quando, ut hic Scriptura narrat, divisis cum Abdia regionibus, ibat ipse per viam unam, & Abdias per viam alteram, si forte posset invenire herbam & salvare equos & mulos, opportune igitur ad Regis votum Deus Eliam ad petendam pluviam sollicitat: non quod ejus opera indigeret, sed ut ei auctoritatem & existimationem apud Regem & populum conciliaret. Jam in hoc negotio simul observa, Eliam Achabo apparere jussum fuisse eodem die, quo regii stabuli equis & mulis pabulum quærebat, divino scilicet consilio istuc gerebatur, quo videlicet Rex impius perspiceret Dei erga res minimas, puta mulos & equos, mirabilem providentiam, indeque facile colligeret, quam oppido impensiore cura rebus ejus consulturus fuisset, si Dei benefactis bene ipse uti studuisset. Hanc porro Deus suam erga mutas quoque animantes pietatem etiam Jonæ Prophetæ post hæc tempora declarabat illis verbis: *Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt viginti millia hominum, qui nesciunt, quid sit inter dexteram & sinistram suam, & jumenta multa?*

Joan. 4. 11.

v. 7. *Quumque Abdias esset in via, Elias occurrit ei.* Vides quomodo Elias divinæ voluntati se statim accommodet, quod nec Abdias, neque Jonas fecerunt: mirare simul constantis animi robur omnia pericula aspernantis, nec enim Deo legationem oppido ancipitem præcipienti morosum & difficilem

cilem se præbuit, nec Achabi & Jezabelis animos præsenti calamitate exulceratos extimuit, quin statim Abdiam conveniret hominem talia audire meritum, & pluviæ mox sequuturæ nuncium ad Regem & populum allegaret.

Vade, & dic Domino tuo, adest Elias. Detrectabat Abdias propositam sibi legationem obire, quod timeret, ne Elias a Spiritu interea alio raptus promissum vadimonium desereret. Nec enim ignorabat, nuper ad torrentem Charith ab eodem spiritu asportatum & inde insperato translatum Sarephtham. Porro raptus ejusmodi frequenter Eliæ accidere solitos fuisse ejus discipuli filii Prophetarum infra testantur. Quod si quidpiam tale hoc interim contigisset, Abdias impostoris notam, & Achabi indignationem effugere se posse desperabat. Nam vel mentiebatur, se Eliam reperisse, imo & cum eodem fuisse collocutum, Regem utique in eo negotio fallere voluisse crimen erat gravi pœna plectendum. Vel si vera nunciabat, tenebatur publicis edictis parere & Eliam comprehensum ad Regem confestim adducere: præsertim quum idem regiæ domus œconomus esset, & ad negotium ejusmodi transigendum, regios satellites ad nutum haberet; atque aliunde bene nosset, Eliam a Rege summa animi contentione & accuratissimo studio fuisse hactenus requisitum. Id enim ipsemet Abdias Eliæ affirmabat: *Non est gens, aut regnum, quo non miserit Dominus meus te requirens*.

Et quum vidisset eum, ait, tu ne es ille, qui conturbas Israel? & ille ait: Non ego turbavi Israel, sed tu, & domus patris tui. Tu, ait, & pater tuus Amri rempublicam evertistis, qui vestris moribus & legibus Dei populum corrupistis, quin & institutam a Deo religionem, quasi fabulam habere docuistis, vestra proinde culpa factum est, ut prohibiti fuerint cœlo imbres & ubique grassetur fames. Non ergo mea bona verba Israëlem perturbarunt, sed vestra mala facta. Nec dubium est, quin isthæc Prophetæ in dicendo libertas Regi admodum molesta acciderit: in neutra tamen Regum historia legitur Achabum Eliæ talia coram ex-

v. 8.

pro-

probranti vel factis, vel dictis, ullam feciſſe moleſtiam: tantam ſcilicet ſervo ſuo Deus auctoritatem indiderat, Regique metum. Nec aliter puto Moyſi & Aaroni proviſum fuiſſe, ut a Pharaonis congreſſu incolumes diſcederent, quando acerba dicta, facta oppido quanto acerbiora ſequebantur.

Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me univerſum populum. Quod perinde, atque ſuperius factum mirabile fuit: Eliæ præcipienti generalem populi conventum Rex paruit, & populus ipſe congregatus redarguentem miro ſilentio audiit, & publicum cum Baalitis certamen petentis propoſitum & conſilium laudavit. Nec iſtud Baalis Sacerdotes recuſare, aut eludere potuerunt, fortaſſe etiam optarunt, ſi quidem verum eſt, quod nonnulli prodiderunt, a Baalitis nempe factum, quod fieri hodie quoque a quibuſdam impoſtoribus comperimus. Tradunt Pſeudo-Prophetas illos concameraſſe Baalis aram, atque intra cameram hominem incluſiſſe, qui ad nutum ſuppoſito igne aggeſtam altari lignorum ſtruem, & ſuperpoſitam victimam inflammaret. Eo proinde artificio confiſos, ajunt, ad pugnam tanta deinceps cum alacritate proceſſiſſe, ut quaſi jam de ſucceſſu non dubitarent, Eliam ultro laceſſerent. Sed hanc Baalitarum ſpem, Elia deprecante, ſimul fuiſſe abſciſſam, quum idem præpotens Deus, qui paucis ante menſibus mortuum in cœnaculo jacentem vita donarat, hanc modo eripuiſſet homini intra aram deliteſcenti, juſto utique judicio: qui enim tantam multitudinem ſuis flammis perditum ibat, ipſe ſuo ſcelere perire meruit. Hanc porro fuiſſe, conjectant, veram cauſam, cur Elias ignem è cœlo evocaturus, aquis omnia circum altare loca, & ipſum altare allui juſſerit, occurrere nempe volebat Baalitarum obtrectationibus, quos ſciebat vulgo perſuadere conaturos, ignem non cœlo emiſſum, ſed altari ſuppoſitum ea, quam ipſe inſtruxerat, fraude, improviſo emicuiſſe. Illud ſane indubitabile eſt, eam Eliæ in hoc negotio providentiam nullam circumſtanti populo reliquiſſe cauſam ſuſpicandi fidem publicam ab ipſo violatam, magnam contra præbuiſſe, exiſtimandi, Baali-

ﻭﻭﻬﻌﻠﻮﻡ . ﻫﻮﻟﻠﻪ ﻟﻬﻠﻠﻮﻫﻮﻡ ﻛﻠﻼ
ﻟﻠﻠﻬﻠﻮﻫﻮﻡ ﻫﻮﻫﻮﻟﻠﻪ ﻫﻠﻠﻬﻠﻬﻠﻪ ﻭﻠﻠﻪ
ﻠﻬﻬﻮﻭﻡ ﻫﻠﻮﻫﻠﻪ ﻫﻠﻠﻪ . ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻮﻡ ﻭﻟﻠﻪ ﻛﻠﻠﻪ
ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻠﻪ ﻫﻮﻭ ﻛﻠﻼ ﻟﻠﻬﻠﻪ ﻭﻫﻠﻠﻠﻪ ﻟﻠﻮﻡ .
ﻫﻟﻟﻪ ﻟﻠﻬﻮ ﻫﻮﻭ ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻪ ﻭﻫﻠﻠﻠﻪ .
ﻭﻭﻠﻪ ﻭﻠﻠﻪ ﻫﻮﻭ . ﻫﻟﻠﻬﻠﻪ ﻫﻠﻠﻬﻠﻪ ﻭﻟﻠﻪ
ﻭﻭﻠﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻪ .

ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻠﻪ ﻛﻠﻼ ﻫﻠﻬﻠﻠﻪ ﻭﻠﻠﻬﻠﻪ ﻫﻮﻭ .
ﻟﻠﻮﻡ . ﻛﻠﻠﻬﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻭﻫﻠﻠﻠﻪ
ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻪ ﻭﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ . ﻫﻮﻡ
ﻫﻠﻠﻬﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪ
ﻫﻠ

Et ait Elias ad Achab, ascende, comede, & bibe, quia sonus multæ pluviæ est. Hic opportune Elias, postquam populum evidenti miraculo convictum, ut ut resipuisse vidit, ejusque subversores Baalis Prophetas dedisse commeritas pœnas, pluviam prædicit & a Deo, novum miraculum postulat, quo & factum confirmet, & datam liberet fidem, pluviam namque resipiscentibus spoponderat, quare modo prænunciat mox casuram, quod certo crederet Deum populi pœnitentia, & Pseudo-prophetarum supplicio placatum.

v. 42. *Elias autem ascendit verticem Carmeli.* Jerosolymam profectus non est, nec quum sacrificium offerre cogitavit, esto sciret lege cautum ne id fieret extra locum a Deo constitutum, nec modo quum imbrem postulaturum iret, quamvis non ignoraret expressam pluviæ mentionem a Salomone factam, & hanc a Deo promissam Israëlitis in templo oraturis: ea nempe erat temporum conditio dissidentibus inter se Israëlitis, ut subjectis Achabo Jerosolymam accedere non permitteret, quos tamen Elias miraculum spectare præsentes volebat: nec enim hactenus omnino sibi persuaserant, eam, qua premebantur famem, Deo disponente & Elia orante, immissam fuisse. Ut ergo certo constaret Eliæ operâ cœlum antea clausum, & modo fuisse reclusum illos inibi interesse oportuit, & Propheta orante cadentem pluviam spectare.

v. 44. *Et ecce nubecula parva, quasi vola manus hominis ascendebat de mari.* Sed antequam ascenderet, oravit septies Elias, quo circumstantem populum pluviæ expectatione suspensum ad perpendendam beneficii magnitudinem ea mora excitaret, simulque suo admoneret exemplo non oportere eos ab oratione desistere, sed repulsam ad præfinitum tempus patienter sustinere, vice autem septima nubes imbrifera apparuit, quia servitus famis septennio cæteroqui duratura singulari Dei indulgentia, quarto vertente anno, solvebatur. Vocabulum hebraicum ים, quod mare vertit interpres, *Occasus* verti potuit.

v. 46. *Et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret Jezrael.* Quantum-

tumvis licet magnam in hoc facto Eliæ conſtantiam mireris, mirare magis, quomodo poſt diem Jezabelis indignationem in tantum extimuerit, ut præcipiti fuga Arabiam peteret. Eam ſcilicet mentis altitudinem oppido mirabilem non a natura inſitam habebat, ſed, ut hic Scriptura notavit, ab infuſo divinitus ſpiritu hauriebat, adeo ut perpetratæ cædis conſcius, fuſi ſanguinis ultores non formidaret, nec ipſam etiam Jezabelem in urbe Jezrael, quo tendebat, commorantem, atque ſuorum Prophetarum injuriam, ſiqua illata fuiſſet, perſequi paratam. Cæterum tantum honoris Achabo quantumvis immerenti, deferendum putavit Elias, ut ego interpretor, primum, quo Regem repentina, atque horribili aëris mutatione perterritum, metu utcumque ſua præſentia relevaret. Valde ſiquidem veriſimile eſt Achabum inhorruiſſe, obtenebrante Sole, ereptum ſubito diem, & in ea caligine micantes ignes, & obſtrepentia circumquaque tonitrua & rixantes ventos, & ruentem imbrem denſiſſimum. Talem enim oportebat faciem cœlum induere, quæ miraculi magnitudinem declararet. Secundum & præcipue, ut quoniam Achab videbat ſe tantopere a Prophetis, & Dei legatis honorari, ipſe Deum revereri diſceret, atque ejus legibus parere, & auſcultare Prophetis ab eo miſſis. Age modo & juxta Eliæ humilitatem, & ſapientiam poſitas conſidera Achabi arrogantiam & ſtultitiam imo ſtuporem. Stupidum enimvero, & omnis ſenſus expertem fuiſſe, oportuit, qui ventos, ignem & aquam, cœlumque ipſum Eliæ obſequentia viderat, audieratque populum univerſum ejuſdem poteſtatem divinæ proximam prædicantem, ipſe neutiquam agnoſceret, nedum miraretur, aut aliqua honoris ſpecie proſequeretur. Præterea ſummæ arrogantiæ fuit conniviſſe, ut tantæ dignitatis vir, pedes ipſum præcederet ſublimi curru vectum; iſtud profecto nec honeſtum, neque decorum fuit. Quod ſi ex officii lege agere voluiſſet, Prophetam, è terra relevare debuit, & in proprium currum accipere, ſed qui Benadadum hominem Deo inimicum pedibus incedere non ſuſtinuit, Prophetam Dei ſibi fecit præcurſorem. Alius enimvero Re-

gi Jehu sensus fuit, qui Jonadabum filium Rechab virum quantumvis reverendum, Eliæ tamen neutiquam comparabilem, quum iter pedibus agentem offendisset, in currum suum continuo levavit.

4.Reg.10.15

CAP. XIX. v. 2. *Misitque Jezabel nuncium ad Eliam dicens: Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis.* Hæc nempe secum agitabat vesana & furiosa mulier, postquam edocta fuit a Rege, quid contra Baalis Prophetas Elias ausus esset: etsi, quam animo coquebat vindictam interim differret, dum omnis populus, qui ad Eliæ sacrificium frequens convenerat, ab ejusdem latere dilaberetur. Incesserat quippe metus feminam etiam furentem, ne a concitata plebe lapidibus obrueretur, si forte eo tempore deprehensa fuisset machinari necem Prophetæ multis, magnisque rebus spectatæ probitatis & sanctimoniæ, quemque præsentes modo viderant, nubes in ignem, mox etiam in pluviam solvisse, & utrinque de communi salute optime meritum sciebant & quod Baalitarum repressisset petulantiam, & quod famem penitus depulisset.

v. 3. *Timuit ergo Elias, & surgens abiit.* Periculum Elias sapienter declinat, nec enim ex ratione fuisset vitam sine causa prodigere, quæ quidem in præsenti nulla erat, aderat autem cur servaret: ne videlicet si Propheta a Jezabele comprehensus fuisset Baalis antistites vulgo jactarent, eum Reginæ traditum ab illo Deo, cujus sacra irriserat, & jugulaverat Sacerdotes, quamquam non uno plectendus erat supplicio, qui quadringentos & quinquaginta Prophetas occiderat.

Quum-

A *Quumque veniſſet, & ſederet ſubter unam Terebintum, petivit animæ ſuæ, ut moreretur.* Mortem optavit, non qualem Jezabel cogitabat, ſuis Prophetis argumentum daturam, quo Deum Iſrael a Baale victum fuiſſe contenderent, nec enim niſi invitus famulum ſibi cariſſimum, in tanto diſcrimine deſeruiſſet. v. 2.

B *Reverſuſque eſt Angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitque illi ſurge, & comede, grandis enim tibi reſtat via.* Elias, quum a via ad umbram Terebinthi ſe recepiſſet, obdormierat. Hunc labore, mœrore, ſomnoque oppreſſum ſemel, & iterum excitat Angelus & appoſita menſa recreat, cibus ſubcinericius panis, potus aqua fuit. Et ſubdit, *grandis tibi* v. 5.

S. Jac. Doctoris in carmin. de fuga Eliæ.

Quod Dominus præcepit Eliæ, ut a conſpectu Jezabelis fugeret, id porro ſtatuit non unum intendens ſcopum. Inprimis cavebat, ne, quæ eſt hominis imbecillitas, illius menti officeret altitudo gloriæ, ad quam ipſum nuper extulerant evocatus cœlo ignis, & pluvia arvis reſtituta. Idcirco conceſſam heſterno die magnanimitatem, & conſtantiam ademit, qua Elias deſtitutus mirum non fuit, ſi ad Reginæ minas trepidaret, fugamque circumſpiceret. Et quamvis Deo perinde pronum eſſet famulum ſuum ubique ſervare incolumem, fugam nihilominus vulgare remedium elegit: ſic alias, quod a prohibita cœlo pluvia Regem infenſum haberet, periculum ſimili ratione prævertere juſſerat, & quærere in torrente perfugium. Sed & populo perinde cautum volebat, ne non correxiſſe errorem is videretur, ſed commutaſſe, ſi quidem abdicato Baalis cultu, Eliam ſibi faceret Deum. Vix enim hominem eſſe putaret, cui cœlum ad nutum parere conſpexerat. Cogitur ergo Propheta fugere, quo ipſe ſe hominem eſſe cogitaret, & populus intelligeret, Eliam Deum non eſſe. Quamquam hujus receſſionis potiſſimam cauſam exitus ipſe ſatis perſpicue oſtendit, quæ enim ſubſequuta ſunt clare demonſtrant, illud Deum in hoc facto apprime ſpectaſſe, ut Elias ab hominum turba, aſpectuque remotus in monte Oreb aliam diſceret agendi cum hominibus rationem, eam ſcilicet, quam Deus ipſe in eo receſſu docere volebat, tali quippe diſciplina ille formandus fuit, quem Deus deſtinaverat ſuum ad homines legatum & interpretem, atque in præſenti Damaſcum ad Gentilium urbem allegare ſtatuerat. Sic enim Paulum vas electionis ad converſionem gentium olim miſſurus, antea in cœlum rapuit, ubi rebus ab humanis abſtractus divina diſceret, quæ non licet homini loqui.

tibi reſtat via, q. d. Quod times malum non morte, ut ipſe cogitas, ſed fuga prævertendum eſt. Longa proinde tibi adhuc emetienda via eſt, nec talis, qualem in vicinum torrentem Carith iturus cepiſti, ſed in alienas terras tranſmigrandum eſt, ut tutus ſis. Et quando modo licet, vires ab hoc prandio cape itineri tanto ſuffecturas. Nec enim ſterilem, incultamque regionem ingredienti alius eſt ſperandus commeatus. Allegoria. Subcinericius panis ab Angelo hic Eliæ appoſitus duo ſignificat, primum Pœnitentiæ labores, quos apte deſignant cineres ſymbolum luctus, & contriti cordis, cinereſque ſordidus panis, & aqua tenujum & miſerabilium hominum victus. At forte congruentius ad omnes generatim Juſtos iſta referantur. Hunc ſcilicet vitæ curſum divina illis providentia communiter deſcribit, primum tenui & aſpero victu, & magnis laboribus eos exercet, donec ab omni terrenæ labis concretione purgatos ad montem perducat, qui eſt perfectæ, conſummatæque virtutis apex.

v. 9 *Et ecce ſermo Domini ad illum, dixitque ei: quid hic agis Elia?* Venerat Elias ad montem Oreb, ubi vacuam ſpeluncam nactus ibidem noctem exegit. Poſtera die, quum vocem Domini adventantis audiſſet ad ſpeluncæ oſtium progreſſus Deo percontanti, quid iſtic ageret? reſpondit: zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum: idcirco cœlum continui ne plueret, mox terram, ne victum ſubminiſtraret; quamquam & iſtuc leve puto longe graviora commeritis. Quid enim? num ferendum erat, quod populus ille tuus pacta tecum in hoc monte fœdera impune violaret? quod abjecta Majorum religione Baal Sidoniorum ſimulacrum, aliaque gentium figmenta tibi vero Deo anteferret? quod Jezabel Prophetas tuos paſſim occideret? ſi porro mihi adhuc vivere licet, id enim vero tua gratia factum eſt, qui in valle primum torrentis Carith, deinde in urbe Sarephtha me ſervaſti, & modo in hoc monte tutum & incolumem præſtas. Quamquam nec ceſſat adhuc Regina, ſed paratis ubique inſidiis meo imminet jugulo.

v. 11 *Et ecce Dominus tranſit, & ſpiritus fortis, & grandis ſubvertens montes*

A *tes , & conterens petras ante Dominum , non in ſpiritu Dominus &c.* Turbini ſuccedentibus deinceps terræ motibus , & fulgetris audit Elias , nec in iſtis eſſe Deum . Hujuſmodi apparitionis ſcopus fuit , Eliæ zelum cæteroquin laudabilem intra officii fines cohibere , & propoſito hieroglificis ſignis divini regiminis exemplo Prophetam docere ſeveritatem miſericordiæ eſſe mitigandam . Juxta arcanum ſenſum , præeuntes Dei adventum ventorum turbines , terræ ſuccuſſiones , & conglomerata ventis incendia ſigna judicium univerſale præcedentia adumbrabant . Prætcrea repræſentabant Eliæ dolenti , legem ab Iſraëlitis paſſim contemni , illum terribilem apparatum , quo cum in eodem monte illorum majoribus data fuerat .

B

C *Et poſt ignem ſibilus locutionis tenuis* . Hoc ſymbolo Deus Eliæ immoderatum zelum perſtringit . Q. d. Vides mihi non placere ventorum procellas , nec horribiles terræ ſuccuſſiones , nec fulgetris & fulminibus me delectari : quin tu Domini tui manſuetudinem imitaris ? Et hunc , quo æſtuas zelo tantiſper remittis , ut popularium tuorum eſſe malis patronus , quam accuſator ? Allegoria . Sibilus lenis ſignificat jucundæ & beatæ vitæ gaudium Juſtis poſt extremam , & horrendam generalis judicii actionem obventurum . Proprio & hiſtorico ſenſu ſymbolum illud Eliæ indicabat , poſt præſentem perſecutionis procellam pacem & tranquillitatem mox ſequuturam Achabo , & Jezabele de medio ſublatis . v. 12.

D

E *Quod quum audiſſet Elias , operuit vultum ſuum pallio , & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ , & ecce vox ad eum dicens : quid hic agis Elia ? & ille reſpondit : Zelo velatus ſum pro Domino Deo exercituum , quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael* . Stetit , inquit , in oſtio , Deo adventanti appropinquare non auſus , operuitque vultum ſuum , Dei conſpectu indignum ſe eſſe reputans . In eodem tamen propoſito perſiſtit , & quamvis expreſſam in ſigno divinam clementiam præ oculis haberet , & quod magis illum movere debuit , ipſe præſens experiretur Dei loquentis miram affabilitatem : quem enim non raperet benignitas tantæ majeſtatis ſuaviſſime v. 13.

F

me

me percontantis? quid hic agis Elia? Elias nihilominus se continere nequit, quin iterum in peccatores insurgat, rogatusque fugæ suæ causam, suos populares accuset.

Vade, ait Dominus, & revertere per viam tuam per desertum in Damascum, & unge Hazael, ut regnet super Syriam. Hanc scilicet rerum in melius conversionem, ut dixi, significabat lenis sibilus procellas, & ignem subsequutus. Mirifice congruunt, quæ sequuntur; Elias siquidem, qui modo Reginam fugiebat ad Reges creandos & instituendos Prophetas allegatur. Hazaelem quidem simplici sermone nulla adhibita cæremonia Syriæ Regem designat; inde digressus Jehu filium Namsi sacro oleo unctum Samariæ regno præficit, & Achabi, atque Jezabelis judicem creat, fusique Prophetarum sanguinis ultorem. Elisæum denique per impositionem pallii sui Prophetam instituit. Et quoniam ratum erat, quos Elias detulerat, sanctæ religionis desertores punire; Deus rem hunc in modum disposuit; ut Hazael quidem populum castigaret, Jehu vero Regem & Reginam, & Prophetas utriusque deceptores penitus perderet, & Elisæus siquid ab alterutro omissum in ea causa fuisset, ipse pro data sibi potestate suppleret. Et sane populus merito & jure plectendus fuit, quod ingentibus, manifestisque miraculis veritatem edoctus, errorem tamen adhuc retineret. Nec enim a Baalis cultu hactenus discesserat; istuc nempe indicant illa Dei ad Eliam verba: *Derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Baal.* Porro Achabi & Jezabelis scelera truculentissima & publica erant, ideoque severe vendicanda. Et quoniam Sacerdotibus Baal ab Elia interfectis novos Jezabel sacrificos subrogaverat, & istos simili supplicio plecti justum erat. Aderat tamen adhuc & alia causa, cur Elisæus ad eum, quem dixi, honoris gradum hoc tempore proveheretur, quo Eliæ decessus imminebat: tum, ut ejus absentiam in ea temporum acerbitate suppleret: tum, ut ejusdem in cœlum raptum, rem oppido inauditam, suo testimonio faceret credibilem, suaque auctoritate Baalitarum petulantiam compesceret, qui Eliæ acta laudare non poterant, & ejus-

& ejuſdem raptum confictam a ſuis diſcipulis fabulam credi volebant.

Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curvata ante Baal. Scilicet huc reciderat Iſraëlitarum ſtatus, olim Davide & Salomone regnantibus, ut imperio & opibus, ita rerum divinarum ſcientia & religione florentiſſimus: adeo certum eſt, ex octingentis hominum millibus (totidem enim Jeroboam Rex paucis ante annis in acie habuit bellatores) ſeptem ſolummodo millia in avita religione perſeveraſſe. Quod tamen mireris, parvus iſte piorum manipulus tanti fuit apud Deum, ut duas ſuis popularibus & Achabo licet immerentibus victorias admodum inſignes promeruerint. Nam quum ſub idem tempus Benadad Rex Syriæ & alii triginta duo Reges Samariam obſiderent, erupere præſidiarii ex urbe ſeptem mille, additi cujuſdam Prophetæ conſilio ducenti triginta duo pueri, qui agmen præirent, commiſſoque prælio ingentem illam armatorum multitudinem profligarunt. Quumque anno ſequenti idem Benadad cum triginta duobus ducibus Iſraëlitarum fines iterum invaſiſſet, iterum victus, fugatuſque fuit. Cæterum an hæc ſeptem millia hominum, quorum virtute gemina iſthæc victoria parta fuit, ipſa ſint, quæ Dominus Eliæ laudat hoc loco, etſi quidam affirment, incertum eſt, eſto idem ſit numerus, & conſonent tempus & locus. v. 18.

Quumque veniſſet Elias ad eum poſuit pallium ſuum ſuper illum &c. Elias ejuſmodi cæremonia Eliſeum ex aratore in Prophetam transformat. Allegoria. Eliſeus Eliæ pallio indutus Apoſtolos præſignabat, quibus Dominus in Evangelio. *Vos*, ait, *ſedete in civitate quoaduſque induamini virtute ex alto*. Eliæ ergo pallium diſcipulo traditum Spiritus Sancti chariſmata, Apoſtolis a Chriſto communicata ſignificabat. v. 19. Luc. 24. 49.

CAP. XX.

PORRO Benadad Rex Syriæ congregavit omnem exercitum ſuum, & triginta duos Reges ſecum & equos, & currus, & aſcendens pugnabat contra Samariam, & obſidebat eam. Duo hic prælia Regis Iſrael cum Syris commiſſa Scriptura narrat, quæ nos ſupra tetigimus, & geminam Syrorum cla- v. 1.

dem, quarum poſtrema centum viginti ſeptem millia hominum abſumſit, Deo impiam Syrorum vocem ulciſcente, qui dixerant: quem Iſraëlitæ colebant, Deum montibus non item vallibus imperare. Sic ſuperbus ille Benadad caſtigandus fuit, qui Samariam ſe funditus deleturum nuper minabatur, dirutæque urbis pulverem ſuis militibus diſpertiturum, quamquam, ajebat, non tantus hic erat, qui pugillis ſufficeret omnis populi, qui ipſum ſequebatur. Victus in poteſtatem hoſtium tandem venit, & vitam ac pacem petere coactus eſt: conceſſit Achabus, ſeu regalem fortunam etiam in hoſte reveritus, ſeu animo reputans rerum humanarum vices, & inconſtantiam. Hanc tamen Regis clementiam in hominem morte digniſſimum Deo diſplicuiſſe, mox Prophe-
C ta Achabo renunciavit, aſſumta parabola propoſito ſic accomodata, ut Rex, quo ille verborum circuitus tenderet, ignarus ſuo ſe judicio condemnaret: factum huic admodum ſimile habemus in actis Nathanis Prophetæ cum Davide, & Domini cum Judæis, ubi audita vineæ parabola illi reſpondent: *Malos male perdet*, *Matth.*21 41
D & cætera. Culpanda fuit in hoc facto Achabi indulgentia erga hominem notorie impium, & publicum divinæ majeſtatis contemtorem ex eo fere capite, unde Saulis in Amalecitarum Regem clementia a Samuele merito reprehenſa fuit; præſertim, ſi ut quidam affirmant, idem Propheta, qui Dei nomine victoriam promiſerat, ſupplicium de Benadado ſumendum præ-
E ſcripſit; alioquin nec Achabo, nec ejus ſubjectis pœna adeo gravis infligenda fuit, ſi Dei voluntatem penitus ignorabant; ſed utique omnino ignorare non poterant, quibus Propheta prædixerat, Syros ob violatam impio convicio Dei majeſtatem in ipſorum manus fore tradendos: ideo enim delictum diſtinxit, ut pœnam diſtingueret; blaſphemis porro ultimum ſupplicium lex decernit.

F

v. 39. *Servus tuus egreſſus eſt ad præliandum cominus &c.* Hic habes, quam ſupra indicavi parabolam. Hanc porro, ut ad ſcopum ſuæ legationis Propheta componeret, ſocio in ſermone Domini præcepit, ut vulnus infligeret, quo accepto conſperſus ſanguine,

ne, ac pulvere Achabo se stitit, & quam commentus fuerat, historiam in hæc verba retexuit. Servus ego tuus, quum conserto prælio in acie starem, a quodam ex nostro exercitu Syrum quoddam mancipium custodire rogatus, consensi pacta conditione, ut si culpa mea servus aufugisset, ipse succederem, aut appenderem talentum, quod utinam habuissem, aut in præsenti haberem. Interea dum in pugnam incumbo, ac mente, oculis, manibus huc illuc volito, nec equidem ut spolia colligerem, sed ut boni militis officium implerem, utrumque vere dictum, testantur manus a manubiis vacuæ, & luculento vulnere saucium caput; Syrus ille, sibi commodam inde occasionem nactus elabitur, quæsitusque diu, nusquam comparuit. Et nunc erue me, quæso Rex, de manu filii populi mei, qui amissum mancipium mea culpa conqueritur & instat, pactum esse servandum. *Et ait Rex Israel ad eum: hoc est judicium, quod ipse decrevisti.* Tum vero suam ille personam, quam hucusque dissimulaverat, protinus extulit, & ait, sententiam, quam in me dixisti, sed iniquam, ipse a me audies, sed æquissimam. Nam ut adversario meo perierit servus, pro quo mihi pereundum judicasti, non periit tibi Benadad, quem non homo, sed Deus in manum tuam tradiderat, sed magnifice exceptus, incolumis dimissus est. Tibi ergo moriendum est, quia ille mortuus non est, paremque pœnam tui dabunt Israëlitæ, quicumque talia decernenti non restiterunt. Populus peribit pro populo, & pro Rege Rex, quia negligentia vestra illi non periere.

CAP. XXI. v. 5. *Ingressa est autem ad eum Jezabel uxor sua, & dixit ei: quid est hoc, unde anima tua contristata est? & quare non comedis panem?* Adeo ægre ferebat Achab se ab homine privato fuisse rejectum: etsi, ut ipse rebatur, æquum peteret, tantum in hoc facto iniquus erga justum Naboth, quantum æquus videri voluerat erga Benadad hominem execrandum. Causa doloris erat, quod Naboth fundum hæreditarium alienare nolebat, ad legitimos hæredes nunquam rediturum, quod istud sibi le-

ge vetitum sciret, minus etiam Achabo vendere, quod existimaret, ab eodem in lucum idolorum fore convertendum, etsi hoc dissimularet, & domus suæ commodum, ornatumque prætenderet. Credibile namque est, Achabo & Jezabele regnantibus, illum morem jam invaluisse, quem Esaias sua ætate viguisse, docet, ut in hortis Israëlitæ idolis immolarent, & carnes suillas comederent. Is. 65. 3.

v. 8. *Et misit Jezabel literas ad majores natu, & optimates, qui habitabant in civitate Naboth &c.* Quum Achab præsentis tristitiæ causam a Jezabele rogatus, se in petitione vineæ repulsum quereretur, viri ignaviam risit femina audax, suggessitque consilium, quod homo cupidus statim arripuit. Conclusere ambo, scribendum ad optimates urbis Jezrael, ut Nabothem, affictis criminibus circumventum, ultimo afficerent supplicio, ejusque hæredes de medio tollerent, horum quippe gratia Naboth prædium distrahere, aut permutare recusabat. At enimvero quacumque ex causa ille vineam Regi negasset, non erat utique censendus æque reus, ac Syrus Benadad, qui ad eundem Achab scribens eo insolentiæ, & audaciæ provectus fuerat, ut diceret: *Uxores tuæ meæ sunt, & filii tui mei sunt.* Jam si Achab petulantiam sane non ferendam homini peregrino ignoverat, & insuper, eundem ad se venientem clementer & magnifice acceperat, utique intolerabile scelus fuit, justissimam civis sui repulsam, esto petenti molestam, extremo supplicio vindicasse, quapropter nec a Deo toleratum fuisse, docent quæ sequuntur.

v. 17. *Et dixit Dominus ad Eliam: Surge in occursum Achab &c.* Quum Achab a Jezabele invitatus vineam adiret, cujus dominum lapidum procella sustulerat, improvisus occurrit Elias, facinus propalaturus, quod auctores occultum perpetuo mansurum speraverant, Regemque in faciem objurgat, quod Nabothi fundum, & vitam eripuisset. At dices, nonne Jezabel Nabothis procuraverat necem? Nonne Achab a Nabothe rejectus repulsam patienter tulerat, invitum cogere non ausus? Quod si modo illius prædium sibi vendicabat, id porro justum credidit, quan-

A quandoquidem ſublato cum hæredibus Nabothe, cuncta ejus bona jure communi devoluta cenſebantur ad fiſcum. Atenim ſi Achab in hoc facto non peccavit, divini judicii æquitas inſontem condemnare non potuit, quæ injuria oppreſſos relevare conſuevit: Atqui acerbiſſime per Prophetam increpuit, nec uno ſupplicio afficiendum eſſe pronunciavit.

B *Dixitque Elias ad eum, in loco hoc,* v. 19. *in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoque ſanguinem tuum, & dabo domum tuam ſicut domum Jeroboam ..... Sed & de Jezabel lo-* v. 23. *quutus eſt Dominus dicens, canes comedent Jezabel in agro Jezrael.* Hanc Elias tulit in præſenti cauſa ſententiam, denuncians Regem, & Reginam rato tempore prædam canibus datum iri, & Achabi progeniem funditus extirpandam. Achab, & quod jam didicerat Eliæ minas non eſſe futiles & vanas nænias, & quod abeſſet illa, quæ viro claudicationem afferre ſolebat, malefactum ſtatim doluit, & damnavit. Al-

C

Allegoria . Quæ egit Naboth quæque passus est , plures continent sensus ex allegorica hujus historiæ significatione petendos . Inprimis , quo Naboth acceptam a majoribus hæreditatem Regi petenti negavit , Sanctorum prudentiam designat , quibus certum fixumque est , constanter retinere spiritualia bona a cœlesti Patre sibi tradita , nec ullo pacto cum hujus sæculi voluptatibus , aut lucris commutare , quum mori malint , quam proprium patrimonium , proposita quavis conditione , vel oblato quocumque pretio alienare . Quæ autem passus est , Tyrannorum in Martyres sævientium iniqua judicia adumbrabant, clarissime vero describunt exercitam a Ju-

A ܘܐܡܪ ܢܒܝܬ ܠܐ ܐܬܝܗܒ ܠܝ ܡܢ ܐܒܗܬ ܐܠܐ ܐܢ ܢܡܘܬ ܐܢܐ ܘܐܬ ܒܢܝ ܐܢ ܢܬܬ ܠܟ

A Judæis in Chriſtum crudelitatem, quam ipſe etiam Dominus in parabola vineæ expoſuit, ubi iniquos agricolas inducit, de interficiendo domini ſui filio inter ſe hunc in modum deliberantes: *Hic eſt hæres, venite, & occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus*, Ubi rurſus obſerva, Judæos eadem plane via Chriſti mortem procuraſſe, qua Jezraëlitæ civis ſui Naboth ſupplicium. Chriſtum namque accuſarunt majeſtatis: *Audiſtis blaſphemiam*, ajebat Caiphas in Concilio, & Sacerdotes, ac Scribæ Pilato, *prohibet dari tributa Cæſari*. Et Naboth quidem è civitate eductus fuit & occiſus, Chriſtus ſimiliter *extra portam paſſus eſt*. Poſtremum ſi canes Achabi ſanguinem linxerunt & Jezabelis carnes vorarunt, Chriſti interfectorum cadavera feris, & alitibus laceranda dederunt Judaicæ reipublicæ everſores Romani. Mat.21.38.

B

C

Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Thesbitem dicens, nonne vidiſti confuſum Achab coram me? Vera ergo fuit Regis pœnitentia, alioquin nec Dominus illam Eliæ laudaſſet, nec Achabo pœnam imminuiſſet, hanc porro mitigatam fuiſſe manifeſtum eſt; neque enim Achabi cadaver a canibus, aut avibus voratum fuit. Quæ ergo Elias in ſermone Domini loquutus fuerat, quædam exponenda ſunt eo ſenſu, quem capiunt illa Dei ad Moyſen verba: *Delebo eos*, etſi poſtmodum populus ad pœnitentiam converſus, ob Moyſis interceſſionem reipſa deletus non fuit. Tria hic ſunt interim conſideranda, primum Achabi pœnitentis preces ſtatim a Domino exauditas fuiſſe, adeo ut non modo culpam ignoſceret, ſed & hoc ipſum, quod ignoviſſet, per Prophetam ſignificari curaverit. Mira hæc fuit erga delinquentem Dei miſericordia pluribus aliunde exemplis perſpecta, ſimilem namque adhibuit erga Davidem, cui Propheta ſtatim poſt delicti confeſſionem ajebat, *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris*: & erga Manaſſen, quem etiam confeſtim è Babylonico carcere eduxit, & regno reſtituit. Secundum: brevis ſane & parva Achabi pœnitentia fuerat, veniam nihilominus, quam petebat obtinuit, non ita Abrahamus hæredem, centum etiam an- v.28.

D

E

F 2.Reg.12.13.

annorum ſervitio, & iteratis per idem tempus precibus. Rurſum: Achabo graviter peccanti parcitur, & Maria ob levem defectum lepra punitur. Peccatores ſcilicet ſuis ſceleribus tabeſcere, non patitur Dei ſumma bonitas: Juſtorum autem negociatur profectum, quum orantes exaudire, cunctatur, & peccantes feſtinat corrigere. Item orabat Abraham, nec impetrabat. Servos ſuos bonus Dominus opulentos non facit, ne ipſi ſuperbi fiant. Tertium: Dominus Regem ab Elia condemnatum eatenus abſolvit, ut pœnam filiis ejus luendam ſe reſervaſſe ſignificet: Volebat Achabum hominem ſuopte ingenio leviſſimum & maxime volubilem in ſuſcepto propoſito continere, ſimulque ſollicitare cunctando, ad petendam hoc intervallo latæ in filios ſententiæ relaxationem.

CAP. XXII. v. 8. *ET ait Rex Achab ad Joſaphath: remanſit vir unus, quem poſſimus interrogare Dominum; ſed ego odi eum, Micheas filius Jemala. Cui Joſaphath ait, ne ita loquaris Rex.* Joſaphath de exitu belli anxius, quod inconſulto Domino ſuſceperat, Micheam Prophetam conſulendum ajebat; hunc quum Rex Iſrael ſibi iniquum diceret, a Joſaphatho his verbis redarguitur. *Ne loquaris ita Rex* Q. d. Immerito ſanctum Prophetam accuſas hominem de te, atque tuis optime meritum. Quid enim, nonne Micheæ conſilio, & opera geminam de Syris victoriam dudum reportaſti? atque exigua tuorum militum manu innumerabilem hoſtium multitudinem ſemel & iterum profligaſti? Profecto ſi Micheæ conſilium attendiſſes, &, quam ille in ſermone Domini mandaverat, necem Benadado intuliſſes, præſenti nos utique cura, hoſte jam debellato, liberaſſes.

v. 16. *Adjuro te, ut non loquaris mihi, niſi quod verum eſt in nomine Domini.* Hæc dicebat Achab, vel quod ſuſpicaretur Prophetam ex ſuggeſtione Eunuchi, per quem illum accerſiverat, ſibi proſpera annunciare: vel quod ex modo pronunciationis intellexiſſet Micheam non tam ſuam dicere ſententiam voluiſſe, quam circumſtantium Prophetarum dicta reponere; inſiſtit, ut ſuum ipſe ſenſum libere promat. Hæc tamen agebat Achab ad ſpeciem dum-

dumtaxat. Nec enim quid Micheas sentiret, aut a Domino doctus fuisset, magnopere curabat, neque ejus consilium sequi ipsi animus tunc erat, nec postea fuit. Sed Josaphatho gratificari volebat: id porro statim ostendit, quum Prophetam votis suis contraria denunciantem confestim in vincula compegit.

Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Talia loquebatur, talis erat, spiritus nempe malus. Contra dicebant boni Angeli: itane hominem decipiemus? & hunc hominem, quem certum est, si quo cogitat, hinc gradum promoveat, in peccatis suis esse moriturum. Veritatem amamus & magnum gaudium nobis est super peccatore pœnitentiam agente, nec Angelorum est mentiri, aut homines perdere. v. 22.

Et dixit Dominus: decipies, & prævalebis. Q. d. Achabum superabis, & capies, modo pergas, qua versus ipse propendet, illum impellere. Ad bellum siquidem Regis animus inclinabat, ad bellum proinde malus spiritus accendit, proposita per Pseudo-prophetas certa victoriæ spe.

Egredere, & fac ita. Q. d. Egredere ad alliciendum & non ad subjiciendum, ad suadendum, & non ad expugnandum vi. Apparet ergo spiritum ejusmodi bonum Angelum non fuisse, sed illius comparem, qui in historia Job dicitur stetisse coram Domino inter filios Dei, & potestatem tentandi justum Job poposcisse. Dixerat Micheas; continuo rapitur in custodiam ab Amone Præfecto urbis, & Joa filio Melech: dilatum supplicium ad Regis reditum, interim ille famem solari jussus modico cibo, qui vix mortem arceret. Hanc scilicet rependit gratiam Rex ingratus homini, qui manifesto capitis sui periculo avertere conabatur a Rege quidem certum interitum, ab exercitu cladem, a Jezabele viduitatis mœrorem, & ab ejusdem Prophetis infamiam: nihil horum non accidit Achabo, ejusque familiaribus & subditis propter illorum impietatem & contumaciam.

Porro Rex Israel mutavit habitum suum, & ingressus est prælium. Achab minaci Micheæ vaticinio exterritus aciem ingressurus regia insignia exuit, ratus hoc artificio Prophetæ se minas elusurum. v. 30.

Vir autem quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens, & casu percussit Regem inter junctiuras loricæ. Accidit istud sagittario improvisum, tum quod v. 34.

nullum certum ſcopum ſibi deſtinaverat, ſed telum projecerat in confertam hoſtium aciem, tum quod eſto vidiſſet latum illud in Achabum, credidit innoxium, ærea quippe lorica protectum cernebat. At Deus ſententiam exequuturus, quam ipſe duobus Prophetis Eliæ & Micheæ dictaverat, telum in Achabum direxit, adegitque potenti manu, ut vulnus per ſe mortiferum brevi intervallo mors ipſa ſequeretur.

v. 37. *Mortuus eſt autem Rex, & perlatus eſt in Samariam, ſepelieruntque Regem in Samaria.* Viden', ut non omnia, quæ Elias Achabo comminatus fuerat, effectum habuerint, ob ſubſequentem nimirum ejus pœnitentiam; nec enim Achabi cadaver ab avibus, feriſve laceratum fuit; ſed Samariam ad Regum domicilium fuit deportatum, ibique regia pompa elatum, funeratum fuit. Mortuus eſt Achab in eo prælio, quod ipſi funeſtum & exitiale futurum Micheas prædixerat, quamquam in acie non cecidit, ſed inde ſubductus, ad aliquot horas ſupervixit, nec ante veſperam extinctus. Quare non male conjectant, ejuſdem ſanguinem ex recenti vulnere defluentem eo die, & ſequenti nocte, nullo prohibente, canes linxiſſe. Etſi id factum apud piſcinam Samariæ Scriptura prodat, utrumque enim accidere, non parum intererat ad pervulgandum propheticæ prædictionis exitum, ejuſque fidem confirmandam. Mortuo Achab, Joſaphat, quem eo bello implicuerat nova cum Achabo affinitas, in Judæam copiarum ſuarum reliquias reducere feſtinabat; quum obviam factus Jehu filius Hanani Prophetа illum graviter reprehendit, quod impio Regi belli ſocium & aſſeclam ſe præbuiſſet; quin & a Micheа de infelici exitu præmonitus, vanas Pſeudo-prophetarum prædictiones divino oraculo prætuliſſet, illiſque confiſus deſcendiſſet in aciem; unde profecto neutiquam evaſiſſet incolumis, niſi Deus ob præteritæ vitæ benefacta ipſum ſervaſſet. Vidi-
2. *Par.* 19. 2. mus ſupra, ubi hoc factum ex ſecundo Annalium retulimus, Joſaphathum in hac parte frequenter deliquiſſe: nec tamen hæc Prophetæ reprehenſio illum in officio continere potuit, quin rurſus Joramo Achabi filio ſe belli ſocium adjungeret.

A

B

C

D

E

F

S. Jac. Doctoris in carmin. de morte Naboth.

Vidi Iſrael diſperſum ſuper verticem montis: gregi ſimilis erat non habenti paſtorem, qui congregaret eum: in grege populum, & Regem in paſtore expreſſit: quo populo ſignificaret, Rege illum mox orbandum: vidi Dominum gloria & magnificentia ſpectabilem ſedentem in excelſo ſolio ſuo: & ſtantia circum cælitum agmina: & quum ſermo inductus fuiſſet inter Angelos de caſu: & proſpicerent omnes virtutes venturum malum: proſiluit ſpiritus, ſtetitque coram Domino & hæc loquutus eſt: ego Achabum meis pertraham blanditiis & inducam, ut aſcendat, & occumbat: jam quod vidit Dominum ſedentem, idcirco oſtenſum eſt: quod in eodem loco adeſſent Reges ambo verenda cum majeſtate aſſidentes: & pro conſueto Regum ſatellitio inducuntur exercitus Domini latus utrumque ſtipantes: ne porro commoverent Prophetæ animum veſtis varia & diademata magnificentiæ, & amplitudinis inſignia: alligatur ad illam majeſtatem cunctis metuendam & ſupereminentem: & quod audiit multiplices interim ſeri de re præſenti ſermones: quodque vidit ſpiritum coram Deo ſtetiſſe: hoc agebatur, ut illi certo conſtaret, Satanam ſe in Prophetas induiſſe: & quod dictum fuit, quiſnam illiciet eum? Id vero dicendum fuit, quo Micheas ſciret, Achabum a Deo propelli in urbe Ramoth caſurum. Quod porro auditum fuit, blandiendo pertrahes, & prævalebis: hoc pariter dicendum fuit, quo Propheta intelligeret definitum eſſe Achabi caſum: providentia gubernatrix rerum totius negocii imaginem elaboravit: depinxit perſonam, locum & cauſas: & iſta, quo acta ſunt, in modum ſpectanda dedit: quo Propheta intueretur, ſenſuque perciperet, quale eſſet Achabi regnum: utque cernens, & audiens, atque præſentiens, quid tandem illi eſſet eventurum: eundem objurgare juſſus, neutiquam trepidaret: & quamquam bene multi victoriam augurabantur: ipſe tute crederet ſpiritum mendacii illorum ſpeciem induiſſe: quumque Prophetam ab ea expeditione retrahentem Achabus minime attenderet, eoque contemto ſe itineri committeret: Micheas intelligeret, a Deo illum incitari, nec poſſe ab incæpto deſiſtere: *Conſidera*, ait, ſpiritus *opera Domini*, & obſtupeſcito: *quiſnam in officio, & ordine tenere queat, quem ille conturbat, & exagitat?* *Eccleſ. 7.14.*

ܕܐܝܟ ܕܐܝܬ ܠܗ ܒܪܝܬ ܡܢ ܩܕܡ ܕܐܬܝܗ ܠܥܠܡܐ . ܠܐ ܕܗܟܢܐ ܗܘ ܒܪܝܬ ܡܢ ܩܕܡ ܕܐܬܝܗ ܠܥܠܡܐ .
ܐܠܐ ܕܐܝܟ ܕܐܬܝܗ ܠܥܠܡܐ ܗܟܢܐ ܗܘ ܒܪܝܬ ܡܢ ܩܕܡ ܕܐܬܝܗ ܠܥܠܡܐ .
ܘ

A

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI IN SECUNDUM LIBRUM REGNORUM, QUI ET QUARTUS REGUM.

B

EXPLANATIO.

CAP. I. v. 1.

C *Eciditque Ochozias per cancellos cenaculi sui, quod habebat in Samaria &c.* Ochozias Achabi filius, & in regno successor per cancellos loci superioris domus suæ lapsus, casuque graviter afflictus ad consulendum Deum Accaronitarum misit. Jezabel ejus mater, ut ego conjicio, istuc suggesserat, quam credibile est, usque ad extremum vitæ in filios Ochoziam & Joramum eodem fastu, quo antea in maritum Achabum fuisse dominatam. Præsens sane Ochoziæ factum & reliqua ejusdem, fratrisque gesta, ac tristis utriusque exitus, & ad exitum usque in idololatria obduratio Jezabelis moribus, D & ingenio malo pravoque adamussim respondent. Ea de re ab Angelo monitus Elias nunciis occurrit, Regique brevem interitum renunciari jubet in sermone Domini, quod eodem contemto ad Deum Accaron confugisset, confidens ejusdem ope ea se ægritudine relevatum iri. At Rex nec mortis exterritus denunciatione, quod vanam crederet, nec attenE dens Eliæ consilium, a quo monebatur, tollendam esse sincera pœnitentia causam, quam ipse huic infortunio præbuerat, misso cum milite pentacontarcho Prophetam comprehendi, ducique ad se jussit. Quumque cœlestis ignis satellites in ipso conatu absumsisset, Rex alios submisit, quos tamen simili exitu ignis cœlo iterum emissus sustulit. F Scilicet hoc divini judicii æquitas postulabat, ut qui flammas ad Eliæ preces spectaverant cœlo ruentes, nec tanto miraculo ad pœnitentiam conversi fuerant, pœnam darent absumti flammis cœlo iterum evocatis. Idem porro tertio quinquagenario eveniisset, nam & tertius a Re-

Rege cum iisdem mandatis missus fuit, nisi ille sociorum infortunio cautior factus ad Eliæ pedes supplex accidisset, expositoque Regio mandato, summa cum animi demissione, ejusdem executionem Prophetæ arbitrio integram reliquisset.

v. 15. *Et loquutus est Angelus Domini ad Eliam dicens, descende cum eo, ne timeas.* Qui divini spiritus instinctu priores duos quinquagenarios excitis cœlo flammis combusserat, hujus religiosi ducis submissione flexus non modo illum, ejusque milites benigne excepit, sed ad Regem mox redituris comitem se viæ obtulit. Monuerat quippe Angelus nihil mali hoc tempore vel hic, vel in Regis aula timendum. Flexerant nempe Regis animum suorum nunciorum casus, ut mirum non fuerit, Eliam ab illo benevole susceptum fuisse etiam quum ipsi vitæ finem renunciaret, & ob violatam religionem, Deique majestatem contemtam palam & libere argueret. Ochoziæ paulo post sine liberis extincto successit in regnum frater Joramus non ex aliqua lege, sed ex inducta ab aliquot annis consuetudine, & communi vicinarum gentium jure: nam Judaici regni alia ratio fuit, in quo ex divina dispositione imperium Davidicæ stirpi addictum fuerat, adeo ut continuata successionis serie a parentibus in filios regalis dignitas traducta fuerit, vel ad illorum consanguineos, quod tamen semel dumtaxat accidit sub ipsum Babylonicæ servitutis tempus; quum, Jechonia Babylonem deportato, Sedecias ejus patruus coactus est ruentis reipublicæ administrationem suscipere.

CAP. II. v. 2. *Dixit Elias ad Elisæum: sede hic; Dominus enim misit me usque Bethel.* Eadem tertio repetit Elias tria diversa loca designando Bethel, videlicet, Jerico, & Jordane, Elisei animum explorare volebat. Nec tamen mentiebatur affirmans se a Deo in ea lo-

loca allegari, quandoquidem rebus humanis valedicturus sciebat illic sibi quædam ante abitum transigenda, quæ Elisæi præsentiam cæteroqui minime requirerent, sive quod futuri raptus præscius per ea tunc loca se transiturum prospiceret.

Accesserunt filii Prophetarum, qui erant in Jericho, & dixerunt ei: numquid nosti, quia Dominus hodie tollet dominum tuum a capite tuo. Ex divina revelatione hanc illos hausisse notitiam credendum est, nec istud ignorasse Elisæum docent, quæ filiis Prophetarum hoc loco respondit. v. 5.

Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum. Idem fecit paulo post Elisæus, indita pallio Eliæ virtute adhuc post ejus raptum permanente. Hic porro attente considera, & admirare Dei erga Prophetas suos magnificentiam, adeo ut universam rerum naturam ipsis, quin & ipsorum indumentis subjecerit, qua multo adhuc majorem ostendit erga sanctos Apostolos; quum ipsorum acta testentur, ægros passim sola Petri transeuntis umbra fuisse curatos. v. 8.

Quumque transissent Elias dixit ad Elisæum: postula, quod vis, ut faciam tibi antequam tollar a te. Quum Elias præter habitum nihil possideret, spirituale aliquod donum designabat, nec vero Elisæum aliud petiturum cogitavit, minime autem quod reipsa postea petivit, magna siquidem ab illo postulari respondit Elias, & quæ ipsius conditionem longe superarent. v. 9.

Et ait Elisæus: quæso, ut quod in spiritu tuo fuit, duplicetur super me. Idest, ut opera spiritus, quæ per te ipse fecisti, etiam duplo majora facias per me. Qui ait, rem magnam postulasti, tribulationem populo, verumtamen si videris me, quando tollar a te, dignus est populus ejusmodi tribulationem sustinere, tibique quod postulasti dabitur. Quod si non videris, Dei gratia illam ab oculis ejus abscondit: tibique illud negabitur, & non dabitur.

Quumque pergerent, & incedentes simul sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei divisérunt utrumque. Elias & Elisæus Jordanem transmiserant, eo quem v. 11.

quem dixi mirabili trajectu, quumque per viam pater filio suprema mandata daret, talia autem fuisse credendum est, qualia Patriarchæ dare natis solebant, extemplo irruens cœlo flammarum turbo & in medio ignis species equorum & currus ambos invicem divisit, & alterum humi reliquit, alterum, Eliam, in sublime extulit: quonam verò transtulerit, aut ubi demiserit, Scriptura reticuit. Quod indubitale est, post aliquot ab hoc raptu annos Eliæ literæ ad Joramum Regem Juda allatæ fuerunt minarum, ac terroris plenæ; optimi namque parentis Josaphati exuerat pietatem & mores, & in idololatriam prolapsus fuerat, impellente Athalia uxore Jezabelis filia.

v. 12. *Elisæus autem videbat, & clamabat: Pater mi currus Israel; & equitatus ejus.* Significat, Elia decedente Israëlitis simul decedere concessum a Deo singulare præsidium, perinde ac si, eorum exercitus curribus & equitatu nudaretur, quum unius Eliæ intercessione & præsentia omnis populi Israel spes constaret, ut eo sublato, eadem simul extincta videretur.

v. 15. *Et venientes filii Prophetarum, qui erant in Jericho adoraverunt eum proni in terram.* Deduxerant Eliam, & Elisæum usque ad Jordanis ripas quinquaginta viri ex filiis Prophetarum: ipsos Elisæum post Eliæ raptum revertentem pronos adorasse Scriptura refert. Viderant nimirum fluvium ab illo discissum, indeque concluserant, magistri spiritum super discipulum requievisse. Et quoniam Eliam a spiritu raptum fuisse intellexerant, Elisæo insistebant, ut ad illum quærendum aliquos ex sociis destinaret: ne forte, ajebant, spiritus Domini projecerit eum in unum montium, aut in unam vallium. Hæc illi, quod meminissent alias Eliam in vallem torrentis Cison a divino Spiritu depositum, & postmodum in montem Oreb abductum. Contradixit primum Elisæus, quod nollet inutili labore suos fatigare, deinde assensus est, concessitque, ut de suo conventu quinquaginta viros ad eam curam designarent. Consulto id fecit, quo testes haberet idoneos, qui de raptu Eliæ, velut de re a multis perspecta & explorata probabile testimonium perhiberent: fa-

factum quippe in vulgus jam permanare cæperat, & quasi de re incredibili & fabula mera a discipulis conficta, occulti, ac publici sermones serebantur.

Et dixerunt viri civitatis ad Eliseum: ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut dominus noster perspicit, sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis. Nostra urbs, ajebant Jerichuntini, situ quidem est commodo, & ex omni aditu ad aspectum præclaro; sed fontes magis amari sunt, quam ut potari queant, & his subjectus suburbanus ager incultus & sterilis. Allegoria. Jericho est mundus, situs ubique optimus est, quia mundus & omnes ejus partes a divino Opifice initio pulcherrime constituta sunt. Aquam pessimam naturam humanam puta, talis porro effecta est, postquam antiqui serpentis veneno infecta fuit, & diaboli afflatu omnis decor ejus defluxit, & sapor corruptus est: ea propter mundus quasi ager incultus, & sterilis mansisset, si aqua illa Domini Salvatoris nostri sale condita & sanata non fuisset. Rursus, quo Eliseus Jerichuntem sanatis fontibus ab antiquo anathemate absolvit, Christum perfecte adumbravit, qui ut nos a veteri maledicto liberaret, in lavacrum divinæ regenerationis fontes mutavit. Ubi illud etiam attende: urbem a Josue, idest, Salvatore anathemati subjectam ab Eliseo, idest Deo salvante exemtam fuisse; idem enim est, qui mortificat, & vivificat, ducit ad inferos & reducit, pauperem facit, & ditat. Postremum: quemadmodum Elisei benedictione revixit agri Jerichuntini fertilitas; sic Christi gratia humanæ naturæ reddita est fœcunditas, ut fieret mater viventium; verbum enim caro factum dedit nobis credentibus potestatem filios Dei fieri: idcirco Josue sine liberis moritur, quia ad Elisei benedictionem non pervenit. v. 19.

Ait ille: afferte mihi lagenulam novam. Superiori allegoriæ hæc optime congruunt. Lagenula videlicet nova Mariam Virginem designat, cujus intra intemerata viscera, nova & singulari conceptione formatus est Christus futurus corruptæ naturæ nostræ condimentum, & communis sterilitatis remedium. v. 20.

Ascendit autem inde in Bethel, quum-

que ascenderet per viam , pueri egressi sunt de civitate , & illudebant ei dicentes : ascende calve . Eliseus compositis rebus discipulorum in urbe Jericho , ad alterum eorumdem conventum in urbe Bethel tendebat , quum ea , quæ hic de Bethelitarum pueris narrantur contigere . Ea porro in Prophetam Domini petulantia credo filios imbutos fuisse a parentibus idololatris , Eliæ , ejusque discipulis maxime infensis . Quin & oppido verisimile videtur , illos a suis majoribus submissos , regessisse quæ isti suggesserant : vehementer quippe Bethelitas pupugerant , quæ Eliæ discipuli cives sui de ejusdem in cœlum assumtione ex Elisei relatione vulgaverant . Quocirca existimo parvulos istos Eliseo præter calvitium alia quædam objecisse ad elevandam ejus auctoritatem , si , quod parentes suspicabantur , Eliseus ea , quæ narraverat Jerichuntinis , & plerisque persuaserat , eadem Bethelitis civibus suis vellet retexere . Eliseus porro , quem non tam parvulorum procacitas , quam parentum nequitia offenderat , horribili strage utrosque castigavit , illos ne adulti fierent pejores , istos ut correcti , mali esse desinerent . Hac scilicet cum severitate adversus Bethelitas agendum sibi putavit ille , qui paulo ante Jerichuntinis ob ipsorum fidem benedixerat & fontibus salubritatem , & agro fertilitatem refuderat , quippe qui , viso admirando Jordanis ad Elisei imperium recessu , dixerant : requievit spiritus Eliæ super Eliseum . Bethelithæ contra filiis Prophetarum civibus suis Eliæ raptum prædicantibus nullam habuere fidem .

Egressique sunt duo Ursi de saltu , & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros . Quum olim Dominus Eliam ad ungendum Eliseum mitteret dixerat , ejusdem opera se usurum ad vindicandam Israëlitarum perfidiam , sic , ut quicumque Regum Hazaelis & Jehu gladium effugissent , Elisei manu occumberent ; jam vides in præsenti facto primam divinæ sententiæ executionem . Allegoria . Ascendit Eliseus in Bethel , idest in domum Dei , & a puerili , ac petulanti turba illuditur : hic porro attende Domini verba : *Ecce* , ait , *ascendimus Jerosolymam , & filius hominis illudetur* . Qui-

A Quinam illuſores ? illi , qui habitabant in Bethel , ideſt ſtabant in domo Domini in atriis domus Dei , Pontifices & Sacerdotes , Scribæ & Phariſæi . Pueri Prophetæ deformitatem rident , riſere etiam Judæi & Gentiles Dominum , tempore præſertim paſſionis & morris ſuæ , deſpectum , & deformatum . Sic enim Propheta prædixerat : *Et aſcendet quaſi lactens coram eo , & ſicut radix de terra ſitienti : non eſt ei ſpecies , neque decor* . Jam irrogatam Judæis pro merito pœnam in reliquis recognoſce. Duo nimirum Urſi è ſaltu divinitus emiſſi Imperatores Romanorum Veſpeſianum , ac Titum deſignant , qui ex Boreali ſilva , ideſt ex urbe Roma a vindicatrice Dei juſtitia exciti , C Judæorum gentem invaſere , & inaudita omnibus retro ſæculis cum immanitate lacerarunt , reliquias , quæ horrendo Jeroſolymorum excidio ſuperavere , extra Judæorum natale ſolum raptarunt , atque per univerſum orbem diſperſerunt.

Eſ. 53. 2.

B

D *PErrexerunt Rex Iſrael , & Rex Juda , & Rex Edom , & circujerunt per viam ſeptem dierum , & non erat aqua exercitui* . Mortuo Achab , & decedente ſine liberis Ochoziæ , frater ejus Joram in regnum ſucceſſit , quem hic Scriptura refert adverſus Regem Moabitarum bellum moviſſe. Cauſa fuit , quod Meſa Moabitarum Rex Regum Iſrael tributarius annuum vectigal primum Ochoziæ , deinde E Joramo negaverat , id erat agnorum pinguium centum mille , ac totidem arietum intonſorum . Vocabulum Nokdo , quod hic occurrit , Hebraicæ originis eſt , idem ac Dominus pecorum , ſenſus eſt Regem Moabitarum copioſiſſimos aluiſſe pecorum greges . Joram itaque , cui deliberatum erat neglecta a fratre jura tueri conjunctis armis cum Regibus Judæorum & F Idumæorum ditiones Moabitarum invaſit . Sed quum exercitus per inculram , arentemque regionem ingreſſus ſiti laborare cœpiſſet , Duces Joſaphathi pii principis conſilio Eliſeum adierunt , utque laborantibus & afflictis ſuccurreret , rogarunt . Propheta Joramum quidem acerbe increpuit , & repulit , Joſaphathum vero laudavit &

CAP. III. *v.* 9.

præsentis incommodi remedium sperare jussit, & insuper victoriam. Utrumque a Domino postera die se Josaphatho impetraturum spopondit, idemque beneficium sociis in ejus gratiam commune futurum significavit.

v. 15. *Nunc autem afferte mihi instrumentum musicum*; non quodcumque, sed habens harmoniam in chordis designat, seu ut ex Hebræo verti posset, cinnaram: Hoc providit Propheta, ut ad citharæ cantum fieret militum concursus, & plurimi undique convenirent testes futuri rerum, quas idem dicere parabat, aquarum videlicet affluxum & hostium cladem, & fugam. Suspicabatur nimirum ne postquam ea, quæ in præsenti pollicebatur, ad effectum perducta fuissent, idololatræ, quibus maxima pars exercitus constabat, Dei beneficium suis Diis adscriberent.

v. 16. *Et ait: hæc dicit Dominus: Fiet hic torrens fossæ, & fossæ... Factum est igitur mane, & repleta est terra aquis*. Fiet, inquit torrens, torrentis videlicet alveus foveæ & foveæ. Continuo fatiscens humus multiplices passim patefecit sinus ad concipiendas aquas postero mane affluxuras. Allegoria. Canit psaltes, & alveus torrentis oppletur aquis, hoc nimirum symbolo præsignanda fuit vox Christi in Cruce quasi in cithara psallentis. Clamavit enim Dominus semel & iterum in Cruce, & clamans voce magna emisit spiritum & continuo Centurio gentilis glorificavit Deum. Scilicet postquam Christus in Cruce nostræ salutis canticum novum absolvit, confestim ad gentilem populum ad instar vallis depressum & humilem fluxerunt fontes, & torrentes inundaverunt aquarum viventium, id enim ipse ante suam passionem prædixerat. *Qui credit in me*, sicut dicit Scriptura, *flumina de ventre ejus fluent aquarum viventium*, ut juxta Prophetæ vaticinium, idem, qui psallebat in cithara, psalleret in nationibus nomini Domini.

Joan. 7. 38.

Psal. 107. 4.

v. 25. *Et viderunt Moabitæ aquas, quod essent rubræ, & dixerunt: pugnaverunt Reges contra se, & cæsi sunt mutuo*. Interim dum Josaphathi, Regumque sociorum copiæ suppeditatis divinitus aquis a præteritæ sitis æstu pleno torrente se recreant: Moabitæ aquarum rubedinem contemplati, hæc inter se nugabantur. Moabitarum error inde oriebatur, quod aquæ ab adverso Sole colorem rubeum traxerant, & quamquam torrentem fluere videbant, aquam esse non credebant, quod certo scirent nec

A nec ea tempestate imbres cadere, nec ullos in siticulosa, ac torrida regione fontes extare: inde concludebant, patrios Deos suscepto communis patriæ patrocinio immissis furiis Reges cæteroqui religione discordes facile concitasse in mutuam cædem, cæsorumque cruorem esse, quo siccum antea torrentis alveum modo scatere cernebant.

Nunc perge ad prædam Moab, & perrexerunt ad castra Israel, &c. Moabitæ ea, v. 23.
B quam sibi finxerant, spe pleni ad hostium castra diripienda festinabant, quod milite vacua putarent. Cæterum ut compertum est adventare hostem, Josaphath & fœderati Reges trepidi ad arma procurrunt: Moabitæ contra non expectata impressione terga protinus verterunt, ut qui non ad prælium, sed ad prædam se venturos crediderant. Sic uno impetu dissipato hostili exercitu, velut disjecto aggere, tor-
C rentis in modum Israelitæ & Idumæi in Moabitarum ditionem sese infuderunt. Succidunt arbores, id enim Eliseus mandaverat, obturant fontes, oppida & ædificia demoliuntur, *donec relinquerentur lapides in muro subversi, & circuierunt murum fundibularii, & subverterunt illum*, idest destruxerunt muros & subversos lapides disperserunt.

Quod quum vidisset Rex Moab, v. 26.
D *invaluisse scilicet contra se bellum . . . arripiens filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum.* Moabitarum Rex suis jam armis ac viribus diffisus ab aliquo Deorum afflictæ, & pene desperatæ rei publicæ remedium quærebat. Responsum a sapientibus, hoc a Deo Israelitarum esse petendum exraordinario aliquo sacrificio, nec sane alio
E quam illo, quod ex pervulgata apud Chananæos fama erat notissimum, quo videlicet Abraham Hebræorum pater illi tantopere placuerat. Quantum porro valeret Israelitarum Deus ex recenti facto esse arguendum, nec enim qui in Idumæa solitudine Hebræis aquam subministraverat, alium aut diversum esse ab illo, qui ipsorum
F majoribus in Arabiæ deserto fontem de petra elicuerat. Nec profecto alterum se nosse Deum affirmabant, qui suis cultoribus talia ac tanta beneficia contulerit. Rex, qui aquarum recentissimum miraculum testis ipse præsens inficiari non poterat, nec volebat in adversis fortunis sine ullo remedio permanere, statuit inutilem simu-

simulacrorum cultum abjicere, & ad eum unum confugere, qui se præsente nuper in squalentem incultamque ab ævo solitudinem novum superfuderat mare. Quo igitur hunc sibi propitium efficeret, suum primogenitum columen familiæ, & regni spem super obsessæ urbis muro immolavit, idcirco, quod vellet Hebræos spectare sacrificium ex Abrahami disciplina Abrahami Deo oblatum.

v. 27. *Et invaluit ira magna contra Israël.* Significat versa postmodum vice Israëlitas variis calamitatibus afflictos fuisse, quas infra Scriptura distincte explicat, idcirco quod perspecta in Moabitico bello singulari Dei erga se providentia, visaque mirabili aquarum alluvione, & hostium fuga, nihilominus adhuc in eodem luto inhærescerent, & invectum a Jeroboamo vitulorum cultum retinerent.

CAP. IV. v. 1. *ET mulier quædam ex uxoribus Prophetarum clamabat ad Eliseum, &c.* Conjugem hujus mulieris, tradunt fuisse Abdiam Achabi œconomum & occultum Eliæ discipulum, qui Prophetas centum Jezabelis furori subduxerat, suisque expensis aluerat, credibile namque est, eam ob causam multum æs alienum contraxisse, & morte præventum, illud uxori dissolvendum reliquisse, quod quum mulier præstare non posset, & nihilominus regii Quæstores, a quibus illa pecunia accepta fuerat pro debiti solutione insisterent, sibique filios in servos vendicarent, mater ad Eliseum confugit, tum quod hunc orphanorum patrem, & viduarum judicem crederet, tum quod confideret, ob parentis in ejus socios Prophetas merita, operam suam sublevandis ejusdem filiis minime negaturum. Cæterum regii Quæstores, qui Abdiæ pecuniam fœnori dederant, ex jure communi Hebræorum contra viduam egisse docet ille Christi parabolæ locus, in quo Rex suis Quæstoribus mandat, filios & uxorem venum dare pro debito parentis, & quidem adhuc superstitis, qui proinde processu temporis illud dissolvere potuisset. *Matth.* 18.

v. 3. *Pete mutuo ab omnibus vicinis vasa vacua non pauca.* Hic alterum attexitur Elisei miraculum, quo prædictæ viduæ subventum est, exundante divini-

A vinitus oleo in eam copiam, ut diſſoluto ære alieno multum adhuc ſuperfuerit ad victum totius familiæ: Allegoria. Tria in hoc facto ponderanda occurrunt, primum, vidua vicinorum vaſa oleo domi ſuæ divinitus ſcaturiente, impleſſe dicitur, quia Sancta Eccleſia ſponſo in cœlum abeunte quaſi vidua, etſi non derelicta, B Gentilium corda exundante domi ſuæ per Spiritus Sancti illapſum oleo ſcientiæ ſalutis implevit, ea porro pinguedine repleti, labiis exultationis Deum, quem hactenus ignoraverant, laudare cœperunt. Secundum, quod vacua vaſa petebat mater, & quæcumque filii offerebant ſive parva, ſive magna oleo implebat, ſignificat mentes ſanctorum curis ſecularibus vacuas unguento ſanctæ unctionis & oleo lætitiæ C impleri, matre quæ eſt Dei gratia illud ſingulis ſubminiſtrante ſive magnis, ſive parvis, *ſingulis enim dividit prout vult*, ait Apoſtolus, *ut in Chriſto omnes creſcamus ſecundum donum ejus*. Ab hac porro gratia excluduntur ii, quorum corda gravantur crapula, ebrietate, & curis hujus vitæ: *Quique*, ut idem Paulus ſtatim ſubjicit, *ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, qui ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem immundite omnis, in avaritiam*, nec D enim tale oleum deſiderant, nec ſi deſiderant, ſtudent vaſa ſibi vacua comparare. Tertium. Relictum in domo viduæ a demortuo conjuge oleum deſignat miſercordiam, quam ille, quum viveret, Prophetis exE hibuerat. *Sociatur Domino*, ait Salomon, *qui miſeretur pauperis*, & *vicisſitudinem reddet ei*. Porro quemadmodum pecunia fœnori data plus augetur, quo ſerius redhibetur, ita huic viduæ factum videtur, ut dilatum fœnus, ſi quod forte maritus morte præventus non exegerat, ipſa ex Dei benignitate magnopere auctum, reciperet.

Ephes. 4. 16.

Prov. 19. 17

Facta eſt autem quædam dies, &c. v. 8. *tranſibat Eliſeus per ſilum*, &c. Succeſſerat Eliæ Eliſeus in præfecturam F Prophetarum, quare frequenter ad præcipua illorum Collegia poſita in Bethel & Jericho, atque circa Jordanem ventitare tenebatur ex officio: Rector enim erat & viſitator Prophetarum,

rum, quumque recto itinere deberet per Silum transire, commodum in eadem urbe invenerat diversorium in domo hujus Silumitidis, quæ, ut ex ejus actis colligitur, erat mulier admirabilis: eadem nempe postquam ex publica fama, atque proprio experimento comperit sui hospitis dignitatem, rogaverat conjugem, ut cænaculum necessaria supellectile instructum, sed a communi familiæ habitatione separatum Elisæo parari juberet; nec enim decere, ajebat, virum sanctum communi diversorio excipere. Sanctum autem appellat propter cælibatum.

v. 16. *Et dixit Elisæus ad Silumiditem: vertente anno in tempore hoc amplexaberis filium.* Cupiebat Propheta pium hospitæ officium grato aliquo munere compensare, & quoniam affluentibus ex benedictione legis divitiis mulier hæredem desiderabat, eo quod prole careret, esto lex inter cæteras benedictiones fœcunditatem suis cultoribus promitteret, Elisæus Silumitidi hanc quoque benedictionem ipsi præ cæteris optatissimam non rogatus pollicetur.

v. 17. *Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora, qua dixerat Elisæus.* At enim quum post annorum curriculum puerum mors immatura sustulisset, mater corpus exanime in domesticum Prophetæ cubiculum intulit, & in ejusdem lectulo deposuit. Simul ad illum propere profecta accidit ad pedes, & filio vitam restitui petiit. Expostulanti tamen propior, quam roganti. Numquid, ait petivi filium a Domino meo? Numquid non dixi tibi ne illudas ancillam tuam? verbis nimirum accusabat, quia manibus orabat, complexata namque Prophetæ pedes, tergiversantem urgebat, obtestata Deum, se illum eo usque pressuram mordicus, dum raptum sibi natum restitueret. Quamobrem Elisæus mulieris eventum & dolorem miseratus, confestim baculum quem gestare solebat, tradit discipulo & mandat, ut ad Silumitidis domum profectus, hunc puero superponat, & si quod inde sequeretur, effectum statim renunciet. Volebat ut pueri suscitatio baculo magistri, & discipuli manu perficeretur, si quidem huic operi operantis merita suffecissent, sin contra res minime succederet, discipulus ipse sese nosset & condemnaret, quod propria ignavia Moysis arma dedecorasset.

2.5.

Et

Et ait Silumitis, vivit Dominus, quia non dimittam te &c. Interea dum Eliseum, qui misso famulo, domi substiterat, mater premit & urget, ut ipse sibi eam curam susciperet, quumque ille arbitratus aliquid concedendum mulieris dolori, eandem ad sua revertentem sequeretur, & Silum tenderet: Gezi Prophetæ discipulus Silumitidis ædes ingressus magistri baculum, ut jussus fuerat, applicuit, nec ideo vitam reddidit. Scilicet baculi applicationem pueri resurrectio sequuta non est, quia nec Gezi, homo pecuniæ cupidus, talis erat, ut tantum miraculum ejus opera perfectum, diceretur: sed nec ipse Eliseus puerum suscitavit sola baculi applicatione, suscitavit tandem, quando alias cæremonias adjunxit, quibus divinam Christi in homine suscitando dispensationem perfecte adumbravit. Et virgam quidem manifestum est, Crucis Christi fuisse umbram, at nec per legem, quæ fuit umbra futurorum, Mundus salvus factus est, neque per solam baculi applicationem puer revixit. Quare vitam mortuo redditurus Propheta suam quodammodo dignitatem imminuere compulsus est, staturam contrahere & membra membris componere; inde per exangue corpus calor cœpit infundi & fluere. Sic Incarnatio Unigeniti, nostræque salutis primordia delineabantur: quoniam oportuit, Dei filium paulominus ab Angelis minui, ut corporeo utero caperetur, utque carnem vivificaret spiritu, carnem suscipere. Quo autem Propheta ultro citroque per ædes demortui pueri deambulavit, Christi in hoc mundo introitus & exitus, & cum hominibus conversatio præfigurabatur. Postremum Propheta iterum super puerum incubuit, & corpus corpori commisit, quo facto mortuus revixit. Hanc enimvero figuram Dominus perfecte, absoluteque complevit, quum Cruci sua membra vivus composuit, & mortuus mortuo Adæ corpus suum admensus est in sepulcro. Sic tandem *Deus, quum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, & conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu*: ut ait divinus Paulus. *Ephes.* 2. 5.

v. 30.

Et oscitavit puer septies, & aperuit oculos. Hoc numero, credidere nonnulli, v. 35.

totidem annorum millia indicari, quibus exactis decretus Mortuis resurrectionis dies succedet, septenis proinde annorum millibus mundi ætatem esse definitam. Hebdomas quippe, dicunt, temporis mensura est.

v. 38. *Dixitque Eliseus discipulo suo, pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis Prophetarum*: Proponuntur hoc loco duo miracula Elisei, primum, quo rogatus a filiis Prophetarum mortem, quam in olla condi dicebant, sustulit. Alterum, quum centum Prophetas paucis panibus exaturavit, utrobique illum adumbrabat, qui geminato miraculo modo quatuor hominum millia, modo quinque multiplicato hordeaceo pane satiavit.

v. 39. *Et egressus est unus in agrum, ut colligeret herbas agrestes, & invenit vitem in agro, & collegit ex ea fructus rotundos plena veste*. Prophetarum iste promus, qui ingruente gravi fame per campos vagari compulsus est, & herbas agrestes colligere, quum nota olera non occurrerent, ignota & esui inepta decerpsit. Grossos, seu fructus rotundos Scriptura appellat, quos alii putant esse Colocyntides. alii Aloe fructus esse existimant, quos ova amaritudinis dicimus, ex quorum succo pharmaca cathartica, purgandæ alvo aptissima conficiuntur. Alii ajunt esse, quos rusticorum vulgus cucumeres asininos vocat, quorum sane gustus amarus est, & plantæ propius ad similitudinem vitis accedunt: vitem quippe Scriptura apppellat, quam ille promus invasit, & populatus est.

v. 41. *Afferte, inquit, farinam*. Quæ ollæ infusa omnem pulmenti mordacitatem & acrimoniam sustulit, hunc effectum divina operante virtute, quem certe a farina sperare nemo potuit, quemadmodum nec vidua Sarephthana, nec Silumitis illa femina ab incubatione vivi corporis mortui suscitationem, aut Naaman Syrus ab aqua sanitatem. Allegoria. Eliseus pulmenti naturam farina correxit, & indito sapore novo imbuit. Sic nimirum proposita nobis ad imitandum Christi exempla, traditæque ad bene, sancteque vivendum cohortationes & pacta insuper pie viventibus ingentia præmia, dolores hujus temporis, ac tristitiam mira nobis jucunditate condiunt. Hos porro fructus collegit

git ex delicto ſuo noſtri generis Auctor Adam, nobiſque coxit, & guſtandos porrexit, quum ab Opifice ſuo illa audiit: *Maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi. Pulvis es, & in pulverem reverteris.*

CAP. V. v. 1. *Naaman princeps militiæ Regis Syriæ erat vir magnus coram domino ſuo, & glorioſus in conſpectu ejus, per eum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ.* Hinc quidam conjectant, hunc fuiſſe militem, qui Regem Achab in ultimo prælio miſſo in incertum telo confodit. Hac proinde gratia a Deo fuiſſe pro merito muneratum dicunt, quod Prophetarum perſecutorem ſuſtuliſſet, eodemque interfecto, Jezabelis accidiſſet vires, & furorem repreſſiſſet: inde factum, ut Eliæ diſcipuli, quos Achabi & Jezabelis metus in ſylvas & ſpelæa abegerat, reſpirarent & ad ſua collegia, quæ infra indicantur, redirent. Sed valde incerta ſunt iſta præter unum hoc poſtremum, quod indubitabile faciunt illa Abdiæ ad Eliam verba. *Numquid non indicatum eſt tibi Domino meo, quum Jezabel interficeret Prophetas Domini, quod abſconderim de Prophetis Domini centum viros quinquagenos, & quinquagenos in ſpeluncis.*

v. 10. *Miſitque ad eum Eliſeus nunciun dicens, vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua, & mundaberis.* Naaman lepra laborabat, quumque comperiſſet eſſe in Jorami ditione Prophetam, a quo illo morbo liberari poſſet, eo profectus eſt: & ad Eliſei domum acceſſit, a quo didicerat ſibi petendam eſſe ſanitatem. Sed nec ad conſpectum nedum ad colloquium ab illo admiſſus fuit: tantummodo per nuncium audiit, ut ſi vellet ex ea infirmitate convaleſcere, ſepties in Jordane flumine corpus ablueret. Statim hic occurrit quæſtio, cur Naaman congreſſu, domoque Prophetæ interdictus fuerit? Primum, quia Benadado operam ſuam in caſtris navaverat: nec Prophetæ ignotum erat, quantum ſanguinis Iſraelitici fudiſſet ille Syriæ Rex, quantum proinde Naaman ejus

archiſtrategus Iſraëlitas incurſionibus, & cædibus vexaſſet. Secundum Naaman lepra laborabat: noverat Eliſeus ſibi, ſuiſque interdictum leproſorum contubernio & conſuetudine.

v. 11. *Iratus Naaman recedebat &c.* Quia nimirum alia ipſe meditabatur, & expectabat, putabat nempe totum hoc negocium ſimplici manus impoſitione fore tranſigendum. At, ajebat, cur non prodiit obviam venienti? Cur colloquium petenti negavit? Cur illo, quo ſolet medicamento facili, atque obvio morbum non depulit? Nunc vero ad fluvium ire jubet, quaſi vero Jordanis aquæ me ſanum facere poſſint, aut idem minus præſtare potuerint patria flumina Pharphar, & Amana. Talia cogitaſſe & dixiſſe mirum non fuit hominem, qui ab extima rerum ſpecie Prophetæ dicta penſabat, & interpretabatur: nec enim militi rerum divinarum penitus ignaro occurrere poterat myſterium, quod inuſitata illa medicina occultabatur. Naaman ſcilicet ad fluenta Jordanis mittebatur, velut ad commune generis humani remedium: peccatum quippe lepra animæ eſt, menti proinde non ita ſenſibus aſpectabilis; ab hac lue natura humana per Chriſti baptiſmum liberanda erat: debuit itaque Naaman, quo utraque lepra corporis & animæ mundaretur futuram emundationem omnium gentium per lavacrum regenerationis in ipſo utique Jordane inſtituendum adumbrare. Jordanis quippe aqua mater & principium baptiſmi deſignabatur.

v. 15. *Obſecro, ut accipias benedictionem a ſervo tuo. At ille reſpondens ait: Vivit Dominus; in cujus conſpectu ſto, quia non accipiam.* Poſtquam Naaman Prophetæ dictis obſequutus ſepties in Jordane lavit, & emundatus fuit, tum vero ſuum errorem agnovit, miratuſque ſe repente curatum, beneficii auctorem Deum laudavit palam, teſtatuſque eſt eam aquis virtutem ſingulari erga ſe beneficentia inditam fuiſſe, nec morbi depulſionem profluenti, ſed Eliſeo jubenti eſſe adſcribendam; quamobrem ipſi attulit munera regiæ magnificentiæ digna, quæ tamen ut admitteret, nulla oferentis argumenta perſuadere potuerunt. Id porro pulchre & perſpicue præſignabat curationem gentium per ſan-

Eſ. 52. 3.

A ſanctos Apoſtolos ſine pretio fore tranſigendam, hoc nempe illis prædixerat Eſaias: *Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini*. Cæterum, quum quilibet morbus quoddam ſit ſervitutis genus, congruenter Naamano ſanitas in ſeptimum diem promittitur, quia etiam lex, ſervum Hebræum in annum ſeptimum manumiſſionem ſperare, jubet. Eſ. 52. 3.

Dixitque Naaman, concede mihi ſervo tuo, ut tollam onus duorum Burdonum de terra. Naaman peregrinus duo pondera terræ Hebræorum Majoribus promiſſæ depoſtulavit, ad eorundem, arbitror, confuſionem, quo videlicet ipſos aliquando puderet negare Deum in Prophetis inhabitare, quando homo barbarus, vel ipſam Iſraëlitarum humum Deo plenam eſſe non dubitabat. v. 17.

Et ſequutus eſt Gezi poſt tergum Naaman; & petiit talentum argenti, & duas mutatorias veſtes. Homo profundæ avaritiæ, occultam deſpexerat, aſpexit tandem, ore prodente, quod occultabat animus. v. 21.

Et egreſſus eſt a conſpectu ejus leprosus, quaſi nix. Gezi a Naamanis congreſſu reverſus Eliſeo ſe præſentat, rogaturque, ut fit, edicere abſentiæ cauſam. Unde venis Gezi? interrogat Propheta. Hoc agebat Eliſeus, ut ſi famulus malefactum damnaret, & culpam fateretur, pœnam etiam evaderet, ſin contra negaret, ex jure & juſto factum conſtaret, ut qui Naamanis pecuniam acceperat clam, ejuſdem ſibi lepram haberet palam. v. 27.

CAP. VI. v. 1. *Dixerunt autem filii Prophetarum ad Eliſeum. Locus, in quo habitamus coram te anguſtus eſt nobis*. Allegoria. Figuram hic attende Apoſto-

Severi Antioch. Planum eſt Naamanem ab Eliſeo iſtuc popoſciſſe, quo monumentum quoddam haberet, & benedictionem ſanctæ illius terræ, in qua ſanus factus fuerat. Idemque hodie quoque cum fide factitant credentes, adeo ut pulverem è ſanctis locis, & venerabilibus Eccleſiis, atque Martyrum ædibus, quaſi ad præſidium & benedictionem, domum aſportent.

ſtolorum, quibus templum legalium hoſtiarum anguſtum viſum fuit, & Judæorum ſynagogam amplitudinem Evangelii capere non poſſe, quocirca ſanctam Eccleſiam conſtruere cogitarunt,
Jo. 11. 52. *& filios Dei, qui erant diſperſi congregare in unum*: id enim in ſermo-
Eſ. 49. 6. ne Domini edixerat Eſaias: *Parum eſt, ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Jacob, & germen Iſrael convertendum: Ecce dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ.*

v. 5. *Accidit autem, ut quum unus materiam ſuccidiſſet, caderet ferruin ſecuris in aquam.* Allegoria Adami caſum deſignat. Peccati quippe typus aqua eſt, eadem pœna fuit in Noëtico diluvio, poſtmodum in Chriſti baptiſmo remedium: lignum itaque in aquam demiſſum Chriſtus fuit, quando cum peccatoribus baptizatus fuit a Joanne, & cum illis converſatus eſt, & manducavit, & in paſſione cum ſceleratis reputatus eſt. Demerſo ligno, emerſit ferrum, quia Emmanuel mortuus & ſepultus deſcendit in inferiores partes terræ, & inde aſcendens hominem ſecum eduxit, & elevavit.

v. 18. *Porro Eliſcus oravit ad Dominum dicens: percute, obſecro, gentem hanc cæcitate, percuſſitque eos Dominus, ne viderent juxta verbum Eliſei.* Miſerat Rex Syriæ Benadad milites, qui Eliſeum in urbe Dothain per id tempus diverſantem obſiderent, captumque ad ſe adducerent. Quumque Eliſei famulus eam hoſtium multitudinem contemplatus exhorruiſſet, Eliſeus oſtenſo Angelorum exercitu, quem Deus Syrorum copiis objecerat, diſcipulum metu liberavit. Mox cæcitate divinitus percuſſi Syri, ignari quo pergerent, Eliſeum ducem optarunt, a quo Samariam ducti & intra muros concluſi, poſtquam decuſſa cæcitate, periculum, in quod ipſi ſe conjecerant agnoverunt; ab Eliſeo, & Joramo Rege benevole excepti, ciboque refecti, liberi in patriam remittuntur. Allegoria. *Incraſſatum eſt cor populi hujus*, dixerat Deus ad
Eſ. 6. 9. Eſaiam: *Et aggravavit aures ſuas, oblinivit oculos ſuos*. Cæcatus Judæorum populus juſto Dei judicio, propria tamen voluntate, quæſivit, Salvatorem mundi occidere, ejuſque memo-

moriam penitus extinguere. Rependit Christus gratiam pro injuria, & persequutores suos cæcitate liberavit, cibo etiam cœlesti refecit. Inde per universum orbem divisos fecit mirabilium suorum præcones. Tales utique fuere, qui è Calvariæ monte revertebantur percutientes pectora sua, & qui compuncti corde dicebant ad Petrum & reliquos Apostolos: *Quid faciemus fratres?* Et Apostolus Paulus, cui Dominus visum ademit, adeo ut apertis oculis nihil videret, atque postmodum restituit, jussitque portare nomen suum coram gentibus & Regibus, & filiis Israel. *Act. 2. 37.*

Factum est post hæc, & congregavit Benadad Rex Syriæ universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam, & oppugnabat eam. Idem, quem Dei sententia condemnatum Achabus occidere tenebatur, liberum tamen dimiserat. Quumque obsidio protraheretur, & cuncta circum loca insiderent hostes, tanta paulatim inopia premi cœpti cives, ut absumpto omni commeatu, rabidi super cadavera incumberent. Narrat hic Scriptura, inventas fuisse matres, quæ in famis remedium mutuam filiorum cædem inter se paciscerentur, quod quum altera exequuta fuisset, altera pactum rescindendum, diceret, lis ad forum deducta fuit Rege judice. Joramus hic erat Achabi filius, qui ut in eas se redactum angustias sensit, vehementer excanduit in authorem, quem rebatur esse Elisæum: quod, quum inedia periclitantibus nuper Syris latronibus lauto prandio succurrisset, & discipulis suis annonam nunquam deesse pateretur, modo cives suos fame torreri, absumique, deses & otiosus negligeret. Quare Deum obtestatus minatur, eam se negligentiam Elisei sanguine eodem die vindicaturum. Sed enimvero Joramus non Prophetas incusare debuit, imo Prophetarum contemtorem parentem suum Achabum, qui si illorum paruisset dicto, & Benadadum sustulisset, is profecto Samariam nunquam obsedisset, nec Regem in eas conjecisset angustias. Allegoria. Atrox & dira fames, quæ diu Samaritanos torsit, & insolitos cibos admittere coëgit, ostendit panis cœlestis inopiam, qua omnes per v. 24.

idem

idem tempus gentes laborabant . Samaria ergo totius generis humani perſonam , ſtatumque repræſentabat . Porro Eliſei opera calamitas illa demum depulſa eſt , quia *infirmi accincti ſunt robore , & repleti prius , pro panibus ſe locaverunt* , id eſt gentibus Apoſtolorum prædicatione ſalutis ſcientia communicata eſt , & exundavit , ut Eſaias prædixerat , quaſi aquæ mare operientes . Sic enim ratum erat ante Deum , ut *famelicus meſſem ſtulti comederet , & abſumerent ſitientes divitias ejus* . Nam ſicut Samaritani convectam in Syrorum caſtra annonam ſibi diripuerunt , & in ſubſidium urbis ſuæ ſecum aſportarunr , ſic Eccleſia gentium divinos codices in Hebræorum ſynagoga repertos ſuſtulit , & ad ſuæ ſobolis utilitatem & eruditionem uſurpavit.

I. Reg. 2. 5.

Job. 5. 5.

Donec venundaretur caput aſini octoginta argenteis . Caput aſini , quod tam caro pretio diſtractum hic dicitur , diſciplinam deſignat ex nugis Philoſophorum , & Mundi Sapientum opinionibus hauſtam : hæc porro in magno pretio habita fuit , donec fames duravit , & parvulis petentibus panem , non fuit , qui frangeret eis, ideſt uſque ad Chriſti noſtri Salvatoris adventum .

v. 25.

Et quarta pars ſtercoris columbarum quinque argenteis . Tametſi hoc ſymbolum a myſterio aliquatenus diſſonet , quia tamen columbis Juſti in Scriptura comparantur , columbarum ſtercora interpretamur datæ a Moyſe legis doctrinam , quæ ſi cum præceptis Chriſti componatur , lutum dicetur , pretioſum tamen , illo enim liniendi erant oculi cæcorum Judæorum Chriſti poſtmodum baptiſmo & prædicatione aperiendi .

CAP. VII. v. 1.

Ecce videbis oculis tuis , & inde non comedes . Quum Eliſeus prædixiſſet , Samariam poſtera die fame & obſidione liberandam , prædictionem riſit quidam vir nobilis ex Jorami familia , cui Eliſeus comminatur , quæ hoc loco Scriptura retulit . Hunc porro Regis familiarem tradunt eundem eſſe , quem ſupra Scriptura narravit , ab eodem nuncium allegatum fuiſſe , imo ſatellitum ducem , ut Prophetam caperet , aut interficeret : quamquam è ve-

A è veſtigio Rex ipſe ſuos apparitores ſubſequutus executionem impedivit : Infelix ergo iſte nobilis prænunciatam quidem ab Eliſeo urbis liberationem vidit , & rerum ad victum neceſſariarum magnam abundantiam , nullum tamen fructum inde conſequutus eſt , eadem die a multitudine ad prædam diſcurrente oppreſſus & extinctus . Sic miſer proprio infortunio Judæorum ca-
B ſum expreſſit , quibus licuit panem vitæ , qui de cœlo ad eos deſcenderat , ſpectare , ea tamen eſca vivificante frui illorum plerique non meruerunt : quum interim eadem per Salvatoris noſtri gratiam omnibus eam accipere volentibus copioſiſſime affluereret .

Quatuor ergo viri leproſi erant ex- v. 3.
tra murum urbis &c. Poſtquam Do-
C minus immiſſo pavore Syros a mænibus Samariæ fugavit , quatuor viri leproſi , qui extra urbem vagabantur , hoſtium fugam per portarios urbis ad Regem detulerunt . Quumque miſſi exploratores leproſorum nuncium confirmaſſent egreſſus eſt populus ad prædam , ea , ut fit , multitudine , atque impetu , ut quum ſe invicem
D comprimerent , etiam oppreſſerint Jorami familiarem , qui , ut dictum eſt , Eliſeum hanc ipſam mutationem rerum prædicentem irriſerat , exitum ſortitus , quem Propheta ipſi eodem tempore denunciaverat . Sic enim fieri conſentaneum fuit , ut patefacto , pervulgatoque hujus poſterioris vaticinii eventu , jam populus dubitare non poſſet , præſentis beneficii auctorem eſſe Deum , qui per
E eundem Prophetam utrumque ſignificaverat & ducis mortem , & urbis liberationem . Allegoria . Quatuor iſti leproſi tametſi fædam per ſe præferant ſpeciem , ſi tamen ea parte ſpectentur , qua fauſta nunciarunt , ſanctos quatuor Evangeliſtas nobis pulchre repræſentant , cogitantibus per iſtos innotuiſſe univerſo orbi Chriſti Salvatoris noſtri gratiam , & per Chriſtum Mundo aſſertam libertatem . Quid ? quod leproſi , qui corpus turpi lue affectum habebant , animum pulchris moribus præditum habere potuerunt , & quidem , qua deformatam a lepra cutem oſtendunt , priorem Apoſtolorum ſtatum ſignificant , qua vero animum virtutibus ornatum , poſteriorem deſcribunt converſionem , quando per Spi-
F

ritus Sancti illapsum renovati secundum interiorem hominem stolam cœlesti luce nitentem induerunt, & ad annuncianda opera Dei missi sunt.

CAP. VIII. v. 1. *Eliseus autem loquutus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium: surge vade tu, & domus tua.* Silumitis Elisei hospita hæc mulier fuit, ejusque rerum satagebat Propheta accepti beneficii memor; filiique ipsius, cui vitam reddiderat, curam gerebat. Septennalem hic prædicit famem, & hanc ob causam, ut in alias terras migret hortatur. Palæstinorum illa regionem delegit, quod foret sibi magis propinqua, quodve frumenti ferax, & ex maritima negociatione dives. Mari siquidem Palæstinorum regio tota alluitur, habebatque eo rempore portus celeberrimos & navium pleniſſimos, ut passim ex Scriptura colligitur: ea propter olim ob similem causam simile perfugium quæsivere Abraham & Isaac Patriarchæ. Allegoria. Palæstina Justorum a Domino peregrinantium hospitium Mundus est, eadem populi Dei hostis sæpe Dei cultores Israëlitas vexavit acerbissime: a Davide postmodum subacta arma quidem deposuit, sed, ut data occasione, resumeret. Simili Mundus odio Sanctos persequitur, ac perpetuo exagitat, & quamquam a Christo victus est, & princeps ejus Diabolus foras ejectus, nec ideo Christi servos ambo oppugnare desinunt, & incautos, ac ignavos opprimere.

v. 7. *Venit quoque Eliseus in Damascum, & Benadad Rex Syriæ ægrotabat*, ex ægritudine videlicet animi, quam ex nupera clade contraxerat. Cogitabat, quanto cum dedecore a certa spe capiendæ regiæ urbis subito dejectus fuisset, & insuper exutus castris, & coactus fugam inire ignominiosissimam; quodque magis dolebat, ex incerto rumore adventantis porentissimi hostis, quum revera, ut postea compertum est, nullus esset. Is porro, audito Elisei in urbem adventu, familiarem suum Hazaelem obviam misit, qui sibi Prophetæ opera sanitatem procuraret: & quoniam putabat ejusmodi negotium, ut cætera humana omnia, donis & muneribus transigendum esse, Camelos Eliseo misit quadraginta, ex omnibus Damasci bonis onustos: quæ illum

illum haudquaquam admisisse certo credendum est, quum nec Naamanis munera acceptare voluerit.

Vade, dic ei vita vives: porro ostendit mihi Deus, quia morte morietur. Rogatus ab ægro, utrum sanitatem esset recuperaturus, Eliseus ista respondit, quæ tamen nec rerum gestarum veritati, nec sibi constare videntur. Sed eadem nec sibi, nec v. 10. historiæ adversari planum fiet ex iis, quæ supra ad Micheæ simile responsum dixi: nam eodem fere verborum ordine uterque Propheta loquitur, quum uterque eodem contextu prospera & adversa roganti prænunciet. Unum hic addendum hujus loci peculiare est: quod Achabo, attento exitu pugnæ, quam ille pertinacissime volebat, exitium inevitabile fuit; mors contra Benadado, spectata levitate morbi, non modo evitabilis fuit, sed certo evitata fuisset (idque unice intendit significare Eliseus, & Benadad scire se velle expressit illis verbis: *si sanari potero de infirmitate mea hac*) nisi vi externa fuisset naturæ ordo disturbatus: & hanc Hazael ipse in præsenti facto nuncius ægro intulit, & vitam domino suo eripuit, eoque extincto regnum juxta Eliseï prædictionem invasit. Notandum ex Hebræo hæc aliter verti potuisse, contrario sensu: *Dicito, non sanaberis.*

CAP. II. v. 1. *Eliseus autem Prophetes vocavit unum de filiis Prophetarum, & ait illi &c.* Proponitur hoc loco exercitum in domum Achab judicium, & Judicis, atque executoris designatio: Jehu hic fuit, qui ex Dei mandato a quodam Prophetarum in Regem ungitur; discipulus Eliseï is erat, qui quum ad urbem Ramoth Galaad venisset, & Israëlitarum eandem obsidentium castra intrasset, tentorium, ubi duces exercitus conventum habere compererat, recta petiit: admissus in hæc verba profatus est, incertus quem alloqueretur: *Verbum ad te o princeps*, quumque respondisset Jehu, *ad quem ex omnibus nobis?* Intellexit Prophetes hunc esse, quem sibi ungendum magister præceperat: nec enim Jehu de facie noverat, & esto no-

noviſſet, & Eliſeus hunc proprio nomine diſtinxiſſet; in re tanti momenti errorem timere potuit: quæ porro ſtatim repoſuit: *Ad te o princeps*: indicant, eundem in ipſo facto doctum fuiſſe divinitus, hunc eſſe, quem Deus Regem deſignaverat. Quamobrem, ſicut ab Eliſeo monitus fuerat, illum in proximum conclave ſeduxit a turba: tantiſper namque diſſimulandum, ipſe etiam Jehu intellexit, cavendumque ne ea rerum novatio ſubito in vulgus efflueret: hic remotis arbitris unctus eſt Jehu in Regem, ſimulque juſſus eſt univerſam domum Achab exſcindere. Mox Propheta ſine mora è caſtris ſeſe proripuit, & Jehu, qui ſtatim poſt unctionem ab univerſo exercitu mirabili conſenſu Rex ſalutatus fuerat, in urbem Jezrael cum delecta militum manu procurrit, & Joramum Regem Iſrael, deinde Ochoziam Regem Juda primo impetu capit & interficit.

v. 25. *Dixitque Jehu ad Bar Dakar ducem: tolle projice eum in agrum Naboth Jezraëlitæ, quia veſpere vidi ſanguinem Naboth, & ſanguinem filiorum ejus.* Hæc dicebat Jehu, ſive quia recurrebant hoc tempore, quæ heſterno veſpere audierat, ſive quod per viſum iſtuc ſibi oſtenſum fuerat, quo ſequenti mane Jorami nece Nabothis ſanguinem vindicaret. Aliam inſuper cauſam hujus facti indicat Jehu, & cur vellet projici Jorami cadaver in agrum Nabothis Jezraëlitæ his verbis: *Memini*, ait, *quando ego, & tu ſedentes in curru ſequebamur patrem hujus, quod Dominus dixit verbum hoc ſuper eum dicens, ſi non pro ſanguine Naboth, & pro ſanguine filiorum ejus reddam tibi in agro iſto*, ideſt in ſuburbiis civitatis Jezrael, ubi poſitum erat Nabothis prædium. His in ſuburbano agro geſtis Jehu urbem intravit bene cœpta perfecturus.

v. 30. *Venitque Jehu in Jezrael. Porro Jezabel introitu ejus audito depinxit oculos ſuos ſtibio, & redimivit caput ſuum.* Jezabel, quæ filii caſum lugere credebatur, audito Regis adventu oculos ſtibio delira anus depingit, ornat mitra caput, & ore feneſtra prolato a novo principe videri ambit. Sperabat hunc formæ lenocinio captum eo perducere, ut etiam ipſius nuptias expeteret. Forte non ignorabat Adoniam olim Abiſag Silumitidem uxorem optaſſe,

A taſſe, quo Reginæ nuptiis viam ad regnum ſibi muniret: credere ergo potuit Jezabel Jehu ad novam & fluctuantem dominationem ſtabiliendam, ſimilem viam initurum. Hæc fortaſſe, dum ſui potens fuit, Jezabel cogitabat; at enimvero ubi ad januam adſtare Regem vidit, occurſante ſtatim filii nece, interfectoris conſpectum non
B tulit, quin in apertum jurgium prorumperet, *Numquid*, ait, *pax fuit Zamri, qui occidit dominum ſuum?* Adeo nec præſumta ſpes nuptiarum, nec imminentis lethi metus, nec præſens carnifex, in jugulum incumbens, feminæ ferociam fregerunt, ut vel tantiſper iram compeſceret. Sic quæ aliis nocens, ſibi innocens eſſe non debuit, quin hoſtem aliunde incitatum, convicio magis etiam inflammaret, quo
C atrocius ſæviret.

Et ait Jehu, quis mecum? Et reſpexerunt ad eum duo, vel tres Eunuchi, & ait: præcipitate eam deorſum, & præcipitaverunt eam. Jehu, ut feminam vidit, comperitque eſſe Jezabelem, juſſit Eunuchis præſentibus, ut illam dejicerent è feneſtra: quod illi fecerunt ſtatim eo impetu, ut Jezabelis ſanguine parietes reſperſerint, cadaver a ſuperveniente equitatu conculcatum paulo poſt a canibus la-
D ceratum fuit, *ut nemo diceret: hæc fuit Jezabel*. Tropologice. Achab accepto in acie vulnere occumbit, & regio funere elatus in Regum ſepulcris conditur. Jezabel contra ſervili manu ex ſublimiori loco præcipitata ad terram miſere alliditur, cadaver a prætereuntibus proculcatur, & a canibus diſcerpitur. Quia etſi Achab
E multa peccaverit, aliquam tamen pœnitentiam oſtendit. Jezabel contra, quum non modo plurima commiſiſſet nefaria & execranda, ſed etiam conjugem ad omnia fere, quæ perpetravit flagitia, ipſa ſuis conſiliis induxiſſet, adeo malefacta non damnavit rebus proſpere procedentibus, ut etiam in adverſis, & in ipſo propemodum
F interitu viſa ſit inſanire. Jure itaque & merito ſeverius, quam Achab punienda fuit. Rurſus attende, quomodo Jezabel terror quondam Prophetarum, & Regum domina, ludibrium facta eſt ſpadonum & canum præda, ad obſtruenda videlicet ora loquentium iniqua, ne dicant *quare*

v. 32.

Infr. v. 37.

Jer. 12. 1.

via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui prævaricantur? Jam quemadmodum Deus ad vindicandam Reginæ in suos Prophetas hucusque exercitam crudelitatem, servis, & canibus nunc utitur administris; ita postmodum Reges & populos Martyrum, & Ecclesiæ Christi persecutores, gentium barbararum, & ignobilium opera, frequenter castigavit & afflixit.

CAP. X. v. 1. *Erant autem Achab septuaginta filii in Samaria &c.* Satagebat Jehu non modo commissum a Propheta negocium exacte præstare, verum etiam sibi, posterisque regnum, æmula sublata stirpe, constabilire: quocirca scripsit ad cives Samariæ, ut vel quempiam ex liberis Achab, quos apud se habebant, sibi Regem deligerent, quod si feciissent bellum etiam parent, & expedirent arma, vel si contra pacem optarent, filios Regis omnes ad unum decollarent, abscisaque capita ad se protinus mitterent. Samaritani Jehu mandatis repugnare non ausi, quæ petebantur capita statim transmiserunt; quæ quum Jehu in duos congesta acervos in loco frequenti, & publico constituisset, mane facto convocata populi concione. *Judicate*, inquit, *quod justum est, estis enim justi*. Si ego reus dicor, quod occiderim Regem, & regnum occupaverim, consequens erit, eos, qui domini mei filios septuaginta sustulerunt, innoxios non esse. Atqui omnes Samariæ optimates, & majores natu manifestæ perfidiæ nemo vestrum, ut arbitror, incusabit. Restat ergo, neutros in hoc facto culpandos esse, qui fuimus divinæ sententiæ meri executores. Videtis enim, eventa propheticis prædictionibus exacte respondere: ut quæcumque Deus contra Achabi stirpem decrevit, & per Eliam futura prædixit, eadem plenissime perfecta & absoluta fuerint. Cæterum, quod hic & alibi occurrit a Prophetis in sermone Domini dictum: *Interficiam mingentem ad parietem*. Significat extremum alicujus familiæ & generale excidium ex gravissima aliqua causa constitutum, adeo ut canes quoque domus custodes perditum iri intelligas, nedum habitatores ejusmodi noxæ reos.

v. 18. *Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos: Achab coluit*

luit Baal parum &c. Jehu, dum bene cœpta perſequitur Ochoziæ Regis Juda fratres quadraginta duos in medio curſu comprehenſos occidit. Continuo Samariam ingreſſus omnem Achabi progeniem delevit: deinde, ut inductam a Jezabele & Achabo peregrinam religionem aboleret, indicto publico & ſolenni Baalis Sacrificio, ejuſdem ſacrificos ad eam celebritatem invitavit, quos intra clauſa templi congregatos omnes ad unum trucidavit, & Baalis ſtatuam combuſſit, & delubrum in latrinas convertit. Et hæc quidem pie, ſapienterque a Jehu geſta ſunt, eademque Deo grata, & accepta fuiſſe Propheta Regi declaravit, prædicens, ipſius ſtirpi decretum eam ob cauſam imperium ad quartam generationem duraturum: nec enim Jehu curſum, quem ſub ſui principatus initium pie petiit, conſtanter retinuit, neque ejus nepotes prima parentis exempla ſibi imitanda propoſuerunt, ſed extrema.

Athalia vero mater Ochoziæ videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium. Alius erat naturæ motus, quem tamen Athalia ſequuta non eſt, tres, opinor ob cauſas. Prima penitus occulta, ſique Athaliæ ignota, Diaboli fuit aſtus: quum enim compertum haberet, quod vel rudis, & imperitus quilibet Iſraëlita non ignorabat, humani generis Redemptorem ex Davidica progenie naſciturum, ſatagebat hanc funditus extirpare, quo divinæ erga nos miſericordiæ conſilium diſturbaret, idem hoc olim non admodum diſſimili via procuraverat, quando Noëmi tempore hominum mores corrupit, ratus Deum naturam adeo labefactatam nunquam reparaturum, & Moyſis ætate Pharaonem induxit, ut maſculos Hebræorum infantes perimeret, quod ſciret in Abrahami ſemine benedicendas omnes tribus terræ; & poſt Chriſti adventum Herodi ſuggeſſit Betlehemiticorum infantium ſtragem. Sed *ejuſmodi* arcanum, ut dixi, Athalia cogitare non poterat. Duo ergo ex hoc atroci facinore commoda ſpectavit, primum, ne in regia domo tres haberet æmulos Regem, Regiſque matrem & Reginam, & pri-

CAP. XI. v. 1.

& primum in ea tenere locum forte non multum curabat, modo secundum, aut tertium occuparet; neutrum tamen sibi obventurum sciebat, quum alterum matri jure competeret alterum uxori. Aliud insuper occurrebat bonum securitas, si enim Athalia illud assequuta fuisset, ut omnes regni Judaici vires ad ipsius defensionem conspirarent, salutem suam in tuto positam esse existimabat: nec proinde timendum, quidquid Jehu Rex Israel Jezabelis, & Achabi familiæ capitalis hostis contra moliretur. Cæterum hoc Athaliæ facinus perspicue ostendit, quam pernicioſa fuerint Israëlitis cum peregrini cultus feminis connubia, & quam vere Moyses, qui lege lata suis Hebræis illa interdixerat, damna inde sequutura præsagisset.

v. 2. *Tollens autem Josaba filia Regis Joram soror Ochoziæ Joas filium Ochoziæ, furata est de medio filiorum Regis, qui interficiebantur, & nutricem ejus, & abscondit eum in triclinio cubiculi sui.* Josaba Jojada Pontifici singulari regiæ stirpis privilegio nupserat, cautum quippe erat ne Tribus inter se commiscerentur, neve proinde feminæ extra propriam Tribum cuilibet promiscue nuberent. Hæc itaque nepotem communi fratrum fato fœliciter subtractum cum sua nutrice abscondit intra secretiora templi peneralia, quo nemini de populo adire fas erat, solisque Sacerdotibus patebant, qui, quum Pontifici omnes parerent, ab eodem facile inde arceri potuerunt. Interim Athalia regnum invasit, tenuitque ad sexennium. Quod mirum fuit fieri potuisse a femina talibus imbuta moribus, & peregrinæ, Judeisque exosæ originis, ac religionis, donec Jojada Davidicæ stirpi illud restituit.

v. 4. *Anno autem septimo misit Jojada, & assumens Centuriones, & Satellites, & Cursores, introduxit ad se in templum Domini.* His porro permixtum fuisse magnum Levitarum numerum indicat secundus Annalium liber, quos Jojada utpote sibi subjectos ad hoc negotium paratos habuit; quumque sabbatis ad custodias templi venire solerent, eorum convocationem Athaliæ minus suspectam fore putavit. His intra septa templi congregatis Pontifex imperat arma ex armamentario tem-

templi depromta ſumere , ſimul armatis regium puerum oſtendit . Confeſtim diſtributæ in opportuna loca cohortes militum , juſſique ſinguli templi aditus omnes occupare , & contrariæ factionis quoſcumque inde arcere . Rebus ita diſpoſitis Pontifex puerum de more ſacro oleo ungit , & diademate coronatum Regem declarat : novi Regis inaugurationem ſequuta eſt feſtiva militum acclamatio , mox ingens populi ad templum concurſus .

Audivit autem Athalia vocem populi currentis &c. Dum hæc in templo aguntur Athalia populi concurſantis ſtrepitu , ac tubarum clangore excitata , ad templum procurrit , dumque præſentia , atque voce ſeditionem compeſcere conatur , a regiis ſatellitibus comprehenſa , extra clauſum templi rapitur ; Pontificis juſſu , ne ſuo ſanguine Dei ædem pollueret , & occiditur . Sic Propheticæ de Achabi ſtirpis excidio prædictiones paulatim per varios exitus ad effectum perducebantur . Rebus itaque imperii conſtitutis , Jojadas ad reſtituendam religionem a Joramo , ejuſque ſucceſſoribus peſſumdatam , ſe contulit . Quocirca Regem inprimis & univerſum populum induxit , ut fœdus a majoribus cum Domino pactum , conceptis ex veteri inſtituto verbis , innotarent , mutuamque ſibi invicem fidem ſibi Rex & populus jurarent . Hinc ad extirpandas novas religiones converſus , habuit populum in hoc negotio mirum in modum ſibi conſentientem : ſtatim namque facta manu Baalis fanum ingreſſus ejuſdem aras deſtruxit , ſimulacra confregit , & profani cultus antiſtitem Mathan interfecit . Sic Jojadæ auctoritate & pio ſtudio legis obſervantia , & ſacri miniſterii ordo , ſacrificia & ceremoniæ reſtituta ſunt in eum fere ſtatum , quem , regnante Davide , obtinuerant .

v. 13.

CAP. XII. v. 7.

Vocavitque Rex Joas Jojadam Pontificem , & Sacerdotes dicens : quare non inſtauratis ſarta tecta templi ? Cauſam , cur Rex Joas & Jojadas Pontifex ad reparandam Dei domum animum appellerent , indicat liber ſe-

cundus Annalium his verbis : *Athalia instruxit filios iniquitatis , & fuffodit domum Domini , & omnes fantificatos , qui erant in domo Domini , traduxit ad cultum idolorum* . Nec vero mirum id attentaſſe Athaliam , feminam ea inſtructam audacia & ſagacitate , ut & regnum ambire , & occupare potuerit . Quum ergo ejus arbitratu omnia adminiſtrarentur , ipſumque Regem Ochoziam ſibi obſequentem haberet , nihil ab ea prætermiſſum fuit, quo Judæos a divino cultu abſtractos ad patriam Sidoniorum religionem traduceret . Quamobrem , dum introducto peregrino cultu veri Dei templum negligitur , multis in locis fatiſcere cœperat , & facto vitio ruinam minari . Ergo , ut huic malo occurreret Rex , auctore Pontifice , magnam pecuniæ vim a populo libenter ſubminiſtratam collegit , & Sacerdotibus ad deſtinatum opus delectis tradidit . Sed quum poſtea animadverteret , ab illis commiſſum negotium , nec ea cum fide , nec diligentia , quam ſperaverat , tractari , eam curam viris exploratæ probitatis detulit , quam & ſtrenue , & diligenter geſſerunt . Allegoria . Agnoſce hic typum Sanctorum , qui ſcientiæ donum a Deo conſequuti , ad ejuſdem reparandam domum vanis religionibus , & variis criminibus labefactatam , contulerunt .

v. 20. *Surrexerunt autem ſervi ejus , & conjuraverunt inter ſe , percuſſeruntque Joas in domo Mello , & mortuus eſt* .

2. Pa. 24. 16. Poſtquam exactis annis centum & triginta Jojada Sacerdos vivere deſiit ; Joas quorundam principum conſiliis inductus , veram religionem , quam dum vixit Jojada , ſancte coluerat , abjecit , & idololatriam a feminis Sydoniis invectam , quam eodem Pontifice auctore cum magna gloria exterminaverat , revocavit . Quod quum Zacharias Jojadæ filius quominus fieret impedire conaretur , & divino inflammatus ſpiritu ſtans inter templum & altare Regem , ac principes populi coram argueret , in ipſo atrio Domini lapidibus obrutus fuit , ea ſcilicet fuit Joæ inhumanitas & communis naturæ ſenſus ſtupor , ut acceptorum a Jojada beneficiorum immemor ejuſdem filium virum ſanctiſſimum tanta cum immanitate tractari permiſerit præſens , imo & juſſerit ; eo

A eo interim propriæ innocentiæ teſtem & vindicem Deum appellante. *Videat Deus*, inquit, *& requirat*. Providebat vir ſanctus mala & calamitates, quæ non multo poſt Regi & regno incubuerunt: ſequente quippe anno invaſere Syri Judæam, & vaſtarunt, adeo ut Joas, quo vitam redimeret, regiam domum, ac templum ſpoliare coactus fuerit, ab eiſdem nihilominus male & ignominioſe B habitus eſt, ut contracto inde morbo decubuerit; tandem ſervorum conjuratione oppreſſus in ipſo lectulo, in quo æger jacebat, confoſſus interiit. Cadaver in civitate David conditum fuit, Regum tamen ſepulcro illatum non eſt. Patri ſucceſſit Amaſias.

C

CAP. XIII. v. 14. E *Liſeus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus eſt: deſcenditque ad eum Rex Iſrael, & flebat, dicebatque: Pater mi, pater mi currus Iſrael, & equites ejus*. Mortuo Jehu Rege Iſrael, Joachaz filius regnum inivit, quod per annos ſeptemdecim ab eodem vehementer afflictum, ac pene everſum, ejuſdem D filius Joas ex parte reſtituit, Eliſei, quem impenſe coluit, opera & conſiliis adjutus. Quum ergo Propheta decumberet ab eo morbo, quo poſtmodum extinctus eſt, Rex illum inviſit, quumque brevi deceſſurum perſpiceret, orbitatem ſuam lamentabatur, & dicebat: *Pater mi &c.* eandem, ut ſupra vidimus, lamentationum formulam ipſe Eliſeus uſurpaverat in deceſſu Eliæ; & ſenſus eſt E idem, quem eo loco expoſui: ſignificabat ergo Eliſei precibus & conſiliis ſtare victoriæ ſpem, & regni fœlicitatem. Continuo Eliſeus pias Regis lacrymas muneraturus, *affer*, ait, *arcum, & nervo ſagittam indito*. Quumque Rex poſuiſſet manum ſuam ſuper arcum, ſuperpoſuit Eliſeus manum manibus Regis, juſſitque aperta feneſtra ſagittam Orientem verſus jacere: F quo facto, Eliſeus ait: *Sagitta ſalutis Domino, & ſagitta contra Syriam*; Syriam videlicet ea feneſtra proſpectabat; *Percutieſque Syriam in Aphech, donec conſumes eam. Rurſus ait: Tolle ſagittas, quas quum tuliſſet, rurſus dixit ei, percute jaculo terram. Et quum percuſſiſſet tribus vi-*

cibus , & ceſſaſſet , iratus eſt vir Dei contra eum , & ait , ſi percuſſiſſes quinquies , aut ſexies , aut ſepties ; percuſſiſſes Syriam uſque ad conſumtionem , nunc autem tribus vicibus percuties . Hic ad hiſtoricum ſenſum duo pertinent : primum , Iſraëlitarum victoriam a Deo , rem eo modo pro ſua voluntate diſponente , annexam fuiſſe hujuſmodi ſigno : quod novum non fuit , quum antehac Ægyptiorum plagas , & Iſraëlitarum exitum ab elevatione virgæ pendere voluerit : & Amalecitarum cladem ab elevatione manuum Moyſis orantis : & haſtæ Joſuæ pugnantis , Hai urbis expugnationem . Sic enim fieri expediebat , quo nimirum rebus & verbis clarius intelligeretur , beneficium a Deo liberaliter conferendum , & rato tempore collatum , accipientium mentibus altius infigeretur . Hoc porro arcanum Eliſeo divinitus communicatum , Regi ignotum fuit ; alioquin non ter , ſed decies terram jaculo petiiſſet , quod quia non fecit Eliſeus Regem increpuit , non quod hic peccaſſet , ſed quod privaſſet imprudens ſuos Iſraëlitas ampliori beneficio , quod iidem fuiſſent conſequuturi , victis debellatiſque Syris , & everſo illorum imperio : quod quia Eliſeus cupiebat , impeditum doluit præſenti Regis ceſſatione , imo verius futura ejuſdem , ejuſque ſubditorum in idololatria obduratione , quæ vera & ſola cauſa fuit , cur nec ſignum procederet , nec gratia , per illud ſignificata , concederetur . Secundum Eliſeus manum manui Regis ſuperimponit , quo ſignificabat divina virtute , quam Prophetæ manus in præſenti ſymbolo repræſentabat , infirmam Regis dexteram roboratum iri in tantum , ut univerſam Syriam ſubjugare facile poſſet , acceptaſque Syris clades referre . Et vero Iſraëlitæ , a Syris præterito bello attriti , Joramo Rege ad eas venere anguſtias , ut in regia urbe equos dumtaxat quinque habuerint , & ſub ejus ſucceſſore in univerſa ipſorum ditione non plures , quam equites quinquaginta , peditum decem millia , & decem currus reperti fuerint : *Sup.c.13 v.7* *Interfecerat enim eos* , ſubdit Scriptura , *Rex Syriæ , & redegerat quaſi pulverem in tritura* . Atqui Hebræi , Salomone regnante , quinquaginta duo millia equorum in regiis ſtabulis numera-

rabant ; & Jeroboamus octingenta millia armatorum in aciem eduxit , quibus ex adverſo oppoſuit Abias quadringenta millia virorum electorum , ex duabus dumtaxat tribubus Juda , & Benjamin . Allegoria . Signum duas habet partes , ſingulæ ſuum ſenſum . *Sagitta ſalutis Domino* , plane Dominum Salvatorem deſignat , quum in Cruce emiſit ſpiritum ; quo terræ viſcera penetravit , & Patres inferno carcere detentos liberavit , deinde per Apoſtolos univerſum orbem pervaſit , & credentibus ſalutem attulit . Quo autem ſagitta Orientem verſus jacitur , ſignificat : Chriſti aſcenſu noſtræ ſalutis opus conſummatum fuiſſe ; quum *aſcendens ſuper cœlum cœli ad Orientem* portas nobis æternales aperuit , cœloque captivitatem noſtram invexit . Item dum jaculum terræ fixum inde extrahitur , aut reſilit , exprimit corporis Chriſti ſepulturam & reſurrectionem , poſtquam ad triduum in corde inferni , in terra mortuorum fixum manſit . Rurſus attende , quomodo terra Iſraëlitarum telis tribus configitur , & regnum Syrorum tribus præliis profligatur . Scilicet adorandum Chriſti Corpus ſpinis , clavis , lancea confixum eſt , his tamen non fuit Chriſti caro deſtructa , ſed Diaboli , peccati , atque mortis imperium triplici clade contritum fuit , Diabolum namque Salvator noſter proſtravit , peccatum & mortem ſuſtulit . Poſtremo telum ter jactum humo hæſit , & Dei populum ad terram afflictum relevavit , quia Chriſtus dum in ſepulcro jacuit, corpora Sanctorum ad ſpem reſurrectionis erexit.

2. Par. 13. 3

Pſ. 67. 34

Mortuus eſt Eliſeus , & ſepelierunt eum . Funus curarunt ejus diſcipuli filii Prophetarum , cui Regem Joam interfuiſſe , ex eo colligitur , quod eundem ægrotantem ſtudioſe inviſerat , & morientem mœſtiſſima lamentatione & profuſis lacrymis fuerat proſequutus . Et quoniam Hoſeas in principio ſuæ Prophetiæ indicat , prophetaſſe ſe ſub Jeroboamo filio Joæ , oppido veriſimile eſt , eundem in præfectura Prophetarum Eliſeo ſucceſſiſſe . Quum vero poſtmodum in Eliſei ſepulcrum cadaver mortui hominis aliquando projectum fuiſſet , ejuſque oſſa tetigiſſet , ſtatim revixit . Suſcitaverat mortuum Elias , fecit & hoc Eliſeus , at nullus Prophetarum mortuus

v. 20.

mortuum vita donavit ; ut intelligas : congeminatum in Eliſeo Eliæ ſpiritum. Porro virtus oſſibus Eliſei divinitus indita futuræ reſurrectionis index & ſemen fuit . Perinde delatus ejuſdem corpori honor , ut in ſimili caſu ſupra animadverſum eſt , gloriam præſagiebat corporibus Sanctorum in generali corporum reſurrectione communicandam .

CAP. XIV. v. 1. *IN anno ſecundo Joas filii Joachaz Regis Iſrael regnavit Amaſias filius Joas Regis Juda* , qui parentis mortem ultus eſt , moderate tamen , ut conjuratorum cognatis parceret juxta legis præſcriptum , cautum quippe erat , ne pœna ultra culpæ auctores procederet . Pius ergo fuit Amaſias , quandiu triſtem parentis exitum ob oculos habuit , cujus cauſam ignorare non poterat , unam dumtaxat fuiſſe religionis injuriam : rebus itaque poſtmodum proſpere ſuccedentibus , excuſſo , quem ex patris ſupplicio conceperat , Dei metu , cultum pariter repudiavit , & peregrinas religiones amplexus eſt . Hanc porro fuiſſe defectionis cauſam , docet Scriptura in ſecundo Annalium , ubi victoriam ex Idumæis ab eo reportatam narrat : *Amaſias* , inquit , *confortatus eſt , duxitque populum ſuum & abiit ad vallem ſalis , & cecidit , atque interfecit filios montis Gebal decem millia , & decem millia vivos comprehenderunt filii Juda , & adduxerunt eos ad ſummitatem petræ , & omnes venerunt conſtricti vinculis* . Deinde ſubdit : *Et quum veniſſet Amaſias reverſus a cæde Idumæorum , obtulerunt ei Deos Gebal , & ſtatuit eos ante ſe , & adoravit eos , & obtulit eis thymiateria aromatum* . Vallis ſalis eadem eſt , quæ Idumæorum ſanguine olim maduerat ſub Davide , qui primus illos ſub jugum miſit , quod poſtmodum , Joſaphato regnante , excuſſerunt. Ea Amaſiæ perfidia offenſus Deus , Prophetam miſit , qui ſtultam Regis impietatem argueret , ut qui Deos eſſe crederet , qui cultores ſuos de manu ejus liberare nequiverant , quoſque ipſe ſuis è ſedibus avulſos habebat captivos . Rex admonitionem indigne tulit , & monitorem ignominioſe repulit , minatus inſuper ſupplicium , ſi porro pergeret , ut negocium ſibi eam ob rem faceſſeret : cui ille ſe

Deut. 14. 16.

2. Par.

A se quidem quieturum, respondit, quod certo sciret futurum, ut scelus illud vindicaretur auctoris morte, Regemque pœniteret aliquando, quod consulentem & monentem se minime auscultasset. Vaticinii fidem probarunt subsequuta Amasiæ captivitas, & festinata mors. Quum enim temere Joam Israëlitarum Regem bello lacessisset, victus captusque fuit, & cum

B ignominia Samariam abductus: unde cum ingenti multa demum dimissus, regnoque restitutus, paulo post Solymitarum quorundam conspiratione oppressus est. Hic interim animadverte quomodo Amasias, dum Prophetis obsequitur, & conductos milites peregrinæ religionis dimittit, susceptum nihilominus contra Idumæos bellum fœliciter conficit, & opibus

C auctis, ampliataque ditione lætus Jerosolymam revertit: idemque, versa rerum vice, semel & iterum ex eadem urbe turpiter ejicitur, primum a Joa, deinde a conjuratis civibus, & graviſſimis utrinque affectus calamitatibus, libertatem, mox etiam vitam amittit: nec sane aliam ob causam, ut perspicue Scriptura declarat, quam ob divinæ legis & Prophetarum

D contemtum. Hoc nimirum perpetuo, & ubique satagebat Deus, ut durissimæ cervicis populus aliquando disceret: salutem suam, & regni fœlicitatem in sola divinorum præceptorum observantia consistere: non quod ipse eorum obsequio indigeret, sed quod ipsis nullatenus expediret, ejus imperio, & gubernatione carere.

E *Anno quintodecimo Amasiæ mortuo Joa Rege Israel regnavit Jeroboamus ejus filius ad annos unum, & quadraginta: ipse restituit terminos Israel ab Emath usque ad mare solitudinis juxta sermonem Domini Dei Israel, quem loquutus est per servum suum Jonam filium Amathi Prophetam.* Idem est, qui Ninivitis pœnitentiam prædicavit. Mare solitudinis ipsum est, quod mare

F salsissimum alibi Scriptura appellat, positum in confinio Chananitidis, cui respondet alter ejusdem terminus aquilonaris Emath civitas juxta Libanum montem. Jeroboamus itaque Jonam Prophetam coluit, quemadmodum pater ejus Elisæum, illiusque operam perinde sibi utilem expertus est, ejus siqui-

v. 23.

siquidem prædictionibus & consilio animatus, occupatas a Syris civitates recuperavit.

CAP. XV. v. 1. *Anno vigesimo septimo Jeroboam Regis Israel regnavit Azarias filius Amasiæ Regis Juda*. Idem in genealogia Christi Ozias appellatur, & Joramo genitus dicitur, qui atavus ejus fuit. Annos regnavit quinquaginta, quo temporis spatio labefactatum sub decessore reipublicæ statum restituit. Jerosolymæ muros a Joja Rege Israel ex parte dirutos refecit, duxitque Judæorum colonias ab introitu Emath usque ad mare solitudinis, & ad ostium maris rubri urbem Ailath condidit. Philistæos, Ammonitas, & Arabes subegit, & Regibus Juda fecit tributarios. Adeo illi omnia prospere cesserunt, dum Zachariam Prophetam habuit præceptorem, & ejus consilio rempublicam administravit. Ex ejus tamen disciplina non fuit, quod postremo sui principatus anno sacerdotale sibi munus usurpare tentavit, & adyta templi temere ingressus adolevit incensum: quod ex lege Dei & Regum decessorum consuetudine proprium Sacerdotum officium esse sciebat: quam ob causam horribili lepra percussus, regno pariter, atque hominum communi consuetudine, dum vixit, privatus mansit. Allegoria. Ozias delicto, & supplicio perduellium Angelorum, atque Judæorum typum expressit. Et illi quidem, dum honoris locum conditioni suæ indebitum occupare contendunt, eum quem obtinebant, amiserunt, & Sanctorum societate, convictuque privati sunt. Isti vero dum non suam hæreditatem invadere tentant, & hæredem occidunt, nec propriam retinere potuerunt, sed de terra hæreditatis suæ ejecti vagantur incertis sedibus, & sicubi considere ipsis licuit, commune tamen cum incolis contubernium habere non licet.

v. 8. *Anno trigesimo octavo Azariæ Regis Juda regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israel in Samaria*. Jeroboamo regno, vitaque defuncto sublectus Zacharias sexto a suscepta potestate mense a Sellum filio Jabes interfectus est: suoque interitu promissionem domui Jehu olim factam imple-

A plevit, & consummavit, eo quippe sublato regnum in ea familia ad quartam generationem propagatum per alias familias vagari cœpit : ejus interfectorem Sellum Menahemus filius Gadi post mensem sustulit, & regnum invasit, quod quum suis viribus tueri se posse diffideret, Regis Assyriorum Phul opem postulavit, ejusque favore ad annos decem obtinuit. Successit Phaceja ejus filius, quem bienB nio post Phacee filius Romeliæ militiæ Præfectus in palatio occidit, & rerum potitus est. Hujus tempore Teglath Phalasar Assyrius apertam a decessore viam ingressus Chananitidem invasit, & Hebræorum captivitatem inchoavit omnium, quas ad eam diem passi fuerant teterrimam & acerC bissimam.

Anno secundo Phacee filii Romeliæ v. 32.
Regis Israel regnavit Joatham filius Oziæ Regis Juda. Susceptum hoc anno regnum Joatham sexdecim sequentes magna cum laude administravit. Enimvero quum multa ab illo præclare gesta secundus Annalium liber prodiderit, nihil hoc loco Scriptura reprehendit ab eodem non recte factum, D præter excelsorum tolerantiam, communem videlicet noxam Regum Juda etiam laudatissimorum. Jerosolymam inprimis novis molitionibus communivit, turres & castella in desertis locis construxit. Ammonitas perpetuos Judæorum hostes domuit, & annuum tributum Regibus Juda in posterum pensitare jussit.

E

CAP. XVI. *Anno decimo septimo Phacee filii Ro-* v. 1.
meliæ regnavit Achaz filius Joatham Regis Juda. Hic a piorum decessorum suorum religione, ac moribus adeo exorbitavit, tot, tantisque sceleribus infamavit Davidis stirpem, ut ipsi & Manassi ejus nepoti potissime adscribenda censeatur Judaici regni F ruina. Adeo nimirum peregrinarum religionum studiosus fuit, ut quod immanissimum fuit, filios suos per ignem traduxerit, quo in facto imitatorem habuit præter alios privatæ sortis homines Regem Manassem : ita quippe sibi persuaserat, tum demum ab inimicarum gentium armis se tutum fore si illarum numina coluisset. Eam Achazi perfidiam sequuta pœna est eadem,

quæ alios Reges impios sæpe afflixit. Rasin namque Syriæ Rex primum sibi confinem Achazi ditionem depopulatus est, mox conjunctis cum Phacee filio Romeliæ viribus Judæam universam vastavit, cæsis uno prælio Judæorum centum viginti millibus, aliisque ducentis millibus captis & Samariam abductis, qui tamen postmodum intercedente Adu Propheta dimissi sunt. Achaz, ut vidit se tantis obrutum malis pium decessorum suorum morem sequutus non est, nec ad Deum patris sui David confugit, sed quod Israëlitis severe cautum fuerat, Regem Assyriorum Teglathphalasarem in societatem belli contra Syros, & Israëlitas accersivit pessimo consilio, quod Hebræis utriusque regni ingentium calamitatum, & exitii causa fuit; magnis insuper donis sollicitavit, exhaustis in hoc negocium publicis, privatisque copiis, & expilato Domini templo. Nec ille abnuit, lætus occasionem admodum commodam sibi offerri, cœptum adversus Syros, & Chananæos a Decessore bellum reparandi. Confestim itaque Syriam ingressus Damascum regni caput expugnavit, Regem Rasin interfecit, & provinciam populatus habitatores in Assyriam transtulit. Inde motis castris terras Samariæ Regi subjectas occupavit, & incolas simili exilio multavit.

CAP. XVII. v. 1. *Anno duodecimo Achaz Regis Juda regnavit Osee filius Ela, in Samaria super Israel novem annis.* Phacee exacto vigesimo regni anno ab Osea occiditur, hic Samariæ Regum vigesimus & ultimus fuit. Quum enim anno ejus nono, ac postremo Salmanasar Assyrius post triennalem obsidionem expugnasset Samariæ urbem regnum pariter excidit & extinxit, abductisque inde incolis cœptam Israëlitarum captivitatem complevit, captivos in Mediam transportavit, collocavitque in Hala, & in Habor fluvii Gozan, civitatibus Medorum. Utque religionem mutarent, sollicitavit constitutis super omnem collem excelsum simulacris, & excitatis ad nova sacra delubris. Neve terra suis vacuata habitatoribus, inculta maneret, ductis ex Assyria colonis excolendam dedit. Postremum non sine causa hoc

A hoc loco Scriptura recenſet varias diverſorum Deorum religiones ab Iſraëlitis impie ſuſceptas, & iterata toties flagitia, obſtinatiſſimam denique in ſuis moribus pertinaciam. Hæc nimirum explicanda fuerunt & poſterorum memoriæ prodenda ad tuendum divinæ Juſtitiæ judicium, quæ gentem nefariam & ſceleratam natali ſolo expulerit, & duriſſimæ ſervituti ſubjecerit B propter duritiem cervicis ipſorum.

CAP. XVIII. v. 1.

ANno tertio Oſee filii Ela Regis Iſrael regnavit Ezechias filius Achaz Regis Juda. In Domino Deo Iſrael ſperavit. Itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis Regibus Juda; C *ſed neque in his, qui ante eum fuerant*: non quo Ezechias cunctis deceſſoribus, vel ſucceſſoribus ſuis ad ipſam hanc metam currentibus anteverterit, ſed quo in iis pleriſque, quæ cum virtute geſſit, alterum ſimilem ſibi non habuerit: hoc ipſo namque elogio, & iiſdem fere verbis Scriptura paulo infra Joſiam Ezechiæ nepotem exornat, quem utique avo ſuperiorem fuiſſe affirmare non potuit. Hic Deorum ſtatuas omnes D disjecit, evertit fana, lucos excidit, & quod deceſſorum nemo attentaverat, ſuſtulit excelſa; non quod in illis idola colendo peccarent Judæi, ſed quod Deum colentes ordinem, & modum ab eo præſcriptum non obſervarent, ut ſupra tactum eſt: cautum quippe erat ne extra conſtitutum a legitima poteſtate locum ſacra fierent, E qui locus eo tempore erat Salomonis templum, & altare Jeroſolymis erectum. Hanc ſiquidem Ezechiæ mentem fuiſſe in demoliendis excelſis indicant verba Rabſacis. *Iſte eſt Deus*, inquit, *cujus abſtulit Ezechias excelſa, & altaria; & præcepit Judæ, & Jeruſalem: ante altare hoc adorabitis in Jeruſalem*: interdicti ergo cauſa eadem, quæ fuit præcepti, ut videlicet non in excelſis, ſed ante altare in Jeroſolymitano templo Deus F coleretur.

Anno Ezechiæ quartodecimo aſcendit v. 9. *Sennacherib Rex Aſſyriorum ad univerſas civitates Juda munitas, & cepit eas.* Non ante quartumdecimum, quia nec ante hunc annum Aſſyriorum ju-

gum excuſſerat , nec enim antequam Philiſtæos ſubjugaret , ſingularem erga ſe Dei providentiam , & favorem expertus fuerat . Etenim quum poſtmodum in Judæam irrupiſſe Aſſyrium intellexit , & occupaſſe fere univerſam , jamque motis caſtris ad ſanctam civitatem properare , periculi magnitudine perterritus hoſtem potentiſſimum placare conatus eſt , ſoluta , quam ille impoſuerat , mulcta talentorum auri triginta , & trecentorum argenti : quibus ille acceptis , pactam fefellit fidem , & quam ſpoponderat , pacem negavit , juſſitque Rabſacem cum parte exercitus Jeroſolymam interim antecedere , dum ipſe Rex Lachis munitiſſimum oppidum expugnaret . Allegoria . Si quidem piam animam repræſentat ſacra Deo civitas Jeruſalem , conſequens eſt , ut in ejus Rege Ezechia mentem , Diabolum in Sennacheribo adumbrari dicamus . Quod ergo ſequitur , anno quartodecimo regni Ezechiæ Sennacheribum ejuſdem ditionem invaſiſſe cum immenſo exercitu , ſignificat , tum vero hominem quemque ab adverſariis poteſtatibus acerrime oppugnari , quum adoleſcens ætas ab anno quartodecimo in quintumdecimum agitur .

v. 17. *Miſit autem Rex Aſſyriorum Thartham , & Rabſaris , & Rabſacem de Lachis ad Regem Ezechiam cum exercitu validо Jeruſalem , & ſteterunt in aſcenſu piſcinæ ſuperioris , quæ eſt in via agri fullonis* . Hinc Rabſaces magnæ animi , vociſque contentione Solymitarum fidem ſollicitare aggreſſus eſt , Aſſyriorum quippe adventu trepidi ad muros concurrerant frequentes . Allegoria . Ager fullonis dicebatur locus ex eo , quòd in proximo lacu fullones pannos purgare ſolebant . Aſcenſus ad piſcinam in ſummo poſitam , ſemitam deſignat , quæ ducit ad myſticas aquas , quibus piæ animæ ſtolas ſuas lavare cupiunt ; per arduа namque illuc enitendum eſt , nec citra laborem , & pugnam : obſident quippe viam Aſſyrii , inviſibiles ſcilicet hoſtes , qui ſubeuntibus infeſti perpetuo imminent , & adverſantur , quominus ad myſticum lavacrum evadant .

v. 19. *Dixitque ad eos Rabſaces , loquimini Ezechiæ : Hæc dicit Rex magnus , Rex Aſſyriorum . Quæ eſt iſta fiducia ,*

A cia , *qua niteris* ? Rabſaci propoſitum erat , Judæis deditionem perſuadere , & quoniam ſciebat , eos auxilia ab Ægyptiis ſperare ; & ſi quidem iſta negarentur , Dei nihilominus ſui potentiæ , & virtuti confidere : utramque ſpem inanem , & futilem eſſe , contendit . Et Ægyptium quaſſatam arundinem appellaſſe contentus , totus incumbit in hoc , ut probet temere oſtentari ab Ezechia Dei ſui potentiam . Simili quippe ſpe deceptos fuiſſe ſuis a Regibus populos bene multos , quos expreſſis nominibus diſtincte enumerat : ſed poſtmodum ſuccedente contra , quàm ſperaverant , rerum exitu , imbecillitatem Deorum ſuorum ſero tandem comperiſſe ; quo poſtremum concludat : nullam ulli uſquam gentium Deo ineſſe virtutem contra Regem Aſſyriorum . Allegoria . Dixi , Sennacheribum Diaboli fuiſſe figuram , dictis optime congruunt , quæ hoc loco Rabſaces vel impie in Deum jactat , vel fraudulenter populo promittit , illi quidem ſummæ potentiæ laudem detrahendo , huic vero pollicendo terram pingui ſolo , & ubere proventu fortunatam , quo demum perſuadeat , regiones ab illo ſibi attributas deſerere , & ad promiſſas ab Aſſyrio ſedes tranſmigrare . Simili namque artificio Diaboli ſatellites , & emiſſarii ſimplicem animam circumvenire ſtudent ; quare inditam de divina providentia opinionem inprimis convellere nituntur . *Multi dicunt animæ meæ* , ait Prophe- *Pſ.* 72. 28.
ta , *non eſt ſalus ipſi in Deo ejus* , quibus reſpondet : *placuit mihi adhærere* *Pſal.* 3. 3
Deo : bonum eſt mihi nomen tuum , Domine ſpes mea . Terrenas præterea opes , & brevem carnis voluptatem pollicentur , & inſtant , ut præſentem , & certam futuræ , & dubiæ fœlicitati antehabeat , contra quos nos inſtruit Paulus ſcribens : *Nemo vos* *Epheſ.* 5. 6.
ſeducat inanibus verbis ; propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ .

CAP. XIX. v. 1. *Quæ quum audiſſet Ezechias Rex ſcidit veſtimenta ſua*. Quod Caiphas ob præſumtam Dei injuriam in paſſione Domini fecit, fecit hoc loco Ezechias ob veram & manifeſtam divinæ majeſtatis violationem. Simulavit falſus Pontifex ægritudinem animi, quam nullam habebat, oſtendit pius Rex ſtudium divini honoris, quo maxime flagrabat. Idcirco etiam ſacco opertus eſt, & ſacco indutos Helciam & Sobnam, & Sacerdotum ſeniores ad Eſaiam miſit, qui Dei Prophetæ factam Deo injuriam renunciarent, & eundem ad tuendum ejus honorem, & procurandam populi ſui ſalutem inflammarent. Reſpondit Eſaias: ſalva omnia fore Deo propitio, ut nihil proinde ab Aſſyrio timendum ſit. Allatæ poſtmodum fuere a Senacheribo literæ, quæ legatus pridem effutiverat, confirmantes, quas quum accepiſſet Ezechias, & ingreſſus templum ante altare explicuiſſet, inſtitit orare Dominum, ut propitius fieret populo ſuo, & ſuperbi Regis infringeret audaciam, & juſtam cauſam colentium ſe, ſuæque potentiæ confidentium tueretur. Cui Dominus iterum per Eſaiam reſpondit, ſuorum ſibi ſalutem curæ eſſe, ac proinde proviſurum, ut omnia ad votum cederent, hoſtium vero motus, & conatus ſe omnino compreſſurum. Allegoria. Epiſtolæ Regis Aſſyrii, quibus Dei potentiæ impie detrahitur, & illius populo tranſmigratio in alienas terras ſuadetur, impiorum hominum ſcripta deſignant, quibus hodie quoque tentatur piorum in Deum fides, iidemque ſollicitantur, ut Chriſti Eccleſiam deſerant, & ad Satanæ ſynagogas tranſeant.

v. 29. *Tibi autem, Ezechia, hoc erit ſignum: Comede hoc anno, quæ ſponte naſcuntur, & in anno ſecundo, quæ ex ſponte naſcentibus repullulabunt*, ideſt genimina geniminum ultro provenientium. Allegoria. Genimina prima Prophetas, primos divini verbi præcones deſignant, qui futuram mundi per Chriſtum liberationem prædixerunt. Ex Prophetarum porro diſciplina prodiere Apoſtoli, velut genimina geniminum, qui illam jam peractam nunciarunt. Utrique frugibus ſponte provenientibus recte comparantur, quoniam gratis dederunt, quod

quod gratis acceperunt; iidem verbo Dei ſcripto ejuſdem populum hoc interim ſuſtentant, dum agitur vita præſens, quando arcto pane, & aqua brevi nos contentos eſſe oportet. Quæ autem ſequuntur: *Anno tertio ſeminate, & metite, & plantate vineas, & comedite fructus earum*, abundantiam & ſaturitatem futuri ſæculi prænunciant, quando myſteria, quæ in ænigmatibus & ſymbolis Prophetæ, & Apoſtoli nobis exhibuerunt, ipſa in ſe clare videbuntur: tum vero juſtitiam eſurientibus, quaſi ex area plena, affluet annona ad ſatietatem, & ſitientes inebriabuntur, velut exundante è turcularibus muſto, ſicut Propheta ait: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſ. 35. 9.

Et quodcumque reliquum fuit de domo Juda mittet radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum. Illi, inquit, Prophetarum, & Apoſtolorum alumni radices deorſum agent, & ſublimes ſe a terra attollent, & florebunt, & dabunt fructum juſtitiæ. Judæorum ſiquidem reſidui Prophetarum oraculis eruditi, & Apoſtolorum prædicatione, & miraculis convicti ad Chriſtum converſi ſunt, qui quidem radices deorſum miſerunt, quatenus eidem in baptiſmo conſepulti ſunt, & altis velut radicibus ſuſceptam in nova regeneratione fidem complexi, expanderunt ramos, ideſt longe, lateque Evangelium promulgarunt, & uberrimum fructum protulere, gentium videlicet converſionem. Quod tamen hic typice Eſaias inſinuat, alibi perſpicue declarat, ubi Deum ita loquentem inducit: *Mittam ex eis, qui ſalvati fuerint ad gentes in mare..... & annunciabunt gloriam meam gentibus.* Eſ. 66. 19.

Factum eſt igitur in nocte illa venit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. Nocte, inquit, illa, quo oſtendat Deum haudquaquam in longum aliquod tempus ſententiæ ſuæ executionem diſtuliſſe, ſed quæ vel Ezechiæ proſpera ſpoponderat, vel Sennacheribo comminatus fuerat adverſa, ea ipſa nocte intuliſſe. Copias itaque, quas ad oppugnandam urbem, ingentes Aſſyrius ducebat, unius Angeli opera intra unius noctis ſpatium diſſipavit, interfectis centum octoginta hominum millibus. Rex aperiente ſe die contemplatus tantam hominum ſtragem uno velut momento peractam, nullo ſtrepitu,

pitu, nullove antea prævisо, aut comparente auctore, exhorruit, hæsitque tantisper stupenti similis. Mox trepide collecta, quæ supererat militum manu, celeritate, qua potuit maxima, tota Judæa excessit, & quod etiam Propheta prædixerat, eandem, qua venerat, viam magnis itineribus remensus, ignominia & confusione plenus Niniven in sua se recepit. Ibi a suis oppressus, morte non sua periit: differendum quippe fuit insignis rei supplicium, ut idem, qui divinæ potentiæ detraxerat in acie, in fuga fieret ejusdem testis & præco. Præterea æquo & justo consentaneum fuit, ut qui Deum patrem omnium nostrum scelerate offenderat, paternæ injuriæ ultores filios haberet suos. Interea Ezechias, comperta Assyriorum fuga, castra diripuit. Et vero credibile est, inde collegisse ingentes illas opes, quas secundus Annalium liber enumerat, magnam scilicet auri, argentique copiam, & aromatum & armorum universi generis, & vasorum magni pretii: quum admodum verisimile sit, Assyrios secum in castris repositam habuisse immensam illam prædam, quam ex devictarum gentium spoliis contraxerant. Subdit hic Annalium liber: Ezechiam pium cæteroqui principem in ea rerum prosperitate sibi minime constitisse: nec agnovisse Dei beneficium ea, qua par erat, submissione & grati animi sensu: quare is animi tumor corporis ægritudine postmodum curari debuit. Et addit simili ingrati animi vitio populum pariter laborasse, vindictam nihilominus Deum suspendisse, dum vixit Ezechias.

2.*par*.32.27

Quumque adoraret in templo Nesroch Deum suum, Adarmelech, & Saraſar filii ejus percusserunt eum gladio; & fugerunt in terram Ararath. montes sunt in Armenia, iidem, qui & Carduoi alio nomine dicuntur, ad quos Noë arcam applicuit. Umbram hic intuere futurorum: quod enim Dominus Judæis objecit: *Vos ex patre Diabolo estis*, id enimvero omnibus nationibus probrum commune accidit, quæ Diabolum quasi patrem habebant, quandiu colebant ut Deum. Postquam vero ad Christum conversæ sunt, conversa simul acie contra patrem mendacii dimicarunt contrariis præteritæ conver-

v. 37.

Jo: 8. 44.

A versationi moribus, illumque occiderunt, eoque interfecto, ad terram excelsam spiritualium Carduorum intelligibiles montes obtinentium fœliciter evaserunt.

CAP. XX. v. 1. *In tempore illo ægrotavit Ezechias usque ad mortem*. Dixi causam hujus ægritudinis fuisse animi elationem, fœlici quippe rerum successu delinitus Rex cæteroqui bonus a via tantisper retrocessit, donec superveniente morbo correctus se suis moribus restituit. Quamobrem, quum æger a Propheta propinquæ mortis nuncium accepisset, non Medicorum operam quæsivit, aut illorum arti confisus est: quod in Rege Asa Scriptura reprehendit, sed ad exorandum Deum pie se convertit.

v. 3. *Flevitque Ezechias fletu magno*. Lacrymarum causa non ea sola fuit, quod Regi jucundum esset vivere, sed quod sine hærede mori nimis grave videbatur; optabat enim regnum manere suis. Præterea quum bene nosset Esaiam parenti suo Achaz Virginis partum prædixisse, prolemque ex illa nascituram Emmanuelis sortituram nomen & dignitatem, in eam cogitationem, spemque descenderat, fore ut Christus circa hoc tempus adveniret: cupiebatque dici Messiæ matris pater: compertum quippe aliunde habebat, ex Davidica stirpe eumdem fore nasciturum.

v. 7. *Dixitque Esaias accipiant massam ficuum*. Confectum ex ficubus cataplasma, ex cujus applicatione curatio Ezechiæ cœpta est, Emmanuelis naturam nostram assumentis incarnationem figuravit, ex quo enim Deus ad carnem se inclinavit, & applicuit, humanæ naturæ ægrotantis ulcera coalescere cœperunt. In ficubus ergo agnosce Christi proavos, ex quorum carne languoris nostri medicina facta est. Congruenter vero Scriptura subjungit: post tertium diem ægri curationem perfectam fuisse, ut in templum Domini ascendere potuerit: nec enim Christus ante tertium a sua morte diem mortalitatem nostram resurgendo depulit, factus ipse *primitiæ dormientium*, ascensumque paravit in templum non manufactum. Nam dicit Apostolus: *Conresuscitavit nos Deus, & consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Jesu*. 1.Cor. 15. 20. Eph. 1. 6.

v. 10. *Parum eſt umbram creſcere decem lineis : nec hoc volo , ut fiat ; ſed ut revertatur retrorſum decem gradus .* Eo igitur temporis intervallo , quo Ezechiæ ægrotanti medicina parabatur , Sol repetito curſu ad duas ſupra triginta horas diem protraxit : dum per decem eo regreditur unde retroactus fuerat , quibus ſi decem alias horas adjungas , quibus naturali curſu eo venerat , unde extraordinario motu poſtmodum ſe retrotulit , horas tricenas habebis in ſumma . Duæ autem horæ poſtremæ veſperam ejuſdem diei implent , & diem abſolvunt . Hic porro horarum numerus annos deſignat , quibus , ut ait Lucas, Chriſtus proficiebat ſapientia , & ætate & gratia , ipſe enim eſt Sol juſtitiæ , qui ægris valetudinem ſignificavit , & exhibuit . Horæ itaque duæ poſtremæ deſignant duos annos noviſſimos , quibus Chriſtus ſeipſum miraculis & ſignis manifeſtavit , & noſtræ ſalutis opus moriendo abſolvit , Scripturæ ſiquidem textui ſatis conſonat , duabus poſtremis horis ejus diei Ezechiæ ſanitatem perfecte redintegratam fuiſſe . Dictiſque optime cohæret , quod dum Ezechiæ ulcus curatur , inſuper etiam vita prorogatur præter naturalem ſui corporis conſtitutionem : dicit enim Apoſtolus : *Non ſicut delictum ita & donum* . Quia Adam non modo peccatorum ſordibus & morbo per Chriſtum liberatus fuit : ſed inſuper vitam etiam cœleſtem terrenæ conditioni indebitam accepit : Chriſtus enim peccatorem hominem abſolvit , eundemque hæredem & filium dixit , poſt quam *mortuus fuit , & revixit , periit & inventus eſt .*

Luc. 2. 52.

Rom. 5. 15.

Luc.

Duo-

A

Duodecim annorum erat Manasses, quum regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem. Ezechiæ Manasses filius successit, cujus execranda scelera hic Scriptura retexit, pœnitentiam in libris Annalium. Manassis porro impudentia eo projecta est, ut Summi Dei templum in delubrum idolorum converterit, tanta fuit crudelitas, ut civitatem Jerusalem Justorum, & Prophetarum sanguine impleviſſe dicatur

CAP. XXI. v. 1.

B

In tempore illo misit Merodach filius Baladan literas, & munera ad Ezechiam. Arcanus latet hic sensus, nec cuilibet obvius, sique licet mihi illum proferre, sic accipe. Scriptura narrat, quæ legis, Regem Babylonis Merodach gratulatorias literas, & dona Ezechiæ perferenda designasse, postquam intellexit, eundem ex gravi morbo convaluisse; tametsi nullum hactenus inter eos necessitudinis, aut amicitiæ vinculum, signumve interceſſisset. Factum quidem expositit, causam vero reticuit: fuit autem ejusmodi. Solem Chaldæi colebant, hunc habebant Deum, magnaque religione observare solebant. Inde Merodach eum morem hauserat, legemque sibi fecerat, ut Solem adoraret ter quotidie, mane scilicet meridie, ac vespere. Accidit interea, ut per eos dies, in quos Ezechiæ incidit morbus, dum Rex post supplicationem matutinam, atque meridianam, ineuntem vesperam diei perspectat, ut tertiam de more perageret, Solem observaret præter omnem naturæ legem retrocedentem, mox converso cursu ad punctum, unde discesserat, remeantem. Hinc statim incessit ardens cupido discendi veram ejusmodi novitatis causam. Quum ergo rationem ejus portenti disquirerent Rex, & Sapientes Babylonis, atque Populus universus hoc ipsum miraretur, & loqueretur, Judæi in urbe commorantes, rei in Judæa gestæ certiores facti per literas, renunciarunt: ejusmodi signum Ezechiæ Regi divinitus exhibitum fuisse, per idem tempus ægrotanti, quo intelligeret: præsenti morbo se eodem die convaliturum; nec spem eventum fefelliſſe. Rursus ipsum hoc factum confirmabant eorum gentiles Hebræi, in urbe Ninive exules, quo nuper a Salmanasar abducti fuerant, perque totam Assyriam vulgaverant, adeo ut Rex de rerum gestarum fide sibi nullatenus ambigendum esse putaret: ergo Legatos Jerosolymam proficisci jussit, qui suo nomine redditam Regi salutem gratularentur, simul epistolam, & munera deferenda dedit, & vicissim petiit ejus prodigii explicatam, & certam narrationem. Et vero quum ambo communem haberent hostem Assyrium, amborum perinde intererat, talibus officiis mutuam inter se societatem, & amicitiam colere.

S. Jacobi Edeſſ. Schol.

usque ad summum . Ea morum depravatio inde præcipue manasse videtur , quod mortuo optimo parente duodennis puer viris impiis , & novarum religionum cupidis educandus traditus fuit , quod ne Joæ in simili casu olim contingeret , caute providit Joada summus Sacerdos . Enimvero quandiu hunc moderatorem Rex habuit , optimus fuit , pessimus evasit , postquam Pontifice rebus humanis sublato , improborum quorundam populi principum arbitrio commissus fuit: tunc mores , & religionem mutavit , idola coluit , & Prophetas occidit , quæ omnia Manasses fecit . Unum tamen inter utrumque observa discrimen : quod Joæ initia bona fuere , malus finis , Manassis contra pessimus vitæ cursus , non malus exitus fuit .

Extendam super Jerusalem funiculum Samariæ , & stateram domus Achab : v. 13. ideſt quemadmodum Salmanasaris Assyrii opera Samariæ regnum everti , & Jehu Regis Israel gladio progeniem Achabi funditus extirpavi . Sic Babyloniorum Regem Nabuchodonosorem designavi civitatis Jerusalem eversorem crudelissimum , qui urbem & regnum tantis afficiet malis , ut quicumque audierit , tinniant præ stupore ambæ aures ejus .

Viginti duorum annorum erat Ammon , quum regnare cœpisset , duobus quoque annis regnavit in Jerusalem : fecitque malum in conspectu Domini , sicut fecerat pater ejus . Adeo Ammonem nihil moverunt vel parentis pœna ne peccaret , vel pœnitentia , ut peccata corrigeret . Nec vero licuit procrastinanti , quum in ipso flore ætatis , & limine principatus a servis per insidias interfectus fuerit . v. 19.

CAP. XXII. v. 1. *Octo annorum erat Josias , quum regnare cœpisset : fecitque Josias, quod placitum erat Domino* per unum , & triginta annos , quibus regno præfuit . Anno itaque ab inito principatu duodecimo mundare cœpit Juda , & habitatores Jerusalem : quare introductas a Manasse novas religiones sustulit , fanaque & aras subvertit . Anno autem octodecimo Templi expiationem , & reparationem Sacerdotibus injunxit ; Artifices conduxit , saxa , ma-

materiam, & cætera ædificio utilia congeſſit, pecuniam ad neceſſarios ſumptus exhibuit, pium proavi ſui Joæ in ſimili caſu ſtudium religioſe æmulatus. Nec vero ea templi reſtauratio nunc minus neceſſaria erat, quam tunc fuerat, quippe quod per annos quinquaginta, quandiu regnavit Manaſſes, qua neglectum, qua profanis uſibus addictum manſerat.

Ierunt ad Holdam Prophetidem uxorem Sellum filii Techuæ, quæ habitabat in Jeruſalem in Repetitione, erat is locus ad populum docendum deſtinatus. Eo itaque tempore, quo Sacerdotes templi reparationem curabant, volumen legis ibidem repertum eſt, Regique oblatum, etiam lectum fuit: quumque ad eum locum ventum eſſet, ubi Legislator tranſgreſſoribus graviſſimas pœnas comminatur & horribiles prædicit calamitates, ingens metus inceſſit omnes, ne, quæ ſuis majoribus denunciatæ fuerant peſtes, & frequenter etiam immiſſæ, ſibi nec immeritis incumberent, quippe qui multo graviora crimina perpetraſſent. Quocirca Dei oraculum conſulere decreverunt, miſſique fuere ad Holdam Prophetidem Sacerdotes. Reſpondit illa; etiam cito obrutum iri Judæos cunctis calamitatibus eo volumine contentis, Regem vero ob eum, quem tunc oſtendebat pietatis ſenſum, ad patres ſuos ſingulari Dei providentia mature colligendum, nec populi ſui interitum eſſe viſurum. v. 14.

ET ait Rex: Quid eſt ſignum illud, quod video? Quoniam Joſias idololatriam funditus extirpare ſtatuerat, omnia ejus inſtrumenta, vel monumenta deſtruxit, ut ſupra ex Scriptura referebam, quodque mirum fuit ab Ezechia retrohabitum fuiſſe, delubra circa regiam urbem extantia, olim a Salomone Diis Sidoniorum, Moabitarum, & Ammonitarum excitata ſubvertit, ſtatuas contrivit & ſuccidit lucos, opplevitque loca illorum oſſibus mortuorum. Hinc porro ad Samariæ Regum quondam ditiones progreſſus, fanum a Jeroboamo in urbe Bethel ædificatum diruit, & aram ſuperjecto combuſtorum cadaverum cinere polluit; quod olim ipſi Jeroboamo prædictum fuerat, deſignato CAP. XXIII. v. 17.

etiam ex nomine ejus delubri, & altaris eversore. Quum ergo hæc circa urbem Bethel Josias agitaret, & omnia circum idololatriæ vestigia scrutaretur, insigne quoddam sepulcrum conspicatus, hæsit tantisper, & ait: *Quid est hoc signum, quod video? Responderuntque ei Cives urbis illius: sepulcrum est hominis Dei, qui venit de Juda, & prædixit verba hæc, quæ fecisti super altare Bethel.* Illud porro signum fuit, vel quod tumulus ille reliquis eversis intactus manserat, vel quod species aliqua nova Regi occurrit, qualis in aliis sepulcris non apparebat, Deo istuc disponente, ut dum Rex ejus rei causam curiosus disquirit, audiret ea, quæ prædicta fuerant a duobus illis Prophetis ibidem conditis: indeque nova sibi causa fieret persequendi, quod aliis etiam rationibus inductus agitabat, fuit ergo ille sciendi impetus occulto Dei impulsu excitatus, ut publica Bethelitarum testificatione manifestum fieret Prophetarum vaticinium, idemque præsenti Regis facto fuisse completum Judæi discerent, indeque intelligerent, quo ille instinctu ageretur ad extirpandam idololatriam parentum, & Regum suorum moribus receptam, & communi omnium gentium consensu firmatam.

v. 29. *In diebus ejus ascendit Pharao claudus Rex Ægypti contra Mabugh ad Euphratem.* Quum Josias Pharaoni, cum exercitu Assyriam petenti, ac transitum per Judæam poscenti negaret, vimque intentanti occurrisset armatus, commisso prælio a Sagittariis confixus occubuit. Hunc scilicet exitum tulit Rex optimus Josias primum, quia eo bello se temere implicuerat, non explorata ante Dei voluntate, sed & ab Ægyptio monitus, ut desisteret non acquievit, inquit Scriptura, *Sermonibus ejus ex ore Dei.* Rursus, quia statuerat Deus pium Regem ad patres suos quamprimum colligere, sicut per Holdam Prophetidem ipsi significaverat, ne stirpis, & gentis suæ captivitatem, atque civitatis Jerusalem excidium spectare superstes cogeretur.

2.Pa.35.25 *Et luxit Jeremias Josiam, & dixit. O vos omnes Justi, & Justæ in vestris lamentationibus super Josiam flete. Et usque in præsentem diem tradi-*

A ... *didit lamentationes filiis Israel in testamentum, & hæ scriptæ sunt in libro lamentationum*. Josias namque juris & justi disciplinam restituit, quæ ab ipso primum vindicata ad annos quinquaginta septem, etiam post ejus obitum viguit.

Josia rebus humanis defuncto regni gubernacula susceipit Joachaz, quem mense ab obitu parentis tertio Pharao Judæam cum exercitu ingressus vinctum in Ægyptum secum abduxit, ibique ad obitum usque detinuit, regnum Joakimo fratri detulit. Hunc porro post annos undecim Nabuchodonosor Babylonius captum Babylonem transtulit una cum Daniele ejusque sociis, jussitque regnare Joachin filium. Sed & hunc tertio post mense misso in Judæam exercitu solio dejecit, mox etiam in Caldæam abstraxit, Regis casum sequuti sunt Regina, regnique proceres & Præfecti militiæ, atque Ezechiel Propheta. Nepoti patruus sedecias suffectus est Regum Juda postremus, qui anno regni undecimo è fuga retractus, & oculis orbatus Babylonem in vinculis perductus est. Bello eodem Jerusalem post triennalem obsidionem capta est, & eversa, templumque incendio concrematum, sacra vasa direpta, incolæ in Chaldæam migrare compulsi, ac servitutem pati durissimam & diuturnam ad Occasum usque Babylonici imperii, & Persici initium, donec compleretur ille Prophetæ Jeremiæ sermo: *Et erit universa terra hæc in soli-* 25. 11.
tudinem septuaginta annis.

FINIS

TOMI PRIMI SYRIACI, ET LATINI.

Henry Hyvernat.
Chapelain
de S. Louis des Français.

275. 51